

විසුද්ධිමග්ගො (පටිමො භාගො)

ධම්මවිචය

පටුන

නිදානාදිකථා	1
1. සීලනිද්දෙසො	5
සීලසරූපාදිකථා	5
සීලානිසංසකථා	7
සීලජ්ජහෙදකථා	9
පාතිමොක්ඛසංවරසීලං	13
ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං	16
ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං	18
පච්චයසන්තිස්සිතසීලං	24
චතුපාරිසුද්ධිසම්පාදනවිධි	28
පඨමසීලපඤ්චකං	36
දූතියසීලපඤ්චකං	39
සීලසංකිලෙසවොදානං	40
2. ධුතඬගනිද්දෙසො	65
1. පංසුකුලිකඬගකථා	67
2. තෙව්වරිකඬගකථා	69
3. පිණ්ඩපාතිකඬගකථා	70
4. සපදානවාරිකඬගකථා	72
5. එකාසනිකඬගකථා	73
6. පත්තපිණ්ඩිකඬගකථා	74
7. බලුපච්ඡාහත්තිකඬගකථා	75
8. ආරඤ්ඤිකඬගකථා	75
9. රුක්ඛමූලිකඬගකථා	77
10. අබ්භොකාසිකඬගකථා	79
11. සොසානිකඬගකථා	80
12. යථාසන්ථතිකඬගකථා	81
13. නෙසජ්ජිකඬගකථා	82

ධුතඨගපකිණ්ණකකථා	83
3. කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො	95
සමාධිඵකකදුකවණ්ණනා	96
සමාධිතිකවණ්ණනා.....	96
සමාධිචතුක්කවණ්ණනා	97
දසපලිබොධවණ්ණනා	99
කම්මට්ඨානදායකවණ්ණනා	105
වරියාවණ්ණනා	109
චත්තාලිසකම්මට්ඨානවණ්ණනා.....	116
4. පථවිකසිණනිද්දෙසො	134
අනනුරූපවිහාරො	134
අනුරූපවිහාරො	137
බුද්දකපලිබොධා.....	138
සත්තසප්පායා.....	141
දසවිධඅප්පනාකොසල්ලං	142
නිමිත්තාහිමුඛපටිපාදනං	149
පටිමජ්ඣානකථා.....	150
පඤ්චඨගවිජ්ජහිනාදි.....	156
තිව්ධකලායාණං	158
විරට්ඨිතිසම්පාදනං	160
නිමිත්තවඩ්ඪනනායො.....	162
පඤ්චවසිකථා	163
දුතියජ්ඣානකථා	164
තතියජ්ඣානකථා	167
චතුත්ථජ්ඣානකථා	171
පඤ්චකජ්ඣානකථා	175
5. සෙසකසිණනිද්දෙසො	193
ආපොකසිණකථා	193

තෙජාකසිණකථා	193
වායාකසිණකථා	194
නිලකසිණකථා	195
පිතකසිණකථා	195
ලොහිතකසිණකථා	195
ඔදාතකසිණකථා	196
ආලෝකකසිණකථා	196
පරිච්ඡින්නාකාසකසිණකථා	196
පකිණ්ණකකථා	197
6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො	202
උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං	203
පකිණ්ණකකථා	214
7. ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසො	224
1. බුද්ධානුස්සතිකථා	224
2. ධම්මානුස්සතිකථා	237
3. සඨ්ඝානුස්සතිකථා	242
4. සීලානුස්සතිකථා	244
5. වාගානුස්සතිකථා	246
6. දෙවතානුස්සතිකථා	247
පකිණ්ණකකථා	248
8. අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො	261
මරණස්සතිකථා	261
කායගතාසතිකථා	269
ආනාපානස්සතිකථා	292
උපසමානුස්සතිකථා	314
9. බ්‍රහ්මච්ඡාරනිද්දෙසො	339
මෙත්තාභාවනාකථා	339
කරුණාභාවනාකථා	356

මුදිතාභාවනාකථා	358
උපෙක්ඛාභාවනාකථා	358
පකිණ්ණකකථා.....	359
10. ආරුප්පනිද්දෙසො	378
පටිමාරුප්පවණ්ණනා	378
විඤ්ඤාණඤ්චායතනකථා	382
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනකථා	384
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථා	385
පකිණ්ණකකථා.....	388
11. සමාධිනිද්දෙසො.....	397
ආහාරෙපටික්කුලභාවනා	397
චතුර්ධාතුවචත්ථානභාවනා	402
සමාධිආනිසංසකථා	423

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුඡපට්ඨිදා.”

(මහා සුඤ්ඤාන සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤාන වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - හික්බු ධම්මවිහාරි

(ජව්ව සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

විසුද්ධිමග්ගො

(පටිමො භාගො)

නිදානාදිකථා

1.

සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤව භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජට්ඨෙ ජටන්ති. (සං. නි. 1.23);

ඉති භිදං චුත්තං, කස්මා පනෙතං චුත්තං, භගවත්තං කිර සාවත්ථීයං
විහරන්තං රත්තිභාගෙ අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො උපසඬ්ඤාමිත්වා අත්තනො
සංසයසමුග්ගාටන්ථං -

අත්තොජටා ඛණිජටා, ජටාය ජටිතා පජා;
තං තං ගොතම පුච්ඡාමි, කො ඉමං විජට්ඨෙ ජටන්ති. (සං. නි. 1.23) -

ඉමං පඤ්ඤං පුච්ඡි. තස්සායං සඬ්ඤාපත්ථො - ජටාති තණ්හාය ජාලිනියා
එතං අධිවචනං. සා හි රූපාදියු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨුපරියවසෙන පුනස්පුනං
උප්පජ්ජනතො සංසිඛ්ඛනට්ඨෙන වෙළුම්බාදීනං සාමාජාලසඬ්ඤානා ජටා
වියාති ජටා, සා පනෙසා සකපරික්ඛාරපරපරික්ඛාරෙසු
සකඅත්තභාවපරඅත්තභාවෙසු අජ්ඣන්තිකායතනබාහිරායතනෙසු ව
උප්පජ්ජනතො අත්තොජටා ඛණිජටාති වුච්චති. තාය එවං උප්පජ්ජමානාය ජටාය
ජටිතා පජා. යථා නාම වෙළුම්බජටාදීහි වෙළුආදයො, එවං තාය තණ්හාජටාය
සබ්බාපි අයං සත්තනිකායසඬ්ඤානා පජා ජටිතා විනද්ධා, සංසිඛ්ඛිතාති අත්ථො.
යස්මා ව එවං ජටිතා. තං තං ගොතම පුච්ඡාමිති තස්මා තං පුච්ඡාමි. ගොතමාති
භගවත්තං ගොත්තෙන ආලපති. කො ඉමං විජට්ඨෙ ජටන්ති ඉමං එවං
තෙධාතුකං ජටෙත්වා යීතං ජටං කො විජට්ඨො, විජට්ඨො කො සමත්ථොති
පුච්ඡති.

එවං පුට්ඨො පනස්ස සබ්බධම්මෙසු අප්පට්ඨනඤ්ඤාණවාතො දෙවදෙවො
සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා චතුර්වේදාර්ථපරිසාරදො
දසබ්බලධරො අනාවරණඤ්ඤාණො සමන්තවක්ඛු භගවා තමත්ථං විස්සජ්ජෙත්තො
-

සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤව භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජට්ඨෙ ජටන්ති. -

2.

ඉමිස්සා දානි ගාථාය, කථිතාය මහෙසිනා;
වණ්ණයන්තො යථාභූතං, අත්ථං සීලාදිවෙදනං.

සුදුල්ලහං ලහිත්වාන, පබ්බජ්ජං ජිනසාසනෙ;
සීලාදිසඤ්චං බෙමං, උජුං මග්ගං විසුද්ධියා.

යථාභූතං අජානන්තා, සුද්ධිකාමාපි යෙ ඉධ;
විසුද්ධිං නාධිගච්ඡන්ති, වායමන්තාපි යොගිනො.

තෙසං පාමොජ්ජකරණං, සුවිසුද්ධවිනිච්ඡයං;
මහාවිහාරවාසීනං, දෙසනානගනිස්සිනං.

විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සං, තං මෙ සක්කච්ච භාසතො;
විසුද්ධිකාමා සබ්බෙපි, නිසාමයථ සාධවොති.

3. තත්ථ විසුද්ධිති සබ්බමලවිරහිතං අවිචන්තපරිසුද්ධං නිබ්බානං
වෙදිතබ්බං. තස්සා විසුද්ධියා මග්ගොති විසුද්ධිමග්ගො. මග්ගොති අධිගමූපායො
වුච්චති. තං විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සාමිති අත්ථො.

සො පනායං විසුද්ධිමග්ගො කත්ථවි විපස්සනාමත්තවසෙනෙව දෙසිතො.
යථාහ —

“සබ්බෙ සඤ්ඤා රා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්නදති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති. (ධ. ප. 277);

කත්ථවි කුමාරපඤ්ඤාවසෙන. යථාහ —

“යමහි කුමාරඤ්ච පඤ්ඤා ව, ස වෙ නිබ්බානසන්නිකෙ”ති. (ධ. ප. 372);

කත්ථවි කම්මාදිවසෙන. යථාහ —

“කම්මං විජ්ජා ව ධම්මො ව, සීලං ජීවිතමුත්තමං;
එතෙන මච්චා සුඡ්ඤ්ඤාති, න ගොත්තෙන ධනෙන වා”ති. (ම. නි. 3.387; සං. නි. 1.48);

කත්ථවි සීලාදිවසෙන. යථාහ —

“සබ්බදා සීලසම්පත්තො, පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, ඔසං තරති දුත්තර”න්ති. (සං. නි. 1.96);

කත්ථවි සතිපට්ඨානාදිවසෙන. යථාහ —

“එකායනො අයං, හික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා...පෙ....
නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය, යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති (දී. නි. 2.373).

සම්මප්පධානාදීසුපි එසෙව නයො. ඉමස්මිං පන පඤ්ඤාඛ්‍යාකරණෙ
සීලාදිවසෙන දෙසිතො.

4. තත්‍රායං සඬ්ඛෙපවණ්ණනා — සීලෙ පතිට්ඨායාති සීලෙ යත්වා, සීලං
පරිපූරයමානොයෙව චෙත්ථ සීලෙ ධීතොති වුවචති. තස්මා සීලපරිපූරණෙන
සීලෙ පතිට්ඨහිත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. නරොති සත්තො. සපඤ්ඤොති
කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති
සමාධිඤ්චෙව විපස්සනඤ්ච භාවයමානො, චිත්තසීසෙන හෙත්ථ සමාධි
නිද්දිට්ඨො. පඤ්ඤානාමෙන ච විපස්සනාති. ආතාපීති වීරියවා. වීරියඤ්චි
කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨොන ආතාපොති වුවචති. තදස්ස අත්ථීති
ආතාපී. නිපකොති නෙපක්කං වුවචති පඤ්ඤා, තාය සමන්තාගතොති අත්ථො.
ඉමිනා පදෙන පාරිභාරිකපඤ්ඤං දස්සෙති. ඉමස්මිඤ්ච පඤ්ඤාඛ්‍යාකරණෙ
තික්ඛත්තුං පඤ්ඤා ආගතා. තත්ථ පට්ඨා ජාතිපඤ්ඤා, දුතියා විපස්සනාපඤ්ඤා,
තතියා සබ්බකිච්චපරිණායිකා පාරිභාරිකපඤ්ඤා. සංසාරෙ හයං ඉක්ඛතීති හික්ඛු.
සො ඉමං විජට්ඨෙ ජටන්ති සො ඉමිනා ච සීලෙන ඉමිනා ච චිත්තසීසෙන
නිද්දිට්ඨසමාධිනා ඉමාය ච තිව්ධාය පඤ්ඤාය ඉමිනා ච ආතාපෙනාති ඡහි
ධම්මෙහි සමන්තාගතො හික්ඛු. සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසො පථවියං පතිට්ඨාය
සුනිසිතං සත්ථං උක්ඛිපිත්වා මහන්තං වෙළගුම්ඛං විජට්ඨො, එවමෙව
සීලපථවියං පතිට්ඨාය සමාධිසීලායං සුනිසිතං විපස්සනාපඤ්ඤාසත්ථං
වීරියබලපග්ගහිතෙන පාරිභාරිකපඤ්ඤාහත්ථොන උක්ඛිපිත්වා සබ්බමිපි තං
අත්තනො සත්තානෙ පතිතං තණ්හාජටං විජට්ඨො සඤ්ඡින්නදෙය්‍ය
සම්පදාලෙය්‍ය. මග්ගක්ඛණෙ පනෙස තං ජටං විජට්ඨති නාම. එලක්ඛණෙ
විජට්ඨජටො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො හොති. තෙනාහ
හගවා —

“සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
ආතාපී නිපකො හික්ඛු, සො ඉමං විජට්ඨෙ ජට”න්ති. (සං. නි. 1.23);

5. තත්‍රායං යාය පඤ්ඤාය සපඤ්ඤොති වුත්තො, තත්‍රාස්ස කරණීයං නත්ථී.
පුරිකම්මානුභාවෙනෙව හිස්ස සා සිද්ධා. ආතාපී නිපකොති එත්ථ

චුත්තවීරියවසෙන පන තෙන සාතච්චකාරිනා පඤ්ඤාවසෙන ච සම්පජානකාරිනා හුත්වා සීලෙ පතිට්ඨාය චිත්තපඤ්ඤාවසෙන චුත්තා සමථවිපස්සනා භාවෙනබ්බාති ඉමමත්‍ර භගවා සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන විසුද්ධිමග්ගං දස්සෙති.

එත්තාවතා හි තිස්සො සික්ඛා, තිව්ධකල්‍යාණං සාසනං, තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයො, අත්තද්වයවජ්ජනමජ්ඣමපටිපත්තිසෙවනානි, අපායාදිසමතික්කමනුපායො, තිභාකාරෙහි කිලෙසජ්ජහානං, චිතික්කමාදීනං පටිපක්ඛො, සංකිලෙසත්තයවිසොධනං, සොතාපන්නාදිභාවස්ස ච කාරණං පකාසිතං හොති.

කථං? එත්ථ හි සීලෙන අධිසීලසික්ඛා පකාසිතා හොති, සමාධිනා අධිචිත්තසික්ඛා, පඤ්ඤාය අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

සීලෙන ච සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. “කො වාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධ”න්ති (සං. නි. 5.369) හි වචනතො, “සබ්බපාපස්ස අකරණ”න්ති (දී. නි. 2.90) ආදිවචනතො ච සීලං සාසනස්ස ආදි, තඤ්ච කල්‍යාණං, අවිජ්ජට්ඨාරාදිගුණාවහත්තා. සමාධිනා මජ්ඣකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. “කුසලස්ස උපසම්පදා”ති (දී. නි. 2.90) ආදිවචනතො හි සමාධි සාසනස්ස මජ්ඣක, සො ච කල්‍යාණො, ඉද්ධිවිධාදිගුණාවහත්තා. පඤ්ඤාය සාසනස්ස පරියොසානකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. “සචිත්තපරියොදාපනං, එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති (දී. නි. 2.90) හි වචනතො, පඤ්ඤාත්තරතො ච පඤ්ඤා සාසනස්ස පරියොසානං, සා ච කල්‍යාණං, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු තාදිභාවාවහනතො.

“සෙලො යථා එකසතො, වාතෙන න සමීරති;

එවං නින්දාපසංසාසු, න සමිඤ්ජන්ති පණ්ඩිතා”ති. (ධ. ප. 81); –

හි චුත්තං.

තථා සීලෙන තෙවිජ්ජතාය උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. සීලසම්පත්තිඤ්ච නිස්සාය තිස්සො විජ්ජා පාපුණාති, න තතො පරං. සමාධිනා ඡළහිඤ්ඤාය උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. සමාධිසම්පදඤ්ච නිස්සාය ඡ අහිඤ්ඤා පාපුණාති, න තතො පරං. පඤ්ඤාය පටිසම්භිදාපහෙදස්ස උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. පඤ්ඤාසම්පත්තිඤ්ච නිස්සාය චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙන.

සීලෙන ච කාමසුඛල්ලිකානුයොගසඬ්ඛාතස්ස අන්තස්ස වජ්ජනං පකාසිතං හොති, සමාධිනා අත්තකිලමථානුයොගසඬ්ඛාතස්ස. පඤ්ඤාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා සෙවනං පකාසිතං හොති.

තථා සීලෙන අපායසමතික්කමනුපායො පකාසිතො හොති, සමාධිනා කාමධාතුසමතික්කමනුපායො, පඤ්ඤාය සබ්බභවසමතික්කමනුපායො.

සීලෙන ච තදඬ්ගජ්ජහානවසෙන කිලෙසජ්ජහානං පකාසිතං හොති, සමාධිනා වික්ඛම්භනජ්ජහානවසෙන, පඤ්ඤාය සමුච්ඡෙදජ්ජහානවසෙන.

තථා සීලෙන කිලෙසානං චිතික්කමපටිපක්ඛො පකාසිතො හොති, සමාධිනා පරිපුට්ඨානපටිපක්ඛො, පඤ්ඤාය අනුසයපටිපක්ඛො.

සීලෙන ච දුච්චරිතසංකිලෙසවිසොධනං පකාසිතං හොති, සමාධිනා තණ්හාසංකිලෙසවිසොධනං, පඤ්ඤාය දිට්ඨිසංකිලෙසවිසොධනං.

තථා සීලෙන සොතාපන්නසකදාගාමිභාවස්ස කාරණං පකාසිතං හොති, සමාධිනා අනාගාමිභාවස්ස, පඤ්ඤාය අරහත්තස්ස. සොතාපන්නො හි “සීලෙසු පරිපුරකාරී”ති (අ. නි. 3.87) චුත්තො, තථා සකදාගාමී. අනාගාමී පන “සමාධිස්මිං පරිපුරකාරී”ති (අ. නි. 3.87). අරහා පන “පඤ්ඤාය පරිපුරකාරී”ති (අ. නි. 3.87).

එවං එත්තාවතා තිස්සො සික්ඛා, තිව්ධකල්‍යාණං සාසනං, තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයො, අන්තද්වයවජ්ජනමජ්ඣමපටිපත්තිසෙවනානි, අපායාදිසමතික්කමනුපායො, තීභාකාරෙහි කිලෙසජ්ජහානං, චිතික්කමාදීනං පටිපක්ඛො, සංකිලෙසත්තයවිසොධනං, සොතාපන්නාදිභාවස්ස ච කාරණන්ති ඉමෙ නව, අඤ්ඤෙ ච එවරූපා ගුණත්තිකා පකාසිතා හොන්තිති.

1. සීලනිද්දෙසො

සීලසරූපාදිකථා

6. එවං අනෙකගුණසඬ්ඛාතකෙන සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතොපි පනෙස විසුද්ධිමග්ගො අතිසඬ්ඛෙපදෙසිතොයෙව හොති. තස්මා නාලං සබ්බෙසං උපකාරායාති විත්ථාරමස්ස දස්සෙතුං සීලං තාව ආරබ්භ ඉදං පඤ්භාකම්මං හොති.

කිං සීලං, කෙනට්ඨෙන සීලං, කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපද්ධානානි, කිමානිසංසං සීලං, කතිවිධං වෙනං සීලං, කො වස්ස සංකිලෙසො, කිං වොදානන්ති.

තත්ත්වං විස්සජ්ජනං. කිං සීලන්ති පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස වත්තපට්ඨන්ති. වා පුරෙන්නස්ස චෙතනාදයො ධම්මා. චුත්තඤ්ඤානං පටිසම්භිදායං “කිං සීලන්ති චෙතනා සීලං, චෙතසිකං සීලං, සංවරො සීලං, අවිතික්කමො සීල”න්ති (පටි. ම. 1.39). තත්ථ චෙතනා සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස වත්තපට්ඨන්ති. වා පුරෙන්නස්ස චෙතනා. චෙතසිකං සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස විරති. අපිච චෙතනා සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි පජ්ඣන්තස්ස සත්ත කම්මපට්ඨචෙතනා. චෙතසිකං සීලං නාම “අභිජ්ඣං පභාය විගතාභිජ්ඣෙකං චෙතසා විහරති”ති (දී. නි. 1.217) ආදිනා නයෙන චුත්තා අනභිජ්ඣාඛ්‍යාපාදසම්මාදිට්ඨිධම්මා. සංවරො සීලන්ති එත්ථ පඤ්චවිධෙන සංවරො චෙදිතඛිඛො පාතිමොක්ඛසංවරො, සතිසංවරො, ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො, වීරියසංවරොති. තත්ථ ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතොති (විභ. 511) අයං පාතිමොක්ඛසංවරො. රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතිති (දී. නි. 1.213) අයං සතිසංවරො.

යානි සොත්තානි ලොකස්මිං, (අජිතානි භගවා;)

සති තෙසං නිවාරණං;

සොත්තානං සංවරං බුමි, පඤ්ඤායෙනෙ පිටියායරෙති. (සු. නි. 1041);

අයං ඤාණසංවරො. පච්චයපට්ඨෙවනම්පි එත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡති. යො පනායං ඛමො හොති සීතස්ස උණ්භස්සාතිආදිනා (ම. නි. 1.24; අ. නි. 6.58) නයෙන ආගතො, අයං ඛන්තිසංවරො නාම. යො වායං උජ්ජන්තං කාමචිතක්කං නාධිවාසෙතීතිආදිනා (ම. නි. 1.26; අ. නි. 6.58) නයෙන ආගතො, අයං වීරියසංවරො නාම. ආජීවපාරිසුද්ධිපි එත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡති. ඉති අයං පඤ්චවිධොපි සංවරො, යා ව පාපභීරුකානං කුලපුත්තානං සම්පත්තවත්ථුතො විරති, සබ්බම්පෙතං සංවරසීලන්ති චෙදිතඛිඛං. අවිතික්කමො සීලන්ති සමාදින්නසීලස්ස කායිකවාචසිකො අනතික්කමො. ඉදං තාව කිං සීලන්ති පඤ්භස්ස විස්සජ්ජනං.

7. අවසෙසෙසු කෙනට්ඨෙන සීලන්ති සීලනට්ඨෙන සීලං. කිමිදං සීලනං නාම. සමාධානං වා, කායකම්මාදීනං සුසීලාවසෙන අවිජ්ජකිණ්ණතානි අත්ථො. උපධාරණං වා, කුසලානං ධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන ආධාරභාවොති අත්ථො. එතදෙව හෙත්ථ අත්ථද්වයං සද්දලක්ඛණවිදු අනුජානන්ති. අඤ්ඤෙ පන සිරට්ඨො සීලත්ථො, සීතලට්ඨො සීලත්ථොති එවමාදිනාපි නයෙනෙත්ථ අත්ථං වණ්ණයන්ති.

8. ඉදානි කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති එත්ථ –

සීලනං ලක්ඛණං තස්ස, හින්තස්සාපි අනෙකධා;
සනිදස්සනත්තං රූපස්ස, යථා හින්තස්සනෙකධා.

යථා හි නීලජීතාදිභෙදෙන අනෙකධා හින්තස්සාපි රූපායතනස්ස සනිදස්සනත්තං ලක්ඛණං, නීලාදිභෙදෙන හින්තස්සාපි සනිදස්සන භාවානතික්කමනතො. තථා සීලස්ස චේතනාදිභෙදෙන අනෙකධා හින්තස්සාපි යදෙනං කායකම්මාදීනං සමාධානවසෙන කුසලානඤ්ච ධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන චුත්තං සීලනං, තදෙව ලක්ඛණං, චේතනාදිභෙදෙන හින්තස්සාපි සමාධානපතිට්ඨානභාවානතික්කමනතො. එවං ලක්ඛණස්ස පනස්ස –

දුස්සීලාච්ඡිද්ධංසනතා, අනවජ්ජගුණො තථා;
කිච්චසම්පත්තිඅත්ථෙත, රසො නාම පච්චිචති.

තස්මා ඉදං සීලං නාම කිච්චට්ඨෙත රසෙන දුස්සීලාච්ඡිද්ධංසනරසං, සම්පත්තිඅත්ථෙත රසෙන අනවජ්ජරසන්ති වෙදිතබ්බං. ලක්ඛණාදීසු හි කිච්චමෙව සම්පත්ති වා රසොති චුච්චති.

සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානං, තයිදං තස්ස විඤ්ඤුහි;
ඔත්තජ්ජඤ්ච හිරි චෙව, පදට්ඨානන්ති වණ්ණිතං.

තයිදං සීලං කායසොචෙය්‍යං වච්චසොචෙය්‍යං මනොසොචෙය්‍යන්ති (අ. නි. 3.121) එවං චුත්තසොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානං, සොචෙය්‍යභාවෙන පච්චුපට්ඨානි ගහණභාවං ගච්ඡති. හිරොත්තජ්ජඤ්ච පනස්ස විඤ්ඤුහි පදට්ඨානන්ති වණ්ණිතං, ආසන්නකාරණන්ති අත්ථො. හිරොත්තජ්ජෙ හි සති සීලං උප්පජ්ජති චෙව තිට්ඨති ව. අසති නෙව උප්පජ්ජති, න තිට්ඨති. එවං සීලස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි වෙදිතබ්බානි.

සීලානිසංසකථා

9. කිමානිසංසං සීලන්ති අවිජ්ජපටිසාරාදිඅනෙකගුණපටිලාභානිසංසං. චුත්තඤ්ඤෙනං – “අවිජ්ජපටිසාරත්ථානි බො, ආනන්ද, කුසලානි සීලානි අවිජ්ජපටිසාරානිසංසානි”ති (අ. නි. 11.1).

අපරම්පි චුත්තං “පඤ්චිමෙ ගහපතයො ආනිසංසා සීලවතො සීලසම්පදාය. කතමෙ පඤ්ච? ඉධ ගහපතයො සීලවා සීලසම්පත්තො අප්පමාදාධිකරණං මහත්තං භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති, අයං පට්ඨානා ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවතො සීලසම්පත්තස්ස කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, අයං දුතියො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය.

පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො යඤ්ඤදෙව පරිසං උපසඬකමති යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං යදි ගහපතිපරිසං යදි සමණපරිසං, විසාරදො උපසඬකමති අමඬකුභුතො, අයං තතියො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො අසම්මුල්ලො කාලං කරොති, අයං චතුත්ථො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො කායස්ස හෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, අයං පඤ්චමො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදායා’ති (දී. නි. 2.150; අ. නි. 5.213; මහාව. 285).

අපරෙපි “ආකඬ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛචෙ, භික්ඛු සබ්බමචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවතීයො වාති, සීලෙස්චෙවස්ස පරිපුරකාරී”තිආදිනා (ම. නි. 1.65) නයෙන පියමනාපතාදයො ආසවක්ඛයපරියොසානා අනෙකා සීලානිසංසා වුත්තා. එවං අවිජ්ජපිසාරාදිඅනෙකගුණානිසංසං සීලං. අපිච –

සාසනෙ කුලපුත්තානං, පතිට්ඨා නත්ථි යං විනා;
ආනිසංසපරිච්ඡෙදං, තස්ස සීලස්ස කො වදෙ.

න ගඬිගා යමුනා වාපි, සරභු වා සරස්වතී;
නිත්තගා වාචිරවතී, මහී වාපි මහානදී.

සක්කුණන්ති විසොධෙතුං, තං මලං ඉධ පාණිනං;
විසොධයති සත්තානං, යං චෙ සීලජලං මලං.

න තං සජලදා වාතා, න වාපි හරිවන්දනං;
නෙව භාරා න මණයො, න චන්දකිරණඬකුරා.

සමයන්තිධ සත්තානං, පරිලාභං සුරක්ඛිතං;
යං සමෙති ඉදං අරියං, සීලං අච්චන්තසීතලං.

සීලගන්ධසමො ගන්ධො, කුතො නාම හවිස්සති;
යො සමං අනුචාතෙ ච, පටිචාතෙ ච වායති.

සග්ගාරොහණසොපානං, අඤ්ඤං සීලසමං කුතො;
ද්වාරං වා පන නිබ්බාන, නගරස්ස පචෙසනෙ.

සොහන්තෙවං න රාජානො, මුත්තාමණිවිභුසිතා;
යථා සොහන්ති යතිනො, සීලභුසනභුසිතා.

අත්තානුචාදාදිහයං, විද්ධංසයති සබ්බෙසා;
ජනෙති කිත්තිභාසඤ්ච, සීලං සීලවතං සදා.

ගුණානං මූලභූතස්ස, දොසානං බලසාතිනො;
ඉති සීලස්ස විඤ්ඤෙය්‍යං, ආනිසංසකථාමුඛන්ති.

සීලජ්ජහෙදකථා

10. ඉදානි යං චුත්තං කතිවිධං චෙතං සීලන්ති, තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං. සබ්බමෙව තාව ඉදං සීලං අත්තනො සීලනලක්ඛණෙන එකවිධං.

චාරිත්තචාරිත්තවසෙන දුට්ඨං. තථා ආභිසමාචාරිකආදිබ්‍රහ්මවරියකවසෙන,
විරතිඅවිරතිවසෙන, නිස්සිතානිස්සිතවසෙන,
කාලපරියන්තආපාණකොට්ඨකවසෙන, සපරියන්තාපරියන්තවසෙන,
ලොකියලොකුත්තරවසෙන ව.

තිවිධං භීතමජ්ඣමපණීතවසෙන. තථා
අත්තාධිපතෙය්‍යලොකාධිපතෙය්‍යධම්මාධිපතෙය්‍යවසෙන,
පරාමට්ඨාපරාමට්ඨපටිජ්ජස්සද්ධිවසෙන, විසුද්ධාවිසුද්ධවෙමතිකවසෙන,
සෙක්ඛාසෙක්ඛනෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛවසෙන ව.

චතුබ්බිධං භානභාගියධීතිභාගියවිසෙසභාගියනිබ්බෙධභාගියවසෙන. තථා
භික්ඛුභික්ඛුනීඅනුපසම්පන්නගහට්ඨසීලවසෙන,
පකතිආචාරධම්මතාපුබ්බහෙතුකසීලවසෙන,
පාතිමොක්ඛසංවරඉන්ද්‍රියසංවරආජීවපාරිසුද්ධිපච්චයසන්නිස්සිතසීලවසෙන ව.

පඤ්චවිධං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලාදිවසෙන. චුත්තමිපි චෙතං පටිසම්භිදායං
“පඤ්ච සීලානි — පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං, අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං,
පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං, අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං,
පටිජ්ජස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීල”න්ති (පටි. ම. 1.37). තථා
පහානවෙරමණීවෙතනාසංවරාවිතික්කමවසෙන.

11. තත්ථ එකවිධකොට්ඨාසෙ අත්ථො චුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො.
දුට්ඨකොට්ඨාසෙ යං භගවතා “ඉදං කත්තබ්බ”න්ති පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදපුරණං,
තං චාරිත්තං. යං “ඉදං න කත්තබ්බ”න්ති පටික්ඛිත්තස්ස අකරණං, තං
චාරිත්තං. තත්‍රායං චචනත්ථො. චරන්ති තස්මිං සීලෙසු පරිපුරකාරිතාය
පචත්තන්තිති චාරිත්තං. චාරිතං තායන්ති රක්ඛන්ති තෙනාති චාරිත්තං. තත්ථ
සද්ධාවිරියසාධනං චාරිත්තං, සද්ධාසාධනං චාරිත්තං. එවං
චාරිත්තචාරිත්තවසෙන දුට්ඨං.

දුතියදුතෙ අභිසමාචාරොති උත්තමසමාචාරො. අභිසමාචාරො එව
ආභිසමාචාරිකං. අභිසමාචාරං වා ආරබ්භ පඤ්ඤත්තං ආභිසමාචාරිකං,

ආජීවට්ඨමකතො අවසෙසසීලස්සෙතං අධිවචනං. මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ආදිභාවභූතන්ති ආදිබ්‍රහ්මවරියකං, ආජීවට්ඨමකසීලස්සෙතං අධිවචනං. තඤ්ඤි මග්ගස්ස ආදිභාවභූතං, පුබ්බභාගෙයෙව පරිසොධෙතබ්බතො. තෙනාහ – “පුබ්බෙව බො පනස්ස කායකම්මං වචිකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො භොති”ති (ම. නි. 3.431). යානි වා සික්ඛාපදානි බුද්දානුබුද්දකානීති චුත්තානි, ඉදං ආභිසමාචාරිකසීලං. සෙසං ආදිබ්‍රහ්මවරියකං. උභතොවිහඬිගපරියාපන්නං වා ආදිබ්‍රහ්මවරියකං. බන්ධකචත්තපරියාපන්නං ආභිසමාචාරිකං. තස්ස සම්පත්තියා ආදිබ්‍රහ්මවරියකං සම්පජ්ජති. තෙනෙවාහ – “සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආභිසමාචාරිකං ධම්මං අපරිපුරෙත්වා ආදිබ්‍රහ්මවරියකං ධම්මං පරිපුරෙස්සතීති තෙනං යානං විජ්ජති”ති (අ. නි. 5.21). එවං ආභිසමාචාරිකආදිබ්‍රහ්මවරියකවසෙන දුට්ඨං.

තතියදුකෙ පාණානිපාතාදිහි වෙරමණිමත්තං විරතිසීලං. සෙසං චෙතනාදි අවිරතිසීලන්ති එවං විරතිඅවිරතිවසෙන දුට්ඨං.

චතුත්ථදුකෙ නිස්සයොති ද්වෙ නිස්සයා තණ්හානිස්සයො ව දිට්ඨිනිස්සයො ව. තත්ථ යං “ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා”ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186; අ. නි. 5.206; 7.50) එවං භවසම්පත්තිං ආකඬ්ඛමානෙන පවත්තිතං, ඉදං තණ්හානිස්සිතං. යං “සීලෙන සුද්ධි”ති එවං සුද්ධිදිට්ඨියා පවත්තිතං, ඉදං දිට්ඨිනිස්සිතං. යං පන ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච තස්සෙව සම්භාරභූතං, ඉදං අනිස්සිතන්ති එවං නිස්සිතානිස්සිතවසෙන දුට්ඨං.

පඤ්චමදුකෙ කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාදින්නං සීලං කාලපරියන්තං. යාවජීවං සමාදිශිත්වා තථෙව පවත්තිතං ආපාණකොට්ඨකන්ති එවං කාලපරියන්තආපාණකොට්ඨකවසෙන දුට්ඨං.

ෂට්ඨදුකෙ ලාභයසඤ්ඤානිඅඬිගජීවිතවසෙන දිට්ඨපරියන්තං සපරියන්තං නාම. විපරිතං අපරියන්තං. චුත්තම්පි චෙතං පටිසම්භිදායං “කතමං තං සීලං සපරියන්තං? අත්ථි සීලං ලාභපරියන්තං, අත්ථි සීලං යසපරියන්තං, අත්ථි සීලං ඤාතිපරියන්තං, අත්ථි සීලං අඬිගපරියන්තං, අත්ථි සීලං ජීවිතපරියන්තං. කතමං තං සීලං ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං විතික්කමති, ඉදං තං සීලං ලාභපරියන්ත”න්ති (පටි. ම. 1.38). එතෙනෙව උපායෙන ඉතරානිපි විත්ථාරෙතබ්බානි. අපරියන්තවිස්සජ්ජනෙපි චුත්තං “කතමං තං සීලං න ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං විතික්කමාය විත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො විතික්කම්ස්සති, ඉදං තං සීලං න ලාභපරියන්ත”න්ති (පටි. ම. 1.38). එතෙනෙවුපායෙන ඉතරානිපි විත්ථාරෙතබ්බානි. එවං සපරියන්තාපරියන්තවසෙන දුට්ඨං.

සත්තමදුකෙ සබ්බමපි සාසවං සීලං ලොකියං. අනාසවං ලොකුත්තරං. තත්ථ ලොකියං භවවිසෙසාවහං හොති භවනිස්සරණස්ස ච සම්භාරො. යථාහ — “විනයො සංවරත්ථාය, සංවරො අවිජ්ජපටිසාරත්ථාය, අවිජ්ජපටිසාරො පාමොජ්ජත්ථාය, පාමොජ්ජං පිතත්ථාය, පිති පස්සද්ධත්ථාය, පස්සද්ධි සුඛත්ථාය, සුඛං සමාධත්ථාය, සමාධි යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනත්ථාය, යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං නිබ්බිදත්ථාය, නිබ්බිදා විරාගත්ථාය, විරාගො විමුත්තත්ථාය, විමුත්ති විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනත්ථාය, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය, එතදත්ථා කථා, එතදත්ථා මත්තනා, එතදත්ථා උපනිසා, එතදත්ථං සොතාවධානං, යදිදං අනුපාදාවිත්තස්ස විමොක්ඛො”ති (පරි. 366). ලොකුත්තරං භවනිස්සරණාවහං හොති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණස්ස ච භූමිති එවං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුට්ඨං.

12. තිකෙසු පට්ඨමත්තිකෙ භීතෙන ඡන්දෙන චිත්තෙන වීරියෙන වීමංසාය වා පවත්තිතං භීතං. මජ්ඣිමෙහි ඡන්දාදිහි පවත්තිතං මජ්ඣිමං. පණිතෙහි පණිතං. යසකාමතාය වා සමාදින්නං භීතං. පුඤ්ඤඵලකාමතාය මජ්ඣිමං. කත්තබ්බමෙවිදන්ති අරියභාවං නිස්සාය සමාදින්නං පණිතං. “අභමස්මි සීලසම්පන්නො, ඉමෙ පනඤ්ඤෙ හික්ඛු දුස්සීලා පාපධම්මා”ති එවං අත්තුක්කංසනපරවම්භනාදිහි උපක්කිලිට්ඨං වා භීතං. අනුපක්කිලිට්ඨං ලොකියං සීලං මජ්ඣිමං. ලොකුත්තරං පණිතං. තණ්හාවසෙන වා භවහොගත්ථාය පවත්තිතං භීතං. අත්තනො විමොක්ඛත්ථාය පවත්තිතං මජ්ඣිමං. සබ්බසත්තානං විමොක්ඛත්ථාය පවත්තිතං පාරමිතාසීලං පණිතන්ති එවං භීතමජ්ඣිමපණිතවසෙන තිට්ඨං.

දුතියත්තිකෙ අත්තනො අනනුරූපං පජ්ඣිතුකාමෙන අත්තගරුනා අත්තනිගාරවෙන පවත්තිතං අත්තාධිපතෙය්‍යං. ලොකාපවාදං පරිහරිතුකාමෙන ලොකගරුනා ලොකෙ ගාරවෙන පවත්තිතං ලොකාධිපතෙය්‍යං. ධම්මමහත්තං පුජෙතුකාමෙන ධම්මගරුනා ධම්මගාරවෙන පවත්තිතං ධම්මාධිපතෙය්‍යන්ති එවං අත්තාධිපතෙය්‍යාදිවසෙන තිට්ඨං.

තතියත්තිකෙ යං දුකෙසු නිස්සිතන්ති චුත්තං, තං තණ්හාදිට්ඨිහි පරාමට්ඨන්තා පරාමට්ඨං. පුච්ඡජනකල්‍යාණකස්ස මග්ගසම්භාරභූතං සෙක්ඛානඤ්ච මග්ගසම්පයුත්තං අපරාමට්ඨං. සෙක්ඛාසෙක්ඛානං ඵලසම්පයුත්තං පටිජ්ජස්සද්ධන්ති එවං පරාමට්ඨාදිවසෙන තිට්ඨං.

චතුත්ථත්තිකෙ යං ආපත්තිං අනාපජ්ජන්තෙන පූරිතං, ආපජ්ජිත්වා වා පුන කතපට්ඨමිමං, තං විසුද්ධං. ආපත්තිං ආපන්නස්ස අකතපට්ඨමිමං අවිසුද්ධං. චත්ථම්භි වා ආපත්තියා වා අජ්ඣාචාරෙ වා වෙමතිකස්ස සීලං වෙමතිකසීලං නාම. තත්ථ යොගිනා අවිසුද්ධසීලං විසොධෙතබ්බං, වෙමතිකෙ චත්ථජ්ඣාචාරං

අකත්වා විමති පටිවිනෙතබ්බා “ඉච්චස්ස ඵාසු භවිස්සති”ති එවං විසුද්ධාදිවසෙන තිවිධං.

පඤ්චමත්තිකෙ චතුහි අරියමග්ගෙහි තිහි ච සාමඤ්ඤඵලෙහි සම්පයුත්තං සීලං සෙක්ඛං. අරහත්තඵලසම්පයුත්තං අසෙක්ඛං. සෙසං නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛන්ති එවං සෙක්ඛාදිවසෙන තිවිධං.

පටිසම්භිදායං පන යස්මා ලොකෙ තෙසං තෙසං සත්තානං පකතිපි සීලන්ති වුවචති, යං සන්ධාය “අයං සුඛසීලො, අයං දුක්ඛසීලො, අයං කලහසීලො, අයං මණ්ඩනසීලො”ති භණන්ති, තස්මා තෙන පරියායෙන “තීණි සීලානි, කුසලසීලං අකුසලසීලං අබ්‍යාකතසීලන්ති (පටි. ම. 1.39). එවං කුසලාදිවසෙනපි තිවිධන්ති වුත්තං. තත්ථ අකුසලං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතස්ස සීලස්ස ලක්ඛණාදීසු එකෙනපි න සමෙතීති ඉධ න උපතීතං, තස්මා වුත්තනයෙනෙවස්ස තිවිධතා වෙදිතබ්බා.

13. චතුක්කෙසු පට්ඨචතුක්කෙ -

යොධ සෙවති දුස්සීලෙ, සීලවන්තෙ න සෙවති;
චත්ථුවීතික්කමෙ දොසං, න පස්සති අවිද්දසු.

මිච්ඡාසඬ්ඤජ්ජෙහුලො, ඉන්ද්‍රියානි න රක්ඛති;
එවරුපස්ස වෙ සීලං, ජායතෙ භානභාගියං.

යො පනත්තමනො හොති, සීලසම්පත්තියා ඉධ;
කම්මට්ඨානානුයොගමිති, න උප්පාදෙති මානසං.

තුට්ඨස්ස සීලමත්තෙන, අසට්ඨත්තස්ස උත්තරි;
තස්ස තං ඨිතිභාගියං, සීලං භවති භික්ඛුනො.

සම්පන්නසීලො සට්ඨති, සමාධන්ථාය යො පන;
විසෙසභාගියං සීලං, හොති එතස්ස භික්ඛුනො.

අතුට්ඨො සීලමත්තෙන, නිබ්බිදං යොනුයුඤ්ජති;
හොති නිබ්බේධභාගියං, සීලමෙතස්ස භික්ඛුනොති.

එවං භානභාගියාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

දුතියචතුක්කෙ භික්ඛු ආරබ්භ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි, යානි ච තෙසං භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තිතො රක්ඛිතබ්බානි, ඉදං භික්ඛුසීලං. භික්ඛුනියො ආරබ්භ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි, යානි ච තාසං භික්ඛුනං පඤ්ඤත්තිතො රක්ඛිතබ්බානි,

ඉදං භික්ඛුනිසීලං. සාමණෙරසාමණෙරීනං දසසීලානි අනුපසම්පන්නසීලං. උපාසකඋපාසිකානං නිව්වසීලවසෙන පඤ්චසික්ඛාපදානි, සති වා උස්සාහෙ දස, උපොසථභිගවසෙන අට්ඨානි ඉදං ගහට්ඨසීලන්ති එවං භික්ඛුසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

තතියචතුක්කෙ උත්තරකුරුකානං මනුස්සානං අවිතික්කමො පකතිසීලං. කුලදෙසපාසණ්ඩානං අත්තනො අත්තනො මරියාදාවාරිත්තං ආචාරසීලං. “ධම්මතා එසා, ආනන්ද, යදා බොධිසත්තො මාතුකුච්ඡං ඔක්කන්තො හොති න බොධිසත්තමාතු පුරිසෙසු මානසං උප්පජ්ජි කාමගුණුපසංහිත”න්ති එවං චුත්තං බොධිසත්තමාතුසීලං ධම්මතාසීලං. මහාකස්සපාදීනං පන සුද්ධසත්තානං, බොධිසත්තස්ස ච තාසු තාසු ජාතීසු සීලං පුබ්බහෙතුකසීලන්ති එවං පකතිසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

චතුත්ථචතුක්කෙ යං භගවතා “ඉධ භික්ඛු පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු”ති (විභ. 508; දී. නි. 1.193) වං චුත්තං සීලං, ඉදං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං නාම. යං පන “සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්බාසද්දනග්ගාහී, යත්වාධිකරණමෙන චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අත්වාස්සවෙය්‍යං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා...පෙ.... සාතෙන ගන්ධං සායිත්වා...පෙ.... ජීව්හාය රසං සායිත්වා...පෙ.... කායෙන ථොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා...පෙ.... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී...පෙ.... මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති”ති (ම. නි. 1.22, 411; දී. නි. 1.213; අ. නි. 4.198) චුත්තං, ඉදං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං. යා පන ආජීවහෙතුපඤ්ඤත්තානං ඡන්තං සික්ඛාපදානං විතික්කමස්ස, “කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිජ්ජෙසිකතා ලාහෙන ලාභං නිජ්ජිසනතා”ති එවමාදීනඤ්ච පාපධම්මානං වසෙන පචත්තා මිච්ඡාජීවා විරති, ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. “පටිසඬ්ඛා යොනියො චීවරං පටිසෙවති, යාවදෙව සීතස්ස පටිසාතායා”ති (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) ආදීනා නයෙන චුත්තො පටිසඬ්ඛානපරිසුද්ධො චතුපච්චයපරිභොගො පච්චයසන්නිස්සිතසීලං නාම.

පාතිමොක්ඛසංවරසීලං

14. තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය අනුපුබ්බපදවණ්ණනාය සද්ධිං විනිවිජයකථා. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. භික්ඛුති සංසාරෙ භයං ඉක්ඛණ්ණාය වා භින්තපට්ඨරාදිනාය වා එවං ලද්ධවොහාරො සද්ධාපබ්බජිතො කුලපුත්තො. පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති එත්ථ පාතිමොක්ඛන්ති සික්ඛාපදසීලං. තඤ්චි යො

නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචයති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහි, තස්මා පාතිමොක්ඛන්ති වුච්චති. සංවරණං සංවරො, කායිකවාචසිකස්ස අවිතික්කමස්සෙතං නාමං. පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො. තෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතො පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො, උපගතො සමන්තාගතොති අත්ථො. විහරතීති ඉරියති. ආචාරගොචරසම්පන්නොති ආදීනමත්ථො පාළියං ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්ඤොති -

“ආචාරගොචරසම්පන්නො”ති අත්ථි ආචාරො, අත්ථි අනාවාරො;

තත්ථ කතමො අනාවාරො? කායිකො විතික්කමො වාචසිකො විතික්කමො කායිකවාචසිකො විතික්කමො, අයං වුච්චති අනාවාරො. සබ්බමිපි දුස්සීලාං අනාවාරො. ඉධෙකච්චො වෙළදානෙන වා පත්තදානෙන වා පුජ්ඵළසිනානදන්තකට්ඨදානෙන වා වාටුකමායනය වා මුග්ගසුපායනය වා පාරිභට්ඨායනය වා ජඩ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙයන මිච්ඡාආඡීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති අනාවාරො.

තත්ථ කතමො ආචාරො? කායිකො අවිතික්කමො වාචසිකො අවිතික්කමො කායිකවාචසිකො අවිතික්කමො, අයං වුච්චති ආචාරො. සබ්බොපි සීලසංවරො ආචාරො. ඉධෙකච්චො න වෙළදානෙන වා න පත්තන පුජ්ඵළ සිනානන දන්තකට්ඨදානෙන වා න වාටුකමායනය වා න මුග්ගසුපායනය වා න පාරිභට්ඨායනය වා න ජඩ්ඝපෙසනිකෙන වා න අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙයන මිච්ඡාආඡීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති ආචාරො.

ගොචරොති අත්ථි ගොචරො අත්ථි අගොචරො.

තත්ථ කතමො අගොචරො? ඉධෙකච්චො වෙසියාගොචරො වා හොති විධවා, ථුල්ලකුමාරිකා, පණ්ඩක, හික්ඛුතී, පානාගාරගොචරො වා හොති, සංසට්ඨො විහරති රාජුහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යාති වා පන තාති කුලාති අස්සද්ධාති අප්පසන්නාති අනොපානභූතාති අක්කොසකපරිභාසකාති අනත්ථකාමාති අහිතකාමාති අඵාසුකකාමාති අයොගක්ඛෙමකාමාති හික්ඛුතං හික්ඛුතීනං උපාසකානං උපාසිකානං, තථාරූපාති කුලාති සෙවති භජති පයිරූපාසති, අයං වුච්චති අගොචරො.

තත්ථ කතමො ගොචරො? ඉධෙකච්චො න වෙසියාගොචරො වා හොති...පෙ.... න පානාගාරගොචරො වා හොති, අසංසට්ඨො විහරති රාජුහි...පෙ.... තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යාති වා පන තාති කුලාති සද්ධාති පසන්නාති ඔපානභූතාති කාසාවපජ්ජොතාති

ඉසිවාතපට්ඨානානි අත්ථකාමානි...පෙ.... යොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං...පෙ.... උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරූපාසති, අයං වුච්චති ගොචරො. ඉති ඉමිනා ච ආචාරෙන ඉමිනා ච ගොචරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො, තෙන වුච්චති ‘‘ආචාරගොචරසම්පන්නො’’ති (විභ. 511).

අපි චෙත්ථ ඉමිනාපි නයෙන ආචාරගොචරා වෙදිතඛිබ්බා. දුට්ඨො හි අනාචාරො කායිකො වාචසිකො ච. තත්ථ කතමො කායිකො අනාචාරො? ඉධෙකච්චො සඤ්ඤානොපි අවිත්තීකාරකතො ථෙරෙ භික්ඛු සට්ඨන්තොපි තිට්ඨති, සට්ඨන්තොපි නිසීදති, පුරතොපි තිට්ඨති, පුරතොපි නිසීදති, උච්චෙපි ආසනෙ නිසීදති, සසිසම්පි පාරුපිත්ථා නිසීදති, ධීතකොපි භණති, බාහාවික්ඛෙපකොපි භණති, ථෙරානං භික්ඛූනං අනුපාහනානං වඤ්ඤාමන්තානං සඋපාහනො වඤ්ඤාමති, නිචෙ වඤ්ඤාමෙ වඤ්ඤාමන්තානං උච්චෙ වඤ්ඤාමෙ වඤ්ඤාමති, ඡමාය වඤ්ඤාමන්තානං වඤ්ඤාමෙ වඤ්ඤාමති, ථෙරෙ භික්ඛු අනුපබ්ජ්ජාපි තිට්ඨති, අනුපබ්ජ්ජාපි නිසීදති, නචෙපි භික්ඛු ආසනෙන පට්ඨාහති, ජන්තාසරෙපි ථෙරෙ භික්ඛු අනාපුච්ඡා කට්ඨං පක්ඛිපති, ද්වාරං පිදහති, උදකතිත්ථෙපි ථෙරෙ භික්ඛු සට්ඨන්තොපි ඔතරති, පුරතොපි ඔතරති, සට්ඨන්තොපි න්භායති, පුරතොපි න්භායති, සට්ඨන්තොපි උත්තරති, පුරතොපි උත්තරති, අන්තරසරං පවිසන්තොපි ථෙරෙ භික්ඛු සට්ඨන්තොපි ගච්ඡති, පුරතොපි ගච්ඡති, වොක්කම්ම ච ථෙරානං භික්ඛූනං පුරතො පුරතො ගච්ඡති, යානිපි තානි හොන්ති කුලානං ඔවරකානි ගුළුහානි ච පට්ඨිඡන්තානි ච යත්ථ කුලිත්ථියො කුලකුමාරියො නිසීදන්ති, තත්ථපි සහසා පවිසති, කුමාරකස්සපි සිසං පරාමසති, අයං වුච්චති කායිකො අනාචාරො.

තත්ථ කතමො වාචසිකො අනාචාරො? ඉධෙකච්චො සඤ්ඤානොපි අවිත්තීකාරකතො ථෙරෙ භික්ඛු අනාපුච්ඡා ධම්මං භණති. පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙති, පානිමොක්ඛං උද්දිසති, ධීතකොපි භණති, බාහාවික්ඛෙපකොපි භණති, අන්තරසරං පට්ඨියොපි ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා එවමාහ – ‘‘ඉත්ථන්තාමෙ ඉත්ථංගොත්තෙ කිං අත්ථි, යාගු අත්ථි, භත්තං අත්ථි, බාදනියං අත්ථි, කිං පිට්ඨිසාම, කිං බාදිසාම, කිං භුඤ්ජිසාම. කිං වා මෙ දස්සමා’’ති විජ්ජෙපති, අයං වුච්චති වාචසිකො අනාචාරො (මහානි. 87). පට්ඨන්තොපි පනස්ස ආචාරො වෙදිතඛිබ්බො.

අපිව භික්ඛු සගාරවො සප්පතිස්සො හිරොත්තප්පසම්පන්නො සුනිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සම්ඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන ඔක්ඛිත්තවක්ඛු ඉරියාපට්ඨසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො හොජනෙ මත්තඤ්ඤා ජාගරියමනුයුත්තො සතිසම්පජ්ඤානො සමන්නාගතො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො ආරද්ධවීරියො

ආභිසමාචාරිකෙසු සක්කච්චකාරී ගරුචිත්තිකාරබහුලො විහරති, අයං වුවචති ආචාරො. එවං තාව ආචාරො වෙදිතබ්බො.

ගොවරො පන තිවිධො උපනිස්සයගොවරො ආරක්ඛගොවරො උපනිබන්ධගොවරොති. තත්ථ කතමො උපනිස්සයගොවරො? දසකථාවත්ථුගුණසමන්තාගතො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අස්සුතං සුභාති, සුතං පරියොදපෙති, කඬ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙති. යස්ස වා පන අනුසික්ඛමානො සද්ධාය වඩ්ඪති, සීලෙන, සුතෙන, වාගෙන, පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං වුවචති උපනිස්සයගොවරො.

කතමො ආරක්ඛගොවරො? ඉධ භික්ඛු අන්තරසරං පට්ටියො වීරීං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සුසංවුතො ගච්ඡති, න භත්ථීං ඔලොකෙන්නො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථීං, න පුරිසං ඔලොකෙන්නො, න උද්ධං උල්ලොකෙන්නො, න අධො ඔලොකෙන්නො, න දිසාවිදිසං පෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං වුවචති ආරක්ඛගොවරො.

කතමො උපනිබන්ධගොවරො? චත්තාරො සතිපට්ඨානා යත්ථ චිත්තං උපනිබන්ධති. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා – “කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුතො ගොවරො සකො පෙත්තිකො විසයො? යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති (සං. නි. 5.372), අයං වුවචති උපනිබන්ධගොවරො. ඉති ඉමිනා ච ආචාරෙන ඉමිනා ච ගොවරෙන උපෙතො...පෙ.... සමන්තාගතො. තෙනපි වුවචති ආචාරගොවරසම්පන්නොති.

අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති අණුප්පමාණෙසු අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියඅකුසලචිත්තූප්පාදාදිභෙදෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සනසීලො. සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසුති යංකිඤ්චි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිතබ්බං, තං සබ්බං සම්මා ආදාය සික්ඛති. එත්ථ ච “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො”ති එත්තාවතා ච පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය පාතිමොක්ඛසංවරසීලං දස්සිතං. “ආචාරගොවරසම්පන්නො”තිආදි පන සබ්බං යථාපටිපන්නස්ස තං සීලං සම්පජ්ජති, තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං

15. යං පනෙතං තදන්තරං “සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා”තිආදිනා නයෙන දස්සිතං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං, තත්ථ සොති පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ යිතො භික්ඛු. චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති කාරණවසෙන චක්ඛුති ලද්ධවොහාරෙන රූපදස්සනසමත්ථෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වා. පොරාණා පනාහු “චක්ඛු රූපං න පස්සති, අචිත්තකත්තා, චිත්තං න පස්සති, අචක්ඛුකත්තා, ද්වාරාරම්මණසඬ්ඝට්ඨෙ පන චක්ඛුපසාදචත්ථුකෙන චිත්තෙන පස්සති. ඊදිසී

පතෙසා ‘ධනුනා විජ්ඣති’තිආදීසු විය සසම්භාරකථා නාම භොති, තස්මා වක්ඛ්විඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙවෙත්ථ අත්ථො’ති. න නිමිත්තග්ගාභීති ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තං වා සුභනිමිත්තාදිකං වා කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්තං න ගණ්භාති, දිට්ඨිමත්තෙයෙව සණ්ඨාති. නානුඛ්‍යඤ්ජනග්ගාභීති කිලෙසානං අනුඅනුඛ්‍යඤ්ජනතො පාකට්ඨාචකරණතො අනුඛ්‍යඤ්ජනන්ති ලද්ධවොහාරං හත්ථපාදසිතභසිතකථිතවිලොකිතාදිහෙදං ආකාරං න ගණ්භාති, යං තත්ථ භූතං, තදෙව ගණ්භාති, චෙතියපබ්බතවාසී මහාතිස්සත්ථෙට්ඨො විය.

ථෙරං කිර වෙතියපබ්බතා අනුරාධපුරං පිණ්ඩවාරත්ථාය ආගච්ඡන්තං අඤ්ඤතරා කුලසුණ්භා සාමිකෙන සද්ධිං භණ්ඩිත්වා සුමණ්ඩිතපසාධිතා දෙවකඤ්ඤා විය කාලස්සෙව අනුරාධපුරතො නික්ඛමිත්වා ඤාතිසරං ගච්ඡන්ති අන්තරාමග්ගෙ දිස්වා විපල්ලත්ථවිත්තා මහාභසිතං භසි. ථෙරො කිමෙතන්ති ඔලොකෙන්තො තස්සා දන්තට්ඨිකෙ අසුභසඤ්ඤං පටිලභිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං -

“තස්සා දන්තට්ඨිකං දිස්වා, පුබ්බසඤ්ඤං අනුස්සරි;
තත්ථෙව සො යිතො ථෙරො, අරහත්තං අපාපුණි”ති.

සාමිකොපි ඛො පනස්සා අනුමග්ගං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා “කිඤ්චි, භන්තෙ, ඉත්ථිං පස්සථා”ති පුච්ඡි. තං ථෙරො ආහ -

“නාභිජානාමි ඉත්ථි වා, පුරිසො වා ඉතො ගතො;
අපිව අට්ඨිසඬ්ඨිසාට්ඨො, ගච්ඡතෙස මහාපථෙ”ති.

යත්වාධිකරණමෙතන්තිආදිමහි යංකාරණා යස්ස වක්ඛ්වන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතු එතං පුග්ගලං සතිකවාටෙන වක්ඛ්වන්ද්‍රියං අසංවුතං අපිහිතවක්ඛ්වද්ධාරං හුත්වා විහරන්තං එතෙ අභිජ්ඣාදයො ධම්මා අත්වාස්සවෙය්‍යං අනුබන්ධෙය්‍යං. තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජතීති තස්ස වක්ඛ්වන්ද්‍රියස්ස සතිකවාටෙන පිදහනත්ථාය පටිපජ්ජති. එවං පටිපජ්ජන්තොයෙව ච රක්ඛති වක්ඛ්වන්ද්‍රියං, වක්ඛ්වන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීතිපි වුවවති. තත්ථ කිඤ්චාපි වක්ඛ්වන්ද්‍රියෙ සංවරො වා අසංවරො වා නත්ථි. න හි වක්ඛ්වපසාදං නිස්සාය සති වා මුට්ඨස්සවිවං වා උප්පජ්ජති. අපිව යදා රූපාරම්මණං වක්ඛ්වස්ස ආපාථං ආගච්ඡති, තදා භවඬ්ගෙ ද්වික්ඛත්තුං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිවිවං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති. තතො වක්ඛ්විඤ්ඤාණං දස්සනකිවිවං. තතො විපාකමනොධාතු සම්පට්ච්ඡනකිවිවං. තතො විපාකාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිවිවං. තතො කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨබ්බනකිවිවං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං ජවනං ජවති.

තත්‍රාපි නෙව හවඬගසමයෙ, න ආවජ්ජනාදීනං අඤ්ඤාතරසමයෙ සංවරො වා අසංවරො වා අත්ථි. ජවනක්ඛණෙ පන සචෙ දුස්සීලාං වා මුට්ඨසච්චං වා අඤ්ඤාණං වා අක්ඛන්ති වා කොසජ්ජං වා උප්පජ්ජති, අසංවරො හොති. එවං හොත්තො පන සො චක්ඛන්ද්‍රියෙ අසංවරොති වුච්චති. කස්මා? යස්මා තස්මිං සති ද්වාරම්භි අගුත්තං හොති, හවඬගම්භි ආවජ්ජනාදීනිච්චිවිත්තානි. යථා කිං? යථා නගරෙ චතුසු ද්වාරෙසු අසංවුතෙසු කිඤ්චාපි අත්තොසරද්වාරකොට්ඨකගඬිභාදයො සුසංවුතා හොන්ති, තථාපි අත්තොනගරෙ සඬ්ඛං භණ්ඩං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙන හි පවිසිත්වා චොරා යදිච්ඡන්ති, තං කරෙය්‍යං, එවමෙව ජවනෙ දුස්සීලාදීසු උප්පන්තෙසු තස්මිං අසංවරෙ සති ද්වාරම්භි අගුත්තං හොති, හවඬගම්භි ආවජ්ජනාදීනිච්චිවිත්තානි.

තස්මිං පන සීලාදීසු උප්පන්තෙසු ද්වාරම්භි ගුත්තං හොති, හවඬගම්භි ආවජ්ජනාදීනිච්චිවිත්තානි. යථා කිං? යථා නගරද්වාරෙසු සංවුතෙසු කිඤ්චාපි අත්තොසරාදයො අසංවුතා හොන්ති, තථාපි අත්තොනගරෙ සඬ්ඛං භණ්ඩං සුරක්ඛිතං සුගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙසු හි පිහිතෙසු චොරානං පච්චෙසො නත්ථි, එවමෙව ජවනෙ සීලාදීසු උප්පන්තෙසු ද්වාරම්භි ගුත්තං හොති, හවඬගම්භි ආවජ්ජනාදීනිච්චිවිත්තානි. තස්මා ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානොපි චක්ඛන්ද්‍රියෙ සංවරොති වුත්තො.

සොතෙන සද්දං සුත්වාතිආදීසුපි එසෙව නයො. එවම්දං සඬ්ඛෙපතො රූපාදීසු කිලෙසානුබන්ධනිමිත්තාදිග්ගාහපරිවජ්ජනලක්ඛණං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලන්ති වෙදිතඬ්ඛං.

ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං

16. ඉදානි ඉන්ද්‍රියසංවරසීලානන්තරං වුත්තෙ ආජීවපාරිසුද්ධිසීලෙ ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්තං සික්ඛාපදානන්ති යානි තානි “ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, ආපත්ති සඬ්ඝාදියෙසස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා ‘යො තෙ විහාරෙ වසති සො හික්ඛු අරහා’ති භණ්ති, පටිච්ඡානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා හික්ඛු පණිතභොජනානි අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාවිත්තියස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා හික්ඛුති පණිතභොජනානි අගිලානා අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාටිදෙසනියස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සුපං වා ඔදනං වා අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කට්ඨසා”ති (පරි. 287) එවං පඤ්ඤත්තානි ඡ සික්ඛාපදානි, ඉමෙසං ඡන්තං සික්ඛාපදානං.

කුහනාතිආදීසු අයං පාළි, “තත්ථ කතමා කුහනා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පච්චයපට්ඨෙවනසංඛාතෙන වා සාමන්තජජිතෙන වා ඉරියාපට්ඨස්ස වා අට්ඨපනා ධපනා සංශ්ඨපනා භාකුට්ඨා භාකුට්ඨයං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, අයං වුච්චති කුහනා.

“තත්ථ කතමා ලපනා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං ආලපනා ලපනා සල්ලපනා උල්ලපනා සමුල්ලපනා උන්නහනා සමුන්නහනා උක්කාවනා සමුක්කාවනා අනුජ්ජියභාණිකා වාටුකමායනා මුග්ගසුපායනා පාරිභට්ඨායනා, අයං වුච්චති ලපනා.

“තත්ථ කතමා නෙමිත්තිකතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යං පරෙසං නිමිත්තං නිමිත්තකම්මං ඔභාසො ඔභාසකම්මං සාමන්තජජපා පරිකට්ඨා, අයං වුච්චති නෙමිත්තිකතා.

“තත්ථ කතමා නිජ්ජෙසිකතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං අක්කොසනා වම්හනා ගරහනා උක්ඛෙපනා සමුක්ඛෙපනා ඛිපනා සංඛිපනා පාපනා සම්පාපනා අවණ්ණභාරිකා පරපිට්ඨිමංසිකතා, අයං වුච්චති නිජ්ජෙසිකතා.

“තත්ථ කතමා ලාභෙන ලාභං නිජ්ජිසනතා? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො ඉතො ලද්ධං ආමිසං අමුත්තං හරති, අමුත්තං වා ලද්ධං ආමිසං ඉධ ආහරති. යා ඵවරූපා ආමිසෙන ආමිසස්ස ඵට්ඨි ගවෙට්ඨි පරියෙට්ඨි ඵසනා ගවෙසනා පරියෙසනා, අයං වුච්චති ලාභෙන ලාභං නිජ්ජිසනතා”ති (විභ. 862-865).

17. ඉමිස්සා පන පාළියා ඵචමත්ථො වෙදිතඛිබ්බො. කුහනනිද්දෙසෙ තාව ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්සාති ලාභඤ්ච සක්කාරඤ්ච කිත්තිසද්දඤ්ච සන්නිස්සිතස්ස, පත්ථයන්තස්සාති අත්ථො. පාපිච්ඡස්සාති අසන්නගුණදීපනකාමස්ස. ඉච්ඡාපකතස්සාති ඉච්ඡාය අපකතස්ස, උපද්ද්වතස්සාති අත්ථො.

ඉතො පරං යස්මා පච්චයපට්ඨෙවනසාමන්තජජපනඉරියාපට්ඨසන්නිස්සිතවසෙන මහානිද්දෙසෙ තිවිධං කුහනවත්ථු ආගතං. තස්මා තිවිධම්පෙනං දස්සෙතුං පච්චයපට්ඨෙවනසංඛාතෙන වාති ඵචමාදි ආරද්ධං. තත්ථ විවරාදීහි නිමන්තිතස්ස තදන්ථිකස්සෙව සතො පාපිච්ඡතං නිස්සාය පටික්ඛිපනෙන, තෙ ව ගහපතිකෙ අත්තනි සුජ්ජතිට්ඨිතසද්ධෙ ඤත්වා පුන තෙසං “අහො අයොසා අජ්ජිච්ඡො න කිඤ්චි පටිග්ගණ්හිතුං ඉච්ඡති, සුලද්ධං වත නො අස්ස සචෙ

අප්පමත්තකම්පි කිඤ්චි පටිග්ගණ්ඨෙය්‍යා’ ති නානාවිධෙහි උපායෙහි පණිනානි විවරාදීනි උපනෙත්තානං තදනුග්ගහකාමනංයෙව ආවිකත්වා පටිග්ගහණෙන ච තතො පහුති අපි සකටභාරෙහි උපනාමනහෙතුහුනං විමිභාපනං පච්චයපටිසෙවනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථුති වෙදිතඛ්ඛං. චුත්තඤ්ඤෙනං මහානිද්දෙසෙ –

“කතමං පච්චයපටිසෙවනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු? ඉධ ගහපතිකා හික්ඛුං නිමන්තෙන්ති විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. සො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො විවර...පෙ.... පරික්ඛාරානං හියෙය්‍යාකම්‍යතං උපාදාය විවරං පච්චක්ඛාති. පිණ්ඩපාතං...පෙ.... සෙනාසනං. ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං පච්චක්ඛාති. සො එවමාහ – ‘කිං සමණස්ස මහග්ගෙන විවරෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො සුසානා වා සඬ්ඛාරකූටා වා පාපණිකා වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඬ්ඛාරිං කත්වා ධාරෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ගෙන පිණ්ඩපාතෙන එතං සාරුප්පං යං සමණො උඤ්ජාවරියාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කප්පෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ගෙන සෙනාසනෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො රුක්ඛමූලිකො වා අස්ස අබ්‍හොකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහග්ගෙන ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො පුතිමුත්තෙන වා හරිටකීඛණ්ඨෙන වා ඔසධං කරෙය්‍යා’ ති. තදුපාදාය ලුඛං විවරං ධාරෙති, ලුඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, ලුඛං සෙනාසනං පටිසෙවති, ලුඛං ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිසෙවති, තමෙනං ගහපතිකා එවං ජානන්ති ‘අයං සමණො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පච්චිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො ධුතවාදො’ ති. හියෙය්‍යා හියෙය්‍යා නිමන්තෙන්ති විවර...පෙ.... පරික්ඛාරෙහි. සො එවමාහ – ‘තිණ්ණං සම්මුඛිභාවා සද්ධො කුලපුත්තො ඛහුං පුඤ්ඤං පසවති. සද්ධාය සම්මුඛිභාවා සද්ධො කුලපුත්තො ඛහුං පුඤ්ඤං පසවති. දෙය්‍යාධම්මස්ස...පෙ.... දක්ඛිණෙය්‍යානං සම්මුඛිභාවාසද්ධොකුලපුත්තො ඛහුං පුඤ්ඤං පසවති. තුම්භාකඤ්චෙවායං සද්ධා අත්ථි, දෙය්‍යාධම්මො ච සංවිජ්ජති, අහඤ්ච පටිග්ගහකො, සවෙනං න පටිග්ගහෙස්සාමි, එවං තුම්භෙ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා භවිස්සන්ති, න මය්‍හං ඉමිනා අත්ථො. අපිච තුම්භාකංයෙව අනුකම්පාය පටිග්ගණ්ඨාමි’ ති. තදුපාදාය ඛහුමිපි විවරං පටිග්ගණ්ඨාති. ඛහුමිපි පිණ්ඩපාතං...පෙ.... හෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිග්ගණ්ඨාති. යා එවරූපා භාකූටිකා භාකූටියං කුහනා කුහායනා කුහිත්තං, ඉදං පච්චයපටිසෙවනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු’ ති (මහානි. 87).

පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමපරිදීපනවාචාය තථා තථා විමිභාපනං සාමන්තජ්ජපනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථුති වෙදිතඛ්ඛං. යථාහ –

“කතමං සාමන්තජජපනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු? ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිජ්ජායො ‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’ති අරියධම්මසන්නිස්සිතං වාවං භාසති ‘යො ඵවරුපං චීවරං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. ‘යො ඵවරුපං පත්තං ලොභථාලකං. ධම්මකරණං පරිස්සාවනං කුඤ්චිකං, කායබන්ධනං උපාහනං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. යස්ස ඵවරුපො උපජ්ඣායො ආවරියො සමානුපජ්ඣායකො, සමානාවරියකො මිත්තො සන්දිට්ඨො සම්භත්තො සභායො. යො ඵවරුපෙ විහාරෙ වසති අධිඪයොගෙ පාසාදෙ හම්මියෙ ගුහායං ලෙණෙ කුටියා කුටාගාරෙ අට්ටෙ මාළෙ උද්දණ්ඨෙ උපට්ඨානසාලායං මණ්ඩපෙ රුක්ඛමුලෙ වසති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. අථ වා ‘කොරජ්ජකොරජ්ජකො භාකුටිකභාකුටිකො කුහකකුහකො ලපකලපකො මුඛසම්භාවිකො, අයං සමණො ඉමාසං ඵවරුපානං සන්නානං විහාරසමාපත්තීනං ලාභී’ති තාදිසං ගම්භීරං ගුළුභං නිපුණං පටිච්ඡන්තං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තං කථං කථෙසි. යා ඵවරුපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිත්තං, ඉදං සාමන්තජජපනසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු’ති (මහානි. 87).

පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො සම්භාවනාධිජ්ජායකතෙන ඉරියාපටෙන විම්භාපනං ඉරියාපටසන්නිස්සිතං කුහනවත්ථුති වෙදිතඛිඛං. යථාහ – “කතමං ඉරියාපටසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු. ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිජ්ජායො ‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’ති ගමනං සණ්ඨපෙති, යානං සණ්ඨපෙති, නිසජ්ජං සණ්ඨපෙති, සයනං සණ්ඨපෙති, පණ්ඩාය ගච්ඡති, පණ්ඩාය තිට්ඨති, පණ්ඩාය නිසීදති, පණ්ඩාය සෙය්‍යං කප්පෙති, සමාහිතො විය ගච්ඡති, සමාහිතො විය තිට්ඨති, නිසීදති, සෙය්‍යං කප්පෙති, ආපාඨකජ්ඣායි ව හොති, යා ඵවරුපා ඉරියාපටස්ස අට්ඨපනා යපනා සණ්ඨපනා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිත්තං, ඉදං වුව්චති ඉරියාපටසඬ්ඛානං කුහනවත්ථු’ති (මහානි. 87).

තත්ථ පච්චයපටිසෙවනසඬ්ඛාතෙනාති පච්චයපටිසෙවනන්ති එවං සඬ්ඛාතෙන පච්චයපටිසෙවනෙන වා සඬ්ඛාතෙන. සාමන්තජජපිතෙනාති සම්පහණිතෙන. ඉරියාපටස්ස වාති චතුරියාපටස්ස. අට්ඨපනාතිආදි යපනා, ආදරෙන වා යපනා. යපනාති යපනාකාරො. සණ්ඨපනාති අභිසඬ්ඛරණා, පාසාදිකභාවකරණන්ති චුත්තං හොති. භාකුටිකාති පධානපුරිමට්ඨිතභාවදස්සනෙන භාකුටිකරණං, මුඛසඬ්ඛකොවොති චුත්තං හොති. භාකුටිකරණං සීලමස්සාති භාකුටිකො. භාකුටිකස්ස භාවො භාකුටියං. කුහනාති විම්භාපනා. කුහස්ස ආයනා කුහායනා. කුහිත්තස්ස භාවො කුහිත්තන්ති.

ලපනානිද්දෙසෙ ආලපනානි විහාරං ආගතෙ මනුස්සෙ දිස්වා “කිමත්ථාය හොත්තො ආගතා, කිං භික්ඛු නිමන්තිතුං, යදි එවං ගච්ඡටි රෙ, අහං පච්ඡන්තො පත්තං ගහෙත්වා ආගච්ඡාමි”ති එවං ආදිතොව ලපනා. අථ වා අත්තානං උපනෙත්වා “අහං තිස්සො, මයි රාජා පසන්තො, මයි අසුකො ව අසුකො ව රාජමහාමත්තො පසන්තො”ති එවං අත්තුපනායිකා ලපනා ආලපනා. ලපනානි පුට්ඨස්ස සතො චුත්තජ්ජකාරමෙව ලපනං. සල්ලපනානි ගහපතිකානං උක්කණ්ඨනෙ භීතස්ස ඔකාසං දත්වා දත්වා සුට්ඨු ලපනා. උල්ලපනානි මහාකුටුම්භිකො මහානාචිකො මහාදානපතීති එවං උද්ධං කත්වා ලපනා. සමුල්ලපනානි සබ්බතොභාගෙන උද්ධං කත්වා ලපනා.

උත්තහනානි “උපාසකා පුබ්බෙ ඊදිසෙ කාලෙ නවදානං දෙථ, ඉදානි කිං න දෙථා”ති එවං යාව “දස්සාම, හන්තෙ, ඔකාසං න ලභාමා”තිආදීනි වදන්ති, තාව උද්ධං උද්ධං නහනා, වෙය්නානි චුත්තං හොති. අථ වා උච්ඡුහත්ථං දිස්වා “කුතො ආහතං උපාසකා”ති පුච්ඡති. උච්ඡුඛෙත්තතො, හන්තෙති. කිං තත්ථ උච්ඡු මධුරන්ති. බාදිත්වා, හන්තෙ, ජානිතබ්බන්ති. “න, උපාසක, භික්ඛුස්ස උච්ඡුං දෙථා”ති වත්තුං වට්ටති. යා එවරූපා නිබ්බේදෙන්තස්සාපි වෙය්නකථා, සා උත්තහනා. සබ්බතොභාගෙන පුනස්සුතං උත්තහනා සමුත්තහනා.

උක්කාවනානි “එතං කුලං මංයෙව ජානාති. සචෙ එත්ථ දෙය්‍යධම්මො උප්පජ්ජති, මය්හමෙව දෙතී”ති එවං උක්ඛිපිත්වා කාවනා උක්කාවනා, උද්දීපනානි චුත්තං හොති. තෙලකන්දරිකවත්ථු වෙන්ථ වත්තබ්බං. සබ්බතොභාගෙන පන පුනස්සුතං උක්කාවනා සමුක්කාවනා.

අනුජ්ජියභාණිකානි සච්චානුරූපං ධම්මානුරූපං වා අනපලොකෙත්වා පුනස්සුතං පියහණනමෙව. වාටුකම්‍යනානි නිවචුත්තිකා අත්තානං හෙට්ඨතො හෙට්ඨතො යපෙත්වා වත්තනං. මුග්ගසුප්පානානි මුග්ගසුපසදිසනා. යථා හි මුග්ගසු පච්චමානෙසු කොච්ඡෙව න පච්චති, අවසෙසා පච්චන්ති, එවං යස්ස පුග්ගලස්ස වචනෙ කිඤ්චිදෙව සච්චං හොති, සෙසං අලිකං, අයං පුග්ගලො මුග්ගසුප්පොති වුච්චති. තස්ස භාවො මුග්ගසුප්පානා. පාරිභට්‍යනානි පාරිභට්‍යභාවො. යො හි කුලදාරකෙ ධාති විය අභිකෙන වා බන්ධෙන වා පරිභට්ති, ධාරෙතීති අත්ථො. තස්ස පරිභට්ඨස්ස කම්මං පාරිභට්‍යං. පාරිභට්‍යස්ස භාවො පාරිභට්‍යනාති.

නෙමිත්තිකතානිද්දෙසෙ නිමිත්තන්ති යංකිඤ්චි පරෙසං පච්චයදානසඤ්ඤාජනකං කායවචිකම්මං. නිමිත්තකම්මන්ති බාදනීයං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ දිස්වා “කිං බාදනීයං ලභිත්ථා”තිආදිනා නයෙන නිමිත්තකරණං. ඔභාසොති පච්චයපටිසංයුත්තකථා. ඔභාසකම්මන්ති වච්ඡපාලකෙ දිස්වා “කිං ඉමෙ වච්ඡා බීරගොවච්ඡා උදාහු තක්කගොවච්ඡා”ති

පුච්ඡන්වා “බීරගොවච්ඡා, භන්තෙ”ති චුත්තෙ “න බීරගොවච්ඡා, යදි බීරගොවච්ඡා සිද්ධං, භික්ඛුපි බීරං ලභෙය්‍ය”න්ති එවමාදිනා නයෙන තෙසං දාරකානං මාතෘපිතූනං නිවෙදෙත්වා බීරදාපනාදිකං ඔභාසකරණං. සාමන්තප්ප්පාති සමීපං කත්වා ජප්පනං. කුලූපකභික්ඛු චත්ථු චෙත්ථ චත්තබ්බං.

කුලූපකො කිර භික්ඛු භුඤ්ජිතුකාමො ගෙහං පටිසිත්වා නිසීදි. තං දිස්වා අදාතුකාමා සරණි “තණ්ඩුලා නත්ථී”ති භණන්ති තණ්ඩුලෙ ආහරිතුකාමා විය පටිවිස්සකසරං ගතා. භික්ඛුපි අන්තොගබ්භං පටිසිත්වා ඔලොකෙන්තො කවාටකොණෙ උච්ඡුං, භාජනෙ ගුළං, පිටකෙ ලොණමච්ඡවාලෙ, කුම්භියං තණ්ඩුලෙ, සට්ඨෙ සතං දිස්වා නික්ඛමිත්වා නිසීදි. සරණි “තණ්ඩුලෙ නාලත්ථ”න්ති ආගතා. භික්ඛු “උපාසිකෙ ‘අජ්ජ භික්ඛා න සම්පජ්ජිස්සති’ති පටිකච්චෙව නිමිත්තං අද්දස”න්ති ආහ. කිං, භන්තෙති. කවාටකොණෙ නික්ඛිත්තං උච්ඡුං විය සප්පං අද්දසං, ‘තං පහරිස්සාමි’ති ඔලොකෙන්තො භාජනෙ යපිතං ගුළපිණ්ඩං විය පාසාණං, ලෙඩ්ඩුකෙන පහටෙන සප්පෙන කතං පිටකෙ නික්ඛිත්තලොණමච්ඡවාලසදිසං එණං, තස්ස තං ලෙඩ්ඩුං ඩංසිතුකාමස්ස කුම්භියා තණ්ඩුලසදියෙ දන්තෙ, අටස්ස කුපිතස්ස සට්ඨෙ පක්ඛිත්තසතසදිසං මුඛතො නික්ඛමන්තං විසම්ස්සකං බෙළන්ති. සා “න සක්කා මුණ්ඩකං වඤ්චෙතු”න්ති උච්ඡුං දත්වා ඔදනං පටිත්වා සතගුළමච්ඡෙහි සද්ධිං සබ්බං අදාසීති. එවං සමීපං කත්වා ජප්පනං සාමන්තප්ප්පාති වෙදිතබ්බං. පරිකථාති යථා තං ලභති තස්ස පරිචත්තෙන්වා කථනන්ති.

නිජ්පෙසිකතානිද්දෙසෙ අක්කොසනාති දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසනං. වම්භනාති පරිභවිත්වා කථනං. ගරභණාති අස්සද්ධො අප්පසන්තොතිආදිනා නයෙන දොසාරොපනා. උක්ඛෙපනාති මා එතං එත්ථ කට්ඨොති වාචාය උක්ඛිපනං. සබ්බතොභාගෙන සවත්ථුකං සහෙතුකං කත්වා උක්ඛෙපනා සමුක්ඛෙපනා. අථ වා අදෙන්තං දිස්වා “අහො දානපතී”ති එවං උක්ඛිපනං උක්ඛෙපනා. මහාදානපතීති එවං සුට්ඨු උක්ඛෙපනා සමුක්ඛෙපනා. බිපනාති කිං ඉමස්ස ජීවිතං බිපහොජිතොති එවං උජ්ජණ්ඩනා. සංබිපනාති කිං ඉමං අදායකොති භණං, යො නිච්චකාලං සබ්බෙසමිපි නත්ථීති වචනං දෙතීති සුට්ඨුතරං උජ්ජණ්ඩනා. පාපනාති අදායකත්තස්ස අවණ්ණස්ස වා පාපනං. සබ්බතොභාගෙන පාපනා සම්පාපනා. අවණ්ණහාරිකාති එවං මෙ අවණ්ණහයාපි දස්සතීති ගෙහතො ගෙහං ගාමතො ගාමං ජනපදතො ජනපදං අවණ්ණහරණං. පරපිට්ඨිමංසිකතාති පුරතො මධුරං භණිත්වා පරම්මුඛෙ අවණ්ණහාසිතා. එසා හි අහිමුඛං ඔලොකෙතුං අසක්කොන්තස්ස පරම්මුඛානං පිට්ඨිමංසං බාදනමිව හොති, තස්මා පරපිට්ඨිමංසිකතාති චුත්තා. අයං චූච්චති නිජ්පෙසිකතාති අයං යස්මා වෙළුපෙසිකාය විය අබ්භඬිගං පරස්ස ගුණං නිජ්පෙසෙති නිපුඤ්ජති, යස්මා වා ගන්ධජාතං නිපිසිත්වා ගන්ධමග්ගනා විය

පරගුණෙ නිපිසිත්වා විවුණ්ණෙත්වා එසා ලාභමග්ගනා හොති, තස්මා නිප්පෙසිකතාති වුච්චති.

ලාභෙන ලාභං නිජ්ඣිසනතානිද්දෙසෙ නිජ්ඣිසනතාති මග්ගනා. ඉතො ලද්ධන්ති ඉමම්භා ගෙහා ලද්ධං. අමුත්තාති අමුකම්භි ගෙහෙ. එට්ඨිති ඉච්ඡනා. ගවෙට්ඨිති මග්ගනා. පරියෙට්ඨිති පුනස්පුනං මග්ගනා. ආදිතො පට්ඨාය ලද්ධං ලද්ධං හික්ඛං තත්ත තත්ත කුලදාරකානං දත්වා අන්තෙ බීරයාගුං ලභිත්වා ගතහික්ඛුවත්ථු වෙන්ථ කථෙතබ්බං. එසනාතිආදීනි එට්ඨිආදීනමෙව වෙච්චනාති, තස්මා එට්ඨිති එසනා. ගවෙට්ඨිති ගවෙසනා, පරියෙට්ඨිති පරියෙසනා. ඉච්චෙවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. අයං කුහනාදීනං අත්ථො.

ඉදානි එවමාදීනඤ්ච පාපධම්මානන්ති එත්ථ ආදිසද්දෙන “යථා වා පනෙකෙ හොන්තො සමණබ්බාග්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි හොජනාති භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරුපාය තිරච්ඡානවිජ්ජාය මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං කප්පෙත්ති. සෙය්‍යාපීදං, අඬිගං, නිමිත්තං, උප්පාතං, සුපිනං, ලක්ඛණං, මුසිකච්ඡින්නං, අග්ගිහොමං, දබ්බිහොම”න්ති (දී. නි. 1.21) ආදිනා නයෙන බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තානං අනෙකෙසං පාපධම්මානං ගහණං වෙදිතබ්බං. ඉති ය්වායං ඉමෙසං ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්තං සික්ඛාපදානං විනික්කමවසෙන, ඉමෙසඤ්ච “කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙන ලාභං නිජ්ඣිසනතා”ති එවමාදීනං පාපධම්මානං වසෙන පවත්තො මිච්ඡාජීවො, යා තස්මා සබ්බජ්ජකාරාපි මිච්ඡාජීවා විරති, ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. තත්‍රායං වචනත්ථො. එතං ආගම්ම ජීවන්තිති ආජීවො. කො සො, පච්චයපරියෙසනවායාමො. පාරිසුද්ධිති පරිසුද්ධතා. ආජීවස්ස පාරිසුද්ධි ආජීවපාරිසුද්ධි.

පච්චයසන්නිස්සිතසීලං

18. යං පනෙතං තදනන්තරං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං වුත්තං, තත්ථ පටිසඬ්ඛා යොනිසොති උපායෙන පටෙන පටිසඬ්ඛාය ඤත්වා, පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො. එත්ථ ව සිතස්ස පටිසාතායාතිආදිනා නයෙන වුත්තපච්චවෙක්ඛණමෙව “යොනිසො පටිසඬ්ඛා”ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ විවරන්ති අන්තරවාසකාදීසු යංකිඤ්චි. පටිසෙවතීති පරිභුඤ්ජති, නිවාසෙති වා පාරුපති වා. යාවදෙවාති පයොජනාවධිපරිච්ඡෙදනියමවචනං, එත්තකමෙව හි යොගිතො විවරපටිසෙවතෙ පයොජනං යදිදං සිතස්ස පටිසාතායාතිආදි, න ඉතො හියොයා. සිතස්සාති අජ්ඣන්තධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධාඋතුපරිණාමනවසෙන වා උප්පන්නස්ස යස්ස කස්සපි සිතස්ස. පටිසාතායාති පටිහනනත්ථං. යථා සරීරෙ ආබාධං න උප්පාදෙති, එවං තස්ස විනොදනත්ථං. සිතබ්බාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තවිත්තො යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති, තස්මා සිතස්ස පටිසාතාය විවරං පටිසෙවිතබ්බන්ති භගවා

අනුඤ්ඤාසි. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලඤ්ඤත්ථ උණ්හස්සාති
 අග්ගිසන්තාපස්ස. තස්ස වනදාහාදීසු සම්භවො වෙදිතබ්බො.
 ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සානන්ති එත්ථ පන ඩංසාති ඩංසනමක්ඛිකා,
 අන්ධමක්ඛිකාතිපි වුව්චන්ති. මකසා මකසා එව. වාතාති සරජඅරජාදිහෙදා.
 ආතපොති සුරියාතපො. සරීසපාති යෙ කෙච්ඡි සරන්තා ගච්ඡන්ති දීඝජාතිකා
 සජ්ජාදයො, තෙසං දට්ඨසම්ඵස්සො ච පුට්ඨසම්ඵස්සො වාති දුට්ඨො සම්ඵස්සො,
 සොපි චීවරං පාරුපිත්වා නිසින්තං න බාධති, තස්මා තාදිසෙසු යානෙසු තෙසං
 පටිඝාතත්ථාය පටිසෙවති. යාවදෙවාති පුන එතස්ස වචනං
 නියතපයොජනාවධිපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං, හිරිකොපිනපටිච්ඡාදනඤ්ඤි
 නියතපයොජනං, ඉතරානි කදාචි කදාචි හොන්ති. තත්ථ හිරිකොපිනන්ති තං තං
 සම්බාධට්ඨානං. යස්මිං යස්මිඤ්ඤි අඬගෙ විවරියමානෙ හිරි කුජ්ජති විනස්සති,
 තං තං හිරිං කොපනතො හිරිකොපිනන්ති වුව්චති. තස්ස ච හිරිකොපිනස්ස
 පටිච්ඡාදනත්ථන්ති හිරිකොපිනපටිච්ඡාදනත්ථං. හිරිකොපිනං
 පටිච්ඡාදනත්ථන්තිපි පාඨො.

පිණ්ඩපාතන්ති යංකිඤ්චි ආහාරං. යො හි කොච්ඡි ආහාරො හික්ඛුනො
 පිණ්ඩොලොන පත්තෙ පතිතන්තා පිණ්ඩපාතොති වුව්චති. පිණ්ඩානං වා පාතො
 පිණ්ඩපාතො, තත්ථ තත්ථ ලද්ධානං හික්ඛානං සන්තිපාතො සමුහොති වුත්තං
 හොති. නෙව දවායාති න ගාමදාරකාදයො විය දවත්ථං, කීළානිමිත්තන්ති වුත්තං
 හොති. න මදායාති න මුට්ඨිකමල්ලාදයො විය මදත්ථං, බලමදනිමිත්තං
 පොරිසමදනිමිත්තඤ්චාති වුත්තං හොති. න මණ්ඩනායාති න
 අන්තෙපුරිකවෙසියාදයො විය මණ්ඩනත්ථං, අඬගපච්චඩ්ගානං
 පිණ්ඩාවනිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. න විභූසනායාති න නටනච්චකාදයො විය
 විභූසනත්ථං, පසන්තච්ඡවිච්ඡණ්ණතානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ ච නෙව
 දවායාති එතං මොහුපනිස්සයජ්ජහානත්ථං වුත්තං. න මදායාති එතං
 දොසුපනිස්සයජ්ජහානත්ථං. න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති එතං
 රාගුපනිස්සයජ්ජහානත්ථං. නෙව දවාය න මදායාති චෙතං අත්තතො
 සංයොජනුජ්ජත්තිපටිසෙධනත්ථං. න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති එතං පරස්සපි
 සංයොජනුජ්ජත්තිපටිසෙධනත්ථං. චතුහිපි චෙතෙහි අයොනියො පටිපත්තියා
 කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස ච පහානං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යාවදෙවාති වුත්තත්ථමෙව. ඉමස්ස කායස්සාති එතස්ස චතුමහාභූතිකස්ස
 රූපකායස්ස. ධීතියාති පබන්ධට්ඨිතත්ථං. යාපනායාති පවත්තියා අවිච්ඡෙදත්ථං,
 විරකාලට්ඨිතත්ථං වා. සරූපත්ථම්භම්ච හි පිණ්ණසරසාම්භො,
 අක්ඛබ්බඤ්ජනම්ච ච සාකට්ඨො කායස්ස ධීතත්ථං. යාපනත්ථඤ්චෙස
 පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති, න දවමදමණ්ඩනවිභූසනත්ථං. අපිච ධීතීති
 ජීවිතින්ද්‍රියස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා ඉමස්ස කායස්ස ධීතියා යාපනායාති
 එත්තාවතා එතස්ස කායස්ස ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තාපනත්ථන්තිපි වුත්තං හොතීති

වෙදිතබ්බං. විහිංසුපරනියාති විහිංසා නාම ජිහ්විෂා ආබාධට්ඨෙත. තස්සා උපරමත්ථම්පෙස පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති, වණාලෙපනම්ව උණ්හසිතාදිසු තස්පටිකාරං විය ව. බ්‍රහ්මවරියානුග්ගහායාති සකලසාසනබ්‍රහ්මවරියස්ස ව මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ව අනුග්ගහත්ථං. අයඤ්ඨි පිණ්ඩපාතපටිසෙවනපච්චයා කායබලං නිස්සාය සික්ඛත්තයානුයොගවසෙන භවකන්තාරනිත්ථරණත්ථං පටිපජ්ජන්තො බ්‍රහ්මවරියානුග්ගහාය පටිසෙවති, කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකා පුත්තමංසං (සං. නි. 2.63) විය, නදීනිත්ථරණත්ථිකා කුල්ලං (ම. නි. 1.240) විය, සමුද්දනිත්ථරණත්ථිකා නාවම්ච ව.

ඉතිපුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඬිබ්බම් නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමිති එතං ඉමිනා පිණ්ඩපාතපටිසෙවනෙන පුරාණඤ්ච ජිහ්විෂාවෙදනං පටිහඬිබ්බම්, නවඤ්ච වෙදනං අපරිමිතභොජනපච්චයං ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටකකාකමාසකභුත්තවම්භකබ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤතරො විය න උප්පාදෙස්සාමිතිපි පටිසෙවති, හෙසජ්ජම්ච ගිලානො. අථ වා යා අධුනා අසප්පායාපරිමිතභොජනං නිස්සාය පුරාණකම්මපච්චයවසෙන උප්පජ්ජන්තො පුරාණවෙදනාති වුවවති. සප්පායපරිමිතභොජනෙන තස්සා පච්චයං විනාසෙන්තො තං පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඬිබ්බම්. යා වායං අධුනා කතං අයුත්තපරිභොගකම්මුපවයං නිස්සාය ආයතිං උප්පජ්ජන්තො නවවෙදනාති වුවවති. යුත්තපරිභොගවසෙන තස්සා මූලං අනිබ්බත්තෙන්තො තං නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමිති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්තාවතා යුත්තපරිභොගසඬිගහො අත්තකිලමථානුයොගප්පහානං ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගො ව දීපිතො භොතීති වෙදිතබ්බො.

යාත්‍රා ව මෙ භවිස්සතීති පරිමිතපරිභොගෙන ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකස්ස ඉරියාපථභඤ්ජකස්ස වා පරිස්සයස්ස අභාවතො චිරකාලගමනසඬිබ්බතා යාත්‍රා ව මෙ භවිස්සති ඉමස්ස පච්චයායත්තචුත්තීනො කායස්සාතිපි පටිසෙවති, යාපාරොගී විය තස්පච්චයං. අනවජ්ජනා ව ඵාසුචිහාරො වාති අයුත්තපරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගපරිවජ්ජනෙන අනවජ්ජනා, පරිමිතපරිභොගෙන ඵාසුචිහාරො. අසප්පායාපරිමිතපරිභොගපච්චයා අරතිතන්දිවිජම්භිතා. විඤ්ඤගරහාදිදොසාභාවෙන වා අනවජ්ජනා, සප්පායපරිමිතභොජනපච්චයා කායබලසම්භවෙන ඵාසුචිහාරො. යාවදත්ථඋදරාවදෙහකභොජනපරිවජ්ජනෙන වා සෙයාසුඛපස්සසුඛමිද්ධසුඛානං පහානතො අනවජ්ජනා, චතුපඤ්චාලොපමත්තලානභොජනෙන චතුඉරියාපථයොගාභාවපටිපාදනතො ඵාසුචිහාරො ව මෙ භවිස්සතීතිපි පටිසෙවති. චුත්තම්භි හෙතං —

“චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
අලං ඵාසුචිහාරාය, පහිත්තස්ස භික්ඛුනො”ති. (ථෙරගා. 983);

එත්තාවතා ච පයොජනපරිග්ගහො මජ්ඣිමා ච පටිපදා දීපිතා හොතිති වෙදිතබ්බො.

සෙනාසනන්ති සෙනඤ්ච ආසනඤ්ච. යත්ථ යත්ථ හි සෙනි විහාරෙ වා අධිසංයොගාදිමිහි වා, තං සෙනං. යත්ථ යත්ථ ආසනි නිසීදති, තං ආසනං. තං එකතො කත්වා සෙනාසනන්ති වුවිචති. උතුපරිස්සයවිනොදනපටිසල්ලානාරාමත්ථන්ති පරිසහනට්ඨෙත උතුයෙව උතුපරිස්සයො. උතුපරිස්සයස්ස විනොදනත්ථඤ්ච පටිසල්ලානාරාමත්ථඤ්ච. යො සරීරාබාධවිත්තවික්ඛෙපකරො අසප්පායො උතු සෙනාසනපටිසෙවනෙන විනොදෙතබ්බො හොති, තස්ස විනොදනත්ථං එකිභාවසුඛත්ථඤ්චාති චුත්තං හොති. කාමඤ්ච සීතපටිසාතාදිනාව උතුපරිස්සයවිනොදනං චුත්තමෙව. යථා පන විවරපටිසෙවනෙ හිරිකොපිනපටිච්ඡාදනං නියතපයොජනං, ඉතරානි කදාවි කදාවි භවන්තිති චුත්තං, එවමිධාපි නියතං උතුපරිස්සයවිනොදනං සන්ධාය ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා අයං චුත්තප්පකාරො උතු උතුයෙව. පරිස්සයො පන දුට්ඨො පාකට්ඨපරිස්සයො ච, පටිච්ඡන්තපරිස්සයො ච (මහානි. 5). තත්ථ පාකට්ඨපරිස්සයො සීහබ්‍යග්ඝාදයො. පටිච්ඡන්තපරිස්සයො රාගදොසාදයො. යෙ යත්ථ අපරිගුත්තියා ච අසප්පායරූපදස්සනාදිනා ච ආබාධං න කරොන්ති, තං සෙනාසනං එවං ජානිත්වා පච්චෙක්ඛිත්වා පටිසෙවන්තො හික්ඛු පටිසඬ්ඛා යොනියො සෙනාසනං උතුපරිස්සයවිනොදනත්ථං පටිසෙවතිති වෙදිතබ්බො.

ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරන්ති එත්ථ රොගස්ස පටිඅයනට්ඨෙත පච්චයො, පච්චනීකගමනට්ඨෙතාති අත්ථො. යස්ස කස්සචි සප්පායස්සෙතං අධිවචනං. හිසක්කස්ස කම්මං තෙන අනුඤ්ඤාතත්තාති භෙසජ්ජං. ගිලානපච්චයොව භෙසජ්ජං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං, යංකිඤ්චි ගිලානස්ස සප්පායං හිසක්කකම්මං තෙලමධුථාණිතාදීති චුත්තං හොති. පරික්ඛාරොති පන “සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛතං හොති”ති (අ. නි. 7.67) ආදීසු පරිවාරො වුවිචති. “රථො සීලපරික්ඛාරො, ක්කානක්ඛො චක්කවීරියො”ති (සං. නි. 5.4) ආදීසු අලඬකාරො. “යෙ ච බො ඉමෙ පබ්බජිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරා සමුදානෙතබ්බො”ති (ම. නි. 1.191-192) ආදීසු සම්භාරො. ඉධ පන සම්භාරොපි පරිවාරොපි වට්ටති. තඤ්චි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං ජීවිතස්ස පරිවාරොපි හොති, ජීවිතනාසකාබ්‍ධප්පත්තියා අන්තරං අදත්වා රක්ඛණතො සම්භාරොපි. යථා චිරං පවත්නති, එවමස්ස කාරණභාවතො, තස්මා පරික්ඛාරොති වුවිචති. එවං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජඤ්ච තං පරික්ඛාරො වාති ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො. තං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. ගිලානස්ස යංකිඤ්චි සප්පායං හිසක්කානුඤ්ඤාතං තෙලමධුථාණිතාදි ජීවිතපරික්ඛාරන්ති චුත්තං හොති. උප්පන්නානන්ති ජාතානං භූතානං නිබ්බත්තානං. වෙය්‍යාබාධිකානන්ති එත්ථ බ්‍යාබාධොති ධාතුක්ඛොහො, තංසමුට්ඨානා ච කුට්ඨගණ්ඨපිළිකාදයො. බ්‍යාබාධතො උප්පන්නත්තා

වෙය්‍යාබාධිකා. වෙදනානන්ති දුක්ඛවෙදනා අකුසලවිපාකවෙදනා. තාසං වෙය්‍යාබාධිකානං වෙදනානං. අබ්‍යාබජ්ඣපරමතායාති නිද්දුක්ඛපරමතාය. යාව තං දුක්ඛං සබ්බං පභීතං හොති තාවාති අත්ථො.

එවමිදං සඬ්ඛෙපතො පටිසඬ්ඛා යොනිසො පච්චයපරිභොගලක්ඛණං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං වෙදිතබ්බං. චචනත්ථො පනෙත්ථ – විවරාදයො හි යස්මා තෙ පටිච්ච නිස්සාය පරිභුඤ්ජමානා පාණිනො අයන්ති පචත්තන්ති, තස්මා පච්චයාති වුච්චන්ති. තෙ පච්චයෙ සන්නිස්සිතන්ති පච්චයසන්නිස්සිතං.

චතුපාරිසුද්ධිසම්පාදනවිධි

19. එවමෙනස්මි. චතුබ්බිධෙ සීලෙ සද්ධාය පාතිමොක්ඛසංචරො සම්පාදෙනබ්බො. සද්ධාසාධනො හි සො, සාවකවිසයානීතත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනපටික්ඛෙපො චෙත්ථ නිදස්සනං. තස්මා යථා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං අනවසෙසං සද්ධාය සමාදිශිත්වා ජීවිතෙපි අපෙක්ඛං අකරොන්තෙන සාධුකං සම්පාදෙනබ්බං. චුත්තම්පි හෙනං –

“කිකිච අණ්ඩං චමරීච වාලධිං,
පියංච පුත්තං නයනංච එකකං;
තථෙච සීලං අනුරක්ඛමානකා,
සුපෙසලා හොථ සදා සගාරවා”ති.

අපරම්පි චුත්තං – “එවමෙච බො පහාරාද යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්ති”ති (අ. නි. 8.19). ඉමස්මි. ච පනත්ථෙ අට්ඨියං චොරෙහි බද්ධථෙරානං චත්ථුනි වෙදිතබ්බානි.

මහාවත්තනිඅට්ඨියං කිර ථෙරං චොරා කාලවල්ලීහි බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. ථෙරො යථානිපන්නොච සත්තදිවසානි විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනාගාමිඵලං පාපුණිත්වා තත්ථෙච කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බන්ති.

අපරම්පි ථෙරං තම්බපණ්ණිදීපෙ පුනිලතාය බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. සො වනදාහෙ ආගච්ඡන්තෙ වල්ලිං අච්ඡින්නිත්වාච විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සමසිසි හුත්වා පරිනිබ්බාසි. දීඝභාණකඅභයත්ථෙරො පඤ්චහි හික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ආගච්ඡන්තො දිස්වා ථෙරස්ස සරීරං ඤාපෙත්වා චෙතියං කාරාපෙසි. තස්මා අඤ්ඤොපි සද්ධො කුලපුත්තො –

පාතිමොක්ඛං විසොධෙන්තො, අප්පෙච ජීවිතං ජහෙ;
පඤ්ඤත්තං ලොකනාථෙන, න හින්දෙ සීලසංචරං.

යථා ව පාතිමොක්ඛසංවරො සද්ධාය, එවං සතියා ඉන්ද්‍රියසංවරො සම්පාදෙනබ්බො. සතිසාධනො හි සො, සතියා අධිට්ඨිතානං ඉන්ද්‍රියානං අභිජ්ඣාදීහි අනන්වාස්සවතීයතො. තස්මා “වරං, භික්ඛවෙ, තත්තාය අයොසලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය චක්ඛුන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං, න ත්වෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙයොසු රූපෙසු අනුබ්බාඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහො”ති (සං. නි. 4.235) ආදිනා නයෙන ආදිත්තපරියායං සමනුස්සරිත්වා රූපාදීසු විසයෙසු චක්ඛුද්වාරාදිපචත්තස්ස විඤ්ඤාණස්ස අභිජ්ඣාදීහි අන්වාස්සවතීයං නිමිත්තාදිග්ගාහං අසම්මුට්ඨාය සතියා නිසෙධෙන්තෙන එස සාධුකං සම්පාදෙනබ්බො. එවං අසම්පාදිතෙ හි එතස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලම්පි අද්ධනියං හොති අවිරට්ඨිතිකං, අසංවිහිතසාබ්‍යාපරිවාරම්ච සස්සං. හඤ්ඤතෙ වායං කිලෙසවොරෙහි, විචට්ඨ්වාරො විය ගාමො පරස්ස භාරිහි. චිත්තඤ්චස්ස රාගො සමතිවිජ්ඣති, දුච්ඡන්තමගාරං වුට්ඨි විය. වුත්තම්පි හෙතං -

“රූපෙසු සද්දෙසු අථො රසෙසු,
ගන්ධෙසු එස්සෙසු ව රක්ඛ ඉන්ද්‍රියං;
එතෙ හි ද්වාරා විචටා අරක්ඛිතා,
හනන්ති ගාමංච පරස්ස භාරිතො”.

“යථා අගාරං දුච්ඡන්තං, වුට්ඨි සමතිවිජ්ඣති;
එවං අභාවිතං චිත්තං, රාගො සමතිවිජ්ඣති”ති. (ධ. ප. 13);

සම්පාදිතෙ පන තස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලම්පි අද්ධනියං හොති විරට්ඨිතිකං, සුසංවිහිතසාබ්‍යාපරිවාරම්ච සස්සං. න හඤ්ඤතෙ වායං කිලෙසවොරෙහි, සුසංවුත්තද්වාරො විය ගාමො පරස්ස භාරිහි. න චස්ස චිත්තං රාගො සමතිවිජ්ඣති, දුච්ඡන්තමගාරං වුට්ඨි විය. වුත්තම්පි වෙතං -

“රූපෙසු සද්දෙසු අථො රසෙසු,
ගන්ධෙසු එස්සෙසු ව රක්ඛ ඉන්ද්‍රියං;
එතෙ හි ද්වාරා පිහිතා සුසංවුතා,
න හනන්ති ගාමංච පරස්ස භාරිතො”.

“යථා අගාරං දුච්ඡන්තං, වුට්ඨි න සමතිවිජ්ඣති;
එවං සුභාවිතං චිත්තං, රාගො න සමතිවිජ්ඣති”ති. (ධ. ප. 14);

අයං පන අතිලක්කට්ඨදෙසනා.

චිත්තං නාමෙතං ලභ්‍යපරිවත්තං, තස්මා උප්පන්නං රාගං අසුභමනසිකාරෙන විනොදෙත්වා ඉන්ද්‍රියසංවරො සම්පාදෙනබ්බො, අධුනාපබ්බජිතෙන වඩ්ඪිසත්ථෙරෙන විය.

ථෙරස්ස කිර අධුනාපබ්බජිතස්ස පිණ්ඩාය වරතො එකං ඉත්ථිං දිස්වා රාගො උප්පජ්ජති. තතො ආනන්දත්ථෙරං ආහ -

“කාමරාගෙන ඩස්භාමි, චිත්තං මෙ පරිඬස්හති;
සාධු නිබ්බාපනං බුහි, අනුකම්පාය ගොතමා”ති. (සං. නි. 1.212; ථෙරගා. 1232);

ථෙරො ආහ -

“සඤ්ඤාය විපරියෙසා, චිත්තං තෙ පරිඬස්හති;
නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි, සුභං රාගූපසඤ්ඤිතං;
අසුභාය චිත්තං භාවෙහි, එකග්ගං සුසමාහිතං. (සං. නි. 1.212; ථෙරගා. 1233-1234);

“සඬ්ඛාරෙ පරතො පස්ස, දුක්ඛතො නො ව අත්තතො;
නිබ්බාපෙහි මහාරාගං, මා ඩස්හිත්ථො පුනප්පුන”න්ති. (සං. නි. 1.212);

ථෙරො රාගං විනොදෙත්වා පිණ්ඩාය වරි. අපිච ඉන්ද්‍රියසංවරපුරකෙන හික්ඛුනා කුරණ්ඩකමහාලෙණවාසිනා චිත්තගුත්තත්ථෙරෙන විය වොරකමහාවිහාරවාසිනා මහාමිත්තත්ථෙරෙන විය ව හවිතබ්බං. කුරණ්ඩකමහාලෙණෙ කිර සත්තන්නං බුද්ධානං අහිනික්ඛමනචිත්තකම්මං මනොරමං අහොසි, සම්බහුලා හික්ඛු සෙනාසනචාරිකං ආහිණ්ඩන්තා චිත්තකම්මං දිස්වා “මනොරමං, හන්තෙ, චිත්තකම්ම”න්ති ආහංසු. ථෙරො ආහ “අතිරෙකසට්ඨි මෙ, ආචුසො, වස්සානි ලෙණෙ වසන්තස්ස චිත්තකම්මං අත්ථිතිපි න ජානාමි, අජ්ජ දානි වක්ඛුමන්තෙ නිස්සාය ඤාත”න්ති. ථෙරෙන කිර එත්තකං අද්ධානං වසන්තෙන වක්ඛුං උම්මිලෙත්වා ලෙණං න උල්ලොකිතපුබ්බං. ලෙණද්වාරෙ වස්ස මහානාගරුක්ඛොපි අහොසි. සොපි ථෙරෙන උද්ධං න උල්ලොකිතපුබ්බො. අනුසංවච්ඡරං භූමියං කෙසරනිපාතං දිස්වාචස්ස පුප්ඵිතභාවං ජානාති.

රාජා ථෙරස්ස ගුණසම්පත්තිං සුත්වා වන්දිතුකාමො තික්ඛත්තුං පෙසෙත්වා අනාගච්ඡන්තෙ ථෙරෙ තස්මිං ගාමෙ තරුණපුත්තානං ඉත්ථිනං එනෙ බන්ධාපෙත්වා ලඤ්ජාපෙසි “තාව දාරකා ථඤ්ඤං මා ලභිංසු, යාව ථෙරො න ආගච්ඡති”ති. ථෙරො දාරකානං අනුකම්පාය මහාගාමං අගමාසි. රාජා සුත්වා “ගච්ඡථ හණෙ, ථෙරං පච්චෙසෙථ සීලානි ගණ්ඨස්සාමි”ති අත්තෙපුරං

අභිභරාපෙත්වා වන්දිත්වා භොජෙත්වා “අජ්ජ, භන්තෙ, ඔකාසො නත්ථී, ස්වෙ සීලානි ගණ්ඨිස්සාමීති ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා ථොකං අනුගන්ත්වා දෙවියා සද්ධිං වන්දිත්වා නිවත්ති. ථෙරො රාජා වා වන්දතු දෙවී වා, “සුඛි භොතු, මහාරාජා”ති වදති. එවං සත්තදිවසා ගතා. භික්ඛු ආහංසු “කිං, භන්තෙ, තුම්හෙ රඤ්ඤෙපි වන්දමානෙ දෙවියාපි වන්දමානාය “සුඛි භොතු, මහාරාජ”ඉච්චෙව වදාති. ථෙරො “නාහං, ආවුසො, රාජාති වා දෙවීති වා වචන්ථානං කරොමී”ති වත්වා සත්තාහාතික්කමෙන “ථෙරස්ස ඉධ වාසො දුක්ඛො”ති රඤ්ඤො විස්සජ්ජිතො කුරුණ්ඩකමහාලෙණං ගන්ත්වා රත්තිභාගෙ වඩ්ඤාමං ආරුහි. නාගරුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. අඨස්ස කම්මට්ඨානං අතිපරිසුද්ධං පාකටං අහොසි. ථෙරො “කිං නු මෙ අජ්ජ කම්මට්ඨානං අතිවිය පකාසතී”ති අත්තමනො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරං සකලං පබ්බතං උන්නාදයන්තො අරහත්තං පාපුණි. තස්මා අඤ්ඤොපි අත්තත්ථකාමො කුලපුත්තො –

මක්කටොව අරඤ්ඤමිහි, වනෙ භන්තමිගො විය;
බාලො විය ට උත්තස්සො, න භවෙ ලොලලොවනො.

අධො බිපෙය්‍යා වක්ඛුනි, යුගමත්තදෙසො සියා;
වනමක්කටලොලස්ස, න චිත්තස්ස වසං වජෙ.

මහාමිත්තත්ථෙරස්සාපි මාතු විසගණ්ඩකරොගො උජ්ජජ්ජී, ධිතාපිස්සා භික්ඛුනිසු පබ්බජිතා භොති. සා තං ආහ – “ගච්ඡ අය්‍ය, භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා මම අථාසුකභාවං ආරොචෙත්වා භෙසජ්ජමාහරා”ති. සා ගන්ත්වා ආරොචෙසි. ථෙරො ආහ – “නාහං මූලභෙසජ්ජාදිනි සංහරිත්වා භෙසජ්ජං පටිතුං ජානාමි, අපිච තෙ භෙසජ්ජං ආචික්ඛිස්සං – “අහං යතො පබ්බජිතො, තතො පට්ඨාය න මයා ලොභසහගතෙන චිත්තෙන ඉන්ද්‍රියානි භින්දිත්වා විසභාගරූපං ඔලොකිතපුබ්බං, ඉමිනා සච්චවචනෙන මාතුයා මෙ ථාසු භොතු, ගච්ඡ ඉදං වත්වා උපාසිකාය සරිරං පරිමජ්ජා”ති. සා ගන්ත්වා ඉමමත්ථං ආරොචෙත්වා තථා අකාසි. උපාසිකාය තංඛණංයෙව ගණ්ඨො ඵෙණපිණ්ඨො විය විලිසිත්වා අන්තරධායි, සා උට්ඨහිත්වා “ස්වෙ සම්මාසම්බුද්ධො ධරෙය්‍ය, කස්මා මම පුත්තසදිසස්ස භික්ඛුනො ජාලවිචිත්‍රෙන හත්ථොන සීසං න පරාමසෙය්‍යා”ති අත්තමනවාචං නිව්ඡාරෙසි. තස්මා –

කුලපුත්තමානි අඤ්ඤොපි, පබ්බජිත්වාන සාසනෙ;
මිත්තත්ථෙරොව තිට්ඨෙය්‍ය, වරෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ.

යථා පන ඉන්ද්‍රියසංවරො සතියා, තථා වීරියෙන ආජීවපාරිසුද්ධි සම්පාදෙතබ්බා. වීරියසාධනා හි සා, සම්මාරද්ධවීරියස්ස මිච්ඡාජීවජ්ජහානසම්භවතො. තස්මා අනෙසනං අජ්ජනිරූපං පහාය වීරියෙන

පිණ්ඩපාතවරියාදීහි සම්මා එසනාහි එසා සම්පාදෙනබ්බා පරිසුද්ධුප්පාදෙයෙව පච්චයෙ පටිසෙවමානෙන අපරිසුද්ධුප්පාදෙ ආසිවිසෙ විය පරිවජ්ජයනා. තත්ථ අපරිග්ගහිතධුතඬගස්ස සඬ්ඝනො, ගණනො, ධම්මදෙසනාදීහි වස්ස ගුණෙහි පසන්නානං ගිහීනං සන්තිකා උප්පන්නා පච්චයා පරිසුද්ධුප්පාදා නාම. පිණ්ඩපාතවරියාදීහි පන අතිපරිසුද්ධුප්පාදායෙව. පරිග්ගහිතධුතඬගස්ස පිණ්ඩපාතවරියාදීහි ධුතගුණෙ වස්ස පසන්නානං සන්තිකා ධුතඬගනියමානුලොමෙන උප්පන්නා පරිසුද්ධුප්පාදා නාම. එකඛ්‍යාධිවූපසමත්ථඤ්චස්ස සුත්තිරිට්ඨිවතුමධුරෙසු උප්පන්නෙසු “චතුමධුරං අඤ්ඤෙපි සබ්බමචාරිනො පරිභුඤ්ජිස්සන්ති”ති වින්තෙත්වා හරිට්ඨිකිණ්ඩමෙව පරිභුඤ්ජමානස්ස ධුතඬගසමාදානං පතිරූපං හොති. එස හි “උත්තමඅරියවංසිකො හික්ඛු”ති වුවිච්ඡි. යෙ පනෙතෙ විවරාදෙයො පච්චයා, තෙසු යස්ස කස්සචි හික්ඛුනො ආජීවං පරිසොධෙන්තස්ස විවරෙ ව පිණ්ඩපාතෙ ව නිමිත්තොභාසපරිකථාච්ඤ්ඤත්තියො න වට්ටන්ති. සෙනාසනෙ පන අපරිග්ගහිතධුතඬගස්ස නිමිත්තොභාසපරිකථා වට්ටන්ති. තත්ථ නිමිත්තං නාම සෙනාසනත්ථං භූමිපරිකම්මාදීනි කරොන්තස්ස “කිං, හන්තෙ, කරියති, කො කාරාපෙති”ති ගිහීහි වුත්තෙ “න කොචි”ති පටිච්චනං, යං වා පනඤ්ඤමිපි එවරූපං නිමිත්තකම්මං. ඔභාසො නාම “උපාසකා තුම්හෙ කුහිං වසථා”ති. පාසාදෙ, හන්තෙති. “හික්ඛුනං පන උපාසකා පාසාදො න වට්ටති”ති වචනං, යං වා පනඤ්ඤමිපි එවරූපං ඔභාසකම්මං. පරිකථා නාම “හික්ඛුසඬ්ඝස්ස සෙනාසනං සම්බාධ”න්ති වචනං, යා වා පනඤ්ඤාපි එවරූපා පරියායකථා. හෙසජ්ජෙ සබ්බමිපි වට්ටති. තථා උප්පන්නං පන හෙසජ්ජං රොගෙ වූපසන්තෙ පරිභුඤ්ජිතං වට්ටති, න වට්ටතිති.

තත්ථ විනයධරා “හගවතා ද්වාරං දින්නං, තස්මා වට්ටති”ති වදන්ති. සුත්තන්තිකා පන “කිඤ්චාපි ආපත්ති න හොති, ආජීවං පන කොපෙති, තස්මා න වට්ටති”ච්චෙව වදන්ති.

යො පන හගවතා අනුඤ්ඤාතාපි නිමිත්තොභාසපරිකථාච්ඤ්ඤත්තියො අකරොන්තො අප්පිච්ඡතාදිගුණෙයෙව නිස්සාය ජීවිතක්ඛයෙපි පච්චුපට්ඨිතෙ අඤ්ඤත්‍රෙව ඔභාසාදීහි උප්පන්නපච්චයෙ පටිසෙවති, එස “පරමසල්ලෙබ්බන්ති”ති වුවිච්ඡි, සෙය්‍යථාපි ථෙරො සාරිපුත්තො.

සො කිරායස්මා එකස්මිං සමයෙ පච්චෙකං බුහයමානො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොන සද්ධිං අඤ්ඤතරස්මිං අරඤ්ඤෙ විහරති, අථස්ස එකස්මිං දිවසෙ උදරවාතාබාධො උප්පජ්ජිත්වා අතිදුක්ඛං ජනෙසි. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො සායන්හසමයෙ තස්සායස්මිනො උපට්ඨානං ගතො ථෙරං නිපන්නං දිස්වා තං පවත්ති. පුච්ඡිත්වා “පුබ්බෙ තෙ, ආවුසො, කෙන ථාසු හොති”ති පුච්ඡි. ථෙරො ආහ, “ගිහිකාලෙ මෙ, ආවුසො, මාතා

සජ්ජිමධුසක්කරාදීහි යොජෙත්වා අසම්භින්නධීරපායාසං අදාසි, තෙන මෙ ඵාසු අහොසි”ති. සොපි ආයස්මා “හොතු, ආවුසො, සචෙ මය්හං වා තුය්හං වා පුඤ්ඤං අත්ථී, අජ්ජෙව නාම ස්වෙ ලභිස්සාමා”ති ආහ.

ඉමං පන තෙසං කථාසල්ලාපං වඩ්ඤ්ඤාකොට්ඨං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා සුත්වා “ස්වෙ අයාසස්ස පායාසං උප්පාදෙස්සාමී”ති තාවදෙව ථෙරස්ස උපට්ඨාකකුලං ගත්ත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරීරං ආවිසිත්වා පීළං ජනෙසි. අථස්ස තිකිච්ඡානිමිත්තං සන්නිපතිතෙ ඤාතකෙ ආහ – “සචෙ ස්වෙ ථෙරස්ස ඵචරූපං නාම පායාසං පටියාදෙථ, තං මුඤ්චිස්සාමී”ති. තෙ “තයා අවුත්තෙපි මයං ථෙරානං නිබ්බදං භික්ඛං දෙමා”ති වත්ථා දුතියදිවසෙ තථාරූපං පායාසං පටියාදිසිංසු.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පාතොව ආගත්ත්වා “ආවුසො, යාව අහං පිණ්ඩාය වරිත්වා ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොභී”ති වත්ථා ගාමං පාවිසි. තෙ මනුස්සා පච්චුග්ගත්ත්වා ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා වුත්තජ්ජකාරස්ස පායාසස්ස පුරෙත්වා අදංසු. ථෙරො ගමනාකාරං දස්සෙසි. තෙ “භුඤ්ජථ – හන්තෙ, තුම්හෙ, අපරම්පි දස්සාමා”ති ථෙරං හොජෙත්වා පුන පත්තපුරං අදංසු. ථෙරො ගත්ත්වා “හන්දාවුසො සාරිපුත්ත, පරිභුඤ්ජා”ති උපනාමෙසි. ථෙරොපි තං දිස්වා “අතිමනාපො පායාසො, කථං නු ඛො උප්පන්නො”ති විත්තෙන්තො තස්ස උප්පත්තිමුලං දිස්වා ආහ – “ආවුසො මොග්ගල්ලාන, අපරිහොගාරහො පිණ්ඩපාතො”ති. සොපායස්මා “මාදිසෙන නාම ආහතං පිණ්ඩපාතං න පරිභුඤ්ජති”ති විත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා ඵකචචනෙනෙව පත්තං මුඛවට්ටියං ගහෙත්වා ඵකමන්තෙ නිකුජ්ජෙසි. පායාසස්ස සහ භූමියං පතිට්ඨානා ථෙරස්ස ආබාධො අන්තරධායි, තතො පටියාය පඤ්චවත්තාලීස වස්සානි න පුන උප්පජ්ජී. තතො මහාමොග්ගල්ලානං ආහ – “ආවුසො, වච්චිඤ්ඤත්තිං නිස්සාය උප්පන්නො පායාසො අන්තෙසු නික්ඛමිත්වා භූමියං වරන්තෙසුපි පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්තරූපො”ති. ඉමඤ්ච උදානං උදානෙසි –

“වච්චිඤ්ඤත්තිවිජ්ජාරා, උප්පන්නං මධුපායසං;
සචෙ භුත්තො භවෙය්‍යාහං, සාජීවො ගරහිතො මම.

“යදිපි මෙ අන්තගුණං, නික්ඛමිත්වා ඛහි වරෙ;
නෙව භින්දෙය්‍යං ආජීවං, වජ්ජමානොපි ජීවිතං.

“ආරාධෙමි සකං විත්තං, විවජ්ජෙමි අනෙසනං;
නාහං බුද්ධජ්ජට්ඨං, කාහාමි ච අනෙසන”න්ති.

විරගුම්ඛවාසිකඅම්බාදකමහාතිස්සත්ථෙරවත්ථුපි චෙත්ථ කථෙතඛ්ඛං. ඵචං සබ්බථාපි.

“අනෙසනාය චිත්තමිති, අපනෙත්වා විචක්ඛණො;
ආජීවං පරිසොධෙය්‍ය, සද්ධාපබ්බජිතො යති” ති.

යථා ච වීරියෙන ආජීවපාරිසුද්ධි, තථා පච්චයසන්නිස්සිතසීලං පඤ්ඤාය සම්පාදෙනබ්බං. පඤ්ඤාසාධනං හි තං, පඤ්ඤවතො පච්චයෙසු ආදීනවානිසංසදස්සනසමත්ථභාවතො. තස්මා පහාය පච්චයගෙධං ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නෙ පච්චයෙ යථාචුත්තෙන විධිනා පඤ්ඤාය පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තෙන සම්පාදෙනබ්බං.

තත්ථ දුට්ඨං පච්චවෙක්ඛණං පච්චයානං පටිලාභකාලෙ, පරිභොගකාලෙ ච. පටිලාභකාලෙහි හි ධාතුචසෙන වා පටිකුලචසෙන වා පච්චවෙක්ඛිත්වා යපිතානි වීචරාදීනි තතො උත්තරි පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනවජ්ජොච පරිභොගො, පරිභොගකාලෙහි. තත්‍රායං සන්නිට්ඨානකරො විනිච්ඡයො –

චත්තාරො හි පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො, ඉණපරිභොගො, දායජ්ජපරිභොගො, සාමිපරිභොගොති. තත්‍ර සඛිසමජ්ඣෙපි නිසිදිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාම. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගො ඉණපරිභොගො නාම. තස්මා වීචරං පරිභොගෙ පරිභොගෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, පිණ්ඩපාතො ආලොපෙ ආලොපෙ, තථා අසක්කොන්තෙන පුරෙහත්තපච්ඡාහත්තපුරිමයාමමජ්ඣිමයාමපච්ඡිමයාමෙසු. සචස්ස අපච්චවෙක්ඛිතොච අරුණං උග්ගච්ඡති, ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨති. සෙනාසනමිති පරිභොගෙ පරිභොගෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. හෙසජ්ජස්ස පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි සතිපච්චයතාව වට්ටති. එවං සන්නෙපි පටිග්ගහණෙ සතිං කත්වා පරිභොගෙ අකරොන්තස්සෙව ආපත්ති, පටිග්ගහණෙ පන සතිං අකත්වා පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්ති.

චතුබ්බිධා හි සුද්ධි දෙසනාසුද්ධි, සංවරසුද්ධි, පරියෙට්ඨිසුද්ධි, පච්චවෙක්ඛණසුද්ධිති. තත්ථ දෙසනාසුද්ධි නාම පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. තඤ්ඤි දෙසනාය සුප්ඤ්ඤානතො දෙසනාසුද්ධිති වුච්චති. සංවරසුද්ධි නාම ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං. තඤ්ඤි “න පුන එවං කරිස්සාමි” ති චිත්තාධිට්ඨානසංවරෙනෙව සුප්ඤ්ඤානතො සංවරසුද්ධිති වුච්චති. පරියෙට්ඨිසුද්ධි නාම ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. තඤ්ඤි අනෙසනං පහාය ධම්මෙන සමෙන පච්චයෙ උප්පාදෙන්තස්ස පරියෙසනාය සුද්ධත්තා පරියෙට්ඨිසුද්ධිති වුච්චති. පච්චවෙක්ඛණසුද්ධි නාම පච්චයසන්නිස්සිතසීලං. තඤ්ඤි චුත්තප්පකාරෙන පච්චවෙක්ඛණෙන සුප්ඤ්ඤානතො පච්චවෙක්ඛණසුද්ධිති වුච්චති. තෙන චුත්තං “පටිග්ගහණෙ පන සතිං අකත්වා පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්ති” ති.

සත්තන්තං සෙක්ඛානං පච්චයපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො නාම. තෙ හි භගවතො පුත්තා, තස්මා පිතුසන්තකානං පච්චයානං දායාදා හුත්වා තෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති. කිංපනෙන භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, උදාහු ගිහීනං පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති. ගිහීහි දින්නාපි භගවතා අනුඤ්ඤාතත්තා භගවතො සන්තකා භොන්ති, තස්මා භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති වෙදිතඛ්ඛා. ධම්මදායාදසුත්තඤ්චෙත්ථ සාධකං.

බිණ්ණාසවානං පරිභොගො සාමිපරිභොගො නාම. තෙ හි තණ්හාය දාසබ්බං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්ති.

ඉමෙසු පරිභොගෙසු සාමිපරිභොගො ව දායජ්ජපරිභොගො ව සබ්බෙසං වට්ටති. ඉණපරිභොගො න වට්ටති. ථෙය්‍යපරිභොගෙ කථායෙව නත්ථී. යො පනායං සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො, සො ඉණපරිභොගස්ස පච්චනීකත්තා ආණණ්‍යපරිභොගො වා භොති, දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඬගහං ගච්ඡති. සීලවාපි හි ඉමාය සික්ඛාය සමන්තාගතත්තා සෙක්ඛොත්ථෙව සඬබ්බං ගච්ඡති. ඉමෙසු පන පරිභොගෙසු යස්මා සාමිපරිභොගො අග්ගො, තස්මා තං පත්ථයමානෙන හික්ඛුනා චුත්තජ්ජකාරාය පච්චවෙක්ඛණාය පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තෙන පච්චයසන්නිස්සිතසීලං සම්පාදෙතඛ්ඛං. එවං කරොන්තො හි කිච්චකාරී භොති. චුත්තමිපි චෙතං -

“පිණ්ඩං විහාරං සයනාසනඤ්ච,
ආපඤ්ච සඬසාට්ඨප්පවාහනං;
සුත්වාන ධම්මං සුගතෙන දෙසිතං,
සඬබ්බාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො.

“තස්මා හි පිණ්ඩෙ සයනාසනෙ ව,
ආපෙ ව සඬසාට්ඨප්පවාහනෙ;
එතෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තො,
හික්ඛු යථා පොක්ඛරෙ වාරිබිත්ථු. (සු. නි. 393-394);

“කාලෙන ලද්ධා පරතො අනුග්ගහා,
ඛජ්ජෙසු භොජ්ජෙසු ව සායනෙසු ව;
මත්තං ස ජඤ්ඤා සතතං උපට්ඨිතො,
වණස්ස ආලෙපනරුහනෙ යථා.

“කන්තාරෙ පුත්තමංසංව, අක්ඛස්සබ්බඤ්ජනං යථා;
එවං ආහාරෙ ආහාරං, යාපනත්ථමමුච්ඡිතො” ති.

විසුද්ධිමග්ගො

පටමො භාගො

සීලනිද්දෙසො

ඉමස්ස ච පච්චයසන්නිස්සිතසීලස්ස පරිපූරකාරිතාය
භාගිතෙයාසඬ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරස්ස චත්ථු කථෙතබ්බං. සො හි සම්මා
පච්චචෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජී. යථාහ -

“උපජ්ඣායො මං භුඤ්ජමානං, සාලිකූරං සුනිබ්බුතං;
මා හෙව ත්වං සාමණෙර, ජීවිහං ඤාපෙසි අසඤ්ඤතො.

“උපජ්ඣායස්ස චචො සුත්වා, සංවෙගමලහිං තදා;
එකාසනෙ නිසිදිත්වා, අරහත්තං අපාපුණිං.

“සොහං පරිපුණ්ණසඬ්ඝජපො, චන්දො පන්නරසො යථා;
සබ්බාසචපරික්ඛිණො, නත්ථි දානි පුනඛිභවො” ති.

“තස්මා අඤ්ඤොපි දුක්ඛස්ස, පත්ථයන්තො පරික්ඛයං;
යොනිසො පච්චචෙක්ඛිත්වා, පටිසෙවෙථ පච්චයෙ” ති.

එවං පාතිමොක්ඛසංවරසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

පටමසීලපඤ්චකං

20. පඤ්චවිධකොට්ඨාසස්ස පටමපඤ්චකෙ අනුපසම්පන්නසීලාදිවසෙන
අත්ථො වෙදිතබ්බො. චුත්තඤ්ඤතං පටිසම්භිදායං -

“කතමං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? අනුපසම්පන්නානං
පරියන්තසික්ඛාපදානං, ඉදං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං
අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? උපසම්පන්නානං අපරියන්තසික්ඛාපදානං, ඉදං
අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං?
පුථුජ්ජනකලායාණකානං කුසලධම්මෙ යුත්තානං සෙක්ඛපරියන්තෙ
පරිපූරකාරීනං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං පරිච්චත්තජීවිතානං, ඉදං
පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං? සත්තන්තං
සෙක්ඛානං, ඉදං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පටිජ්ජස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං?
තථාගතසාවකානං ඛිණාසවානං පච්චෙකඛුද්ධානං තථාගතානං අරහත්තානං
සම්මාසම්ඛුද්ධානං, ඉදං පටිජ්ජස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං” ති (පටි. ම. 1.37).

තත්ථ අනුපසම්පන්නානං සීලං ගණනවසෙන සපරියන්තත්තා
පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලන්ති වෙදිතබ්බං. උපසම්පන්නානං -

“නච කොට්ඨසභස්සානි, අසිතිසතකොට්ඨො;
පඤ්ඤාසසතසභස්සානි, ඡත්තිංසා ච පුනාපරෙ.

“එතෙ සංවරවිනයා, සම්බුද්ධෙන පකාසිතා;
පෙය්‍යාලමුඛෙන නිද්දිට්ඨා, සික්ඛා විනයසංවරො”ති. —

එවං ගණනාවසෙන සපරියන්තම්පි අනවසෙසවසෙන සමාදානභාවඤ්ච
ලාභයසඤ්ඤාතිඅභිගජීවිතවසෙන අදිට්ඨපරියන්තභාවඤ්ච සන්ධාය
අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලන්ති චූත්තං,
විරගුම්ඛවාසිකඅම්බබාදකමහාතිස්සත්ථෙරස්ස සීලම්ච. තථා හි සො ආයස්මා —

“ධනං චෛ අභිගවරස්ස හෙනු, අභිගං චෛ ජීවිතං රක්ඛමානො;
අභිගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං, චෛ නරො ධම්මමනුස්සරන්තො”ති.

ඉමං සප්පුරිසානුස්සතිං අවිජ්ඣන්තො ජීවිතසංසයෙපි සික්ඛාපදං
අවිතික්කම්ම තදෙව අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං නිස්සාය උපාසකස්ස
පිට්ඨිගතොව අරහත්තං පාපුණි. යථාහ —

“න පිතා නපි තෙ මාතා, න ඤාති නපි බන්ධවො;
කරොතෙතාදිසං කිච්චං, සීලවන්තස්ස කාරණා.

සංවෙගං ජනයිත්වාන, සම්මසිත්වාන යොනිසො;
තස්ස පිට්ඨිගතො සන්තො, අරහත්තං අපාපුණි”ති.

පුපුජ්ජනකල්‍යාණකානං සීලං උපසම්පදතො පට්ඨාය සුධොතජාතිමණි විය
සුපරිකම්මකතසුවණ්ණං විය ච අතිපරිසුද්ධත්තා විත්තුප්පාදමත්තකෙනපි
මලෙන විරහිතං අරහත්තස්සෙව පදට්ඨානං භොති, තස්මා පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිති
චූචිති, මහාසඤ්ඤාසරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යසඤ්ඤාසරක්ඛිතත්ථෙරානං විය.

මහාසඤ්ඤාසරක්ඛිතත්ථෙරං කිර අතික්කන්තසට්ඨිවස්සං මරණමඤ්චෙ
නිපන්තං හික්ඛුසඤ්ඤා ලොකුත්තරාධිගමං පුච්ඡි. ථෙරො “නත්ථි මෙ
ලොකුත්තරාධිගමො”ති ආහ. අපස්ස උපට්ඨාකො දහරහික්ඛු ආහ — “හන්තෙ,
තුම්හෙ පරිනිබ්බුතාති සමන්තා ද්වාදසයොජනා මනුස්සා සන්තිපතිතා, තුම්හාකං
පුපුජ්ජනකාලකිරියාය මහාජනස්ස විජ්ජට්ඨාරො හවිස්සති”ති. ආචුසො, අහං
“මෙත්තෙය්‍යං හගවන්තං පස්සිස්සාමි”ති න විපස්සනං පට්ඨපෙසිං. තෙන හි මං
නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං කරොහිති. සො ථෙරං නිසීදාපෙත්වා බහි නික්ඛන්තො.
ථෙරො තස්ස සහ නික්ඛමනාව අරහත්තං පත්වා අවිජ්ජකාය සඤ්ඤං අදාසි.
සඤ්ඤා සන්තිපතිත්වා ආහ — “හන්තෙ, එවරුපෙ මරණකාලෙ
ලොකුත්තරාධිගමං නිබ්බන්තෙන්තා දුක්කරං කරිත්වා”ති. නාචුසො එතං
දුක්කරං, අපිච චො දුක්කරං ආවික්ඛිස්සාමි — “අහං, ආචුසො, පබ්බජිතකාලතො

පට්ඨාය අසනියා අඤ්ඤාණපකතං කම්මං නාම න පස්සාමි”ති.
භාගිනෙයොයාපිස්ස පඤ්ඤාසවස්සකාලෙ එවමෙව අරහත්තං පාපුණිති.

“අප්පස්සුතොපි වෙ භොති, සීලෙසු අසමාහිතො;
උභයෙන නං ගරහන්ති, සීලතො ච සුතෙන ච.

“අප්පස්සුතොපි වෙ භොති, සීලෙසු සුසමාහිතො;
සීලතො නං පසංසන්ති, තස්ස සම්පජ්ජතෙ සුතං.

“බහුස්සුතොපි වෙ භොති, සීලෙසු අසමාහිතො;
සීලතො නං ගරහන්ති, නාස්ස සම්පජ්ජතෙ සුතං.

“බහුස්සුතොපි වෙ භොති, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උභයෙන නං පසංසන්ති, සීලතො ච සුතෙන ච.

“බහුස්සුතං ධම්මධරං, සප්පඤ්ඤං බුද්ධසාවකං;
නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහති;
දෙවාපි නං පසංසන්ති, බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතො”ති. (අ. නි. 4.6);

සෙක්ඛානං පන සීලං දිට්ඨිවසෙන අපරාමට්ඨත්තා, පුපුජ්ජනානං චා පන
රාගවසෙන අපරාමට්ඨසීලං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිති වෙදිතබ්බං,
කුටුම්භියපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස සීලං විය. සො හි ආයස්මා තථාරූපං සීලං
නිස්සාය අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුකාමො වෙරිකෙ ආහ -

“උභො පාදානි හින්දිත්වා, සඤ්ඤපෙස්සාමි වො අහං;
අට්ටියාමි හරායාමි, සරාගමරණං අහ”න්ති.

“එවාහං චිත්තයිත්වාන, සම්මසිත්වාන යොනියො;
සම්පත්තෙ අරුණුග්ගම්හි, අරහත්තං අපාපුණි”න්ති. (දී. නි. අට්ඨ.
2.373);

අඤ්ඤතරොපි මහාථෙරො බාළ්භගිලානො සහත්ථා ආහාරම්පි පරිභුඤ්ජිතුං
අසක්කොන්තො සකෙ මුත්තකරිසෙ පලිපන්තො සම්පරිවත්තති, තං දිස්වා
අඤ්ඤතරො දහරො “අහො දුක්ඛා ජීවිතසඬ්ඛාරා”ති ආහ. තමෙනං මහාථෙරො
ආහ - “අහං, ආවුසො, ඉදානි මියාමානො සග්ගසම්පත්තිං ලභිස්සාමි, නත්ථි
මෙ එත්ථ සංසයො, ඉමං පන සීලං හින්දිත්වා ලද්ධසම්පත්ති නාම සික්ඛං
පච්චක්ඛාය පටිලද්ධගිහිභාවසදිසි”ති වත්වා “සීලෙනෙව සද්ධිං මරිස්සාමි”ති
තත්ථෙව නිපන්තො තමෙව රොගං සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා
හික්ඛුසඬ්ඛස්ස ඉමාහි ගාථාහි බ්‍යාකාසි -

“ඵ්ථිඨස්ස මෙ අඤ්ඤානරෙන ඛ්‍යාධිනා,
රොගෙන ඛාල්හං දුබ්බස්ස රුජ්ජතො;
පරිසුස්සති ඛිජ්ජමිදං කළෙවරං,
පුජ්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං.

“අජඤ්ඤං ජඤ්ඤසඬ්ඛාතං, අසුචිං සුචිසම්මතං;
නානාකුණපපරිපූරං, ජඤ්ඤරූපං අපස්සතො.

“ධිරත්ථු මං ආතුරං පුතිකායං, දුග්ගන්ධියං අසුචි ඛ්‍යාධිධම්මං;
යත්ථජ්ජමත්තා අධිමුච්ඡිකා පජා, භාපෙත්ති මග්ගං සුගතුපපත්තියා”ති.

අරහන්තාදීනං පන සීලං සබ්බදරථජ්ජපටිපස්සද්ධියා පරිසුද්ධත්තා
පටිපස්සද්ධිපාරිසුද්ධිති වෙදිතබ්බං. එවං පරියන්තපාරිසුද්ධිආදිවසෙන
පඤ්චවිධං.

දුතියසීලපඤ්චකං

දුතියපඤ්චකෙ පාණාතිපාතාදීනං පහානාදිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.
වුත්තඤ්ඤෙනං පටිසම්භිදායං —

“පඤ්ච සීලානි පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලං, වෙරමණි සීලං, වෙනනා සීලං,
සංවරො සීලං, අවිතික්කමො සීලං. අදින්නාදානස්ස, කාමෙසුම්ච්ඡාවාරස්ස,
මුසාවාදස්ස, පිසුණාය වාචාය, ඵරුසාය වාචාය, සම්ඵජ්ජලාපස්ස, අභිජ්ඣාය,
ඛ්‍යාපාදස්ස, මිච්ඡාදිට්ඨියා, නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස, අඛ්‍යාපාදෙන
ඛ්‍යාපාදස්ස, ආලොකසඤ්ඤාය ටීනමිද්ධස්ස, අවික්ඛෙපෙන උද්ධව්වස්ස,
ධම්මවචන්ථානෙන විචිකිච්ඡාය, ඤාණෙන අවිජ්ජාය, පාමොජ්ජෙන අරතියා,
පට්ඨමෙන ඤානෙන නිවරණානං, දුතියෙන ඤානෙන විතක්කවිචාරානං,
තතියෙන ඤානෙන පිතියා, චතුත්ථෙන ඤානෙන සුඛදුක්ඛානං,
ආකාසානඤ්ඤායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිසසඤ්ඤාය
නානත්තසඤ්ඤාය, විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තියා
ආකාසානඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා
විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය, අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාය,
දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය,
නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා, විරාගානුපස්සනාය රාගස්ස, නිරොධානුපස්සනාය
සමුදයස්ස, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානස්ස, ඛ්‍යානුපස්සනාය
ඝනසඤ්ඤාය, වයානුපස්සනාය ආයුහනස්ස, විපරිණාමානුපස්සනාය
ධූවසඤ්ඤාය, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තස්ස, අජ්ජනිතානුපස්සනාය
පණ්ඩියා, සුඤ්ඤානානුපස්සනාය අභිනිවෙසස්ස, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය

සාරාදානාහිනිවෙසස්ස, යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනෙන සම්මොහාහිනිවෙසස්ස, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාහිනිවෙසස්ස, පටිසඬිබානුපස්සනාය අප්පටිසඬිබාය, විචට්ටනානුපස්සනාය සඤ්ඤාගාහිනිවෙසස්ස, සොනාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකානං කිලෙසානං, අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතානං කිලෙසානං, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පහානං සීලං, වෙරමණී, වෙනනා, සංවරො, අවිතික්කමො සීලං. එවරුපාති සීලාති චිත්තස්ස අවිජ්ජපටිසාරාය සංවත්තන්ති, පාමොජ්ජාය සංවත්තන්ති, පිතියා සංවත්තන්ති, පස්සද්ධියා සංවත්තන්ති, සොමනස්සාය සංවත්තන්ති, ආසෙවනාය සංවත්තන්ති, භාවනාය සංවත්තන්ති, බහුලීකම්මාය සංවත්තන්ති, අලඬිකාරාය සංවත්තන්ති, පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති, පරිවාරාය සංවත්තන්ති, පාරිපුරියා සංවත්තන්ති, එකන්තනිබ්බදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති”ති (පටි. ම. 1.41).

එත්ථ ච පහානන්ති කොච්චි ධම්මො නාම නත්ථී අඤ්ඤත්‍ර චුත්තජ්ජකාරානං පාණාතිපාතාදීනං අනුජ්ජාදමත්තතො. යස්මා පන තං තං පහානං තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්ස පතිට්ඨානට්ඨෙත උපධාරණං හොති, විකම්පාභාවකරණෙන ච සමාදානං. තස්මා පුබ්බෙ චුත්තෙනෙව උපධාරණසමාධානසඬිබාතෙන සීලනට්ඨෙත සීලන්ති චුත්තං. ඉතරෙ චත්තාරො ධම්මා තතො තතො වෙරමණීවසෙන, තස්ස තස්ස සංවරවසෙන, තදුභයසම්පයුත්තවෙනනාවසෙන, තං තං අවිතික්කමන්තස්ස අවිතික්කමනාවසෙන ච වෙනසො පවත්තිසබ්භාවං සන්ධාය චුත්තා. සීලට්ඨො පන තෙසං පුබ්බෙ පකාසිතොයෙවාති. එවං පහානසීලාදිවසෙන පඤ්චවිධං.

එත්තාවතා ච කිං සීලං? කෙනට්ඨෙත සීලං? කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කිමානිසංසං සීලං? කතිවිධං වෙනං සීලන්ති? ඉමෙසං පඤ්භානං විස්සජ්ජනං නිට්ඨිතං.

සීලසංකිලෙසවොදානං

21. යං පන චුත්තං “කො චස්ස සංකිලෙසො, කිං වොදාන”න්ති. තත්‍ර වදාම — බණ්ඩාදිභාවො සීලස්ස සංකිලෙසො, අබණ්ඩාදිභාවො වොදානං. සො පන බණ්ඩාදිභාවො ලාභයසාදිහෙතුකෙන හෙදෙන ච සත්තවිධමෙථුනසංයොගෙන ච සඬිගහිතො.

තථා හි යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිමිහි වා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං හින්තං හොති, තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්තසාටකො විය බණ්ඩං නාම හොති. යස්ස පන වෙමජ්ඣෙ හින්තං, තස්ස මජ්ඣෙ ඡිද්දසාටකො විය ඡිද්දං නාම හොති. යස්ස පටිපාටියා ද්වෙ තිණි හින්තානි, තස්ස පිට්ඨියා වා කුච්ඡියා වා උට්ඨිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාලරත්තාදීනං අඤ්ඤතරසරීරවණ්ණා ගාථී විය

සබලං නාම හොති. යස්ස අන්තරන්තරා හින්නානි, තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගවණ්ණඛන්දුවිචිත්‍රා ගාථි විය කම්මාසං නාම හොති. එවං තාව ලාභාදිහෙතුකෙන හෙදෙන ඛණ්ඩාදිභාවො හොති.

එවං සත්තවිධමෙථුනසංයොගවසෙන. චුත්තඤ්ඤි භගවතා -

“ඉධ, බ්‍රාහ්මණ, එකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා සම්මා බ්‍රහ්මචාරී පටිජානමානො න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයං ද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, අපිච ඛො මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං පරිමද්දනං න්භාපනං සම්බාහනං සාදියති, සො තදස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජති, ඉදම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මවරියස්ස ඛණ්ඩම්පි ඡිද්දම්පි සබලම්පි කම්මාසම්පි. අයං වුවචති, බ්‍රාහ්මණ, අපරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං වරති සංයුත්තො මෙථුනෙන සංයොගෙන, න පරිමුවචති ජාතියා. ජරාය මරණෙන...පෙ.... න පරිමුවචති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“සුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... පටිජානමානො න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයං ද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. නපි මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං...පෙ.... සාදියති. අපිච ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං සඤ්ජග්ගති සංකීළති සංකෙලායති, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... න පරිමුවචති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“සුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයං ද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. නපි මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං...පෙ.... සාදියති. නපි මාතුගාමෙන සද්ධිං සඤ්ජග්ගති සංකීළති සංකෙලායති. අපිච ඛො මාතුගාමස්ස චක්ඛුනා චක්ඛුං උපනිජ්ඣායති පෙක්ඛති, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... න පරිමුවචති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“සුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස... නපි මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස...පෙ.... පෙක්ඛති. අපිච ඛො මාතුගාමස්ස සද්දං සුණාති තිරොකුට්ඨා වා තිරොපාකාරා වා භසන්තියා වා භණන්තියා වා ගායන්තියා වා රොදන්තියා වා, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“සුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස... නපි මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස...පෙ.... රොදන්තියා වා. අපිච ඛො යානිස්ස තානි පුබ්බෙ

මාතුගාමෙන සද්ධිං හසිතලපිතකීලිතානි, තානි අනුස්සරති, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“පුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන...පෙ.... නපි මාතුගාමස්ස...පෙ.... නපි යානිස්ස තානි පුබ්බො මාතුගාමෙන සද්ධිං හසිතලපිතකීලිතානි, තානි අනුස්සරති. අපිව ඛො පස්සති ගහපතිං වා ගහපතිපුත්තං වා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමජ්ජිතං සමඬ්භිභූතං පරිවාරයමානං, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... දුක්ඛස්මාති වදාමි.

“පුත වපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන...පෙ.... නපි පස්සති ගහපතිං වා ගහපතිපුත්තං වා...පෙ.... පරිවාරයමානං. අපිව ඛො අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණ්ඩාය බ්‍රහ්මවරියං වරති ‘ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මවරියෙන වා දෙවො වා හවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා’ති. සො තදස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජති. ඉදම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මවරියස්ස ඛණ්ඩම්පි ඡිද්දම්පි සබලම්පි කම්මාසම්පි”ති (අ. නි. 7.50).

එවං ලාභාදිහෙතුකෙන හෙදෙන ච සත්තවිධමෙච්ඡන්දසංයොගෙන ච ඛණ්ඩාදිභාවො සඬගහිතොති වෙදිතබ්බො.

අඛණ්ඩාදිභාවො පන සබ්බසො සික්ඛාපදානං අහෙදෙන, හින්තානාඤ්ච සජ්ජට්ඨමානං පටිකම්මකරණෙන, සත්තවිධමෙච්ඡන්දසංයොගාභාවෙන ච, අපරාය ච “කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාපේයං ටම්හො සාරම්හො මානො අතිමානො මදො පමාදො”තිආදීනං පාපධම්මානං අනුප්පත්තියා, අජ්ජිව්ජනාසන්තුට්ඨිතාසල්ලෙඛනාදීනාඤ්ච ගුණානං උප්පත්තියා සඬගහිතො.

යානි හි සීලානි ලාභාදීනම්පි අත්ථාය අහින්තානි, පමාදදොසෙන වා හින්තානිපි පටිකම්මකතානි, මෙච්ඡන්දසංයොගෙහි වා කොට්ඨපනාභාදීහි වා පාපධම්මෙහි අනුපහතානි, තානි සබ්බසො අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානීති වුච්චන්ති. තානියෙව භුජිස්සභාවකරණතො ච භුජිස්සානි, විඤ්ඤහි පසත්ථත්තා විඤ්ඤපසත්ථානි, තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨත්තා අපරාමට්ඨානි, උපවාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති සමාධිසංවත්තනිකානි ච භොන්ති. තස්මා නෙසං එස ‘අඛණ්ඩාදිභාවො වොදාන’න්ති වෙදිතබ්බො.

තං පනෙතං වොදානං ද්විභාකාරෙහි සම්පජ්ජති සීලවිපත්තියා ච ආදීනවදස්සනෙන, සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙන. තත්ථ “පඤ්චිමෙ,

හික්ඛවෙ, ආදීනවා දුස්සීලස්ස සීලවිපක්කියා'ති (දී. නි. 2.149; අ. නි. 5.213) එවමාදිසුත්තනායෙන සීලවිපක්කියා ආදීනවො දට්ඨබ්බො.

අපිව දුස්සීලො පුග්ගලො දුස්සීලාහෙනු අමනාපො හොති දෙවමනුස්සානං, අනනුසාසනීයො සබ්බමචාරීනං, දුක්ඛිතො දුස්සීලාගරහාසු, විජ්ජිසාරී සීලවනං පසංසාසු, තාය ච පන දුස්සීලාතාය සාණසාටකො විය දුබ්බණ්ණො හොති. යෙ ඛො පනස්ස දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං දීඝරත්තං අපායදුක්ඛාවහනතො දුක්ඛසම්ඵස්සො. යෙසං දෙය්‍යාධම්මං පටිග්ගණ්හාති, තෙසං නමහප්ඵලකරණතො අප්පග්ගො. අනෙකවස්සගණිකගුථකූපො විය දුබ්බියොධනො. ඡවාලාතමිව උභතො පරිබාහිරො. හික්ඛුභාවං පටිජානන්තොපි අහික්ඛුයෙව ගොගණං අනුබන්ධගදුහො විය. සතතුබ්බිග්ගො සබ්බවෙරිකපුරියො විය. අසංවාසාරහො මතකලෙවරං විය. සුතාදිගුණයුත්තොපි සබ්බමචාරීනං අපුජාරහො සුසානග්ගි විය බ්‍රාහ්මණානං. අහබ්බො විසෙසාධිගමෙ අන්ධො විය රූපදස්සනෙ. නිරාසො සද්ධම්මෙ චණ්ඩාලකුමාරකො විය රජ්ජෙ. සුබ්බොස්මිති මඤ්ඤමානොපි දුක්ඛිතොව අග්ගික්ඛන්ධපරියායෙ චුත්තදුක්ඛභාගිතාය.

දුස්සීලානඤ්ඤි

පඤ්චකාමගුණපරිභොගවන්දනමානනාදිසුඛස්සාදගධිතවිත්තානං තප්පච්චයං අනුස්සරණමත්තෙනාපි හදයසන්තාපං ජනයිත්වා උණ්හලොහිතුග්ගාරජ්ජවත්තනසමත්ථං අතිකටුකං දුක්ඛං දස්සෙන්තො සබ්බාකාරෙන පච්චක්ඛකම්මවිපාකො භගවා ආහ -

“පස්සථ නො තුම්හෙ, හික්ඛවෙ, අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූත්ති? එවං, හන්තෙති. තං කිං මඤ්ඤථ, හික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං ආලිඬිගෙත්වා උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, යං ඛත්තියකඤ්ඤං වා බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං වා ගහපතිකඤ්ඤං වා මුදුතලුනහත්ථපාදං ආලිඬිගෙත්වා උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වාති. එතදෙව, හන්තෙ, වරං යං ඛත්තියකඤ්ඤං වා...පෙ.... උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා. දුක්ඛං හෙතං, හන්තෙ, යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං...පෙ.... උපනිපජ්ජෙය්‍ය වාති. ආරොචයාමි වො, හික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, හික්ඛවෙ, යථා එතදෙව තස්ස වරං දුස්සීලස්ස පාපධම්මස්ස අසුචිසඬ්ඤ්ඤස්සරසමාවාරස්ස පටිච්ඡන්තකම්මන්තස්ස අස්සමණස්ස සමණපටිඤ්ඤස්ස අබ්බමචාරිස්ස බ්‍රාහ්මවාරිපටිඤ්ඤස්ස අන්තොපුතිකස්ස අවස්සුතස්ස කසම්බුජාතස්ස යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං...පෙ.... උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා. තං කිස්ස හෙනු? තතොනිදානං හි සො, හික්ඛවෙ, මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍ය මරණමත්තං වා

දුක්ඛං, න ත්වෙව තප්පච්චයා කායස්ස හෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යා”ති (අ. නි. 7.72).

එවං අග්ගික්ඛන්ධුපමාය ඉත්ථිපට්ඨද්ධපඤ්චකාමගුණපරිභොගපච්චයං දුක්ඛං දස්සෙත්වා එතෙනෙව උපායෙන -

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො දළ්භාය වාළුරජ්ජයා උභො ජඩ්ඝා වෙයෙත්වා සංසෙය්‍යා, සා ඡවිං ඡින්නදෙය්‍යා, ඡවිං ඡෙත්වා චම්මං ඡින්නදෙය්‍යා, චම්මං ඡෙත්වා මංසං ඡින්නදෙය්‍යා, මංසං ඡෙත්වා න්හාරුං ඡින්නදෙය්‍යා, න්හාරුං ඡෙත්වා අට්ඨිං ඡින්නදෙය්‍යා, අට්ඨිං ඡෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආභච්ච තිට්ඨෙය්‍යා, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා අභිවාදනං සාදිසෙය්‍යා”ති ව.

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තිණ්භාය සත්තියා තෙලධොතාය පච්චොරස්මී පහරෙය්‍යා, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා අඤ්ජලිකම්මං සාදිසෙය්‍යා”ති ව.

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තත්තෙන අයොපට්ටෙන ආදිත්තෙන සම්පජ්ජලිතෙන සජොතිභූතෙන කායං සම්පලිවෙයෙය්‍යා, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං චීවරං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා”ති ව.

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තත්තෙන අයොසඩ්ඛුනා ආදිත්තෙන සම්පජ්ජලිතෙන සජොතිභූතෙන මුඛං විවරිත්වා තත්තං ලොහගුලං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං මුඛෙ පක්ඛිපෙය්‍යා, තං තස්ස ඔට්ඨමිපි ඩහෙය්‍යා, මුඛමිපි, ජීවිහමිපි, කණ්ඨමිපි, උදරමිපි ඩහෙය්‍යා, අන්තමිපි අන්තගුණමිපි ආදාය අධොභාගං නික්ඛමෙය්‍යා, යං වා ඛත්තියං... බ්‍රාහ්මණං... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා”ති ව.

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො සීසෙ වා ගහෙත්වා ඛන්ධෙ වා ගහෙත්වා තත්තං අයොමඤ්චං වා අයොපීඨං වා ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං අභිනිසීදාපෙය්‍යා වා අභිනිපජ්ජාපෙය්‍යා වා, යං වා ඛත්තියං... බ්‍රාහ්මණං... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං මඤ්චපීඨං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා”ති ව.

“තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො උද්ධංපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා තත්තාය අයොකුම්භියා පක්ඛිපෙය්‍ය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජානිභූතාය, සො තත්ථ චේණුද්දෙහකං පච්චමානො සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡෙය්‍ය, සකිම්පි අධො ගච්ඡෙය්‍ය, සකිම්පි තිරියං ගච්ඡෙය්‍ය, යං වා ඛත්තිය... බ්‍රාහ්මණ... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං විහාරං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා”ති වාති (අ. නි. 7.72).

ඉමාහි

වාළරජ්ජුතිණ්හසත්තිඅයොපට්ඨඅයොගුළඅයොමඤ්චඅයොපීඨඅයොකුම්භීඋපමාහි අභිවාදනඅඤ්ජලිකම්මචීවරපිණ්ඩපාතමඤ්චපීඨවිහාරපරිභොගපච්චයං දුක්ඛං දස්සෙසි. තස්මා -

අග්ගික්ඛන්ධාලිඛිගනදුක්ඛාධිකදුක්ඛකටුකඵලං;
අවිජහතො කාමසුඛං, සුඛං කුතො භින්නසීලස්ස.

අභිවාදනසාදියනෙ, කිං නාම සුඛං විපන්නසීලස්ස;
දළ්භවාළරජ්ජුසංසනදුක්ඛාධිකදුක්ඛභාගිස්ස.

සද්ධානමඤ්ජලිකම්මසාදියනෙ කිං සුඛං අසීලස්ස;
සත්තිජපහාරදුක්ඛාධිමත්තදුක්ඛස්ස යංහෙනු.

චීවරපරිභොගසුඛං, කිං නාම අසංයතස්ස;
යෙන චිරං අනුභවිතඛිං, නිරයෙ ජලිතඅයොපට්ඨසම්ඵස්සො.

මධුරොපි පිණ්ඩපාතො, හලාහලවිසුපමො අසීලස්ස;
ආදිත්තා ගිලිතඛිං, අයොගුළා යෙන චිරරත්තං.

සුඛසම්මතොපි දුක්ඛො, අසීලිනො මඤ්චපීඨපරිභොගො;
යං ඛාධිස්සන්ති චිරං, ජලිතඅයොමඤ්චපීඨානි.

දුස්සීලස්ස විහාරෙ, සද්ධාදෙය්‍යම්භි කා නිවාස රති;
ජලිතෙසු නිවසිතඛිං, යෙන අයොකුම්භිමජ්ඣෙසු.

සඬකසරසමාවාරො, කසම්බුජාතො අවස්සුතො පාපො;
අන්තොපුතීති ව යං, නින්දන්තො ආහ ලොකගරු.

ධි ජීවිතං අසඤ්ඤතස්ස, තස්ස සමණජනවෙසධාරිස්ස;
අස්සමණස්ස උපහතං, ඛතමත්තානං වහන්තස්ස.

ගුඨං විය කුණපං විය, මණ්ඩනකාමා විචජ්ජයන්තිධ;

යං නාම සීලවත්තො, සන්තො කිං ජීවිතං තස්ස.

සබ්බභයෙහි අමුත්තො, මුත්තො සබ්බෙහි අධිගමස්සුබ්බෙහි;
සුපිහිතසග්ගද්වාරො, අපායමග්ගං සමාරුල්ලො.

කරුණාය වත්ථුභූතො, කරුණිකජනස්ස නාම කො අඤ්ඤා;
දුස්සීලසමො දුස්සී, ලතාය ඉති බහුවිධා දොසාති.

එවමාදිනා පච්චවෙක්ඛණෙන සීලවිපත්තියං ආදීනවදස්සනං
වුත්තජ්ජකාරවිපරිතතො සීලසම්පත්තියා ආනිසංසදස්සනඤ්ච වෙදිතබ්බං. අපිච

—

තස්ස පාසාදිකං හොති, පත්තච්චරධාරණං;
පබ්බජ්ජා සඵලා තස්ස, යස්ස සීලං සුනිම්මලං.

අත්තානුවාදාදිභයං, සුද්ධසීලස්ස හික්ඛුනො;
අත්තකාරං විය රවිං, හදයං නාවගාහති.

සීලසම්පත්තියා හික්ඛු, සොහමානො තපොවනො;
පහාසම්පත්තියා චන්දො, ගගනෙ විය සොහති.

කායගන්ධොපි පාමොජ්ජං, සීලවත්තස්ස හික්ඛුනො;
කරොති අපි දෙවානං, සීලගන්ධෙ කථාව කා.

සබ්බෙසං ගන්ධජාතානං, සම්පත්තිං අභිභූයාති;
අවිසාති දිසා සබ්බා, සීලගන්ධො පවායති.

අජ්ජකාපි කතා කාරා, සීලවත්තෙ මහජ්ඵලා;
හොන්තීති සීලවා හොති, පූජාසක්කාරභාජනං.

සීලවත්තං න බාධන්ති, ආසවා දිට්ඨධම්මිකා;
සම්පරායිකදුක්ඛානං, මූලං ඛන්ති සීලවා.

යා මනුස්සෙසු සම්පත්ති, යා ච දෙවෙසු සම්පදා;
න සා සම්පන්නසීලස්ස, ඉච්ඡතො හොති දුල්ලභා.

අච්චත්තසන්නා පන යා, අයං නිබ්බානසම්පදා;
මනො සම්පන්නසීලස්ස, තමෙව අනුධාවති.

සබ්බසම්පත්තිමූලමිහි, සීලමිහි ඉති පණ්ඩිතො;

අනෙකාකාරවොකාරං, ආනිසංසං විභාවයෙති.

එවඤ්ඤි විභාවයතො සීලවිපක්තිතො උබ්බිජ්ජිත්වා සීලසම්පත්තිනිත්තං මානසං හොති. තස්මා යථාචුත්තං ඉමං සීලවිපක්තියා ආදීනවං ඉමඤ්ච සීලසම්පත්තියා ආනිසංසං දිස්වා සබ්බාදරෙන සීලං වොදාපෙතබ්බන්ති.

එත්තාවතා ච “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො”ති ඉමස්සා ගාථාය සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ සීලං තාව පරිදීපිතං හොති.

ඉති සාධුප්පනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සීලනිද්දෙසො නාම පඨමො පරිච්ඡෙදො.

2. ධුතඨගනිද්දෙසො

22. ඉදානි යෙහි අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාදීහි ගුණෙහි චුත්තජ්ජකාරස්ස සීලස්ස වොදානං හොති, තෙ ගුණෙ සම්පාදෙතං යස්මා සමාදින්නසීලෙන යොගිනා ධුතඨගසමාදානං කාතබ්බං. එවඤ්ඤිස්ස අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාසල්ලෙඛපච්චෙකාපචයවීරියාරම්භසුභරතාදිගුණසලිලවි ක්ඛාලිතමලං සීලඤ්චෙව සුපරිසුද්ධං භවිස්සති, චතානි ච සම්පජ්ජිස්සන්ති. ඉති අනවජ්ජසීලබ්බතගුණපරිසුද්ධසබ්බසමාචාරො පොරාණෙ අරියවංසත්තයෙ පතිට්ඨාය චතුත්ථස්ස භාවනාරාමතාසඬාතස්ස අරියවංසස්ස අධිගමාරහො භවිස්සති. තස්මා ධුතඨගකථං ආරභිස්සාම.

භගවතා හි පරිච්චත්තලොකාමිසානං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං අනුලොමපටිපදංයෙව ආරාධෙතුකාමානං කුලපුත්තානං තෙරසධුතඨගනි අනුඤ්ඤාතානි. සෙය්‍යථිදං – පංසුකුලිකඨගං, තෙවීවරිකඨගං, පිණ්ඩපාතිකඨගං, සපදානචාරිකඨගං, එකාසනිකඨගං, පත්තපිණ්ඩිකඨගං, බලුපච්ඡාහත්තිකඨගං, ආරඤ්ඤිකඨගං, රුක්ඛමුලිකඨගං, අබ්භොකාසිකඨගං, සොසානිකඨගං, යථාසන්ථතිකඨගං, නෙසජ්ජිකඨගන්ති. තත්ථ –

අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි, සමාදානවිධානතො;
පහෙදතො හෙදතො ච, තස්ස තස්සානිසංසතො.

කුසලත්තිකතො වෙව, ධුතාදීනං විභාගතො;
සමාසඛ්‍යාසතො වාපි, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

23. තත්ථ අත්ථතොති තාව රථිකසුසානසඬකාරකූටාදීනං යත්ථ කත්ථවි පංසුනං උපරි ඨිතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙන තෙසු තෙසු පංසුකුලමිචාති පංසුකුලං, අථ වා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලභිති පංසුකුලං, කුච්ඡිතභාවං ගච්ඡති චුත්තං හොති. එවං ලද්ධනිබ්බවනස්ස පංසුකුලස්ස ධාරණං පංසුකුලං, තං සීලමස්සාති පංසුකුලිකො. පංසුකුලිකස්ස අඨගං පංසුකුලිකඨගං. අඨගන්ති කාරණං චුච්චති. තස්මා යෙන සමාදානෙන සො පංසුකුලිකො හොති, තස්සෙන අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං.

එතෙනෙව නයෙන සඬසාට්ඨත්තරාසඬගඅත්තරවාසකසඬාතං තිථිවරං සීලමස්සාති තෙවීවරිකො. තෙවීවරිකස්ස අඨගං තෙවීවරිකඨගං.

හික්ඛාසඬාතානං පන ආමිසපිණ්ඩානං පාතොති පිණ්ඩපාතො, පරෙහි දින්නානං පිණ්ඩානං පත්තෙ නිපතනන්ති චුත්තං හොති. තං පිණ්ඩපාතං උඤ්ජති තං තං කුලං උපසඬකමන්තො ගවෙසතිති පිණ්ඩපාතිකො. පිණ්ඩාය වා පතිතුං

චතමෙතස්සාති පිණ්ඩපාති, පතිතුන්ති වරිතුං, පිණ්ඩපාති එව පිණ්ඩපාතිකො. පිණ්ඩපාතිකස්ස අඛිගං පිණ්ඩපාතිකඛිගං.

දානං වුවචති අවබණ්ඩනං, අපෙතං දානතොති අපදානං, අනවබණ්ඩනන්ති අත්ථො. සහ අපදානෙන සපදානං, අවබණ්ඩනරහිතං අනුසරන්ති වුත්තං හොති. සපදානං වරිතුං ඉදමස්ස සීලන්ති සපදානචාරී, සපදානචාරී එව සපදානචාරීකො. තස්ස අඛිගං සපදානචාරීකඛිගං.

එකාසනෙ හොජනං එකාසනං, තං සීලමස්සාති එකාසනීකො. තස්ස අඛිගං එකාසනීකඛිගං.

දුතියභාජනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා කෙවලං එකස්මිංයෙව පත්තෙ පිණ්ඩො පත්තපිණ්ඩො. ඉදානි පත්තපිණ්ඩගහණෙ පත්තපිණ්ඩසඤ්ඤං කත්වා පත්තපිණ්ඩො සීලමස්සාති පත්තපිණ්ඩීකො. තස්ස අඛිගං පත්තපිණ්ඩීකඛිගං.

බලුති පටිසෙධනත්ථෙ නිපාතො. පචාරිතෙන සතා පච්ඡා ලද්ධං හත්තං පච්ඡාහත්තං නාම, තස්ස පච්ඡාහත්තස්ස හොජනං පච්ඡාහත්තහොජනං, තස්මිං පච්ඡාහත්තහොජනෙ පච්ඡාහත්තසඤ්ඤං කත්වා පච්ඡාහත්තං සීලමස්සාති පච්ඡාහත්තිකො. න පච්ඡාහත්තිකො බලුපච්ඡාහත්තිකො. සමාදානවසෙන පටික්ඛිත්තාතිරිත්තහොජනස්සෙතං නාමං. අට්ඨකථායං පන වුත්තං බලුති එකො සකුණො. සො මුඛෙන ඵලං ගහෙත්වා තස්මිං පතීතෙ පුන අඤ්ඤං න බාදති. තාදිසො අයන්ති බලුපච්ඡාහත්තිකො. තස්ස අඛිගං බලුපච්ඡාහත්තිකඛිගං.

අරඤ්ඤෙ නිවාසො සීලමස්සාති ආරඤ්ඤීකො. තස්ස අඛිගං ආරඤ්ඤීකඛිගං.

රුක්ඛමූලෙ නිවාසො රුක්ඛමූලං, තං සීලමස්සාති රුක්ඛමූලීකො. රුක්ඛමූලීකස්ස අඛිගං රුක්ඛමූලීකඛිගං. අබ්භොකාසිකසොසානිකඛිගෙසුපි එසෙව නයො.

යදෙව සන්ථතං යථාසන්ථතං, ඉදං තුය්හං පාපුණාතීති එවං පට්ඨං උද්දිට්ඨසෙනාසනස්සෙතං අධිවචනං. තස්මිං යථාසන්ථතෙ විහරිතුං සීලමස්සාති යථාසන්ථතිකො. තස්ස අඛිගං යථාසන්ථතිකඛිගං.

සයනං පටික්ඛිපිත්වා නිසජ්ජාය විහරිතුං සීලමස්සාති නෙසජ්ජීකො. තස්ස අඛිගං නෙසජ්ජීකඛිගං.

සබ්බානෙව පනෙනානි තෙන තෙන සමාදානෙන ධුතඨලෙසත්තා ධුතස්ස භික්ඛුනො අඨගානි, කිලෙසධුතනතො වා ධුතන්ති ලද්ධවොභාරං ඤාණං අඨගං එතෙසන්ති ධුතඨගානි. අප්ච වා ධුතානි ච තානි පටිපක්ඛනිද්ධුතනතො අඨගානි ච පටිපත්තියාතිපි ධුතඨගානි. එවං තාවෙත්ථ අත්ථතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සබ්බානෙව පනෙනානි සමාදානවෙනනාලක්ඛණානි. චුත්තම්පි වෙනං “යො සමාදියති, සො පුග්ගලො. යෙන සමාදියති, චිත්තවෙනසිකා එතෙ ධම්මා. යා සමාදානවෙනනා, තං ධුතඨගං. යං පටික්ඛිපති, තං වත්ථු”ති. සබ්බානෙව ච ලොලුප්පවිද්ධංසනරසානි, නිල්ලොලුප්පභාවපච්චුපට්ඨානානි අප්පිච්ඡතාදිඅරියධම්මපදට්ඨානානි. එවමෙත්ථ ලක්ඛණාදීහි වෙදිතබ්බො විනිච්ඡයො.

සමාදානවිධානතොතිආදීසු පන පඤ්චසු සබ්බානෙව ධුතඨගානි ධරමානෙ භගවති භගවතොව සන්තිකෙ සමාදාතබ්බානි. පරිනිබ්බුතෙ මහාසාවකස්ස සන්තිකෙ. තස්මිං අසති බිණාසවස්ස, අනාගාමස්ස, සකදාගාමස්ස, සොතාපන්නස්ස, තිපිටකස්ස, ද්විපිටකස්ස, එකපිටකස්ස, එකසංඝිතිකස්ස, අට්ඨකථාවරියස්ස. තස්මිං අසති ධුතඨගධරස්ස, තස්මිම්පි අසති වෙනියඨගණං සම්මජ්ජිත්වා උක්කුටිකං නිසිදිත්වා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකෙ වදන්තෙන විය සමාදාතබ්බානි, අපිච සයම්පි සමාදාතුං වට්ටති එව. එත්ථ ච වෙනියපබ්බතෙ ද්වෙ භාතිකත්ථෙරානං ජෙට්ඨකභාතු ධුතඨගප්පිච්ඡතාය වත්ථු කථෙතබ්බං. අයං තාව සාධාරණකථා.

1. පංසුකුලිකඨගකථා

24. ඉදානි එකෙකස්ස සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසෙ වණ්ණයිස්සාම. පංසුකුලිකඨගං තාව “ගහපතිදානවීරං පටික්ඛිපාමි, පංසුකුලිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසු ද්වීසු වචනෙසු අඤ්ඤතරෙන සමාදින්නං භොති. ඉදං තාවෙත්ථ සමාදානං.

එවං සමාදින්නධුතඨගෙන පන තෙන සොසානිකං, පාපණ්ඩුකං, රජියවොළං, සඬ්ඛාරවොළං, සොත්ථියං, න්හානවොළං, තිත්ථවොළං, ගතපච්චාගතං, අග්ගිඨඨිඨං, ගොඛායිතං, උපච්ඡාඛායිතං, උන්දුරඛායිතං, අන්තච්ඡින්නං, දසාව්ඡින්නං, ධජාහට්ඨං, ථුපච්චරං, සමණච්චරං, ආභිසෙකිකං, ඉද්ධිමයං, පන්ථිකං, වාතාහට්ඨං, දෙවදත්තියං, සාමුද්දියන්තිඑතෙසු අඤ්ඤතරං වීරං ගහෙත්වා ථාලෙත්වා දුබ්බලට්ඨානං පහාය ථීරට්ඨානානි ධොවිත්වා වීරං කත්වා පොරාණං ගහපතිවීරං අපනෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං.

යපිතකං ගණ්හන්තො මජ්ඣිමො. පාදමුලෙ යපෙත්වා දින්නකං ගණ්හන්තො මුද්දති.

තෙසු යස්ස කස්සවි අත්තනො රුටියා ගිහිදින්නකං සාදිතක්ඛණෙ ධුතඨගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ භෙදො.

අයං පනානිසංසො, “පංසුකුලච්චරං නිස්සාය පබ්බජ්ජා”ති (මහාව. 128) වචනතො නිස්සායානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවො, පට්ඨමෙ අරියවංසෙ පතිට්ඨානං, ආරක්ඛද්දක්ඛාභාවො, අපරායත්තචුත්තිතා, චොරහයෙන අභයතා, පරිභොගතණ්භාය අභාවො, සමණසාරුප්පපරික්ඛාරතා, “අජ්ජානි චෙව සුලභානි ච තානි ච අනවජ්ජානී”ති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, පාසාදිකතා, අජ්ජිව්ජතාදීනං ඵලනිජ්ජත්ති, සමමාපටිපත්තියා අනුබ්බහනං, පච්ඡිමාය ජනතාය දිට්ඨානුගතිආපාදනන්ති.

මාරසෙනවිසාතාය, පංසුකුලධරො යති;
සන්නද්ධකචචො යුද්ධෙ, ඛත්තියො විය සොහති.

පභාය කාසිකාදීනි, වරචත්ථානි ධාරිතං;
යං ලොකගරුතා කො තං, පංසුකුලං න ධාරයෙ.

තස්මා හි අත්තනො හික්ඛු, පටිඤ්ඤං සමනුස්සරං;
යොගාවාරානුකුලමිහි, පංසුකුලෙ රතො සියාති.

අයං තාව පංසුකුලිකඨගෙ සමාදානවිධානස්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

2. තෙච්චරිකඨගකථා

25. තදනන්තරං පන තෙච්චරිකඨගං “චතුත්ථකච්චරං පටික්ඛිපාමි, තෙච්චරිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරචචනෙන සමාදින්නං භොති.

තෙන පන තෙච්චරිකෙන ච්චරද්දස්සං ලභිත්වා යාව අථාසුකභාවෙන කාතුං වා න සක්කොති, විචාරකං වා න ලභති, සුවිආදීසු වාස්ස කිඤ්චි න සම්පජ්ජති, තාව නික්ඛිපිතබ්බං. නික්ඛිත්තපච්චයා දොසො නත්ථි. රජිතකාලතො පන පට්ඨාය නික්ඛිපිතුං න වට්ටති, ධුතඨගචොරො නාම භොති. ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිති තිවිධො භොති. තත්ථ උක්කට්ඨෙන රජනකාලෙ පට්ඨමං අන්තරවාසකං වා උත්තරාසඨගං වා රජිත්වා තං නිවාසෙත්වා ඉතරං රජිතබ්බං. තං පාරුපිත්වා සඬ්ඝාටි රජිතබ්බා. සඬ්ඝාටිං පන නිවාසෙතුං න වට්ටති. ඉදමස්ස ගාමන්තසෙනාසනෙ වත්තං. ආරඤ්ඤකෙ පන ද්වෙ ඵකතො ධොවිත්වා රජිතුං වට්ටති. යථා පන කඤ්චි දිස්වා සක්කොති කාසාවං.

ආකඨිඨිත්වා උපරිකාතුං, එවං ආසන්නො යානො නිසිදිතබ්බං. මජ්ඣිමස්ස රජනසාලායං රජනකාසාවං නාම භොති, තං නිවාසෙත්වා වා පාරුපිත්වා වා රජනකම්මං කාතුං වට්ටති. මුදුකස්ස සභාගභික්ඛූනං විවරානි නිවාසෙත්වා වා පාරුපිත්වා වා රජනකම්මං කාතුං වට්ටති. තත්ත්වකපච්චත්ථරණම්පි තස්ස වට්ටති. පරිහරිතුං පන න වට්ටති. සභාගභික්ඛූනං විවරම්පි අන්තරන්තරා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. ධුතඨගතෙවිවරිකස්ස පන චතුත්ථං චත්තමානං අංසකාසාවමෙව වට්ටති. තඤ්ච ඛො විත්ථාරතො විදන්ථි, දීඝතො තිහත්ථමෙව වට්ටති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි චතුත්ථකච්චරං සාදිතක්ඛණෙයෙව ධුතඨගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ භෙදො.

අයං පනානිසංඝො, තෙවිවරිකො භික්ඛු සන්තුට්ඨො භොති කායපරිහාරිකෙන විවරෙන. තෙනස්ස පක්ඛිනො විය සමාදායෙව ගමනං, අප්පසමාරම්භතා, චත්ථසන්නිධිපරිවජ්ජනං, සල්ලභුකචුත්තිතා, අතිරෙකවිවරලොලුප්පප්පහානං, කප්පියෙ මත්තකාරිතාය සල්ලෙඛචුත්තිතා, අප්පිච්ඡතාදීනං ඵලනිජ්ඣත්තිති ඵවමාදායො ගුණා සම්පජ්ජන්තිති.

අතිරෙකචත්ථතණ්හං, පහාය සන්නිධිවිවජ්ජිතො ධීරො;
සන්නොසසුඛරසඤ්ඤා, තිවිවරධරො භවති යොගී.

තස්මා සපත්තවරණො, පක්ඛිව සවිවරොව යොගිවරො;
සුඛමනුච්චරිතුකාමො, විවරනියමෙ රතිං කසිරාති.

අයං තෙවිවරිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

3. පිණ්ඩපාතිකඨගකථා

26. පිණ්ඩපාතිකඨගම්පි “අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපාමි, පිණ්ඩපාතිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං භොති.

තෙන පන පිණ්ඩපාතිකෙන “සඨ්ඝහත්තං, උද්දෙසහත්තං, නිමන්තනහත්තං, සලාකහත්තං, පක්ඛිකං, උපොසථිකං, පාටිපදිකං, ආගන්තුකහත්තං, ගම්කහත්තං, ගිලානහත්තං, ගිලානුපට්ඨාකහත්තං, විහාරහත්තං, ධුරහත්තං, වාරකහත්ත”න්ති ඵතානි චුද්දස හත්තානි න සාදිතබ්බානි. සථෙ පන “සඨ්ඝහත්තං ගණ්හං”තිආදිනා නයෙන අවත්වා “අම්භාකං ගෙහෙ සඨ්ඝො භික්ඛං ගණ්හාතු, තුම්හෙපි භික්ඛං ගණ්හං”ති චත්වා දින්නානි භොන්ති, තානි සාදිතුං වට්ටන්ති. සඨ්ඝතො නිරාමිසසලාකාපි විහාරෙ පක්කහත්තම්පි වට්ටතියෙවාති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයම්පි තිව්ඨො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨො පුරතොපි පච්ඡතොපි ආහට්ඨික්ඛං ගණ්හති, පත්තද්වාරො යත්වා පත්තං ගණ්හත්තානම්පි දෙනි, පටික්කමනං ආහරිත්වා දින්නහික්ඛම්පි ගණ්හති, තං දිවසං පන නිසිදිත්වා හික්ඛං න ගණ්හති. මජ්ඣිමො තං දිවසං නිසිදිත්වාපි ගණ්හති, ස්වාතනාය පන නාධිවාසෙනි. මුදුකොස්වාතනායපි පුනදිවසායපි හික්ඛං අධිවාසෙනි. තෙ උහොපි සෙරිව්හාරසුඛං න ලහන්ති, උක්කට්ඨොව ලහති. එකස්මිං කිර ගාමෙ අරියවංසො හොති, උක්කට්ඨො ඉතරෙ ආහ — “ආයාමාවුසො, ධම්මසවනායා”ති. තෙසු එකො එකෙනම්හි, හත්තෙ, මනුස්සෙන නිසිදාපිතොති ආහ. අපරො මයා, හත්තෙ, ස්වාතනාය එකස්ස හික්ඛා අධිවාසිතාති. එවං තෙ උහො පරිහීනා. ඉතරො පාතොව පිණ්ඩාය වරිත්වා ගන්ත්වා ධම්මරසං පටිසංවෙදෙසි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි සඤ්ඤාත්තාදිඅතිරෙකලාභං සාදිතක්ඛණෙව ධුතඨගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, “පිණ්ඩයාලොපහොජනං නිස්සාය පබ්බජ්ජා”ති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) වචනතො නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවො, දුතියෙ අරියවංසෙ පතිට්ඨානං, අපරායත්තචුත්තිතා, “අජ්ජානි වෙව සුලභානි ව තානි ව අනවජ්ජානී”ති භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, කොසජ්ජනිමිද්දනතා, පරිසුද්ධාජීවතා, සෙඛියපටිපත්තිපුරණං, අපරපොසිතා, පරානුග්ගහකිරියා, මානප්පහානං, රසතණ්හානිවාරණං, ගණහොජනපරම්පරහොජනවාරිත්තසික්ඛාපදෙහි අනාපත්තිතා, අජ්ජිච්ඡතාදීනං අනුලොමචුත්තිතා, සම්මාපටිපත්තිවුහනං, පච්ඡිමජනනානුකම්පනන්ති.

පිණ්ඩයාලොපසන්තුට්ඨො, අපරායත්තජීවිකො;
පහිනාහාරලොලුප්පො, හොති වාතුද්දිසො යති.

විනොදයති කොසජ්ජං, ආජීවස්ස විසුජ්ඣති;
තස්මා හි නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, හික්ඛාවරියාය සුමෙධෙසො.

එවරූපස්ස හි —

“පිණ්ඩපාතිකස්ස හික්ඛුනො,
අත්තහරස්ස අනඤ්ඤපොසිනො;
දෙවාපි පිහයන්ති තාදිනො,
නො වෙ ලාහසිලොකනිස්සිනො”ති.

අයං පිණ්ඩපාතිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

4. සපදානවාරිකඛිගකථා

27. සපදානවාරිකඛිගමිපි “ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපාමි, සපදානවාරිකඛිගං සමාදියාමි” ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන සපදානවාරිකෙන ගාමද්වාරෙ යත්වා පරිස්සයාහාවො සල්ලක්ඛෙනබ්බො. යස්සා රච්ඡාය වා ගාමෙ වා පරිස්සයො හොති, තං පහාය අඤ්ඤත්ථ වරිතුං වට්ටති. යස්මිං සරද්වාරෙ වා රච්ඡාය වා ගාමෙ වා කිඤ්චි න ලහති, අගාමසඤ්ඤං කත්වා ගන්තබ්බං. යත්ථ කිඤ්චි ලහති, තං පහාය ගන්තුං න වට්ටති. ඉමිනා ච භික්ඛුනා කාලතරං පවිසිතබ්බං, එවඤ්චි අභාසුකට්ඨානං පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්ඛිස්සති. සචෙ පනස්ස විහාරෙ දානං දෙන්තා අන්තරාමග්ගෙ වා ආගච්ඡන්තා මනුස්සා පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං දෙන්ති වට්ටති. ඉමිනා ච මග්ගං ගච්ඡන්තෙනාපි භික්ඛාචාරවෙලායං සම්පත්තගාමං අනතික්කමිත්වා වරිතබ්බමෙව. තත්ථ අලභිත්වා වා ථොකං ලභිත්වා වා ගාමපටිපාටියා වරිතබ්බන්ති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිපි තිව්ඨො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨො පුරතො ආහට්ඨික්ඛමිපි පච්ඡතො ආහට්ඨික්ඛමිපි පටික්කමනං ආහරිත්වා දියාමානමිපි න ගණ්හති, පත්තද්වාරෙ පන පත්තං විස්සජ්ජෙති. ඉමස්මිඤ්චි ධූතඛිගෙ මහාකස්සපත්ථෙරෙන සදිසො නාම නත්ථි. තස්සපි පත්තවිස්සට්ඨට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. මජ්ඣිමො පුරතො වා පච්ඡතො වා ආහට්ඨිපි පටික්කමනං ආහට්ඨිපි ගණ්හති, පත්තද්වාරෙපි පත්තං විස්සජ්ජෙති, න පන භික්ඛං ආගමයමානො නිසීදති. එවං සො උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකස්ස අනුලොමෙති. මුදුකො තං දිවසං නිසීදිත්වා ආගමෙති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි ලොලුප්පචාරෙ උප්පන්නමත්තෙ ධූතඛිගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, කුලෙසු නිව්චනවකතා, චන්ද්‍රපමතා,
කුලමච්ඡෙරප්පහානං, සමානුකම්පිතා, කුලපකාදීනවාහාවො,
අවිහානානභිනන්දනා, අභිහාරෙන අනත්ථිකතා, අප්පිච්ඡතාදීනං
අනුලොමවුත්තිතාති.

චන්ද්‍රපමො නිව්චනවො කුලෙසු,
අමච්ඡරී සබ්බසමානුකම්පො;
කුලපකාදීනවච්ඡපමුත්තො,
හොතිධ භික්ඛු සපදානවාරී.

ලොලුප්පචාරඤ්ච පහාය තස්මා,

ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සී;
ආකඨබ්බමානො භුවි සෙරිවාරං,
චරෙය්‍යා ධීරො සපදානචාරත්ති.

අයං සපදානචාරිකඨගෙ සමාදානවිධානජ්‍යෙහද්දෙහදානිසංසවණ්ණනා.

5. එකාසනිකඨගකථා

28. එකාසනිකඨගමපි “නානාසනභොජනං පටික්ඛිපාමි, එකාසනිකඨගං සමාදියාමි” ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරචචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන එකාසනිකෙන ආසනසාලායං නිසීදන්තෙන ථෙරාසනෙ අනිසීදිත්වා “ඉදං මය්‍හං පාපුණ්ණස්සති” ති පතිරූපං ආසනං සල්ලක්ඛෙත්වා නිසීදිතබ්බං. සචස්ස විජ්ජකතෙ භොජනෙ ආචරියො වා උපජ්ඣායො වා ආගච්ඡති, උට්ඨාය වත්තං කාතුං වට්ටති. තිපිටකවූළාභයත්ථෙරො පනාහ “ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය භොජනං වා, අයඤ්ච විජ්ජකතභොජනො, තස්මා වත්තං කරොතු, භොජනං පන මා භුඤ්ජතු” ති. ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිපි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨො අජ්ජං වා හොතු බහු වා, යමිහි භොජනෙ හත්ථං ඔතාරෙති, තතො අඤ්ඤං ගණ්හිතුං න ලහති. සචෙපි මනුස්සා “ථෙරෙන න කිඤ්චි භුත්ත” න්ති සජ්ජිආදීනි ආහරන්ති, හෙසජ්ජත්ථමෙව වට්ටන්ති, න ආහාරත්ථං. මජ්ඣිමො යාව පත්තෙ හත්තං න වීයති, තාව අඤ්ඤං ගණ්හිතුං ලහති. අයඤ්චි භොජනපරියන්තිකො නාම හොති. මුදුකො යාව ආසනා න වූට්ඨාති තාව භුඤ්ජිතුං ලහති. සො හි උදකපරියන්තිකො වා හොති යාව පත්තධොවනං න ගණ්හාති තාව භුඤ්ජනතො, ආසනපරියන්තිකො වා යාව න වූට්ඨාති තාව භුඤ්ජනතො.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි නානාසනභොජනං භුත්තක්ඛණෙ ධුතඨගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, අජ්ජාබාධතා, අජ්ජාතඨිකතා, ලහුට්ඨානං, බලං, ඵාසුචිහාරො, අනතිරිත්තපච්චයා අනාපත්ති, රසතණ්හාවිනොදනං අජ්ජිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

එකාසනභොජනෙ රතං,
න යතිං භොජනපච්චයා රුජා;
විසහන්ති රසෙ අලොලූපො,
පරිහාපෙති න කම්මමත්තතො.

ඉති ඵාසුචිහාරකාරණෙ,

සුවිසල්ලෙබරතුපසෙවිතෙ;
ජනෙයථ විසුද්ධමානසො,
රතිමෙකාසනභොජනෙ යතීති.

අයං එකාසනිකඨගෙ සමාදානවිධානජ්ජහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

6. පත්තපිණ්ඩිකඨගකථා

29. පත්තපිණ්ඩිකඨගමපි ‘දුතියකභාජනං පටික්ඛිපාමි, පත්තපිණ්ඩිකඨගං සමාදියාමි’ ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන පත්තපිණ්ඩිකෙන යාගුපානකාලෙ භාජනෙ යිපෙත්වා ඛ්‍යාඤ්ජනෙ ලද්ධෙ ඛ්‍යාඤ්ජනං වා පටිමං බාදිතබ්බං, යාගු වා පාතබ්බා. සචෙ පන යාගුයං පක්ඛිපති, පුතිමච්ඡකාදිමිහි ඛ්‍යාඤ්ජනෙ පක්ඛිත්තෙ යාගු පටිකුලා හොති, අජ්ජපටිකුලමෙව ච කත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ඨති. තස්මා තථාරූපං ඛ්‍යාඤ්ජනං සන්ධාය ඉදං චුත්තං. යං පන මධුසක්කරාදිකං අජ්ජපටිකුලං හොති, තං පක්ඛිපිතබ්බං. ගණ්හන්තෙන ච පමාණයුත්තමෙව ගණ්හිතබ්බං. ආමකසාකං හත්ථෙන ගහෙත්වා බාදිතුං වට්ඨති. තථා පන අකත්වා පත්තෙයෙව පක්ඛිපිතබ්බං. දුතියකභාජනස්ස පන පටික්ඛිත්තත්තා අඤ්ඤං රුක්ඛපණ්ණමපි න වට්ඨතිති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිපි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨස්ස අඤ්ඤත්‍ර උච්ඡුබාදනකාලා කවචරමිපි ඡඩ්ඛෙතුං න වට්ඨති. ඔදනපිණ්ඩමච්ඡමංසපුචෙපි හින්දිත්වා බාදිතුං න වට්ඨති. මජ්ඣිමස්ස එකෙන හත්ථෙන හින්දිත්වා බාදිතුං වට්ඨති, හත්ථයොගී නාමෙස. මුදුකො පන පත්තයොගී නාම හොති, තස්ස යං සක්කා හොති පත්තෙ පක්ඛිපිතුං, තං සබ්බං හත්ථෙන වා දන්තෙහි වා හින්දිත්වා බාදිතුං වට්ඨති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමපි දුතියකභාජනං සාදිතක්ඛණෙ ධුතඨගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, නානාරසතණ්භාවිනොදනං. අත්‍රිච්ඡතාය පහානං, ආහාරෙ පයොජනමත්තදස්සිතා, ථාලකාදිපරිහරණබ්බොදාහාවො, අවික්ඛිත්තභොජිතා, අජ්ජිච්ඡතාදිනං අනුලොමචුත්තිතාති.

නානාභාජනවික්ඛෙපං, හිත්වා ඔක්ඛිත්තලොචනො;
ඛණන්තො විය මූලානි, රසතණ්භාය සුබ්බතො.

සරූපං විය සන්තුට්ඨිං, ධාරයන්තො සුමානසො;
පරිභුඤ්ජෙය්‍ය ආහාරං, කො අඤ්ඤො පත්තපිණ්ඩිකොති.

අයං පත්තපිණ්ඩිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

7. බලපච්ඡාහත්තිකඨගකථා

30. බලපච්ඡාහත්තිකඨගමිපි “අතිරිත්තභොජනං පටික්ඛිපාමි, බලපච්ඡාහත්තිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරචචනෙන සමාදින්නං භොති.

තෙන පන බලපච්ඡාහත්තිකෙන පචාරෙත්වා පුන භොජනං කප්පියං කාරෙත්වා න භුඤ්ජිතඛිං. ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිපි තිවිධො භොති. තත්ථ උක්කට්ඨො යස්මා පට්ඨමපිණ්ඩෙ පචාරණා නාම නත්ථි, තස්මිං පන අප්පකොභරියමානෙ අඤ්ඤං පටික්ඛිපතො භොති, තස්මා එවං පචාරිතො පට්ඨමපිණ්ඩං අප්පකොභරිත්වා දුතියපිණ්ඩං න භුඤ්ජති. මජ්ඣිමො යස්මිං භොජනෙ පචාරිතො, තදෙව භුඤ්ජති. මුදුකො පන යාව ආසනා න වුට්ඨාති තාව භුඤ්ජති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි පචාරිතානං කප්පියං කාරාපෙත්වා භුත්තක්ඛණෙ ධුතඨගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, අනතිරිත්තභොජනාපත්තියා දුරභාවො, ඔදරිකත්තභාවො, නිරාමිසසන්නිධිතා, පුන පරියෙසනාය අභාවො, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

පරියෙසනාය බෙදං, න යාති න කරොති සන්නිධිං ධීරො;
ඔදරිකත්තං පජහති, බලපච්ඡාහත්තිකො යොගී.

තස්මා සුගතපසත්ථං, සන්තොසගුණාදිවුඩ්ඪිසඤ්ජනනං;
දොසෙ විධුනිතුකාමො, භජෙය්‍ය යොගී ධුතඨගමීදන්ති.

අයං බලපච්ඡාහත්තිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

8. ආරඤ්ඤිකඨගකථා

31. ආරඤ්ඤිකඨගමිපි “ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපාමි, ආරඤ්ඤිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරචචනෙන සමාදින්නං භොති.

තෙන පන ආරඤ්ඤිකෙන ගාමන්තසෙනාසනං පහාය අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතඛිං. තත්ථ සද්ධිං උපචාරෙන ගාමොයෙව ගාමන්තසෙනාසනං.

ගාමො නාම යො කොච්චි ඵකකුට්ඨො වා අනෙකකුට්ඨො වා පරික්ඛිත්තො වා අපරික්ඛිත්තො වා සමනුස්සො වා අමනුස්සො වා අන්තමසො අතිරෙකවාතුමාසනිවිට්ඨො යො කොච්චි සත්ථොපි.

ගාමුපවාරො නාම පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සචෙ අනුරාධපුරස්සෙව ද්වෙ ඉන්දබ්බො හොන්ති, අබ්භන්තරිමෙ ඉන්දබ්බෙ යිතස්ස ටාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඛුපාතො. තස්ස ලක්ඛණං යථා තරුණමනුස්සා අත්තනො බලං දස්සෙන්නා බාහං පසාරෙත්වා ලෙඩ්ඛුං බිපන්නි, එවං බිත්තස්ස ලෙඩ්ඛුස්ස පතනට්ඨානබ්භන්තරන්ති විනයධරා. සුත්තන්තිකා පන කාකනිවාරණනියමෙන බිත්තස්සාති වදන්ති. අපරික්ඛිත්තගාමෙ යං සබ්බපච්චන්තිමස්ස සරස්ස ද්වාරෙ යිතො මාතුගාමො භාජනෙන උදකං ඡඩ්ඛෙති, තස්ස පතනට්ඨානං සරුපවාරො. තතො චුත්තනයෙන එකො ලෙඩ්ඛුපාතො ගාමො, දුතියො ගාමුපවාරො.

අරඤ්ඤං පන විනයපරියායෙ තාව “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපවාරඤ්ච සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ”න්ති (පාරා. 92) චුත්තං. අභිධම්මපරියායෙ “නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දබ්බො, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ”න්ති (විහ. 529) චුත්තං. ඉමස්මිං පන සුත්තන්තිකපරියායෙ “ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම”න්ති ඉදං ලක්ඛණං. තං ආරොපිතෙන ආචරියධනුනා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්දබ්බෙතො අපරික්ඛිත්තස්ස පට්ඨානලෙඩ්ඛුපාතතො පට්ඨාය යාව විහාරපරික්ඛෙපා මිනිත්වා වචන්ථපෙතබ්බං.

සචෙ පන විහාරො අපරික්ඛිත්තො හොති, යං සබ්බපට්ඨං සෙනාසනං වා හත්තසාලා වා ධුවසන්නිපාතට්ඨානං වා බොධි වා චෙතියං වා දුරෙ චෙපි සෙනාසනතො හොති, තං පරිච්ඡෙදං කත්වා මිනිතබ්බන්ති විනයට්ඨකථාසු චුත්තං. මජ්ඣිමට්ඨකථායං පන විහාරස්සපි ගාමස්සෙව උපවාරං නිහරිත්වා උභින්නං ලෙඩ්ඛුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බන්ති චුත්තං. ඉදමෙත්ථ පමාණං.

සචෙපි ආසන්නෙ ගාමො හොති, විහාරෙ යිතෙහි මානුසකානං සද්දො සුයාති, පබ්බතනදීආදීහි පන අන්තරිතත්තා න සක්කා උජුං ගන්තුං. යො තස්ස පකතිමග්ගො හොති, සචෙපි නාවාය සඤ්චරිතබ්බො, තෙන මග්ගෙන පඤ්චධනුසතිකං ගහෙතබ්බං. යො පන ආසන්නගාමස්ස අභිගසම්පාදනත්ථං තතො තතො මග්ගං පිදහති, අයං ධුතඨගථොරො හොති.

සචෙ පන ආරඤ්ඤිකස්ස භික්ඛුනො උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා ගිලානො හොති, තෙන අරඤ්ඤෙ සප්පායං අලහන්නෙන ගාමන්තසෙනාසනං නෙත්වා උපට්ඨාතබ්බො. කාලස්සෙව පන නික්ඛමිත්වා අභිගයුත්තට්ඨානෙන අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං. සචෙ අරුණුට්ඨානචෙලායං තෙසං ආබාධො වඩ්ඪති, තෙසංයෙව කිච්චං කාතබ්බං. න ධුතඨගසුද්ධිකෙන හවිතබ්බන්ති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨොන සබ්බකාලං අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙනබ්බං. මජ්ඣිමො චත්තාරො චස්සිකෙ මාසෙ ගාමන්තෙ චස්සිකං ලහති. මුදුකො හෙමන්තිකෙපි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි යථා පරිච්ඡින්නෙ කාලෙ අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා ගාමන්තසෙනාසනෙ ධම්මස්සවනං සුණන්තානං අරුණෙ උට්ඨිතෙපි ධුතඨගං න භිජ්ජති. සුත්වා ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ උට්ඨිතෙපි න භිජ්ජති. සචෙ පන උට්ඨිතෙපි ධම්මකට්ඨකෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා ගමිස්සාමාති නිද්දායන්තානං අරුණං උට්ඨහති, අන්තො වා රුට්ඨා ගාමන්තසෙනාසනෙ අරුණං උට්ඨාපෙත්ති, ධුතඨගං භිජ්ජති අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, ආරඤ්ඤිකො භික්ඛු අරඤ්ඤසඤ්ඤං මනසිකරොන්තො භබ්බො අලද්ධං වා සමාධිං පටිලද්ධං ලද්ධං වා රක්ඛිතුං, සත්ථාපිස්ස අත්තමනො හොති. යථාහ – “තෙනාහං, නාගිත, තස්ස භික්ඛුතො අත්තමනො හොමි අරඤ්ඤවිහාරෙනා”ති (අ. නි. 6.42; 8.86). පන්තසෙනාසනවාසිනො චස්ස අසප්පායරූපාදයො විත්තං න වික්ඛිපන්ති, විගතසන්තාසො හොති, ජීවිතනිකන්තිං ජහති, පට්ඨෙකසුඛරසං අස්සාදෙති, පංසුකුලිකාදිභාවොපි චස්ස පතිරූපො හොතීති.

පට්ඨිත්තො අසංසට්ඨො, පන්තසෙනාසනෙ රතො;
ආරාධයන්තො නාථස්ස, චනවාසෙන මානසං.

එකො අරඤ්ඤෙ නිවසං, යං සුඛං ලහතෙ යති;
රසං තස්ස න වින්දන්ති, අපි දෙවා සඉන්දකා.

පංසුකුලඤ්ච එසොච, කචචං විය ධාරයං;
අරඤ්ඤසඤ්ඤාමගතො, අවසෙසධුතායුධො.

සමත්ථො නචිරස්සෙච, ජෙතුං මාරං සවාහිනිං;
තස්මා අරඤ්ඤවාසමිහි, රතිං කයිරාථ පණ්ඩිතොති.

අයං ආරඤ්ඤිකඨිගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

9. රුක්ඛමූලිකඨිගකථා

32. රුක්ඛමූලිකඨිගම්පි “ජන්තං පට්ඨිත්තො, රුක්ඛමූලිකඨිගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අරඤ්ඤතරචචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන රුක්ඛමූලිකෙන සිමන්තරිකරුක්ඛං, චෙතියරුක්ඛං, නියාසරුක්ඛං, ඵලරුක්ඛං, වග්ගුලිරුක්ඛං, සුසිරරුක්ඛං, විහාරමජ්ඣකො

ධීතරුක්ඛන්ති ඉමෙ රුක්ඛෙ විවජ්ජෙත්වා විහාරපච්චන්තෙ ධීතරුක්ඛො
ගහෙතඛ්ඛොති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨො යථාරුචිතං
රුක්ඛං ගහෙත්වා පටිජග්ගාපෙතුං න ලහති. පාදෙන පණ්ණසං අපනෙත්වා
වසිතඛ්ඛං. මජ්ඣිමො තං යානං සම්පත්තෙහියෙව පටිජග්ගාපෙතුං ලහති.
මුදුකෙන ආරාමිකසමණුද්දෙසෙ පක්කොසිත්වා සොධාපෙත්වා සමං
කාරාපෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං කාරාපෙත්වා ද්වාරං
යොජාපෙත්වා වසිතඛ්ඛං. මහදිවසෙ පන රුක්ඛමුලිකෙන තත්ථ අනිසිදිත්වා
අඤ්ඤත්ථ පටිච්ඡන්තෙ යානෙ නිසිදිතඛ්ඛං.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමපි ඡන්තෙ වාසං කප්පිතක්ඛණෙ ධුතඨගං හිජ්ජති.
ජානිත්වා ඡන්තෙ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙති අඬගුත්තරභාණකා. අයමෙත්ථ
හෙදො.

අයං පනානිසංසො, රුක්ඛමුලසෙනාසනං නිස්සාය පඛ්ඛජ්ජාති (මහාව. 128)
වචනතො නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසඛ්ඛාවො, අප්පාති චෙව සුලභාති ච තාති ච
අනවජ්ජාතීති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, අභිණ්භං
තරුපණ්ණවිකාරදස්සනෙන අනිච්චසඤ්ඤාසමුට්ඨාපනතා,
සෙනාසනමච්ඡෙරකම්මාරාමතානං අභාවො, දෙවතාහි සභවාසිතා,
අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

වණ්ණිතො බුද්ධසෙට්ඨෙන, නිස්සයොති ච භාසිතො;
නිවාසො පච්චිත්තස්ස, රුක්ඛමුලසමො කුතො.

ආවාසමච්ඡෙරහරෙ, දෙවතා පරිපාලිතෙ;
පච්චිත්තෙ වසන්තො හි, රුක්ඛමුලමිහි සුඛිතො.

අභිරත්තාති නීලාති, පණ්ඩුති පතිතාති ව;
පස්සන්තො තරුපණ්ණාති, නිච්චසඤ්ඤං පනුදති.

තස්මා හි බුද්ධදායජ්ජං, භාවනාභිරතාලයං;
විචිත්තං නාතිමඤ්ඤෙයා, රුක්ඛමුලං විවක්ඛණොති.

අයං රුක්ඛමුලිකඨගෙ සමාදානවිධානජ්ජහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

10. අබ්භොකාසිකඨගකථා

33. අබ්භොකාසිකඨගමිපි “ඡන්තඤ්ච රුක්ඛමුලඤ්ච පටික්ඛිපාමි, අබ්භොකාසිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තස්ස පන අබ්භොකාසිකස්ස ධම්මස්සවනාය වා උපොසථත්ථාය වා උපොසථාගාරං පවිසිතුං වට්ටති. සචෙ පටිට්ඨස්ස දෙවො වස්සති, දෙවෙ වස්සමානෙ අනික්ඛමිත්වා වස්සුපරමෙ නික්ඛමිතඛිං. භොජනසාලං වා අග්ගිසාලං වා පවිසිත්වා වත්තං කාතුං, භොජනසාලාය ථෙරෙ භික්ඛු භත්තෙන ආපුච්ඡිතුං, උද්දිසන්නෙන වා උද්දිසාපෙන්නෙන වා ඡන්නං පවිසිතුං, ඛහි දුන්නික්ඛිත්තානි මඤ්චපීඨාදීනි අන්තො පචෙසෙතුඤ්ච වට්ටති. සචෙ මග්ගං ගච්ඡන්නෙ වුඩ්ඨතරානං පරික්ඛාරො ගහිතො හොති, දෙවෙ වස්සන්නෙ මග්ගමජ්ඣෙ ධීතං සාලං පවිසිතුං වට්ටති. සචෙ න කිඤ්චි ගහිතං හොති, සාලාය ඨස්සාමිති වෙගෙන ගන්තුං න වට්ටති. පකතිගනියා ගන්ත්වා පටිට්ඨෙන පන යාව වස්සුපරමා යත්වා ගන්තඛිංත්ති ඉදමස්ස විධානං. රුක්ඛමුලිකස්සාපි එසෙව නයො.

පහෙදතො පන අයමිපි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨස්ස රුක්ඛං වා පඛිඛතං වා ගෙහං වා උපනිස්සාය වසිතුං න වට්ටති. අබ්භොකාසෙයෙව විවරකුට්ඨිං කත්වා වසිතඛිං. මජ්ඣිමස්ස රුක්ඛපඛිඛතගෙහානි උපනිස්සාය අන්තො අප්පවිසිත්වා වසිතුං වට්ටති. මුදුකස්ස අච්ඡන්නමරියාදං පඛිභාරමිපි සාධාමණ්ඩපොපි පීඨපටොපි ඛෙත්තරක්ඛකාදිහි ඡඩ්ඞිතා තත්ත්වකකුට්ඨකාපි වට්ටතිති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි වාසත්ථාය ඡන්නං වා රුක්ඛමුලං වා පටිට්ඨක්ඛණෙ ධුතඨගං භිජ්ජති. ඡානිත්වා තත්ථ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙති අභිගුත්තරභාණකා. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, ආවාසපලිබොධුපච්ඡෙදො, ටීනමිද්ධපනුදනං, “මිගා විය අසඨගවාරිනො, අනිකෙතා විහරන්ති භික්ඛවො”ති (සං. නි. 1.224) පසංසාය අනුරූපතා, නිස්සඨගතා, වාතුද්දිසතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

අනගාරියභාවස්ස, අනුරූපෙ අදුල්ලභෙ;
තාරාමණිවිතානමිහි, චන්දදීපප්පභාසිතෙ.

අබ්භොකාසෙ වසං භික්ඛු, මිගභූතෙන චෙතසා;
ටීනමිද්ධං විනොදෙත්වා, භාවනාරාමතං සිතො.

පව්වෙකරසස්සාදං, නවිරස්සෙව වින්දති;
යස්මා තස්මා හි සප්පඤ්ඤො, අබ්භොකාසරතො සියාති.

අයං අබ්භොකාසිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

11. සොසානිකඨගකථා

34. සොසානිකඨගමිපි “න සුසානං පටික්ඛිපාමි, සොසානිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන සොසානිකෙන යං මනුස්සා ගාමං නිවෙසන්තා “ඉදං සුසාන”න්ති වචන්ථපෙත්ති, න තත්ථ වසිතබ්බං. න හි මතසරීරෙ අප්ඤ්ඤාපිතෙ තං සුසානං නාම හොති, ඤාපිතකාලතො පන පටියාය සවෙපි ද්වාදසවස්සානි ඡඩ්ඨිතං, තං සුසානමෙව.

තස්මිං පන වසන්තෙන වඨකමමණ්ඩපාදීනි කාරෙත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපටියාපෙත්වා ධම්මං වාචෙන්තෙන න වසිතබ්බං. ගරුකං හි ඉදං ධුතඨගං, තස්මා උප්පන්නපරිස්සයවිසාතත්ථාය සඨිසත්ථෙරං වා රාජයුත්තකං වා ජානාපෙත්වා අප්පමත්තෙන වසිතබ්බං. වඨකමත්තෙන අද්ධක්ඛිකෙන ආලාහනං ඔලොකෙන්තෙන වඨකමිතබ්බං.

සුසානං ගච්ඡන්තෙනාපි මහාපථා උක්කමිම උප්පට්ඨග්ගෙන ගන්තබ්බං. දිවායෙව ආරම්මණං වචන්ථපෙතබ්බං. එවඤ්ඤිස්ස තං රත්තිං භයානකං න භවිස්සති, අමනුස්සා රත්තිං විරචිත්වා විරචිත්වා ආභිණ්ඩන්තාපි න කෙනචි පහරිතබ්බා. එකදිවසමිපි සුසානං අගන්තුං න වට්ඨති. මජ්ඣිමයාමං සුසානෙ ඛෙපෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටික්කමිතුං වට්ඨතිති අඨගුත්තරභාණකා. අමනුස්සානං පියං තිලපිට්ඨමාසහත්තමච්ඡමංසබ්බරතෙලගුලාදිඛප්ප්භොජ්ජං න සෙවිතබ්බං. කුලගෙහං න පවිසිතබ්බන්ති ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමිපි තිව්ඨො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨෙන යත්ථ ධුවඩාහධුවකුණපධුවරොදනානි අත්ථී, තත්ථෙව වසිතබ්බං. මජ්ඣිමස්ස තිසු එකස්මිමිපි සති වට්ඨති. මුදුකස්ස චුත්තනයෙන සුසානලක්ඛණං පත්තමත්තෙ වට්ඨති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි න සුසානමහි වාසං කප්පතෙන ධුතඨගං හිජ්ජති. සුසානං අගතදිවසෙති අඨගුත්තරභාණකා. අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො මරණස්සතිපට්ලාහො, අප්පමාදවිහාරිතා, අසුභනිමිත්තාධිගමො, කාමරාගවිනොදනං, අභිණ්භං කායසභාවදස්සනං,

සංවෙගබ්භුලතා ආරොග්‍යමදාදිප්පහානං, භයහෙරවසහනතා, අමනුස්සානං ගරුභාවනීයතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

සොසානිකඤ්ඤි මරණානුසතිප්පහාවා,
නිද්දාගතම්පි න පුසන්ති පමාදදොසා;
සම්පස්සතො ච කුණපානි බහුනි තස්ස,
කාමානුභාවවසගම්පි න හොති චිත්තං.

සංවෙගමෙති විපුලං න මදං උපෙනි,
සම්මා අපො සට්ඨි නිබ්බුතීමෙසමානො;
සොසානිකඨගමිතිනෙකගුණාවහත්තා,
නිබ්බානනින්තහදයෙන නිසෙවිතබ්බන්ති.

අයං සොසානිකඨගෙ සමාදානවිධානප්පහෙදහෙදානිසංසවණ්ණතා.

12. යථාසන්ථතිකඨගකථා

35. යථාසන්ථතිකඨගම්පි “සෙනාසනලොලුප්පං පටික්ඛිපාමි, යථාසන්ථතිකඨගං සමාදියාමි”ති ඉමෙසං අඤ්ඤාතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන යථාසන්ථතිකෙන යදස්ස සෙනාසනං “ඉදං තුය්හං පාපුණාති”ති ගාහිතං හොති, තෙනෙව තුට්ඨබ්බං, න අඤ්ඤො උට්ඨාපෙනබ්බො. ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයම්පි තිට්ඨො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨො අත්තනො පත්තසෙනාසනං දුරෙති වා අව්වාසන්තෙති වා අමනුස්සදීසජාතිකාදිහි උපද්දුන්නති වා උණ්හන්ති වා සිතලන්ති වා පුච්ඡිතුං න ලහති. මජ්ඣිමො පුච්ඡිතුං ලහති. ගන්ත්වා පන ඔලොකෙතුං න ලහති. මුදුකො ගන්ත්වා ඔලොකෙත්වා සවස්ස තං න රුච්චති, අඤ්ඤං ගහෙතුං ලහති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි සෙනාසනලොලුප්පෙ උප්පන්නමත්තෙ ධුතඨගං හිප්පතීති අයමෙත්ථ හෙදො.

අයං පනානිසංසො, “යං ලද්ධං තෙන තුට්ඨබ්බ”න්ති (ජා. 1.1.136; පාවි. 793) වුත්තොවාදකරණං, සබ්බමචාරීනං හිතෙසිතා, භීතපණ්ණිකප්පපරිච්චාගො, අනුරොධවිරොධප්පහානං, අත්තිව්ඡතාය ද්වාරපිදහනං, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

යං ලද්ධං තෙන සන්තුට්ඨො, යථාසන්ථතිකො යති;

නිබ්බිකජපො සුඛං සෙති, තිණසන්ථරකෙසුපි.

න සො රජ්ජති සෙට්ඨමහි, හීනං ලද්ධා න කුප්පති;
සබ්බමචාරිනවකෙ, හිතෙන අනුකම්පති.

තස්මා අරියසතාවිණ්ණං, මුනිපුඤ්චවණ්ණිකං;
අනුයුඤ්ජෙථ මෙධාවී, යථාසන්ථතරාමතන්ති.

අයං යථාසන්ථතිකඛිගෙ සමාදානවිධානජපහෙදහෙදානිසංසවණ්ණනා.

13. නෙසජ්ජිකඛිගකථා

36. නෙසජ්ජිකඛිගමිපි “සෙය්‍යං පටික්ඛිපාමි, නෙසජ්ජිකඛිගං සමාදියාමි” ති
ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන නෙසජ්ජිකෙන රත්තියා තීසු යාමෙසු එකං යාමං උට්ඨාය
වඛිකමිතබ්බං. ඉරියාපටෙසු හි නිපජ්ජිතුමෙව න වට්ටති. ඉදමස්ස විධානං.

පහෙදතො පන අයමපි තිවිධො හොති. තත්ථ උක්කට්ඨස්ස නෙව
අපස්සෙනං, න දුස්සපල්ලත්ථිකා, න ආයොගපට්ටො වට්ටති. මජ්ඣිමස්ස
ඉමෙසු තීසු යංකිඤ්චි වට්ටති. මුදුකස්ස අපස්සෙනමිපි දුස්සපල්ලත්ථිකාපි
ආයොගපට්ටොපි බිබ්බොහනමිපි පඤ්චඛිගොපි සත්තඛිගොපි වට්ටති.
පඤ්චඛිගො පන පිට්ඨිඅපස්සයෙන සද්ධිං කතො. සත්තඛිගො නාම
පිට්ඨිඅපස්සයෙන ව උභතොපස්සෙසු අපස්සයෙහි ව සද්ධිං කතො. තං කිර
මිලාභයත්ථෙරස්ස අකංසු. ථෙරො අනාගාමී හුත්වා පරිනිබ්බායි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණමිපි සෙය්‍යං කජ්ජිතමත්තෙ ධූතඛිගං හිජ්ජති. අයමෙත්ථ
හෙදො.

අයං පනානිසංසො, “සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො
විහරති” ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186) චුත්තස්ස චෙනසො විනිබන්ධස්ස
උපච්ඡෙදනං, සබ්බකම්මට්ඨානානුයොගසප්පායතා, පාසාදිකඉරියාපට්ඨතා,
වීරියාරම්භානුකූලතා, සම්මාපටිපත්තියා අනුබුභනන්ති.

ආභුජිත්වාන පල්ලඛිකං, පණ්ඩාය උජුං තනුං;
නිසීදන්තො විකම්පෙති, මාරස්ස හදයං යති.

සෙය්‍යසුඛං මිද්ධසුඛං, හිත්වා ආරද්ධවීරියො;
නිසජ්ජාහිරතො හික්ඛු, සොභයන්තො තපොවනං.

නිරාමිසං පීතිසුඛං, යස්මා සමධිගච්ඡති;
තස්මා සමනුයුක්ඛජයා, ධීරො නෙසජ්ජිකං වතන්ති.

අයං නෙසජ්ජිකඨගෙ සමාදාන විධානජපහෙද හෙදානිසංසවණ්ණනා.

ධුතඨගපකිණ්ණකකථා

37. ඉදානි –

කුසලත්තිකතො වෙව, ධුතාදීනං විභාගතො;
සමාසඛ්‍යාසතො වාපි, විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිච්ඡයොති. –

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙන වණ්ණනා හොති.

තත්ථ කුසලත්තිකතොති සඛ්ඛානෙව හි ධුතඨගානි
සෙක්ඛපුපුජ්ජනඛිණාසවානං වසෙන සියා කුසලානි, සියා අඛ්‍යාකතානි, නත්ථි
ධුතඨගං අකුසලන්ති.

යො පන වදෙය්‍ය “පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො ආරඤ්ඤිකො හොතීති
ආදිවචනතො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) අකුසලමිපි ධුතඨග”න්ති. සො
වත්තඛිබ්බො – න මයං “අකුසලචිත්තෙන අරඤ්ඤෙන වසති”ති වදාම. යස්ස හි
අරඤ්ඤෙ නිවාසො, සො ආරඤ්ඤිකො. සො ච පාපිච්ඡො චා භවෙය්‍ය
අපිච්ඡො චා. ඉමානි පන තෙන තෙන සමාදානෙන ධුතකිලෙසත්තා ධුතස්ස
හික්ඛුතො අභිගානි, කිලෙසධුතනතො චා ධුතන්ති ලද්ධවොහාරං ඤාණං
අභිගමෙතෙසන්ති ධුතඨගානි. අථ චා ධුතානි ච තානි පටිපක්ඛනිද්ධුතනතො
අභිගානි ච පටිපත්තියානිපි ධුතඨගානීති වුත්තං. න ච අකුසලෙන කොචි ධුතො
නාම හොති, යස්සෙතානි අභිගානි භවෙය්‍යං, න ච අකුසලං කිඤ්චි ධුතානි, යෙසං
තං අභිගන්තිකත්වා ධුතඨගානීති වුච්චෙය්‍යං. නාපි අකුසලං විචරලොලුප්පාදීනි
වෙව නිද්ධුතානි පටිපත්තියා ච අභිගං හොති. තස්මා සුචුත්තමිදං “නත්ථි
අකුසලං ධුතඨග”න්ති.

“යෙසමිපි කුසලත්තිකචිතිමුත්තං ධුතඨගං, තෙසං අත්ථතො ධුතඨගමෙව
නත්ථි. අසන්තං කස්ස ධුතනතො ධුතඨගං නාම භවිස්සති. ධුතගුණෙ සමාදාය
වත්තතීති වචනවිරොධොපි ච තෙසං ආපජ්ජති, තස්මා තං න ගහෙතඛිබ්බ”න්ති
අයං තාව කුසලත්තිකතො වණ්ණනා.

ධුතාදීනං විභාගතොති ධුතො වෙදිතඛිබ්බො. ධුතවාදො වෙදිතඛිබ්බො.
ධුතධම්මො වෙදිතඛිබ්බො. ධුතඨගානි වෙදිතඛිබ්බානි. කස්ස ධුතඨගසෙවනා
සජ්ජායාති වෙදිතඛිබ්බං.

තත්ථ ධුතොති ධුතකිලෙසො වා පුග්ගලො කිලෙසධුතනො වා ධම්මො.

ධුතවාදොති එත්ථ පන අත්ථි ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි න ධුතො ධුතවාදො, අත්ථි නෙව ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි ධුතො චෙව ධුතවාදො ච.

තත්ථ යො ධුතඨගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුති, පරං පන ධුතඨගෙන න ඔවදති, නානුසාසති බාකුලත්ථෙරො විය, අයං ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ, “තයිදං ආයස්මා බාකුලො ධුතො න ධුතවාදො”ති. යො පන න ධුතඨගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුති, කෙවලං අඤ්ඤෙ ධුතඨගෙන ඔවදති අනුසාසති උපනන්දත්ථෙරො විය, අයං න ධුතො ධුතවාදො. යථාහ, “තයිදං ආයස්මා උපනන්දො සකාපුත්තො න ධුතො ධුතවාදො”ති. යො උභයවිපන්නො ලාඨදායී විය, අයං නෙව ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ, “තයිදං ආයස්මා ලාඨදායී නෙව ධුතො න ධුතවාදො”ති. යො පන උභයසම්පන්නො ධම්මසෙනාපති විය, අයං ධුතො චෙව ධුතවාදො ච. යථාහ, “තයිදං ආයස්මා සාරිපුත්තො ධුතො චෙව ධුතවාදො වාති.

ධුතධම්මා වෙදිතබ්බාති අප්පිච්ඡතා, සන්තුට්ඨිතා, සල්ලෙඛතා, පටිචෙකතා, ඉදමත්ථිතාති ඉමෙ ධුතඨගචෙනනාය පරිවාරකා පඤ්ච ධම්මා “අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සායා”තිආදිවචනනො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) ධුතධම්මා නාම, තත්ථ අප්පිච්ඡතා ච සන්තුට්ඨිතා ච අලොභො. සල්ලෙඛතා ච පටිචෙකතා ච ද්විසු ධම්මෙසු අනුපතන්ති අලොභෙ ච අමොහෙ ච. ඉදමත්ථිතා ඤාණමෙව. තත්ථ ච අලොභෙන පටික්ඛෙපවත්ථුසු ලොභං, අමොහෙන තෙස්ථෙව ආදීනවපට්ච්ඡාදකං මොහං ධුතාති. අලොභෙන ච අනුඤ්ඤාතානං පටිසෙවනමුඛෙන පවත්තං කාමසුඛානුයොගං, අමොහෙන ධුතඨගෙසු අතිසල්ලෙඛමුඛෙන පවත්තං අත්තකිලමානුයොගං ධුතාති. තස්මා ඉමෙ ධම්මා ධුතධම්මාති වෙදිතබ්බා.

ධුතඨගනි වෙදිතබ්බාතීති තෙරස ධුතඨගනි වෙදිතබ්බාති පංසුකුලිකඨගං...පෙ.... නෙසජ්ජිකඨගන්ති. තානි අත්ථනො ලක්ඛණාදීහි ච චුත්තානෙව.

කස්ස ධුතඨගසෙවනා සප්පායාති රාගවර්තස්ස චෙව මොහවර්තස්ස ච. කස්මා? ධුතඨගසෙවනා හි දුක්ඛාපට්පදා චෙව සල්ලෙඛවිහාරො ච. දුක්ඛාපට්පදඤ්ච නිස්සාය රාගො වූපසම්මති. සල්ලෙඛං නිස්සාය අප්පමත්තස්ස මොහො පභීයති. ආරඤ්ඤිකඨගරුක්ඛමූලිකඨගපටිසෙවනා වා එත්ථ දොසවර්තස්සාපි සප්පායා. තත්ථ හිස්ස අසඬ්ඝට්ටියමානස්ස විහරතො දොසොපි වූපසම්මතීති අයං ධුතාදීනං විභාගතො වණ්ණනා.

සමාසඛ්‍යාසතොති ඉමානි පන ධූතඛිගනි සමාසතො තිණි සීසඛිගනි, පඤ්ච අසම්භින්නඛිගනිති අට්ඨෙව හොන්ති. තත්ථ සපදානචාරිකඛිගං, එකාසනිකඛිගං, අබ්භොකාසිකඛිගන්ති ඉමානි තිණි සීසඛිගනි. සපදානචාරිකඛිගඤ්ච රක්ඛන්තො පිණ්ඩපාතිකඛිගම්පි රක්ඛිස්සති. එකාසනිකඛිගඤ්ච රක්ඛන්තො පත්තපිණ්ඩිකඛිගබ්බපච්ඡාහත්තිකඛිගනිති සුරක්ඛනීයානි භවිස්සන්ති. අබ්භොකාසිකඛිගං රක්ඛන්තස්ස කිං අත්ථි රුක්ඛමූලිකඛිගයථාසන්ථතිකඛිගෙසු රක්ඛිතබ්බං නාම. ඉති ඉමානි තිණි සීසඛිගනි, ආරඤ්ඤිකඛිගං, පංසුකූලිකඛිගං, තෙව්වරිකඛිගං, නෙසජ්ජිකඛිගං, සොසානිකඛිගන්ති ඉමානි පඤ්ච අසම්භින්නඛිගනි චාති අට්ඨෙව හොන්ති.

පුන ද්වෙව විවරපට්ඨසංයුත්තානි, පඤ්ච පිණ්ඩපාතපට්ඨසංයුත්තානි, පඤ්ච සෙනාසනපට්ඨසංයුත්තානි, එකං විරියපට්ඨසංයුත්තන්ති එවං චත්තාරොව හොන්ති. තත්ථ නෙසජ්ජිකඛිගං විරියපට්ඨසංයුත්තං. ඉතරානි පාකටානෙව.

පුන සබ්බානෙව නිස්සයවසෙන ද්වෙව හොන්ති පච්චයනිස්සිතානි ද්වාදස, විරියනිස්සිතං එකන්ති. සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවසෙනපි ද්වෙවෙව හොන්ති. යස්ස හි ධූතඛිගං සෙවන්තස්ස කම්මට්ඨානං වඩ්ඪති, තෙන සෙවිතබ්බානි. යස්ස සෙවතො භායති, තෙන න සෙවිතබ්බානි. යස්ස පන සෙවතොපි අසෙවතොපි වඩ්ඪතෙව, න භායති, තෙනාපි පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පන්තෙන සෙවිතබ්බානි. යස්සාපි සෙවතොපි අසෙවතොපි න වඩ්ඪති, තෙනාපි සෙවිතබ්බානියෙව ආයතිං වාසනත්ථායාති.

එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවසෙන දුට්ඨානිපි සබ්බානෙව චෙතනාවසෙන එකවිධානි හොන්ති. එකමෙව හි ධූතඛිගං සමාදානචෙතනානි. අට්ඨකථායම්පි චුත්තං “යා චෙතනා, තං ධූතඛිගන්ති වදන්ති”ති.

ඛ්‍යාසතො පන භික්ඛුනං තෙරස, භික්ඛුනීනං අට්ඨ, සාමණෙරානං ද්වාදස, සික්ඛමානසාමණෙරීනං සත්ත, උපාසකඋපාසිකානං ද්වෙති ද්වාචත්තාලිස හොන්ති. සථෙව පන අබ්භොකාසෙ ආරඤ්ඤිකඛිගසම්පන්නං සුසානං හොති, එකොපි භික්ඛු එකජ්ජහාරෙන සබ්බධූතඛිගනි පරිභුඤ්ජිතුං සක්කොති. භික්ඛුනීනං පන ආරඤ්ඤිකඛිගං බ්බපච්ඡාහත්තිකඛිගඤ්ච ද්වෙපි සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තානි, අබ්භොකාසිකඛිගං, රුක්ඛමූලිකඛිගං, සොසානිකඛිගන්ති ඉමානි තිණි දුප්පරිහාරානි. භික්ඛුනියා හි දුතියිකං විනා වසිතුං න වට්ටති. එවරූපෙ ව යානෙ සමානච්ඡන්දා දුතියිකා දුල්ලහා. සථෙපි ලභෙය්‍ය සංසට්ඨවිහාරතො න මුච්චෙය්‍ය. එවං සති යස්සත්ථාය ධූතඛිගං සෙවෙය්‍ය, ස්වෙවස්සා අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය. එවං පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය පඤ්ච භාපෙත්වා භික්ඛුනීනං අට්ඨෙව හොන්තිති වෙදිතබ්බානි. යථාචුත්තෙසු පන යපෙත්වා තෙව්වරිකඛිගං සෙසානි ද්වාදස සාමණෙරානං, සත්ත සික්ඛමානසාමණෙරීනං වෙදිතබ්බානි. උපාසකඋපාසිකානං පන

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

ධුතඨගනිද්දෙසො

එකාසනිකඨගං, පත්තපිණ්ඩිකඨගනීති ඉමානි ද්වෙ පතිරුපානි වෙව සක්කා ව පරිභුඤ්ජිතූනීති ද්වෙ ධුතඨගනීති එවං ඛ්‍යාසතො ද්වෙවත්තාලීස භොන්තීති අයං සමාසඛ්‍යාසතො වණ්ණනා.

එත්තාවතා ව “සිලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො”ති ඉමිස්සා ගාථාය සිලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ යෙන අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාදීහි ගුණෙහි චුත්තජ්ජකාරස්ස සිලස්ස වොදානං භොති, තෙසං සම්පාදනත්ථං සමාදානබ්බධුතඨගකථා භාසිතා භොති.

ඉති සාධුප්පනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

ධුතඨගනිද්දෙසො නාම දුතියො පරිච්ඡෙදො.

3. කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො

38. ඉදානි යස්මා එවං ධුතඬගපරිහරණසම්පාදිතෙහි අප්පිච්ඡතාදීහි ගුණෙහි පරියොදානෙ ඉමස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතෙන “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය”න්ති වචනතො චිත්තසිසෙන නිද්දිට්ඨො සමාධි භාවෙනඛිබ්බො. සො ච අතිසඬබ්බෙපදෙසිතත්තා විඤ්ඤාතුම්පි තාව න සුකරො, පගෙව භාවෙතුං, තස්මා තස්ස චිත්ථාරඤ්ච භාවනානයඤ්ච දස්සෙතුං ඉදං පඤ්භාකම්මං හොති.

කො සමාධි? කෙනට්ඨෙන සමාධි? කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කතිවිධො සමාධි? කො වස්ස සංකිලෙසො? කිං වොදානං? කථං භාවෙනඛිබ්බො? සමාධිභාවනාය කො ආනිසංසොති?

තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං. කො සමාධීති සමාධි බහුවිධො නානජ්ජකාරකො. තං සබ්බං විභාවයිතුං ආරඛ්භමානං විස්සජ්ජනං අධිජ්ජෙනඤ්චෙව අත්ථං න සාධෙය්‍ය, උත්තරි ච වික්ඛෙපාය සංවත්තෙය්‍ය, තස්මා ඉධාධිජ්ජෙනමෙව සන්ධාය වදාම, කුසලචිත්තෙකග්ගතා සමාධි.

කෙනට්ඨෙන සමාධීති සමාධානට්ඨෙන සමාධි. කිමිදං සමාධානං නාම? එකාරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකානං සමං සම්මා ච ආධානං, යපනන්ති චුත්තං හොති. තස්මා යස්ස ධම්මස්සානුභාවෙන එකාරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකා සමං සම්මා ච අවික්ඛිපමානා අවිජ්ජකිණ්ණා ච හුත්වා තිට්ඨන්ති, ඉදං සමාධානන්ති වෙදිතඛිබ්බං.

කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති එත්ථ පන අවික්ඛෙපලක්ඛණො සමාධි, වික්ඛෙපවිද්ධංසනරසො, අවිකම්පනපච්චුපට්ඨානො. “සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී”ති වචනතො පන සුඛමස්ස පදට්ඨානං.

39. කතිවිධො සමාධීති අවික්ඛෙපලක්ඛණෙන තාව එකවිධො. උපචාරඅප්පනාවසෙන දූවිධො, තථා ලොකියලොකුත්තරවසෙන සප්පිතිකතිජ්ජිතිකවසෙන සුඛසහගතඋපෙක්ඛාසහගතවසෙන ච. තිවිධො භීනමජ්ඣමපණීතවසෙන, තථා සවිතක්කසව්චාරාදිවසෙන පිතිසහගතාදිවසෙන පරිත්තමග්ගතජ්ජමාණවසෙන ච. වතුඛිබ්බො දුක්ඛාපට්පදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිවසෙන, තථා පරිත්තපරිත්තාරම්මණාදිවසෙන වතුකුඛානඬගවසෙන භානභාගියාදිවසෙන කාමාවචරාදිවසෙන අධිපතිවසෙන ච. පඤ්චවිධො පඤ්චකනයෙ පඤ්චකුඛානඬගවසෙනාති.

සමාධිඵකකදුකවණ්ණනා

තත්ථ ඵකවිධකොට්ඨාසො උත්තානත්ථොයෙව. දුට්ඨකොට්ඨාසෙ ඡන්තං අනුස්සතිට්ඨානානං මරණස්සතියා උපසමානුස්සතියා ආහාරෙ පටිකුලසඤ්ඤාය චතුර්ධාතුවචත්ථානස්සාති ඉමෙසං වසෙන ලද්ධචිත්තෙකග්ගතා, යා ච අප්පනාසමාධීනං පුබ්බභාගෙ ඵකග්ගතා, අයං උපචාරසමාධි. “පඨමස්ස ඤානස්ස පරිකම්මං පඨමස්ස ඤානස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො”ති ආදිවචනතො පන යා පරිකම්මානන්තරා ඵකග්ගතා, අයං අප්පනාසමාධීති ඵචං උපචාරප්පනාවසෙන දුට්ඨො.

දුතියදුකෙ තීසු භූමීසු කුසලචිත්තෙකග්ගතා ලොකියො සමාධි. අරියමග්ගසම්පයුත්තා ඵකග්ගතා ලොකුත්තරො සමාධීති ඵචං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුට්ඨො.

තතියදුකෙ චතුක්කනයෙ ද්වීසු පඤ්චකනයෙ තීසු ඤානෙසු ඵකග්ගතා සප්පිතිකො සමාධි. අවසෙසෙසු ද්වීසු ඤානෙසු ඵකග්ගතා නිප්පිතිකො සමාධි. උපචාරසමාධි පන සියා සප්පිතිකො, සියා නිප්පිතිකොති ඵචං සප්පිතිකනිප්පිතිකවසෙන දුට්ඨො.

චතුත්ථදුකෙ චතුක්කනයෙ තීසු පඤ්චකනයෙ චතුසු ඤානෙසු ඵකග්ගතා සුඛසහගතො සමාධි. අවසෙසස්මිං උපෙක්ඛාසහගතො සමාධි. උපචාරසමාධි පන සියා සුඛසහගතො, සියා උපෙක්ඛාසහගතොති ඵචං සුඛසහගතඋපෙක්ඛාසහගතවසෙන දුට්ඨො.

සමාධිතිකවණ්ණනා

තිකෙසු පඨමත්තිකෙ පටිලද්ධමත්තො භීනො, නාතිසුභාවිතො මජ්ඣිමො, සුභාවිතො වසිප්පත්තො පණීතොති ඵචං භීනමජ්ඣිමපණීතවසෙන තිට්ඨො.

දුතියත්තිකෙ පඨමජ්ඣානසමාධි සද්ධිං උපචාරසමාධිනා සවිතක්කසව්චාරො. පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානසමාධි අවිතක්කව්චාරමත්තො. යො හි විතක්කමත්තෙයෙව ආදීනවං දිස්වා විචාරෙ අදිස්වා කෙවලං විතක්කප්පහානමත්තං ආකච්චමානො පඨමජ්ඣානං අතික්කමති, සො අවිතක්කව්චාරමත්තං සමාධිං පටිලභති. තං සන්ධායෙනං චූත්තං. චතුක්කනයෙ පන දුතියාදීසු පඤ්චකනයෙ තතියාදීසු තීසු ඤානෙසු ඵකග්ගතා අවිතක්කාව්චාරො සමාධීති ඵචං සවිතක්කසව්චාරාදිවසෙන තිට්ඨො.

තතියත්තිකෙ චතුක්කනයෙ ආදිතො ද්වීසු පඤ්චකනයෙ ච තීසු ඤානෙසු ඵකග්ගතා පීතිසහගතො සමාධි. තෙස්වෙව තතියෙ ච චතුත්ථෙව ච ඤානෙ ඵකග්ගතා සුඛසහගතො සමාධි. අවසානෙ උපෙක්ඛාසහගතො. උපචාරසමාධි

විසුද්ධිමග්ගො පයමො භාගො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො
පන ජිතිසුඛසහගතො වා හොති උපෙක්ඛාසහගතො වාති එවං
ජිතිසහගතාදිවසෙන තිවිධො.

චතුත්ථත්තිකෙ උපචාරභූමියං එකග්ගතා පරිත්තො සමාධි.
රූපාවචරාරූපාවචරකුසලෙ එකග්ගතා මහග්ගතො සමාධි.
අරියමග්ගසම්පයුත්තා එකග්ගතා අප්පමාණො සමාධිති එවං
පරිත්තමහග්ගතප්පමාණවසෙන තිවිධො.

සමාධිචතුක්කවණ්ණනා

චතුක්කෙසු පයමචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි දුක්ඛාපට්ඨපදො දන්ධාහිඤ්ඤො,
අත්ථි දුක්ඛාපට්ඨපදො ඛිජ්ජාහිඤ්ඤො, අත්ථි සුඛාපට්ඨපදො දන්ධාහිඤ්ඤො, අත්ථි
සුඛාපට්ඨපදො ඛිජ්ජාහිඤ්ඤොති.

තත්ථ පයමසමන්තාභාරතො පට්ඨාය යාව තස්ස තස්ස ඤානස්ස උපචාරං
උජ්ජජ්ජති, තාව පචත්තා සමාධිභාවනා පට්ඨදාති වුච්චති. උපචාරතො පන
පට්ඨාය යාව අප්පනා, තාව පචත්තා පඤ්ඤා අහිඤ්ඤාති වුච්චති. සා පනෙසා
පට්ඨදා එකච්චස්ස දුක්ඛා හොති, නිවරණාදිපච්චනීකධම්මසමුදාචාරගහණනාය
කිච්ඡා අසුඛාසෙවනාති අත්ථො. එකච්චස්ස තදභාවෙන සුඛා. අහිඤ්ඤාපි
එකච්චස්ස දන්ධා හොති මන්දා අසීසප්පවත්ති. එකච්චස්ස ඛිජ්ජා අමන්දා
සීසප්පවත්ති.

තත්ථ යාති පරතො සප්පායාසප්පායාති ච පලිබොධුපච්ඡෙදාදීති
පුබ්බකිච්චාති ච අප්පනාකොසල්ලාති ච චණ්ණයිස්සාම, තෙසු යො
අසප්පායසෙවි හොති, තස්ස දුක්ඛා පට්ඨදා දන්ධා ච අහිඤ්ඤා හොති.
සප්පායසෙවිතො සුඛා පට්ඨදා ඛිජ්ජා ච අහිඤ්ඤා. යො පන පුබ්බභාගෙ
අසප්පායං සෙවිත්වා අපරභාගෙ සප්පායසෙවි හොති, පුබ්බභාගෙ වා සප්පායං
සෙවිත්වා අපරභාගෙ අසප්පායසෙවි, තස්ස වොම්ස්සකතා වෙදිතබ්බො. තථා
පලිබොධුපච්ඡෙදාදිකං පුබ්බකිච්චං අසම්පාදෙන්වා භාවනමනුයුත්තස්ස දුක්ඛා
පට්ඨදා හොති. විපරියායෙන සුඛා. අප්පනාකොසල්ලාති පන අසම්පාදෙන්තස්ස
දන්ධා අහිඤ්ඤා හොති. සම්පාදෙන්තස්ස ඛිජ්ජා.

අපිච තණ්හාඅවිජ්ජාවසෙන සමථවිපස්සනාධිකාරවසෙන වාපි එතාසං
පහෙදො වෙදිතබ්බො. තණ්හාහිභූතස්ස හි දුක්ඛා පට්ඨදා හොති. අනභිභූතස්ස
සුඛා. අවිජ්ජාහිභූතස්ස ච දන්ධා අහිඤ්ඤා හොති. අනභිභූතස්ස ඛිජ්ජා. යො ච
සමථෙ අකතාධිකාරො, තස්ස දුක්ඛා පට්ඨදා හොති. කතාධිකාරස්ස සුඛා. යො
පන විපස්සනාය අකතාධිකාරො හොති, තස්ස දන්ධා අහිඤ්ඤා හොති,
කතාධිකාරස්ස ඛිජ්ජා. කිලෙසින්ද්‍රියවසෙන වාපි එතාසං පහෙදො වෙදිතබ්බො.
තිබ්බකිලෙසස්ස හි මුදින්ද්‍රියස්ස දුක්ඛා පට්ඨදා හොති දන්ධා ච අහිඤ්ඤා,

තික්ඛිත්ථියස්ස පන ඛිජ්ජා අභිඤ්ඤා. මන්දකිලෙසස්ස ච මුදිත්ථියස්ස සුඛා පටිපදා භොති දන්ධා ච අභිඤ්ඤා. තික්ඛිත්ථියස්ස පන ඛිජ්ජා අභිඤ්ඤාති.

ඉති ඉමාසු පටිපදාඅභිඤ්ඤාසු යො පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාය ච අභිඤ්ඤාය සමාධිං පාපුණාති, තස්ස සො සමාධි දුක්ඛාපටිපදො දන්ධාභිඤ්ඤොති වුවචති. එස නයො සෙසත්තයෙපිති එවං දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

දුතියචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි පරිත්තො පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි පරිත්තො අප්පමාණාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණො පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණො අප්පමාණාරම්මණොති. තත්ථ යො සමාධි අප්පගුණො උපරික්ඛානස්ස පච්චයො භවිතුං න සක්කොති, අයං පරිත්තො. යො පන අවච්ඡිනෙ ආරම්මණො පවත්තො, අයං පරිත්තාරම්මණො. යො පගුණො සුභාවිතො, උපරික්ඛානස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොති, අයං අප්පමාණො. යො ච වච්ඡිනෙ ආරම්මණො පවත්තො, අයං අප්පමාණාරම්මණො. චුත්තලක්ඛණවොම්ස්සතාය පන වොම්ස්සකතයො වෙදිතබ්බො. එවං පරිත්තපරිත්තාරම්මණාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

තතියචතුක්කෙ වික්ඛම්භිතනිවරණානං විතක්කවිචාරපිතිසුඛසමාධීනං වසෙන පඤ්චඬ්භිකං පඨමං ඝානං, තතො වූපසන්තවිතක්කවිචාරං තිවඬ්භිකං දුතියං, තතො විරත්තපිතිකං දූවඬ්භිකං තතියං, තතො පහිනසුඛං උපෙක්ඛාවෙදනාසහිතස්ස සමාධිනො වසෙන දූවඬ්භිකං චතුත්ථං. ඉති ඉමෙසං චතුත්තං ඝානානං අඬ්ගභූතා චත්තාරො සමාධි භොන්ති. එවං චතුක්ඛානඬ්ගවසෙන චතුබ්බිධො.

චතුත්ථචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි භානභාගියො, අත්ථි ධීතිභාගියො, අත්ථි විසෙසභාගියො, අත්ථි නිබ්බේධභාගියො. තත්ථ පච්චනීකසමුදාචාරවසෙන භානභාගියතා, තදනුධම්මතාය සතියා සණ්ඨානවසෙන ධීතිභාගියතා, උපරිවිසෙසාධිගමවසෙන විසෙසභාගියතා, නිබ්බේදාසහගතසඤ්ඤාමනසිකාරසමුදාචාරවසෙන නිබ්බේධභාගියතා ච වෙදිතබ්බො. යථාහ, “පඨමස්ස ඝානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති භානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ධීතිභාගිනී පඤ්ඤා. අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා. නිබ්බේදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්ඤිතා නිබ්බේධභාගිනී පඤ්ඤා”ති (විභ. 799). තාය පන පඤ්ඤාය සම්පයුත්තා සමාධිපි චත්තාරො භොන්තිති. එවං භානභාගියාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

පඤ්චමචතුක්කෙ කාමාවචරො සමාධි, රූපාවචරො සමාධි, අරූපාවචරො සමාධි, අපරියාපන්තො සමාධිති එවං චත්තාරො සමාධි. තත්ථ සබ්බාපි

උපවාසෙකභික්ඛා කාමාවචරො සමාධිං. තථා රූපාවචරාදිකුසලචිත්තෙකභික්ඛා ඉතරෙ තයොති එවං කාමාවචරාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

ජට්ඨවතුක්කෙ “ජන්දං වෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලහති සමාධිං, ලහති චිත්තස්සෙකභික්ඛං, අයං වුච්චති ජන්දසමාධිං...පෙ.... වීරියං වෙ භික්ඛු...පෙ.... චිත්තං වෙ භික්ඛු...පෙ.... වීමංසං වෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලහති සමාධිං, ලහති චිත්තස්සෙකභික්ඛං, අයං වුච්චති වීමංසාසමාධිං”ති (විහ. 432; සං. නි. 3.825) එවං අධිපතිවසෙන චතුබ්බිධො.

පඤ්චකෙ යං චතුක්කභෙදෙ චුත්තං දුතියං ඤානං, තං විතක්කමත්තාතික්කමෙන දුතියං, විතක්කවිචාරාතික්කමෙන තතියන්ති එවං ද්විධා භිත්තිත්වා පඤ්ච ඤානානි වෙදිතබ්බානි. තෙසං අභිගභූතා ච පඤ්ච සමාධිති එවං පඤ්චඤානාභිගවසෙන පඤ්චවිධතා වෙදිතබ්බා.

40. කො වස්ස සංකිලෙසො කිං වොදානන්ති එත්ථ පන විස්සජ්ජනං විහඪගෙ චුත්තමෙව. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ “සංකිලෙසන්ති භානභාගියො ධම්මො. වොදානන්ති විසෙසභාගියො ධම්මො”ති (විහ. 828). තත්ථ “පට්ඨස්ස ඤානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාවරන්ති භානභාගීන්ති පඤ්ඤා”ති (විහ. 799) ඉමිනා නයෙන භානභාගියධම්මො වෙදිතබ්බො. “අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාවරන්ති විසෙසභාගීන්ති පඤ්ඤා”ති (විහ. 799) ඉමිනා නයෙන විසෙසභාගියධම්මො වෙදිතබ්බො.

දසපලිබොධවණ්ණනා

41. කථං භාවෙතබ්බොති එත්ථ පන යො තාව අයං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුට්ඨොතිආදීසු අරියමග්ගසම්පයුත්තො සමාධි චුත්තො, තස්ස භාවනානායො පඤ්ඤාභාවනානායෙනෙව සඪගභිතො. පඤ්ඤාය භි භාවිතාය සො භාවිතො භොති. තස්මා තං සන්ධාය එවං භාවෙතබ්බොති න කිඤ්චි විසුං වදාම.

යො පනායං ලොකියො, සො චුත්තනායෙන සීලානි විසොධෙත්වා සුපරිසුද්ධෙ සීලෙ පතිට්ඨිතෙන ය්වාස්ස දසසු පලිබොධෙසු පලිබොධො අත්ථි, තං උපච්ඡිත්තිත්වා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඪකමිත්වා අත්තතො වරියානුකූලං චත්තාලිසාය කම්මට්ඨානෙසු අඤ්ඤතරං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙන බුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිභාපෙන්තෙන භාවෙතබ්බොති අයමෙත්ථ සඪබෙපො.

අයං පන විත්ථාරො, යං තාව චුත්තං “ය්වාස්ස දසසු පලිබ්බොධෙසු පලිබ්බොධො අත්ථි, තං උපච්ඡන්දිත්වා”ති, එත්ථ –

ආවාසො ච කුලං ලාභො, ගණො කම්මඤ්ච පඤ්චමං;

අද්ධානං ඤාති ආබාධො, ගන්ථො ඉද්ධිති තෙ දසාති. –

ඉමෙ දස පලිබ්බොධා නාම. තත්ථ ආවාසොයෙව ආවාසපලිබ්බොධො. එස නයො කුලාදීසු.

තත්ථ ආවාසොති එකොපි ඔවරකො චුච්චති එකමපි පරිවෙණං සකලොපි සඤ්ඤාමො. ස්වායං න සබ්බස්සෙව පලිබ්බොධො හොති. යො පනෙත්ථ නවකම්මාදීසු උස්සුක්කං වා ආපජ්ජති, බහුභණ්ඩසන්නිවයො වා හොති, යෙන කෙනචි වා කාරණෙන අපෙක්ඛවා පටිබද්ධවිත්තො, තස්සෙව පලිබ්බොධො හොති, න ඉතරස්ස.

තත්ථිදං වත්ථු – ද්වෙ කිර කුලපුත්තා අනුරාධපුරා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ථුපාරාමෙ පබ්බජිංසු. තෙසු එකො ද්වෙ මාතිකා පගුණා කත්වා පඤ්චවස්සිකො හුත්වා පචාරෙත්වා පාචිනඛණ්ඩරාජිං නාම ගතො. එකො තත්ථෙව වසති. පාචිනඛණ්ඩරාජිගතො තත්ථ චිරං වසිත්වා ථෙරො හුත්වා විත්තෙසි “පටිසල්ලානසාරුජ්ජමිදං යානං, හන්ද නං සභායකස්සාපි ආරොචෙමි”ති. තතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ථුපාරාමං පාවිසි. පටිසන්තංයෙව ච නං දිස්වා සමානවස්සිකත්ථෙරො පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා වත්තං අකාසි. ආගන්තුකත්ථෙරො සෙනාසනං පටිසිත්වා විත්තෙසි “ඉදාති මෙ සභායො සජ්ජිං වා ඵාණිකං වා පානකං වා පෙසෙස්සති. අයඤ්ඨි ඉමස්මිං නගරෙ විරනිවාසි”ති. සො රත්තිං අලද්ධා පාතො විත්තෙසි “ඉදාති උපට්ඨාකෙහි ගහිතං යාගුබ්ජ්ජකං පෙසෙස්සති”ති. තමපි අදිස්වා “පහිණන්තා නත්ථි, පට්ටිඨස්ස මඤ්ඤෙ දස්සති”ති පාතොව තෙන සද්ධිං ගාමං පාවිසි. තෙ ද්වෙ එකං වීථිං වරිත්වා උච්චිකමත්තං යාගුං ලහිත්වා ආසනසාලායං නිසිදිත්වා පිටිංසු. තතො ආගන්තුකො විත්තෙසි “නිබද්ධයාගු මඤ්ඤෙ නත්ථි, හත්තකාලෙ ඉදාති මනුස්සා පණිතං හත්තං දස්සන්ති”ති, තතො හත්තකාලෙපි පිණ්ඩාය වරිත්වා ලද්ධමෙව භුඤ්ජිත්වා ඉතරො ආහ – “කිං, හන්තෙ, සබ්බකාලං එවං යාපෙථා”ති? ආමාචුසොති. හන්තෙ, පාචිනඛණ්ඩරාජි ඵාසුකා, තත්ථ ගච්ඡාමාති. ථෙරො නගරතො දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමන්තො කුම්භකාරගාමමග්ගං පටිපජ්ජි. ඉතරො ආහ – “කිං පන, හන්තෙ, ඉමං මග්ගං පටිපන්නත්ථා”ති? නනු ත්වමාචුසො, පාචිනඛණ්ඩරාජියා වණ්ණං අභාසිති? කිං පන, හන්තෙ, තුම්භාකං එත්තකං කාලං වසිතට්ඨානෙ න කොචි අතිරෙකපරික්ඛාරො අත්ථිති? ආමාචුසො මඤ්චපීඨං සඤ්ඤිකං, තං පටිසාමිතමෙව, අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථිති. මය්හං පන, හන්තෙ, කත්තරදණ්ඩො තෙලනාළි උපාහනත්ථවිකා ච තත්ථෙවාති. තයාචුසො, එකදිවසං වසිත්වා

එත්තකං යපිත්තන්ති? ආම, හන්තෙ. සො පසන්නවිත්තො ථෙරං වන්දිත්වා “තුම්භාදිසානං, හන්තෙ, සබ්බත්ථ අරඤ්ඤවාසොයෙව. ථූපාරාමො චතුත්තං බුද්ධානං ධාතුනිධානට්ඨානං, ලොභපාසාදෙ සප්පායං ධම්මස්සවනං මහාවෙනියදස්සනං ථෙරදස්සනඤ්ච ලබ්භති, බුද්ධකාලො විය පවත්තති. ඉධෙව තුම්භෙ වසථා”ති දුතියදිවසෙ පත්තව්වරං ගහෙත්වා සයමෙව අගමාසීති. ඊදිසස්ස ආවාසො න පලිබොධො හොති.

කුලන්ති ඤාතිකුලං වා උපට්ඨාකකුලං වා. එකච්චස්ස හි උපට්ඨාකකුලම්පි “සුබ්බෙසු සුබ්බො”තිආදිනා (විහ. 888; සං. නි. 4.241) නයෙන සංසට්ඨස්ස විහරතො පලිබොධො හොති, සො කුලමානුසකෙහි විනා ධම්මස්සවනාය සාමන්තවිහාරම්පි න ගච්ඡති. එකච්චස්ස මාතෘපිතරොපි පලිබොධා න හොන්ති, කොරණ්ඩකවිහාරවාසිත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යදහරහික්ඛුනො විය.

සො කිර උද්දෙසත්ථං රොහණං අගමාසී. ථෙරහගිනීපි උපාසිකා සදා ථෙරං තස්ස පවත්තිං පුච්ඡති. ථෙරො එකදිවසං දහරං ආනෙස්සාමීති රොහණාහිමුබ්බො පායාසී. දහරොපි “විරං මෙ ඉධ වුත්ථං, උපජ්ඣායං දානි පස්සිත්වා උපාසිකාය ච පවත්තිං ඤත්වා ආගමිස්සාමී”ති රොහණතො නික්ඛමී. තෙ උභොපි ගඬිගාතීරෙ සමාගච්ඡංසු. සො අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ ථෙරස්ස වත්තං කත්වා “කුහිං යාසී”ති පුච්ඡතො තමත්ථං ආරොචෙසී. ථෙරො සුට්ඨු තෙ කතං, උපාසිකාපි සදා පුච්ඡති, අහම්පි එතදත්ථමෙව ආගතො, ගච්ඡ ත්වං, අහං පන ඉධෙව ඉමං වස්සං වසිස්සාමිති තං උය්‍යාපෙසී. සො වස්සුපනායිකදිවසෙයෙව තං විහාරං පත්තො. සෙනාසනම්පිස්ස පිතරා කාරිතමෙව පත්තං.

අට්ඨස්ස පිතා දුතියදිවසෙ ආගන්ත්වා “කස්ස, හන්තෙ, අම්භාකං සෙනාසනං පත්ත”න්ති පුච්ඡන්තො “ආගන්තුකස්ස දහරස්සා”ති සුත්වා තං උපසඬකමිත්වා වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, අම්භාකං සෙනාසනෙ වස්සං උපගතස්ස වත්තං අත්ථී”ති. කිං උපාසකාති? තෙමාසං අම්භාකංයෙව සරෙ හික්ඛං ගහෙත්වා පවාරෙත්වා ගමනකාලෙ ආපුච්ඡිතබ්බන්ති. සො තුණ්හිභාවෙන අධිවාසෙසී. උපාසකොපි සරං ගන්ත්වා “අම්භාකං ආවාසෙ එකො ආගන්තුකො අය්‍යා උපගතො සක්කච්චං උපට්ඨාතබ්බො”ති ආහ. උපාසිකා “සාධු”ති සම්පට්චිජිත්වා පණිතං බාදනීයං භොජනීයං පටියාදෙසී. දහරොපි හත්තකාලෙ ඤාතිසරං අගමාසී. න නං කොච්චි සඤ්ජානි.

සො තෙමාසම්පි තත්ථ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා වස්සංවුත්ථො “අහං ගච්ඡාමී”ති ආපුච්ඡි. අට්ඨස්ස ඤාතකා “ස්වෙ, හන්තෙ, ගච්ඡථා”ති දුතියදිවසෙ සරෙයෙව භොජෙත්වා තෙලනාළිං පූරෙත්වා එකං ගුළපිණ්ඩං නවහත්ථඤ්ච සාටකං දත්වා “ගච්ඡථ, හන්තෙ”ති ආහංසු. සො අනුමොදනං කත්වා රොහණාහිමුබ්බො පායාසී.

උපජ්ඣායොපිස්ස පචාරොත්වා පටිපථං ආගච්ඡන්තො පුබ්බෙ දිට්ඨට්ඨානෙයෙව තං අද්දස. සො අඤ්ඤාතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ ථෙරස්ස චත්තං අකාසි. අථ නං ථෙරො පුච්ඡී “කිං, භද්දමුඛ, දිට්ඨා තෙ උපාසිකා”ති? සො “ආම, භත්තෙ”ති සබ්බං පචත්ති. ආරොචෙත්වා තෙන තෙලෙන ථෙරස්ස පාදෙ මක්ඛෙත්වා ගුලෙන පානකං කත්වා තම්පි සාටකං ථෙරස්සෙව දත්වා ථෙරං චන්දිත්වා “මය්හං, භත්තෙ, රොහණංයෙව සජ්ජාය”න්ති අගමාසි. ථෙරොපි විහාරං ආගන්ත්වා දුතියදිවසෙ කොරණ්ඩකගාමං පාවිසි.

උපාසිකාපි “මය්හං භාතා මම පුත්තං ගහෙත්වා ඉදානි ආගච්ඡති”ති සදා මග්ගං ඔලොකයමානාව තිට්ඨති. සා තං එකකමෙව ආගච්ඡන්තං දිස්වා “මතො මෙ මඤ්ඤෙ පුත්තො, අයං ථෙරො එකකොව ආගච්ඡති”ති ථෙරස්ස පාදමුලෙ නිපතීත්වා පරිදෙවමානා රොදි. ථෙරො “නුන දහරො අජ්ජිච්ඡතාය අත්තානං අජානාපෙත්වා ගතො”ති තං සමස්සාසෙත්වා සබ්බං පචත්ති. ආරොචෙත්වා පත්තත්ථවිකතො තං සාටකං නීහරිත්වා දස්සෙති.

උපාසිකා පසිදිත්වා පුත්තෙන ගතදිසාහිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා නමස්සමානා ආහ — “මය්හං පුත්තසදිසං චත මඤ්ඤෙ හික්ඛුං කායසක්ඛිං කත්වා භගවා රථවිනීතපටිපදං (ම. නි. 1.252 ආදයො), නාලකපටිපදං (සු. නි. 684 ආදයො), තුවට්ටකපටිපදං (සු. නි. 921 ආදයො), චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමනාදීපකං මහාඅරියවංසපටිපදඤ්ච (අ. නි. 4.28; දී. නි. 3.309) දෙසෙසි. විජාතමාතුයා නාම ගෙහෙ තෙමාසං භුඤ්ජමානොපි ‘අහං පුත්තො ත්වං මාතා’ති න චක්ඛති, අහො අච්ඡරියමනුස්සො”ති. එවරුපස්ස මාතාපිතරොපි පලිබොධා න භොන්ති, පගෙව අඤ්ඤං උපට්ඨාකකුල”න්ති.

ලාභොති චත්තාරො පච්චයා. තෙ කථං පලිබොධා භොන්ති? පුඤ්ඤචන්තස්ස හි හික්ඛුනො ගතගතට්ඨානෙ මනුස්සා මහාපරිවාරෙ පච්චයෙ දෙන්ති. සො තෙසං අනුමොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො සමණධම්මං කාතුං න ඔකාසං ලභති. අරුණුග්ගමනතො යාව පට්ඨමයාමො, තාව මනුස්සසංසග්ගො න උපච්ඡිජ්ජති. පුන ඛලවපච්චුසෙයෙව බාහුල්ලිකපිණ්ඩපාතිකා ආගන්ත්වා “භත්තෙ, අසුකො උපාසකො උපාසිකා අමච්චො අමච්චධීතා තුම්භාකං දස්සනකාමා”ති වදන්ති, සො ගණ්භාචුසො, පත්තච්චරන්ති ගමනසජ්ජොව භොතීති නිව්ච්චාචො, තස්සෙව තෙ පච්චයා පලිබොධා භොන්ති. තෙන ගණං පහාය යත්ථ තං න ජානන්ති, තත්ථ එකකෙන චරිතබ්බං. එවං සො පලිබොධො උපච්ඡිජ්ජති.

ගණොති සුත්තන්තිකගණො වා ආහිධම්මිකගණො වා, යො තස්ස උද්දෙසං වා පරිපුච්ඡං වා දෙන්තො සමණධම්මස්ස ඔකාසං න ලභති, තස්සෙව ගණො පලිබොධො භොති, තෙන සො එවං උපච්ඡන්දිතබ්බො. සථෙ තෙසං හික්ඛුනං බහු ගහිතං භොති, අජ්ජං අවසිට්ඨං, තං නිට්ඨපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිතබ්බං.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

කම්මට්ඨානාත්ථෙහිද්දෙසො

සථෙ අප්පං ගහිතං, බහු අවසිට්ඨං, යොජනතො පරං අගන්ත්වා අන්තොයොජනපරිච්ඡේදෙ අඤ්ඤං ගණවාචකං උපසඬ්ඛිතමිත්වා “ඉමෙ ආයස්මා උද්දෙසාදීහි සඬ්ඛණ්හතු”ති වත්තබ්බං. එවං අලහමානෙන “මය්හමාචුසො, එකං කිච්චං අත්ථී, තුම්හෙ යථාචාසුකට්ඨානානි ගච්ඡා”ති ගණං පභාය අත්තතො කම්මං කර්තබ්බන්ති.

කම්මන්ති නවකම්මං. තං කරොන්තෙන වඩ්ඪකීආදීහි උද්ධාලද්ධං ජානිතබ්බං, කරාකතෙ උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බන්ති සබ්බදා පලිබොධො හොති. සොපි එවං උපච්ඡින්නබ්බො, සථෙ අප්පං අවසිට්ඨං හොති නිට්ඨපෙනබ්බං. සථෙ බහු, සඬ්ඛිකඤ්ඤෙ නවකම්මං, සඬ්ඛස්ස වා සඬ්ඛභාරභාරකහික්ඛුනං වා නියායාදෙනබ්බං. අත්තතො සන්තකඤ්ඤෙ, අත්තතො භාරභාරකානං නියායාදෙනබ්බං. තාදිසෙ අලහන්තෙන සඬ්ඛස්ස පරිච්චජිත්වා ගන්තබ්බන්ති.

අද්ධානන්ති මග්ගගමනං. යස්ස හි කර්ථවි පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො වා හොති, පච්චයජාතං වා කිඤ්චි උද්ධබ්බං හොති. සථෙ තං අලහන්තො න සක්කොති අධිවාසෙතුං, අරඤ්ඤං පටිසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තස්සපි ගමිකචිත්තං නාම දුප්පට්ඨිතොදනියං හොති, තස්මා ගන්ත්වා තං කිච්චං තීරෙත්වාච සමණධම්මෙ උස්සුක්කං කාතබ්බන්ති.

ඤාතීති

විහාරෙ

ආචරියුපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාවරියකා, සරෙ මාතා පිතා භාතාති එවමාදිකා. තෙ ගිලානා ඉමස්ස පලිබොධා හොන්ති, තස්මා සො පලිබොධො උපට්ඨහිත්වා තෙසං පාකතිකකරණෙන උපච්ඡින්නබ්බො.

තත්ථ උපජ්ඣායො තාව ගිලානො සථෙ ලහුං න වුට්ඨාති, යාවජීවම්පි පටිජග්ගිතබ්බො. තථා පබ්බජ්ජාවරියො උපසම්පදාවරියො සද්ධිවිහාරිකො උපසම්පාදිතපබ්බාජිතඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකා ව. නිස්සයාවරියඋද්දෙසාවරියනිස්සයන්තෙවාසිකඋද්දෙසන්තෙවාසිකසමානාවරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡින්නා, තාව පටිජග්ගිතබ්බො. පහොන්තෙන තතො උද්ධම්පි පටිජග්ගිතබ්බො එව. මාතාපිතුසු උපජ්ඣායෙ විය පටිපජ්ජිතබ්බං. සථෙපි හි තෙ රජ්ජෙ යීතා හොන්ති, පුත්තතො ව උපට්ඨානං පච්චාසිසන්ති, කාතබ්බමෙව. අථ තෙසං හෙසජ්ජං නත්ථී, අත්තතො සන්තකං දාතබ්බං. අසති හික්ඛාවරියාය පරියෙසිත්වාපි දාතබ්බමෙව. භාතුහගිතීනං පන තෙසං සන්තකමෙව යොජෙත්වා දාතබ්බං. සථෙ නත්ථී අත්තතො සන්තකං තාවකාලිකං දත්වා පච්ඡා ලහන්තෙන ගණ්හිතබ්බං. අලහන්තෙන න වොදෙනබ්බො. අඤ්ඤාතකස්ස හගිනිසාමිකස්ස හෙසජ්ජං නෙව කාතුං න දාතුං

වට්ටනි. “තුය්භං සාමිකස්ස දෙහි” ති වත්වා පන භගිනියා දාතබ්බං. භාතුජායායපි එසෙව නයො. තෙසං පන පුත්තා ඉමස්ස ඤාතකා එවාති තෙසං කාතුං වට්ටනීති.

ආබාධොති යොකොවි රොගො. සො බාධයමානො පලිබොධො හොති, තස්මා හෙසජ්ජකරණෙන උපච්ඡින්නදිතබ්බො. සචෙ පන කතිපාහං හෙසජ්ජං කරොන්තස්සපි න වූපසම්මති, නාහං තුය්භං දාසො, න භටකො, තංයෙව හි පොසෙන්නො අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ දුක්ඛං පත්තොති අත්තභාවං ගරහිත්වා සමණධම්මො කාතබ්බොති.

ගන්ථොති පරියත්තිභරණං. තං සජ්ඣායාදීහි නිව්වඛ්ඛායාවටස්ස පලිබොධො හොති, න ඉතරස්ස. තත්ත්මානි වත්ථුනි –

මජ්ඣිමභාණකදෙවත්ථෙරො කිර මලයවාසිදෙවත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කම්මට්ඨානං යාචි. ථෙරො කිදිසොසි, ආවුසො, පරියත්තියන්ති පුච්ඡි. මජ්ඣිමො මෙ, භන්තෙ, පගුණොති. ආවුසො, මජ්ඣිමො නාමෙසො දුප්පරිභාරො, මූලපණ්ණාසං සජ්ඣායන්තස්ස මජ්ඣිමපණ්ණාසකො ආගච්ඡති, තං සජ්ඣායන්තස්ස උපරිපණ්ණාසකො. කුතො තුය්භං කම්මට්ඨානන්ති? භන්තෙ, තුම්භාකං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ලභිත්වා පුන න ඔලොකෙස්සාමීති කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකුනච්ඡිතිවස්සානි සජ්ඣායං අකත්වා වීසතිමෙ වස්සෙ අරහත්තං පත්වා සජ්ඣායත්ථාය ආගතානං භික්ඛූනං. “වීසති මෙ, ආවුසො, වස්සානි පරියත්තිං අනොලොකෙන්තස්ස, අපිච ඛො කතපරිචයො අභමෙත්ථ ආරහථා” ති වත්වා ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා එකබ්බාඤ්ජනෙපිස්ස කඨ්ඛා නාහොසි.

කරුළියගිරිවාසිනාගන්ථෙරොපි අට්ඨාරසවස්සානි පරියත්තිං ඡඩ්ඛෙත්වා භික්ඛූනං ධාතුකථං උද්දිසි. තෙසං ගාමවාසිකත්ථෙරෙහි සද්ධිං සංසන්දෙන්තානං එකපඤ්ඤාපි උප්පට්ඨායා ආගතො නාහොසි.

මහාවිහාරෙහි තිපිටකවූළාභයත්ථෙරො නාම අට්ඨකථං අනුග්ගහෙත්වාච පඤ්චනිකායමණ්ඩලෙ තීණි පිටකානි පරිචන්තෙස්සාමීති සුවණ්ණහෙරිං පහරාපෙසි. භික්ඛුසඬ්ඝො කතමාවරියානං උග්ගහො, අත්තනො ආචරියුග්ගඤ්ඤෙව වදතු, ඉතරථා වත්තුං න දෙමාති ආහ. උප්පඣායොපි නං අත්තනො උපට්ඨානමාගතං පුච්ඡි “ත්වමාවුසො, හෙරිං පහරාපෙසි” ති? ආම, භන්තෙ. කිං කාරණාති? පරියත්තිං, භන්තෙ, පරිචන්තෙස්සාමීති. ආවුසො අභය, ආචරියා ඉදං පදං කථං වදන්තීති? එවං වදන්ති, භන්තෙති. ථෙරො හුන්ති පටිබාහි. පුන සො අඤ්ඤාන අඤ්ඤාන පරියායෙන එවං වදන්ති භන්තෙති තික්ඛත්තුං ආහ. ථෙරො සබ්බං හුන්ති පටිබාහිත්වා “ආවුසො, තයා පට්ඨං කථිතො එව ආචරියමග්ගො, ආචරියමුඛතො පන අනුග්ගහිතත්තා ‘එවං ආචරියා වදන්තී’ ති සණ්ඨාතුං නාසක්ඛි. ගච්ඡ අත්තනො ආචරියානං සන්තිකෙ

සුභානි”ති. කුභිං, භන්තෙ, ගච්ඡාමිති? ගඬිගාය පරතො රොහණජනපදෙ තුලාධාරපබ්බතවිහාරෙ සබ්බපරියත්තිකො මහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරො නාම වසති, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාති. සාධු, භන්තෙති ථෙරං වන්දිත්වා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. ථෙරො කස්මා ආගතොසිති පුච්ඡි. ධම්මං සොතුං, භන්තෙති. ආවුසො අභය, දීඝමජ්ඣිමෙසු මං කාලෙන කාලං පුච්ඡන්ති. අවසෙසං පන මෙ තිංසමත්තානි වස්සානි න ඔලොකිතපුබ්බං. අපිව ත්වං රත්තිං මම සන්තිකෙ පරිවත්තෙහි. අහං තෙ දිවා කථස්සාමිති. සො සාධු, භන්තෙති තවා අකාසි. පරිවෙණද්වාරෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා ගාමවාසිනො දිවසෙ දිවසෙ ධම්මස්සවනත්ථාය ආගච්ඡන්ති. ථෙරො රත්තිං පරිවත්ති. තං දිවා කථයන්තො අනුපුබ්බෙන දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා අභයත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ තට්ටිකාය නිසීදිත්වා “ආවුසො, මය්හං කම්මට්ඨානං කථෙහි”ති ආහ. භන්තෙ, කිං භණං, නනු මයා තුම්භාකමෙව සන්තිකෙ සුතං? කිමහං තුම්භෙහි අඤ්ඤාතං කථෙස්සාමිති? තතො නං ථෙරො අඤ්ඤො එස, ආවුසො, ගතකස්ස මග්ගො නාමාති ආහ. අභයථෙරො කිර තදා සොනාපන්තො හොති. අථස්ස සො කම්මට්ඨානං දත්වා ආගන්ත්වා ලොහපාසාදෙ ධම්මං පරිවත්තෙත්තො ථෙරො පරිනිබ්බුතොති අස්සොසි. සුත්වා “ආහරට්ඨාවුසො, වීචර”න්ති වීචරං පාරුපිත්වා “අනුච්ඡවිකො, ආවුසො, අම්භාකං ආචරියස්ස අරහත්තමග්ගො. ආචරියො නො, ආවුසො, උජු ආජානීයො. සො අත්තනො ධම්මන්තෙවාසිකස්ස සන්තිකෙ තට්ටිකාය නිසීදිත්වා ‘මය්හං කම්මට්ඨානං කථෙහි’ති ආහ. අනුච්ඡවිකො, ආවුසො, ථෙරස්ස අරහත්තමග්ගො”ති. එවරුපානං ගන්තො පලිබොධො න හොතිති.

ඉද්ධිති පොථුජ්ජනිකා ඉද්ධි. සා හි උත්තානසෙය්‍යාකදාරකො විය තරුණසස්සං විය ව දුජ්ජරිහාරා හොති. අජ්ජමත්තකෙනෙව හිජ්ජති. සා පන විපස්සනාය පලිබොධො හොති, න සමාධිස්ස, සමාධිං පත්වා පත්තබ්බතො. තස්මා විපස්සනත්ථිකෙන ඉද්ධිපලිබොධො උපච්ඡන්දිතබ්බො, ඉතරෙන අවසෙසාති අයං තාව පලිබොධකථාය විත්ථාරො.

කම්මට්ඨානදායකවණ්ණනා

42. කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වාති එත්ථ පන දුට්ඨං කම්මට්ඨානං සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං පාරිහාරියකම්මට්ඨානඤ්ච. තත්ථ සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං නාම භික්ඛුසඬ්ඝාදීසු මෙත්තා මරණස්සති ව. අසුභසඤ්ඤාතිපි එකෙ.

කම්මට්ඨානිකෙන හි භික්ඛුනා පට්ඨං තාව පරිච්ඡන්දිත්වා සීමට්ඨකභික්ඛුසඬ්ඝෙ සුඛිතා හොන්තු අඛ්‍යාපජ්ජාති මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තතො සීමට්ඨකදෙවතාසු. තතො ගොචරගාමිහි ඉස්සරජනෙ. තතො තත්ථ මනුස්සෙ උපාදාය සබ්බසත්තෙසු. සො හි භික්ඛුසඬ්ඝෙ මෙත්තාය සහවාසීනං

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

කම්මට්ඨානාත්ථෙය්‍යො

මුද්‍රවිත්තතං ජනෙති. අට්ඨස්ස තෙ සුඛසංවාසා භොන්ති. සීමට්ඨකදෙවතාසු මෙත්තාය මුද්‍රකතවිත්තාහි දෙවතාහි ධම්මිකාය රක්ඛාය සුසංවිහිතරක්ඛො භොති. ගොවරගාමමිහි ඉස්සරජනෙ මෙත්තාය මුද්‍රකතවිත්තසන්තානෙහි ඉස්සරෙහි ධම්මිකාය රක්ඛාය සුරක්ඛිතපරික්ඛාරො භොති. තත්ථ මනුස්සෙසු මෙත්තාය පසාදිතවිත්තෙහි තෙහි අපරිභූතො හුත්වා විචරති. සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාය සබ්බත්ථ අප්පට්භතවාරො භොති. මරණස්සනියා පන අට්ඨස්සං මයා මරිතබ්බන්ති විත්තෙන්තො අනෙසනං පහාය උපරුපරි වඩ්ඪමානසංවෙගො අනොලීනවුත්තිකො භොති. අසුභසඤ්ඤාපරිවිතවිත්තස්ස පනස්ස දිබ්බානිපි ආරම්මණාහි ලොභවසෙන විත්තං න පරියාදියන්ති.

එවං බහුපකාරත්තා සබ්බත්ථ අත්ථයිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බන්ති ච අධිජ්ජෙනස්ස යොගානුයොගකම්මස්ස ධානඤ්චාති සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානන්ති වුච්චති.

චත්තාලියාය පන කම්මට්ඨානෙසු යං යස්ස වරියානුකූලං, තං තස්ස නිව්චං පරිහරිතබ්බත්තා උපරිමස්ස ච උපරිමස්ස භාවනාකම්මස්ස පදට්ඨානත්තා පාරිභාරියකම්මට්ඨානන්ති වුච්චති. ඉති ඉමං දුට්ඨමිපි කම්මට්ඨානං යො දෙති, අයං කම්මට්ඨානදායකො නාම. තං කම්මට්ඨානදායකං.

කල්‍යාණමිත්තන්ති -

පියො ගරු භාවතීයො, චත්තා ච වචනක්ඛමො;

ගම්භිරඤ්ච කථං කත්තා, නො වට්ඨානෙ නියොජකොති. (අ. නි. 7.37);

එවමාදිගුණසමන්තාගතං එකන්තෙන හිතෙසිං වුද්ධිපක්ඛෙ යිතං කල්‍යාණමිත්තං.

“මමං හි, ආනන්ද, කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම ජාතිධම්මා සත්තා ජාතියා පරිවුච්චන්ති”ති (සං. නි. 1.129; 5.2) ආදිවචනතො පන සම්මාසම්බුද්ධොයෙව සබ්බාකාරසම්පන්නො කල්‍යාණමිත්තො. තස්මා තස්මිං සති තස්සෙව භගවතො සන්තිකෙ ගහිතකම්මට්ඨානං සුගහිතං භොති. පරිනිබ්බුතෙ පන තස්මිං අසිනියා මහාසාවකෙසු යො ධරති, තස්ස සන්තිකෙ ගහෙතුං වට්ටති. තස්මිං අසති යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො භොති, තස්සෙව වසෙන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බන්තෙන්වා ඥානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ආසවක්ඛයජ්ජත්තස්ස බිණ්ණසවස්ස සන්තිකෙ ගහෙතබ්බං.

කිං පන බිණ්ණසවො අහං බිණ්ණසවොති අත්තානං පකාසෙතීති? කිං චත්තබ්බං, කාරකභාවං හි ජානිත්වා පකාසෙති. නනු අස්සගුත්තත්ථෙරො ආරද්ධකම්මට්ඨානස්ස හික්ඛුනො “කම්මට්ඨානකාරකො අය”න්ති ජානිත්වා

ආකාසෙ වම්මබණ්ඩං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ පල්ලඬකෙන නිසින්නො කම්මට්ඨානං කට්ඨෙති.

තස්මා සචෙ ඛිණාසවං ලහති, ඉච්චෙනං කුසලං, නො චෙ ලහති, අනාගාමිසකදාගාමිසොතාපන්නකුමාරාභිප්පුච්ඡන්තිපිටකධරද්විපිටකධරඵක පිටකධරෙසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස සන්නිකෙ. එකපිටකධරෙපි අසති යස්ස එකසඬ්භිතිපි අට්ඨකථාය සද්ධිං පගුණා, අයඤ්ච ලජ්ජී හොති, තස්ස සන්නිකෙ ගහෙනබ්බං. එවරුපො හි තන්නිධරො වංසානුරක්ඛකො පචෙණ්පාලකො ආචරියො ආචරියමතිකොච හොති, න අත්තනොමතිකො හොති. තෙනෙව පොරාණකත්ථෙරා “ලජ්ජී රක්ඛිස්සති ලජ්ජී රක්ඛිස්සති”ති තික්ඛත්තුං ආභංසු.

පුබ්බෙ චුත්තඛිණාසවාදයො චෙත්ථ අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව ආචික්ඛන්ති. බහුස්සුතො පන තං තං ආචරියං උපසඬකමිත්වා උග්ගහපරිපුච්ඡානං විසොධිතත්තා ඉතො ටිතො ච සුත්තඤ්ච කාරණඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා සප්පායාසප්පායං යොජෙත්වා ගහනට්ඨානෙ ගච්ඡන්තො මහාහත්ථී විය මහාමග්ගං දස්සෙන්නො කම්මට්ඨානං කට්ඨෙසති. තස්මා එවරුපං කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වා තස්ස චත්තපට්ඨෙති. කත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙනබ්බං.

සචෙ පනෙනං එකවිහාරෙයෙව ලහති, ඉච්චෙනං කුසලං, නො චෙ ලහති, යත්ථ සො වසති, තත්ථ ගන්නබ්බං. ගච්ඡන්තෙන ච න ධොතමක්ඛිතෙහි පාදෙහි උපාහනා ආරුහිත්වා ඡත්තං ගහෙත්වා තෙලනාළිමධුචාණිකාදීනි ගාහාපෙත්වා අත්තෙවාසිකපරිවුතෙන ගන්නබ්බං. ගමිකචත්තං පන පුරෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා අත්තරාමග්ගෙ යං යං විහාරං පවිසති සබ්බත්ථ චත්තපට්ඨෙති. කුරුමානෙන සල්ලභුකපරික්ඛාරෙන පරමසල්ලෙබ්බුත්තිනා හුත්වා ගන්නබ්බං.

තං විහාරං පවිසන්නෙන අත්තරාමග්ගෙයෙව දන්තකට්ඨං කප්පියං කාරාපෙත්වා ගහෙත්වා පවිසිතබ්බං, න ච “මුහුත්තං විස්සමෙත්වා පාදධොවනමක්ඛනාදීනි කත්වා ආචරියස්ස සන්නිකං ගමිස්සාමි”ති අඤ්ඤං පරිචෙණං පවිසිතබ්බං. කස්මා? සචෙ හිස්ස තත්‍ර ආචරියස්ස විසභාගා භික්ඛු භවෙය්‍යං, තෙ ආගමනකාරණං පුච්ඡිත්වා ආචරියස්ස අවණ්ණං පකාසෙත්වා “නට්ඨොසි, සචෙ තස්ස සන්නිකං ආගතො”ති විජ්ජෙය්‍යං උප්පාදෙය්‍යං, යෙන තතොච පටිනිවත්තෙය්‍ය, තස්මා ආචරියස්ස වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා උජුකං තත්ථෙව ගන්නබ්බං.

සචෙ ආචරියො දහරතරො හොති, පත්තචීවරපටිග්ගභණ්ඩාදීනි න සාදිතබ්බානි. සචෙ චුඬ්ඨතරො හොති, ගත්ත්වා ආචරියං චන්දිත්වා ධාතබ්බං. “නික්ඛිපාචුසො, පත්තචීවර”න්ති චුත්තෙන නික්ඛිතබ්බං. “පානීයං පිවා”ති

වුත්තෙන සචෙ ඉච්ඡති පාතබ්බං. “පාදෙ ධොවාහී”ති වුත්තෙන න තාව පාදා ධොවිතබ්බා. සචෙ හි ආචරියෙන ආහතං උදකං භවෙය්‍ය, න සාරුජ්ජං සීයා. “ධොවාහාවුසො, න මයා ආහතං, අඤ්ඤාති ආහත”න්ති වුත්තෙන පන යත්ථ ආචරියො න පස්සති, එවරුපෙ පටිච්ඡන්තො වා ඔකාසෙ, අබ්භොකාසෙ විහාරස්සාපි වා එකමන්තෙ නිසිදිත්වා පාදා ධොවිතබ්බා.

සචෙ ආචරියො තෙලනාලිං ආහරති උට්ඨහිත්වා උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙතබ්බා. සචෙ හි න ගණ්ඨෙය්‍ය, “අයං හික්ඛු ඉතො එව පට්ඨාය සම්භොගං කොපෙති”ති ආචරියස්ස අඤ්ඤාපත්තං භවෙය්‍ය. ගහෙත්වා පන න ආදිතොව පාදා මක්ඛෙතබ්බා. සචෙ හි තං ආචරියස්ස ගත්තබ්භඤ්ජනතෙලං භවෙය්‍ය, න සාරුජ්ජං සීයා. තස්මා සීසං මක්ඛෙත්වා ඛන්ධාදීනි මක්ඛෙතබ්බානි. “සබ්බපාරිභාරියතෙලමීදං, ආවුසො, පාදෙපි මක්ඛෙහී”ති වුත්තෙන පන ථොකං සීසෙ කත්වා පාදෙ මක්ඛෙත්වා “ඉමං තෙලනාලිං යපෙමි, හන්තෙ”ති වත්වා ආචරියෙ ගණ්ඨන්තො දාතබ්බා.

ආගතදිවසතො පට්ඨාය කම්මට්ඨානං මෙ, හන්තෙ, කථෙථ ඉච්චෙචං න වත්තබ්බං. දුතියදිවසතො පන පට්ඨාය සචෙ ආචරියස්ස පකතිඋපට්ඨාකො අත්ථි, තං යාචිත්වා වත්තං කාතබ්බං. සචෙ යාචිතොපි න දෙති, ඔකාසෙ ලද්ධෙයෙව කාතබ්බං. කරොන්තෙන බුද්දකමජ්ඣිමමහන්තානි තිණි දන්තකට්ඨානි උපනාමෙතබ්බානි. සීතං උණ්භන්ති දුට්ඨං මුඛධොවනඋදකඤ්ච න්භානොදකඤ්ච පටියාදෙතබ්බං. තතො යං ආචරියො තිණි දිවසානි පරිභුඤ්ජති, තාදිසමෙව නිච්චං උපනාමෙතබ්බං. නියමං අකත්වා යං වා තං වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස යථාලද්ධං උපනාමෙතබ්බං. කිං බහුතා වුත්තෙන? යං තං භගවතා “අන්තෙවාසිකෙන, හික්ඛෙවෙ, ආචරියමිහි සම්මා වත්තිතබ්බං. තත්‍රායං සම්මා වත්තනා, කාලස්සෙව උට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරාසඬ්ඨං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දාතබ්බං, මුඛොදකං දාතබ්බං, ආසනං පඤ්ඤාපෙතබ්බං. සචෙ යාගු භොති, භාජනං ධොවිත්වා යාගු උපනාමෙතබ්බා”ති (මහාව. 78) ආදිකං ඛන්ධකෙ සම්මාවත්තං පඤ්ඤත්තං, තං සබ්බමපි කාතබ්බං.

එවං වත්තසම්පත්තියා ගරුං ආරාධයමානෙන සායං වන්දිත්වා යාහිති විස්සජ්ජිතෙන ගන්තබ්බං, යදා සො කිස්සාගතොසීති පුච්ඡති, තදා ආගමනකාරණං කථෙතබ්බං. සචෙ සො නෙව පුච්ඡති, වත්තං පන සාදියති, දසාහෙ වා පක්ඛෙ වා වීතිවත්තෙ එකදිවසං විස්සජ්ජිතෙනාපි අගන්ත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා ආගමනකාරණං ආරොචෙතබ්බං. අකාලෙ වා ගන්ත්වා කිමත්ථමාගතොසීති පුට්ඨොන ආරොචෙතබ්බං. සචෙ සො පාතොව ආගච්ඡාති වදති, පාතොව ගන්තබ්බං.

සචෙ පනස්ස තාය වෙලාය පිත්තාබාධෙන වා කුච්ඡි පරිඛය්භති, අග්ගිමන්දතාය වා භත්තං න ජීරති, අඤ්ඤො වා කොචි රොගො බාධති, තං

යථාභූතං ආවිකත්වා අත්තනො සප්පායවෙලං ආරොවෙත්වා තාය වෙලාය උපසඬකම්මිතබ්බං. අසප්පායවෙලාය හි වුච්චමානම්පි කම්මට්ඨානං න සක්කා හොති මනසිකාතුන්ති. අයං කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකම්මිත්වාති එත්ථ විත්ථාරො.

වරියාවණ්ණනා

43. ඉදානි අත්තනො වරියානුකූලන්ති එත්ථ වරියාති ඡ වරියා රාගවරියා, දොසවරියා, මොහවරියා, සද්ධාවරියා, බුද්ධිවරියා, විතක්කවරියාති. කෙච් පන රාගාදීනං සංසග්ගසන්නිපාතවසෙන අපරාපි චතස්සො, තථා සද්ධාදීනන්ති ඉමාහි අට්ඨහි සද්ධිං වුද්දස ඉච්ඡන්ති. එවං පන හෙදෙ වුච්චමානෙ රාගාදීනං සද්ධාදීහිපි සංසග්ගං කත්වා අනෙකා වරියා හොන්ති, තස්මා සඬබ්බෙපෙන ඡලෙව වරියා වෙදිතබ්බා. වරියා, පකති, උස්සන්නතාති අත්ථතො එකං. තාසං වසෙන ඡලෙව පුග්ගලා හොන්ති රාගවරිතො, දොසවරිතො, මොහවරිතො, සද්ධාවරිතො, බුද්ධිවරිතො, විතක්කවරිතොති.

තත්ථ යස්මා රාගවරිතස්ස කුසලප්පවත්තිසමයෙ සද්ධා බලවතී හොති, රාගස්ස ආසන්නගුණත්තා. යථා හි අකුසලපක්ඛෙ රාගො සිනිද්ධො නාතිලුබ්බො, එවං කුසලපක්ඛෙ සද්ධා. යථා රාගො චත්ථුකාමෙ පරියෙසති, එවං සද්ධා සීලාදිගුණෙ. යථා රාගො අහිතං න පරිච්චජති, එවං සද්ධා හිතං න පරිච්චජති, තස්මා රාගවරිතස්ස සද්ධාවරිතො සභාගො.

යස්මා පන දොසවරිතස්ස කුසලප්පවත්තිසමයෙ පඤ්ඤා බලවතී හොති, දොසස්ස ආසන්නගුණත්තා. යථා හි අකුසලපක්ඛෙ දොසො නිස්සිනෙහො න ආරම්මණං අල්ලියති, එවං කුසලපක්ඛෙ පඤ්ඤා. යථා ච දොසො අභූතම්පි දොසමෙව පරියෙසති, එවං පඤ්ඤා භූතං දොසමෙව. යථා දොසො සත්තපරිවජ්ජනාකාරෙන පවත්ති, එවං පඤ්ඤා සඬබ්බාරපරිවජ්ජනාකාරෙන, තස්මා දොසවරිතස්ස බුද්ධිවරිතො සභාගො.

යස්මා පන මොහවරිතස්ස අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය වායමමානස්ස යෙහුයොන අත්තරායකරා විතක්කා උප්පජ්ජන්ති, මොහස්ස ආසන්නලක්ඛණත්තා. යථා හි මොහො පරිබ්‍යාකූලතාය අනවට්ඨිතො, එවං විතක්කො නානප්පකාරවිතක්කනතාය. යථා ච මොහො අපරියොගාභණ්ණතාය චඤ්චලො. තථා විතක්කො ලුහුපරිකප්පනතාය, තස්මා මොහවරිතස්ස විතක්කවරිතො සභාගොති.

අපරෙ තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන අපරාපි තිස්සො වරියා වදන්ති. තත්ථ තණ්හා රාගොයෙව, මානො ච තංසම්පයුත්තොති තද්දහයං රාගවරියං නාතිවත්ති. මොහනිදානත්තා ච දිට්ඨියා දිට්ඨිවරියා මොහවරියමෙව අනුපතති.

44. තා පනෙතා වරියා කින්නිදානා? කථංඤ්ච ජානිතබ්බං “අයං පුග්ගලො රාගවරිතො, අයං පුග්ගලො දොසාදීසු අඤ්ඤතරවරිතො”ති? කිං වරිතස්ස පුග්ගලස්ස කිං සප්පායන්ති?

තත්‍ර පුරිමා තාව තිස්සො වරියා පුබ්බාවිණ්ණනිදානා, ධාතුදොසනිදානා වාති එකච්චෙ වදන්ති. පුබ්බෙ කිර ඉට්ඨස්පයොගසුභකම්මබ්‍රලො රාගවරිතො හොති, සග්ගා වා වචිත්වා ඉධුපපන්නො. පුබ්බෙ ඡෙදනවධබන්ධනවෙරකම්මබ්‍රලො දොසවරිතො හොති, නිරයනාගයොනීහි වා වචිත්වා ඉධුපපන්නො. පුබ්බෙ මජ්ජිමානිකාසුභකම්මබ්‍රලො සුතපරිපුච්ඡාචිහිතො ව මොහවරිතො හොති, තිරච්ඡානාගයොනියා වා වචිත්වා ඉධුපපන්නොති එවං පුබ්බාවිණ්ණනිදානාති වදන්ති. ද්විත්තං පන ධාතුනං උස්සන්තත්තා පුග්ගලො මොහවරිතො හොති පථවීධාතුයා ව ආපොධාතුයා ව. ඉතරාසං ද්විත්තං උස්සන්තත්තා දොසවරිතො. සබ්බාසං සමත්තා පන රාගවරිතොති. දොසෙසු ව සෙම්භාධිකො රාගවරිතො හොති. වාතාධිකො මොහවරිතො. සෙම්භාධිකො වා මොහවරිතො. වාතාධිකො රාගවරිතොති එවං ධාතුදොසනිදානාති වදන්ති.

තත්ථ යස්මා පුබ්බෙ ඉට්ඨස්පයොගසුභකම්මබ්‍රලාපි සග්ගා වචිත්වා ඉධුපපන්නාපි ච න සබ්බෙ රාගවරිතායෙව හොන්ති, න ඉතරෙ වා දොසමොහවරිතා. එවං ධාතුනඤ්ච යථාචුත්තෙනෙව නයෙන උස්සදනියමො නාම නත්ථී. දොසනියමෙ ච රාගමොහද්වයමෙව චුත්තං, තම්පි ච පුබ්බාපරවරුද්ධමෙව. සද්ධාවරියාදීසු ච එකිස්සාපි නිදානං න චුත්තමෙව. තස්මා සබ්බමෙතං අපරිච්ඡින්නවචනං.

අයං පනෙත්ථ අට්ඨකථාවරියානං මනානුසාරෙන විනිච්ඡයො, චුත්තඤ්ඤෙන උස්සදකිත්තෙන (ධ. ස. අට්ඨ. 498) “ඉමෙ සත්තා පුබ්බහෙතුනියාමෙන ලොභුස්සදා දොසුස්සදා මොහුස්සදා අලොභුස්සදා අදොසුස්සදා අමොහුස්සදා ව හොන්ති.

යස්ස හි කම්මායුහනක්ඛණෙ ලොභො බලවා හොති අලොභො මන්දො, අදොසාමොහො බලවන්තො දොසමොහො මන්දා, තස්ස මන්දො අලොභො ලොභං පරියාදාතුං න සක්කොති. අදොසාමොහො පන බලවන්තො දොසමොහො පරියාදාතුං සක්කොති. තස්මා සො තෙන කම්මෙන දින්නපට්ඨසන්ධිවසෙන නිබ්බන්තො ලුද්ධො හොති සුබ්බිලො අක්කොධනො පඤ්ඤවා වජිරූපමඤ්ඤාණො.

යස්ස පන කම්මායුහනක්ඛණෙ ලොභදොසා බලවන්තො හොන්ති අලොභාදොසා මන්දා, අමොහො බලවා මොහො මන්දො, සො පුරිමනායෙනෙව ලුද්ධො වෙව හොති දුට්ඨො ව. පඤ්ඤවා පන හොති වජිරූපමඤ්ඤාණො දත්තාභයත්ථෙරො විය.

යස්ස කම්මායුහනක්ඛණෙ ලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො වෙව භොති දන්ධො ච, සීලකො පන භොති අක්කොධනො (බාකුලත්ථෙරො විය).

තථා යස්ස කම්මායුහනක්ඛණෙ තයොපි ලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති අලොභාදයො මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො වෙව භොති දුට්ඨො ච මුළ්භො ච.

යස්ස පන කම්මායුහනක්ඛණෙ අලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො අප්පකිලෙසො භොති දිබ්බාරම්මණමිපි දිස්වා නිච්චලො, දුට්ඨො පන භොති දන්ධපඤ්ඤො ච.

යස්ස පන කම්මායුහනක්ඛණෙ අලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො වෙව භොති අදුට්ඨො සීලකො ච, දන්ධො පන භොති.

තථා යස්ස කම්මායුහනක්ඛණෙ අලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො වෙව භොති පඤ්ඤවා ච, දුට්ඨො ච පන භොති කොධනො.

යස්ස පන කම්මායුහනක්ඛණෙ තයොපි අලොභාදොසමොහා බලවත්තො භොන්ති ලොභාදයො මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව මහාසඬ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරො විය අලුද්ධො අදුට්ඨො පඤ්ඤවා ච භොති''ති.

එත්ථ ච යො ලුද්ධොති චුත්තො, අයං රාගචරිතො. දුට්ඨදන්ධා දොසමොහවරිතා. පඤ්ඤවා බුද්ධිවරිතො. අලුද්ධඅදුට්ඨා පසන්තපකතිතාය සද්ධාවරිතා. යථා චා අමොහපරිචාරෙන කම්මුතා නිබ්බත්තො බුද්ධිවරිතො, එවං බලවසද්ධාපරිචාරෙන කම්මුතා නිබ්බත්තො සද්ධාවරිතො. කාමචිතක්කාදිපරිචාරෙන කම්මුතා නිබ්බත්තො විතක්කවරිතො. ලොභාදිනා වොම්ස්සපරිචාරෙන කම්මුතා නිබ්බත්තො වොම්ස්සවරිතොති. එවං ලොභාදීසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරපරිචාරං පටිසන්ධිජනකං කම්මං චරියානං නිදානන්ති වෙදිතබ්බං.

45. යං පන චුත්තං කථංඤ්ච ජානිතබ්බං අයං පුග්ගලො රාගචරිතොතිආදි. තත්‍රායං නයො.

ඉරියාපථතො කිච්චා, භොජනා දස්සනාදිතො;
ධම්මජ්ජවත්තිතො වෙව, චරියායො විභාවයෙති.

තත්ථ ඉරියාපථතොති රාගවරිතො හි පකතිගමනෙන ගච්ඡන්තො වාතුරියෙන ගච්ඡති, සණ්ඨකං පාදං නික්ඛිපති, සමං නික්ඛිපති, සමං උද්ධරති, උක්කුටිකඤ්චස්ස පදං හොති. දොසවරිතො පාදග්ගෙහි ඛණන්තො විය ගච්ඡති, සහසා පාදං නික්ඛිපති, සහසා උද්ධරති, අනුකඨඨිතඤ්චස්ස පදං හොති. මොහවරිතො පරිබ්‍යාකුලාය ගතියා ගච්ඡති, ඡම්භිතො විය පදං නික්ඛිපති, ඡම්භිතො විය උද්ධරති, සහසානුපිළිතඤ්චස්ස පදං හොති. චුත්තම්පි චෙතං මාගණ්ඨියසුත්තුප්පත්තියං -

“රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති අනුකඨඨිතං පදං;
මුල්ලස්ස හොති සහසානුපිළිතං,
විචට්ටච්ඡදස්ස ඉදමිදිසං පද”න්ති.

යානම්පි රාගවරිතස්ස පාසාදිකං හොති මධුරාකාරං, දොසවරිතස්ස ථද්ධාකාරං, මොහවරිතස්ස ආකුලාකාරං. නිසජ්ජායපි එසෙව නයො. රාගවරිතො ච අතරමානො සමං සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා සණ්ඨකං නිපජ්ජිත්වා අභිගපච්චඨගාති සමොධාය පාසාදිකෙන ආකාරෙන සයති, චුට්ඨාපියමානො ච සීඝං අචුට්ඨාය සඨිකිතො විය සණ්ඨකං පටිච්චනං දෙති. දොසවරිතො තරමානො යථා වා තථා වා සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා පක්ඛිත්තකායො භාකුටිං කත්වා සයති, චුට්ඨාපියමානො ච සීඝං චුට්ඨාය කුපිතො විය පටිච්චනං දෙති. මොහවරිතො දුස්සණ්ඨානං සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා වික්ඛිත්තකායො ඛහුලං අධොමුඛො සයති, චුට්ඨාපියමානො ච හුඨිකාරං කරොන්තො දන්ධං චුට්ඨාති. සද්ධාවරිතාදයො පන යස්මා රාගවරිතාදීනං සභාගා, තස්මා තෙසම්පි තාදිසොච ඉරියාපථො හොතීති. එවං තාව ඉරියාපථතො වරියායො විභාවයෙ.

කිච්චාති සම්මජ්ජනාදීසු ච කිච්චෙසු රාගවරිතො සාධුකං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා අතරමානො වාලිකං අවිජ්ජකිරන්තො සින්දුවාරකුසුමසන්ථරම්ච සන්ථරන්තො සුද්ධං සමං සම්මජ්ජති. දොසවරිතො ගාල්භං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා තරමානරූපො උභතො වාලිකං උස්සාරෙන්තො ඛරෙන සද්දෙන අසුද්ධං විසමං සම්මජ්ජති. මොහවරිතො සිලීලං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා සම්පරිචත්තකං ආලොලයමානො අසුද්ධං විසමං සම්මජ්ජති.

යථා සම්මජ්ජනෙ, එවං විචරධොවනරජනාදීසුපි සබ්බකිච්චෙසු නිපුණමධුරසමසක්කච්චකාරී රාගවරිතො. ගාල්භථද්ධවිසමකාරී දොසවරිතො. අනිපුණබ්‍යාකුලවිසමාපරිච්ඡින්නකාරී මොහවරිතො. විචරධාරණම්පි ච රාගවරිතස්ස නාතිගාල්භං නාතිසිලීලං හොති පාසාදිකං පරිමණ්ඩලං. දොසවරිතස්ස අතිගාල්භං අපරිමණ්ඩලං. මොහවරිතස්ස සිලීලං පරිබ්‍යාකුලං. සද්ධාවරිතාදයො තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතබ්බා, තං සභාගත්තාති. එවං කිච්චතො වරියායො විභාවයෙ.

භොජනාති රාගචරිතො සිනිද්ධමධුරභොජනජීයො භොති, භුක්ඡමානො ච නාතිමහත්තං පරිමණ්ඩලං ආලොපං කත්වා රසපටිසංවෙදී අතරමානො භුක්ඡති, කිඤ්චිදෙව ච සාදුං ලභිත්වා සොමනස්සං ආපජ්ජති. දොසචරිතො ලුබ්භමිබ්බලභොජනජීයො භොති, භුක්ඡමානො ච මුඛපුරකං ආලොපං කත්වා අරසපටිසංවෙදී තරමානො භුක්ඡති, කිඤ්චිදෙව ච අසාදුං ලභිත්වා දොමනස්සං ආපජ්ජති. මොහචරිතො අනියතරුචිකො භොති, භුක්ඡමානො ච අපරිමණ්ඩලං පරිත්තං ආලොපං කත්වා භාජනෙ ඡඩ්ඨෙන්තො මුඛං මක්ඛෙන්තො වික්ඛිත්තචිත්තො තං තං විතක්කෙන්තො භුක්ඡති. සද්ධාවරිතාදයොපි තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතඛිබ්බා, තංසභාගත්තාති. එවං භොජනතො වරියායො විභාවයෙ.

දස්සනාදිතොති රාගචරිතො ඊසකම්පි මනොරමං රූපං දිස්වා විමිභයජානො විය චිරං ඔලොකෙති, පරිත්තෙපි ගුණෙ සජ්ජති, භූතම්පි දොසං න ගණ්භාති, පක්කමන්තොපි අමුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා සාපෙක්ඛො පක්කමති. දොසචරිතො ඊසකම්පි අමනොරමං රූපං දිස්වා කිලන්තරූපො විය න චිරං ඔලොකෙති, පරිත්තෙපි දොසෙ පටිභක්ඤ්ඤති, භූතම්පි ගුණං න ගණ්භාති, පක්කමන්තොපි මුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා අනපෙක්ඛො පක්කමති. මොහචරිතො යංකිඤ්චි රූපං දිස්වා පරපච්චයිකො භොති, පරං නින්දන්තං සුත්වා නින්දති, පසංසන්තං සුත්වා පසංසති, සයං පන අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකොව භොති. එස නයො සද්දසවනාදිසුපි. සද්ධාවරිතාදයො පන තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතඛිබ්බා, තංසභාගත්තාති. එවං දස්සනාදිතො වරියායො විභාවයෙ.

ධම්මජ්ජවත්තිතො චෙවාති රාගචරිතස්ස ච මායා, සායෙය්‍යං, මානො, පාපිච්ඡතා, මහිච්ඡතා, අසන්තුට්ඨිතා, සිඬිගං, වාපලාන්ති එවමාදයො ධම්මා බහුලං පවත්තන්ති. දොසචරිතස්ස කොධො, උපනාහො, මක්ඛො, පළාසො, ඉස්සා, මච්ඡරියන්ති එවමාදයො. මොහචරිතස්ස ටීනං, මිද්ධං, උද්ධච්චං, කුක්කුච්චං, විචිකිච්ඡා, ආධානාත්ථගාහිතා, දුප්පටිනිස්සග්ගිතාති එවමාදයො. සද්ධාවරිතස්ස මුත්තවාගතා, අරියානං දස්සනකාමතා, සද්ධම්මං සොතුකාමතා, පාමොජ්ජබහුලතා, අසඨතා, අමායාවිතා, පසාදනීයෙසු යානෙසු පසාදොති එවමාදයො. බුද්ධිචරිතස්ස සොචචස්සතා, කල්‍යාණමිත්තතා, භොජනෙමත්තඤ්ඤතා, සතිසම්පජ්ඤ්ඤං, ජාගරියානුයොගො, සංවෙජනීයෙසු යානෙසු සංවෙගො, සංවිග්ගස්ස ච යොනිසො පධානන්ති එවමාදයො. විතක්කචරිතස්ස භස්සබහුලතා, ගණාරාමතා, කුසලානුයොගෙ අරති, අනවට්ඨිතකිච්චතා, රත්තිං ධුමායනා, දිවා පජ්ජලනා, හුරාහුරං ධාවනාති එවමාදයො ධම්මා බහුලං පවත්තන්ති. එවං ධම්මජ්ජවත්තිතො වරියායො විභාවයෙ.

යස්මා පන ඉදං චරියාවිභාවනවිධානං සබ්බාකාරොන නොව පාළියං න අට්ඨකථායං ආගතං, කෙවලං ආචරියමතානුසාරොන චුත්තං, තස්මා න සාරතො පච්චෙතබ්බං. රාගචරිතස්ස හි චුත්තානි ඉරියාපථාදීනි දොසචරිතාදියොපි අප්පමාදවිහාරිතො කාතුං සක්කොන්ති. සංසට්ඨචරිතස්ස ච පුග්ගලස්ස එකස්සෙව හින්තලක්ඛණා ඉරියාපථාදියො න උපපජ්ජන්ති. යං පනෙතං අට්ඨකථාසු චරියාවිභාවනවිධානං චුත්තං, තදෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං. චුත්තඤ්ඤොනං “වෙතොපරියඤ්ඤාණස්ස ලාභී ආචරියො චරියං ඤාත්වා කම්මට්ඨානං කට්ඨස්සති, ඉතරොන අන්තෙවාසිකො පුච්ඡිතබ්බො”ති. තස්මා වෙතොපරියඤ්ඤාණොන වා තං වා පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බං. අයං පුග්ගලො රාගචරිතො, අයං දොසාදීසු අඤ්ඤතරචරිතොති.

46. කිං චරිතස්ස පුග්ගලස්ස කිං සප්පායන්ති එත්ථ පන සෙනාසනං තාව රාගචරිතස්ස අධොතවෙදිකං භූමට්ඨකං අකතපබ්බාරකං තිණකුට්ඨකං පණණසාලාදීනං අඤ්ඤතරං රජොකිණ්ණං ජතුකාහරිතං ඔලුග්ගවිලුග්ගං අතිඋච්චං වා අතිනීචං වා උජ්ජඨගලං සාසඬකං අසුචිවිසමමග්ගං, යත්ථ මඤ්චපීඨමිපි මඬකුණහරිතං දුරුපං දුබ්බණ්ණං, යං ඔලොකෙන්තස්සෙව ජිගුච්ඡා උප්පජ්ජති, තාදිසං සප්පායං. නිවාසනපාරුපනං අන්තච්ඡින්නං ඔලම්බවිලම්බසුත්තකාකිණ්ණං ජාලපුච්ඡදිසං සාණි විය බරසම්ඵස්සං කිලිට්ඨං භාරිකං කිච්ඡපරිහරණං සප්පායං. පත්තොපි දුබ්බණ්ණො මත්තිකාපත්තො වා ආණිගණ්ඨිකාහතො අයොපත්තො වා ගරුකො දුස්සණ්ඨානො සීසකපාලමිව ජෙගුච්ඡො වට්ඨති. හික්ඛාචාරමග්ගොපි අමනාපො අනාසන්නගාමො විසමො වට්ඨති. හික්ඛාචාරගාමොපි යත්ථ මනුස්සා අපස්සන්තා විය චරන්ති, යත්ථ එකකුලෙපි හික්ඛං අලහිත්වා නික්ඛමන්තං “එහි, හන්තෙ”ති ආසනසාලං පච්චෙසත්වා යාගුහත්තං දත්වා ගච්ඡන්තා ගාවී විය වජෙ පච්චෙසත්වා අනපලොකෙන්තා ගච්ඡන්ති, තාදිසො වට්ඨති. පරිවිසකමනුස්සාපි දාසා වා කම්මකරා වා දුබ්බණ්ණා දුද්දසිකා කිලිට්ඨවසනා දුග්ගන්ධා ජෙගුච්ඡා, යෙ අවිත්තිකාරොන යාගුහත්තං ඡඬඬෙන්තා විය පරිවිසන්ති, තාදිසා සප්පායා. යාගුහත්තඛජ්ජකමිපි ලුබ්භං දුබ්බණ්ණං සාමාකකුදුසකකණාජකාදිමයං පුත්තිකක්කං බිලඬගං ඡිණ්ණසාකසුපෙයාං යංකිඤ්චිදෙව කෙවලං උදරපුරමත්තං වට්ඨති. ඉරියාපථොපිස්ස ධානං වා වඬකමො වා වට්ඨති. ආරම්මණං නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු යංකිඤ්චි අපරිසුද්ධවණ්ණන්ති ඉදං රාගචරිතස්ස සප්පායං.

දොසචරිතස්ස සෙනාසනං නාතිඋච්චං නාතිනීචං ඡායුදකසම්පන්නං සුවිහත්තහින්තිථම්භසොපානං

සුපරිනිට්ඨිතමාලාකම්මලතාකම්මනානාවිධවිත්තකම්මසමුප්පලසමසිනිද්ධමුදුභූ මිතලං බ්‍රහ්මවිමානමිව කුසුමදාමවිචිත්‍රවණ්ණවෙලවිතානසමලඬකතං සුපඤ්ඤත්තසුවිමනොරමත්ථරණමඤ්චපීඨං තත්ථ තත්ථ වාසත්ථාය නික්ඛිත්තකුසුමවාසගන්ධසුගන්ධං යං දස්සනමත්තෙනෙව පිතිපාමොජ්ජං

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො
 ජනයති, එවරුපං සප්පායං. තස්ස පන සෙනාසනස්ස මග්ගොපි
 සබ්බපරිස්සයවිමුත්තො සුච්ඡිමතලො අලඬිකතපටියත්තොව වට්ටති.
 සෙනාසනපරික්ඛාරොපෙත්ථ කීටමඬිකුණදීඝජාතිමුසිකානං
 නිස්සයපරිච්ඡින්නදනත්ථං නාතිබ්බකො, එකමඤ්චපීයමත්තමෙව වට්ටති.
 නිවාසනපාරුපනම්පිස්ස

චීනපට්ටසොමාරපට්ටකොසෙයාකප්පාසිකසුබ්බමබොමාදීනං යං යං පණිතං,
 තෙන තෙන එකපට්ටං වා දූපට්ටං වා සල්ලහුකං සමණසාරුප්පෙන සුරත්තං
 සුද්ධවණ්ණං වට්ටති. පත්තො උදකපුප්පුළුමිව සුසංයානො මණි විය සුමට්ටියො
 නිම්මලො සමණසාරුප්පෙන සුපරිසුද්ධවණ්ණො අයොමයො වට්ටති.
 භික්ඛාචාරමග්ගො පරිස්සයවිමුත්තො සමො මනාපො
 නාතිදුරනාච්චාසන්නගාමො වට්ටති. භික්ඛාචාරගාමොපි යත්ථ මනුස්සා “ඉදානි
 අයො ආගමිස්සති”ති සිත්තසම්මට්ටෙ පදෙසෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා
 පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ආදාය සරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ
 නිසිදාපෙත්වා සක්කච්චං සහත්ථා පරිවිසන්ති, තාදිසො වට්ටති. පරිවෙසකා
 පනස්ස යෙ හොන්ති අභිරුපා පාසාදිකා සුන්හානා සුචිත්තා
 ධූපවාසකුසුමගන්ධසුරභිනො නානාචිරාගසුචිමනුඤ්ඤවත්ථාහරණපටිමණ්ඩිතා
 සක්කච්චකාරිනො, තාදිසා සප්පායා. යාගුහත්තබ්ජ්ජකම්පි
 වණ්ණගන්ධරසසම්පන්නං ඔජවත්තං මනොරමං සබ්බාකාරපණිතං යාවදන්ථං
 වට්ටති. ඉරියාපථොපිස්ස සෙයා වා නිසජ්ජා වා වට්ටති, ආරම්මණං නිලාදීසු
 වණ්ණකසිණෙසු යංකිඤ්චි සුපරිසුද්ධවණ්ණන්ති ඉදං දොසවර්තස්ස සප්පායං.

මොහවර්තස්ස සෙනාසනං දිසාමුඛං අසම්බාධං වට්ටති, යත්ථ නිසින්නස්ස
 විවටා දිසා බායන්ති, ඉරියාපථෙසු වඩ්ඪකමො වට්ටති. ආරම්මණං පනස්ස
 පරිත්තං සුප්පමත්තං සරාවමත්තං වා (බුද්දකං) න වට්ටති. සම්බාධස්මිඤ්චි
 ඔකාසෙ චිත්තං භියොසා සම්මොහමාපජ්ජති, තස්මා විපුලං මහාකසිණං වට්ටති.
 සෙසං දොසවර්තස්ස චුත්තසදිසමෙවාති ඉදං මොහවර්තස්ස සප්පායං.

සද්ධාවර්තස්ස සබ්බමපි දොසවර්තමහි චුත්තවිධානං සප්පායං.
 ආරම්මණෙසු වස්ස අනුස්සතිට්ඨානම්පි වට්ටති.

බුද්ධිවර්තස්ස සෙනාසනාදීසු ඉදං නාම අසප්පායන්ති නත්ථි.

චිත්තක්කවර්තස්ස සෙනාසනං විවටං දිසාමුඛං යත්ථ නිසින්නස්ස
 ආරාමවනපොක්ඛරණිරාමණෙයාකානි ගාමනිගමජනපදපටිපාටියො
 නිලොභාසා ව පබ්බතා පඤ්ඤායන්ති, තං න වට්ටති, තඤ්චි
 චිත්තක්කවිධාවනස්සෙව පච්චයො හොති, තස්මා ගම්භිරෙ දරිමුබ්බෙ
 වනප්පට්ච්ඡන්තෙ හත්ථිකුච්ඡිපබ්භාරමහින්දගුහාසදිසෙ සෙනාසනෙ වසිතබ්බං.
 ආරම්මණම්පිස්ස විපුලං න වට්ටති. තාදිසඤ්චි චිත්තක්කවසෙන සන්ධාවනස්ස
 පච්චයො හොති. පරිත්තං පන වට්ටති.

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො
 සෙසං රාගවර්තස්ස චුත්තසදිසමෙවාති ඉදං විතක්කවර්තස්ස සප්පායං. අයං
 අත්තනො වරියානුකුලන්ති එත්ථ ආගතවරියානං
 පහෙදනිදානවිභාවනසප්පායපරිච්ඡෙදනො විත්ථායො. න ච තාව වරියානුකුලං
 කම්මට්ඨානං සබ්බාකාරොන ආවිකතං. තඤ්චි අනන්තරස්ස මාතිකාපදස්ස
 විත්ථායො සයමෙව ආවිභවිස්සති.

චත්තාලීසකම්මට්ඨානවණ්ණනා

47. තස්මා යං චුත්තං චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු අඤ්ඤතරං
 කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති එත්ථ සඬබ්බතනිද්දෙසනො, උපචාරජ්ජනාවහනො,
 ඤානජ්ජහෙදනො, සමතික්කමනො, වඬ්ඨනාවඬ්ඨනනො, ආරම්මණනො,
 භූමිනො, ගහණනො, පච්චයනො, වරියානුකුලනොති ඉමෙහි තාව දසභාකාරෙහි
 කම්මට්ඨානවිනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සඬබ්බතනිද්දෙසනොති චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසුහි හි චුත්තං,
 තත්ත්වාති චත්තාලීස කම්මට්ඨානාති දස කසිණා, දස අසුභා, දස අනුස්සතියො,
 චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො ආරුජ්ජා, එකා සඤ්ඤා, එකං
 වචන්ථානන්ති.

තත්ථ පථවිකසිණං, ආපොකසිණං, තෙජොකසිණං, වායොකසිණං,
 නිලකසිණං, පිතකසිණං, ලොහිතකසිණං, ඔදාතකසිණං, ආලොකකසිණං,
 පරිච්ඡින්නාකාසකසිණන්ති ඉමෙ දස කසිණා.

උද්ධුමාතකං, විනීලකං, විපුබ්බකං, විච්ඡිද්දකං, වික්ඛායිතකං, වික්ඛිත්තකං,
 හතවික්ඛිත්තකං, ලොහිතකං, පුළුචකං, අට්ඨිකන්ති ඉමෙ දස අසුභා.

බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සඬ්ඝානුස්සති, සීලානුස්සති, වාගානුස්සති,
 දෙවතානුස්සති, මරණානුස්සති, කායගතාසති, ආනාපානස්සති,
 උපසමානුස්සතිති ඉමා දස අනුස්සතියො.

මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛාති ඉමෙ චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා.

ආකාසානඤ්චායතනං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං,
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති ඉමෙ චත්තාරො ආරුජ්ජා. ආහාරෙ
 පටිකුලසඤ්ඤා එකා සඤ්ඤා. චතුර්ධාතුවචන්ථානං එකං වචන්ථානන්ති එවං
 සඬබ්බතනිද්දෙසනො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

උපචාරජ්ජනාවහනොති යපෙත්වා කායගතාසතිඤ්ච ආනාපානස්සතිඤ්ච
 අවසෙසා අට්ඨ අනුස්සතියො, ආහාරෙ පටිකුලසඤ්ඤා, චතුර්ධාතුවචන්ථානන්ති

ඉමානෙව හෙත්ථ දසකම්මට්ඨානානි උපචාරවහානි. සෙසානි අප්පනාවහානි. එවං උපචාරප්පනාවහනො.

ඤානප්පහෙදතොති අප්පනාවහෙසු චෙත්ථ ආනාපානස්සතියා සද්ධිං දස කසිණා චතුක්කප්ඤානිකා හොන්ති. කායගතාසතියා සද්ධිං දස අසුභා පට්ඨප්ඤානිකා. පුරිමා තයො බ්‍රහ්මවිහාරා තිකප්ඤානිකා. චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරො චත්තාරො ච ආරුප්පා චතුත්ථප්ඤානිකානි එවං ඤානප්පහෙදතො.

සමතික්කමතොති ද්වෙ සමතික්කමා අභිගසමතික්කමො ච ආරම්මණසමතික්කමො ච. තත්ථ සබ්බෙසුපි තිකචතුක්කප්ඤානිකෙසු කම්මට්ඨානෙසු අභිගසමතික්කමො හොති විතක්කවිචාරාදීනි ඤානභිගානි සමතික්කමිත්වා තෙස්වෙචාරම්මණෙසු දුතියප්ඤානාදීනං පත්තබ්බතො. තථා චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරෙ. සොපි හි මෙත්තාදීනංයෙව ආරම්මණ සොමනස්සං සමතික්කමිත්වා පත්තබ්බොති. චතුසු පන ආරුප්පෙසු ආරම්මණසමතික්කමො හොති. පුරිමෙසු හි නවසු කසිණෙසු අඤ්ඤතරං සමතික්කමිත්වා ආකාසානඤ්චායතනං පත්තබ්බං. ආකාසාදීනි ච සමතික්කමිත්වා විඤ්ඤාණඤ්චායතනාදීනි. සෙසෙසු සමතික්කමො නත්ථිති එවං සමතික්කමතො.

වච්ඡනාවච්ඡනතොති ඉමෙසු චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු දස කසිණානෙව වච්ඡෙත්තබ්බානි. යත්තකඤ්ඤි ඔකාසං කසිණෙන ඵරති, තදබ්‍රහ්මතරෙ දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සොතුං දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපානි පස්සිතුං පරසත්තානඤ්ච චෙතසා විත්තමඤ්ඤාතුං සමත්ථො හොති. කායගතාසති පන අසුභානි ච න වච්ඡෙත්තබ්බානි. කස්මා? ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තා ආනිසංසාභාවා ච. සා ච නෙසං ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නතා භාවනානෙය ආවිභවිස්සති. තෙසු පන වච්ඡිතෙසු කුණපරාසියෙව වච්ඡති, න කොචි ආනිසංසො අත්ථි. චුත්තම්පි චෙතං සොපාකපඤ්ඤාභාගාකරණෙ, “විභූතා භගවා රූපසඤ්ඤා අවිභූතා අට්ඨිකසඤ්ඤා”ති. තත්‍ර හි නිමිත්තවච්ඡනවසෙන රූපසඤ්ඤා විභූතානි චුත්තා. අට්ඨිකසඤ්ඤා අවච්ඡනවසෙන අවිභූතානි චුත්තා.

යං පනෙතං “කෙවලං අට්ඨිසඤ්ඤාය, අඵරි පථවිං ඉම”න්ති (ථෙරගා. 18) චුත්තං, තං ලාභිස්ස සතො උපට්ඨානාකාරවසෙන චුත්තං. යථෙව හි ධම්මාසොකකාලෙ කරචිකසකුණො සමන්තා ආදාසහිත්තිසු අත්තතො ඡායං දිස්වා සබ්බදිසාසු කරචිකසඤ්ඤි භුත්වා මධුරං ගිරං නිච්ඡාරෙසි, එවං ථෙරොපි අට්ඨිකසඤ්ඤාය ලාභිත්තා සබ්බදිසාසු උපට්ඨිතං නිමිත්තං පස්සන්තො කෙවලාපි පථවි අට්ඨිකහරිතානි වින්තෙසිති.

යදි එවං යා අසුභජ්ඣානානං අප්පමාණාරම්මණතා චුත්තා, සා විරුජ්ඣති. සා ච න විරුජ්ඣති. එකච්චො හි උද්ධුමාතකො වා අට්ඨකො වා මහත්තෙ නිමිත්තං ගණ්හාති. එකච්චො අප්පකො. ඉමිනා පරියායෙන එකච්චස්ස පරිත්තාරම්මණං ඥානං හොති. එකච්චස්ස අප්පමාණාරම්මණන්ති. යො වා එතං වච්ඡන්තො ආදීනවං අපස්සන්තො වච්ඡන්ති. තං සන්ධාය “අප්පමාණාරම්මණ”න්ති චුත්තං. ආනිසංසාභාවා පන න වච්ඡන්ති.

යථා ච එතානි, එවං සෙසානිපි න වච්ඡන්ති. කස්මා? තෙසු හි ආනාපානනිමිත්තං තාව වච්ඡන්තො වාතරාසියෙව වච්ඡති, ඔකාසෙන ච පරිච්ඡින්නං. ඉති සාදීනවත්තා ඔකාසෙන ච පරිච්ඡින්නත්තා න වච්ඡන්ති. බ්‍රහ්මවිහාරා සත්තාරම්මණා, තෙසං නිමිත්තං වච්ඡන්තො සත්තරාසියෙව වච්ඡන්ති, න ච තෙන අත්ථො අත්ථි, තස්මා තම්පි න වච්ඡන්ති. යං පන චුත්තං “මේත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා”ති (දී. නි. 1.556) ආදි, තං පරිග්ගහවසෙනෙව චුත්තං. එකාචාසද්විආචාසාදිනා හි අනුක්කමෙන එකිස්සා දිසාය සත්තෙ පරිග්ගහෙන්වා භාවෙන්තො එකං දිසං ඵරිත්වාති චුත්තො. න නිමිත්තං වච්ඡන්තො. පටිභාගනිමිත්තමෙව චෙන්ථ නත්ථි. යදං වච්ඡන්ති, පරිත්තඅප්පමාණාරම්මණතාපෙන්ථ පරිග්ගහවසෙනෙව චෙදිතබ්බා. ආරුප්පාරම්මණසුපි ආකාසං කසිණුග්ගාටිමත්තා. තස්මිනි කසිණාපගමවසෙනෙව මනසි කාතබ්බං. තතො පරං වච්ඡන්තොපි න කිසද්වි හොති. විසද්ධාණං සභාවධම්මත්තා. න හි සක්කා සභාවධම්මං වච්ඡන්ති. විසද්ධාණාපගමො විසද්ධාණස්ස අභාවමත්තත්තා. නෙවසද්ධානාසද්ධායතනාරම්මණං සභාවධම්මත්තායෙව න වච්ඡන්ති. සෙසානි අනිමිත්තත්තා. පටිභාගනිමිත්තස්ස වච්ඡන්ති. නාම භවෙය්. බුද්ධානුස්සතිආදීනස්ස ව නෙව පටිභාගනිමිත්තං ආරම්මණං හොති, තස්මා තං න වච්ඡන්ති. එවං වච්ඡන්තාවච්ඡන්තො.

ආරම්මණතොති ඉමෙසු ච වත්තාලියාය කම්මට්ඨානෙසු දසකසිණා, දසඅසුභා, ආනාපානස්සති, කායගතාසතීති ඉමානි ද්වාච්ඡතිපටිභාගනිමිත්තාරම්මණානි. සෙසානි න පටිභාගනිමිත්තාරම්මණානි. තථා දසසු අනුස්සතිසු යපෙන්වා ආනාපානස්සතිස්ස කායගතාසතිස්ස අවසෙසා අට්ඨ අනුස්සතියො, ආහාරෙ පටිකුලසද්ධා, චතුර්ධාවච්ඡන්තානං, විසද්ධාණස්සතියනං, නෙවසද්ධානාසද්ධායතනන්ති ඉමානි ද්වාදස සභාවධම්මාරම්මණානි. දස කසිණා, දස අසුභා, ආනාපානස්සති, කායගතාසතීති ඉමානි ද්වාච්ඡති නිමිත්තාරම්මණානි. සෙසානි ඡ න වත්තබ්බාරම්මණානි. තථා විපුබ්බකං, ලොභිතකං, පුළුවකං, ආනාපානස්සති, ආපොකසිණං, තෙජාකසිණං, වායොකසිණං, යස්ස ආලොකකසිණෙ සුරියාදීනං ඔභාසමණ්ඩලාරම්මණන්ති ඉමානි අට්ඨ වලිතාරම්මණානි, තානි ච බො

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො
පුබ්බභාගෙ, පටිභාගං පන සන්තිසින්නමෙව හොති. සෙසානි න
චලිතාරම්මණානීති එවං ආරම්මණතො.

භූමිතොති එත්ථ ච දස අසුභා, කායගතාසනී, ආභාරෙ පටිකුලසඤ්ඤාති
ඉමානි ද්වාදස දෙවෙසු නප්පවත්තන්ති. තානි ද්වාදස, ආනාපානස්සති වාති
ඉමානි තෙරස බ්‍රහ්මලොකෙ නප්පවත්තන්ති. අරුපභවෙ පන යපෙත්වා
චත්තාරො ආරුප්පෙ අඤ්ඤං නප්පවත්තන්ති. මනුස්සෙසු සබ්බානිපි පවත්තන්ති
එවං භූමිතො.

ගහණතොති දිට්ඨපුට්ඨසුතග්ගහණතොපෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.
තත්‍ර යපෙත්වා වායොකසිණං සෙසා නව කසිණා, දස අසුභාති ඉමානි එකුනවීසති
දිට්ඨෙන ගහෙතබ්බානි. පුබ්බභාගෙ චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා නිමිත්තං නෙසං
ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො. කායගතාසනියං තවපඤ්චකං දිට්ඨෙන, සෙසං
සුතෙනානි එවං තස්සා ආරම්මණං දිට්ඨසුතෙන ගහෙතබ්බං. ආනාපානස්සති
පුට්ඨෙන, වායොකසිණං දිට්ඨපුට්ඨෙන, සෙසානි අට්ඨාරස සුතෙන
ගහෙතබ්බානි. උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො, චත්තාරො ආරුප්පාති ඉමානි චෙත්ථ න
ආදිකම්මිකෙන ගහෙතබ්බානි. සෙසානි පඤ්චතිංස ගහෙතබ්බානීති එවං
ගහණතො.

පච්චයතොති ඉමෙසු පන කම්මට්ඨානෙසු යපෙත්වා ආකාසකසිණං සෙසා
නව කසිණා ආරුප්පානං පච්චයා හොන්ති, දස කසිණා අභිඤ්ඤානං, තයො
බ්‍රහ්මවිහාරා චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරස්ස, හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං ආරුප්පං උපරිමස්ස
උපරිමස්ස, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිරොධසමාපත්තියා, සබ්බානිපි
සුබ්බවිහාරවිපස්සනාභවසම්පත්තීන්ති එවං පච්චයතො.

චරියානුකූලතොති චරියානං අනුකූලතොපෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.
සෙය්‍යථිදං - රාගචරිතස්ස තාව එත්ථ දස අසුභා, කායගතාසනීති එකාදස
කම්මට්ඨානානි අනුකූලානි. දොසචරිතස්ස චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරි
චණ්ණකසිණානීති අට්ඨ. මොහචරිතස්ස, විතක්කචරිතස්ස ච එකං
ආනාපානස්සති කම්මට්ඨානමෙව. සද්ධාචරිතස්ස පුරිමා ඡ අනුස්සතියො.
බුද්ධිචරිතස්ස මරණස්සති, උපසමානුස්සති, චතුර්ධාතුවචත්ථානං, ආභාරෙ
පටිකුලසඤ්ඤාති චත්තාරි. සෙසකසිණානි, චත්තාරො ච ආරුප්පා
සබ්බචරිතානං අනුකූලානි. කසිණෙසු ච යංකිඤ්චි පරිත්තං විතක්කචරිතස්ස,
අප්පමාණං මොහචරිතස්සාති.

එවමෙත්ථ චරියානුකූලතො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති සබ්බඤ්ඤාචෙතං
උජුච්චවනීකවසෙන ච අතිසප්පායවසෙන ච වුත්තං. රාගාදීනං පන
අවික්ඛම්භිකා සද්ධාදීනං වා අනුපකාරා කුසලභාවනා නාම නත්ථි. වුත්තම්පි
චෙතං මෙසියසුත්තෙ -

“චත්තාරො ධම්මා උත්තරි භාවෙනබ්බා. අසුභා භාවෙනබ්බා රාගස්ස පහානාය. මෙත්තා භාවෙනබ්බා ඛ්‍යාපාදස්ස පහානාය. ආනාපානස්සති භාවෙනබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදාය. අනිච්චසඤ්ඤා භාවෙනබ්බා අස්මිමානසමුග්ගානායා”ති.

රාහුලසුත්තෙහි “මෙත්තං, රාහුල, භාවනං භාවෙහි”තිආදිනා (ම. නි. 2.120) නයෙන එකස්සෙව සත්ත කම්මට්ඨානානි චුත්තානි. තස්මා වචනමත්තෙ අභිනිවෙසං අකත්වා සබ්බත්ථ අධිජ්ජායො පරියෙසිතබ්බොති අයං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති එත්ථ කම්මට්ඨානකථා විනිච්ඡයො.

48. ගහෙත්වාති ඉමස්ස පන පදස්ස අයමත්ථදීපනා. “තෙන යොගිනා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬ්ඛිකමිත්වා”ති එත්ථ චුත්තනනෙයෙනෙව චුත්තජ්ජකාරං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬ්ඛිකමිත්වා බුද්ධස්ස වා භගවතො ආචරියස්ස වා අත්තානං නියානෙත්වා සම්පන්නජ්ඣාසයෙන සම්පන්නාධිමුත්තිනා ව හුත්වා කම්මට්ඨානං යාචිතබ්බං.

තත්‍ර “ඉමාහං භගවා අත්තභාවං තුම්භාකං පරිච්චජාමි”ති එවං බුද්ධස්ස භගවතො අත්තා නියානෙත්තබ්බො. එවඤ්ඤි අනියානෙත්වා පන්තෙසු සෙනාසනෙසු විහරන්තො හෙරවාරම්මණෙ ආපාඨමාගතෙ සන්ථම්භිතුං අසක්කොන්තො ගාමන්තං ඔසරිත්වා ගිහිනි සංසට්ඨො හුත්වා අනෙසනං ආපජ්ජිත්වා අනායාසනං පාපුණෙයා. නියානිතත්තභාවස්ස පනස්ස හෙරවාරම්මණෙ ආපාඨමාගතෙහි භයං න උජ්ජජති. “නනු තයා, පණ්ඩිත, පුරිමමෙව අත්තා බුද්ධානං නියානිතො”ති පච්චවෙක්ඛතො පනස්ස සොමනස්සමෙව උජ්ජජති. යථා හි පුරිසස්ස උත්තමං කාසිකවත්ථං භවෙයා, තස්ස තස්මිං මුසිකාය වා කීටෙහි වා බාදිතෙ උජ්ජජ්ජෙයා දොමනස්සං. සචෙ පන තං අච්චරකස්ස භික්ඛුතො දදෙයා, අථස්ස තං තෙන භික්ඛුනා බණ්ඩාබණ්ඩං කරියමානං දිස්වාපි සොමනස්සමෙව උජ්ජජ්ජෙයා. එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

ආචරියස්ස නියානෙත්තෙනාපි “ඉමාහං, භන්තෙ, අත්තභාවං තුම්භාකං පරිච්චජාමි”ති චත්තබ්බං. එවං අනියානිතත්තභාවො හි අතජ්ජනීයො වා හොති, දුබ්බවො වා අනොවාදකරො, යෙනකාමංගමො වා ආචරියං අනාපුච්ඡාව යත්ථිච්ඡති, තත්ථ ගත්තා, තමෙනං ආචරියො ආමිසෙන වා ධම්මෙන වා න සඬ්ඛණ්භාති, ගුල්භං ගත්ථං න සික්ඛාපෙති. සො ඉමං දුට්ඨං සඬ්ඛණං අලහන්තො සාසනෙ පතිට්ඨං න ලහති, නචිරස්සෙව දුස්සිල්ලාං වා ගිහිභාවං වා පාපුණාති. නියානිතත්තභාවො පන තෙව අතජ්ජනීයො හොති, න යෙනකාමංගමො, සුචවො ආචරියායත්තචුත්තියෙව හොති. සො ආචරියතො දුට්ඨං සඬ්ඛණං ලහන්තො සාසනෙ වුඩ්ඪිං විරුල්භිං වෙපුල්ලං පාපුණාති චුළුපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරස්ස අත්තෙවාසිකා විය.

මෙරස්ස කිර සන්නිකං තයො භික්ඛු ආගමංසු. තෙසු එකො “අහං, හන්තෙ, තුම්භාකමත්ථායා”ති චුත්තෙ සතපොරිසෙ පපාතෙ පතිතුං උස්සභෙය්‍යන්ති ආහ. දුතියො “අහං, හන්තෙ, තුම්භාකමත්ථායා”ති චුත්තෙ ඉමං අත්තභාවං පණ්ඨිතො පට්ඨාය පාසාණපිට්ඨෙ සංසෙන්තො නිරවසෙසං බෙපෙතුං උස්සභෙය්‍යන්ති ආහ. තතියො “අහං, හන්තෙ, තුම්භාකමත්ථායා”ති චුත්තෙ අස්සාසපස්සාසෙ උපරුන්ධිත්වා කාලකිරියං කාතුං උස්සභෙය්‍යන්ති ආහ. මෙරො භබ්බාවතිමෙ භික්ඛුති කම්මට්ඨානං කපෙසි. තෙ තස්ස ඔවාදෙ යත්වා තයොපි අරහත්තං පාපුණ්ණති අයමානිසංසො අත්තනියාතතෙ. තෙන චුත්තං “බුද්ධස්ස වා භගවතො ආවරියස්ස වා අත්තානං නියාතෙත්වා”ති.

49. සම්පන්නජ්ඣාසයෙන සම්පන්නාධිමුත්තිනා ච හුත්වාති එත්ථ පන තෙන යොගිනා අලොභාදීනං වසෙන ඡභාකාරෙහි සම්පන්නජ්ඣාසයෙන භවිතබ්බං. එවං සම්පන්නජ්ඣාසයො හි තිස්සන්තං බොධිතං අඤ්ඤතරං පාපුණාති. යථාහ, “ඡ අජ්ඣාසයා බොධිසත්තානං බොධිපරිපාකාය සංවත්තන්ති, අලොභජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා ලොභෙ දොසදස්සාවිනො, අදොසජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා දොසෙ දොසදස්සාවිනො, අමොහජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා මොහෙ දොසදස්සාවිනො, නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සරාවාසෙ දොසදස්සාවිනො, පච්චෙකජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සඨගණිකාය දොසදස්සාවිනො, නිස්සරණජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සබ්බභවගතීසු දොසදස්සාවිනො” ති. යෙ හි කෙච්ඡි අතීතානාගතපච්චුප්පන්තා සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමීඛිණාසවපච්චෙකචූද්ධසම්මාසම්චූද්ධා, සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ඡභාකාරෙහි අත්තනා අත්තනා පත්තබ්බං විසෙසං පත්තා. තස්මා ඉමෙහි ඡභාකාරෙහි සම්පන්නජ්ඣාසයෙන භවිතබ්බං. තදධිමුත්තතාය පන අධිමුත්තිසම්පන්නෙන භවිතබ්බං. සමාධාධිමුත්තෙන සමාධිගරුකෙන සමාධිපබ්භාරෙන, නිබ්බානාධිමුත්තෙන නිබ්බානගරුකෙන නිබ්බානපබ්භාරෙන ච භවිතබ්බන්ති අත්ථො.

50. එවං සම්පන්නජ්ඣාසයාධිමුත්තිනො පනස්ස කම්මට්ඨානං යාවතො වෙනොපරියඤාණලාභිනා ආවරියෙන චිත්තාවාරං ඔලොකෙත්වා වරියා ජානිතබ්බා. ඉතරෙන කිං වරිතොසි? කෙ වා තෙ ධම්මා බහුලං සමුදාවරන්ති? කිං වා තෙ මනසිකරොතො ඵාසු භොති? කතරස්මිං වා තෙ කම්මට්ඨානෙ චිත්තං නමතීති එවමාදිහි නයෙහි පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බා. එවං ඤත්වා වරියානුකූලං කම්මට්ඨානං කපෙතබ්බං.

කපේන්තෙත ව තිව්වෙන කපේතබ්බං. පකතියා උග්ගහිතකම්මට්ඨානස්ස ඵකං ද්වෙ නිසජ්ජානි සජ්ඣායං කාරෙත්වා දාතබ්බං. සන්තිකෙ වසන්තස්ස ආගතාගතක්ඛණේ කපේතබ්බං. උග්ගහෙත්වා අඤ්ඤත්තං ගන්තුකාමස්ස නාතිසංඛිත්තං නාතිවිත්ථාරිකං කත්වා කපේතබ්බං.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

කම්මට්ඨානාංගහණනිද්දෙසො

තත්ථ පට්ඨිකසිණං තාව කථෙන්නෙන චත්තාරො කසිණදොසා,
කසිණකරණං, කතස්ස භාවනානායො, දුට්ඨං නිමිත්තං, දුට්ඨො සමාධි,
සත්තවිධං සප්පායාසප්පායං, දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං, වීරියසමතා,
අප්පනාවිධානන්ති ඉමෙ නව ආකාරා කථෙතබ්බො. සෙසකම්මට්ඨානෙනසුපි තස්ස
තස්ස අනුරූපං කථෙතබ්බං. තං සබ්බං තෙසං භාවනාවිධානෙ ආවිභවිස්සති.

එවං කට්ඨයමානෙ පන කම්මට්ඨානෙ තෙන යොගිනා නිමිත්තං ගහෙත්වා
සොතබ්බං. නිමිත්තං ගහෙත්වාති ඉදං හෙට්ඨිමපදං, ඉදං උපරිමපදං, අයමස්ස
අත්ථො, අයමධිප්පායො, ඉදමොපම්මන්ති එවං තං තං ආකාරං
උපනිබන්ධිත්වාති අත්ථො. එවං නිමිත්තං ගහෙත්වා සක්කච්චං සුණන්නෙන හි
කම්මට්ඨානං සුග්ගහිතං හොති. අට්ඨස්ස තං නිස්සාය විසෙසාධිගමො සම්පජ්ජති,
න ඉතරස්සාති අයං ගහෙත්වාති ඉමස්ස පදස්ස අත්ථපරිදීපනා.

එත්තාවතා කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වා අත්තනො චරියානුකූලං
චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙනසු අඤ්ඤතරං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති ඉමානි
පදානි සබ්බාකාරෙන විත්ථාරිතානි හොන්තීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

කම්මට්ඨානාංගහණනිද්දෙසො නාම

තතියො පරිච්ඡෙදො.

4. පට්ඨිකසිණනිද්දෙසො

51. ඉදානි යං චුත්තං ‘‘සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පභාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තො’’ති එත්ථ යස්ස තාවාවරියෙන සද්ධිං එකවිහාරෙ වසතො ඵාසු හොති, තෙන තත්ථෙව කම්මට්ඨානං පරිසොධෙන්තෙන වසිතබ්බං. සචෙ තත්ථ ඵාසු න හොති, යො අඤ්ඤො ගාවුතෙ වා අඬ්ඬයොජනෙ වා යොජනමත්තෙපි වා සප්පායො විහාරො හොති, තත්ථ වසිතබ්බං. එවඤ්ඤි සති කම්මට්ඨානස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව යානෙ සන්දෙහෙ වා සතිසම්මොසෙ වා ජාතෙ කාලස්සෙව විහාරෙ වත්තං කත්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය වරින්වා හත්තකිච්චපරියොසානෙනෙයෙව ආවරියස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තංදිවසමාවරියස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං සොධෙන්වා දුතියදිවසෙ ආවරියං වන්දින්වා නික්ඛමින්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය වරින්වා අකිලමන්තොයෙව අත්තතො වසනට්ඨානං ආගන්තුං සක්ඛිස්සති. යො පන යොජනප්පමාණෙපි ඵාසුකට්ඨානං න ලහති, තෙන කම්මට්ඨානෙ සබ්බං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡින්දින්වා සුචිසුද්ධං ආවජ්ජනපට්ඨද්ධං කම්මට්ඨානං කත්වා දුරමිඤ්චි ගන්ත්වා සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පභාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහතබ්බං.

අනනුරූපවිහාරො

52. තත්ථ අනනුරූපො නාම අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්තාගතො. තත්ත්වෙ අට්ඨාරස දොසා – මහත්තං, නවත්තං, ඡිණ්ණත්තං, පන්ථනිස්සිතත්තං, සොණ්ඨි, පණ්ණං, පුප්ඵං, ඵලං, පත්ථනියතා, නගරසන්නිස්සිතතා, දාරුසන්නිස්සිතතා, ඛේත්තසන්නිස්සිතතා, විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා, පට්ටනසන්නිස්සිතතා, පච්චන්තසන්නිස්සිතතා, රජ්ජසිමසන්නිස්සිතතා, අසප්පායතා, කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති ඉමෙසං අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන දොසෙන සමන්තාගතො අනනුරූපො නාම. න තත්ථ විහතබ්බං.

කස්මා? මහාවිහාරෙ තාව ඛහු නානාජන්දා සන්නිපතන්ති, තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිවිරුද්ධතාය වත්තං න කරොන්ති. බොධියඬ්ගණාදීනි අසම්මට්ඨානෙව හොන්ති. අනුපට්ඨාපිතං පාතියං පරිභොජනයං. තත්ත්වං ගොවරගාමෙ පිණ්ඩාය වරිස්සාමිති පත්තච්චරමාදාය නික්ඛන්තො සචෙ පස්සති වත්තං වා අකතං පාතියසංචාරං වා රිත්තං, අභානෙන වත්තං කාතබ්බං හොති, පාතියං උපට්ඨාපෙතබ්බං. අකරොන්තො වත්තහෙදෙ දුක්කටං ආපජ්ජති. කරොන්තස්ස කාලො අතික්කමති, අතිදිවා පට්ටියො නිට්ඨිතාය හික්ඛාය කිඤ්චි න ලහති. පටිසල්ලානගතොපි සාමණෙරදහරහික්ඛුනං උච්චාසද්දෙන සඬ්ඝකම්මෙහි ව වික්ඛිපති. යත්ථ පන සබ්බං වත්තං කතමෙව හොති, අවසෙසාපි ව සඬ්ඝට්ටනා නත්ථි. එවරූපෙ මහාවිහාරෙපි විහතබ්බං.

නවවිහාරෙ බහු නවකම්මං හොති, අකරොන්තං උජ්ඣායන්ති. යත්ථ පන භික්ඛු එවං වදන්ති “ආයස්මා යථාසුඛං සමණධම්මං කරොතු, මයං නවකම්මං කරිස්සාමා”ති එවරූපෙ විහාතබ්බං.

ජිණ්ණවිහාරෙ පන බහු පට්ඨග්ගිතබ්බං හොති, අන්තමසො අන්තනො සෙනාසනමත්තම්පි අප්පට්ඨග්ගන්තං උජ්ඣායන්ති, පට්ඨග්ගන්තස්ස කම්මට්ඨානං පරිහායති.

පන්ථනිස්සිතෙ මහාපට්ඨවිහාරෙ රත්තින්දිවං ආගන්තුකා සන්තිපතන්ති. විකාලෙ ආගතානං අන්තනො සෙනාසනං දත්වා රුක්ඛවුලෙ වා පාසාණපිට්ඨෙ වා වසිතබ්බං හොති. පුනදිවසෙපි එවමෙවාති කම්මට්ඨානස්ස ඔකාසො න හොති. යත්ථ පන එවරූපො ආගන්තුකසම්බාධො න හොති, තත්ථ විහාතබ්බං.

සොණ්ඩි නාම පාසාණපොක්ඛරණි හොති, තත්ථ පානියත්ථං මහාජනො සමොසරති, නගරවාසීනං රාජකුලපකත්ථෙරානං අන්තෙවාසිකා රජනකම්මත්ථාය ආගච්ඡන්ති, තෙසං භාජනදාරුදොණිකාදීනි පුච්ඡන්තානං අසුකෙ ව අසුකෙ ව යානෙති දස්සෙතබ්බාති හොන්ති, එවං සබ්බකාලම්පි නිව්වඛ්ඛාවටො හොති.

යත්ථ නානාවිධං සාකපණ්ණං හොති, තත්ථස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා දිවාචිහාරං නිසින්තස්සාපි සන්තිකෙ සාකහාරිකා ගායමානා පණ්ණං උච්චින්නතියො විසභාගසද්දසඬ්ඝට්ටනෙන කම්මට්ඨානන්තරායං කරොන්ති.

යත්ථ පන නානාවිධා මාලාගච්ඡා සුපුප්ඵිතා හොන්ති, තත්ත්වා තාදිසොයෙව උපද්දෙවා.

යත්ථ නානාවිධං අම්බජම්බුපනසාදිඵලං හොති, තත්ථ ඵලත්ථිකා ආගන්ත්වා යාවන්ති, අදෙන්තස්ස කුජ්ඣන්ති, බලක්කාරෙන වා ගණ්හන්ති, සායන්හසමයෙ විහාරමජ්ඣෙ වඬ්කමන්තෙන තෙ දිස්වා “කිං උපාසකා එවං කරොථා”ති චුත්තා යථාරූචි අක්කොසන්ති. අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

පන්ථනියෙ පන ලෙණසම්මතෙ දක්ඛිණගිරිහත්ථිකුච්ඡිවෙතියගිරිවිත්තලපබ්බතසදියෙ විහාරෙ විහරන්තං අයමරහාති සම්භාවෙත්වා වන්දිතුකාමා මනුස්සා සමන්තා ඔසරන්ති, තෙනස්ස න ථාසු හොති, යස්ස පන තං සප්පායං හොති, තෙන දිවා අඤ්ඤත්‍ර ගන්ත්වා රත්තිං වසිතබ්බං.

නගරසන්නිස්සිතො විසභාගාරම්මිණානි ආපාට්ඨාගච්ඡන්ති, කුම්භදාසියොපි සංචෙති නිසංසන්නියො ගච්ඡන්ති, ඔක්කමිත්වා මග්ගං න දෙන්ති, ඉස්සරමනුස්සාපි විහාරමජ්ඣෙකෙ සාණං පරික්ඛිපිත්වා නිසිදන්ති.

දාරුසන්නිස්සයෙ පන යත්ථ කට්ඨානි ච දබ්බුපකරණරුක්ඛා ච සන්නි, තත්ථ කට්ඨහාරිකා පුබ්බෙ චුත්තසාකපුප්ඵහාරිකා විය අභාසුං කරොන්ති, විහාරෙ රුක්ඛා සන්නි, තෙ ඡිත්තදිත්වා සරානි කරිස්සාමානි මනුස්සා ආගන්ත්වා ඡිත්තදන්ති. සචෙ සායන්හසමයං පධානසරා නික්ඛමිත්වා විහාරමජ්ඣෙකෙ වඩ්ඤාමන්තො තෙ දිස්වා “කිං උපාසකා ඵලං කරොථා”ති වදති, යථාරූපි අක්කොසන්නි, අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

යො පන ඛෙත්තසන්නිස්සිතො හොති සමන්තා ඛෙත්තෙහි පරිවාරිතො, තත්ථ මනුස්සා විහාරමජ්ඣෙකෙයෙව බලං කත්වා ධඤ්ඤං මද්දන්ති, පමුඛෙසු සයන්ති, අඤ්ඤම්පි බහුං අභාසුං කරොන්ති. යත්රාපි මහාසඤ්ඤාහොගො හොති, ආරාමිකා කුලානං ගාවො රුත්ඨන්ති, උදකචාරං පටිසෙධෙන්ති, මනුස්සා විහිසිසං ගහෙන්වා “පස්සථ තුම්භාකං ආරාමිකානං කම්ම”න්ති සඤ්ඤාස්ස දස්සෙන්ති. තෙන තෙන කාරණෙන රාජරාජමහාමත්තානං සරද්ධාරං ගන්තබ්බං හොති, අයම්පි ඛෙත්තසන්නිස්සිතෙනෙව සඤ්ඤාමානො.

විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිකානි යත්ථ අඤ්ඤාමඤ්ඤං විසභාගවෙරි භික්ඛු විහරන්ති, යෙ කලහං කරොන්තා මා, හන්තෙ, ඵලං කරොථාති වාරියමානා ඵතස්ස පංසුකුලිකස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය නට්ඨාමිහානි වත්තාරො භවන්ති.

යොපි උදකපට්ටනං වා ථලපට්ටනං වා නිස්සිතො හොති, තත්ථ අභිණ්භං නාවාහි ච සත්ථෙහි ච ආගතමනුස්සා ඔකාසං දෙථ, පාතියං දෙථ, ලොණං දෙථාති සට්ඨයන්තා අභාසුං කරොන්ති.

පච්චන්තසන්නිස්සිතෙ පන මනුස්සා බුද්ධාදීසු අප්පසන්නා හොන්ති.

රජ්ජසිමසන්නිස්සිතෙ රාජහයං හොති. තඤ්ඤි පදෙසං ඵකො රාජා න මය්හං වසෙ වත්තතිති පහරති, ඉතරොපි න මය්හං වසෙ වත්තතිති. තත්රායං භික්ඛු කදාපි ඉමස්ස රඤ්ඤො විජිතෙ විවරති, කදාපි ඵතස්ස. අථ නං “වරපුරිසො අය”න්ති මඤ්ඤාමානා අනායබ්බසනං පාපෙන්ති.

අසප්පායතානි විසභාගරූපාදිආරම්මණසමොසරණෙන වා අමනුස්සපරිග්ගහිතතාය වා අසප්පායතා. තත්ත්වං වත්ථු. ඵකො කිර ථෙරො අරඤ්ඤෙ වසති. අථස්ස ඵකා යක්ඛිනී පණ්ණසාලද්වාරෙ යත්වා ගායි. සො නික්ඛමිත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි, සා ගන්ත්වා වඩ්ඤාමනසීසෙ ගායි. ථෙරො වඩ්ඤාමනසීසං අගමාසි. සා සතපොරිසෙ පපාතෙ යත්වා ගායි. ථෙරො

පටිනිවත්ති. අථ නං සා වෙගෙනාගන්ත්වා ගහෙත්වා “මයා, හන්තෙ, න එකො න ද්වෙ තුම්භාදිසා බාදිතා”ති ආහ.

කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති යත්ථ න සක්කා හොති ආවරියං වා ආවරියසමං වා උපජ්ඣායං වා උපජ්ඣායසමං වා කල්‍යාණමිත්තං ලද්ධං. තත්ථ සො කල්‍යාණමිත්තානං අලාභො මහාදොසොයෙවාති ඉමෙසං අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්තාගතො අනනුරූපොති වෙදිතබ්බො. චුත්තම්පි වෙනං අට්ඨකථාසු —

මහාවාසං නවාවාසං, ජරාවාසඤ්ච පන්ථනිං;
සොණ්ඩිං පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච, එලං පත්ථිතමෙව ව.

නගරං දාරුතා ඛෙත්තං, විසභාගෙන පට්ටනං;
පච්චන්තසීමාසප්පායං, යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති.

අට්ඨාරසෙතානි යානානි, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො;
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍යා, මග්ගං සප්පට්ඨයං යථාති.

අනුරූපවිහාරො

53. යො පන ගොවරගාමතො නාතිදුරනාවචාසන්නතාදීහි පඤ්චභඩ්ගෙහි සමන්තාගතො, අයං අනුරූපො නාම. චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා — “කථඤ්ච, හික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතං හොති? ඉධ, හික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදුරං හොති නාවචාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නං, දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ගෙසාසං, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙනෙව උප්පජ්ජන්ති විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා. තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ ථෙරා හික්ඛු විහරන්ති බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා, තෙ කාලෙන කාලං උපසඩ්ධමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්භති ‘ඉදං, හන්තෙ, කථං ඉමස්ස කො අත්ථො’ති, තස්ස තෙ ආයස්මන්තො අවිච්චඤ්චෙව විවරන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච උත්තානීකරොන්ති, අනෙකච්චිතෙසු ව කඬ්ඛට්ඨානියෙසු ධම්මෙසු කඬ්ඛං පටිවිනොදෙන්නි. එවං බො, හික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතං හොති”ති (අ. නි. 10.11).

අයං “සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පභාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙනා”ති එත්ථ විත්ථාරො.

බුද්දකපලිබොධා

54. බුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වානි එවං පතිරුපෙ විහාරෙ විහරන්තෙන යෙපිස්ස තෙ හොන්ති බුද්දකපලිබොධා, තෙපි උපවිජිත්දිතබ්බා. සෙය්‍යාපීදං, දීඝානි කෙසනබලොමානි ඡිත්දිතබ්බානි. ජිණ්ණවිවරෙසු දළ්භිකම්මං වා තුන්තකම්මං වා කාතබ්බං. කිලිට්ඨානි වා රජිතබ්බානි. සථෙ පත්තෙ මලං හොති, පත්තො පවිතබ්බො. මඤ්චපීඨාදීනි සොධෙතබ්බානීති. “අයං බුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා”ති එත්ථ විත්ථාරො.

භාවනාවිධානං

55. ඉදානි සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිභාපෙන්තෙන භාවෙතබ්බොති එත්ථ අයං පථවිකසිණං ආදිං කත්වා සබ්බකම්මට්ඨානවසෙන විත්ථාරකථා හොති.

එවං උපවිජිත්තබුද්දකපලිබොධෙන හි හික්ඛුනා පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන හත්තසම්මදං පටිවිනොදෙන්වා පවිචිත්තෙ ඔකාසෙ සුඛනිසින්නෙන කතාය වා අකතාය වා පථවියා නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. චුත්තඤ්ඤානං -

“පථවිකසිණං උග්ගණ්හන්තො පථවියං නිමිත්තං ගණ්හාති කතෙ වා අකතෙ වා සාන්තකෙ, නො අන්තකෙ, සකොටියෙ, නො අකොටියෙ, සචට්ඨුමෙ, නො අචට්ඨුමෙ, සපරියන්තෙ, නො අපරියන්තෙ, සුප්පමත්තෙ වා සරාවමත්තෙ වා. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, සුවචත්ථිතං වචත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සුපධාරිතං උපධාරෙන්වා සුවචත්ථිතං වචත්ථපෙන්වා ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී භුත්වා විත්තිකාරං උපට්ඨපෙන්වා සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ විත්තං උපනිබන්ධති ‘අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්භා මුච්චිස්සාමී’ති. සො විචිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති.

තත්ථ යෙන අතීතභවෙපි සාසනෙ වා ඉසිපබ්බජ්ජාය වා පබ්බජිත්වා පථවිකසිණෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තිතපුබ්බානි, එවරුපස්ස පුඤ්ඤවතො උපනිස්සයසම්පන්නස්ස අකතාය පථවියා කසිතට්ඨානෙ වා බලමණ්ඩලෙ වා නිමිත්තං උප්පජ්ජති, මල්ලකත්ථෙරස්ස විය. තස්ස කිරායස්මතො කසිතට්ඨානං ඔලොකෙන්තස්ස තංයානප්පමාණමෙව නිමිත්තං උදපාදි. සො තං වඩ්ඪෙත්වා පඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තෙන්වා ඤානපදට්ඨානං විපස්සනං පට්ඨපෙන්වා අරහත්තං පාපුණි.

යො පනෙවං අකතාධිකාරො හොති, තෙන ආචරියසන්තිකෙ උග්ගහිතකම්මට්ඨානවිධානං අවිරාධෙත්වා චත්තාරො කසිණදොසෙ පරිහරන්තෙන කසිණං කාතබ්බං. නීලපිතලොහිතඔදාතසම්භෙදවසෙන හි චත්තාරො පථවිකසිණදොසා. තස්මා නීලාදිවණ්ණං මත්තිකං අග්ගහෙත්වා ගඬිගාවහෙ මත්තිකාසදිසාය අරුණවණ්ණාය මත්තිකාය කසිණං කාතබ්බං. තඤ්ච ඛො විහාරමජ්ඣෙකෙ සාමණෙරාදීනං සඤ්චරණට්ඨානෙන න කාතබ්බං. විහාරපච්චන්තෙ පන පටිච්ඡන්තට්ඨානෙන පබ්භාගෙ වා පණ්ණසාලාය වා සංභාරිමං වා තත්ත්වයකං වා කාතබ්බං. තත්ත්ව සංභාරිමං චතුසු දණ්ඩකෙසු පිලොතිකං වා චම්මං වා කටසාරකං වා බන්ධිත්වා තත්ථ අපනීතතිණුලසක්ඛරකප්පලිකාය සුමද්දිතාය මත්තිකාය චුත්තජපමාණං වට්ටං ලිම්පෙත්වා කාතබ්බං. තං පරිකම්මකාලෙ භූමියං අත්ථරිත්වා ඔලොකෙතබ්බං. තත්ත්වයකං භූමියං පදුමකණ්ණිකාකාරෙන බාණුකෙ ආකොටෙත්වා වල්ලිහි විනන්ධිත්වා කාතබ්බං. යදි සා මත්තිකා නජපහොති, අධො අඤ්ඤං පක්ඛිපිත්වා උපරිභාගෙ සුපරිසොධිතාය අරුණවණ්ණාය මත්තිකාය විදන්ථිවතුරඬිගුලවිත්ථාරං වට්ටං කාතබ්බං. එතදෙව හි පමාණං සන්ධාය “සුජපමත්තං වා සරාවමත්තං වා”ති චුත්තං. “සාන්තකෙ නො අනන්තකෙ”ති ආදි පනස්ස පරිච්ඡෙදත්ථාය චුත්තං.

56. තස්මා එවං චුත්තජපමාණපරිච්ඡෙදං කත්වා රුක්ඛපාණිකා විසභාගවණ්ණං සමුට්ඨපෙති. තස්මා තං අග්ගහෙත්වා පාසාණපාණිකාය සංසෙත්වා සමං හෙරිතලසදිසං කත්වා තං ධානං සම්මජ්ජිත්වා න්හත්වා ආගන්ත්වා කසිණමණ්ඩලතො අඬ්ඨතෙයාහත්ථන්තරෙ පදෙසෙ පඤ්ඤත්තෙ විදන්ථිවතුරඬිගුලපාදකෙ සුඅත්ථතෙ පීඨෙ නිසිදිතබ්බං. තතො දුරතරෙ නිසින්නස්ස හි කසිණං න උපට්ඨාති, ආසන්නතරෙ කසිණදොසා පඤ්ඤායන්ති. උච්චතරෙ නිසින්නෙන ගීවං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතබ්බං හොති, නීචතරෙ ජණ්ණුකානි රුජන්ති. තස්මා චුත්තනයෙනෙව නිසිදිත්වා “අජපස්සාදා කාමා”ති ආදිතා නයෙන කාමෙසු ආදීනවං පච්චට්ඨෙක්ඛිත්වා කාමනිස්සරණෙ සබ්බදුක්ඛසමතික්කමුපායභූතෙ නෙක්ඛම්මෙ ජාතාහිලාසෙන බුද්ධධම්මසඬ්ඝගුණානුස්සරණෙන පිතිපාමොජ්ජං ජනයිත්වා “අයං දානි සා සබ්බබුද්ධ පච්චෙකබුද්ධ අරියසාවකෙහි පටිපන්නා නෙක්ඛම්මපටිපදා”ති පටිපත්තිසා සඤ්ජාතගාරවෙන “අද්ධා ඉමාය පටිපදාය පච්චෙකසුඛරසස්ස භාගී භවිස්සාමි”ති උස්සාහං ජනයිත්වා සමෙන ආකාරෙන චක්ඛුනි උම්මිලෙත්වා නිමිත්තං ගණ්හන්තෙන භාවෙතබ්බං.

අතිඋම්මිලයතො හි චක්ඛු කිලමති, මණ්ඩලඤ්ච අතිවිභූතං හොති, තෙනස්ස නිමිත්තං නුජපජ්ජති. අතිමන්දං උම්මිලයතො මණ්ඩලමවිභූතං හොති, විත්තඤ්ච ලීනං හොති, එවම්පි නිමිත්තං නුජපජ්ජති. තස්මා ආදාසතල මුඛනිමිත්තදස්සිනා විය සමෙනාකාරෙන චක්ඛුනි උම්මිලෙත්වා නිමිත්තං.

ගණ්හන්තෙන භාවෙනබ්බං, න චණ්ණො පච්චචෙක්ඛිතබ්බො, න ලක්ඛණං මනසිකාතබ්බං. අපිච චණ්ණං අමුඤ්ඤිත්වා නිස්සයසචණ්ණං කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ විත්තං පට්ඨපෙත්වා මනසි කාතබ්බං. පට්ඨි මහී, මෙදිනී, භූමි, වසුධා, වසුන්ධරාතිආදීසු පට්ඨිනාමෙසු යම්ච්ඡති, යදස්ස සඤ්ඤානුකූලං හොති, තං චත්තබ්බං. අපිච පට්ඨිති එතදෙව නාමං පාකට්ඨං, තස්මා පාකට්ඨසෙනෙව පට්ඨි පට්ඨිති භාවෙනබ්බං. කාලෙන උම්මිලෙන්වා කාලෙන නිම්මිලෙන්වා ආවජ්ජිතබ්බං. යාව උග්ගහනිමිත්තං නුප්පජ්ජති, තාව කාලසතම්පි කාලසහස්සම්පි තතො හියොයාපි එතෙනෙව නයෙන භාවෙනබ්බං.

57. තස්සෙවං භාවයතො යදා නිම්මිලෙන්වා ආවජ්ජන්තස්ස උම්මිලිතකාලෙ විය ආපාට්ඨාගච්ඡති, තදා උග්ගහනිමිත්තං ජාතං නාම හොති. තස්ස ජාතකාලතො පට්ඨාය න තස්මිං යානෙ නිසිදිතබ්බං. අත්තතො වසන්ට්ඨානං පටිසිත්වා තත්ථ නිසින්නෙන භාවෙනබ්බං. පාදොධානපපඤ්චපරිහාරත්ථං පනස්ස එකපට්ඨිකූපාහනා ව කත්තරදණ්ඩො ව ඉච්ඡිතබ්බො. අථානෙන සචෙ තරුණො සමාධි කෙනවිදෙව අසජ්ජායකාරණෙන නස්සති, උපාහනා ආරුශ්භ කත්තරදණ්ඩං ගහෙත්වා තං යානං ගන්ත්වා නිමිත්තං ආදාය ආගන්ත්වා සුඛනිසින්නෙන භාවෙනබ්බං, පුනස්පුනං සමන්තාහරිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං. තස්සෙවං කරොන්තස්ස අනුක්කමෙන නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, කිලෙසා සන්තිසිද්ධන්ති, උපචාරසමාධිනා විත්තං සමාධියති, පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති.

තත්‍රායං පුරිමස්ස ව උග්ගහනිමිත්තස්ස ඉමස්ස ව විසෙසො, උග්ගහනිමිත්තෙ කසිණදොසො පඤ්ඤායති, පටිභාගනිමිත්තං ථවිකතො නිහතාදාසමණ්ඩලං විය සුධොතසඬ්ඛලාලං විය වලාහකන්තරා නික්ඛන්තවන්දමණ්ඩලං විය මෙසමුඛෙ බලාකා විය උග්ගහනිමිත්තං පදාලෙන්වා නික්ඛන්තම්ච තතො සතගුණං සහස්සගුණං සුපරිසුද්ධං හුත්වා උපට්ඨාති. තඤ්ච ඛො නෙව චණ්ණවන්තං, න සණ්ඨානවන්තං. යදි හි තං ඊදිසං භවෙය්‍ය, චක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යං සියා ඔළාරිකං සම්මසනුපගං තිලක්ඛණබ්භාහතං, න පනෙතං තාදිසං. කෙවලඤ්ඤි සමාධිලාභිනො උපට්ඨානාකාරමත්තං සඤ්ඤප්මෙතන්ති.

58. උප්පන්නකාලතො ව පනස්ස පට්ඨාය නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්තිසිද්ධිනාව, උපචාරසමාධිනා විත්තං සමාහිතමෙවාති.

දුට්ඨො හි සමාධි උපචාරසමාධි ව අප්පනාසමාධි ව. ද්විභාකාරෙහි විත්තං සමාධියති උපචාරභූමියං වා පටිලාභභූමියං වා. තත්ථ උපචාරභූමියං නීවරණප්පහානෙන විත්තං සමාහිතං හොති. පටිලාභභූමියං අභිගපාතුභාවෙන.

ද්විත්තං පන සමාධිතං ඉදං නානාකාරණං, උපචාරෙ අභිගානි න ථාමජාතානි භොන්ති, අභිගානං අථාමජාතත්තා, යථා නාම දහරො කුමාරකො උක්ඛිපිත්වා යපියමානො පුනස්පුනං භූමියං පතති, එවමෙව උපචාරෙ උප්පන්නෙ චිත්තං කාලෙන නිමිත්තමාරම්මණං කරොති, කාලෙන භවභිගමොතරති. අප්පනායං පන අභිගානි ථාමජාතානි භොන්ති, තෙසං ථාමජාතත්තා, යථා නාම බලවා පුරිසො ආසනා වුට්ඨාය දිවසම්පි තිට්ඨෙය්‍යා, එවමෙව අප්පනාසමාධිමිහි උප්පන්නෙ චිත්තං සකිං භවභිගවාරං ඡිත්දිත්වා කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවසං තිට්ඨති, කුසලජවනපටිපාටිවසෙනෙව පවත්තති.

තත්‍ර යදෙනං උපචාරසමාධිතා සද්ධිං පටිභාගනිමිත්තං උප්පන්නං, තස්ස උප්පාදනං නාම අතිදුක්කරං. තස්මා සචෙ තෙනෙව පල්ලභිකෙන තං නිමිත්තං වඩ්ඞෙත්වා අප්පනං අධිගන්තුං සක්කොති, සුන්දරං. නො චෙ සක්කොති, අථානෙන තං නිමිත්තං අප්පමත්තෙන වක්කවත්තිගබ්භො විය රක්ඛිතබ්බං. එවඤ්චි -

නිමිත්තං රක්ඛතො ලද්ධ-පරිභානි න විජ්ජති;
ආරක්ඛමිහි අසන්තමිහි, ලද්ධං ලද්ධං විනස්සති.

සත්තසප්පායා

59. තත්‍රායං රක්ඛණවිධි -

ආවාසො ගොවරො භස්සං, පුග්ගලො භොජනං උතු;
ඉරියාපටොති සත්තෙන, අසප්පායෙ විවජ්ජයෙ.

සප්පායෙ සත්ත සෙවෙට්, එවඤ්චි පටිපජ්ජතො;
නචිරෙනෙව කාලෙන, භොති කස්සචි අප්පනා.

තත්‍රස්ස යස්මිං ආවාසෙ වසන්තස්ස අනුප්පන්නං වා නිමිත්තං නුප්පජ්ජති, උප්පන්නං වා විනස්සති, අනුපට්ඨිතා ව සති න උපට්ඨාති, අසමාහිතඤ්ච චිත්තං න සමාධියති, අයං අසප්පායො. යත්ථ නිමිත්තං උප්පජ්ජති චෙව ථාවරඤ්ච භොති, සති උපට්ඨාති, චිත්තං සමාධියති නාගපබ්බතවාසිපධානියතිස්සත්ථෙරස්ස විය, අයං සප්පායො. තස්මා යස්මිං විහාරෙ බහු ආවාසා භොන්ති, තත්ථ එකමෙකස්මිං තිණි තිණි දිවසානි වසිත්වා යත්ථස්ස චිත්තං එකග්ගං භොති, තත්ථ වසිතබ්බං. ආවාසසප්පායනාය හි තම්බපණ්ණිදීපමිහි වුළුනාගලෙණෙ වසන්තා තත්ථෙව කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පඤ්චසතා හික්ඛු අරහත්තං පාපුණිංසු. සොනාපන්නාදීනං පන අඤ්ඤත්ථ

අරියභූමිං පත්වා තත්ථ අරහත්තප්පත්තානාඤ්ච ගණනා නත්ථී. එවමඤ්ඤෙසුපි විත්තලපබ්බතවිහාරාදීසු.

ගොවරගාමො පන යො සෙනාසනතො උත්තරෙන වා දක්ඛිණෙන වා නාතිදුරෙ දියඬිඬකොසබ්බන්තරෙ හොති සුලභසම්පන්නභික්ඛො, සො සප්පායො. විපරීතො අසප්පායො.

භස්සන්ති ද්වත්තිංසතිරවිජානකථාපරියාපන්නං අසප්පායං, තඤ්ඤිස්ස නිමිත්තන්තරධානාය සංවත්තති. දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සප්පායං, තම්පි මත්තාය භාසිතබ්බං.

පුග්ගලොපි අතිරවිජානකථිකො සීලාදිගුණසම්පන්නො, යං නිස්සාය අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා චිත්තං ථීරතරං හොති, එවරූපො සප්පායො. කායදල්භිබ්බුලො පන තිරවිජානකථිකො අසප්පායො. සො හි තං කද්දමොදකම්ච අවිජං උදකං මලීනමෙව කරොති, තාදිසඤ්ච ආගම්ම කොටපබ්බතවාසීදහරස්සෙව සමාපත්තිපි නස්සති, පගෙව නිමිත්තං.

භොජනං පන කස්සචි මධුරං, කස්සචි අම්බිලං සප්පායං හොති. උතුපි කස්සචි සීතො, කස්සචි උණ්භො සප්පායො හොති. තස්මා යං භොජනං වා උතුං වා සෙවන්තස්ස ඵාසු හොති, අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථීරතරං හොති, තං භොජනං සො ච උතු සප්පායො. ඉතරං භොජනං ඉතරො ච උතු අසප්පායො.

ඉරියාපට්ඨෙසුපි කස්සචි වඩ්ඤාමො සප්පායො හොති, කස්සචි සයනට්ඨානානිසප්පානං අඤ්ඤතරො. තස්මා තං ආවාසං විය තිණි දිවසානි උපපරික්ඛිත්වා යස්මිං ඉරියාපට්ඨෙ අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථීරතරං හොති, සො සප්පායො. ඉතරො අසප්පායොති වෙදිතබ්බො.

ඉති ඉමං සත්තවිධං අසප්පායං වජ්ජෙත්වා සප්පායං සෙවිතබ්බං. එවං පටිපන්නස්ස හි නිමිත්තාසෙවනබ්බුලස්ස නවිරෙනෙව කාලෙන හොති කස්සචි අප්පනා.

දසවිධඅප්පනාකොසල්ලං

60. යස්ස පන එවම්පි පටිපජ්ජතො න හොති, තෙන දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං. තත්ත්වායං නයො, දසාහාකාරෙහි අප්පනාකොසල්ලං ඉවජිතබ්බං, වත්ථුච්චිසදකිරියතො, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතො, නිමිත්තකුසලතො, යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං

සම්පහංසිතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතො, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතො, තදධිමුත්තතොති.

61. තත්ථ චත්ථවිසදකිරියා නාම අජ්ඣත්තිකබාහිරානං චත්ථුනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනබ්බොමානි දීඝානි හොන්ති, සරීරං වා සෙදමලග්ගහිතං, තදා අජ්ඣත්තිකචත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. යදා පනස්ස වීචරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති, සෙනාසනං වා උක්ඛාපං හොති, තදා බාහිරචත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ච චත්ථුමිහි අවිසදෙ උජ්ජන්තෙසු චිත්තවෙතසිකෙසු ඤාණමිපි අපරිසුද්ධං හොති, අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උජ්ජන්තදීපසිඛාය ඔභාසො විය. අපරිසුද්ධෙන ඤාණෙන සඬබ්බායෙ සම්මසතො සඬබ්බාරාපි අවිභූතා හොන්ති, කම්මට්ඨානමනුසුඤ්ජනො කම්මට්ඨානමිපි වුඩ්ඪිං විරුල්හිං වෙපුල්ලං න ගච්ඡති. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ චත්ථුමිහි උජ්ජන්තෙසු චිත්තවෙතසිකෙසු ඤාණමිපි විසදං හොති පරිසුද්ධං, පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උජ්ජන්තදීපසිඛාය ඔභාසො විය. පරිසුද්ධෙන ච ඤාණෙන සඬබ්බායෙ සම්මසතො සඬබ්බාරාපි විභූතා හොන්ති, කම්මට්ඨානමනුසුඤ්ජනො කම්මට්ඨානමිපි වුඩ්ඪිං විරුල්හිං වෙපුල්ලං ගච්ඡති.

62. ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනං නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධිත්තියං බලවං හොති ඉතරානි මන්දානි, තතො වීරිසිත්තියං පග්ගහකිච්චං, සතිත්තියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධිත්තියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤිත්තියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන භාපෙතබ්බං. චක්කලිත්ථෙරචත්ථු චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරිසිත්තියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධිත්තියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිච්චහෙදං, තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය භාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි සොණත්ථෙරචත්ථු දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවහාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තතො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා. විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුද්ධප්පසන්තො හොති, අචත්ථුස්මිං පසිදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාට්ඨකපක්ඛං භජති, හෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. උභින්නං සමතාය චත්ථුස්මිංයෙව පසිදති. බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛන්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛන්තා උද්ධච්චං අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලහති. වීරියං සමාධිතා සංයොජිතං උද්ධච්චෙව පතිතුං න ලහති, තස්මා තද්දුභයං සමං කාතබ්බං. උභයසමතාය හි අජ්ජනා හොති. අපිච්ච සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති.

එවං සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්නො අප්පනං පාපුණ්ණස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි සො ලක්ඛණපට්ඨෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි විත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො කොසජ්ජපක්ඛෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති, තස්මා සා ලොණුදූපනං විය සබ්බබ්බාසද්දෙනෙසු, සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ – “සති ච පන සබ්බත්ථිකා චුත්තා භගවතා. කිං කාරණා? විත්තඤ්ඤි සතිපට්ඨරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න විනා සතියා විත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො හොති”ති.

63. නිමිත්තකොසල්ලං නාම පට්ඨානසංකීර්ණදිකස්ස විත්තෙකග්ගතානිමිත්තස්ස අකතස්ස කරුණකොසල්ලං, කතස්ස ච භාවනාකොසල්ලං, භාවනාය ලද්ධස්ස රක්ඛණකොසල්ලඤ්ච, තං ඉධ අධිප්පෙතං.

64. කථඤ්ච යස්මිං සමයෙ විත්තං පග්ගහෙනබ්බං, තස්මිං සමයෙ විත්තං පග්ගණ්හාති? යදාස්ස අනිසිලිචිරියතාදිහි ලීනං විත්තං හොති, තදා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො තයො අභාවෙන්වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදයො භාවෙති. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා –

“සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි වෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, උදකවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, පංසුකෙන ච ඕකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු බො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති? නො හෙතං, භන්තෙ. එවමෙව බො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ ලීනං විත්තං හොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, අකාලො සමාධි...පෙ.... අකාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, විත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුසමුට්ඨාපයං හොති. යස්මිං ච බො, භික්ඛවෙ, ලීනං විත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො පීතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, විත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි වෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, න

ව පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු බො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උප්පාලෙතුන්ති? එවං භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථ ව යථාසකමාහාරවසෙන ධම්මවිවයසම්බොජ්ඣකඛිගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“අත්ථී, භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා භීතජ්ජණිකා ධම්මා කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුජ්ජන්තස්ස වා ධම්මවිවයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්ස වා ධම්මවිවයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භියොසාභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා “අත්ථී, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුජ්ජන්තස්ස වා විරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්ස වා විරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භියොසාභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා “අත්ථී, භික්ඛවෙ, පීතිසම්බොජ්ඣකඛිගට්ඨානියා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුජ්ජන්තස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භියොසාභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තත්ථ සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණපටිච්චෙධවසෙන පවත්තමනසිකාරො කුසලාදීසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. ආරම්භධාතුආදීනං උප්පාදනවසෙන පවත්තමනසිකාරො ආරම්භධාතුආදීසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. තත්ථ ආරම්භධාතුති පඨමවීරියං වුව්වති. නික්කමධාතුති කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතරං. පරක්කමධාතුති පරං පරං යානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. පීතිසම්බොජ්ඣකඛිගට්ඨානියා ධම්මාති පන පීතියා එව එතං නාමං. තස්සාපි උප්පාදකමනසිකාරොව යොනිසො මනසිකාරො නාම.

අපිච සත්ත ධම්මා ධම්මවිවයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුච්චසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවත්තපුග්ගලසෙවනා, ගම්භීරඤාණවරියපච්චවෙක්ඛණා, තදධිමුත්තතාති.

පටවිකසිණනිද්දෙයා

සංවත්සරානි

භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුචුපසමයං හොති. සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි වෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍යා...පෙ.... පංසුකෙන ව ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො භු ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති? එවං, භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. චුත්තඤ්ඤානං භගවතා -

“අත්ථී, භික්ඛවෙ, කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස හියොහාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා “අත්ථී, භික්ඛවෙ, සමථනිමිත්තං අබ්‍යග්ගනිමිත්තං. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස හියොහාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා “අත්ථී, භික්ඛවෙ, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගට්ඨානියා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස හියොහාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති’’ති (සං. නි. 5.232).

තත්ථ යථාස්ස පස්සද්ධිආදයො උප්පන්නපුබ්බා, තං ආකාරං සල්ලක්ඛෙන්වා තෙසං උප්පාදනවසෙන පවත්තමනසිකාරොව තීසුපි පදෙසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. සමථනිමිත්තන්ති ව සමථස්සෙවෙනමධිවචනං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන ව තස්සෙව අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති.

අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පණිතභොජනසෙවනතා, උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපට්ඨඛසෙවනතා, මජ්ඣන්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති වත්ථුච්ඡිදනා, නිමිත්තකුසලතා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා, සමයෙ චිත්තස්ස

67.

එවඤ්ඤා සම්පාදයතො, අප්පනාකොසල්ලං ඉමං;
පටිලද්ධෙ නිමිත්තස්මිං, අප්පනා සම්පවත්තති.

එවඤ්ඤා පටිපත්තස්ස, සචෙ සා නප්පවත්තති;
තථාපි න ජහෙ යොගං, වායමෙථෙව පණ්ඩිතො.

හිත්වා හි සම්මාවායාමං, විසෙසං නාම මාණවො;
අධිගච්ඡෙ පරිත්තම්පි, යානමෙතං න විජ්ජති.

චිත්තප්පවත්තිආකාරං, තස්මා සල්ලක්ඛයං බුද්ධො;
සමතං චිරියස්සෙව, යොජයෙථ පුනඡ්ඡුතං.

ඊසකම්පි ලයං යන්තං, පග්ගණ්හෙථෙව මානසං;
අච්චාරද්ධං නිසෙධෙත්වා, සමමෙව පවත්තයෙ.

රෙණුම්හි උප්පලදලෙ, සුත්තෙ නාවාය නාළියා;
යථා මධුකරාදීනං, පවත්ති සම්මවණ්ණිකා.

ලීනඋද්ධතභාවෙහි, මොචයිත්වාන සබ්බසො;
එවං නිමිත්තාහිමුඛං, මානසං පටිපාදයෙති.

නිමිත්තාහිමුඛපටිපාදනං

68. තත්ත්වයන්ටදීපනා – යථා හි අභේකො මධුකරො අසුකස්මිං රුක්ඛෙ පුප්ඵං පුප්ඵිතන්ති ඤාත්වා තික්ඛෙන වෙගෙන පක්ඛන්දො තං අතික්කමිත්වා පටිනිවත්තෙන්තො බිණ්ණෙ රෙණුම්හි සම්පාපුණාති. අපරො අභේකො මන්දෙන ජවෙන පක්ඛන්දො බිණ්ණයෙව සම්පාපුණාති. ඡෙකො පන සමෙන ජවෙන පක්ඛන්දො සුඛෙන පුප්ඵරාසිං සම්පත්වා යාවදිච්ඡකං රෙණුං ආදාය මධුං සම්පාදෙත්වා මධුරසමනුභවති.

යථා ච සල්ලකත්තඅන්තෙවාසිකෙසු උදකථාලගතෙ උප්පලපත්තෙ සත්ථකම්මං සික්ඛන්තෙසු එකො අභේකො වෙගෙන සත්ථං පාතෙන්තො උප්පලපත්තං ද්විධා වා ඡින්දති, උදකෙ වා පවෙසෙති. අපරො අභේකො ඡිජ්ජනපවෙසනභයා සත්ථකෙන චුසිතුම්පි න විසහති. ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන තත්ථ සත්ථපහාරං දස්සෙත්වා පරියොදාතසිජ්ජො හුත්වා තථාරූපෙසු යානෙසු කම්මං කත්වා ලාභං ලභති.

යථා ච යො චතුර්‍යාමජ්ජමාණං මක්කටසුත්තමාහරති, සො චත්තාරි සහස්සානි ලහතීති රඤ්ඤා චුත්තෙ එකො අභේකපුරිසො වෙගෙන

මක්කටසුත්තමාකඨ්ඨන්තො තහිං තහිං ඡිත්තද්වයෙව. අපරො අඡෙකො ඡෙදනභයා භත්තො චුඡිත්තමිති න විසභති. ඡෙකො පන කොට්ඨො පට්ඨාය සමෙන පයොගෙන දණ්ඩකෙ වෙධෙත්වා ආභරිත්වා ලාභං ලභති.

යථා ච අඡෙකො නියාමකො බලවතානෙ ලභිකාරං පුරන්තො නාවං විදෙසං පක්ඛන්දාපෙති. අපරො අඡෙකො මන්දවානෙ ලභිකාරං ඔරොපෙත්තො නාවං තත්තො ධාපෙති. ඡෙකො පන මන්දවානෙ ලභිකාරං පුරන්තො බලවතානෙ අභිසලභිකාරං කත්වා සොත්ථිනා ඉච්ඡිතට්ඨානං පාපුණාති.

යථා ච යො තෙලෙන අඡඩ්ඛන්තො නාලිං පුරන්ති, සො ලාභං ලභතිති ආචරියෙන අත්තෙවාසිකානං වුත්තෙ එකො අඡෙකො ලාභලුද්ධො වෙගෙන පුරන්තො තෙලං ඡඩ්ඛති. අපරො අඡෙකො තෙලඡඩ්ඛනභයා ආසිඤ්චිත්තමිති න විසභති. ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන පුරන්තො ලාභං ලභති.

එවමෙව එකො භික්ඛු උප්පන්නෙ නිමිත්තෙ සීඝමෙව අප්පනං පාපුණිස්සාමිති ගාල්භං වීරියං කරොති, තස්ස චිත්තං අච්චාරද්ධවීරියත්තා උද්ධච්චෙ පතති, සො න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. එකො අච්චාරද්ධවීරියත්තා දොසං දිස්වා කිං දානිමෙ අප්පනායාති වීරියං භාපෙති, තස්ස චිත්තං අනිලිනවීරියත්තා කොසජ්ජෙ පතති, සොපි න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. යො පන ඊසකමිති ලීනං ලීනභාවතො උද්ධතං උද්ධච්චතො මොචෙත්වා සමෙන පයොගෙන නිමිත්තාහිමුඛං පවත්තෙති, සො අප්පනං පාපුණාති, තාදිසෙන භවිතබ්බං. ඉමමත්ථං සන්ධාය එතං වුත්තං -

රෙණුමිහි උප්පලදලෙ, සුත්තෙ නාවාය නාලියා;
යථා මධුකරාදීනං, පවත්ති සම්මවණ්ණිකා.

ලීනඋද්ධතභාවෙහි, මොචයිත්වාන සබ්බසො;
එවං නිමිත්තාහිමුඛං, මානසං පටිපාදයෙති.

පට්ඨානසංකීර්ණාදිදෙසො

69. ඉති එවං නිමිත්තාහිමුඛං මානසං පටිපාදයතො පනස්ස ඉදානි අප්පනා ඉජ්ඣිස්සන්ති භවති. උපච්ඡිත්තදිත්වා පට්ඨි පට්ඨිති අනුයොගවසෙන උපට්ඨිතං තදෙව පට්ඨිකසිණං ආරම්භණං කත්වා මනොද්චාරාවජ්ජනමුප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්භණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති. තෙසු අවසානෙ එකං රූපාවචරං, සෙසානි කාමාවචරානි. පකතිචිත්තෙහි බලවතරචිතක්කච්චාරපිතිසුඛචිත්තෙකග්ගතානි යානි අප්පනාය පරිකම්මත්තා පරිකම්මානීතිපි, යථා ගාමාදීනං ආසන්නපදෙසො ගාමුපචාරො නගරූපචාරොති වුවචති, එවං අප්පනාය ආසන්නත්තා සම්පචාරත්තා වා උපචාරානීතිපි, ඉතො

පුබ්බෙ පරිකම්මානං, උපරි අප්පනාය ච අනුලොමතො අනුලොමානීතිපි වුවුවන්ති. යඤ්චෙත්ථ සබ්බන්තිමං, තං පරිත්තගොත්තාභිභවනතො, මහග්ගතගොත්තභාවනතො ච ගොත්‍රභූතිපි වුවුවති. අගනිතග්ගහණෙන පනෙත්ථ පයමං පරිකම්මං, දුතියං උපචාරං, තතියං අනුලොමං, චතුත්ථං ගොත්‍රභූ. පයමං වා උපචාරං, දුතියං අනුලොමං, තතියං ගොත්‍රභූ, චතුත්ථං පඤ්චමං වා අප්පනාවිත්තං. චතුත්ථමෙව හි පඤ්චමං වා අප්පෙති, තඤ්ච බො බිජ්ජාභිඤ්ඤදන්ධාභිඤ්ඤවසෙන. තතො පරං ජවනං පතති. භවඤ්ඤස්ස වාරො හොති.

ආභිධම්මිකගොදත්තත්ථෙරො පන “පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො”ති (පට්ඨා. 1.1.12) ඉමං සුත්තං වත්වා ආසෙවනපච්චයෙන පච්ඡිමො පච්ඡිමො ධම්මො බලවා හොති, තස්මා ඡට්ඨෙයි සත්තමෙපි අප්පනා හොතීති ආහ, තං අට්ඨකථාසු “අත්තනො මතිමත්තං ථෙරස්සෙත”න්ති වත්වා පටික්ඛිත්තං. චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙව පන අප්පනා හොති. පරතො ජවනං පතීතං නාම හොති, භවඤ්ඤස්ස ආසන්නත්තාති වුත්තං. තමෙව විචාරෙත්වා වුත්තත්තා න සක්කා පටික්ඛිපිතුං. යථා හි පුරිසො ඡින්නපපාතාභිමුඛො ධාවන්තො යාතුකාමොපි පරියන්තෙ පාදං කත්වා යාතුං න සක්කොති පපාතෙ එව පතති, එවං ඡට්ඨෙ වා සත්තමෙ වා අප්පෙතුං න සක්කොති, භවඤ්ඤස්ස ආසන්නත්තා. තස්මා චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙව අප්පනා හොතීති වෙදිතබ්බො.

සා ච පන එකචිත්තක්ඛණිකායෙව. සත්තසු හි යානෙසු අද්ධානපරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි පයමප්පනායං, ලොකියාභිඤ්ඤාසු, චතුසු මග්ගෙසු, මග්ගානන්තරඵලෙ, රූපාරූපභවෙසු භවඤ්ඤස්සානෙ, නිරොධස්ස පච්චයො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ, නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස ඵලසමාපත්තියන්ති. එත්ථ මග්ගානන්තරඵලං තිණ්ණං උපරි න හොති. නිරොධස්ස පච්චයො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ද්වින්නමුපරි න හොති. රූපාරූපෙසු භවඤ්ඤස්ස පරිමාණං නත්ථි, සෙසට්ඨානෙසු එකමෙව විත්තන්ති. ඉති එකචිත්තක්ඛණිකායෙව අප්පනා. තතො භවඤ්ඤපාතො. අථ භවඤ්ඤං වොචිජින්නිත්වා ඤානපච්චවෙක්ඛණත්ථාය ආවජ්ජනං, තතො ඤානපච්චවෙක්ඛණන්ති.

එත්තාවතා ච පනෙස විචිච්චෙව කාමෙහි විචිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සච්චාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති (ධ. ස. 160; දී. නි. 1.226). එවමනෙන පඤ්චඤ්චිච්චප්පහිනං පඤ්චඤ්චිච්චසමන්තාගතං තිව්ධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං පයමං ඤානං අධිගතං හොති පථවිකසිණං.

70. තත්ථ විවිච්චෙව කාමෙහිති කාමෙහි විවිච්චිත්වා විනා හුත්වා අපක්කමිත්වා. යො පනායමෙත්ථ එවකාරො, සො නියමත්ථොති චෙදිතබ්බො. යස්මා ච නියමත්ථො, තස්මා තස්මිං පටිමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරණසමයෙ අවිජ්ජමානානම්පි කාමානං තස්ස පටිමජ්ඣානස්ස පටිපක්ඛහාවං කාමපරිච්චාගෙනෙව චස්ස අධිගමං දීපෙති.

කථං? “විවිච්චෙව කාමෙහි”ති එවඤ්ඤි නියමෙ කරියමානෙ ඉදං පඤ්ඤායති, නුත ඝාතස්ස කාමා පටිපක්ඛභූතා යෙසු සති ඉදං නප්පවත්තති, අත්ඨකාරෙ සති පදීපොභාසො විය. තෙසං පරිච්චාගෙනෙව චස්ස අධිගමො හොති, ඔරිමතීරපරිච්චාගෙන පාරිමතීරස්සෙව. තස්මා නියමං කරොතීති.

තත්ථ සියා, කස්මා පනෙස පුබ්බපදෙයෙව චුත්තො, න උත්තරපදෙ, කිං අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිච්චිවාපි ඝාතං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති? න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. තංනිස්සරණතො හි පුබ්බපදෙ එස චුත්තො. කාමධාතුසමතික්කමනතො හි කාමරාගපටිපක්ඛතො ච ඉදං ඝාතං කාමානමෙව නිස්සරණං. යථාහ, “කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්ම”න්ති (දී. නි. 3.353). උත්තරපදෙපි පන යථා “ඉධෙව, හික්ඛෙව, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො”ති (ම. නි. 1.139; අ. නි. 4.241) එත්ථ එවකාරො ආනෙත්වා චුච්චති, එවං චත්තබ්බො. න හි සක්කා ඉතො අඤ්ඤෙහිපි නිවරණසංඛාතෙහි අකුසලධම්මෙහි අවිච්චිව ඝාතං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. තස්මා “විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්චෙව අකුසලෙහි ධම්මෙහි”ති එවං පද්ද්වයෙපි එස දට්ඨබ්බො. පද්ද්වයෙපි ච කිඤ්චාපි විච්චිවාති ඉමිනා සාධාරණචචනෙන තද්ධිගච්චෙකාදයො, කායච්චෙකාදයො ච සබ්බෙපි ච්චෙකා සංඛිගහං ගච්ඡන්ති, තථාපි කායච්චෙකො චිත්තච්චෙකො වික්ඛම්භනච්චෙකොති තයො එව ඉධ දට්ඨබ්බො.

කාමෙහිති ඉමිනා පන පදෙන යෙ ච නිද්දෙසෙ “කතමෙ චත්ථුකාමා, මනාපියා රූපා”තිආදිනා (මහානි. 1) නයෙන චත්ථුකාමා චුත්තා, යෙ ච තත්ථෙව විහඬිගෙ ච “ඡන්දො කාමො, රාගො කාමො, ඡන්දරාගො කාමො, සඬිකප්පො කාමො, රාගො කාමො, සඬිකප්පරාගො කාමො, ඉමෙ චුච්චන්ති කාමා”ති (මහානි. 1; විහ. 564) එවං කිලෙසකාමා චුත්තා, තෙ සබ්බෙපි සංඛිගහිතාඉච්චෙව දට්ඨබ්බො. එවඤ්ඤි සති විවිච්චෙව කාමෙහිති චත්ථුකාමෙහිපි විවිච්චෙවාති අත්ථො යුජ්ජති, තෙන කායච්චෙකො චුත්තො හොති. විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහිති කිලෙසකාමෙහි සබ්බාකුසලෙහි චා විවිච්චාති අත්ථො යුජ්ජති, තෙන චිත්තච්චෙකො චුත්තො හොති. පුරිමෙන චෙත්ථ චත්ථුකාමෙහි ච්චෙකච්චනතො එව කාමසුඛපරිච්චාගො, දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි ච්චෙකච්චනතො නෙක්ඛම්මසුඛපරිග්ගහො විභාවිතො හොති. එවං චත්ථුකාමකිලෙසකාමච්චෙකච්චනතොයෙව ච එතෙසං පටිමෙන

සංකිලෙසවත්ථුප්පභානං, දුතියෙන සංකිලෙසප්පභානං. පඨමෙන ලොලභාවස්ස හෙතුපරිච්චාගො, දුතියෙන බාලභාවස්ස. පඨමෙන ච පයොගසුද්ධි, දුතියෙන ආසයපොසනං විභාවිතං හොතීති විඤ්ඤාතබ්බං. එස තාව නයො කාමෙහීති එත්ථ වුත්තකාමෙසු වත්ථුකාමපක්ඛෙ.

කිලෙසකාමපක්ඛෙ පන ඡන්දොති ච රාගොති ච එවමාදීහි අනෙකහෙදො කාමච්ඡන්දොයෙව කාමොති අධිප්පෙතො. සො ච අකුසලපරියාපන්නොපි සමානො “තත්ථ කතමො කාමො ඡන්දො කාමො”තිආදිනා (විහ. 564) නයෙන විහඬිගෙ ඤානපටිපක්ඛතො විසුං වුත්තො. කිලෙසකාමත්තා චා පුරිමපදෙ වුත්තො, අකුසලපරියාපන්නත්තා දුතියපදෙ. අනෙකහෙදතො වස්ස කාමතොති අවත්වා කාමෙහීති වුත්තං.

අඤ්ඤෙසම්පි ච ධම්මානං අකුසලභාවෙ විජ්ජමානෙ “තත්ථ කතමෙ අකුසලා ධම්මා, කාමච්ඡන්දො”තිආදිනා නයෙන විහඬිගෙ උපරි ඤානඬිගානං පච්චතීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතො නීවරණානෙව වුත්තාති. නීවරණාති හි ඤානඬිගපච්චතීකාති, තෙසං ඤානඬිගානෙව පටිපක්ඛාති විද්ධංසකාති විසාතකාතීති වුත්තං හොති. තථා හි සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛො, පීති බ්‍යාපාදස්ස, විතක්කො ටීනමිද්ධස්ස, සුඛං උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස, විචාරො විචිකිච්ඡායාති පෙට්ඨෙ වුත්තං.

එවමෙත්ථ විචිච්චෙව කාමෙහීති ඉමිනා කාමච්ඡන්දස්ස වික්ඛම්භනවිචෙකො වුත්තො හොති. විචිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහීති ඉමිනා පඤ්චන්තම්පි නීවරණානං, අගහිතග්ගහණෙන පන පඨමෙන කාමච්ඡන්දස්ස, දුතියෙන සෙසනීවරණානං. තථා පඨමෙන තීසු අකුසලමූලෙසු පඤ්චකාමගුණහෙදවිසයස්ස ලොභස්ස, දුතියෙන ආසාතවත්ථුහෙදාදිවිසයානං දොසමොභානං. ඔසාදීසු චා ධම්මෙසු පඨමෙන කාමොසකාමයොගකාමාසවකාමුපාදානඅභිජ්ඣාකායගන්ථකාමරාගසංයොජ්ජනානං, දුතියෙන අවසෙසඔසයොගාසවඋපාදානගන්ථසංයොජ්ජනානං. පඨමෙන ච තණ්හාය තංසම්පයුත්තකානඤ්ච, දුතියෙන අවිජ්ජාය තංසම්පයුත්තකානඤ්ච. අපිච පඨමෙන ලොභසම්පයුත්තානං අට්ඨන්තං චිත්තුප්පාදානං, දුතියෙන සෙසානං චතුත්තං අකුසලචිත්තුප්පාදානං වික්ඛම්භනවිචෙකො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො. අයං තාව විචිච්චෙව කාමෙහි විචිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහීති එත්ථ අත්ථප්පකාසනා.

71. එත්තාවතා ච පඨමස්ස ඤානස්ස පභානඬිගං දස්සෙත්වා ඉදාති සම්පයොගඬිගං දස්සෙතුං සවිතක්කං සවිචාරන්තිආදි වුත්තං. තත්ථ විතක්කනං විතක්කො, උභනන්ති වුත්තං හොති. ස්වායං ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණො, ආහනනපරියාහනනරසො. තථා හි තෙන

යොගාවචරො ආරම්මණං විතක්කාහතං විතක්කපරියාහතං කරොතීති වුවිච්ඡි. ආරම්මණෙ විත්තස්ස ආනයනපච්චුපට්ඨානො.

විචරණං විචාරො, අනුසංඝ්චරණන්ති වුත්තං හොති. ස්වායං ආරම්මණානුමජ්ජනලක්ඛණො, තත්ථ සහජාතානුයොජනරසො, විත්තස්ස අනුප්පබන්ධනපච්චුපට්ඨානො.

සන්තෙපි ච නෙසං කත්ථවි අවිජ්ජයොගෙ ඔළාරිකට්ඨෙත පුබ්බභිගමට්ඨෙත ච සංඝ්ඛාහිසාතො විය චෙතසො පට්ඨාහිනිපාතො විතක්කො. පුබුමට්ඨෙත අනුමජ්ජනසභාවෙන ච සංඝ්ඛානුරවො විය අනුප්පබන්ධො විචාරො. විජ්ජාරවා චෙත්ථ විතක්කො පට්ඨුප්පත්තිකාලෙ පරිජ්ජන්දනභූතො විත්තස්ස ආකාසෙ උප්පතිතුකාමස්ස පක්ඛිනො පක්ඛික්ඛෙපො විය පදුමාහිමුඛපාතො විය ච ගන්ධානුබන්ධචෙතසො හමරස්ස. සන්තවුත්ති විචාරො නාතිපරිජ්ජන්දනභාවො විත්තස්ස ආකාසෙ උප්පතිතස්ස පක්ඛිනො පක්ඛිප්පසාරණං විය, පරිබ්භමනං විය ච පදුමාහිමුඛපතිතස්ස හමරස්ස පදුමස්ස උපරිභාගෙ. දුකනිපාතට්ඨකථායං පන “ආකාසෙ ගච්ඡතො මහාසකුණස්ස උභොහි පක්ඛෙහි වාතං ගහෙත්වා පක්ඛෙ සන්තිසීදාපෙත්වා ගමනං විය ආරම්මණෙ චෙතසො අහිනිරොපනභාවෙන පවත්තො විතක්කො. වාතග්ගහණත්ථං පක්ඛෙ එන්ද්‍රාපයමානස්ස ගමනං විය අනුමජ්ජනභාවෙන පවත්තො විචාරො”ති වුත්තං, තං අනුප්පබන්ධෙන පවත්තියං යුජ්ජති. සො පන නෙසං විසෙසො පට්ඨමදුතියජ්ඣානෙසු පාකටො හොති.

අපිච මලග්ගහිතං කංසභාජනං එකෙන හත්ථෙත දළ්භං ගහෙත්වා ඉතරෙන හත්ථෙත වුණ්ණතෙලවාලණ්ඩුපකෙන පරිමජ්ජන්තස්ස දළ්භගහණහත්ථො විය විතක්කො, පරිමජ්ජනහත්ථො විය විචාරො. තථා කුම්භකාරස්ස දණ්ඩප්පහාරෙන චක්කං හමයිත්වා භාජනං කරොන්තස්ස උප්පිළනහත්ථො විය විතක්කො, ඉතො චිතො ච සංඝ්චරණහත්ථො විය විචාරො. තථා මණ්ඩලං කරොන්තස්ස මජ්ඣෙ සන්තිරුමිහිත්වා ධීතකණ්ටකො විය අහිනිරොපනො විතක්කො, බහි පරිබ්භමනකණ්ටකො විය අනුමජ්ජනො විචාරො. ඉති ඉමිනා ච විතක්කෙන ඉමිනා ච විචාරෙන සහ වත්තති රුක්ඛො විය පුජ්ජෙත ඵලෙන වාති ඉදං ඥානං “සවිතක්කං සවිචාර”න්ති වුවිච්ඡි. විභඩ්ගෙ පන “ඉමිනා ච විතක්කෙන ඉමිනා ච විචාරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො”තිආදිනා (විභ. 565) නයෙන පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා කතා. අත්ථො පන තත්‍රාපි ඵලමෙව දට්ඨබ්බො.

විවෙකජන්ති එත්ථ විචිත්ති විවෙකො, නිවරණවිගමොති අත්ථො. විචිත්තොති වා විවෙකො, නිවරණවිචිත්තො ඥානසම්පයුත්තධම්මරාසීති අත්ථො. තස්මා විවෙකා, තස්මිං වා විවෙකෙ ජාතන්ති විවෙකජං.

72. පිතිසුඛන්ති එත්ථ පිණයතිති පිති. සා සම්පියායනලක්ඛණා, කායචිත්තපිනනරසා, ඵරණරසා වා, ඔදගාපච්චුපට්ඨානා. සා පනෙසා බුද්ධිකා පිති, ඛණිකාපිති, ඔක්කන්තිකාපිති, උබ්බෙගාපිති, ඵරණාපිතිති පඤ්චවිධා හොති. තත්ථ බුද්ධිකාපිති සරීරෙ ලොමහංසමත්තමෙව කාතුං සක්කොති. ඛණිකාපිති ඛණෙ ඛණෙ විජ්ජුප්පාදසදිසා හොති. ඔක්කන්තිකාපිති සමුද්දතීරං විචි විය කායං ඔක්කමිත්වා ඔක්කමිත්වා හිජ්ජති. උබ්බෙගාපිති බලවතී හොති කායං උද්ධග්ගං කත්වා ආකාසෙ ලඛ්ඝාපනප්පමාණප්පත්තා. තථා හි පුණ්ණවල්ලිකවාසී මහාතිස්සත්ථෙරො පුණ්ණමදිවසෙ සායං වෙනියඬගණං ගන්ත්වා වන්දාලොකං දිස්වා මහාවෙනියාහිමුඛො හුත්වා “ඉමාය වත වෙලාය වතස්සො පරිසා මහාවෙනියං වන්දන්ති”ති පකතියා දිට්ඨාරම්මණවසෙන බුද්ධාරම්මණං උබ්බෙගාපිතිං උප්පාදෙන්වා සුධාතලෙ පහට්ඨිත්රගණේඬුකො විය ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාවෙනියඬගණෙයෙව පතිට්ඨාසී. තථා ගිරිකණ්ඩකවිහාරස්ස උපනිස්සයෙ වත්තකාලකගාමෙ එකා කුලධීතාපි බලවබුද්ධාරම්මණාය උබ්බෙගාපිතියා ආකාසෙ ලඛ්ඝෙසී.

තස්සා කිර මාතාපිතරො සායං ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගච්ඡන්තා “අම්ම ත්වං ගරුභාරා අකාලෙ විවරිතුං න සක්කොසී, මයං තුය්හං පත්තිං කත්වා ධම්මං සොස්සාමා”ති අගමංසු. සා ගන්තුකාමාපි තෙසං වචනං පටිබාහිතුං අසක්කොන්ති සරෙ ඔහිසිත්වා සරාජීරෙ යත්වා වන්දාලොකෙන ගිරිකණ්ඩකෙ ආකාසවෙනියඬගණං ඔලොකෙන්ති වෙනියස්ස දීපපූජං අද්දස, වතස්සො ව පරිසා මාලාගන්ධාදීහි වෙනියපූජං කත්වා පදක්ඛිණං කරොන්තියො හික්ඛුසඬ්ඝස්ස ව ගණසජ්ඣායසද්දං අස්සොසී. අථස්සා “ධඤ්ඤාවතීමෙ, යෙ විහාරං ගන්ත්වා එවරුපෙ වෙනියඬගණෙ අනුසඤ්චරිතුං, එවරුපඤ්ච මධුරධම්මකථං සොතුං ලහන්ති”ති මුත්තරාසිසදිසං වෙනියං පස්සන්තියා එව උබ්බෙගාපිති උදපාදි. සා ආකාසෙ ලඛ්ඝිත්වා මාතාපිතූනං පුරිමතරංයෙව ආකාසනො වෙනියඬගණෙ ඔරුය්හ වෙනියං වන්දිත්වා ධම්මං සුණමානා අට්ඨාසී. අථ නං මාතාපිතරො ආගන්ත්වා “අම්ම ත්වං කතරෙන මග්ගෙන ආගතාසී”ති පුච්ඡංසු. සා “ආකාසෙන ආගතාමිහි, න මග්ගෙනා”ති වත්වා “අම්ම ආකාසෙන නාම ඛණාසවා සඤ්චරන්ති, ත්වං කථං ආගතා”ති චුත්තා ආහ – “මය්හං වන්දාලොකෙන වෙනියං ආලොකෙන්තියා යීතාය බුද්ධාරම්මණා බලවතී උප්පජ්ජී. අථාහං නෙව අත්තනො යීතභාවං, න නිසින්තභාවං අඤ්ඤාසිං, ගහිතනිමිත්තෙනෙව පන ආකාසෙ ලඛ්ඝිත්වා වෙනියඬගණෙ පතිට්ඨිතාමිහි”ති.

එවං උබ්බෙගාපිති ආකාසෙ ලඛ්ඝාපනප්පමාණා හොති. ඵරණාපිතියා පන උප්පන්නාය සකලසරීරං ධමිත්වා පුරිතවත්ථි විය මහතා උදකොසෙන පක්ඛන්දපබ්බතකුච්ඡි විය ව අනුපරිප්පුටං හොති.

සා පනෙසා පඤ්චවිධා පීති ගබ්භං ගණ්හන්ති පරිපාකං ගච්ඡන්ති දුට්ඨං පස්සද්ධිං පරිපූරෙති කායපස්සද්ධිඤ්ච චිත්තපස්සද්ධිඤ්ච. පස්සද්ධි ගබ්භං ගණ්හන්ති පරිපාකං ගච්ඡන්ති දුට්ඨමපි සුඛං පරිපූරෙති කායිකඤ්ච චෙතසිකඤ්ච. සුඛං ගබ්භං ගණ්හන්තං පරිපාකං ගච්ඡන්තං තිට්ඨං සමාධිං පරිපූරෙති ඛණිකසමාධිං උපචාරසමාධිං අප්පනා සමාධිත්ති. තාසු යා අප්පනාසමාධිස්ස මූලං හුත්වා වඨ්ඨමානා සමාධිසම්පයොගං ගතා ඵරණාපිති, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිජ්ජෙතා පිතීති.

73. ඉතරං පන සුඛතං සුඛං, සුට්ඨු වා බාදති, බන්තති ච කායචිත්තාබාධන්ති සුඛං, තං සාතලක්ඛණං, සම්පයුත්තානං උපබ්බහනරසං, අනුග්ගහපච්චුපට්ඨානං. සතිපි ච නෙසං කත්ථවි අවිජ්ජයොගෙ ඉට්ඨාරම්මණපට්ඨානකුට්ඨි පිති. පට්ඨද්ධරසානුභවනං සුඛං. යත්ථ පිති, තත්ථ සුඛං. යත්ථ සුඛං, තත්ථ න නියමතො පිති. සඬබාරක්ඛන්ධසඬගහිතා පිති. වෙදනාක්ඛන්ධසඬගහිතං සුඛං. කත්තාරබ්බන්තස්ස වන්තතුදකදස්සනසවනෙසු විය පිති. වනච්ඡායාපවෙසනඋදකපරිභොගෙසු විය සුඛං. තස්මිං තස්මිං සමයෙ පාකට්ඨාචතො චෙතං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති අයඤ්ච පිති ඉදඤ්ච සුඛං අස්ස ඤානස්ස, අස්මිං වා ඤානෙ අත්ථිති ඉදං ඤානං පිතිසුඛන්ති වුවචති.

අථ වා පිති ච සුඛඤ්ච පිතිසුඛං, ධම්මවිනයාදයො විය. විවෙකජං පිතිසුඛමස්ස ඤානස්ස, අස්මිං වා ඤානෙ අත්ථිති ඵලමපි විවෙකජංපිතිසුඛං. යථෙව හි ඤානං, ඵලං පිතිසුඛමපෙත්ථ විවෙකජමෙව හොති, තඤ්චස්ස අත්ථි, තස්මා ඵකපදෙනෙව “විවෙකජංපිතිසුඛ”න්තිපි වත්තුං යුජ්ජති. විහඬගෙ පන “ඉදං සුඛං ඉමාය පිතියා සහගත”න්තිආදිනා (විහ. 567) නයෙන චුත්තං. අත්ථො පන තත්ථාපි ඵලමෙව දට්ඨබ්බො.

පට්ඨං ඤානන්ති ඉදං පරතො ආවිභවිස්සති. උපසම්පජ්ජාති උපගන්ත්වා, පාපුණ්ත්වාති චුත්තං හොති. උපසම්පාදයිත්වා වා, නිජ්ජාදෙන්වාති චුත්තං හොති. විහඬගෙ පන “උපසම්පජ්ජාති පට්ඨමස්ස ඤානස්ස ලාභො පට්ඨාභො පත්ති සම්පත්ති චුසනා සවිජ්ඣරියා උපසම්පදා”ති චුත්තං. තස්සාපි ඵලමෙවත්ථො දට්ඨබ්බො. විහරතීති තදනුරූපෙන ඉරියාපට්ඨිභාරෙන ඉතිචුත්තජ්ජකාරඤානසමඬගි හුත්වා අත්තභාවස්ස ඉරියං චුත්තිං පාලනං යපනං යාපනං චාරං විහාරං අභිනිජ්ජාදෙති. චුත්තඤ්ඤෙනං විහඬගෙ “විහරතීති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති වරති විහරති, තෙන වුවචති විහරතී”ති (විහ. 540).

පඤ්චඩගවිජ්ජනාදි

74. යං පන චුත්තං “පඤ්චඩගවිජ්ජනං පඤ්චඩගසමන්තාගත”න්ති, තත්ථ කාමච්ඡන්දො, බ්‍යාපාදො, ථිනමිද්ධං, උද්ධච්චකුක්කුච්චං, විචිකිච්ඡාති ඉමෙසං

පඤ්චන්තං නිවරණානං පහානවසෙන පඤ්චඩ්ගවිජ්ජනිතා වෙදිතබ්බා. න හි එතෙසු අප්පභීතෙසු ඥානං උප්පජ්ජති. තෙනස්සෙතානි පහානඩ්ගානීති වුවවන්ති. කිඤ්චාපි හි ඥානක්ඛණෙ අඤ්ඤෙපි අකුසලා ධම්මා පභියන්ති, තථාපි එතානෙව විසෙසෙන ඥානන්තරායකරානි. කාමච්ඡන්දෙන හි නානාවිසයස්පලොභිතං චිත්තං න එකත්තාරම්මණෙ සමාධියති. කාමච්ඡන්දාහිභූතං වා තං න කාමධාතූප්පහානාය පටිපදං පටිපජ්ජති. ඛ්‍යාපාදෙන වාරම්මණෙ පටිභඤ්ඤමානං න නිරන්තරං පවත්ති. ටීනමිද්ධාහිභූතං අකම්මඤ්ඤං භොති. උද්ධච්චකුක්කුච්චපරෙතං අවුපසන්තමෙව හුත්වා පරිබ්භමති. විචිකිච්ඡාය උපහතං ඥානාධිගමසාධිකං පටිපදං නාරොහති. ඉති විසෙසෙන ඥානන්තරායකරත්තා එතානෙව පහානඩ්ගානීති වුත්තානීති.

යස්මා පන විතක්කො ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙති, විචාරො අනුප්පබන්ධති, තෙහි අවික්ඛෙපාය සම්පාදිතප්පයොගස්ස චෙතසො පයොගසම්පත්තිසම්භවා පීති පිණං, සුඛඤ්ච උපබුහනං කරොති. අථ නං සසෙසසම්පයුත්තධම්මං එතෙහි අභිනිරොපනානුප්පබන්ධනපිණනඋපබුහනෙහි අනුග්ගහිතා එකග්ගතා එකත්තාරම්මණෙ සමං සම්මා ව ආධියති, තස්මා විතක්කො විචාරො පීති සුඛං චිත්තෙකග්ගතානි ඉමෙසං පඤ්චන්තං උප්පත්තිවසෙන පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතතා වෙදිතබ්බා. උප්පන්නෙසු හි එතෙසු පඤ්චසු ඥානං උප්පන්නං නාම භොති. තෙනස්ස එතානි පඤ්ච සමන්තාගතඩ්ගානීති වුවවන්ති. තස්මා න එතෙහි සමන්තාගතං අඤ්ඤදෙව ඥානං නාම අත්ථිති ගහෙතබ්බං. යථා පන අධිගමත්තවසෙනෙව චතුරඩ්ගිනී සෙනා, පඤ්චඩ්ගිකං තූරියං, අට්ඨඩ්ගිකො ව මග්ගොති වුවවති, එවමිදමපි අධිගමත්තවසෙනෙව පඤ්චඩ්ගිකන්ති වා පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතන්ති වා වුවවතිති වෙදිතබ්බං.

එතානි ව පඤ්චඩ්ගානි කිඤ්චාපි උපචාරක්ඛණෙපි අත්ථි, අථ ඛො උපචාරෙ පකතිචිත්තතො බලවතරානි. ඉධ පන උපචාරතොපි බලවතරානි රූපාවචරලක්ඛණප්පත්තානි. එත්ථ හි විතක්කො සුවිසදෙන ආකාරෙන ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපයමානො උප්පජ්ජති. විචාරො අතිවිය ආරම්මණං අනුමජ්ජමානො. පීතිසුඛං සබ්බාවන්තම්පි කායං ඵරමානං. තෙනෙවාහ – “නාස්ස කිඤ්චි සබ්බාවතො කායස්ස විවෙකපෙන පීතිසුඛෙන අප්ඵටං භොති”ති (දී. නි. 1.228). චිත්තෙකග්ගතාපි හෙට්ඨිමම්හි සමුග්ගපටලෙ උපරිමං සමුග්ගපටලං විය ආරම්මණෙසු ඵ්ඨිතා හුත්වා උප්පජ්ජති, අයමෙතෙසං ඉතරෙහි විසෙසො. තත්ථ චිත්තෙකග්ගතා කිඤ්චාපි සවිතක්කං සවිචාරන්ති ඉමස්මිං පාඨෙ න නිද්දිට්ඨා, තථාපි විභඩ්ගෙ “ඥානන්ති විතක්කො විචාරො පීති සුඛං චිත්තස්සෙකග්ගතා”ති (විභ. 569) එවං වුත්තත්තා අධිගමෙව. යෙන හි අධිප්පායෙන භගවතා උද්දේශො කතො, යොයෙව තෙන විභඩ්ගෙ පකාසිතොති.

නිව්ධකලායාණං

75. නිව්ධකලායාණං දසලක්ඛණසම්පන්නන්ති එත්ථ පන ආදිමජ්ඣපරියොසානාවසෙන නිව්ධකලායාණතා. තෙසංයෙව ච ආදිමජ්ඣපරියොසානානං ලක්ඛණාවසෙන දසලක්ඛණසම්පන්නතා වෙදිතබ්බා.

තත්‍රායං පාළි -

“පදමස්ස කුමාරස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, උපෙක්ඛානුබ්බහනා මජ්ඣෙක, සම්පහංසනා පරියොසානං, පදමස්ස කුමාරස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, ආදිස්ස කති ලක්ඛණානි? ආදිස්ස තිණි ලක්ඛණානි, යො තස්ස පරිබන්ධො, තතො චිත්තං විසුජ්ඣති, විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. යඤ්ච පරිබන්ධතො චිත්තං විසුජ්ඣති, යඤ්ච විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, යඤ්ච පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. පදමස්ස කුමාරස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, ආදිස්ස ඉමානි තිණි ලක්ඛණානි. තෙන වුවචති පදමං කුමාරං ආදිකලායාණඤ්චෙව හොති තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච.

“පදමස්ස කුමාරස්ස උපෙක්ඛානුබ්බහනා මජ්ඣෙක, මජ්ඣස්ස කති ලක්ඛණානි? මජ්ඣස්ස තිණි ලක්ඛණානි, විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. යඤ්ච විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. පදමස්ස කුමාරස්ස උපෙක්ඛානුබ්බහනා මජ්ඣෙක, මජ්ඣස්ස ඉමානි තිණි ලක්ඛණානි. තෙන වුවචති පදමං කුමාරං මජ්ඣෙකලායාණඤ්චෙව හොති තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච.

“පදමස්ස කුමාරස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස කති ලක්ඛණානි? පරියොසානස්ස චත්තාරි ලක්ඛණානි, තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිචත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සම්පහංසනා, තදුපගචිරියවාහනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා. පදමස්ස කුමාරස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස ඉමානි චත්තාරි ලක්ඛණානි. තෙන වුවචති පදමං කුමාරං පරියොසානකලායාණඤ්චෙව හොති චතුලක්ඛණසම්පන්නඤ්චා”ති (පටි. ම. 1.158).

තත්‍ර පටිපදාවිසුද්ධි නාම සසම්භාරිකො උපවාරො. උපෙක්ඛානුබ්බහනා නාම අජ්ජනා. සම්පහංසනා නාම පච්චචෙක්ඛණානි එවමෙකෙ වණ්ණයන්ති. යස්මා

විසුද්ධිමග්ගො

පඨමො භාගො

පට්ඨකසිණනිද්දෙසො

පන “එකත්තගතං චිත්තං පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දඤ්චෙව හොති උපෙක්ඛානුබ්බහිතඤ්ච ඤාණෙන ච සම්පහංසිත්”න්ති (පටි. ම. 1.158) පාළියං වුත්තං, තස්මා අන්තොඅප්පනායමෙව ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි, තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්බහනා, ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිජ්ජත්තිවසෙන සම්පහංසනා ච වෙදිතඛ්ඛා.

කථං? යස්මිඤ්ඤි වාරෙ අප්පනා උප්පජ්ජති, තස්මිං යො නිවරණසඬ්ඛාතො කිලෙසගණො තස්ස ඤානස්ස පරිබන්ධො, තතො චිත්තං විසුජ්ඣති. විසුද්ධත්තා ආවරණවිරහිතං හුත්වා මජ්ඣමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති. මජ්ඣමං සමථනිමිත්තං නාම සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙව. තදනන්තරං පන පුරිමචිත්තං එකසන්තතිපරිණාමනයෙන තථත්තමුපගච්ඡමානං මජ්ඣමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති නාම, එවං පටිපන්නත්තා තථත්තූපගමනෙන තත්ථ පක්ඛන්දති නාම. එවං තාව පුරිමචිත්තෙ විජ්ජමානාකාරනිජ්ජාදිකා පඨමස්ස ඤානස්ස උප්පාදක්ඛණෙයෙව ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි වෙදිතඛ්ඛා.

එවං විසුද්ධස්ස පන තස්ස පුන විසොධෙතඛ්ඛාභාවතො විසොධනෙ ඛ්‍යාපාරං අකරොන්තො විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථභාවුපගමනෙන සමථපටිපන්නස්ස පුන සමාධානෙ ඛ්‍යාපාරං අකරොන්තො සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථපටිපන්නභාවතො එව චස්ස කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තූපට්ඨානෙ ඛ්‍යාපාරං අකරොන්තො එකත්තූපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. එවං තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්බහනා වෙදිතඛ්ඛා.

යෙ පනෙතෙ එවං උපෙක්ඛානුබ්බහිතෙ තත්ථ ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසඬ්ඛාතා යුගනද්ධධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තමානා හුත්වා පවත්තා, යාති ච සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි නානාකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තිරසෙන එකරසානි හුත්වා පවත්තානි, යඤ්චෙස තදුපගං තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං අනුච්ඡවිකං වීරියං වාහයති, යා චස්ස තස්මිං බණෙ පවත්තා ආසෙවනා, සබ්බෙපි තෙ ආකාරා යස්මා ඤාණෙන සංකිලෙසචොදානෙසු තං තං ආදීනවඤ්ච ආනිසංසඤ්ච දිස්වා තථා තථා සම්පහංසිත්තා විසොධිත්තා පරියොදාපිත්තා නිජ්ජන්තාව, තස්මා “ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිජ්ජත්තිවසෙන සම්පහංසනා වෙදිතඛ්ඛා”ති වුත්තං.

තත්ථ යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති. යථාහ — “තථාපග්ගහිතං චිත්තං සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛති, උපෙක්ඛාවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤන්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, උපෙක්ඛාවසෙන

නානත්තකිලෙසෙහි චිත්තං විමුවචති, විමොක්ඛවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤන්ද්‍රියං අධිමත්තං භොති. විමුත්තත්තා තෙ ධම්මා එකරසා භොන්ති. එකරසට්ඨෙයන භාවනා''ති (පටි. ම. 1.201). තස්මා ඤාණකිව්වභූතා සම්පහංසනා පරියොසානන්ති වුත්තා.

ඉදානි පඨමං ඤානං අධිගතං භොති පථවිකසිණන්ති එත්ථ ගණනානුපුබ්බතා පඨමං, පඨමං උප්පන්නන්තිපි පඨමං. ආරම්මණුපනිජ්ඣානතො පච්චතීකඤාපනතො වා ඤානං. පථවිමණ්ඩලං පන සකලට්ඨෙයන පථවිකසිණන්ති වුච්චති, තං නිස්සාය පටිලද්ධනිමිත්තමිපි, පථවිකසිණනිමිත්තෙ පටිලද්ධඤානමිපි. තත්‍ර ඉමස්මිං අත්ථෙ ඤානං පථවිකසිණන්ති වෙදිතබ්බං. තං සන්ධාය වුත්තං “පඨමං ඤානං අධිගතං භොති පථවිකසිණ”න්ති.

විරට්ඨිතිසම්පාදනං

76. එවමධිගතෙ පන එතස්මිං තෙන යොගිනා වාලවෙධිනා විය, සුදෙන විය ච ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. යථා හි සුකුසලො ධනුග්ගහො වාලවෙධාය කම්මං කුරුමානො යස්මිං වාරෙ වාලං විජ්ඣති, තස්මිං වාරෙ අක්කන්තපදානඤ්ච ධනුදණ්ඩස්ස ච ජියාය ච සරස්ස ච ආකාරං පරිග්ගණ්භෙය්‍ය. “එවං මෙ ධීතෙන එවං ධනුදණ්ඩං එවං ජියං එවං සරං ගහෙත්වා වාලො විද්ධො”ති. සො තතො පට්ඨාය තථෙව තෙ ආකාරෙ සම්පාදෙත්තො අවිරාධෙත්වා වාලං විජ්ඣෙය්‍ය. එවමෙව යොගිනාපි “ඉමං නාම මෙ භොජනං භුඤ්ජිත්වා එවරූපං පුග්ගලං සෙවමානෙන එවරූපෙ සෙනාසනෙ ඉමිනා නාම ඉරියාපථෙන ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං අධිගත”න්ති එතෙ භොජනසප්පායාදයො ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. එවඤ්ච සො නට්ඨෙ වා තස්මිං තෙ ආකාරෙ සම්පාදෙත්වා පුන උප්පාදෙතුං, අප්පගුණං වා පගුණං කරොත්තො පුනප්පුනං අප්පෙතුං සක්ඛිස්සති.

යථා ච කුසලො සුදො හත්තාරං පරිවිසන්තො තස්ස යං යං රූපියා භුඤ්ජති, තං තං සල්ලක්ඛෙත්වා තතො පට්ඨාය තාදිසමෙව උපනාමෙත්තො ලාභස්ස භාගී භොති, එවමයමිපි අධිගතක්ඛණෙ භොජනාදයො ආකාරෙ ගහෙත්වා තෙ සම්පාදෙත්තො නට්ඨෙ නට්ඨෙ පුනප්පුනං අප්පනාය ලාභී භොති. තස්මා තෙන වාලවෙධිනා විය සුදෙන විය ච ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. වුත්තමිපි චෙතං භගවතා –

“සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ධ්‍යන්තො කුසලො සුදො රාජානං වා රාජමහාමත්තං වා නානච්චයෙහි සුපෙහි පච්චුපට්ඨිතො අස්ස අම්බිලග්ගෙහිපි තිත්තකග්ගෙහිපි කටුකග්ගෙහිපි මධුරග්ගෙහිපි ඛාරිකෙහිපි අඛාරිකෙහිපි ලොණිකෙහිපි අලොණිකෙහිපි. ස ඛො සො, හික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ධ්‍යන්තො කුසලො සුදො සකස්ස හත්තු නිමිත්තං

උග්ගණ්හාති ‘ඉදං වා මෙ අජ්ජ භත්තු සුපෙය්‍යං රුච්චති, ඉමස්ස වා අභිහරති, ඉමස්ස වා බහුං ගණ්හාති, ඉමස්ස වා වණ්ණං භාසති, අම්බිලග්ගං වා මෙ අජ්ජ භත්තු සුපෙය්‍යං රුච්චති, අම්බිලග්ගස්ස වා අභිහරති, අම්බිලග්ගස්ස වා බහුං ගණ්හාති, අම්බිලග්ගස්ස වා වණ්ණං භාසති...පෙ.... අලොභිකස්ස වා වණ්ණං භාසති’ති. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො ලාභී වෙව හොති අවිජාදනස්ස, ලාභී වෙතනස්ස, ලාභී අභිභාරානං. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො සකස්ස භත්තු නිමිත්තං උග්ගණ්හාති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සි විහරති...පෙ.... වෙදනාසු වෙදනා... චිත්තෙ චිත්තා... ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති ආතාපි සම්පජානො සතිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිතො විහරතො චිත්තං සමාධියති, උපක්කිලෙසා පහියන්ති, සො තං නිමිත්තං උග්ගණ්හාති. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු ලාභී වෙව හොති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානං, ලාභී සතිසම්පජඤ්ඤස්ස. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු සකස්ස චිත්තස්ස නිමිත්තං උග්ගණ්හාති’ති (සං. නි. 5.374).

නිමිත්තග්ගහණෙන වස්ස පුන තෙ ආකාරෙ සම්පාදයතො අප්පනාමත්තමෙව ඉජ්ඣති, න විරට්ඨානං. විරට්ඨානං පන සමාධිපරිබන්ධානං ධම්මානං සුවිසොධිතත්තා හොති. යො හි භික්ඛු කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදීහි කාමච්ඡන්දං න සුට්ඨු වික්ඛම්භෙත්වා, කායපස්සද්ධිවසෙන කායදුට්ඨල්ලං න සුප්පට්ඨස්සද්ධං කත්වා, ආරම්භධාතුමනසිකාරාදිවසෙන ටීනමිද්ධං න සුට්ඨු පට්ඨිනොදෙත්වා, සමථනිමිත්තමනසිකාරාදිවසෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං න සුසමුහනං කත්වා, අඤ්ඤෙහි සමාධිපරිබන්ධෙ ධම්මෙ න සුට්ඨු විසොධෙත්වා ඤානං සමාපජ්ජති, සො අවිසොධිතං ආසයං පට්ඨංගමරො විය අවිසුද්ධං උය්‍යානං පට්ඨංගරාජා විය ව ඛිජ්ජමෙව නික්ඛමති. යො පන සමාධිපරිබන්ධෙ ධම්මෙ සුට්ඨු විසොධෙත්වා ඤානං සමාපජ්ජති, සො සුවිසොධිතං ආසයං පට්ඨංගමරො විය සුපරිසුද්ධං උය්‍යානං පට්ඨංගරාජා විය ව සකලමිපි දිවසභාගං අන්තොසමාපත්තියංයෙව හොති. තෙනාහු පොරාණා —

“කාමෙසු ඡන්දං පටිසං විනොදයෙ,
උද්ධච්චමිද්ධං විචිකිච්ඡපඤ්චමං;
විවෙකපාමොජ්ජකරෙන වෙතසා,
රාජාව සුද්ධන්තගතො තහිං රමෙ”ති.

තස්මා චිරට්ඨිතිකාමෙන පරිබන්ධකධම්මෙ විසොධෙන්වා ඤානං සමාපජ්ජිතබ්බං. චිත්තභාවනාවෙසුල්ලත්ථඤ්ච යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බං. තස්ස ද්වෙ වඩ්ඪිතාභූමියො උපචාරං වා අජ්ජනං වා. උපචාරං පත්වාපි හි තං වඩ්ඪෙතං වට්ටති අජ්ජනං පත්වාපි. එකස්මිං පන යානෙ අවස්සං වඩ්ඪෙතබ්බං. තෙන චූත්තං “යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බං” ත්ති.

නිමිත්තවඩ්ඪිතනායො

77. තත්‍රායං වඩ්ඪිතනායො, තෙන යොගිනා තං නිමිත්තං පත්තවඩ්ඪිතපූවවඩ්ඪිතභත්තවඩ්ඪිතලතාවඩ්ඪිතදුස්සවඩ්ඪිතයොගෙන අවඩ්ඪෙත්වා යථා නාම කස්සකො කසිතබ්බට්ඨානං නඩගලෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා පරිච්ඡෙදබ්හන්තරෙ කසති, යථා වා පන භික්ඛු සීමං බන්ධන්තා පට්ඨං නිමිත්තාති සල්ලක්ඛෙන්වා පච්ඡා බන්ධන්ති, එවමෙව තස්ස යථාලද්ධස්ස නිමිත්තස්ස අනුක්කමෙන එකඳිගුලද්වඩ්ඪිගුලතිවඩ්ඪිගුලචතුරඳිගුලමත්තං මනසා පරිච්ඡින්නදිත්වා යථාපරිච්ඡෙදං වඩ්ඪෙතබ්බං. අපරිච්ඡින්නදිත්වා පන න වඩ්ඪෙතබ්බං. තතො විදත්ථිරතනපමුඛපරිවෙණවිහාරසීමානං ගාමනිගමජනපදරජ්ජසමුද්දසීමානඤ්ච පරිච්ඡෙදවසෙන වඩ්ඪියන්තෙන වක්කවාළපරිච්ඡෙදෙන වා තතො වාපි උත්තරි පරිච්ඡින්නදිත්වා වඩ්ඪෙතබ්බං.

යථා හි භංසපොතකා පක්ඛානං උට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය පරිත්තං පරිත්තං පදෙසං උජ්ජතන්තා පරිවයං කත්වා අනුක්කමෙන චන්දිමසුරියසන්තිකං ගච්ඡන්ති, එවමෙව භික්ඛු චූත්තනායෙන නිමිත්තං පරිච්ඡින්නදිත්වා වඩ්ඪෙත්තො යාව වක්කවාළපරිච්ඡෙදා තතො වා උත්තරි වඩ්ඪෙති. අථස්ස තං නිමිත්තං වඩ්ඪිතවඩ්ඪිතට්ඨානෙ පට්ඨියා උක්කුලවිකුලනදිවිදුග්ගපබ්බතවිසමෙසු සඬකුසතසමබ්භාහතං උසභවම්මං විය හොති.

තස්මිං පන නිමිත්තෙ පත්තපට්ඨමජ්ඣානෙන ආදිකම්මිකෙන සමාපජ්ජනබ්‍රලෙන භවිතබ්බං, න පච්චවෙක්ඛණබ්‍රලෙන. පච්චවෙක්ඛණබ්‍රලස්ස හි ඤානඳිගාති ථුලාති දුබ්බලාති හුත්වා උපට්ඨහන්ති. අථස්ස තාති එවං උපට්ඨිතත්තා උපරි උස්සුක්කනාය පච්චයතං ආපජ්ජන්ති. සො අජ්ජගුණෙ ඤානෙ උස්සුක්කමානො පත්තපට්ඨමජ්ඣානා ව පරිභායති, න ව සක්කොති දුතියං පාපුණ්තුං. තෙනාහ භගවා -

“සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යන්තා අබ්‍යන්තඤ්ඤා අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ වරිතුං. තස්සා එවමස්ස ‘යංනුනාහං අගතපුබ්බඤ්චෙව දිසං ගච්ඡෙය්‍යා, අබාදිතපුබ්බාති ව තිණාති බාදෙය්‍යා, අපිතපුබ්බාති ව පානීයාති පිට්ඨෙය්‍යා’ ත්ති. සා පුරිමං පාදං න සුපතිට්ඨිතං පතිට්ඨාපෙත්වා පච්ඡිමං පාදං උද්ධරෙය්‍යා, සා න වෙව අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡෙය්‍යා, න ව අබාදිතපුබ්බාති තිණාති බාදෙය්‍යා, න ව

අපිතපුබ්බානි පානීයානි පිවෙය්‍යා. යස්මිඤ්චස්සා පදෙසෙ ධීතාය එවමස්ස ‘යංනුනාහං අගතපුබ්බඤ්චෙව...පෙ.... පිවෙය්‍ය’න්ති. තඤ්ච පදෙසං න සොත්ථිතා පච්චාගච්ඡෙය්‍යා. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සා, භික්ඛවෙ, ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යන්තා අබ්‍යන්තඤ්ඤ අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ වරිතුං, එවමෙව බො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු බාලො අබ්‍යන්තො අබ්‍යන්තඤ්ඤ අකුසලො විචිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පද්මං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. සො තං නිමිත්තං නාසෙවති, න භාවෙති, න බහුලීකරොති, න ස්වාධිට්ඨිතං අධිට්ඨාති, තස්ස එවං හොති ‘යංනුනාහං විතක්කවිචාරානං වූපසමා...පෙ.... දුතියං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය’න්ති. සො න සක්කොති විතක්කවිචාරානං වූපසමා...පෙ.... දුතියං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. තස්සෙවං හොති ‘යංනුනාහං විචිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පද්මං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය’න්ති. සො න සක්කොති විචිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පද්මං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. අයං වූච්චති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු උභතො භට්ඨො උභතො පරිභිනො, සෙය්‍යථාපි සා ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යන්තා අබ්‍යන්තඤ්ඤ අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ වරිතු’න්ති (අ. නි. 9.35).

තස්මානෙන තස්මිංයෙව තාව පද්මජ්ඣානෙන පඤ්චභාකාරෙහි විණ්ණවසිතා භවිතබ්බං.

පඤ්චවසිකථා

78. තත්ත්වො පඤ්ච වසියො ආවජ්ජනවසී, සමාපජ්ජනවසී, අධිට්ඨානවසී, වූට්ඨානවසී, පච්චවෙක්ඛණවසීති. පද්මං ඤානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවදිච්ඡකං ආවජ්ජෙති, ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථිති ආවජ්ජනවසී. පද්මං ඤානං යත්ථිච්ඡකං...පෙ.... සමාපජ්ජති, සමාපජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථිති සමාපජ්ජනවසී. එවං සෙසාපි විත්ථාරෙතබ්බා.

අයං පනෙත්ථ අත්ථප්පකාසනා, පද්මජ්ඣානතො වූට්ඨාය පද්මං විතක්කං ආවජ්ජයතො භවඬිගං උපච්ඡින්නදිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං විතක්කාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති. තතො ද්වෙ භවඬිගානි, තතො පුන විචාරාරම්මණං ආවජ්ජනං, චුත්තනායානෙව ජවනානීති එවං පඤ්චස්ස ඤානඬිගෙස්ස යදා නිරන්තරං චිත්තං පෙසෙතුං සක්කොති, අපස්ස ආවජ්ජනවසී සිද්ධා හොති. අයං පන මත්ථකප්පත්තා වසී භගවතො යමකපාටිභාරියෙ ලබ්භති, අඤ්ඤෙසං වා එවරූපෙ කාලෙ. ඉතො පරං සීඝතරා ආවජ්ජනවසී නාම නත්ථි.

ආයස්මතො පන මහාමොග්ගල්ලානස්ස නන්දොපනන්දනාගරාජදමනෙ විය සීඝං සමාපජ්ජනසමත්ථතා සමාපජ්ජනවසී නාම.

අවිජ්ජාමත්තං වා දසවිජ්ජාමත්තං වා බණං යපෙනුං සමත්ථතා අධිට්ඨානවසී නාම. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුං සමත්ථතා වුට්ඨානවසී නාම. තදුභයදස්සනත්ථං බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස වත්ථුං කථෙතුං වට්ටති.

සො භායස්මා උපසම්පදාය අට්ඨවස්සිකො හුත්වා ථෙරම්බත්ථලෙ මහාරොහණගුත්තත්ථෙරස්ස ගිලානුපට්ඨානං ආගතානං තිංසමත්තානං ඉද්ධිමත්තසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරස්ස යාගුං පටිග්ගාහයමානං උපට්ඨාකනාගරාජානං ගහෙස්සාමීති ආකාසතො පක්ඛන්දන්තං සුපණ්ණරාජානං දිස්වා තාවදෙව පබ්බතං නිමිතීන්වා නාගරාජානං බාහායං ගහෙත්වා තත්ථ පාවිසී. සුපණ්ණරාජා පබ්බතෙ පහාරං දත්වා පලායී. මහාථෙරො ආහ - “සචෙ, ආවුසො, බුද්ධරක්ඛිතො නාහවිස්ස, සබ්බෙව ගාරය්හා අස්සාමා”ති.

පච්චචෙක්ඛණවසී පන ආවජ්ජනවසියා එව චුත්තා. පච්චචෙක්ඛණපවනානෙව හි තත්ථ ආවජ්ජනානන්තරානීති.

දුතියජ්ඣානකථා

79. ඉමාසු පන පඤ්චසු වසිසු විණ්ණවසිනා පගුණපයමජ්ඣානතො වුට්ඨාය “අයං සමාපත්ති ආසන්නනිවරණපච්චත්ථිකා, විතක්කවිචාරානං ඔළාරිකත්තා අභිගද්ධිකලා”ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා දුතියජ්ඣානං සන්නතො මනසිකත්වා පයමජ්ඣානෙ නිකන්ති. පරියාදාය දුතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා පයමජ්ඣානා වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඥානාභිගානි පච්චචෙක්ඛතො විතක්කවිචාරා ඔළාරිකතො උපට්ඨහන්ති, පිතිසුඛඤ්චෙව විත්තෙකග්ගතා ච සන්නතො උපට්ඨාති, තදාස්ස ඔළාරිකභිගං පහානාය සන්නඅභිගපට්ඨාහාය ච තදෙව නිමිත්තං “පථවී පථවී”ති පුනස්පුනං මනසිකරොතො “ඉදානි දුතියජ්ඣානං උප්පජ්ජිස්සති”ති භවභිගං උපවිජ්ජන්දිත්වා තදෙව පට්ඨිකසිණං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්මණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා පවනානි පවන්ති, යෙසමෙවසානෙ එකං රූපාවචරං දුතියජ්ඣානිකං. සෙසානි චුත්තජ්ජකාරානෙව කාමාවචරානීති.

එත්තාවතා චෙස විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පිතිසුඛං දුතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවමනෙත ද්වභිගවිජ්ජනං තිවභිගසමන්නාගතං තිවිධකලායාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං දුතියං ඥානං අධිගතං හොති පට්ඨිකසිණං.

80. තත්ථ විතක්කවිචාරානං වූපසමාති විතක්කස්ස ච විචාරස්ස වාති ඉමෙසං ද්විත්තං වූපසමා සමතික්කමා, දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ අපාතුභාවාති චුත්තං

හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි දුතියජ්ඣානො සබ්බෙපි පට්ඨානානාමිමා න සන්ති. අඤ්ඤායෙව හි පට්ඨානො ඵස්සාදයො, අඤ්ඤා ඉධ. ඔළාරිකස්ස පන ඔළාරිකස්ස අභිගස්ස සමතික්කමා පට්ඨානානො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමො හොතිති දීපනත්ථං. “චිත්තකච්චාරානං වූපසමා”ති එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අජ්ඣත්තන්ති ඉධ නියකජ්ඣාත්තමධිජ්ජෙතං. විහඪගෙ පන “අජ්ඣත්තං පච්චත්ත”න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. යස්මා ච නියකජ්ඣාත්තමධිජ්ජෙතං, තස්මා අත්තනි ජාතං අත්තනො සන්තානො නිබ්බත්තන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. සම්පසාදනන්ති සම්පසාදනං වුච්චති සද්ධා. සම්පසාදනයොගතො ඤානම්පි සම්පසාදනං. නීලවණ්ණයොගතො නීලවත්ථං විය. යස්මා චා තං ඤානං සම්පසාදනසමන්තාගතත්තා චිත්තකච්චාරක්ඛොභවූපසමනෙන ච චෙතසො සම්පසාදයති, තස්මාපි සම්පසාදනන්ති වුත්තං. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකජ්ජෙ සම්පසාදනං චෙතසොති එවං පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පුරිමස්මිං පන අත්ථවිකජ්ජෙ චෙතසොති එතං එකොදිභාවෙන සද්ධිං යොජෙතබ්බං.

තත්ත්වයමත්ථයොජනා, එකො උදෙතීති එකොදි, චිත්තකච්චාරොහි අනාජ්ඣාරුළුභත්තා අග්ගො සෙට්ඨො හුත්වා උදෙතීති අත්ථො. සෙට්ඨොපි හි ලොකෙ එකොති වුච්චති. චිත්තකච්චාරවිරහනො චා එකො අසභායො හුත්වා ඉතිපි වත්තුං වට්ටති. අථ චා සම්පයුත්තධම්මෙ උදායතීති උදි, උට්ඨාපෙතීති අත්ථො. සෙට්ඨට්ඨෙන එකො ච සො උදි චාති එකොදි, සමාධිස්සෙතං අධිවචනං. ඉති ඉමං එකොදිං භාවෙති වච්චෙතීති ඉදං දුතියජ්ඣානං එකොදිභාවං. සො පනායං එකොදි යස්මා චෙතසො, න සත්තස්ස, න ජීවස්ස, තස්මා එතං චෙතසො එකොදිභාවන්ති වුත්තං.

නනු වායං සද්ධා පට්ඨානානෙපි අත්ථී, අයඤ්ච එකොදිනාමකො සමාධි, අථ කස්මා ඉදමෙව “සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවඤ්චා”ති වුත්තන්ති. වුච්චතෙ, අදුඤ්චි පට්ඨානං චිත්තකච්චාරක්ඛොහෙන විචිතරඪගසමාකුලම්ච ජලං න සුජ්ජසන්නං හොති, තස්මා සතියාපි සද්ධාය “සම්පසාදන”න්ති න වුත්තං. න සුජ්ජසන්නයෙව චෙත්ථ සමාධිපි න සුට්ඨු පාකටො, තස්මා “එකොදිභාව”න්තිපි න වුත්තං. ඉමස්මිං පන ඤානො චිත්තකච්චාරපලිබ්බොධාභාවෙන ලද්ධොකාසා බලවතී සද්ධා, බලවසද්ධාසභායපටිලාභෙනෙව ච සමාධිපි පාකටො, තස්මා ඉදමෙව එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. විහඪගෙ පන “සම්පසාදනන්ති යා සද්ධා සද්දහනා ඕකජ්ජනා අභිජ්ජසාදො. චෙතසො එකොදිභාවන්ති යා චිත්තස්ස ධීති...පෙ.... සම්මාසමාධි”ති එත්තකමෙව වුත්තං. එවං වුත්තෙන පන තෙන සද්ධිං අයමත්ථවණ්ණනා යථා න විරුජ්ඣති, අඤ්ඤාදත්ථු සංසන්දති වෙව සමෙති ච, එවං වෙදිතබ්බො.

81. අවිතක්කං අවිචාරන්ති භාවනාය පහීනත්තා එතස්මිං, එතස්ස වා විතක්කො නත්ථිති අවිතක්කං. ඉමිනාව නයෙන අවිචාරං. විහඬිගෙපි චුත්තං “ඉති අයඤ්ච විතක්කො අයඤ්ච විචාරො සන්තා භොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඬිගතා අඛිහත්ථඬිගතා අජ්ජිතා ඛාජ්ජිතා සොසිතා විසොසිතා ඛාන්තිකතා, තෙන චුච්චති අවිතක්කං අවිචාර”න්ති (විහ. 576).

එත්ථාහ “නනු ච ‘විතක්කවිචාරානං වූපසමා’ති ඉමිනාපි අයමත්ථො සිද්ධො, අථ කස්මා පුන චුත්තං ‘අවිතක්කං අවිචාර’න්ති”. චුච්චතෙ, එවමෙතං සිද්ධොවායමත්ථො, න පනෙතං තදත්ථදීපකං. නනු අවොචුම්භ “ඔළාරිකස්ස පන ඔළාරිකස්ස අඬිගස්ස සමතික්කමා පයමජ්ඣානතො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීනං සමධිගමො භොතීති දස්සනත්ථං විතක්කවිචාරානං වූපසමාති එවං චුත්ත”න්ති.

අපිච විතක්කවිචාරානං වූපසමා ඉදං සම්පසාදනං, න කිලෙසකාලුස්සියස්ස. විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා එකොදිභාවං, න උපචාරජ්ඣානමිච නීවරණජ්ජහානා, පයමජ්ඣානමිච ච න අඬිගපාතුභාවාති එවං සම්පසාදනඑකොදිභාවානං හෙතුපරිදීපකමිදං වචනං. තථා විතක්කවිචාරානං වූපසමා ඉදං අවිතක්කං අවිචාරං, න තතියචතුත්ථජ්ඣානාති විය චක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදීති විය ච අභාවාති එවං අවිතක්කඅවිචාරභාවස්ස හෙතුපරිදීපකඤ්ච, න විතක්කවිචාරාභාවමත්තපරිදීපකං. විතක්කවිචාරාභාවමත්තපරිදීපකමෙව පන “අවිතක්කං අවිචාර”න්ති ඉදං වචනං. තස්මා පුරිමං චත්ථාපි චත්තබ්බමෙවාති.

සමාධිජන්ති පයමජ්ඣානසමාධිතො සම්පයුත්තසමාධිතො වා ජාතන්ති අත්ථො. තත්ථ කිඤ්චාපි පයමමිපි සම්පයුත්තසමාධිතො ජාතං, අථ බො අයමෙව සමාධි “සමාධි”ති චත්තබ්බතං අරහති විතක්කවිචාරක්ඛොභවිරහෙන අතිවිය අවලත්තා, සුජ්ජසන්තත්තා ච, තස්මා ඉමස්ස චණ්ණභණ්ණනත්ථං ඉදමෙව “සමාධිජ”න්ති චුත්තං. පිතිසුඛන්ති ඉදං චුත්තනයමෙව.

දුතියන්ති ගණනානුපුබ්බතා දුතියං. ඉදං දුතියං සමාපජ්ජතීතිපි දුතියං. යං පන චුත්තං “ද්වඬිගවිජ්ජහීනං තිවඬිගසමන්තාගත”න්ති, තත්ථ විතක්කවිචාරානං පහානවසෙන ද්වඬිගවිජ්ජහීනතා වෙදිතබ්බා. යථා ච පයමජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ නීවරණාති පහීයන්ති, න තථා ඉමස්ස විතක්කවිචාරා. අජ්ජනාක්ඛණෙයෙව ච පනෙතං විනා තෙහි උජ්ජජ්ජති. තෙනස්ස තෙ “පහානඬිග”න්ති චුච්චන්ති. පිති සුඛං විත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන තිණ්ණං උජ්ජත්තිවසෙන තිවඬිගසමන්තාගතතා වෙදිතබ්බා. තස්මා යං විහඬිගෙ “ඤානන්ති සම්පසාදො පිති සුඛං විත්තස්ස එකග්ගතා”ති (විහ. 580) චුත්තං, තං සපරික්ඛාරං ඤානං දස්සෙතුං පරියායෙන චුත්තං. යපෙත්ථා පන සම්පසාදනං නිජ්ජරියායෙන උපනිජ්ඣානලක්ඛණජ්ජත්තානං අඬිගානං වසෙන

තිව්ච්ඡිකමෙව එතං හොති. යථාහ – “කතමං තස්මිං සමයෙ තිව්ච්ඡිකං ඥානං හොති, පිති සුඛං චිත්තස්ස එකග්ගතා”ති (ධ. ස. 161; විහ. 628). සෙසං පට්ඨානං වූත්තනයමෙව.

තතියජ්ඣානකථා

82. එවමධිගතෙ පන තස්මිම්පි වූත්තනයෙනෙව පඤ්චභාකාරෙහි විණ්ණවසිනා භූත්වා පගුණදුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය “අයං සමාපත්ති ආසන්නවිතක්කවිචාරපච්චත්ථිකා, ‘යදෙව තත්ථ පිතිගතං චෙතසො උප්පිලාවිතං, එතෙනෙතං ඔළාරිකං අක්ඛායති’ති (දී. නි. 1.96) වූත්තාය පිතියා ඔළාරිකත්තා අභිගද්ධිබ්බලා”ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා තතියජ්ඣානං සන්තතො මනසිකරිත්වා දුතියජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය තතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අපස්ස යදා දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඥානභිගානි පච්චචෙක්ඛතො පිති ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, සුඛඤ්ඤෙව එකග්ගතා ච සන්තතො උපට්ඨාති. තදාස්ස ඔළාරිකභිගප්පභානාය සන්තඅභිගප්පිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං “පථවි පථවි”ති පුනස්පුනං මනසිකරොතො “ඉදානි තතියජ්ඣානං උප්පජ්ජිස්සති”ති භවධිගං උපවිජ්ජන්දිත්වා තදෙව පට්ඨිකසිණං ආරම්භණං කත්වා මනොද්චාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්භණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති, යෙසං අවසානෙ එකං රූපාවචරං තතියජ්ඣානිකං, සෙසානි වූත්තනයෙනෙව කාමාවචරානීති. එත්තාවතා ච පනෙස පිතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො, සුඛඤ්ඤ වාසයෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති, තතියං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති (දී. නි. 1.230; ධ. ස. 163). එවමනෙත එකභිගවිජ්ජනිතං දුච්චගසමන්තාගතං තිව්ධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං තතියං ඥානං අධිගතං හොති පට්ඨිකසිණං.

83. තත්ථ පිතියා ච විරාගානි විරාගො නාම වූත්තජ්ජකාරාය පිතියා ජිගුච්ඡනං වා සමතික්කමො වා. උභින්නං පන අන්තරා වසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, සො වූපසමං වා සම්පිණ්ඩෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමං වා. තත්ථ යදා වූපසමමෙව සම්පිණ්ඩෙති, තදා “පිතියා ච විරාගා කිඤ්ච භියොයා වූපසමා වා”ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉම්ස්සා ච යොජනාය විරාගො ජිගුච්ඡනත්ථො හොති, තස්මා “පිතියා ජිගුච්ඡනා ච වූපසමා වා”ති අයමත්ථො දට්ඨබ්බො. යදා පන විතක්කවිචාරවූපසමං සම්පිණ්ඩෙති, තදා “පිතියා ච විරාගා, කිඤ්ච භියොයා විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා”ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉම්ස්සා ච යොජනාය විරාගො සමතික්කමනත්ථො හොති, තස්මා “පිතියා ච සමතික්කමා විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා”ති අයමත්ථො දට්ඨබ්බො.

කාමඤ්ඤාදිවිතක්කවිචාරා දුතියජ්ඣානාදියෙව වූපසන්නා, ඉමස්ස පන ඝාතනස්ස මග්ගපරිදීපනත්ථං වණ්ණහණනත්ථඤ්ඤාදිවිතක්කවිචාරානඤ්ඤාදි වූපසමාති හි වුත්තෙ ඉදං පඤ්ඤායති, නුන විතක්කවිචාරවූපසමො මග්ගො ඉමස්ස ඝාතනස්සාති. යථා ච තතියෙ අරියමග්ගෙ අප්පභිනානම්පි සක්කායදිට්ඨාදීනං “පඤ්චන්තං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පහානා”ති (දී. නි. 1.373; ම. නි. 2.133; සං. නි. 5.184; අ. නි. 3.88) එවං පහානං වූච්චමානං වණ්ණහණනං හොති, තදධිගමාය උස්සුක්කානං උස්සාහජනකං, එවමෙව ඉධ අවූපසන්නානම්පි විතක්කවිචාරානං වූපසමො වූච්චමානො වණ්ණහණනං හොති. තෙනායමත්ථො වුත්තො “පිනියා ච සමතික්කමා විතක්කවිචාරානඤ්ඤාදි වූපසමා”ති.

84. උපෙක්ඛකො ච විහරතීති එත්ථ උපපත්තිතො ඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා. සමං පස්සති, අපක්ඛපතිතා හුත්වා පස්සතීති අත්ථො. තාය විසදාය විපුලාය ථාමගතාය සමන්තාගතත්තා තතියජ්ඣානසමඛිගී උපෙක්ඛකොති වූච්චති.

උපෙක්ඛා පන දසවිධා හොති ඡළඬගුපෙක්ඛා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා, බොජ්ඣංගඬගුපෙක්ඛා, වීරියුපෙක්ඛා, සඬබ්බාරුපෙක්ඛා, වෙදනුපෙක්ඛා, විපස්සනුපෙක්ඛා, තත්ත්වමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා, ක්‍රියානුපෙක්ඛා, පාරිසුද්ධිපෙක්ඛාති.

තත්ථ යා “ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො සම්පජානො”ති (අ. නි. 6.1) එවමාගතා බ්‍රහ්මසංඝස්ස ඡස්ස ද්වාරෙස්ස ඉට්ඨානිට්ඨඡළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාච්ඡහනාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං ඡළඬගුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී”ති (දී. නි. 1.556; ම. නි. 1.77) එවමාගතා සත්තෙස්ස මජ්ඣන්තූපෙක්ඛා උපෙක්ඛා, අයං බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා නාම.

යා “උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣංගං භාවෙති විචෙකනිස්සිත”න්ති (ම. නි. 1.27) එවමාගතා සහජාතධම්මානං මජ්ඣන්තූපෙක්ඛා උපෙක්ඛා, අයං බොජ්ඣංගඬගුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “කාලෙනකාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකරොති”ති (අ. නි. 3.103) එවමාගතා අනචාරද්ධනාතිසිලීලවීරියසඬබ්බානා උපෙක්ඛා, අයං වීරියුපෙක්ඛා නාම.

යා “කති සඬබ්බාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති, කති සඬබ්බාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති. අට්ඨ සඬබ්බාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති. දස සඬබ්බාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති”ති (පටි. ම.

1.57) එවමාගතා නිවරණාදිපටිසඬ්ඛාසන්තිට්ඨනා ගහණෙ මජ්ඣන්තභූතා උපෙක්ඛා, අයං සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගත”න්ති (ධ. ස. 150) එවමාගතා අදුක්ඛමසුඛසඤ්ඤිතා උපෙක්ඛා, අයං වෙදනුපෙක්ඛා නාම.

යා “යදත්ථී යං භූතං, තං පජ්ඣති, උපෙක්ඛං පටිලභති”ති (ම. නි. 3.71; අ. නි. 7.55) එවමාගතා විචිතනෙ මජ්ඣන්තභූතා උපෙක්ඛා, අයං විපස්සනුපෙක්ඛා නාම.

යා පන ඡන්දාදිසු යෙවාපනකෙසු ආගතා සහජාතානං සමවාහිතභූතා උපෙක්ඛා, අයං තත්ත්වමජ්ඣන්තභූතා නාම.

යා “උපෙක්ඛකො ච විහරති”ති (දී. නි. 1.230; ධ. ස. 163) එවමාගතා අග්ගසුඛෙපි තස්මිං අපක්ඛපාතජනනී උපෙක්ඛා, අයං කුමානුපෙක්ඛා නාම.

යා පන “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං කුමාන”න්ති (දී. නි. 1.232; ධ. ස. 165) එවමාගතා සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධා පච්චනීකවූපසමනෙපි අඛ්‍යාපාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා නාම.

තත්ත්ව ඡළඬ්ඛපෙක්ඛා ච බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා ච බොජ්ඣංගඬ්ඛපෙක්ඛා ච තත්ත්වමජ්ඣන්තභූතා ච කුමානුපෙක්ඛා ච පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා, තත්ත්වමජ්ඣන්තභූතා ච හොති. තෙන තෙන අවත්ථාහෙදෙන පනස්සා අයං හෙදො. එකස්සාපි සතො සත්තස්ස කුමාරයුවට්ඨරසෙනාපතිරාජාදිවසෙන හෙදො විය. තස්මා තාසු යත්ථ ඡළඬ්ඛපෙක්ඛා, න තත්ථ බොජ්ඣංගඬ්ඛපෙක්ඛාදයො. යත්ථ චා පන බොජ්ඣංගඬ්ඛපෙක්ඛා, න තත්ථ ඡළඬ්ඛපෙක්ඛාදයො හොත්තිති වෙදිතබ්බා.

යථා වෙනාසමත්ථතො එකිභාවො, එවං සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනුපෙක්ඛානම්පි. පඤ්ඤා එව හි සා කිච්චවසෙන ද්විධා හින්තා. යථා හි පුරිසස්ස සායං ගෙහං පටිට්ඨං සප්පං අප්පදදණ්ඩං ගහෙත්වා පරියෙසමානස්ස තං පුසකොට්ඨකෙ නිපන්නං දිස්වා “සප්පො නු බො, නො”ති අවලොකෙන්තස්ස සොවත්තිකත්තයං දිස්වා නිබ්බේමතිකස්ස “සප්පො, න සප්පො”ති විචිතනෙ මජ්ඣන්තභූතා හොති, එවමෙව යා ආරද්ධවිපස්සකස්ස විපස්සනාඤාණෙන ලක්ඛණත්තයෙ දිට්ඨෙ සඬ්ඛාරානං අනිච්චභාවාදිවිචිතනෙ මජ්ඣන්තභූතා උප්පජ්ජති, අයං විපස්සනුපෙක්ඛා නාම. යථා පන තස්ස පුරිසස්ස අප්පදදණ්ඩෙන ගාල්හං සප්පං ගහෙත්වා “කිං තාහං ඉමං සප්පං අවිහෙයෙත්තො අත්තානඤ්ච ඉමිනා අඩංසාපෙත්තො මුඤ්චෙය්‍ය”න්ති

මුඤ්චනාකාරමෙව පරියෙසතො ගහණෙ මජ්ඣන්තනා හොති. එවමෙව යා ලක්ඛණත්තයස්ස දිට්ඨත්තා ආදිත්තෙ විය තයො භවෙ පස්සතො සඬ්ඛාරග්ගහණෙ මජ්ඣන්තනා, අයං සඬ්ඛාරුපෙක්ඛා නාම. ඉති විපස්සනුපෙක්ඛාය සිද්ධාය සඬ්ඛාරුපෙක්ඛාපි සිද්ධාව හොති. ඉමිනා පනෙසා විචිනනග්ගහණෙසු මජ්ඣන්තසඬ්ඛාතෙන කිච්චෙන ද්විධා හින්නාති. වීරියුපෙක්ඛා පන වෙදනුපෙක්ඛා ව අඤ්ඤමඤ්ඤඤච අවසෙසාහි ව අත්ථතො හින්නා එවාති.

ඉති ඉමාසු උපෙක්ඛාසු ඤානුපෙක්ඛා ඉධාධිජ්ජෙතා. සා මජ්ඣන්තලක්ඛණා, අනාභොගරසා, අඛ්‍යාපාරපච්චුපට්ඨානා, පිතිවිරාගපදට්ඨානාති. එත්ථාහ, නනු වායමත්ථතො තත්ත්වමජ්ඣන්තකුපෙක්ඛාව හොති, සා ව පඨමදුතියජ්ඣානෙසුපි අත්ථි. තස්මා තත්ත්ව උපෙක්ඛකො ව විහරතීති එවමයං වත්තඛ්ඛා සියා, සා කස්මා න චුත්තාති. අපරිඛ්‍යත්තකිච්චතො. අපරිඛ්‍යත්තඤ්ඤි තස්සා තත්ථ කිච්චං විතක්කාදිහි අභිභූතත්තා. ඉධ පනායං විතක්කවිචාරපීඨිහි අනභිභූතත්තා උක්ඛිත්තසිරා විය භුත්වා පරිඛ්‍යත්තකිච්චා ජානා, තස්මා චුත්තාති.

නිට්ඨිතා උපෙක්ඛකො ව විහරතීති එතස්ස

සබ්බසො අත්ථවණ්ණනා.

85. ඉදානි සතො ව සම්පජානොති එත්ථ සරතීති සතො. සම්පජානාතීති සම්පජානො. පුග්ගලෙන සති ව සම්පජඤ්ඤඤච චුත්තං. තත්ථ සරණලක්ඛණා සති, අසම්මුස්සනරසා, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා. අසම්මොහලක්ඛණං සම්පජඤ්ඤං, තීරණරසං, පච්චයපච්චුපට්ඨානං.

තත්ථ කිඤ්චාපි ඉදං සතිසම්පජඤ්ඤං පුරිමජ්ඣානෙසුපි අත්ථි. මුට්ඨසතිස්ස හි අසම්පජානස්ස උපචාරමත්තමිපි න සම්පජ්ජති, පගෙව අජ්ජනා. ඔළාරිකත්තා පන තෙසං ඤානානං භූමියං විය පුරිසස්ස විත්තස්ස ගති සුඛා හොති, අඛ්‍යත්තං තත්ථ සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චං. ඔළාරිකඬ්ඛගජ්ජහානෙන පන සුබ්බමත්තා ඉමස්ස ඤානස්ස පුරිසස්ස බුරුධාරායං විය සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චපරිග්ගහිතා එව විත්තස්ස ගති ඉච්ඡිතඛ්ඛාති ඉධෙව චුත්තං. කිඤ්ච භියොයා, යථා ධෙනුපගො වච්ඡො ධෙනුතො අපනීතො අරක්ඛියමානො පුනදෙව ධෙනුං උපගච්ඡති, එවමිදං තතියජ්ඣානසුඛං පිතිතො අපනීතං, තං සතිසම්පජඤ්ඤාරක්ඛෙන අරක්ඛියමානං පුනදෙව පීතිං උපගච්ඡෙය්‍ය, පීතිසම්පයුත්තමෙව සියා. සුඛෙ වාපි සත්තා සාරජ්ජන්ති, ඉදඤ්ච අතිමධුරං සුඛං, තතො පරං සුඛාභාවා. සතිසම්පජඤ්ඤානුභාවෙන පනෙත්ථ සුඛෙ අසාරජ්ජනා හොති, තො අඤ්ඤථාති ඉමමිපි අත්ථවිසෙසං දස්සෙතුං ඉදමිධෙව චුත්තන්ති වෙදිතඛ්ඛං.

ඉදානි සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති එත්ථ කිඤ්චාපි තතියජ්ඣානසමඤ්චිතො සුඛපටිසංවෙදනාහොගො නත්ථි. එවං සන්තෙපි යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං. යං වා තං නාමකායසම්පයුත්තං සුඛං, තංසමුට්ඨානෙනස්ස යස්මා අතිපණ්ණෙන රූපෙන රූපකායො ඵ්ථො, යස්ස ඵ්ථත්තා ඤානා වුට්ඨිතොපි සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍ය. තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්නො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති ආහ.

86. ඉදානි යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති එත්ථ යංඤානහෙතු යංඤානකාරණා තං තතියජ්ඣානසමඤ්චිපුග්ගලං බුද්ධාදයො අරියා ආචික්ඛන්ති දෙසෙන්නි පඤ්ඤපෙන්නි පට්ඨපෙන්නි විවරන්නි විහජන්නි උත්තානීකරොන්නි පකාසෙන්නි, පසංසන්නීති අධිජ්ජායො. කින්නි? උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති. තං තතියං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

කස්මා පන තං තෙ එවං පසංසන්නීති? පසංසාරහතො. අයඤ්චි යස්මා අතිමධුරසුඛෙ සුඛපාරම්ප්පත්තෙපි තතියජ්ඣානෙ උපෙක්ඛකො, න තත්ථ සුඛාභිසඤ්චගෙන ආකඤ්ඤායති. යථා ච පිති න උජ්ජජ්ජති, එවං උපට්ඨිතසතිතාය සතිමා. යස්මා ච අරියකන්නං අරියජනසෙවිතමෙව ච අසංකිලිට්ඨං සුඛං නාමකායෙන පටිසංවෙදෙති, තස්මා පසංසාරහො හොති. ඉති පසංසාරහතො නං අරියා තෙ එවං පසංසාරහෙතුහුතෙ ගුණෙ පකාසෙන්නො “උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී”ති එවං පසංසන්නීති වෙදිතබ්බං.

තතියන්ති ගණනානුපුබ්බතා තතියං, ඉදං තතියං සමාපජ්ජතීතිපි තතියං. යං පන චුත්තං “එකඤ්චිප්පතීනං දුච්චගසමන්තාගත”න්ති, එත්ථ පිතියා පහානවසෙන එකඤ්චිප්පතීනතා වෙදිතබ්බා. සා පනෙසා දුතියජ්ඣානස්ස විතක්කවිචාරා විය අජ්ජනාක්ඛණෙයෙව පතීයති. තෙන තස්ස සා පහානඤ්චිතා වුවවති. සුඛං විත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන ද්විත්තං උජ්ජත්තිවසෙන දුච්චගසමන්තාගතතා වෙදිතබ්බා. තස්මා යං විහඬිගෙ “ඤානන්ති උපෙක්ඛා සති සම්පජ්ඤ්ඤං සුඛං විත්තස්සෙකග්ගතා”ති (විහ. 591) චුත්තං, තං සපරික්ඛාරං ඤානං දස්සෙතුං පරියායෙන චුත්තං. යට්ඨෙත්වා පන උපෙක්ඛාසතිසම්පජ්ඤ්ඤානි නිජ්ජරියායෙන උපනිජ්ඣානලක්ඛණජ්ජත්තානං අභිගානං වසෙන දුච්චගිකමෙවෙනං හොති. යථාහ — “කතමං තස්මිං සමයෙ දුච්චගිකං ඤානං හොති, සුඛං විත්තස්සෙකග්ගතා”ති (ධ. ස. 163; විහ. 624). සෙසං පඨමජ්ඣානෙ චුත්තනයමෙව.

චතුත්ථජ්ඣානකථා

87. එවමධිගතෙ පන තස්මිංපි චුත්තනයෙනෙව පඤ්චභාකාරෙහි විණ්ණවසිනා හුත්වා පගුණතතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය “අයං සමාපත්ති

ආසන්නපිතිපච්චත්ථිකා, ‘යදෙව තත්ථ සුඛමිති චෙතසො ආහොගො, එතෙනෙනං ඔළාරිකං අක්ඛායතී’ති (දී. නි. 1.96) එවං චුත්තස්ස සුඛස්ස ඔළාරිකත්තා අභිගද්ධිබ්බලා’ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා චතුත්ථං ඤානං සන්තතො මනසිකත්වා තතියජ්ඣානෙන නිකන්ති. පරියාදාය චතුත්ථාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා තතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඤානභිගානි පච්චචෙක්ඛතො චෙතසිකසොමනස්සසඨ්ඛානං සුඛං ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, උපෙක්ඛාවෙදනා චෙව විත්තෙකග්ගතා ච සන්තතො උපට්ඨාති, තදාස්ස ඔළාරිකභිගජ්ජහානාය සන්තඅභිගපට්ඨලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං “පට්ඨි පට්ඨි”ති පුනස්පුනං මනසිකරොතො “ඉදානි චතුත්ථං ඤානං උජ්ජජ්ජිස්සති”ති භවභිගං උපවිජිත්ථිත්වා තදෙව පට්ඨිකසිණං ආරම්භණං කත්වා මනොද්චාරාවජ්ජනං උජ්ජජ්ජති. තතො තස්මිංයෙචාරම්භණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි උජ්ජජ්ජන්ති, යෙසං අවසානෙන එකං රූපාවචරං චතුත්ථජ්ඣානිකං, සෙසානි චුත්තජ්ජකාරානෙව කාමාවචරානි. අයං පන විසෙසො, යස්මා සුඛවෙදනා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො න හොති, චතුත්ථජ්ඣානෙන ච අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය උජ්ජජ්ජිතබ්බං, තස්මා තානි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තානි හොන්ති. උපෙක්ඛාසම්පයුත්තත්තායෙව චෙත්ථ පීතිපි පරිභායතීති. එත්තාවතා චෙස සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථභිගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසනිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති (දී. නි. 1.232; ධ. ස. 165). එවමනෙන එකභිගවිජ්ජහිනං දුච්චගසමන්තාගතං තිව්ධකලායාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං චතුත්ථං ඤානං අධිගතං හොති පට්ඨිකසිණං.

88. තත්ථ සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානාති කායිකසුඛස්ස ච කායිකදුක්ඛස්ස ච පහානා. පුබ්බෙවාති තඤ්ච ඛො පුබ්බෙව, න චතුත්ථජ්ඣානක්ඛණෙ. සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථභිගමාති චෙතසිකසුඛස්ස ච චෙතසිකදුක්ඛස්ස වාති ඉමෙසමිපි ද්විත්තං පුබ්බෙව අත්ථභිගමා, පහානා ඉච්චෙව චුත්තං හොති.

කදා පන නෙසං පහානං හොතීති. චතුත්තං ඤානානං උපචාරක්ඛණෙ. සොමනස්සඤ්ඡි චතුත්ථජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙයෙව පභීයති. දුක්ඛදොමනස්සසුඛානි පට්ඨිදුතියතතියජ්ඣානානං උපචාරක්ඛණෙසු. එවමෙනෙසං පහානක්කමෙන අචුත්තානම්පි ඉන්ද්‍රියවිභවිගෙ පන ඉන්ද්‍රියානං උද්දෙසක්කමෙනෙව ඉධාපි චුත්තානං සුඛදුක්ඛසොමනස්සදොමනස්සානං පහානං වෙදිතබ්බං.

යදි පනෙතානි තස්ස තස්ස ඤානස්ස උපචාරක්ඛණෙයෙව පභීයන්ති, අථ කස්මා “කත්ථ චුජ්ජන්තං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති, ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විච්චවෙව කාමෙහිපි...පෙ.... පට්ඨං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එත්ථ

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානා භාගො

පට්ඨකසිණනිද්දෙසො

චුප්පන්තං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති. කත්ථ චුප්පන්තං දොමනස්සින්ද්‍රියං සුඛින්ද්‍රියං සොමනස්සින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති, ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා...පෙ.... චතුත්ථං ඝානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්ථ චුප්පන්තං සොමනස්සින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති”ති (සං. නි. 5.510) එවං ඝානෙස්වෙව නිරොධො චුත්තොති? අතිසයනිරොධත්තා. අතිසයනිරොධො හි නෙසං පට්ඨජ්ඣානාදීසු, න නිරොධොයෙව. නිරොධොයෙව පන උපචාරක්ඛණො, නාතිසයනිරොධො.

තථා හි නානාවජ්ජනෙ පට්ඨජ්ඣානුපචාරෙ නිරුද්ධස්සාපි දුක්ඛින්ද්‍රියස්ස ඩංසමකසාදිසම්ඵස්සෙන වා විසමාසනුපතාපෙන වා සියා උජ්ජත්ති, න ත්වෙව අන්තොඅප්පනායං. උපචාරෙ වා නිරුද්ධම්පෙනං න සුට්ඨු නිරුද්ධං හොති, පටිපක්ඛෙන අවිහතත්තා. අන්තොඅප්පනායං පන පීතිඵරණෙන සබ්බො කායො සුඛොක්කන්තො හොති, සුඛොක්කන්තකායස්ස ච සුට්ඨු නිරුද්ධං හොති දුක්ඛින්ද්‍රියං, පටිපක්ඛෙන විහතත්තා. නානාවජ්ජනෙයෙව ච දුතියජ්ඣානුපචාරෙ පභීනස්ස දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස යස්මා එතං විතක්කවිචාරපච්චයෙපි කායකිලමථෙ විත්තුපසාතෙ ච සති උජ්ජජ්ජති. විතක්කවිචාරාභාවෙ ච නෙව උජ්ජජ්ජති. යත්ථ පන උජ්ජජ්ජති, තත්ථ විතක්කවිචාරභාවෙ, අප්පභීනා එව ච දුතියජ්ඣානුපචාරෙ විතක්කවිචාරාති තත්ථස්ස සියා උජ්ජත්ති, න ත්වෙව දුතියජ්ඣානෙ, පභීනපච්චයත්තා. තථා තතියජ්ඣානුපචාරෙ පභීනස්සාපි සුඛින්ද්‍රියස්ස පීතිසමුට්ඨානපණිතරුපචුට්ඨකායස්ස සියා උජ්ජත්ති, න ත්වෙව තතියජ්ඣානෙ. තතියජ්ඣානෙ හි සුඛස්ස පච්චයභූතා පීති සබ්බෙසො නිරුද්ධාති. තථා චතුත්ථජ්ඣානුපචාරෙ පභීනස්සාපි සොමනස්සින්ද්‍රියස්ස ආසන්තත්තා අප්පනාප්පත්තාය උපෙක්ඛාය අභාවෙන සම්මා අනතික්කන්තත්තා ච සියා උජ්ජත්ති, න ත්වෙව චතුත්ථජ්ඣානෙ. තස්මා එව ච එත්ථුප්පන්තං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති තත්ථ තත්ථ අපරිසෙසග්ගහණං කතන්ති.

එත්ථාහ “අථෙවං තස්ස තස්ස ඝානස්සුපචාරෙ පභීනාපි එතා වෙදනා ඉධ කස්මා සමාහටා”ති? සුඛග්ගහණත්ථං. යා හි අයං අදුක්ඛමසුඛන්ති එත්ථ අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා චුත්තා, සා සුඛමා දුච්ඤ්ඤෙය්‍යා න සක්කා සුඛෙන ගහෙතුං, තස්මා යථා නාම දුට්ඨස්ස යථා වා තථා වා උපසඬකම්ත්වා ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස ගොණස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ගොපො එකස්මිං වජෙ සබ්බා ගාවො සමාහරති, අථෙකෙකං නිහරන්තො පටිපාටියා ආගතං “අයං සො ගණ්හථ න”න්ති තම්පි ගාහයති, එවමෙව භගවා සුඛග්ගහණත්ථං සබ්බා එතා සමාහරි. එවඤ්ඤි සමාහටා එතා දස්සෙත්වා යං නෙව සුඛං න දුක්ඛං න සොමනස්සං න දොමනස්සං, අයං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති සක්කා හොති එසා ගාහයිතුං.

අපිව අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා පච්චයදස්සනත්ථඤ්ඤාපි එතා වුත්තාති චෙදිතඛ්ඛා. දුක්ඛජ්ජභානාදයො හි තස්සා පච්චයා. යථාහ — “චත්තාරො ඛො, ආවුසො, පච්චයා අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා සමාපත්තියා. ඉධාවුසො, හික්ඛු සුඛස්ස ච පභානා...පෙ.... චතුත්ථං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති. ඉමෙ ඛවාවුසො, චත්තාරො පච්චයා අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා සමාපත්තියා”ති (ම. නි. 1.458).

යථා වා අඤ්ඤත්ථ පභිනාපි සක්කායදිට්ඨිආදයො තතියමග්ගස්ස වණ්ණහණනත්ථං තත්ථ පභිනාති වුත්තා, එවං වණ්ණහණනත්ථමපෙතස්ස ඤානස්සෙතා ඉධ වුත්තාතිපි චෙදිතඛ්ඛා.

පච්චයඤානෙන වා එත්ථ රාගදොසානමතිදුර්භාවං දස්සෙතුම්පෙතා වුත්තාති චෙදිතඛ්ඛා. එතාසු හි සුඛං සොමනස්සස්ස පච්චයො, සොමනස්සං රාගස්ස. දුක්ඛං දොමනස්සස්ස පච්චයො, දොමනස්සං දොසස්ස. සුඛාදිඤානෙන චස්ස සජ්ජපච්චයා රාගදොසා හතාති අතිදුරෙ හොන්තීති.

අදුක්ඛමසුඛන්ති දුක්ඛාභාවෙන අදුක්ඛං. සුඛාභාවෙන අසුඛං. එතෙනත්ථ දුක්ඛසුඛපටිපක්ඛභූතං තතියචෙදනං දීපෙති, න දුක්ඛසුඛාභාවමත්තං. තතියචෙදනා නාම අදුක්ඛමසුඛා, උපෙක්ඛාතිපි වුව්චති. සා ඉට්ඨානිට්ඨවිපරිතානුභවනලක්ඛණා, මජ්ඣන්තරසා, අවිභූතපච්චුපට්ඨානා, සුඛදුක්ඛනිරොධපදට්ඨානාති චෙදිතඛ්ඛා.

89. උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධින්ති උපෙක්ඛාය ජනිතසතියා පාරිසුද්ධිං. ඉමස්මිඤ්ඤි ඤානෙ සුපරිසුද්ධා සති, යා ච තස්සා සතියා පාරිසුද්ධි, සා උපෙක්ඛාය කතා, න අඤ්ඤෙන. තස්මා එතං “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි”න්ති වුව්චති. විහඬිගෙපි වුත්තං “අයං සති ඉමාය උපෙක්ඛාය විසදා හොති පරිසුද්ධා පරියොදාතා. තෙන වුව්චති උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි”ති (විහ. 597). යාය ච උපෙක්ඛාය එත්ථ සතියා පාරිසුද්ධි හොති, සා අත්ථතො තත්ත්වමජ්ඣන්තතාතිචෙදිතඛ්ඛා. න කෙවලඤ්ඤෙත්ථ තාය සතියෙව පරිසුද්ධා, අපිව ඛො සබ්බෙපි සම්පයුත්තධම්මා, සතිසීසෙන පන දෙසනා වුත්තා.

තත්ථ කිඤ්ඤාපි අයං උපෙක්ඛා හෙට්ඨාපි තීසු ඤානෙසු විජ්ජති. යථා පන දිවා සූරියජ්ජභාහිභවා සොම්මභාවෙන ච අත්තතො උපකාරකත්තෙන වා සභාගාය රත්තියා අලාභා දිවා විජ්ජමානාපි චන්දලොඛා අපරිසුද්ධා හොති අපරියොදාතා, එවමයම්පි තත්ත්වමජ්ඣන්තතාතිචෙදිතඛ්ඛා විතක්කාදිපච්චනීකධම්මනෙජාහිභවා සභාගාය ච උපෙක්ඛාචෙදනාරත්තියා අජ්ජපට්ඨානා විජ්ජමානාපි පට්ඨාදිජ්ඣානහෙදෙසු අපරිසුද්ධා හොති. තස්සා ච අපරිසුද්ධාය දිවා අපරිසුද්ධචන්දලොඛාය පභා විය සහජාතාපි සතිආදයො අපරිසුද්ධාව හොන්ති. තස්මා තෙසු එකම්පි “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි”න්ති න

වුත්තං. ඉධ පන විතක්කාදිපච්චනීකධම්මතෙජාහිභවාභාවා සභාගාය ව උපෙක්ඛාවෙදනාරත්තියා පටිලාභා අයං තත්ත්වමඡ්ඤාත්තෙජෙක්ඛාවන්දලොඛා අතිවිය පරිසුද්ධා. තස්සා පරිසුද්ධත්තා පරිසුද්ධවන්දලොඛාය පභා විය සහජාතාපි සතිආදයො පරිසුද්ධා භොන්ති පරියොදානා. තස්මා ඉදමෙව “උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි”න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථන්ති ගණනානුපුබ්බතා චතුත්ථං. ඉදං චතුත්ථං සමාපජ්ජන්තිපි චතුත්ථං. යං පන වුත්තං “එකඛගච්ඡපභීනං දුච්ඛගසමන්තාගත”න්ති, තත්ථ සොමනස්සස්ස පහානවසෙන එකඛගච්ඡපභීනතා වෙදිතබ්බා. තඤ්ච පන සොමනස්සං එකච්චීයං පුරිමජවනෙසුයෙව පභීයති. තෙනස්ස තං පහානඛගන්ති වුච්චති. උපෙක්ඛාවෙදනා විත්තස්සෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන ද්විත්තං උප්පත්තිවසෙන දුච්ඛගසමන්තාගතතා වෙදිතබ්බා. සෙසං පට්ඨමඡ්ඤානො වුත්තනයමෙව. එස තාව චතුත්තජ්ඣානො නයො.

පඤ්චකජ්ඣානකථා

90. පඤ්චකජ්ඣානං පන නිබ්බන්තෙන්තෙන පගුණපට්ඨමඡ්ඣානතො වුට්ඨාය “අයං සමාපත්ති ආසන්නනීවරණපච්චත්ථිකා, විතක්කස්ස ඔලාරිකත්තා අඛගදුබ්බලා”ති ව තත්ථ දොසං දිස්වා දුතියජ්ඣානං සන්තතො මනසිකරිත්වා පට්ඨමඡ්ඣානො නිකන්ති. පරියොදාය දුතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා පට්ඨමඡ්ඣානා වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඤානඛිගාති පච්චවෙක්ඛතො විතක්කමත්තං ඔලාරිකතො උපට්ඨාති, විචාරාදයො සන්තතො. තදාස්ස ඔලාරිකඛගජ්ජහානාය සන්තඛගපටිලාභාය ව තදෙව නිමිත්තං “පථවී පථවී”ති පුනජ්ජුනං මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව දුතියජ්ඣානං උප්පජ්ජති. තස්ස විතක්කමත්තමෙව පහානඛගං. විචාරාදීනි චත්තාරි සමන්තාගතඛිගාති. සෙසං වුත්තජ්ජකාරමෙව.

එවමධිගතෙ පන තස්මිම්පි වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහාකාරෙහි විණ්ණවසිනා හුත්වා පගුණදුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය “අයං සමාපත්ති ආසන්නවිතක්කපච්චත්ථිකා, විචාරස්ස ඔලාරිකත්තා අඛගදුබ්බලා”ති ව තත්ථ දොසං දිස්වා තතියං ඤානං සන්තතො මනසිකරිත්වා දුතියජ්ඣානො නිකන්ති. පරියොදාය තතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඤානඛිගාති පච්චවෙක්ඛතො විචාරමත්තං ඔලාරිකතො උපට්ඨාති, පිතිආදීනි සන්තතො. තදාස්ස ඔලාරිකඛගජ්ජහානාය සන්තඛගපටිලාභාය ව තදෙව නිමිත්තං “පථවී පථවී”ති පුනජ්ජුනං මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව තතියං ඤානං උප්පජ්ජති. තස්ස විචාරමත්තමෙව පහානඛගං චතුත්තජ්ජානායස්ස දුතියජ්ඣානො විය පිතිආදීනි තිණි සමන්තාගතඛිගාති. සෙසං වුත්තජ්ජකාරමෙව.

විසුද්ධිමග්ගො

පටමො භාගො

පථවිකසිණනිද්දෙසො

ඉති යං චතුක්කනායෙ දුතියං, තං ද්විධා භින්දිත්වා පඤ්චකනායෙ දුතියඤ්චෙව තතියඤ්ච භොති. යාති ච තත්ථ තතියචතුත්ථාති, තාති ච චතුත්ථපඤ්චමාති භොන්ති. පටමං පටමමෙවාති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

පථවිකසිණනිද්දෙසො නාම

චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

5. සෙසකසිණනිද්දෙසො

ආපොකසිණකථා

91. ඉදානි පථවීකසිණානන්තරෙ ආපොකසිණෙ විත්ථාරකථා භොති. යථෙව හි පථවීකසිණං, එවං ආපොකසිණමපි භාවෙනුකාමෙන සුඛනිසින්නෙන ආපස්මිං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං, කතෙ වා අකතෙ වාති සබ්බං විත්ථාරතබ්බං. යථා ව ඉධ, එවං සබ්බත්ථ. ඉතො පරඤ්චි එත්තකමපි අවත්වා විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම.

ඉධාපි පුබ්බෙකතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො අකතෙ ආපස්මිං පොක්ඛරණියා වා තළාකෙ වා ලොණියං වා සමුද්දෙ වා නිමිත්තං උප්පජ්ජති වූළඝිවත්ථෙරස්ස විය. තස්ස කිරායස්මතො ලාභසක්කාරං පභාය විචිත්තවාසං වසිස්සාමිති මහාතිත්ථෙ නාවමාරුහිත්වා ජම්බුදීපං ගච්ඡතො අන්තරා මහාසමුද්දං ඔලොකයතො තප්පටිභාගං කසිණනිමිත්තං උදපාදි.

අකතාධිකාරෙන චත්තාරො කසිණදොසෙ පරිහරන්තෙන නීලපිතලොහිතොදාතවණ්ණානමඤ්ඤතරවණ්ණං ආපං අගභත්වා යං පන භූමිං අසම්පත්තමෙව ආකාසෙ සුද්ධවත්ථෙත ගහිතං උදකං, අඤ්ඤං වා තථාරූපං විජ්ජසන්නං අනාවිලං, තෙන පත්තං වා කුණ්ඩිකං වා සමතිත්තිකං පුරෙත්වා විහාරපච්චන්තෙ චුත්තජ්ජකාරෙ පටිච්ඡන්තෙ ඔකාසෙ යථෙත්වා සුඛනිසින්නෙන න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො. න ලක්ඛණං මනසි කාතබ්බං. නිස්සයසවණ්ණමෙව කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ විත්තං යථෙත්වා අම්බු, උදකං, වාරි, සලිලන්තිආදීසු ආපොනාමෙසු පාකටනාමවසෙනෙව “ආපො ආපො”ති භාවෙතබ්බං.

තස්සෙවං භාවයතො අනුක්කමෙන චුත්තනයෙනෙව නිමිත්තද්වයං උප්පජ්ජති. ඉධ පන උග්ගහනිමිත්තං චලමානං විය උපට්ඨාති, සචෙ ඵෙණපුප්ඵුළකම්ස්සං උදකං භොති, තාදිසමෙව උපට්ඨාති, කසිණදොසො පඤ්ඤායති. පටිභාගනිමිත්තං පන නිජ්ජරිජ්ජන්දං ආකාසෙ යපිතමණිතාලවණ්ටං විය මණිමයාදාසමණ්ඩලම්ච ව හුත්වා උපට්ඨාති. සො තස්ස සහ උපට්ඨානෙනෙව උපචාරජ්ඣානං, චුත්තනයෙනෙව චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි ව පාපුණාතීති. ආපොකසිණං.

තෙජොකසිණකථා

92. තෙජොකසිණං භාවෙනුකාමෙනාපි තෙජස්මිං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. තත්ථ කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො අකතෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස දීපසිඛාය වා උද්ධතෙ වා පත්තපචනට්ඨානෙ වා දවදාහෙ වා යත්ථ කත්ථවි අග්ගිජාලං

ඔලොකෙන්තස්ස නිමිත්තං උප්පජ්ජති චිත්තගුත්තත්ථෙරස්ස විය. තස්ස භායස්මතො ධම්මස්සවනදිවසෙ උපොසථාගාරං පව්ට්ඨස්ස දීපසිංඛං ඔලොකෙන්තස්සෙව නිමිත්තං උප්පජ්ජී.

ඉතරෙන පන කාතබ්බං. තත්‍රිදං කරණවිධානං, සිනිද්ධානි සාරදාරුනි ඵාලෙන්වා සුක්ඛාපෙන්වා සට්ඨං සට්ඨං කත්වා පතිරූපං රුක්ඛමූලං වා මණ්ඩපං වා ගත්ත්වා පත්තපවනාකාරෙන රාසිං කත්වා ආලිම්පෙන්වා කටසාරකෙ වා වම්මෙ වා පටෙ වා විදන්ථිවතුරඬුලප්පමාණං ඡිද්දං කාතබ්බං. තං පුරතො යපෙන්වා චුත්තනයෙනෙව නිසිදිත්වා හෙට්ඨා තිණකට්ඨං වා උපරි ධූමසිංඛං වා අමනසිකරිත්වා වෙමජ්ඣෙ සනජාලාය නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං, නීලන්ති වා පිතන්ති වාතිආදිවසෙන වණ්ණො න පච්චවෙක්ඛිතබ්බො, උණ්හත්තවසෙන ලක්ඛණං න මනසි කාතබ්බං. නිස්සයස්වණ්ණමෙව කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ චිත්තං යපෙන්වා පාවකො, කණ්භවත්තනී, ජාතවෙදො, හුතාසනොතිආදීසු අග්ගිනාමෙසු පාකට්ඨාමවසෙනෙව “තෙජො තෙජො”ති භාවෙතබ්බං.

තස්සෙවං භාවයතො අනුක්කමෙන චුත්තනයෙනෙව නිමිත්තද්වයං උප්පජ්ජති. තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං ජාලං ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතනසදිසං හුත්වා උපට්ඨාති. අකතෙ ගණ්හත්තස්ස පන කසිණදොසො පඤ්ඤායති, අලාතඛණ්ඩං වා අඬුගාරපිණ්ඩො වා ජාරිකා වා ධූමො වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං නිච්චලං ආකාසෙ යපිතරත්තකම්බලක්ඛණ්ඩං විය සුවණ්ණතාලවණ්ටං විය කඤ්චනත්ථම්මො විය ව උපට්ඨාති. සො තස්ස සහ උපට්ඨානෙනෙව උපචාරජ්ඣානං, චුත්තනයෙනෙව චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි ව පාපුණාතිති. තෙජොකසිණං.

වායොකසිණකථා

93. වායොකසිණං භාවෙතුකාමෙනාපි වායුස්මි. නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. තඤ්ච ඛො දිට්ඨවසෙන වා පුට්ඨවසෙන වා. චුත්තඤ්ඤෙනං අට්ඨකථාසු “වායොකසිණං උග්ගණ්හන්තො වායුස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති, උච්ඡග්ගං වා ඵරිතං සමෙරිතං උපලක්ඛෙති, වෙළග්ගං වා...පෙ.... රුක්ඛග්ගං වා කෙසග්ගං වා ඵරිතං සමෙරිතං උපලක්ඛෙති, කායස්මි. වා පුට්ඨං උපලක්ඛෙති”ති. තස්මා සමසිසට්ඨිතං සනපත්තං උච්ඡුං වා වෙඨං වා රුක්ඛං වා වතුරඬුලප්පමාණං සනකෙසස්ස පුරිසස්ස සීසං වා වාතෙන පහරියමානං දිස්වා “අයං වාතො ඵතස්මි. යානෙ පහරති”ති සති. යපෙන්වා, යං වා පනස්ස වාතපානන්තරිකාය වා හිත්තිඡිද්දෙන වා පවිසිත්වා වාතො කායජ්ජදෙසං පහරති, තත්ථ සති. යපෙන්වා වාතමාලුතඅනිලාදීසු වායුනාමෙසු පාකට්ඨාමවසෙනෙව “වාතො වාතො”ති භාවෙතබ්බං. ඉධ උග්ගහනිමිත්තවඩ්ඪනතො ඔතාරිතමත්තස්ස පායාසස්ස උසුමවට්ටිසදිසං චලං හුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං

සන්තිසින්නං හොති නිව්වලං. සෙසං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. වායොකසිණං.

නිලකසිණකථා

94. තදනන්තරං පන නිලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නිලකස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මි. වා වත්ථස්මි. වා වණ්ණධාතුයා වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තාව තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා පුජායානෙසු පුප්ඵසන්ථරං වා නිලවත්ථමණිනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරෙන නිලුප්පලගිරිකණ්ණිකාදීනි පුප්ඵානි ගහෙත්වා යථා කෙසරං වා වණ්ඨං වා න පඤ්ඤායති, එවං වඩ්ඨගොටකං වා කරණ්ඩපටලං වා පත්තෙහියෙව සමතිත්තිකං පුරෙත්වා සන්ථරිතබ්බං. නිලවණ්ණෙන වා වත්ථෙත හණ්ඩිකං බන්ධිත්වා පුරෙතබ්බං. මුඛවට්ටියං වා අස්ස හෙරිතලම්ච බන්ධිතබ්බං. කංසනිලපලාසනිලඅඤ්ජනනිලානං වා අඤ්ඤතරෙන ධාතුනා පථවිකසිණෙ චුත්තනයෙන සංහාරිමං වා හිත්තියංයෙව වා කසිණමණ්ඩලං කත්වා විසභාගවණ්ණෙන පරිච්ඡින්නිතබ්බං. තතො පථවිකසිණෙ චුත්තනයෙන “නිලං නිල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉධාපි උග්ගහනිමිත්තෙ කසිණදොසො පඤ්ඤායති, කෙසරදණ්ඩකපත්තන්තරිකාදීනි උපට්ඨහන්ති. පටිභාගනිමිත්තං කසිණමණ්ඩලතො මුඤ්චිත්වා ආකාසෙ මණිනාලවණ්ඨසදිසං උපට්ඨාති. සෙසං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. නිලකසිණං.

පීතකසිණකථා

95. පීතකසිණෙපි එසෙව නයො. චුත්තඤ්ඤානං පීතකසිණං උග්ගණ්හන්තො පීතකස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මි. වා වත්ථස්මි. වා වණ්ණධාතුයා වාති. තස්මා ඉධාපි කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා පුප්ඵසන්ථරං වා පීතවත්ථධාතුනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති විත්තගුත්තත්ථෙරස්ස විය. තස්ස කිරායස්මතො විත්තලපබ්බතෙ පත්තඛිගපුප්ඵෙහි කතං ආසනපුප්ඵං පස්සතො සහ දස්සනෙනෙව ආසනප්පමාණං නිමිත්තං උද්පාදි. ඉතරෙන කණිකාරපුප්ඵාදීනා වා පීතවත්ථෙත වා ධාතුනා වා නිලකසිණෙ චුත්තනයෙනෙව කසිණං කත්වා “පීතකං පීතක”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. පීතකසිණං.

ලොහිතකසිණකථා

96. ලොහිතකසිණෙපි එසෙව නයො. චුත්තඤ්ඤානං ලොහිතකසිණං උග්ගණ්හන්තො ලොහිතකස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මි. වා වත්ථස්මි. වා වණ්ණධාතුයා වාති. තස්මා ඉධාපි කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තථාරූපං බන්ධුජීවකාදිමාලාගච්ඡං වා පුප්ඵසන්ථරං වා ලොහිතකවත්ථමණිධාතුනං වා

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 අඤ්ඤතරං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරොන
 ජයසුමනබන්ධුජීවකරත්තකොරණ්ඩකාදිපුජ්ජෙහි වා රත්තවත්ථෙත වා ධාතුනා
 වා නීලකසිණෙ වුත්තනෙයෙනෙව කසිණං කත්වා “ලොහිතකං ලොහිතක”න්ති
 මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ලොහිතකසිණං.

ඔදානකසිණකථා

97. ඔදානකසිණෙපි ඔදානකසිණං උග්ගණ්හන්තො ඔදානස්මි. නිමිත්තං
 ගණ්හාති පුජ්ජස්මි. වා වත්ථස්මි. වා වණ්ණධාතුයා වාති වචනතො
 කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා
 වස්සිකසුමනාදිපුජ්ජස්මි. වා කුමුදපදුමරාසිං වා ඔදානවත්ථධාතුනං වා
 අඤ්ඤතරං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති,
 තිපුමණ්ඩලරජතමණ්ඩලවන්දමණ්ඩලෙසුපි උප්පජ්ජතියෙව. ඉතරොන
 වුත්තජ්ජකාරෙහි ඔදානපුජ්ජෙහි වා ඔදානවත්ථෙත වා ධාතුනා වා නීලකසිණෙ
 වුත්තනෙයෙනෙව කසිණං කත්වා “ඔදානං ඔදාන”න්ති මනසිකාරො
 පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ඔදානකසිණං.

ආලොකකසිණකථා

98. ආලොකකසිණෙ පන ආලොකකසිණං උග්ගණ්හන්තො ආලොකස්මි.
 නිමිත්තං ගණ්හාති භිත්තිජ්ද්දෙ වා තාලච්ඡිද්දෙ වා වාතපානන්තරිකාය වාති
 වචනතො කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො යං භිත්තිජ්ද්දාදීනං අඤ්ඤතරොන
 සුරියාලොකො වා වන්දාලොකො වා පවිසිත්වා භිත්තියං වා භූමියං වා මණ්ඩලං
 සමුට්ඨාපෙති, සනපණ්ණරුක්ඛසාබන්තරොන වා සනසාබාමණ්ඩපන්තරොන වා
 නික්ඛමිත්වා භූමියමෙව මණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙති, තං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති.
 ඉතරොනාපි තදෙව වුත්තජ්ජකාරමොභාසමණ්ඩලං “ඔභාසො ඔභාසො”ති වා
 “ආලොකො ආලොකො”ති වා භාවෙතබ්බං. තථා අසක්කොන්තෙන සට්ඨෙදීපං
 ජාලෙත්වා සට්ඨං පිදහිත්වා සට්ඨෙ ඡිද්දං කත්වා භිත්තිමුඛං යටෙතබ්බං. තෙන
 ඡිද්දෙන දීපාලොකො නික්ඛමිත්වා භිත්තියං මණ්ඩලං කරොති, තං ආලොකො
 ආලොකොති භාවෙතබ්බං. ඉදම්තරෙහි විරට්ඨිතිකං හොති. ඉධ උග්ගහනිමිත්තං
 භිත්තියං වා භූමියං වා උට්ඨිතමණ්ඩලසදිසමෙව හොති. පටිභාගනිමිත්තං
 සනවිජ්ජසන්නආලොකපුඤ්ඤපසදිසං. සෙසං තාදිසමෙවාති. ආලොකකසිණං.

පරිච්ඡින්නාකාසකසිණකථා

99. පරිච්ඡින්නාකාසකසිණෙපි ආකාසකසිණං උග්ගණ්හන්තො
 ආකාසස්මි. නිමිත්තං ගණ්හාති භිත්තිජ්ද්දෙ වා තාලච්ඡිද්දෙ වා
 වාතපානන්තරිකාය වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො
 භිත්තිජ්ද්දාදිසු අඤ්ඤතරං දිස්වාච නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරොන
 සුච්ඡන්තමණ්ඩපෙ වා වම්මකට්ඨාරකාදීනං වා අඤ්ඤතරස්මි.

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 විදත්ථිවතුරඬිගුලප්පමාණං ඡිද්දං කත්වා තදෙව වා භිත්තිඡිද්දාදිහෙදං ඡිද්දං
 “ආකාසො ආකාසො”ති භාවෙනබ්බං. ඉධ උග්ගහනිමිත්තං සද්ධිං
 භිත්තිපරියන්තාදීහි ඡිද්දසදිසමෙව හොති, වඩ්ඪියමානමිපි න වඩ්ඪති.
 පටිභාගනිමිත්තමාකාසමණ්ඩලමෙව හුත්වා උපට්ඨාති, වඩ්ඪියමානඤ්ච වඩ්ඪති.
 සෙසං පට්ඨිකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. පරිච්ඡන්තාකාසකසිණං.

ඉති කසිණානි දසබලො,
 දස යානි අවොච සබ්බධම්මදෙසො;
 රූපාවචරමිහි චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානහෙතුනි.

එවං තානි ච තෙසඤ්ච,
 භාවනානායමිමං විදිත්වාන;
 තෙස්වෙව අයං භියොයා,
 පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

පකිණ්ණකකථා

100. ඉමෙසු හි පට්ඨිකසිණවසෙන එකොපි හුත්වා බහුධා
 හොතීතිආදිභාවො, ආකාසෙ වා උදකෙ වා පට්ඨිං නිමිමිනිත්වා පදසා ගමනං,
 යානනිසජ්ජාදිකප්පනං වා, පරිත්තඅප්පමාණනයෙන අභිභායතනපටිලාභොති
 එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ආපොකසිණවසෙන පට්ඨියං උම්මුජ්ජනනිම්මුජ්ජනං,
 උදකචුට්ඨිසමුප්පාදනං, නදීසමුද්දාදිනිම්මානං, පට්ඨිපබ්බතපාසාදාදිනං
 කම්පනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

තෙජොකසිණවසෙන ධුමායනා, පජ්ජලනා, අඬිගාරචුට්ඨිසමුප්පාදනං,
 තෙජසා තෙජොපරියාදානං, යදෙව සො ඉච්ඡති තස්ස ධහනසමත්ථතා, දිබ්බෙන
 චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථාය ආලොකකරණං, පරිනිබ්බානසමයෙ තෙජොධාතුයා
 සරිරජ්ඣාපනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

වායොකසිණවසෙන වායුගතිගමනං, වාතචුට්ඨිසමුප්පාදනන්ති එවමාදීනි
 ඉජ්ඣන්ති.

නිලකසිණවසෙන නිලරූපනිම්මානං, අන්ධකාරකරණං,
 සුවණ්ණදුබ්බණ්ණනයෙන අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමොති
 එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ජිතකසිණවසෙන ජිතකරුපනිම්මානං, සුවණ්ණන්ති අධිමුච්චනා, වුත්තනයෙනෙව අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමො චාති ඵලමාදීති ඉජ්ඣන්ති.

ලොභිතකසිණවසෙන ලොභිතකරුපනිම්මානං, වුත්තනයෙනෙව අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමොති ඵලමාදීති ඉජ්ඣන්ති.

ඔදාතකසිණවසෙන ඔදාතරුපනිම්මානං, ටීනමිද්ධස්ස දුරභාවකරණං, අන්ධකාරවිධමනං, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථාය ආලොකකරණන්ති ඵලමාදීති ඉජ්ඣන්ති.

ආලොකකසිණවසෙන සප්පහාරුපනිම්මානං, ටීනමිද්ධස්ස දුරභාවකරණං, අන්ධකාරවිධමනං, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථං ආලොකකරණන්ති ඵලමාදීති ඉජ්ඣන්ති.

ආකාසකසිණවසෙන පටිච්ඡන්තානං විචටකරණං, අන්තොපට්ඨපබ්බතාදිසුපි ආකාසං නිමිතිත්වා ඉරියාපට්ඨකප්පනං, තිරොකුඬ්ඛාදිසු අසප්පමානගමනන්ති ඵලමාදීති ඉජ්ඣන්ති.

සබ්බානෙව උද්ධං අධො තිරියං අද්වයං අප්පමාණන්ති ඉමං පහෙදං ලභන්ති. වුත්තඤ්ඤෙන “පට්ඨිකසිණමෙකො සඤ්ජානාති. උද්ධමධොතිරියං අද්වයමප්පමාණං”න්තිආදි.

තත්ථ උද්ධන්ති උපරිගගනතලාභිමුඛං. අධොති හෙට්ඨාභූමිතලාභිමුඛං. තිරියන්ති ඛෙත්තමණ්ඩලමිච්ඡා සමන්තා පරිච්ඡන්දිතං. ඵකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, ඵකච්චො අධො, ඵකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන චා කාරණෙන ඵචං පසාරෙති. ආලොකමිච්ඡා දිබ්බචක්ඛුනා රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං උද්ධමධොතිරියන්ති. අද්වයන්ති ඉදං පන ඵකස්ස අඤ්ඤාභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථා හි උදකං පට්ඨිකසිණං සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති, න අඤ්ඤං, ඵලමෙව පට්ඨිකසිණං පට්ඨිකසිණමෙව හොති, නත්ථි තස්ස අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති. ඵසෙව නයො සබ්බත්ථං. අප්පමාණන්ති ඉදං තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්ඤි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති. න අයමස්ස ආදි ඉදං මජ්ඣන්ති පමාණං ගණ්භාතිති.

101. යෙ ච තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන චා සමන්තාගතා කිලෙසාවරණෙන චා සමන්තාගතා විපාකාවරණෙන චා සමන්තාගතා අසද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති වුත්තා, තෙසමෙකස්සාපෙකකසිණෙපි භාවනා න ඉජ්ඣති. තත්ථ කම්මාවරණෙන

6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

උද්ධුමානකාදිපදත්ථවණ්ණනා

102. කසිණානන්තරමුද්දිට්ඨෙසු පන උද්ධුමානකං, විනීලකං, විපුබ්බකං, විච්ඡිද්දකං, වික්ඛායිතකං, වික්ඛිත්තකං, හතවික්ඛිත්තකං, ලොහිතකං, පුළුවකං, අට්ඨිකන්ති දසසු අවිඤ්ඤාණකාසුහෙසු භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සුනභාවෙන උද්ධුමානත්තා උද්ධුමානං, උද්ධුමානමෙව උද්ධුමානකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමානන්ති උද්ධුමානකං. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

විනීලං වුවචති විපරිහින්තනීලවණ්ණං, විනීලමෙව විනීලකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකං. මංසුස්සදට්ඨානෙසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්තිවයට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණස්ස යෙභුයොන ව නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙ නීලසාට්ඨපාරුතස්සෙව ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

පරිහින්තට්ඨානෙසු විස්සන්දමානං පුබ්බං විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව විපුබ්බකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

විච්ඡිද්දං වුවචති ද්විධා ඡින්දනෙන අපධාරිතං, විච්ඡිද්දමෙව විච්ඡිද්දකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං විච්ඡිද්දන්ති විච්ඡිද්දකං. වෙමජ්ඣෙ ඡින්තස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

ඉතො ව එත්තො ව විවිධාකාරෙන සොණසිඬගාලාදීහි බාදිතන්ති වික්ඛායිතං, වික්ඛායිතමෙව වික්ඛායිතකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං වික්ඛායිතන්ති වික්ඛායිතකං. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

විවිධං බිත්තං වික්ඛිත්තං, වික්ඛිත්තමෙව වික්ඛිත්තකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං වික්ඛිත්තන්ති වික්ඛිත්තකං. අඤ්ඤාන හත්ථං අඤ්ඤාන පාදං අඤ්ඤාන සිසන්ති ඵලං තතො තතො බිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

හතඤ්ච තං පුරිමනයෙනෙව වික්ඛිත්තකඤ්චාති හතවික්ඛිත්තකං. කාකපදාකාරෙන අඬගපච්චඬගෙසු සත්ථෙන හනිත්වා වුත්තනයෙන වික්ඛිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

ලොහිතං කිරති වික්ඛිපති ඉතො විතො ව පග්ගරතීති ලොහිතකං. පග්ගරිතලොහිතමක්ඛිතස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

පුළුවා වුවිචන්ති කිමයො, පුළුවෙ කිරතිති පුළුවකං. කිම්පරිපුණ්ණස්ස ඡවසරිරස්සෙතමධිවචනං.

අට්ඨියෙව අට්ඨිකං. පටික්කුලත්තා වා කුච්ඡිතං අට්ඨිති අට්ඨිකං. අට්ඨිසඬ්ඛලිකායපි එකට්ඨිකස්සපෙතමධිවචනං. ඉමානි ච පන උද්ධුමාතකාදීනි නිස්සාය උප්පන්නනිමිත්තානම්පි නිමිත්තෙසු පටිලද්ධස්සානානම්පෙතානෙව නාමානි.

උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං

103. තත්ථ උද්ධුමාතකසරීරෙ උද්ධුමාතකනිමිත්තං උප්පාදෙන්වා උද්ධුමාතකසඬ්ඛාතං ඤානං භාවෙතුකාමෙන යොගිනා පථවිකසිණෙ වුත්තනෙයෙනෙව වුත්තප්පකාරං ආවරියං උපසඬ්ඛමිත්වා කම්මට්ඨානං උග්ගහෙතබ්බං. තෙනස්ස කම්මට්ඨානං කථෙන්නෙන අසුභනිමිත්තත්ථාය ගමනවිධානං, සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණං, එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො, ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණන්ති එවං අප්පනාවිධානපරියොසානං සබ්බං කථෙතබ්බං. තෙනාපි සබ්බං සාධුකං උග්ගහෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං සෙනාසනං උපගන්ත්වා උද්ධුමාතකනිමිත්තං පරියෙසන්නෙන විහාතබ්බං.

104. එවං විහරන්නෙන ච අසුකස්මිං නාම ගාමද්වාරෙ වා අට්ඨමුලෙ වා පන්ථෙ වා පබ්බතපාදෙ වා රුක්ඛමුලෙ වා සුසානෙ වා උද්ධුමාතකසරීරං නික්ඛිත්තන්ති කථෙන්නානං වචනං සුත්වාපි න තාවදෙව අතිත්ථෙත පක්ඛන්දන්තෙන විය ගන්නබ්බං. කස්මා? අසුභං හි නාමෙතං වාළුමිගාධිට්ඨිතම්පි අමනුස්සාධිට්ඨිතම්පි හොති. තත්ථස්ස ජීවිතන්තරායොපි සියා. ගමනමග්ගො වා පනෙත්ථ ගාමද්වාරෙන වා නභානතිත්ථෙත වා කෙදාරකොටියා වා හොති. තත්ථ විසභාගරූපං ආපාඨමාගච්ඡති, තදෙව වා සරීරං විසභාගං හොති. පුරිසස්ස හි ඉත්ථිසරීරං ඉත්ථියා ච පුරිසසරීරං විසභාගං, තදෙනං අධුනාමතං සුභතොපි උපට්ඨාති, තෙනස්ස බ්‍රහ්මවරියන්තරායොපි සියා. සථෙ පන “නයිදං මාදිසස්ස භාරිය”න්ති අත්තානං තක්කයති, එවං තක්කයමානෙන ගන්නබ්බං.

105. ගච්ඡන්නෙන ච සඬ්ඝත්ථෙරස්ස වා අඤ්ඤාතරස්ස වා අභිඤ්ඤාතස්ස හික්ඛුනො කථෙත්වා ගන්නබ්බං. කස්මා? සථෙ හිස්ස සුසානෙ අමනුස්සසිහඛාග්ගාදීනං රූපසද්දාදිඅනිට්ඨාරම්මණාභිභූතස්ස අඬ්ගපච්චඬ්ගානි වා පථෙධෙත්ති, භුත්තං වා න පරිසණ්ඨාති, අඤ්ඤො වා ආබාධො හොති. අථස්ස සො විහාරෙ පත්තච්චරං සුරක්ඛිතං කරිස්සති. දහරෙ වා සාමණෙරෙ වා පහිණිත්වා තං හික්ඛුං පටිජග්ගිස්සති. අපිච සුසානං නාම නිරාසඬ්ඛකට්ඨානන්ති මඤ්ඤමානා කතකම්මාපි අකතකම්මාපි වොරා සමොසරන්ති. තෙ මනුස්සෙහි අනුබද්ධා හික්ඛුස්ස සමීපෙ භණ්ඩකං ඡඩ්ඛෙත්වාපි පලායන්ති. මනුස්සා

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

“සභොඨිසං චොරං අද්දසාමා” ති භික්ඛුං ගහෙත්වා විහෙයෙත්ති. අඨස්ස සො “මා ඉමං විහෙයයිත්ථ, මමායං කථෙත්වා ඉමිනා නාම කම්මෙන ගතො” ති තෙ මනුස්සෙ සඤ්ඤාපෙත්වා සොත්ථිභාවං කරස්සති. අයං ආනිසංසො කථෙත්වා ගමනෙ. තස්මා චුත්තජපකාරස්ස භික්ඛුනො කථෙත්වා අසුභනිමිත්තදස්සනෙ සඤ්ජාතාභිලාසෙන යථානාම ඛත්තියො අභිසෙකට්ඨානං, යජ්ජාතො යඤ්ඤසාලං, අධනො වා පන නිධිට්ඨානං පිතිසොමනස්සජාතො ගච්ඡති, එවං පිතිසොමනස්සං උජ්ජාදෙත්වා අට්ඨකථාසු චුත්තෙන විධිනා ගන්තබ්බං. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිකාය සතියා අසම්මුට්ඨාය අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබ්භිගතෙන මානසෙන ගතාගතමග්ගං පච්චවෙක්ඛමානො. යස්මිං පදෙසෙ උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං නික්ඛිත්තං හොති, තස්මිං පදෙසෙ පාසාණං වා වම්මිකං වා රුක්ඛං වා ගච්ඡං වා ලතං වා සනිමිත්තං කරොති, සාරම්මණං කරොති. සනිමිත්තං කත්වා සාරම්මණං කත්වා උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං සභාවභාවතො උපලක්ඛෙති, වණ්ණතොපි ලිඬිගතොපි සණ්ඨානතොපි දිසතොපි ඔකාසතොපි පරිච්ඡෙදතොපි සන්ධිතො විවරතො නින්තතො ථලතො සමන්තතො. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, සුවචත්ථිතං වචත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සුපධාරිතං උපධාරෙත්වා සුවචත්ථිතං වචත්ථපෙත්වා එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිකාය සතියා අසම්මුට්ඨාය අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබ්භිගතෙන මානසෙන ගතාගතමග්ගං පච්චවෙක්ඛමානො. සො වඩ්ඤ්ඤාමත්තොපි තබ්බාගියඤ්ඤෙව වඩ්ඤ්ඤාමං අධිට්ඨාති. නිසීදන්තොපි තබ්බාගියඤ්ඤෙව ආසනං පඤ්ඤපෙති.

“සමන්තා නිමිත්තපලක්ඛණා කිමත්ථියා කිමානිසංසාති? සමන්තා නිමිත්තපලක්ඛණා අසම්මොහත්වා අසම්මොහානිසංසා. එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො කිමත්ථියො කිමානිසංසොති? එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො උපනිබන්ධනත්ථො උපනිබන්ධනානිසංසො. ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා කිමත්ථියා කිමානිසංසාති? ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා විථිසම්පට්පාදනත්ථො විථිසම්පට්පාදනානිසංසා.

“සො ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී හුත්වා චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙත්වා සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං උපනිබන්ධති ‘අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්භා පරිමුච්චිස්සාමි’ ති. සො විච්චිවෙව කාමෙහි...පෙ.... පට්ඨං ක්කාමං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්සාධිගතං හොති

රූපාවචරං පඨමං කුමානං දිබ්බො ච විහාරො භාවනාමයඤ්ච
පුඤ්ඤකිරියවත්ථු”න්ති.

106. තස්මා යො විත්තසඤ්ඤත්තත්ථාය සිවථිකදස්සනං ගච්ඡති, සො සංඤ්ඤං පහරිත්වා ගණං සන්නිපාතෙන්වාපි ගච්ඡතු. කම්මට්ඨානසිසෙත පන ගච්ඡන්තෙන එකකෙන අද්වතියෙන මූලකම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙන්වා තං මනසිකරොන්තෙනෙව සුසානෙ සොණාදිපරිස්සයවිනොදනත්ථං කත්තරදණ්ඩං වා යට්ඨිං වා ගහෙන්වා, සුපට්ඨිත භාවසම්පාදනෙන අසම්මුට්ඨං සතිං කත්වා, මනවිඡට්ඨානඤ්ච ඉන්ද්‍රියානං අන්තොගතභාවසම්පාදනතො අබහිගතමනෙන හුත්වා ගන්තබ්බං.

විහාරතො නික්ඛමන්තෙනෙව අසුකදිසාය අසුකද්වාරෙන නික්ඛන්තොමිහිති ද්වාරං සල්ලක්ඛෙතබ්බං. තතො යෙන මග්ගෙන ගච්ඡති, සො මග්ගො වචන්ථපෙතබ්බො, අයං මග්ගො පාවිනදිසාහිමුඛො වා ගච්ඡති, පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණදිසාහිමුඛො වා විදිසාහිමුඛොවාති. ඉමස්මිං පන යානෙ වාමතො ගච්ඡති, ඉමස්මිං යානෙ දක්ඛිණතො, ඉමස්මිං චස්ස යානෙ පාසාණො, ඉමස්මිං චම්මිකො, ඉමස්මිං රුක්ඛො, ඉමස්මිං ගච්ඡො, ඉමස්මිං ලතාති. එවං ගමනමග්ගං වචන්ථපෙන්තෙන නිමිත්තට්ඨානං ගන්තබ්බං. නො ච බො පටිවාතං. පටිවාතං ගච්ඡන්තස්ස හි කුණපගන්ධො සානං පහරිත්වා මත්ථලුඬ්ඨං වා සඬ්ඛොභෙය්‍ය, ආහාරං වා ඡඬ්ඛාපෙය්‍ය, විජ්ජට්ඨාරං වා ඡනෙය්‍ය “ඊදිසං නාම කුණපට්ඨානං ආගතොමිහි”ති. තස්මා පටිවාතං චජ්ජෙන්වා අනුවාතං ගන්තබ්බං. සචෙ අනුවාතමග්ගෙන න සක්කා හොති ගන්තුං, අන්තරා පබ්බතො වා පපාතො වා පාසාණො වා වති වා කණ්ටකට්ඨානං වා උදකං වා වික්ඛල්ලං වා හොති, ථීවරකණ්ණෙන නාසං පිදහිත්වා ගන්තබ්බං. ඉදමස්ස ගමනවත්තං.

107. එවං ගතෙන පන න තාව අසුහනිමිත්තං ඔලොකෙතබ්බං. දිසා වචන්ථපෙතබ්බො. එකස්මිං හි දිසාභාගෙ ඨිතස්ස ආරම්මණඤ්ච න විභූතං හුත්වා බායති, විත්තඤ්ච න කම්මනියං හොති. තස්මා තං චජ්ජෙන්වා යත්ථ ඨිතස්ස ආරම්මණඤ්ච විභූතං හුත්වා බායති, විත්තඤ්ච කම්මනියං හොති, තත්ථ යාතබ්බං. පටිවාතානුවාතඤ්ච පහාතබ්බං. පටිවාතෙ ඨිතස්ස හි කුණපගන්ධෙන උබ්බාළ්භස්ස විත්තං විධාවති. අනුවාතෙ ඨිතස්ස සචෙ තත්ථ අධිවත්ථා අමනුස්සා හොන්ති, තෙ කුජ්ඣිත්වා අනත්ථං කරොන්ති. තස්මා ඊසකං උක්කම්ම නාතිඅනුවාතෙ යාතබ්බං. එවං තිට්ඨමානෙනාපි නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තෙ නානුපාදං නානුසීසං යාතබ්බං. අතිදුරෙ ඨිතස්ස හි ආරම්මණං අවිභූතං හොති. අව්වාසන්තෙ භයමුජ්ජෙජ්ජති. අනුපාදං වා අනුසීසං වා ඨිතස්ස සබ්බං අසුහං සමං න පඤ්ඤායති. තස්මා නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තෙ ඔලොකෙන්තස්ස ඵාසුකට්ඨානෙ සරීරවෙමජ්ඣාගෙ යාතබ්බං.

108. එවං ධීතෙන “තස්මිං පදෙසෙ පාසාණං වා...පෙ.... ලතං වා සනිමිත්තං කරොති”ති එවං චුත්තානි සමන්තා නිමිත්තානි උපලක්ඛෙනබ්බානි. තත්ත්වං උපලක්ඛණවිධානං, සචෙ තස්ස නිමිත්තස්ස සමන්තා චක්ඛුපථෙ පාසාණො හොති, සො “අයං පාසාණො උච්චො වා නීචො වා බුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාලො වා සෙතො වා දීඝො වා පරිමණ්ඩලො වා”ති වචන්ථපෙතබ්බො. තතො “ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං පාසාණො ඉදං අසුහනිමිත්තං, ඉදං අසුහනිමිත්තං අයං පාසාණො”ති සල්ලක්ඛෙනබ්බං. සචෙ වම්මිකො හොති, සොපි “උච්චො වා නීචො වා බුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාලො වා සෙතො වා දීඝො වා පරිමණ්ඩලො වා”ති වචන්ථපෙතබ්බො. තතො “ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං වම්මිකො ඉදං අසුහනිමිත්ත”න්ති සල්ලක්ඛෙනබ්බං. සචෙ රුක්ඛො හොති, සොපි “අස්සත්ථො වා නිග්ගොධො වා කච්ඡකො වා කපිතතො වා උච්චො වා නීචො වා බුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාලො වා සෙතො වා”ති වචන්ථපෙතබ්බො. තතො “ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං රුක්ඛො ඉදං අසුහනිමිත්ත”න්ති සල්ලක්ඛෙනබ්බං. සචෙ ගච්ඡො හොති, සොපි “සින්දිවා කරමන්දො වා කණුවිරො වා කුරණ්ඩකො වා උච්චො වා නීචො වා බුද්දකො වා මහන්තො වා”ති වචන්ථපෙතබ්බො. තතො “ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං ගච්ඡො ඉදං අසුහනිමිත්ත”න්ති සල්ලක්ඛෙනබ්බං. සචෙ ලතා හොති, සොපි “ලාබු වා කුම්භණ්ඩි වා සාමා වා කාළවල්ලි වා පුතිලතා වා”ති වචන්ථපෙතබ්බො. තතො “ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං ලතා ඉදං අසුහනිමිත්තං, ඉදං අසුහනිමිත්තං අයං ලතා”ති සල්ලක්ඛෙනබ්බං.

109. යං පන චුත්තං සනිමිත්තං කරොති සාරම්මණං කරොතිති, තං ඉධෙව අත්තොගධං. පුනස්පුනං වචන්ථපෙත්තො හි සනිමිත්තං කරොති නාම. අයං පාසාණො ඉදං අසුහනිමිත්තං, ඉදං අසුහනිමිත්තං අයං පාසාණොති එවං ද්වෙ ද්වෙ සමාසෙත්වා සමාසෙත්වා වචන්ථපෙත්තො සාරම්මණං කරොති නාම.

එවං සනිමිත්තං සාරම්මණඤ්ච කත්වා පන සභාවභාවතො වචන්ථපෙතීති චුත්තත්තා ය්වාස්ස සභාවභාවො අනඤ්ඤසාධාරණො අත්තනියො උද්ධුමාතකභාවො, තෙන මනසිකාතබ්බං. චණිතං උද්ධුමාතකත්ති එවං සභාවෙන සරසෙන වචන්ථපෙතබ්බන්ති අත්ථො.

110. එවං වචන්ථපෙත්වා වණ්ණතොපි ලිඛිගතොපි සණ්ඨානතොපි දිසතොපි ඔකාසතොපි පරිච්ඡේදතොපිති ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කථං? තෙන හි යොගිනා ඉදං සරිරං කාළස්ස වා ඔදාතස්ස වා මඬගුරච්ඡවිතො වාති වණ්ණතො වචන්ථපෙතබ්බං. ලිඛිගතො පන ඉත්ථිලිඛිගං වා පුරිසලිඛිගං වාති අවචන්ථපෙත්වා පට්ඨමයෙ වා මජ්ඣිමයෙ වා පච්ඡිමයෙ වා යිතස්ස ඉදං සරිරන්ති වචන්ථපෙතබ්බං. සණ්ඨානතො උද්ධුමාතකස්ස සණ්ඨානවසෙනෙව

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 ඉදමස්ස සීසසණ්ඨානං, ඉදං ගීවාසණ්ඨානං, ඉදං හත්ථසණ්ඨානං, ඉදං
 උදරසණ්ඨානං, ඉදං නාහිසණ්ඨානං, ඉදං කට්ඨසණ්ඨානං, ඉදං උග්ගසණ්ඨානං,
 ඉදං ජඨසාසණ්ඨානං, ඉදං පාදසණ්ඨානන්ති වචන්ථපෙනබ්බං. දිසතො පන
 ඉමස්මිං සරීරෙ ද්වෙ දිසා නාහියා අධො හෙට්ඨිමදිසා උද්ධං උපරිමදිසාති
 වචන්ථපෙනබ්බං. අථ වා අහං ඉමිස්සා දිසාය යිතො අසුහනිමිත්තං ඉමිස්සාති
 වචන්ථපෙනබ්බං. ඔකාසතො පන ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ හත්ථා, ඉමස්මිං පාදා,
 ඉමස්මිං සීසං, ඉමස්මිං මජ්ඣමකායො යිතොති වචන්ථපෙනබ්බං. අථ වා අහං
 ඉමස්මිං ඔකාසෙ යිතො අසුහනිමිත්තං ඉමස්මින්නි වචන්ථපෙනබ්බං.
 පරිච්ඡෙදතො ඉදං සරීරං අධො පාදතලෙන උපරි කෙසමත්ථකෙන තිරියං
 තචෙන පරිච්ඡින්නං, යථාපරිච්ඡින්නෙන ව යානෙ ද්වත්තිංසකුණපහරිතමෙවාති
 වචන්ථපෙනබ්බං. අථ වා අයමස්ස හත්ථපරිච්ඡෙදො, අයං පාදපරිච්ඡෙදො, අයං
 සීසපරිච්ඡෙදො, අයං මජ්ඣමකායපරිච්ඡෙදොති වචන්ථපෙනබ්බං. යත්තකං වා
 පන යානං ගණ්හති, තත්තකමෙව ඉදං ඊදිසං උද්ධුමාතකන්ති පරිච්ඡින්නිදිනබ්බං.
 පුරිසස්ස පන ඉත්ථිසරීරං ඉත්ථියා වා පුරිසසරීරං න වට්ටති. විසභාගෙ සරීරෙ
 ආරම්මණං න උපට්ඨාති, විජ්ඣන්දනස්සෙව පච්චයො හොති. “උග්ගාටිතාපි හි
 ඉත්ථි පුරිසස්ස විත්තං පරියාදාය තිට්ඨති”ති (අ. නි. 5.55) මජ්ඣමට්ඨකථායං
 වුත්තං. තස්මා සභාගසරීරෙයෙව එවං ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං.

111. යො පන පුරිමබ්බද්ධානං සන්තිකෙ ආසෙවිතකම්මට්ඨානො
 පරිහතධුතඨගො පරිමද්දිතමහාභූතො පරිග්ගහිතසඨ්ඛාරො
 වචන්ථාපිතනාමරූපො උග්ගාටිතසත්තසඤ්ඤො කතසමණධම්මො
 වාසිතවාසනො භාවිතභාවනො සබ්භො ඤාණුත්තරො අප්පකිලෙසො
 කුලපුත්තො, තස්ස ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙයෙව පටිභාගනිමිත්තං
 උපට්ඨාති. නො චෙ එවං උපට්ඨාති, අපෙචං ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගණ්හතො
 උපට්ඨාති. යස්ස පන එවම්පි න උපට්ඨාති, තෙන සන්ධිතො විචරතො
 නින්තතො ථලතො සමන්තතොති පුනපි පඤ්චවිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බං.

112. තත්ථ සන්ධිතොති අසීතිසතසන්ධිතො. උද්ධුමාතකෙ පන කථං
 අසීතිසතසන්ධියො වචන්ථපෙස්සති. තස්මානෙන තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධි,
 තයො වාමහත්ථසන්ධි, තයො දක්ඛිණපාදසන්ධි, තයො වාමපාදසන්ධි, එකො
 ගීවසන්ධි, එකො කට්ඨසන්ධිති එවං වුද්දසමභාසන්ධිවසෙන සන්ධිතො
 වචන්ථපෙනබ්බං. විචරතොති විචරං නාම හත්ථන්තරං පාදන්තරං උදරන්තරං
 කණ්ණන්තරන්ති එවං විචරතො වචන්ථපෙනබ්බං. අක්ඛිනම්පි නිමිථිලිතභාවො
 වා උමිථිලිතභාවො වා මුඛස්ස ව පිහිතභාවො වා විචට්ඨාවො වා
 වචන්ථපෙනබ්බො. නින්තතොති යං සරීරෙ නින්තට්ඨානං අක්ඛිකූපො වා
 අන්තොමුඛං වා ගලවාටකො වා, තං වචන්ථපෙනබ්බං. අථ වා අහං නින්තෙ
 යිතො සරීරං උන්නතෙති වචන්ථපෙනබ්බං. ථලතොති යං සරීරෙ
 උන්නතට්ඨානං ඡණ්ණකං වා උරො වා නලාටං වා, තං වචන්ථපෙනබ්බං. අථ වා

අහං ථලෙ යිතො සරීරං නින්තෙනි වචන්ථපෙනබ්බං. සමන්තතොති සබ්බං සරීරං සමන්තතො වචන්ථපෙනබ්බං. සකලසරීරෙ ඤාණං වාරෙන්වා යං යානං විභූතං හුන්වා උපට්ඨාති, තත්ථ “උද්ධුමාතකං උද්ධුමාතක”න්ති චිත්තං යපෙනබ්බං. සචෙ ඵ්වම්පි න උපට්ඨාති, උදරපරියොසානං අතිරෙකං උද්ධුමාතකං හොති, තත්ථ “උද්ධුමාතකං උද්ධුමාතක”න්ති චිත්තං යපෙනබ්බං.

113. ඉදානි “සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති”තිආදීසු අයං විනිවිජයකථා –

තෙන යොගිනා තස්මිං සරීරෙ යථාචුත්තනිමිත්තග්ගාභවසෙන සුට්ඨු නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. සතිං සුපට්ඨිතං කත්වා ආවජ්ජිතබ්බං. ඵ්වං පුනස්පුනං කරොත්තෙන සාධුකං උපධාරෙතබ්බඤ්චෙව වචන්ථපෙනබ්බඤ්ච. සරීරතො නාතිදුරෙ නාව්වාසන්තෙ පදෙසෙ යිතෙන වා නිසින්තෙන වා චක්ඛුං උම්මිලෙන්වා ඔලොකෙන්වා නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. “උද්ධුමාතකපට්ඨකුලං උද්ධුමාතකපට්ඨකුල”න්ති සතක්ඛත්තුං සහස්සක්ඛත්තුං උම්මිලෙන්වා ඔලොකෙතබ්බං, නිමිමිලෙන්වා ආවජ්ජිතබ්බං. ඵ්වං පුනස්පුනං කරොත්තස්ස උග්ගහනිමිත්තං සුග්ගහිතං හොති. කදා සුග්ගහිතං හොති? යදා උම්මිලෙන්වා ඔලොකෙන්තස්ස නිමිමිලෙන්වා ආවජ්ජෙත්තස්ස ච ඵකසදිසං හුන්වා ආපාට්ඨාගච්ඡති, තදා සුග්ගහිතං නාම හොති.

සො තං නිමිත්තං ඵ්වං සුග්ගහිතං කත්වා සුපධාරිතං උපධාරෙන්වා සුවචන්ථිතං වචන්ථපෙන්වා සචෙ තත්ථෙව භාවනාපරියොසානං පත්තුං න සක්කොති, අථානෙන ආගමනකාලෙ චුත්තනයෙනෙව ඵකකෙන අදුනියෙන තදෙව කම්මට්ඨානං මනසිකරොත්තෙන සුපට්ඨිතං සතිං කත්වා අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබ්භිගතෙන මානසෙන අත්තතො සෙනාසනමෙව ගන්තබ්බං.

සුසානා නික්ඛමන්තෙනෙව ච ආගමනමග්ගො වචන්ථපෙනබ්බො, යෙන මග්ගෙන නික්ඛන්තොස්මි, අයං මග්ගො පාචිනදිසාහිමුඛො වා ගච්ඡති, පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණදිසාහිමුඛො වා ගච්ඡති, විදිසාහිමුඛො වා ගච්ඡති. ඉමස්මිං පන යානෙ වාමතො ගච්ඡති, ඉමස්මිං දක්ඛිණතො, ඉමස්මිං වස්ස යානෙ පාසාණො, ඉමස්මිං වම්මිකො, ඉමස්මිං රුක්ඛො, ඉමස්මිං ගච්ඡො, ඉමස්මිං ලතාති ඵ්වං ආගමනමග්ගං වචන්ථපෙන්වා ආගතෙන වච්ඡකමන්තෙනාපි තබ්බාගියොව වච්ඡකමො අධිට්ඨාතබ්බො, අසුභනිමිත්තදිසාහිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ වච්ඡකමිතබ්බන්ති අත්ථො. නිසිදන්තෙන ආසනම්පි තබ්බාගියමෙව පඤ්ඤපෙතබ්බං. සචෙ පන තස්සං දිසායං සොබ්බො වා පපාතො වා රුක්ඛො වා වති වා කලලං වා හොති, න සක්කා තංදිසාහිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ වච්ඡකමිතුං, ආසනම්පි අනොකාසත්තා න සක්කා පඤ්ඤපෙතුං. තං දිසං අනපලොකෙන්තෙනාපි ඔකාසානුරූපෙ යානෙ වච්ඡකමිතබ්බඤ්චෙව නිසිදිතබ්බඤ්ච. චිත්තං පන තංදිසාහිමුඛංයෙව කාතබ්බං.

114. ඉදානි “සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා කිමත්ථියා” තිආදිපඤ්භානං “අසම්මොහත්ථා” තිආදිවිස්සජ්ජනෙ අයං අධිජ්ජායො. යස්ස හි අවෙලායං උද්ධුමාතකනිමිත්තට්ඨානං ගන්ත්වා සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණං කත්වා නිමිත්තග්ගහණත්ථං චක්ඛුං උම්මිලෙත්වා ඔලොකෙන්තස්සෙව තං මතසරීරං උට්ඨහිත්වා යීතං විය අජ්ඣොත්ථරමානං විය අනුබන්ධමානං විය ච හුත්වා උපට්ඨාති, සො තං බිභවිෂං හෙරවාරම්මණං දිස්වා වික්ඛිත්තවිත්තො උම්මත්තකො විය හොති, භයං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසං පාපුණාති. පාළියං හි විහත්තඅට්ඨානිංසාරම්මණෙසු අඤ්ඤං එවරූපං හෙරවාරම්මණං නාම නත්ථි. ඉමස්මිං හි කම්මට්ඨානෙ ක්කානවිබ්භන්තකො නාම හොති. කස්මා? අතිහෙරවත්තා කම්මට්ඨානස්ස. තස්මා තෙන යොගිනා සන්ථම්භෙත්වා සතිං සුපට්ඨිතං කත්වා මතසරීරං උට්ඨහිත්වා අනුබන්ධනකං නාම නත්ථි. සචෙ හි සො “එතස්ස සම්පෙ යිතො පාසාණො වා ලතා වා ආගච්ඡෙය්‍ය, සරීරම්පි ආගච්ඡෙය්‍ය. යථා පන සො පාසාණො වා ලතා වා නාගච්ඡති, එවං සරීරම්පි නාගච්ඡති. අයං පන තුය්හං උපට්ඨානාකාරො සඤ්ඤජො සඤ්ඤාසම්භවො, කම්මට්ඨානං තෙ අජ්ජ උපට්ඨිතං, මා භාගි භික්ඛු” ති තාසං විනොදෙන්වා භාසං උජ්ජාදෙන්වා තස්මිං නිමිත්තෙ විත්තං සඤ්චරාපෙතබ්බං. එවං විසෙසමධිගච්ඡති. ඉදමෙතං සන්ධාය වුත්තං “සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා අසම්මොහත්ථා” ති.

එකාදසවිධෙන පන නිමිත්තග්ගහං සම්පාදෙන්තො කම්මට්ඨානං උපනිබන්ධති. තස්ස හි චක්ඛුනි උම්මිලෙත්වා ඔලොකනපච්චයා උග්ගහනිමිත්තං උජ්ජජ්ජති. තස්මිං මානසං වාරෙන්තස්ස පටිභාගනිමිත්තං උජ්ජජ්ජති. තත්ථ මානසං වාරෙන්තො අජ්ජනං පාපුණාති. අජ්ජනායං යත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්නො අරහත්තං සවිජ්ඣකරොති. තෙන වුත්තං “එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගහො උපනිබන්ධනත්ථො” ති.

115. ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා වීථිසම්පට්ඨපාදනත්ථානි එත්ථ පන යා ගතමග්ගස්ස ච ආගතමග්ගස්ස ච පච්චවෙක්ඛණා වුත්තා, සා කම්මට්ඨානවීථියා සම්පට්ඨපාදනත්ථානි අත්ථො. සචෙ හි ඉමං භික්ඛුං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තං අන්තරාමග්ගෙ කෙච්ඡි අජ්ජ, හන්තෙ, කතිමිති දිවසං වා පුච්ඡන්ති, පඤ්ඤං වා පුච්ඡන්ති, පටිසන්ථාරං වා කරොන්ති, අහං කම්මට්ඨානිකොති තුණ්හිභූතෙන ගන්තුං න වට්ටති. දිවසො කට්ඨෙතබ්බො, පඤ්ඤො විස්සජ්ජෙතබ්බො. සචෙ න ජානාති, න ජානාමිති වත්තබ්බං. ධම්මිකො පටිසන්ථාරො කාතබ්බො. තස්සෙවං කරොන්තස්ස උග්ගහිතං තරුණනිමිත්තං නස්සති. තස්මිං නස්සන්තෙපි දිවසං පුට්ඨෙත කට්ඨෙතබ්බමෙව. පඤ්ඤං අජානන්තෙන න ජානාමිති වත්තබ්බං. ජානන්තෙන එකදෙසෙන කට්ඨෙතබ්බමිති වට්ටති, පටිසන්ථාරොපි කාතබ්බො. ආගන්තුකං පන භික්ඛුං දිස්වා ආගන්තුකපටිසන්ථාරො කාතබ්බොව. අවසෙසානිපි

වෙනියඬගණුවත්තබ්බොධියඬගණුවත්තඋපොසථාගාරවත්තභොජනසාලාජන්තා
 සරආවරියුපජ්ඣායආගන්තුකගමිකවත්තාදීනි සබ්බානි ඛන්ධකවත්තානි
 පුරෙතබ්බානෙව. තස්ස තානි පුරෙන්තස්සාපි තං තරුණනිමිත්තං නස්සති, පුන
 ගන්ත්වා නිමිත්තං ගණ්භිස්සාමිති ගන්තුකාමස්සාපි අමනුස්සෙහි වා වාළමිගෙහි
 වා අධිට්ඨිතත්තා සුසානමිපි ගන්තුං න සක්කා භොති, නිමිත්තං වා අත්තරධායති.
 උද්ධුමාතකං හි එකමෙව වා ද්වෙව වා දිවසෙ යත්වා විනිලකාදිභාවං ගච්ඡති.
 සබ්බකම්මට්ඨානෙසු එතෙන සමං දුල්ලභං කම්මට්ඨානං නාම නත්ථි. තස්මා
 එවං නට්ඨෙය නිමිත්තෙ තෙන භික්ඛුනා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවායානෙ වා නිසිදිත්වා
 අහං ඉමිනා නාම ද්වාරෙන විහාරා නික්ඛමිත්වා අසුකදිසාහිමුඛං මග්ගං
 පටිපජ්ජිත්වා අසුකස්මිං නාම යානෙ වාමං ගණ්භි, අසුකස්මිං දක්ඛිණං. තස්ස
 අසුකස්මිං යානෙ පාසාණො, අසුකස්මිං වම්මිකරුක්ඛගච්ඡලතානමඤ්ඤතරං.
 සොහං තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා අසුකස්මිං නාම යානෙ අසුහං අද්දසං. තත්ථ
 අසුකදිසාහිමුඛො යත්වා එවඤ්චෙවඤ්ච සමන්තා නිමිත්තානි සල්ලක්ඛෙත්වා
 එවං අසුහනිමිත්තං උග්ගගෙත්වා අසුකදිසාය සුසානතො නික්ඛමිත්වා
 එවරුපෙන නාම මග්ගෙන ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො ආගන්ත්වා ඉධ
 නිසින්තොති එවං යාව පල්ලඬකං ආභුජිත්වා නිසින්තට්ඨානං, තාව
 ගතාගතමග්ගො පච්චචෙක්ඛිතබ්බො. තස්සෙවං පච්චචෙක්ඛිතො තං නිමිත්තං
 පාකටං භොති, පුරතො නික්ඛිත්තං විය උපට්ඨාති. කම්මට්ඨානං
 පුරිමාකාරෙනෙව වීථිං පටිපජ්ජති. තෙන වුත්තං “ගතාගතමග්ගපච්චචෙක්ඛිණො
 වීථිසම්පටිපාදනත්ථා”ති.

116. ඉදානි ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී හුත්වා චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙත්වා
 සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං උපනිබන්ධතීති එත්ථ
 උද්ධුමාතකපටික්කුලෙ මානසං වාරෙන්වා ඤානං නිබ්බත්තෙන්වා
 ඤානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙස්සන්තො “අද්ධා ඉමාය පටිපදාය
 ජරාමරණමිහා පරිමුච්චිස්සාමි”ති එවං ආනිසංසදස්සාවිනා භවිතබ්බං.

යථා පන දුග්ගතො පුරිසො මහග්ගං මණ්ඩරතනං ලභිත්වා දුල්ලභං වත මෙ
 ලද්ධන්ති තස්මිං රතනසඤ්ඤී හුත්වා ගාරවං ජනෙන්වා විපුලෙන පෙමෙන
 සම්පියායමානො තං රක්ඛෙය්‍ය, එවමෙව “දුල්ලභං මෙ ඉදං කම්මට්ඨානං ලද්ධං
 දුග්ගතස්ස මහග්ගමණ්ඩරතනසදිසං. චතුර්ධාතුකම්මට්ඨානිකො හි අත්තනො
 වත්තාරො මහාභූතෙ පරිග්ගණ්භාති, ආනාපානකම්මට්ඨානිකො අත්තනො
 නාසිකවාතං පරිග්ගණ්භාති, කසිණකම්මට්ඨානිකො කසිණං කත්වා යථාසුඛං
 භාවෙති, එවං ඉතරානි කම්මට්ඨානානි සුලභානි. ‘ඉදං පන එකමෙව වා ද්වෙව වා
 දිවසෙ තිට්ඨති, තතො පරං විනිලකාදිභාවං පාපුණාති’ති නත්ථි ඉතො
 දුල්ලභතර”න්ති තස්මිං රතනසඤ්ඤීනා හුත්වා චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙත්වා
 සම්පියායමානෙන තං නිමිත්තං රක්ඛිතබ්බං. රත්තිට්ඨානෙ ව දිවායානෙ ව
 “උද්ධුමාතකපටික්කුලං උද්ධුමාතකපටික්කුලං”න්ති තත්ථ පුනස්පුනං චිත්තං

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානානිද්දෙසො
 උපනිබ්බන්ධිතබ්බං. පුනස්පුනං තං නිමිත්තං ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං.
 තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං.

117. තස්සෙවං කරොතො පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති. තත්ත්වං
 නිමිත්තද්වයස්ස නානාකරණං, උග්ගහනිමිත්තං විරූපං බිහව්ජං හෙරවදස්සනං
 හුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා නිපන්තො
 දුලභිගපච්චභිගපුරිසො විය. තස්ස පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව
 බහිද්ධා කාමානං අමනසිකාරා වික්ඛම්භනවසෙන කාමච්ඡන්දො පභීයති.
 අනුනයස්පභානෙනෙව වස්ස ලොභිතස්පභානෙන සුඛබ්බො විය බ්‍යාපාදොපි
 පභීයති. තථා ආරද්ධවීරියතාය ටීනමිද්ධං,
 අවිජ්ජපටිසාරකරසන්තධම්මානුයොගවසෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං,
 අධිගතවිසෙසස්ස පච්චක්ඛතාය පටිපත්තිදෙසකෙ සත්ථරි පටිපත්තියං
 පටිපත්තිඵලෙ ව විචිකිච්ඡා පභීයතීති පඤ්ච නීවරණානි පභීයන්ති. තස්මිඤ්ඤෙව
 ව නිමිත්තෙ චෙතසො අභිනිරොපනලක්ඛණො විතක්කො,
 නිමිත්තානුමජ්ජනකිච්චං සාධයමානො විචාරො, පටිලද්ධවිසෙසාධිගමපච්චයා
 පීති, පීතිමනස්ස පස්සද්ධිසම්භවතො පස්සද්ධි, තන්නිමිත්තං සුඛං, සුඛිතස්ස
 විත්තසමාධිසම්භවතො සුඛනිමිත්තා එකග්ගතා චාති ඤානභිගානි පාතුභවන්ති.
 එවමස්ස පට්ඨමජ්ඣානපටිබ්බිමභූතං උපචාරජ්ඣානමපි තභිබ්බඤ්ඤෙව
 නිබ්බන්තති. ඉතො පරං යාව පට්ඨමජ්ඣානස්ස අප්පනා චෙව වසිජ්ජත්ති ව, තාව
 සබ්බං පථවිකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව චෙදිතබ්බං.

විනීලකාදිකම්මට්ඨානානි

118. ඉතො පරෙසු පන විනීලකාදීසුපි යං තං “උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං
 උග්ගණ්හන්තො එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිතාය සතියා”තිආදිනා නයෙන
 ගමනං ආදිං කත්වා ලක්ඛණං වුත්තං, තං සබ්බං “විනීලකං අසුභනිමිත්තං
 උග්ගණ්හන්තො, විපුබ්බකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො”ති එවං තස්ස
 තස්ස වසෙන තත්ථ තත්ථ උද්ධුමාතකපදමත්තං පරිවත්තෙත්වා
 වුත්තනයෙනෙව සවිනිච්ඡයාධිජ්ජායං චෙදිතබ්බං.

අයං පන විසෙසො — විනීලකෙ “විනීලකපටික්කුලං
 විනීලකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො.
 උග්ගහනිමිත්තඤ්ඤෙත්ථ කබරකබරවණ්ණං හුත්වා උපට්ඨාති.
 පටිභාගනිමිත්තං පන උස්සදවසෙන උපට්ඨාති.

විපුබ්බකෙ “විපුබ්බකපටික්කුලං විපුබ්බකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො
 පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ පග්ගරන්තමිව උපට්ඨාති.
 පටිභාගනිමිත්තං නිච්චලං සන්තිසින්නං හුත්වා උපට්ඨාති.

විච්ඡිද්දකං යුද්ධමණ්ඩලෙ වා වොරාට්ඨියං වා සුසානෙ වා යත්ථ රාජානො වොරෙ ඡින්දාපෙන්නි. අරඤ්ඤෙ වා පන සිහඛාග්ගෙහි ඡින්තපුරිසට්ඨානෙ ලබ්භති. තස්මා තථාරූපං යානං ගන්ත්වා සචෙ නානාදිසායං පතිතම්පි එකාවජ්ජනෙන ආපාට්මාගච්ඡති ඉච්චෙනං කුසලං. නො චෙ ආගච්ඡති, සයං හත්ථෙන න පරාමසිතබ්බං. පරාමසන්නො හි විස්සාසං ආපජ්ජති. තස්මා ආරාමිකෙන වා සමණුද්දෙසෙන වා අඤ්ඤෙන වා කෙනපි එකට්ඨානෙ කාරෙතබ්බං. අලහන්නෙන කත්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා එකඬුලන්තරං කත්වා උපනාමෙතබ්බං. එවං උපනාමෙත්වා “විච්ඡිද්දකපටික්කුලං විච්ඡිද්දකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං මජ්ඣෙ ඡිද්දං විය උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන පරිපුණ්ණං භුත්වා උපට්ඨාති.

වික්ඛායිතකෙ වික්ඛායිතකපටික්කුලං වික්ඛායිතකපටික්කුලන්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ තහිං තහිං ඛායිතසදිසමෙව උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පරිපුණ්ණංව භුත්වා උපට්ඨාති.

වික්ඛිත්තකම්පි විච්ඡිද්දකෙ චුත්තනයෙනෙව අඬුලඬුලන්තරං කාරෙත්වා වා කත්වා වා “වික්ඛිත්තකපටික්කුලං වික්ඛිත්තකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එත්ථ උග්ගහනිමිත්තං පාකටන්තරං භුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන පරිපුණ්ණංව භුත්වා උපට්ඨාති.

හතවික්ඛිත්තකම්පි විච්ඡිද්දකෙ චුත්තස්පකාරෙසුයෙව යානෙසු ලබ්භති. තස්මා තත්ථ ගන්ත්වා චුත්තනයෙනෙව අඬුලඬුලන්තරං කාරෙත්වා වා කත්වා වා “හතවික්ඛිත්තකපටික්කුලං හතවික්ඛිත්තකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ පඤ්ඤායමානං පහාරමුඛං විය හොති. පටිභාගනිමිත්තං පරිපුණ්ණමෙව භුත්වා උපට්ඨාති.

ලොහිතකං යුද්ධමණ්ඩලාදිසු ලද්ධස්පහාරානං හත්ථපාදාදිසු වා ඡින්තෙසු හින්තගණ්ඩපිළකාදීනං වා මුඛතො පග්ගරමානකාලෙ ලබ්භති. තස්මා තං දිස්වා “ලොහිතකපටික්කුලං ලොහිතකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එත්ථ උග්ගහනිමිත්තං වාතස්පහතා විය රත්තපටාකා වලමානාකාරං උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන සන්නිසින්නං භුත්වා උපට්ඨාති.

පුළුවකං ද්විහනිභව්වයෙන කුණපස්ස නවහි වණුමුඛෙහි කිම්මාසිපග්ගරණකාලෙ හොති. අපිච තං සොණසිඬ්ඛලමනුස්සගොමහිංසහත්ථිඅස්සඅප්පරාදීනං සරීරස්පමාණමෙව භුත්වා සාලිහත්තරාසි විය තිට්ඨති. තෙසු යත්ථ කත්ථපි “පුළුවකපටික්කුලං පුළුවකපටික්කුල”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. චුළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරස්ස හි කාළදීඝවාපියා අන්තො හත්ථිකුණපෙ

නිමිත්තං උපට්ඨාසි. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ චලමානං විය උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං සාලිහත්තපිණ්ඩො විය සන්තිසින්නං හුත්වා උපට්ඨාති.

අට්ඨිකං “සෙය්‍යාපාපි පස්සෙය්‍ය සරිරං සිවථිකාය ඡඩ්ඞිතං අට්ඨිසඩ්ධලිකං සමංසලොභිතං නභාරුසම්බන්ධ”න්තිආදිනා (ම. නි. 3.154) නයෙන නානප්පකාරතො වුත්තං. තත්ථ යත්ථ තං නික්ඛිත්තං හොති, තත්ථ පුරිමනෙයෙනෙව ගන්ත්වා සමන්තා පාසාණාදීනං වසෙන සනිමිත්තං සාරම්මණං කත්වා ඉදං අට්ඨිකන්ති සභාවභාවතො උපලක්ඛෙත්වා වණ්ණාදිවසෙන එකාදසභාකාරෙහි නිමිත්තං උග්ගහෙතබ්බං.

119. තං පන වණ්ණතො සෙතන්ති ඔලොකෙන්තස්ස න උපට්ඨාති, ඔදාතකසිණසම්භෙදො හොති. තස්මා අට්ඨිකන්ති පටික්කුලවසෙනෙව ඔලොකෙතබ්බං. ලිඬගන්ති ඉධ හත්ථාදීනං නාමං. තස්මා හත්ථපාදසිසඋරබාහුකට්ඨාරුඡඩ්ඞිතං වසෙන ලිඬගතො වචත්ථපෙතබ්බං. දීඝරස්සවට්ඨවතුරස්සබුද්ධකමහන්තවසෙන පන සණ්ඨානතො වචත්ථපෙතබ්බං. දිසොකාසා වුත්තනායා එව. තස්ස තස්ස අට්ඨිතො පරියන්තවසෙන පරිච්ඡේදතො වචත්ථපෙත්වා යදෙවෙත්ථ පාකටං හුත්වා උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වා අප්පනා පාපුණිතබ්බා. තස්ස තස්ස අට්ඨිතො නින්තට්ඨානථලට්ඨානවසෙන පන නින්තතො ච ථලතො ච වචත්ථපෙතබ්බං. පදෙසවසෙනාපි අහං නින්තෙ යිතො, අට්ඨි ථලෙ, අහං ථලෙ, අට්ඨි නින්තෙතිපි වචත්ථපෙතබ්බං. ද්වින්නං පන අට්ඨිකානං සට්ඨසට්ඨිකට්ඨානවසෙන සන්ධිතො වචත්ථපෙතබ්බං. අට්ඨිකානංයෙව අන්තරවසෙන විවරතො වචත්ථපෙතබ්බං. සබ්බත්ථෙව පන ඤාණං වාරෙත්වා ඉමස්මිං යානෙ ඉදමට්ඨිති සමන්තතො වචත්ථපෙතබ්බං. එවම්පි නිමිත්තෙ අනුපට්ඨහන්තෙ නලාට්ටයිම්හි චිත්තං සණ්ඨපෙතබ්බං.

120. යථා චෙත්ථ, එවං ඉදං එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගහණං ඉතො පුරිමෙසු පුළුවකාදීසුපි යුජ්ජමානවසෙන සල්ලක්ඛෙතබ්බං. ඉදඤ්ච පන කම්මට්ඨානං සකලායපි අට්ඨිකසඩ්ධලිකාය එකස්මිම්පි අට්ඨිකෙ සම්පජ්ජති. තස්මා තෙසු යත්ථකත්ථවි එකාදසවිධෙන නිමිත්තං උග්ගහෙත්වා “අට්ඨිකපටික්කුලං අට්ඨිකපටික්කුලං”න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉධ උග්ගහනිමිත්තම්පි පටිභාගනිමිත්තම්පි එකසදිසමෙව හොතිති වුත්තං, තං එකස්මිං අට්ඨිකෙ යුත්තං. අට්ඨිකසඩ්ධලිකාය පන උග්ගහනිමිත්තෙ පඤ්ඤායමානෙ විවරතා. පටිභාගනිමිත්තෙ පරිපුණ්ණභාවො යුජ්ජති. එකට්ඨිකෙපි ච උග්ගහනිමිත්තෙන බීභවිෂෙන භයානකෙන භවිතබ්බං. පටිභාගනිමිත්තෙන පිතිසොමනස්සජනකෙන, උපචාරාවහත්තා.

විසුද්ධිමග්ගො

පඨමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

ඉමස්මිං හි ඔකාසෙ යං අට්ඨකථාසු වුත්තං, තං ද්වාරං දත්වා වුත්තං. තථා හි තත්ථ “චතුසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු දසසු ච අසුභෙසු පටිභාගනිමිත්තං නත්ථී. බ්‍රහ්මවිහාරෙසු හි සීමසම්භෙදොයෙව නිමිත්තං. දසසු ච අසුභෙසු නිබ්බිකප්පං කත්වා පටික්කුලභාවෙයෙව දිට්ඨෙය් නිමිත්තං නාම භොති”ති වත්වාපි පුන අනන්තරමෙව “දුට්ඨං ඉධ නිමිත්තං උග්ගහනිමිත්තං පටිභාගනිමිත්තං. උග්ගහනිමිත්තං චිරුපං බීභවිෂං භයානකං හුත්වා උපට්ඨාති”තිආදි වුත්තං. තස්මා යං විචාරෙත්වා අවොචුම්භ, ඉදමෙවෙත්ථ යුත්තං.

අපිච මහාතිස්සත්ථෙරස්ස දන්තට්ඨිකමත්තාවලොකනෙන සකලිත්ථිසරිරස්ස අට්ඨිසඬ්ඝාතභාවෙන උපට්ඨානාදීනි චෙත්ථ නිදස්සනානිති.

ඉති අසුභානි සුභගුණො, දසසතලොචනෙන ථුතකිත්ති;
යානි අවොච දසබලො, එකෙකප්ප්ඝාතභෙතුනිති.

එවං තානි ච තෙසඤ්ච, භාවනාන යම්මං විදිත්වාන;
තෙස්වෙව අයං හියොයා, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්සා.

පකිණ්ණකකථා

121. එතෙසු හි යත්ථ කත්ථවි අධිගතප්ප්ඝාතො සුචික්ඛම්භිතරාගත්තා විතරාගො විය නිල්ලොලුප්පචාරො භොති. එවං සන්තෙපි ය්වායං අසුභප්පභෙදො වුත්තො, සො සරිරසභාවප්පත්තිවසෙන ච රාගචරිතභෙදවසෙන වානි වෙදිතබ්බො. ඡවසරිරං හි පටික්කුලභාවං ආපජ්ජමානං උද්ධුමාතකසභාවප්පත්තං වා සියා, විනීලකාදීනං වා අඤ්ඤතරසභාවප්පත්තං. ඉති යාදිසං යාදිසං සක්කා භොති ලද්ධුං, තාදිසෙ තාදිසෙ උද්ධුමාතකපටික්කුලං විනීලකපටික්කුලන්ති එවං නිමිත්තං ගණ්භිතබ්බමෙවානි සරිරසභාවප්පත්තිවසෙන දසධා අසුභප්පභෙදො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

විසෙසතො චෙත්ථ උද්ධුමාතකං සරිරසණ්ඨානවිපත්තිප්පකාසනතො සණ්ඨානරාගිතො සප්පායං. විනීලකං ඡවිරාගවිපත්තිප්පකාසනතො සරිරචණ්ණරාගිතො සප්පායං. විපුබ්බකං කායචණපට්ඨද්ධස්ස දුග්ගන්ධභාවස්ස පකාසනතො මාලාගන්ධාදිවසෙන සමුට්ඨාපිතසරිරගන්ධරාගිතො සප්පායං. විච්ඡිද්දකං අන්තොසුසිරභාවප්පකාසනතො සරිරෙ සනභාවරාගිතො සප්පායං. වික්ඛායිතකං මංසුප්පවයසම්පත්තිවිනාසප්පකාසනතො ථනාදීසු සරිරප්පදෙසෙසු මංසුප්පවයරාගිතො සප්පායං. වික්ඛිත්තකං අඬගපච්චඬිගානං වික්ඛෙපප්පකාසනතො අඬගපච්චඬිගලීලාරාගිතො සප්පායං. හතවික්ඛිත්තකං සරිරසඬ්ඝාතභෙදවිකාරප්පකාසනතො සරිරසඬ්ඝාතසම්පත්තිරාගිතො සප්පායං. ලොභිතකං ලොභිතමක්ඛිතපටික්කුලභාවප්පකාසනතො

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 අලඬිකාරජනිතසොභරාගිනො සප්පායං. පුළුවකං කායස්ස
 අනෙකකිම්බුලසාධාරණභාවජ්ජකාසනතො කායෙ මමත්තරාගිනො සප්පායං.
 අට්ඨිකං සරීරට්ඨිතං පටික්කුලභාවජ්ජකාසනතො දන්තසම්පත්තිරාගිනො
 සප්පායන්ති එවං රාගචරිතහෙදවසෙනාපි දසධා අසුභජ්ජහෙදො චුත්තොති
 වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන දසවිධෙපි එතස්මිං අසුභෙ සෙය්‍යාථාපි නාම අපරිසණ්ඨිතජලාය
 සීඝ්‍රසොනාය නදියා අරිත්තබලෙනෙව නාචා තිට්ඨති, විනා අරිත්තෙන න සක්කා
 යපෙනුං, එවමෙව දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්ස විතක්කබලෙනෙව විත්තං එකග්ගං
 හුත්වා තිට්ඨති, විනා විතක්කෙන න සක්කා යපෙනුං, තස්මා
 පටිමජ්ඣානමෙවෙත්ථ හොති, න දුතියාදීති.

පටික්කුලෙපි ච එතස්මිං ආරම්මණෙ “අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්භා
 පරිමුච්චිස්සාමි”ති එවමානිසංසදස්සාවිතාය වෙච නිවරණසන්තාපජ්ජහානෙන
 ච පීතිසොමනස්සං උජ්ජජ්ජති, “බහුං දානි වෙතනං ලභිස්සාමි”ති
 ආනිසංසදස්සාවිතො පුජ්ජච්ඡධිකස්ස ගුප්ථාසිම්හි විය, උස්සන්තඛ්‍යාධිදුක්ඛස්ස
 රොගිනො වමනවිරෙචනජ්ජවත්තියං විය ච.

122. දසවිධම්පි වෙතං අසුභං ලක්ඛණතො එකමෙව හොති. දසවිධස්සාපි
 හෙතස්ස අසුච්ඡුග්ගන්ධපෙගුච්ඡපටික්කුලභාවො එව ලක්ඛණං. තදෙනං ඉමිනා
 ලක්ඛණෙන න කෙවලං මතසරීරෙ, දන්තට්ඨිකදස්සාවිතො පන
 වෙතියපබ්බතවාසිනො මහාතිස්සත්ථෙරස්ස විය, හත්ථික්ඛන්ධගතං රාජානං
 ඔලොකෙන්තස්ස සඬ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරුපට්ඨාකසාමණෙරස්ස විය ච
 ජීවමානකසරීරෙපි උපට්ඨාති. යථෙව හි මතසරීරං, එවං ජීවමානකම්පි
 අසුභමෙව. අසුභලක්ඛණං පනෙත්ථ ආගන්තුකෙන අලඬිකාරෙන
 පටිච්ඡන්තන්තා න පඤ්ඤායති. පකතියා පන ඉදං සරීරං නාම
 අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සයං අසීතිසතසන්ධිසඬ්ඝට්ඨිතං
 නවන්භාරුසතනිබන්ධනං නවමංසපෙසිසතානුලිත්තං අල්ලවම්මපරියොනද්ධං
 ඡවියා පටිච්ඡන්තං ඡිද්දාවඡිද්දං මෙදකථාලිකා විය නිච්චුග්ගරිතපග්ගරිතං
 කිම්බසඬ්ඝනිසෙවිතං රොගානං ආයතනං දුක්ඛධම්මානං වත්ථු
 පරිහින්තපුරාණගණ්ඨො විය නවහි වණමුඛෙහි සතතවිස්සන්දනං. යස්ස
 උහොහි අක්ඛිති අක්ඛිගුප්ථකො පග්ගරිති, කණ්ණඛිලෙහි කණ්ණගුප්ථකො,
 නාසාපුට්ඨි සිඬ්ඝාණිකා, මුඛතො ආභාරපිත්තසෙම්භරුධිරානි, අධොද්වාරෙහි
 උච්චාරපස්සාවා, නවනචුතියා ලොමකුපසහස්සෙහි අසුච්ඡෙදයුසො පග්ගරිති.
 නීලමක්ඛිකාදයො සම්පරිවාරෙන්ති. යං
 දන්තකට්ඨමුඛධොවනසීසමක්ඛනනභානනිවාසනපාරුපනාදීහි අජ්ජපට්ඨග්ගිත්වා
 යථාජානොච ඵරුසවිජ්ජකිණ්ණකෙසො හුත්වා ගාමෙන ගාමං විචරන්තො
 රාජාපි පුජ්ජච්ඡධිකචණ්ඩාලාදීසු අඤ්ඤතරොපි සමසරීරපටික්කුලතාය

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 නිබ්බිසෙසො හොති, එවං අසුච්ඡුග්ගන්ධපෙගුවිජපටික්කුලතාය රඤ්ඤො වා
 චණ්ඩාලස්ස වා සරීරෙ වෙමත්තං නාම නත්ථි. දන්තකට්ඨමුඛධොවනාදීහි
 පනෙත්ථ දන්තමලාදීහි පමජ්ජීත්වා නානාවත්ථෙහි හිරිකොපිනං පටිච්ඡාදෙන්වා
 නානාවණ්ණෙන සුරහිවිලෙපනෙන විලිම්පිත්වා පුජ්ඣාභරණාදීහි අලඬිකරිත්වා
 “අභං මම”න්ති ගහෙනබ්බාකාරජපත්තං කරොන්ති. තතො ඉමිනා
 ආගන්තුකෙන අලඬිකාරෙන පටිච්ඡන්තත්තා තදස්ස යාථාවසරසං
 අසුභලක්ඛණං අසඤ්ජානන්තා පුරිසා ඉත්ථිසු, ඉත්ථියො ච පුරිසෙසු රතිං
 කරොන්ති. පරමත්ථතො පනෙත්ථ රජ්ජිතබ්බකයුත්තට්ඨානං නාම
 අණුමත්තම්පි නත්ථි. තථා හි
 කෙසලොමනබ්දන්තබ්ලසිඬිසාණිකඋච්චාරපස්සාවාදීසු එකකොට්ඨාසම්පි
 සරීරතො බහි පතිතං සත්තා හත්ථෙන ජුපිතුම්පි න ඉච්ඡන්ති, අට්ඨියන්ති
 හරායන්ති ජිගුච්ඡන්ති. යං යං පනෙත්ථ අවසෙසං හොති, තං තං එවං
 පටික්කුලම්පි සමානං අවිජ්ජන්ධකාරපරියොනද්ධා අත්තසිනෙහරාගරත්තා
 “ඉට්ඨං කන්තං නිච්චං සුඛං අත්තා”ති ගණ්හන්ති. තෙ එවං ගණ්හන්තා අට්ඨියං
 කිංසුකරුක්ඛං දිස්වා රුක්ඛතො අපතිතපුජ්ඣං “අයං මංසපෙසි”ති
 විහඤ්ඤමානෙන ජරසිඬිගාලෙන සමානතං ආපජ්ජන්ති. තස්මා —

යථාපි පුජ්ජිතං දිස්වා, සිඬිගාලො කිංසුකං වනෙ;
 මංසරුක්ඛො මයා ලද්ධො, ඉති ගන්ත්වාන වෙගසා.

පතිතං පතිතං පුජ්ඣං, ඩංසිත්වා අතිලොලුපො;
 නයිදං මංසං අදුං මංසං, යං රුක්ඛස්මිත්ති ගණ්හති.

කොට්ඨාසං පතිතංයෙව, අසුභන්ති තථා බුධො;
 අග්ගහෙත්වාන ගණ්හෙය්‍ය, සරීරට්ඨම්පි නං තථා.

ඉමඤ්ඤි සුභතො කායං, ගහෙත්වා තත්ථ මුච්ඡිතා;
 බාලා කරොන්තා පාපානි, දුක්ඛා න පරිමුච්චරෙ.

තස්මා පස්සෙය්‍ය මෙධාවී, ජීවතො වා මතස්ස වා;
 සභාවං පුතිකායස්ස, සුභභාවෙන වජ්ජිතං.

චුත්තඤ්ඤෙතං —

දුග්ගන්ධො අසුචි කායො, කුණපො උක්කරුපමො;
 නින්දිතො චක්ඛුතෙහි, කායො බාලාහිනන්දිතො.

අල්ලවම්මපටිච්ඡන්තො, නවද්වාරො මභාවණො;
 සමන්තතො පග්ගරති, අසුචි පුතිගන්ධියො.

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
සචෙ ඉමස්ස කායස්ස, අන්තො බාහිරකො සියා;
දණ්ඩං නූන ගහෙත්වාන, කාකෙ සොණෙ නිවාරයෙති.

තස්මා දබ්බජාතිකෙන භික්ඛුනා ජීවමානසරීරං වා භොතු

මතසරීරං වා යත්ථ යත්ථ අසුභාකාරො පඤ්ඤායති, තත්ථ තත්ථෙව
නිමිත්තං ගහෙත්වා කම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙතබ්බන්ති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො නාම

ජට්ඨො පරිච්ඡෙදො.

7. ඡන්දසංඝ්ඤා

1. බුද්ධානුස්සතිකථා

123. අසුභානන්තරං උද්දිට්ඨාසු පන දසසු ඡන්දසංඝ්ඤාසු පුනස්පුනං උප්පජ්ජනතො සතියෙව ඡන්දසංඝ්ඤා, පචත්තිතබ්බට්ඨානමභියෙව වා පචත්තත්තා සද්ධාපබ්බජිතස්ස කුලපුත්තස්ස අනුරූපා සතීති ඡන්දසංඝ්ඤා, බුද්ධං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා බුද්ධානුස්සති, බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. ධම්මං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා ධම්මානුස්සති, ස්වාක්ඛාතනාදිධම්මගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. සඤ්ඤා ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා සඤ්ඤානුස්සති, සුප්පට්ඨානනාදිසඤ්ඤාගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. සීලං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා සීලානුස්සති, අඤ්ඤානාදිසීලගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. වාගං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා වාගානුස්සති, මුත්තවාගනාදිවාගගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. දෙවතා ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා දෙවතානුස්සති, දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ යපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. මරණං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා මරණානුස්සති, ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. කෙසාදිහෙදං රූපකායං ගතා, කායෙ වා ගතාති කායගතා, කායගතා ච සා සති වාති කායගතසතීති වත්තබ්බෙ රස්සං අකත්වා කායගතසතීති චුත්තා, කෙසාදිකායකොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. ආනාපානෙ ආරබ්භ උප්පන්නා සති ආනාපානස්සති, අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. උපසමං ආරබ්භ උප්පන්නා ඡන්දසංඝ්ඤා උපසමානුස්සති, සබ්බදුක්ඛපසමාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං.

124. ඉති ඉමාසු දසසු ඡන්දසංඝ්ඤාසු බුද්ධානුස්සතිං තාව භාවෙතුකාමෙන අවෙච්චස්සාදසමන්තාගතෙන යොගිනා පතිරූපසෙනාසනෙ රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන “ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදු අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා”ති (අ. නි. 6.10) එවං බුද්ධස්ස භගවතො ගුණා ඡන්දසංඝ්ඤා.

තත්‍රායං ඡන්දසංඝ්ඤානායො — සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො...පෙ.... ඉතිපි භගවාති ඡන්දසංඝ්ඤා. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති චුත්තං භොති.

125. තත්ථ ආරකත්තා අරිතං අරානඤ්ච භතත්තා පච්චයාදීතං අරහත්තා පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා අරහත්ති

අනුස්සරති. ආරකා හි සො සබ්බකිලෙසෙහි සුචිදුරච්ඡරෙ ධිතො මග්ගෙන සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති ආරකත්තා අරහං.

සො තතො ආරකා නාම, යස්ස යෙනාසමච්ඡිතා;
අසමච්ඡිති ච දොසෙහි, නාටො තෙනාරහං මතොති.

126. තෙ වානෙන කිලෙසාරයො මග්ගෙන හතාති අරීනං හතත්තාපි අරහං.

යස්මා රාගාදිසඬ්ඛාතා, සබ්බෙපි අරයො හතා;
පඤ්ඤාසත්ථෙත නාටෙන, තස්මාපි අරහං මතොති.

127. යඤ්චෙනං අවිජ්ජාහවතණ්හාමයනාහි පුඤ්ඤාදිඅභිසඬ්ඛාරාරං ජරාමරණනෙමි ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා තිභවරටෙ සමායොජිතං අනාදිකාලජ්ජවත්තං සංසාරචක්කං, තස්සානෙන ඛොධිමණ්ඩෙ විරියපාදෙහි සිලපථවියං පතිට්ඨාය සද්ධාහත්ථෙත කම්මක්ඛයකරං ඤාණඵරසුං ගහෙත්වා සබ්බෙ අරා හතාති අරානං හතත්තාපි අරහං.

128. අථ වා සංසාරචක්කන්ති අනමතග්ගං සංසාරචට්ඨං වුච්චති. තස්ස ච අවිජ්ජා නාහි, මූලත්තා. ජරාමරණං නෙමි, පරියොසානත්තා. සෙසා දස ධම්මා අරා, අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියන්තත්තා ච, තත්ථ දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජා. කාමහවෙ ච අවිජ්ජා කාමහවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො හොති, රූපහවෙ අවිජ්ජා රූපහවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො හොති, අරූපහවෙ අවිජ්ජා අරූපහවෙ සඬ්ඛාරානං පච්චයො හොති. කාමහවෙ සඬ්ඛාරා කාමහවෙ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයා හොන්ති, එස නයො ඉතරෙසු. කාමහවෙ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං කාමහවෙ නාමරූපස්ස පච්චයො හොති, තථා රූපහවෙ. අරූපහවෙ නාමස්සෙව පච්චයො හොති. කාමහවෙ නාමරූපං කාමහවෙ සලායතනස්ස පච්චයො හොති, රූපහවෙ නාමරූපං රූපහවෙ තිණ්ණං ආයතනානං පච්චයො හොති, අරූපහවෙ නාමං අරූපහවෙ එකස්ස ආයතනස්ස පච්චයො හොති. කාමහවෙ සලායතනං කාමහවෙ ඡබ්බිධස්ස එස්සස්ස පච්චයො හොති, රූපහවෙ තිණ්ණ ආයතනාති රූපහවෙ තිණ්ණං එස්සානං පච්චයා හොන්ති, අරූපහවෙ එකං ආයතනං අරූපහවෙ එකස්ස එස්සස්ස පච්චයො හොති. කාමහවෙ ඡ එස්සා කාමහවෙ ඡන්තං වෙදනානං පච්චයා හොන්ති, රූපහවෙ තයො එස්සා තත්ථෙව තිස්සන්තං, අරූපහවෙ එකො තත්ථෙව එකිස්සා වෙදනාය පච්චයො හොති. කාමහවෙ ඡ වෙදනා කාමහවෙ ඡන්තං තණ්හාකායානං පච්චයා හොන්ති, රූපහවෙ තිස්සො තත්ථෙව තිණ්ණං, අරූපහවෙ එකා වෙදනා අරූපහවෙ එකස්ස තණ්හාකායස්ස පච්චයො හොති. තත්ථ තත්ථ සා සා තණ්හා තස්ස තස්ස උපාදානස්ස, උපාදානාදයො භවාදීනං.

කථං? ඉධෙකච්චො කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සාමිති කාමුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං වරති, වාචයා දුච්චරිතං වරති, මනසා දුච්චරිතං වරති, දුච්චරිතපාරිපුරියා අපායෙ උපපජ්ජති. තත්ථස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මහවො, කම්මනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිහවො, ඛන්ධානං නිබ්බත්ති ජාති, පරිපාකො ජරා, හෙදො මරණං.

අපරො සග්ගසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමිති තථෙව සුවරිතං වරති, සුවරිතපාරිපුරියා සග්ගෙ උපපජ්ජති. තත්ථස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මහවොති සො එව නයො.

අපරො පන බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමිති කාමුපාදානපච්චයාඑව මෙත්තං භාවෙති, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛං භාවෙති, භාවනාපාරිපුරියා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තත්ථස්ස නිබ්බත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මහවොති සො එව නයො.

අපරො අරුපහවෙ සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමිති තථෙව ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තියො භාවෙති, භාවනාපාරිපුරියා තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තති. තත්ථස්ස නිබ්බත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මහවො, කම්මනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිහවො, ඛන්ධානං නිබ්බත්ති ජාති, පරිපාකො ජරා, හෙදො මරණන්ති. එස නයො සෙසුපාදානමූලිකාසුපි යොජනාසු.

එවං අයං අවිජ්ජා හෙතු, සඬ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණං. අතීතමිපි අද්ධානං අනාගතමිපි අද්ධානං අවිජ්ජා හෙතු, සඬ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණන්ති එතෙනෙව නයෙන සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි.

තත්ථ අවිජ්ජාසඬ්ඛාරා එකො සඬ්ඛෙපො, විඤ්ඤාණනාමරූපසලායතනඵස්සවෙදනා එකො, තණ්හුපාදානහවා එකො, ජාතිජරාමරණං එකො. පුරිමසඬ්ඛෙපො චෙත්ථ අතීතො අද්ධා, ද්වෙ මජ්ඣිමා පච්චුප්පන්නො, ජාතිජරාමරණං අනාගතො. අවිජ්ජාසඬ්ඛාරග්ගහණෙන චෙත්ථ තණ්හුපාදානහවා ගහිතාව හොන්තිති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා අතීතෙ කම්මවට්ටං, විඤ්ඤාණාදයො පඤ්ච එතරහි විපාකවට්ටං, තණ්හුපාදානහවග්ගහණෙන අවිජ්ජාසඬ්ඛාරා ගහිතාව හොන්තිති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා එතරහි කම්මවට්ටං, ජාතිජරාමරණාපදෙසෙන විඤ්ඤාණාදීනං නිද්දිට්ඨත්තා ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං විපාකවට්ටං. තෙ ආකාරතො වීසතිවිධා හොන්ති. සඬ්ඛාරවිඤ්ඤාණානඤ්චෙත්ථ අන්තරා එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානමන්තරා එකො, හවජාතීනමන්තරා එකොති, ඉති හගවා එතං චතුසඬ්ඛෙපං තියද්ධං වීසනාකාරං තිසන්ධිං පටිච්චසමුප්පාදං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති

පට්ඨිච්ඡිකානි. තං ඤාතට්ඨෙයන ඤාණං, පජානනට්ඨෙයන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති. ඉමිනා ධම්මට්ඨිතිඤාණෙන හගවා තෙ ධම්මෙ යථාභූතං ඤත්වා තෙසු නිබ්බන්දන්තො විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො වුත්තප්පකාරස්ස ඉමස්ස සංසාරචක්කස්ස අරෙ හති විහති විද්ධංසෙසි. එවම්පි අරානං හතත්තා අරහං.

අරා සංසාරචක්කස්ස, හතා ඤාණාසිනා යතො;
ලොකනාටෙන තෙනෙස, අරහන්ති පවුච්චති.

129. අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යත්තා ච විවරාදිපච්චයෙ අරහති පුජාවිසෙසඤ්ච. තෙනෙව ච උජ්ජන්තෙ තථාගතෙ යෙකෙවි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා, න තෙ අඤ්ඤත්ථ පුජං කරොන්ති. තථා හි බ්‍රහ්මා සහම්පති සිනෙරුමත්තෙන රතනදාමෙන තථාගතං පුජෙසි. යථාබලඤ්ච අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ච බිම්බිසාරකොසලරාජාදයො. පරිනිබ්බුතම්පි ච හගවන්තං උද්දිස්ස ඡන්තවුතිකොට්ඨනං. විස්සජ්ජේත්වා අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසිතිවිහාරසහස්සානි පතිට්ඨාපෙසි. කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං පුජාවිසෙසානන්ති පච්චයාදීනං අරහත්තාපි අරහං.

පුජාවිසෙසං සහ පච්චයෙහි,
යස්මා අයං අරහති ලොකනාටො;
අත්ථානුරූපං අරහන්ති ලොකෙ,
තස්මා ජිනො අරහති නාමමෙතං.

130. යථා ච ලොකෙ යෙකෙවි පණ්ඩිතමානිනො බාලා අසිලොකහයෙන රහො පාපං කරොන්ති, එවමෙස න කදාපි කරොතීති පාපකරණෙ රහාභාවතොපි අරහං.

යස්මා නත්ථි රහො නාම, පාපකම්මෙසු තාදිනො;
රහාභාවෙන තෙනෙස, අරහං ඉති විස්සුතො.

එවං සබ්බථාපි —

ආරකත්තා හතත්තා ච, කිලෙසාරීන සො මුනි;
හතසංසාරචක්කාරො, පච්චයාදීන වාරහො;
න රහො කරොති පාපානි, අරහං තෙන වුච්චතීති.

131. සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන සම්මාසම්බුද්ධො. තථාහි එස සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො, අභිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යානො බුද්ධො, පරිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යානො,

පහාතඛිබ්බෙ ධම්මෙ පහාතඛිබ්බතො, සච්ඡිකාතඛිබ්බෙ ධම්මෙ සච්ඡිකාතඛිබ්බතො, භාවෙනඛිබ්බෙ ධම්මෙ භාවෙනඛිබ්බතො. තෙනෙනව චාහ —

අභිඤ්ඤායාං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙනඛිබ්බඤ්ච භාවිතං;
පහාතඛිබ්බං පහිනං මෙ, තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණාති. (ම. නි. 2.399;
සු. නි. 563);

132. අපිච චක්ඛුං දුක්ඛසච්චං, තස්ස මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පචත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්චන්ති එවං එකෙකපදුද්ධාරෙනාපි සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො, එස නයො සොතසානජීවිහාකායමනෙසු. එතෙනෙනව නයෙන රූපාදීනි ඡ ආයතනානි, චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදයො ඡවිඤ්ඤාණකායා, චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො ඡ එස්සා, චක්ඛුසම්ඵස්සජාදයො ඡ චෙදනා, රූපසඤ්ඤාදයො ඡ සඤ්ඤා, රූපසඤ්චෙතනාදයො ඡ චෙතනා, රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හාකායා, රූපචිතක්කාදයො ඡ චිතක්කා, රූපචිචාරාදයො ඡ චිචාරා, රූපක්ඛන්ධාදයො පඤ්චක්ඛන්ධා, දස කසිණානි, දස අනුස්සතියො, උද්ධුමාතකසඤ්ඤාදිවසෙන දස සඤ්ඤා, කෙසාදයො ද්වන්තිංසාකාරා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, කාමභවාදයො නච භවා, පඨමාදීනි චත්තාරි කුමානානි, මෙත්තාභාවනාදයො චතස්සො අප්පමඤ්ඤා, චතස්සො අරූපසමාපත්තියො, පටිලොමතො ජරාමරණාදීනි, අනුලොමතො අවිජ්ජාදීනි පටිච්චසමුප්පාදඬිගානි ච යොජෙතඛිබ්බානි.

තත්‍රායං එකපදයොජනා, ජරාමරණං දුක්ඛසච්චං, ජාති සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්චන්ති එවමෙකෙකපදුද්ධාරෙන සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො අනුබුද්ධො පටිබුද්ධො. තෙන චුත්තං — “සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන සම්මාසම්බුද්ධො”ති.

133. විජ්ජාහි පන චරණෙන ච සම්පන්නත්තා විජ්ජාවරණසම්පන්නො. තත්ථ විජ්ජාති තිස්සොපි විජ්ජා අට්ඨපි විජ්ජා. තිස්සො විජ්ජා භයහෙරවසුත්තෙ (ම. නි. 1.52 ආදයො) චුත්තනායෙනෙව චෙදිතඛිබ්බා, අට්ඨ අම්බට්ඨසුත්තෙ (දී. නි. 1.278 ආදයො). තත්‍ර හි විපස්සනාඤාණෙන මනොමයිද්ධියා ච සහ ඡ අභිඤ්ඤා පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨ විජ්ජා චුත්තා. චරණන්ති සීලසංවරො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤාතා, ජාගරියානුයොගො, සත්ත සද්ධම්මා, චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති ඉමෙ පන්නරස ධම්මා චෙදිතඛිබ්බා. ඉමෙයෙව හි පන්නරස ධම්මා යස්මා එතෙහි චරති අරියසාවකො ගච්ඡති අමතං දිසං, තස්මා චරණන්ති චුත්තා. යථාහ — “ඉධ, මහානාම, අරියසාවකො සීලවා භොති”ති (ම. නි. 2.24) සබ්බං මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ චුත්තනායෙනෙව චෙදිතඛිබ්බං. භගවා

ඉමාහි විජ්ජාහි ඉමිනා ච චරණෙන සමන්තාගතො. තෙන වුව්චති විජ්ජාවරණසම්පන්නොති.

තත්ථ විජ්ජාසම්පදා භගවතො සබ්බඤ්ඤානං පුරෙත්වා යිතා. චරණසම්පදා මහාකාරුණිකතං. සො සබ්බඤ්ඤාතාය සබ්බසත්තානං අත්ථානත්ථං ඤාත්වා මහාකාරුණිකතාය අනත්ථං පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජෙති. යථා තං විජ්ජාවරණසම්පන්නො. තෙනස්ස සාවකා සුප්පට්ඨන්තා භොන්ති, නො දුප්පට්ඨන්තා විජ්ජාවරණවිපන්නානං සාවකා අත්තන්තපාදයො විය.

134. සොභනගමනත්තා, සුන්දරං යානං ගතත්තා, සම්මා ගතත්තා, සම්මා ච ගදත්තා සුගතො. ගමනම්පි හි ගතන්ති වුව්චති. තඤ්ච භගවතො සොභනං පරිසුද්ධිමනවජ්ජං. කිං පන තන්ති? අරියමග්ගො. තෙන භෙස ගමනෙන බෙමං දිසං අසජ්ජමානො ගතොති සොභනගමනත්තා සුගතො. සුන්දරඤ්චෙස යානං ගතො අමතං නිබ්බානන්ති සුන්දරං යානං ගතත්තාපි සුගතො. සම්මා ච ගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පහිනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡන්තො. චුත්තඤ්ඤෙනං – “සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහිනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡන්ති සුගතො...පෙ.... අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහිනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡන්ති සුගතො”ති, සම්මා චා ගතො දීපඤ්ඤාපාදමූලතො පභූති යාව බොධිමණ්ඩා තාව සමතිංසපාරම්පූරිකාය සම්මාපට්ඨන්තියා සබ්බලොකස්ස හිතසුබ්බෙව කරොන්තො සස්සතං, උච්ඡෙදං, කාමසුඛං, අත්තකිලමථන්ති ඉමෙ ච අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතොති සම්මා ගතත්තාපි සුගතො. සම්මා චෙස ගදති යුත්තට්ඨානෙ යුත්තමෙව වාචං භාසන්ති සම්මා ගදත්තාපි සුගතො. තත්ත්වං සාධකසුත්තං “යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, න තං තථාගතො වාචං භාසති. යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති. යඤ්ච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, තත්ත්වං කාලඤ්ඤා තථාගතො භොති තස්සා වාචාය වෙය්‍යාකරණාය. යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, න තං තථාගතො වාචං භාසති. යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති. යඤ්ච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්ඤිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, තත්ත්වං කාලඤ්ඤා තථාගතො භොති තස්සා වාචාය වෙය්‍යාකරණාය”ති (ම. නි. 2.86). එවං සම්මා ගදත්තාපි සුගතොති වෙදිතබ්බො.

135. සබ්බථාපි විදිතලොකත්තා පන ලොකවිදු. සො හි භගවා සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධුපායතොති සබ්බථා ලොකං අවෙදි අඤ්ඤාසි

පට්ඨිකං. යථාහ – “යත්ථ ඛො, ආචුසො, න ඡායති න ඡීයති න මීයති න චචති න උපපජ්ජති, නාහං තං ගමනෙන ලොකස්ස අන්තං ඤාතෙය්‍යං දට්ඨෙය්‍යං පත්තෙය්‍යන්ති වදාමි, න වාහං, ආචුසො, අපත්ථාව ලොකස්ස අන්තං දුක්ඛස්ස අන්තකිරියං වදාමි. අපි වාහං, ආචුසො, ඉමස්මිඤ්ඤෙව ඛ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සසඤ්ඤිමිහි සමනකෙ ලොකඤ්ඤෙව පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ඤෙව ලොකනිරොධඤ්ඤෙව ලොකනිරොධගාමිනිඤ්ඤෙව පටිපදං.

ගමනෙන න පත්තඛිඛො, ලොකස්සන්තො කුදාවනං;
න ච අපත්ථා ලොකන්තං, දුක්ඛා අත්ථි පමොවනං.

තස්මා හවෙ ලොකවිදු සුමෙධො,
ලොකන්තගු වුසිතබ්බමචරියො;
ලොකස්ස අන්තං සමිතාවි ඤත්ථා,
නාසිසති ලොකමිමං පරඤ්ඤාති. (සං. නි. 1.107; අ. නි. 4.45);

136. අපිච තයො ලොකා සඛ්ඛාරලොකො සත්තලොකො ඔකාසලොකොති. තත්ථ එකො ලොකො සඛ්ඛෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති (පටි. ම. 1.112) ආගතට්ඨානෙ සඛ්ඛාරලොකො වෙදිතඛිඛො. සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොති වාති (දී. නි. 1.421) ආගතට්ඨානෙ සත්තලොකො.

යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්ති, දිසා හන්ති විරොචමානා;
තාව සහස්සධා ලොකො, එත්ථ තෙ චත්තති වසොති. (ම. නි. 1.503) –

ආගතට්ඨානෙ ඔකාසලොකො. තමපි හගවා සඛ්ඛවා අවෙදි. තවා හිස්ස “එකො ලොකො සඛ්ඛෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා. ද්වෙ ලොකා නාමඤ්ඤෙව රූපඤ්ඤෙව. තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා. චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා. පඤ්ඤෙව ලොකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා. ඡ ලොකා ඡ අජ්ඣත්තිකාති ආයතනානි. සත්ත ලොකා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොකධම්මා. නව ලොකා නව සත්තවාසා. දස ලොකා දසායතනානි. ද්වාදස ලොකා ද්වාදසායතනානි. අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරස ධාතුයො’ති (පටි. ම. 1.112) අයං සඛ්ඛාරලොකොපි සඛ්ඛවා විදිතො.

යස්මා පනෙස සඛ්ඛෙසමපි සත්තානං ආසයං ඡානාති, අනුසයං ඡානාති, චරිතං ඡානාති, අධිමුත්තිං ඡානාති, අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ, තික්ඛිත්ථියෙ මුදිත්ථියෙ, ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ, සුවිඤ්ඤාපයෙ දුට්ඨිඤ්ඤාපයෙ, හඛ්ඛෙ අහඛ්ඛෙ සත්තෙ ඡානාති. තස්මාස්ස සත්තලොකොපි සඛ්ඛවා විදිතො.

137. යථා ච සත්තලොකො, එවං ඕකාසලොකොපි. තථා භෙස ඵකං
චක්කවාළං ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච යොජනානං ද්වාදසසතසහස්සානි
චතුතිංසසතානි ච පඤ්ඤාසඤ්ච යොජනානි. පරික්ඛෙපතො පන -

සබ්බං සතසහස්සානි, ඡන්තිංසපරිමණ්ඩලං;
දස වෙච සහස්සානි, අඨ්ඨාසානි සතානි ච.

තත්ථ -

දූවෙ සතසහස්සානි, චත්තාරි නභුතානි ච;
එත්තකං බහලත්තෙන, සඨ්ඨාතායං වසුන්ධරා.

තස්සායෙව සන්ධාරකං -

චත්තාරි සතසහස්සානි, අට්ඨෙව නභුතානි ච;
එත්තකං බහලත්තෙන, ඡලං වාතෙ පතිට්ඨිතං.

තස්සාපි සන්ධාරකො -

නච සතසහස්සානි, මාලුතො නහමුග්ගතො;
සට්ඨිඤ්චෙව සහස්සානි, එසා ලොකස්ස සණ්ඨිති.

එවං සණ්ඨිතෙ චෙත්ථ යොජනානං -

චතුරාසිති සහස්සානි, අජ්ඣෙය්ගාලොකො මහණ්ණවෙ;
අච්චුග්ගතො තාවදෙව, සිනෙරු පබ්බතත්තමො.

තතො උපඨ්ඨාසඨ්ඨෙව, පමාණෙන යථාක්කමං;
අජ්ඣෙය්ගාලොකො දිබ්බා, නානාරතනචිත්තිතා.

යුගන්ධරො ඊසධරො, කරවිකො සුදස්සනො;
නෙමිත්ථරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරි බ්‍රහා.

එතෙ සත්ත මහාසෙලා, සිනෙරුස්ස සමන්තතො;
මහාරාජානමාවාසා, දෙවයක්ඛනිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුච්චො, හිමවා පඤ්ච පබ්බතො;
යොජනානං සහස්සානි, තිණ්ණ ආයතචිත්ථතො.

චතුරාසිතිසහස්සෙහි, කුට්ඨෙ පටිමණ්ඩිතො;
තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධ-පරික්ඛෙපා නගවිහයා.

පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධ-සාධායාමා සමන්තතො;
සතයොජනවිත්ථිණ්ණා, තාවදෙව ච උග්ගතා;
ජම්බු යස්සානුභාවෙන, ජම්බුදීපො පකාසිතො.

යඤ්චෙනං ජම්බුයා පමාණං, එතදෙව අසුරානං චිත්‍රපාටලියා, ගරුළානං
සිම්බලිරුක්ඛස්ස, අපරගොයානෙ කදම්බස්ස, උත්තරකුරුසු කප්පරුක්ඛස්ස,
පුබ්බවිදෙනෙ සිරිසස්ස, තාවතිංසෙසු පාරිච්ඡත්තකස්සාති. තෙනාහු පොරාණා –

“පාටලී සිම්බලී ජම්බු, දෙවානං පාරිච්ඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ච, සිරිසෙන භවති සත්තමන්ති.

“ද්වෙඅසිති සහස්සාති, අජ්ඣාගාළ්හො මහණ්ණවෙ;
අවිචුග්ගතො තාවදෙව, චක්කවාළසිලුවචයො;
පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං, ලොකධාතූමයං යිතො” ති.

තත්ථ චන්දමණ්ඩලං එකුතපඤ්ඤාසයොජනං. සුරියමණ්ඩලං
පඤ්ඤාසයොජනං. තාවතිංසභවනං දසසහස්සයොජනං. තථා අසුරභවනං
අවිම්භානිරයො ජම්බුදීපො ච. අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනං. තථා
පුබ්බවිදෙනං. උත්තරකුරු අට්ඨසහස්සයොජනං. එකමෙකො චෙත්ථ මහාදීපො
පඤ්චසතපඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාරො. තං සබ්බමිපි එකං චක්කවාළං එකා
ලොකධාතූ. තදන්තරෙසු ලොකන්තරිකනිරයා.

එවං අනන්තාති චක්කවාළාති අනන්තා ලොකධාතූයො භගවා අනන්තෙන
බුද්ධඤාණෙන අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිච්ඡිකි. එවමස්ස ඔකාසලොකොපි සබ්බථා
විදිතො. එවමපි සබ්බථා විදිතලොකත්තා ලොකවිදු.

138. අත්තනා පන ගුණෙහි විසිට්ඨතරස්ස කස්සචි අභාවතො නත්ථි එතස්ස
උත්තරොති අනුත්තරො. තථා හෙස සීලගුණෙනාපි සබ්බං ලොකමහිභවති,
සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනගුණෙනාපි. සීලගුණෙනාපි අසමො
අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලො...පෙ....
විමුත්තිඤාණදස්සනගුණෙනාපි. යථාහ – “න ඛො පනාහං සමනුපස්සාමි
සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය පජාය අත්තනා
සීලසම්පන්නතර”න්ති විත්ථාරො. එවං අග්ගපසාදසුත්තාදීති (අ. නි. 4.34;
ඉතිවු. 90) “න මෙ ආවරියො අත්ථි”තිආදිකා (ම. නි. 1.285; මහාව. 11)
ගාථායො ච විත්ථාරෙතබ්බා.

139. පුරිසදම්මෙ සාරෙතීති පුරිසදම්මසාරථී. දමෙති විනෙතීති වුත්තං හොති.
තත්ථ පුරිසදම්මාති අදන්තා දමෙතුං යුත්තා තිරච්ඡානපුරිසාපි මනුස්සපුරිසාපි
අමනුස්සපුරිසාපි. තථා හි භගවතා තිරච්ඡානපුරිසාපි අපලාලො නාගරාජා,

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

ඡන්දාසකායාදිදේශො

වුලොදරො, මහොදරො, අග්ගිසිංහො, ධුමසිංහො, අරවාලො නාගරාජා, ධනපාලකො හත්ථිති එවමාදයො දමිතා නිබ්බිසා කතා සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතිට්ඨාපිතා, මනුස්සපුරිසාපි

සච්චකනිගණ්ඨපුත්තඅම්බට්ඨමාණවපොක්ඛරසාති

සොණදන්තකුට්ඨන්තාදයො,

අමනුස්සපුරිසාපි

ආලවකසුචිලොමබරලොමයක්ඛසක්කදෙවරාජාදයො දමිතා විනීතා විචිත්රෙහි විනයනුපායෙහි. “අහං බො, කෙසි, පුරිසදම්මෙ සණ්ඨෙනපි විනෙමි, ඵරුසෙනපි විනෙමි, සණ්ඨඵරුසෙනපි විනෙමි”ති (අ. නි. 4.11) ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං විත්ථාරොතබ්බං.

අපිව හගවා විසුද්ධසීලාදීනං පට්ඨමජ්ඣානාදීනි සොනාපන්නාදීනඤ්ච උත්තරි මග්ගපට්ඨපදං ආචික්ඛන්තො දන්තෙපි දමෙතියෙව.

අථ වා අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථීති එකමෙවිදං අත්ථපදං. හගවා හි තථා පුරිසදම්මෙ සාරෙති, යථා එකපල්ලඬකෙනෙව නිසින්තා අට්ඨ දිසා අසජ්ජමානා ධාවන්ති. තස්මා අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථීති වුච්චති. “හත්ථිදම්මකෙන, හික්ඛවෙ, හත්ථිදම්මො සාරිතො එකංයෙව දිසං ධාවති”ති ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං (ම. නි. 3.312) විත්ථාරොතබ්බං.

140. දිට්ඨධම්මිකසම්පරාසිකපරමත්ථෙහි යථාරහං අනුසාසනීති සත්ථා. අපිව සත්ථා වියාති සත්ථා, හගවා සත්ථවාහො. යථා සත්ථවාහො සත්ථෙ කන්තාරං තාරෙති වොරකන්තාරං තාරෙති වාලකන්තාරං තාරෙති දුබ්භික්ඛකන්තාරං තාරෙති නිරුද්ධකන්තාරං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති බෙමන්තභූමිං සම්පාපෙති, එවමෙව හගවා සත්ථා සත්ථවාහො සත්තෙ කන්තාරං තාරෙති, ජාතිකන්තාරං තාරෙතීතිආදීනා නිද්දෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. දෙවමනුස්සානන්ති දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච. උක්කට්ඨපරිච්ඡේදවසෙන, හබ්බපුග්ගලපරිච්ඡේදවසෙන චෙතං වුත්තං. හගවා පන තිරච්ඡානගතානම්පි අනුසාසනීප්පදානෙන සත්ථායෙව. තෙපි හි හගවතො ධම්මස්සවනෙන උපනිස්සයසම්පත්තිං පත්ථා තාය එව උපනිස්සයසම්පත්තියා දුතියෙ වා තතියෙ වා අත්තභාවෙ මග්ගඵලභාගිතො භොන්ති. මණ්ඩුකදෙවපුත්තාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං.

හගවති කිර ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ වම්පානගරවාසීනං ධම්මං දෙසියමානෙ එකො මණ්ඩුකො හගවතො සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසි, තං එකො වච්ඡපාලකො දණ්ඩං ඔලුබ්භ තිට්ඨන්තො සීසෙ සන්තිරුමිහින්වා අට්ඨාසි. සො තාවදෙව කාලඬිකත්ථා තාවතිංසහවනෙ ද්වාදසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බන්ති. සුත්තප්පබුද්ධො විය ව තත්ථ අච්ඡරාසඬ්ඨපරිවුතං අත්තානං දිස්වා “අරෙ අහම්පි නාම ඉධ නිබ්බන්තො, කිං නු බො කම්මමකාසි”න්ති

ආවජ්ජේතො න අඤ්ඤං කිඤ්චි අද්දස අඤ්ඤානු භගවතො සරෙ
නිමිත්තග්ගාහා. සො තාවදෙව සහ විමානෙන ආගන්ත්වා භගවතො පාදෙ සිරසා
වන්දි. භගවා ජානන්තොව පුච්ඡි -

“කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔහාසයං දිසා”ති.

මණ්ඩුකොහං පුරෙ ආසිං, උදකෙ වාරිගොවරො;
තව ධම්මං සුඤ්ඤාත්තස්ස, අවධි වච්ඡපාලකොති.

භගවා තස්ස ධම්මං දෙසෙසි. චතුරාසිනියා පාණසහස්සානං ධම්මානිසමයො
අහොසි. දෙවපුත්තොපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සිතං කත්වා පක්කමීති.

141. යං පන කිඤ්චි අත්ථි ඤෙය්‍යාං නාම, සබ්බස්සෙව බුද්ධත්තා
විමොක්ඛන්තිකඤ්ඤාණවසෙන බුද්ධො. යස්මා වා වත්තාරි සච්චානි අත්තනාපි
බුජ්ඣ්ඣි, අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසි, තස්මා ඵවමාදීහිපි කාරණෙහි බුද්ධො.
ඉමස්ස ව පනත්ථස්ස විඤ්ඤාපනත්ථං “බුජ්ඣ්ඣිතා සච්චානිති බුද්ධො.
බොධෙනා පජායාති බුද්ධො”ති ඵවං පවත්තො සබ්බොපි නිද්දෙසනායො
(මහානි. 192) පටිසම්භිදානායො (පටි. ම. 1.162) වා විත්ථාරෙතබ්බො.

142. භගවාති ඉදං පනස්ස ගුණවිසිට්ඨසබ්බස්සත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනං.
තෙනාහු පොරාණා -

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
ගරුගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චති”ති.

චතුබ්බිධං වා නාමං ආවත්ථිකං ලිඬ්භිකං නෙමිත්තිකං
අධිච්චසමුප්පන්නන්ති. අධිච්චසමුප්පන්නං නාම ලොකියවොහාරෙන
යදිච්ඡකන්ති චුත්තං හොති. තත්ථ වච්ඡො දම්මො බලිබද්දොති ඵවමාදි
ආවත්ථිකං. දණ්ඩි ඡත්ති සිඛි කරිති ඵවමාදි ලිඬ්භිකං. තෙව්ඡ්ජො ඡළහිඤ්ඤොති
ඵවමාදි නෙමිත්තිකං. සිරිවඩ්ඪකො ධනවඩ්ඪකොති ඵවමාදි වචනත්ථං.
අනපෙක්ඛිත්වා පවත්තං අධිච්චසමුප්පන්නං. ඉදං පන භගවාති නාමං
නෙමිත්තිකං, න මහාමායාය, න සුද්ධොදනමහාරාජෙන, න අසිනියා
ඤාතිසහස්සෙහි කතං, න සක්කසන්තුසිතාදීහි දෙවතාවිසෙසෙහි. චුත්තමිපි
චෙනං ධම්මසෙනාපතිනා “භගවාති තෙනං නාමං මාතරා කතං...පෙ....
විමොක්ඛන්තිකමෙනං බුද්ධානං භගවත්තානං බොධියා මූලෙ සහ
සබ්බඤ්ඤාඤාඤාණස්ස පටිලාහා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා”ති (මහානි.
84).

143. යංගුණනෙමිත්තිකඤ්චෙනං නාමං, තෙසං ගුණානං පකාසනත්ථං ඉමං
ගාථං වදන්ති -

“හගී හජී භාගී විහත්තවා ඉති,
අකාසි හග්ගන්ති ගරුති භාග්‍යවා;
බහුහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො,
හවන්තගො සො හගවාති වුව්වතී” ති. -

නිද්දෙසෙ (මහානි. 84) වුත්තනයෙනෙව චෙත්ථ තෙසං තෙසං පදානං අත්ථො
දට්ඨබ්බො.

144. අයං පන අපරො නයො.

භාග්‍යවා හග්ගවා යුත්තො, හගෙහි ව විහත්තවා;
හත්තවා වත්තගමනො, හවෙසු හගවා තතොති.

තත්ථ වණ්ණාගමො වණ්ණවිපරියයොතිආදිකං නිරුත්තිලක්ඛණං
ගහෙත්වා සද්දනයෙන වා පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා යස්මා
ලොකියලොකුත්තරසුඛාහිනිබ්බත්තකං දානසීලාදිපාරජ්ජත්තං භාග්‍යමස්ස
අත්ථී, තස්මා භාග්‍යවාති වත්තබ්බො හගවාති වුව්වතීති ඤාතබ්බං.

යස්මා

පන

අහිරිකානොත්තජ්ජකොධුපනාහමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසායෙය්‍යථම්හ
සාරම්භමානාතිමානමදපමාදතණ්හාඅවිජ්ජා-

තිවිධාකුසලමූලදුච්චරිතසංකිලෙසමලවිසමසඤ්ඤාවිතක්කපපඤ්චවතුබ්බිධවිප
රියෙස-

ආසවගන්ථඔසයොගඅගතිතණ්හුජ්ජාදුපාදානපඤ්චවෙතොබ්ලවිනිබන්ධනීවර
ණාහිනන්දනා-

ජව්වාදමූලතණ්හාකායසත්තානුසයඅට්ඨමිච්ඡත්තනවතණ්හාමූලකදසාකුසලක
මමපථද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගත-

අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතජ්ජහෙදසබ්බදරථපරිලාභකිලෙසසතසහස්සානි,
සඬ්ඛෙපතො වා පඤ්ච කිලෙසබන්ධඅහිසඬ්ඛාරදෙවපුත්තමච්චුමාරෙ අහඤ්ජි.
තස්මා හග්ගන්තා ඵතෙසං පරිස්සයානං හග්ගවාති වත්තබ්බො හගවාති වුව්වතී.
ආහ චෙත්ථ -

“හග්ගරාගො හග්ගදොසො, හග්ගමොහො අනාසවො;
හග්ගාස්ස පාපකා ධම්මා, හගවා තෙන වුව්වතී” ති.

භාග්‍යාවතාය චස්ස සත්‍යස්සද්දලක්ඛණධරස්ස රූපකායසම්පත්ති දීපිතා හොති. භග්ගදොසතාය ධම්මකායසම්පත්ති. තථා ලොකියසරික්ඛකානං බහුමතභාවො, ගහට්ඨපබ්බජිතෙහි අභිගමනීයතා, අභිගතානස්ථ නෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනයනො පටිබලභාවො, ආමිසදානධම්මදානෙහි උපකාරිතා, ලොකියලොකුත්තරසුඛෙහි ච සංයොජනසමත්ථතා දීපිතා හොති.

යස්මා ච ලොකෙ ඉස්සරියධම්මයසසිරිකාමපයත්තෙසු ඡසු ධම්මෙසු භගසද්දො පවත්ති, පරමස්ථස්ස සකචිත්තෙ ඉස්සරියං, අණ්මාලඬ්ඨිමාදිකං චා ලොකියසම්මතං සබ්බාකාරපරිපූරං අත්ථී. තථා ලොකුත්තරො ධම්මො. ලොකත්තයඛ්‍යාපකො යථාභූච්චගුණාධිගතො අතිවිය පරිසුද්ධො යසො. රූපකායදස්සනඛ්‍යාවට්ඨනනයනප්පසාදජනනසමත්ථා සබ්බාකාරපරිපූරා සබ්බඬ්ඨපච්චඬ්ඨිගසිරි. යං යං ඵතෙන ඉච්ඡිතං පත්ථිතං අත්තහිතං පරහිතං චා, තස්ස තස්ස තථෙව අභිනිජ්ඣන්තත්තා ඉච්ඡිතත්ථනිබ්බත්තිසස්සද්දිතො කාමො. සබ්බලොකගරුභාවජ්ජත්තිහෙතුභූතො සම්මාවායාමසඬ්ඨාතො පයත්තො ච අත්ථී. තස්මා ඉමෙහි භගෙහි යුත්තත්තාපි භගා අස්ස සන්තීති ඉමිනා අත්ථෙව භගවාති වුච්චති.

යස්මා පන කුසලාදීහි හෙදෙහි සබ්බධම්මෙ, ඛන්ධායතනධාතුසච්චඉන්ද්‍රියපට්ච්චසමුප්පාදාදීහි චා කුසලාදිධම්මෙ, පිළුනසඬ්ඨිකසන්තාපවිපරිණාමට්ඨෙයන චා දුක්ඛං අරියසච්චං, ආයුහනනිදානසංයොගපලිබ්බාධට්ඨෙයන සමුදයං, නිස්සරණවිවේකාසඬ්ඨිකඅමතට්ඨෙයන නිරොධං, නියානිකහෙතුදස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙයන මග්ගං විහත්තවා, විහජිත්වා විවරිත්වා දෙසිතවාති වුත්තං හොති. තස්මා විහත්තවාති වත්තබ්බෙ භගවාති වුච්චති.

යස්මා ච එස දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙ කායචිත්තඋපධිවිවේකෙ සුඤ්ඤතප්පණිතානිමිත්තවිමොක්ඛෙ අස්සද්දෙ ච ලොකියලොකුත්තරෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ භජී සෙවි බහුලං අකාසී, තස්මා භත්තවාති වත්තබ්බෙ භගවාති වුච්චති.

යස්මා පන තීසු භවෙසු තණ්හාසඬ්ඨාතං ගමනං අනෙත වත්තං, තස්මා භවෙසු වත්තගමනොති වත්තබ්බෙ භවසද්දතො භකාරං ගමනසද්දතො ගකාරං වත්තසද්දතො වකාරස්ථ දීඝං කත්වා ආදාය භගවාති වුච්චති යථා ලොකෙ මෙහනස්ස බස්ස මාලාති වත්තබ්බෙ මෙබලාති.

145. තස්සෙවං ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන සො භගවා අරහං...පෙ.... ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන භගවාති බුද්ධගුණෙ අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරිශුද්ධිතං චිත්තං හොති, න දොසපරිශුද්ධිතං, න මොහපරිශුද්ධිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතමාරබ්භ (අ.

නි. 6.10). ඉච්චස්ස එවං රාගාදිපරිවූට්ඨානාභාවෙන වික්ඛම්භිතනිවරණස්ස කම්මට්ඨානාභිමුඛතාය උපුගතචිත්තස්ස බුද්ධගුණපොණා විතක්කවිචාරා පවත්තන්ති. බුද්ධගුණො අනුවිතක්කයතො අනුවිචාරයතො ජිනි උප්පජ්ජති. ජිනිමනස්ස ජිනිපදට්ඨානාය පස්සද්ධියා කායචිත්තදරථා පටිප්පස්සම්භන්ති. පස්සද්ධදරථස්ස කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං උප්පජ්ජති. සුඛිතො බුද්ධගුණාරම්මණං හුත්වා චිත්තං සමාධියතීති අනුක්කමෙන එකක්ඛණෙ ඤානඤ්ඤානි උප්පජ්ජන්ති. බුද්ධගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඤානං හොති. තදෙනං බුද්ධගුණානුස්සරණවසෙන උප්පත්තන්තා බුද්ධානුස්සතිච්චෙව සඬංගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන බුද්ධානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සත්ථරි සගාරවො හොති සප්පතිස්සො, සද්ධාවෙපුල්ලං සතිවෙපුල්ලං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං පුඤ්ඤවෙපුල්ලඤ්ච අධිගච්ඡති, ජිනිපාමොජ්ජබහුලො හොති, භයහෙරවසහො දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, සත්ථාරා සංවාසසඤ්ඤං පටිලහති. බුද්ධගුණානුස්සතියා අප්පකාමානුස්සතිස්ස සරීරම්පි චෙතියසරම්ච පුජාරහං හොති. බුද්ධභූමියං චිත්තං නමති. විනික්කම්භිතඛිඛවත්ථුසමායොගෙ චස්ස සම්මුඛා සත්ථාරං පස්සතො විය භිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති. උත්තරි අප්පට්ඨිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායතො හොති.

තස්මා භවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, බුද්ධානුස්සතියා සදාති.

ඉදං තාව බුද්ධානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

2. ධම්මානුස්සතිකථා

146. ධම්මානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපි රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන “ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො සන්දිට්ඨිකො අකාලිකො එහිපස්සිකො ඔපනෙයයිකො පච්චත්තං වෙදිතඛිඛො විඤ්ඤාහි”ති (අ. නි. 6.10) එවං පරියත්තිධම්මස්ස වෙව නවවිධස්ස ච ලොකුත්තරධම්මස්ස ගුණා අනුස්සරිතඛිඛා.

147. ස්වාක්ඛාතොති ඉමස්මිං හි පදෙ පරියත්තිධම්මොපි සඬගහං ගච්ඡති, ඉතරෙසු ලොකුත්තරධම්මොව. තත්ථ පරියත්තිධම්මො තාව ස්වාක්ඛාතො ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා සාත්ථසඛ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මවරියප්පකාසනත්තා ව. යඤ්ඤි භගවා එකගාථම්පි දෙසෙති, සා සමත්තහද්දකත්තා ධම්මස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්‍යාණා, දුතියතතියපාදෙහි මජ්ඣකල්‍යාණා, පච්ඡිමපාදෙන

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

ඡන්දාසනිද්දෙසො

පරියොසානකල්‍යාණො. එකානුසන්ධිකං සුත්තං නිදානෙන ආදිකල්‍යාණං, නිගමනෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙන මජ්ඣිකල්‍යාණං. නානානුසන්ධිකං සුත්තං පට්ඨානුසන්ධිනා ආදිකල්‍යාණං, පච්ඡිමෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙහි මජ්ඣිකල්‍යාණං. අපිච්ඡන්දානසංඝප්පත්තිකත්තා ආදිකල්‍යාණං, වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතො අත්ථස්ස අවිපරිත්තාය ච හෙතුදාහරණයුත්තතො ච මජ්ඣිකල්‍යාණං, සොතුනං සද්ධාපටිලාභජනනෙන නිගමනෙන ච පරියොසානකල්‍යාණං.

සකලොපි සාසනධම්මො අත්තනො අත්ථභූතෙන සිලෙන ආදිකල්‍යාණො, සමථවිපස්සනාමග්ගඵලෙනි මජ්ඣිකල්‍යාණො, නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණො. සීලසමාධිහි චා ආදිකල්‍යාණො, විපස්සනාමග්ගෙනි මජ්ඣිකල්‍යාණො, ඵලනිබ්බානෙනි පරියොසානකල්‍යාණො. බුද්ධසුඛොධිත්තාය චා ආදිකල්‍යාණො, ධම්මසුඛධම්මත්තාය මජ්ඣිකල්‍යාණො, සඬ්ඝසුඝ්ථප්පත්තියා පරියොසානකල්‍යාණො. තං සුත්ථා තථත්ථාය පටිපත්තෙන අධිගන්තබ්බාය අභිසම්බොධියා චා ආදිකල්‍යාණො, පච්චෙකබොධියා මජ්ඣිකල්‍යාණො, සාවකබොධියා පරියොසානකල්‍යාණො.

සුය්‍යමානො වෙස නිවරණවික්ඛම්භනතො සචනෙනපි කල්‍යාණමෙව ආවහතිති ආදිකල්‍යාණො, පටිපජ්ජියමානො සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතො පටිපත්තියාපි කල්‍යාණං ආවහතිති මජ්ඣිකල්‍යාණො, තථාපටිපත්තො ච පටිපත්තිඵලෙ නිට්ඨිතෙ තාදිභාවාවහනතො පටිපත්තිඵලෙනපි කල්‍යාණං ආවහතිති පරියොසානකල්‍යාණොති එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා ස්වාක්ඛානො.

යං පනෙස හගවා ධම්මං දෙසෙන්තො සාසනබ්‍රහ්මවරියං මග්ගබ්‍රහ්මවරියඤ්ච පකාසෙති නානාත්තයෙනි දීපෙති, තං යථානුරූපං අත්ථස්සම්පත්තියා සාත්ථං, ඛ්‍යාඤ්ජනසම්පත්තියා සඛ්‍යාඤ්ජනං. සඬ්ඝාසනපකාසනවිවරණවිහජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිඅත්ථපදසමායොග තො සාත්ථං, අක්ඛරපදඛ්‍යාඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියා සඛ්‍යාඤ්ජනං. අත්ථගම්භීරතාපටිච්චෙධගම්භීරතාහි සාත්ථං, ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සඛ්‍යාඤ්ජනං. අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථං, ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො සඛ්‍යාඤ්ජනං. පණ්ඩිතවෙදනීයතො පරික්ඛකජනප්පසාදකත්ති සාත්ථං, සද්ධෙය්‍යතො ලොකීයජනප්පසාදකත්ති සඛ්‍යාඤ්ජනං. ගම්භීරාධිප්පායතො සාත්ථං, උත්තානපදතො සඛ්‍යාඤ්ජනං. උපනෙතබ්බස්ස අභාවතො සකලපරිපුණ්ණභාවෙන කෙවලපරිපුණ්ණං. අපනෙතබ්බස්ස අභාවතො නිද්දොසභාවෙන පරිසුද්ධං.

අපිව පටිපත්තියා අධිගමබ්‍යත්තතො සාත්ථං, පරියත්තියා ආගමබ්‍යත්තතො සබ්‍යඤ්ජනං, සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධයුත්තතො කෙවලපරිපුණ්ණං, නිරුපක්කිලෙසතො නිත්තරණත්ථාය පචත්තතො ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතො ව පරිසුද්ධන්ති එවං.

සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මවරියජ්ජකාසනතො ස්වාක්ඛාතො.

අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො වා සුට්ඨ අක්ඛාතොති ස්වාක්ඛාතො. යථා හි අඤ්ඤතිත්ථියානං ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසමාපජ්ජති, අත්තරායිකාති චුත්තධම්මානං අත්තරායිකත්තාභාවතො, නිය්‍යානිකාති චුත්තධම්මානං නිය්‍යානිකත්තාභාවතො. තෙන තෙ දුරක්ඛාතධම්මායෙව භොන්ති, න තථා භගවතො ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසමාපජ්ජති. ඉමෙ ධම්මා අත්තරායිකා, ඉමෙ ධම්මා නිය්‍යානිකාති එවං චුත්තධම්මානං තථාභාවානතික්කමනතොති. එවං තාව පරියත්තිධම්මො ස්වාක්ඛාතො.

ලොකුත්තරධම්මො පන නිබ්බානානුරූපාය පටිපත්තියා පටිපදානුරූපස්ස ව නිබ්බානස්ස අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. යථාහ — “සුපඤ්ඤත්තා ඛො පන තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා ව. සෙය්‍යථාපි නාම ගඬිගොදකං යමුනොදකෙන සංසන්දති සමෙති, එවමෙව සුපඤ්ඤත්තා (දී. නි. 2.296) තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා වා”ති. අරියමග්ගො චෙත්ථ අත්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදාභූතොව “මජ්ඣිමා පටිපදා”ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. සාමඤ්ඤඵලානි පටිපස්සද්ධකිලෙසානෙව “පටිපස්සද්ධකිලෙසානී”ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතාති. නිබ්බානං සස්සතාමතතාණලෙණාදිසභාවමෙව සස්සතාදිසභාවවසෙන අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතන්ති එවං ලොකුත්තරධම්මොපි ස්වාක්ඛාතො.

148. සන්දිට්ඨිකොති එත්ථ පන අරියමග්ගො තාව අත්තතො සන්තානො රාගාදීනං අභාවං කරොන්තෙන අරියපුග්ගලෙන සාමං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො. යථාහ — “රත්තො ඛො, බ්‍රාහ්මණ, රාගෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණචිත්තො අත්තබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති, පරබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති, උභයබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති. චෙතසිකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. රාගෙ පභීනෙ නෙව අත්තබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න පරබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න උභයබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න චෙතසිකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එවම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, සන්දිට්ඨිකො ධම්මො භොති”ති(අ. නි. 3.54). අපිව නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො භොති, තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො. අථ වා පසත්ථා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨියා ජයතිති

සන්දිට්ඨිකො. තථා හෙත්ථ අරියමග්ගො සම්පයුත්තාය, අරියඵලං කාරණභූතාය, නිබ්බානං විසයිභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති. තස්මා යථා රථෙන ජයතිති රථිකො, එවං නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සන්දිට්ඨියා ජයතිති සන්දිට්ඨිකො.

අථ වා දිට්ඨන්ති දස්සනං වුවචති. දිට්ඨමෙව සන්දිට්ඨං, දස්සනන්ති අත්ථො. සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො. ලොකුත්තරධම්මො හි භාවනාහිසමයවසෙන සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන ව දිස්සමානොයෙව වට්ටහයං නිවත්තෙති. තස්මා යථා වත්ථං අරහතීති වත්ථිකො, එවං සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො.

149. අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලො. අකාලොයෙව අකාලිකො. න පඤ්චාභසත්තාභාදිහෙදං කාලං ඛෙපෙත්වා ඵලං දෙති, අත්තනො පන පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලදොති වුත්තං හොති. අථ වා අත්තනො ඵලදානෙ පකට්ඨො කාලො පත්තො අස්සාති කාලිකො. කො සො? ලොකියො කුසලධම්මො. අයං පන සමනන්තරඵලත්තා න කාලිකොති අකාලිකො. ඉදං මග්ගමෙව සන්ධාය වුත්තං.

150. “එහි පස්ස ඉමං ධම්ම”න්ති එවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො. කස්මා පනෙස තං විධිං අරහතීති? විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ව. රිත්තමුට්ඨියං හි හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා අත්ථිති වත්වාපි “එහි පස්ස ඉම”න්ති න සක්කා වත්තුං. කස්මා? අවිජ්ජමානත්තා. විජ්ජමානමපි ව ගූථං වා මුත්තං වා මනුඤ්ඤභාවජ්ජකාසනෙන විත්තසම්පහංසනත්ථං “එහි පස්ස ඉම”න්ති න සක්කා වත්තුං. අපිච ඛො පන තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා පටිච්ඡාදෙනබ්බමෙව හොති. කස්මා? අපරිසුද්ධත්තා. අයං පන නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සභාවතොව විජ්ජමානො විගතවලාභකෙ ආකාසෙ සම්පුණ්ණවන්දමණ්ඩලං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය ව පරිසුද්ධො. තස්මා විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ව එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො.

151. උපනෙතබ්බොති ඔපනෙයයිකො. අයං පනෙත්ථ විනිවිජ්ජයො, උපනයනං උපනයො, ආදිත්තං වෙලං වා සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො විත්තෙ උපනයනං අරහතීති ඔපනයිකො. ඔපනයිකොව ඔපනෙයයිකො. ඉදං සඬ්ඛතෙ ලොකුත්තරධම්මෙ යුජ්ජති. අසඬ්ඛතෙ පන අත්තනො විත්තෙන උපනයනං අරහතීති ඔපනෙයයිකො. සච්ඡිකිරියාවසෙන අල්ලියනං අරහතීති අත්ථො.

අථ වා නිබ්බානං උපනෙතීති අරියමග්ගො උපනෙයොයා. සච්ඡිකාරබ්බතං උපනෙතබ්බොති ඵලනිබ්බානධම්මො උපනෙයොයා. උපනෙයොයා එව ඔපනෙයයිකො.

152. පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤාහිති සබ්බෙහිපි උග්ගච්චතඤ්ඤාආදීහි විඤ්ඤාහි අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බො “භාවිතො මෙ මග්ගො, අධිගතං ඵලං, සච්ඡිකතො නිරොධො”ති. න හි උපජ්ඣායෙන භාවිතෙන මග්ගෙන සද්ධිවිහාරිකස්ස කිලෙසා පහියන්ති, න සො තස්ස ඵලසමාපත්තියා ඵාසුචිහරති, න තෙන සච්ඡිකතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. තස්මා න ඵස පරස්ස සීසෙ ආහරණං විය දට්ඨබ්බො, අත්තනො පන විත්තෙයෙව දට්ඨබ්බො, අනුභවිතබ්බො විඤ්ඤාහිති චුත්තං හොති. බාලානං පන අවිසයො වෙස.

අපිව ස්වාක්ඛාතො අයං ධම්මො. කස්මා? සන්දිට්ඨිකත්තා. සන්දිට්ඨිකො, අකාලිකත්තා. අකාලිකො, ඵහිපස්සිකත්තා. යො ව ඵහිපස්සිකො, සො නාම ඔපනෙයයිකො හොතීති.

153. තස්සෙවං ස්වාක්ඛාතතාදිහෙදෙ ධම්මගුණෙ අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං විත්තං හොති. න දොස...පෙ.... න මොහපරියුට්ඨිතං විත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ විත්තං හොති ධම්මං ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනිවරණස්ස ඵකක්ඛණෙ ඤානඤ්ඤානි උප්පජ්ජන්ති. ධම්මගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඤානං හොති. තදෙනං ධම්මගුණානුස්සරණවසෙන උප්පත්තත්තා ධම්මානුස්සතිච්චෙව සඤ්ඤාං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන ධම්මානුස්සතිං අනුයුත්තො හික්ඛු ඵවං ඔපනෙයයිකස්ස ධම්මස්ස දෙසෙතාරං ඉමිනාපඨිගෙන සමන්තාගතං සත්ථාරං නෙව අතීතංසෙ සමනුපස්සාමි, න පනෙතරහි අඤ්ඤානු තෙන භගවතාති ඵවං ධම්මගුණදස්සනෙනෙව සත්ථරි සගාරවො හොති සප්පතිස්සො. ධම්මෙ ගරුචිත්තීකාරො සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, ජිතිපාමොජ්ජබ්භුලො හොති, භයහෙරවසහො, දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, ධම්මෙන සංවාසසඤ්ඤං පටිලහති, ධම්මගුණානුස්සතියා අප්පකාචුත්ථඤ්ඤාස්ස සරීරමිපි චෙතියසරම්ච පුජාරහං හොති, අනුත්තරධම්මාධිගමාය විත්තං නමති, චිතික්කම්මිකබ්බවත්ථුසමායොගෙ වස්ස ධම්මසුධම්මතං සමනුස්සරතො හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති. උත්තරි අප්පට්ඨිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
ඵවං මහානුභාවාය, ධම්මානුස්සතියා සදාති.

ඉදං ධම්මානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

3. සඤ්ඤානුස්සතිකථා

154. සඤ්ඤානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපි රහොගතෙන පටිසල්ලිනෙන “සුඡ්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඤ්ඤො, උජුඡ්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඤ්ඤො, ඤායජ්ජපටිපන්නො භගවතො සාවකසඤ්ඤො, සාමිච්ඡපටිපන්නො භගවතො සාවකසඤ්ඤො, යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවකසඤ්ඤො ආභුතෙයො, පාභුතෙයො, දක්ඛිණෙයො, අඤ්ජලිකරණීයො, අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛේත්තං ලොකස්සා”ති (අ. නි. 6.10) එවං අරියසඤ්ඤානුස්සතිකථා.

155. තත්ථ සුඡ්පටිපන්නොති සුට්ඨ පටිපන්නො, සම්මාපටිපදං අනිච්ඡතිපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්ඡිකපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නොති වුත්තං හොති. භගවතො ඔවාදානුසාසනිං සක්කච්චං සුඤ්ඤානිති සාවකා. සාවකානං සඤ්ඤා සාවකසඤ්ඤො, සිලදිට්ඨිසාමඤ්ඤාය සඤ්ඤාතභාවමාපන්නො සාවකසම්මුහොති අත්ථො. යස්මා පන සා සම්මාපටිපදා උජු අවච්ඡිකා අකුට්ඨා අජිම්භා, අරියො ච ඤායොතිපි වුච්චති, අනුච්ඡිකත්තා ච සාමිච්ඡිපි සඤ්ඤා ගතා. තස්මා තම්පටිපන්නො අරියසඤ්ඤා උජුඡ්පටිපන්නො ඤායජ්ජපටිපන්නො සාමිච්ඡපටිපන්නොතිපි වුත්තො.

එත්ථ ච යෙ මග්ගට්ඨා, තෙ සම්මාපටිපත්තිසමඤ්ඤාය සුඡ්පටිපන්නා. යෙ ඵලට්ඨා, තෙ සම්මාපටිපදාය අධිගන්තඤ්ඤාස අධිගතත්තා අතීතං පටිපදං සන්ධාය සුඡ්පටිපන්නාති වෙදිතඤ්ඤා.

අපිච ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මචිතයෙ යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තාපි අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නත්තාපි සුඡ්පටිපන්නො.

මජ්ඣිමාය පටිපදාය අත්තද්වයමනුපගම්ම පටිපන්නත්තා කායච්ඡිකානුච්ඡිකකුට්ඨිමභද්දොසජ්ජහානාය පටිපන්නත්තා ච උජුඡ්පටිපන්නත්තා ච උජුඡ්පටිපන්නො.

ඤායො වුච්චති නිබ්බානං. තදත්ථාය පටිපන්නත්තා ඤායජ්ජපටිපන්නො.

යථා පටිපන්නා සාමිච්ඡපටිපන්නාරහා හොන්ති, තථා පටිපන්නත්තා සාමිච්ඡපටිපන්නො.

156. යදිදන්ති යානි ඉමානි. චත්තාරි පුරිසයුගානිති යුගලවසෙන පඨමමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති ඉදමෙකං යුගලන්ති එවං චත්තාරි පුරිසයුගලානි හොන්ති. අට්ඨ පුරිසපුග්ගලානි පුරිසපුග්ගලවසෙන එකො පඨමමග්ගට්ඨො එකො ඵලට්ඨොති ඉමිනා නයෙන අට්ඨෙව පුරිසපුග්ගලා හොන්ති. එත්ථ ච

පුරිසොති වා පුග්ගලොති වා එකත්ථානි එතානි පදානි. වෙනෙය්‍යවසෙන පනෙතං වුත්තං. එස භගවතො සාවකසඬ්ඨොති යානිමානි යුගවසෙන චත්තාරි පුරිසයුගානි, පාටිච්ඡිකතො අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවකසඬ්ඨො, ආහුනෙය්‍යාතිආදීසු ආනෙත්වා හුනිතබ්බන්ති ආහුනං, දුරතොපි ආනෙත්වා සිලවන්තෙසු දාතබ්බන්ති අත්ථො. චතුත්තං පච්චයානමෙතමධිවචනං. තං ආහුනං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො තස්ස මහජ්ඣලකරණතොති ආහුනෙය්‍යා. අථ වා දුරතොපි ආගන්ත්වා සබ්බසාපතෙය්‍යමපි එත්ථ හුනිතබ්බන්ති ආහවතීයො. සක්කාදීනමපි වා ආහවනං අරහතීති ආහවතීයො. යො වායං බ්‍රාහ්මණානං ආහවතීයො නාම අග්ගි, යත්ථ හුනං මහජ්ඣලන්ති තෙසං ලද්ධි. සචෙ හුතස්ස මහජ්ඣලතාය ආහවතීයො, සඬ්ඨොව ආහවතීයො. සඬ්ඨො හුතස්ස මහජ්ඣලං හොති. යථාහ -

“යො ච වස්සසතං ඡන්තු, අග්ගිං පරිවරෙ වනෙ;
එකස්ථ භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පුජයෙ;
සායෙව පුජනා සෙය්‍යා, යස්සචෙ වස්සසතං හුත”න්ති. (ධ. ප. 107);

තදෙතං නිකායන්තරෙ ආහවතීයොති පදං ඉධ ආහුනෙය්‍යාති ඉමිනා පදෙන අත්ථොනො එකං. බ්‍යස්සනතො පනෙත්ථ කිස්සිමත්තමෙව නානං. ඉති ආහුනෙය්‍යා.

පාහුනෙය්‍යාති එත්ථ පන පාහුනං වුව්චති දිසාවිදිසතො ආගතානං පියමනාපානං ඤාතිමිත්තානමත්ථාය සක්කාරෙන පටියත්තං ආගන්තුකදානං. තමපි යපෙත්වා තෙ තථාරූපෙ පාහුනකෙ සඬ්ඨස්සච දාතුං යුත්තං, සඬ්ඨොව තං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො. සඬ්ඨස්සදිසො හි පාහුනකො නත්ථී. තථා හෙස එකවුද්ධන්තරෙ ච දිස්සති, අබ්බොකිණ්ණස්ථ පියමනාපත්තකරෙහි ධම්මෙහි සමන්තාගතොති. එවං පාහුනමස්ස දාතුං යුත්තං පාහුනස්ථ පටිග්ගහෙතුං යුත්තොති පාහුනෙය්‍යා. යෙසං පන පාහවතීයොති පාළි, තෙසං යස්මා සඬ්ඨො පුබ්බකාරමරහති, තස්මා සබ්බපයමං ආනෙත්වා එත්ථ හුනිතබ්බන්ති පාහවතීයො. සබ්බජ්ජකාරෙන වා ආහවනමරහතීති පාහවතීයො. ස්වායමිධ තෙනෙව අත්ථොන පාහුනෙය්‍යාති වුව්චති.

දක්ඛිණානි පන පරලොකං සද්දහිත්වා දාතබ්බදානං වුව්චති. තං දක්ඛිණං අරහති, දක්ඛිණාය වා හිතො යස්මා නං මහජ්ඣලකරණතාය විසොධෙතීති දක්ඛිණෙය්‍යා.

උභො හත්ථෙ සිරස්මි. පතිට්ඨපෙත්වා සබ්බලොකෙන කසිරමානං අස්සලිකමමං අරහතීති අස්සලිකරණිකො.

අනුත්තරං පුඤ්ඤක්කේත්තං ලොකස්සාති සබ්බලොකස්ස අසද්දිසං පුඤ්ඤවිරුහනට්ඨානං. යථා හි රඤ්ඤො වා අමච්චස්ස වා සාලීනං වා යවානං වා විරුහනට්ඨානං රඤ්ඤො සාලික්කේත්තං රඤ්ඤො යවක්කේත්තන්ති වුවිච්ඡි, එවං සඬ්ඝො සබ්බලොකස්ස පුඤ්ඤානං විරුහනට්ඨානං. සඬ්ඝං නිස්සාය හි ලොකස්ස නානප්පකාරහිතසුඛසංවත්තනිකාති පුඤ්ඤාති විරුහන්ති. තස්මා සඬ්ඝො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්කේත්තං ලොකස්සාති.

157. එවං සුප්පට්ඨන්තනාදිහෙදෙ සඬ්ඝගුණො අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරිශුද්ධීතං චිත්තං හොති. න දොස...පෙ.... න මොහපරිශුද්ධීතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති සඬ්ඝං ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඤානඬ්ඛාති උප්පජ්ජන්ති. සඬ්ඝගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඤානං හොති. තදෙනං සඬ්ඝගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්තන්තා සඬ්ඝානුස්සතිච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන සඬ්ඝානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සඬ්ඝෙ සගාරවො හොති සප්පතිස්සො. සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පිතිපාමොජ්ජබ්‍රලො හොති, භයහෙරවසහො, දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, සඬ්ඝෙන සංවාසසඤ්ඤං පටිලහති. සඬ්ඝගුණානුස්සතියා අප්ඤ්ඤානුත්ථස්ස සරීරං සන්තිපතිතසඬ්ඝමිව උපොසථාගාරං පූජාරහං හොති, සඬ්ඝගුණාධිගමාය චිත්තං නමති, විතික්කම්මබ්බවත්ථුසමායොගෙ වස්ස සම්මුඛා සඬ්ඝං පස්සතො විය හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති, උත්තරි අප්පට්චිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හෙව අප්පමාදං, කසිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, සඬ්ඝානුස්සතියා සදාති.

ඉදං සඬ්ඝානුස්සතියං චිත්ථාරකථාමුඛං.

4. සීලානුස්සතිකථා

158. සීලානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන “අහො වත මෙ සීලාති අඛණ්ඩාති අච්ඡිද්දාති අසබ්බාති අකම්මාසාති භුජිස්සාති විඤ්ඤප්පසත්ථාති අපරාමට්ඨාති සමාධිසංවත්තනිකාති”ති (අ. නි. 6.10) එවං අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනො සීලාති අනුස්සරිතබ්බාති. තාති ව ගහට්ඨෙන ගහට්ඨසීලාති, පබ්බජිතෙන පබ්බජිතසීලාති.

ගහට්ඨසීලානි වා හොත්තු පබ්බජිතසීලානි වා, යෙසං ආදිමිහි වා අත්තෙ වා එකමිපි න භිත්තං, තානි පරියත්තෙ ඡිත්තසාටකො විය න ඛණ්ඩානීති අඛණ්ඩානි. යෙසං වෙමජ්ඣෙ එකමිපි න භිත්තං, තානි මජ්ඣෙ විනිවිද්ධසාටකො විය න ඡිද්දානීති අච්ඡිද්දානි. යෙසං පටිපාටියා ද්වෙ වා තිණි වා න භිත්තානි, තානි පිට්ඨියා වා කුච්ඡියා වා උට්ඨිතෙන දීසවට්ඨාදිසංඝායානෙන විසභාගවණ්ණෙන කාලුරත්තාදීනං අඤ්ඤතරසරීරවණ්ණො ගාවී විය න සබ්බලානීති අසබ්බලානි. යානි අත්තරත්තරා න භිත්තානි, තානි විසභාගබ්බන්දුවිචිත්තා ගාවී විය න කම්මාසානීති අකම්මාසානි. අවිසෙසෙන වා සබ්බානිපි සත්තවිධෙන මෙට්ඨනසංයොගෙන කොට්ඨපනාහාදිහි ව පාපධම්මෙහි අනුපහතත්තා අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබ්බලානි අකම්මාසානි. තානියෙව තණ්හාදාසබ්බානො මොවෙත්වා භූජිස්සභාවකරණෙන භූජිස්සානි. බුද්ධාදිහි විඤ්ඤාහි පසත්ථත්තා විඤ්ඤාජපසත්ථානි. තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨතාය කෙනවි වා අයං තෙ සීලෙසු දොසොති එවං පරාමට්ඨං අසක්කුණෙය්‍යතාය අපරාමට්ඨානි. උපචාරසමාධිං අජ්ජනාසමාධිං වා, අථ වා පන මග්ගසමාධිං ඵලසමාධිඤ්ඤාපි සංවත්තෙන්තීති සමාධිසංවත්තනිකානි.

159. එවං අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනො සීලානි අනුස්සරතො නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස...පෙ.... න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති, සීලං ආරබ්භාති පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඤානඤ්ඤානි උජ්ජජ්ජන්ති. සීලගුණානං පන ගම්භීරතාය නානජ්ජකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අජ්ජනං අජ්ජත්වා උපචාරජ්ජත්තමෙව ඤානං හොති. තදෙනං සීලගුණානුස්සරණවසෙන උජ්ජන්තත්තා සීලානුස්සතිවිචෙව සඬං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන සීලානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සික්ඛාය සගාරවො හොති සභාගවුත්ති, පටිසන්ථාරෙ අජ්ජමත්තො, අත්තානුචාදාදිභයවිරහිතො, අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පිතිපාමොජ්ජබහුලො හොති. උත්තරි අජ්ජට්ඨිස්සන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අජ්ජමාදං, කසිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, සීලානුස්සතියා සදාති.

ඉදං සීලානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

5. වාගානුස්සතිකථා

160. වාගානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන පකතියා වාගාධිමුත්තෙන නිව්වජ්ජවත්තදානසංවිභාගෙන භවිතබ්බං. අථ වා පන භාවනං ආරහන්තෙන ඉතො දානි පභුති සති පටිග්ගාහකෙ අත්තමසො ඵකාලොපමත්තම්පි දානං අදත්වා න භුඤ්ජිස්සාමීති සමාදානං කත්වා තංදිවසං ගුණවිසිට්ඨෙසු පටිග්ගාහකෙසු යථාසත්ති යථාබලං දානං දත්වා තත්ථ නිමිත්තං ගණ්හිත්වා රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන “ලාභා වත මෙ සුලද්ධං වත මෙ, යොහං මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිකාය පජාය විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා විහරාමි මුත්තවාගො පයතපාණි වොස්සග්ගරතො යාවයොගො දානසංවිභාගරතො”ති ඵචං විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙන අත්තනො වාගො අනුස්සරිතබ්බො.

තත්ථ ලාභා වත මෙති මය්හං වත ලාභා, යෙ ඉමෙ “ආයුං බො පන දත්වා ආයුස්ස භාගි හොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා” ඉති (අ. නි. 5.37) ව, “දදං පියො හොති හජන්ති නං බහු” ඉති (අ. නි. 5.34) ව, “දදමානො පියො හොති, සතං ධම්මං අනුක්කමං” ඉති (අ. නි. 5.35) ව ඵචමාදීහි නයෙහි භගවතා දායකස්ස ලාභා සංවණ්ණිකා, තෙ මය්හං අවස්සං භාගිනොති අධිප්පායො. සුලද්ධං වත මෙති යං මයා ඉදං සාසනං මනුස්සත්තං වා ලද්ධං, තං සුලද්ධං වත මෙ. කස්මා? යොහං මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිකාය පජාය...පෙ.... දානසංවිභාගරතොති.

තත්ථ මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිකායාති මච්ඡෙරමලෙන අභිභූතාය. පජායාති පජායනවසෙන සත්තා වුච්චන්ති. තස්මා අත්තනො සම්පත්තීනං පරසාධාරණභාවමසහනලක්ඛණෙන විත්තස්ස පහස්සරභාවදූසකානං කණ්හධම්මානං අඤ්ඤතරෙන මච්ඡෙරමලෙන අභිභූතෙසු සත්තෙසුති අයමෙත්ථ අත්ථො. විගතමලමච්ඡෙරනාති අඤ්ඤෙසම්පි රාගදොසාදිමලානඤ්චෙව මච්ඡෙරස්ස ව විගතත්තා විගතමලමච්ඡෙරෙන. චෙතසා විහරාමීති යථාචුත්තජ්ජකාරවිත්තො හුත්වා වසාමීති අත්ථො. සුත්තෙසු පන මහානාමසක්කස්ස සොනාපන්නස්ස සතො නිස්සයවිහාරං පුච්ඡතො නිස්සයවිහාරවසෙන දෙසිතත්තා අගාරං අජ්ඣාචසාමීති වුත්තං. තත්ථ අභිභවිත්වා වසාමීති අත්ථො.

මුත්තවාගොති විස්සට්ඨවාගො. පයතපාණි පරිසුද්ධහත්ථො. සක්කච්චං සහත්ථා දෙය්‍යධම්මං දාතුං සදා ධොතහත්ථොයෙවාති වුත්තං හොති. වොස්සග්ගරතොති වොස්සජ්ජනං වොස්සග්ගො, පරිච්චාගොති අත්ථො. තස්මිං වොස්සග්ගෙ සතතාහියොගවසෙන රතොති වොස්සග්ගරතො. යාවයොගොති යං යං පරෙ යාවන්ති, තස්ස තස්ස දානතො යාවනයොගොති අත්ථො. යාජයොගොතිපි පායො. යජනසංඛිඛාතෙන යාජෙන යුත්තොති අත්ථො. දානසංවිභාගරතොති දානෙ ව සංවිභාගෙ ව රතො. අහඤ්ඤි දානඤ්ච දෙමි,

අත්තනා පරිභුක්ඛිතබ්බතොපි ච සංවිහාගං කරොමි, එත්ථෙව චස්මි උභයෙ රතොති එවං අනුස්සරතීති අත්ථො.

161. තස්සෙවං විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙන අත්තනො වාගං අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස...පෙ.... න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති වාගං ආරබ්භාති (අ. නි. 5.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ක්කානඛිගාති උප්පජ්ජන්ති. වාගගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරවාගගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ක්කානං හොති. තදෙනං වාගගුණානුස්සරණවසෙන උප්පත්තත්තා වාගානුස්සතිව්චෙව සඬං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන වාගානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු භියොයාසො මත්තාය වාගාධිමුත්තො හොති, අලොභජ්ඣාසයො, මෙත්තාය අනුලොමකාරී, විසාරදො, පිතිපාමොජ්ජබ්භුලො, උත්තරි අප්පට්ඨිජ්ඣාත්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, වාගානුස්සතියා සදාති.

ඉදං වාගානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

6. දෙවතානුස්සතිකථා

162. දෙවතානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන අරියමග්ගවසෙන සමුදාගතෙහි සද්ධාදීහි ගුණෙහි සමන්තාගතෙන භවිතබ්බං. තතො රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන “සන්ති දෙවා වාතුමහාරාජිකා, සන්ති දෙවා තාවතිංසා, යාමා, තුසිතා, නිම්මානරතීනො, පරනිම්මිතවසවත්තීනො, සන්ති දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා, සන්ති දෙවා තතුත්තරි, යථාරූපාය සද්ධාය සමන්තාගතා තා දෙවතා ඉතො චූතා තත්ථ උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා සද්ධා සංවිජ්ජති. යථාරූපෙන සිලෙන. යථාරූපෙන සුතෙන. යථාරූපෙන වාගෙන. යථාරූපාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතා තා දෙවතා ඉතො චූතා තත්ථ උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා පඤ්ඤා සංවිජ්ජති”ති (අ. නි. 6.10) එවං දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ යිපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

සුත්තෙ පන යස්මිං මහානාම සමයෙ අරියසාවකො අත්තනො ච තාසඤ්ච දෙවතානං සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච සුතඤ්ච වාගඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොතීති චුත්තං. කිඤ්චාපි චුත්තං, අථ ඛො තං සක්ඛිට්ඨානෙ යිපෙතබ්බදෙවතානං අත්තනො සද්ධාදීහි

සමානගුණදීපනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අට්ඨකථායඤ්චි දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ යපෙත්වා අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරතීති දළ්භං කත්වා වුත්තං.

163. තස්මා පුබ්බභාගෙ දෙවතානං ගුණෙ අනුස්සරිත්වා අපරභාගෙ අත්තනො සංවිජ්ජමානෙ සද්ධාදිගුණෙ අනුස්සරතො චස්ස නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස...පෙ.... න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති දෙවතා ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනායෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ක්කානඤ්චානි උප්පජ්ජන්ති. සද්ධාදිගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ක්කානං හොති. තදෙනං දෙවතානං ගුණසදිසසද්ධාදිගුණානුස්සරණවසෙන දෙවතානුස්සතිච්චෙව සඬබ්බං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන දෙවතානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු දෙවතානං පියො හොති මනාපො, භියොයාසො මත්තාය සද්ධාදිවෙසුල්ලං අධිගච්ඡති, පිතිපාමොජ්ජබ්භුලො විහරති. උත්තරි අප්පට්ඨිජ්ඣක්කන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, දෙවතානුස්සතියා සදාති.

ඉදං දෙවතානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

පකිණ්ණකකථා

164. යං පන එතාසං විත්ථාරදෙසනායං “උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතං ආරබ්භා”තිආදීනි වත්වා “උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලහති අත්ථවෙදං, ලහති ධම්මවෙදං, ලහති ධම්මුපසංභිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පිති ජායතී”ති (අ. නි. 6.10) වුත්තං, තත්ථ ඉතිපි සො හගවාතිආදීනං අත්ථං නිස්සාය උප්පන්නං තුට්ඨිං සන්ධාය ලහති අත්ථවෙදන්ති වුත්තං. පාළිං නිස්සාය උප්පන්නං තුට්ඨිං සන්ධාය ලහති ධම්මවෙදං. උභයවසෙන ලහති ධම්මුපසංභිතං පාමොජ්ජන්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යඤ්ච දෙවතානුස්සතියං දෙවතා ආරබ්භාති වුත්තං, තං පුබ්බභාගෙ දෙවතා ආරබ්භ පවත්තචිත්තවසෙන දෙවතාගුණසදිසෙ වා දෙවතාභාවනිජ්ඣාදකෙ ගුණෙ ආරබ්භ පවත්තචිත්තවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

165. ඉමා පන ඡ අනුස්සතියො අරියසාවකානඤ්ඤෙව ඉජ්ඣන්ති. තෙසං භි බුද්ධධම්මසඬ්ඝගුණා පාකටා හොන්ති. තෙ ච අබණ්ඩතාදිගුණෙහි සීලෙහි,

විගතමලමච්ඡෙරෙන වාගෙන, මහානුභාවානං දෙවතානං ගුණසද්දිසෙහි සද්ධාදිගුණෙහි සමන්තාගතා. මහානාමසුත්තෙ (අ. නි. 6.10) ච සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුට්ඨෙන භගවතා සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරදස්සනත්ථමෙව එතා විත්ථාරතො කථිතා.

ගෙඩසුත්තෙහි “ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, ඉතිපි සො භගවා...පෙ.... උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ විත්තං හොති නික්ඛන්තං මුත්තං වුට්ඨිතං ගෙඩමිහා. ගෙඩොති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්තෙනං කාමගුණානමධිවචනං. ඉදම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආරම්මණං කරිත්වා එවම්ධෙකච්චෙ සත්තා විසුද්ධිකාමිති” (අ. නි. 6.25) එවං අරියසාවකස්ස අනුස්සතිවසෙන විත්තං විසොධෙත්වා උත්තරි පරමත්ථවිසුද්ධිඅධිගමත්ථාය කථිතා.

ආයස්මතා මහාකච්චානෙන දෙසිතෙ සම්බාධොකාසසුත්තෙහි “අච්ඡරියං, ආවුසො, අබ්භුතං, ආවුසො, යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන සම්බාධෙ ඔකාසාධිගමො අනුබුද්ධො සත්තානං විසුද්ධියා...පෙ.... නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය යදිදං ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි. කතමානි ඡ? ඉධාවුසො, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති...පෙ.... එවම්ධෙකච්චෙ සත්තා විසුද්ධිධම්මා භවන්ති” (අ. නි. 6.26) එවං අරියසාවකස්සෙව පරමත්ථවිසුද්ධිධම්මතාය ඔකාසාධිගමවසෙන කථිතා.

උපොසථසුත්තෙහි “කථඤ්ච, විසාබ්බෙ, අරියුපොසථො හොති? උපක්කිලිට්ඨස්ස, විසාබ්බෙ, විත්තස්ස උපක්කමෙන පරියොදපනා හොති. කථඤ්ච, විසාබ්බෙ, උපක්කිලිට්ඨස්ස විත්තස්ස උපක්කමෙන පරියොදපනා හොති? ඉධ, විසාබ්බෙ, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති” (අ. නි. 3.71) එවං අරියසාවකස්සෙව උපොසථං උපවසතො විත්තවිසොධනකම්මට්ඨානවසෙන උපොසථස්ස මහජ්ඣලභාවදස්සනත්ථං කථිතා.

එකාදසතිපාතෙහි “සද්ධො ඛො, මහානාම, ආරාධකො හොති, නො අස්සද්ධො. ආරද්ධවීරියො, උපට්ඨිතසති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා, මහානාම, ආරාධකො හොති, නො දුප්පඤ්ඤො. ඉමෙසු ඛො ත්වං, මහානාම, පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨාය ඡ ධම්මෙ උත්තරි භාවෙය්‍යාසි. ඉධ ත්වං, මහානාම, තථාගතං අනුස්සරෙය්‍යාසි ඉතිපි සො භගවා” (අ. නි. 11.11) එවං අරියසාවකස්සෙව “තෙසං නො, භන්තෙ, නානාවිහාරෙන විහරතං කෙනස්ස විහාරෙන විහරිතබ්බ”න්ති පුච්ඡතො විහාරදස්සනත්ථං කථිතා.

166. එවං සන්තෙහි පරිසුද්ධසීලාදිගුණසමන්තාගතෙන පුපුජ්ජනෙනාපි මනසි කාතබ්බා. අනුස්සවවසෙනාපි හි බුද්ධාදීනං ගුණෙ අනුස්සරතො විත්තං පසිද්ධියෙව. යස්සානුභාවෙන නීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා උළාරපාමොජ්ජො

විපස්සනං ආරභිත්වා
චූස්සදෙවත්ථෙරො විය.

අරභත්තංයෙව සච්ඡිකරෙය්‍ය

කට්ඨාසය

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

ဗမာ့အသံ

සත්තමො පරිච්ඡෙදො.

8. අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

මරණස්සතිකථා

167. ඉදානි ඉතො අනන්තරාය මරණස්සතියා භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ මරණන්ති එකභවපරියාපන්නස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡේදො. යං පනෙනං අරහත්තානං වට්ටදුක්ඛසමුච්ඡේදසඬාතං සමුච්ඡේදමරණං, සඬාතාරානං ඛණභඩ්ගසඬාතං ඛණිකමරණං, රුක්ඛො මතො ලොභං මතන්තිආදීසු සම්මුතිමරණඤ්ච, න තං ඉධ අධිජ්ජෙතං.

යම්පි චෙනං අධිජ්ජෙතං, තං කාලමරණං අකාලමරණන්ති දූවිධං හොති. තත්ථ කාලමරණං පුඤ්ඤක්ඛයෙන වා ආයුක්ඛයෙන වා උභයක්ඛයෙන වා හොති. අකාලමරණං කම්මපච්ඡේදකකම්මවසෙන.

තත්ථ යං විජ්ජමානායපි ආයුසන්නානපනකපච්චයසම්පත්තියා කෙවලං පටිසන්ධිපනකස්ස කම්මස්ස විපක්කවිපාකත්තා මරණං හොති, ඉදං පුඤ්ඤක්ඛයෙන මරණං නාම. යං ගතිකාලාභාරාදිසම්පත්තියා අභාවෙන අජ්ජතනකාලපුරිසානං විය වස්සසතමත්තපරිමාණස්ස ආයුතො ඛයවසෙන මරණං හොති, ඉදං ආයුක්ඛයෙන මරණං නාම. යං පන දුඝ්ඨාරකලාබ්‍රාජාදීනං විය තඬ්ඛණඤ්ඤෙව යානාවාවනසමත්ථෙන කම්මිනා උපච්ඡින්නසන්නානානං, පුරිමකම්මවසෙන වා සත්ථහරණාදීහි උපක්කමෙහි උපච්ඡිජ්ජමානසන්නානානං මරණං හොති, ඉදං අකාලමරණං නාම. තං සබ්බම්පි චුත්තජ්ජකාරෙන ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදෙන සඬගහිතං. ඉති ජීවිතින්ද්‍රියපච්ඡේදසඬාතස්ස මරණස්ස සරණං මරණස්සති.

168. තං භාවෙතුකාමෙන රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන “මරණං භවිස්සති, ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡිජ්ජිස්සති”ති වා, “මරණං මරණ”න්ති වා යොනියො මනසිකාරො පවත්තෙතඛිබ්බො. අයොනියො පවත්තයතො හි ඉට්ඨජනමරණානුස්සරණෙ සොකො උජ්ජජ්ජති විජාතමාතුයා පියපුත්තමරණානුස්සරණෙ විය. අනිට්ඨජනමරණානුස්සරණෙ පාමොජ්ජං උජ්ජජ්ජති චෙරීනං චෙරිමරණානුස්සරණෙ විය. මජ්ඣිමනිකායෙ භවෙතො භවෙතො න උජ්ජජ්ජති මතකලෙවරදස්සනෙ ඡවඩාභකස්ස විය. අත්තතො මරණානුස්සරණෙ සන්නායො උජ්ජජ්ජති උක්ඛිත්තාසිකං වධකං දිස්වා භීරුකජාතිකස්ස විය. තදෙනං සබ්බම්පි සතිසංචෙගඤ්ඤාචරිතො හොති. තස්මා තත්ථ තත්ථ හතමතසත්තෙ ඔලොකෙත්වා දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තීනං සන්නානං මතානං මරණං ආවජ්ජෙත්වා සතිඤ්ච සංචෙගඤ්ච ඤාණඤ්ච යොජෙත්වා “මරණං භවිස්සති”තිආදීනා නයෙන මනසිකාරො පවත්තෙතඛිබ්බො. එවං පවත්තෙත්තො හි යොනියො

පවත්තෙති, උපායෙන පවත්තෙතිති අත්ථො. එවං පවත්තයතොයෙව හි එකච්චස්ස නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති, මරණාරම්භො සති සන්ධාති, උපචාරජ්ජත්තමෙව කම්මට්ඨානං හොති.

169. යස්ස පන එත්තාවතා න හොති, තෙන වධකපච්චුපට්ඨානතො, සම්පත්තිවිපත්තිතො, උපසංහරණතො, කායබ්භුසාධාරණතො, ආයුදුඛ්ඛලතො, අනිමිත්තතො, අද්ධානපරිච්ඡෙදතො, බණ්ණපරිත්තතොති ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

තත්ථ වධකපච්චුපට්ඨානතොති වධකස්ස විය පච්චුපට්ඨානතො. යථා හි ඉමස්ස සීසං ඡිත්ථිස්සාමීති අසිං ගහෙත්වා ගීවාය වාරයමානො වධකො පච්චුපට්ඨිතොව හොති, එවං මරණමිපි පච්චුපට්ඨිතමෙවාති අනුස්සරිතබ්බං. කස්මා? සහ ජාතියා ආගතතො, ජීවිතහරණතො ව. යථා හි අභිච්ඡත්තකමකුළං මත්ථකෙන පංසුං ගහෙත්වාව උග්ගච්ඡති, එවං සත්තා ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්ති. තථා හි නෙසං පටිසන්ධිවිත්තං උප්පාදානන්තරමෙව ජරං පත්වා පබ්බතසිරතො පතිතසිලා විය හිජ්ජති සද්ධිං සම්පයුත්තබන්ධෙහි. එවං බණ්ණකමරණං තාව සහ ජාතියා ආගතං. ජාතස්ස පන අවස්සං මරණතො ඉධාධිජ්ජෙතමරණමිපි සහ ජාතියා ආගතං. තස්මා එස සත්තො ජාතකාලතො පට්ඨාය යථා නාම උට්ඨිතො සුරියො අත්ථාහිමුඛො ගච්ඡතෙව, ගතගතට්ඨානතො ඊසකමිපි න නිවත්තති. යථා වා නදී පබ්බතෙය්‍යා සීසසොතා භාරභාරිනී සන්දතෙව වත්තතෙව ඊසකමිපි න නිවත්තති, එවං ඊසකමිපි අනිවත්තමානො මරණාහිමුඛොව යාති. තෙන චුත්තං -

“යමෙකරත්තිං පට්ඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තති” ති. (ජා. 1.15.363);

එවං ගච්ඡතො චස්ස ගිම්භාහිතත්තානං කුන්තදීනං බයො විය, පාතො ආපොරසානුගතබන්ධනානං දුමජ්ඣලානං පතනං විය, මුග්ගරාහිතාලිතානං මත්තිකභාජනානං හෙදො විය, සුරියරස්මිසමච්චට්ඨානං උස්සාවබ්බන්දුනං විද්ධංසනං විය ව මරණමෙව ආසන්නං හොති. තෙනාහ -

“අච්චයන්ති අභොරත්තා, ජීවිතමුපරුජ්ඣති;
ආයු ඛියති මච්චානං, කුන්තදීනංව ඔදකං. (සං. නි. 1.146);

“එලානමිව පක්කානං, පාතො පපතතො භයං;
එවං ජාතාන මච්චානං, නිච්චං මරණතො භයං.

“යථාපි කුම්භකාරස්ස, කතං මත්තිකභාජනං;
බුද්දකඤ්ච මහන්තඤ්ච, යං පක්කං යඤ්ච ආමකං;

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
සබ්බං හෙදනපරියන්තං, එවං මච්චාන ජීවිතං’. (සු. නි. 581-582);

“උස්සාවොව තිණග්ගමිහි, සුරියුග්ගමනං පති;
එවමායු මනුස්සානං, මා මං අම්ම නිවාරයා”ති. (ජා. 1.11.79);

එවං උක්ඛිත්තාසිකො වධකො විය සහ ජාතියා ආගතං පනෙතං මරණං
ගීවාය අසිං වාරයමානො සො වධකො විය ජීවිතං හරතියෙව, න අහරිත්වා
නිවත්තති. තස්මා සහ ජාතියා ආගතතො, ජීවිතහරණතො ච උක්ඛිත්තාසිකො
වධකො විය මරණමිපි පච්චුපට්ඨිතමෙවාති එවං වධකපච්චුපට්ඨානතො මරණං
අනුස්සරිතබ්බං.

170. සම්පත්තිවිපත්තිතොති ඉධ සම්පත්ති නාම තාවදෙව සොහති, යාව නං
විපත්ති නාහිභවති, න ච සා සම්පත්ති නාම අත්ථි, යා විපත්තිං අතික්කම්ම
තිට්ඨෙය්‍යා. තථා හි –

“සකලං මෙදිනිං භුත්වා, දත්වා කොට්ඨතං සුඛී;
අධිඬාමලකමත්තස්ස, අන්තෙ ඉස්සරතං ගතො.

“තෙනෙව දෙහබන්ධෙන, පුඤ්ඤමිහි ඛයමාගතෙ;
මරණාහිමුඛො සොපි, අසොකො සොකමාගතො”ති.

අපිච සබ්බං ආරොග්‍යං ඛ්‍යාධිපරියොසානං, සබ්බං යොබ්බනං
ජරාපරියොසානං, සබ්බං ජීවිතං මරණපරියොසානං, සබ්බොයෙව
ලොකසන්තිවාසො ජාතියා අනුගතො, ජරාය අනුසටො, ඛ්‍යාධිනා අහිභූතො,
මරණෙන අබ්භාහතො. තෙනාහ –

“යථාපි සෙලා විපුලා, නහං ආහච්ච පබ්බතා;
සමත්තා අනුපරියෙය්‍යං, නිප්පොථෙත්තා චතුද්දිසා.

“එවං ජරා ච මච්චු ච, අධිවත්තන්ති පාණිනෙ;
බත්තියෙ බ්‍රාහ්මණෙ වෙස්සෙ, සුද්දෙ චණ්ඩාලපුක්කුසෙ;
න කිඤ්චි පරිවජ්ජෙති, සබ්බමෙවාහිමද්දති.

“න තත්ථ හත්ථිතං භූමි, න රථානං න පත්තියා;
න වාපි මත්තයුද්ධෙන, සක්කා ඡෙතුං ධනෙන වා”ති. (සං. නි. 1.136);

එවං ජීවිතසම්පත්තියා මරණවිපත්තිපරියොසානතං වචන්ථපෙත්තෙන
සම්පත්තිවිපත්තිතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

171. උපසංභරණතොති පරෙහි සද්ධිං අත්තනො උපසංභරණතො. තත්ථ සත්තභාකාරෙහි උපසංභරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං, යසමහත්තතො, පුඤ්ඤමහත්තතො, ථාමමහත්තතො, ඉද්ධිමහත්තතො, පඤ්ඤාමහත්තතො, පච්චෙකඛුද්ධතො, සම්මාසම්ඛුද්ධතොති. කථං? ඉදං මරණං නාම මහායසානං මහාපරිවාරානං සම්පන්නධනවාහනානං මහාසම්මතමත්ථාතුමහාසුදස්සන දළ්භනෙමි නිමිප්පභුතීනමිපි උපරි නිරාසඬිකමෙව පතිතං, කිමඬිගං පන මය්භං උපරි න පතිස්සති?

මහායසා රාජවරා, මහාසම්මතආදයො;
තෙපි මච්චුවසං පත්තා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං තාව යසමහත්තතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පුඤ්ඤමහත්තතො?

ජොතිකො ජට්ටො උග්ගො, මෙණ්ඩකො අථ පුණ්ණකො;
එතෙ වඤ්ඤෙ ව යෙ ලොකෙ, මහාපුඤ්ඤාති විස්සුතා;
සබ්බෙ මරණමාපන්නා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං පුඤ්ඤමහත්තතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං ථාමමහත්තතො?

වාසුදෙවො බලදෙවො, භීමසෙනො යුධිට්ඨිලො;
වානුරො යො මහාමල්ලො, අත්තකස්ස වසං ගතා.

එවං ථාමබලුපෙතා, ඉති ලොකමිහි විස්සුතා;
එතෙපි මරණං යාතා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං ථාමමහත්තතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං ඉද්ධිමහත්තතො?

පාදඬිගුට්ඨකමත්තෙන, චෙජයන්තමකම්පයි;
යො නාමිද්ධිමතං සෙට්ඨො, දුතියො අග්ගසාවකො.

සොපි මච්චුමුඛං සොරං, මිගො සිහමුඛං විය;
පට්ටියො සහ ඉද්ධිහි, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං ඉද්ධිමහත්තතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පඤ්ඤාමහත්තතො?

ලොකනාථං ධූපෙත්වාන, යෙ චඤ්ඤෙ අත්ථි පාණිනො;
පඤ්ඤාය සාරිපුත්තස්ස, කලං නාග්ගන්ති සොළසිං.

එවං නාම මහාපඤ්ඤො, පඨමො අග්ගසාවකො;
මරණස්ස වසං පත්තො, මාදියෙසු කථාව කාති.

එවං පඤ්ඤාමහත්තතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පච්චෙකඛුද්ධතො? යෙපි තෙ අත්තතො ඤාණවීරියබලෙන
සබ්බකිලෙසසත්තූනිම්මට්ඨං කත්වා පච්චෙකබ්බොධිං පත්තා බග්ගවිසාණකප්පා
සයම්භුතො, තෙපි මරණතො න මුත්තා, කුතො පනාහං මුච්චිස්සාමිති.

තං තං නිමිත්තමාගම්ම, වීමංසන්තා මහෙසයො;
සයම්භුඤ්ඤාණතෙජෙන, යෙ පත්තා ආසවක්ඛයං.

එකවරියනිවාසෙන, බග්ගසිඬ්ඨගසමුපමා;
තෙපි නාතිගතා මච්චුං, මාදියෙසු කථාව කාති.

එවං පච්චෙකඛුද්ධතො අනුස්සරිතබ්බං.

කථං සම්මාසම්ඛුද්ධතො? යොපි සො භගවා
අසීතිඅනුබ්බාඤ්ජනපටිමණ්ඩිතද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තරූපකායො
සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනසමිද්ධධම්මකායො
යසමහත්තපුඤ්ඤමහත්තථාමමහත්තඉද්ධිමහත්තපඤ්ඤාමහත්තානං පාරං
ගතො අසමො අසමසමො අප්පටිපුග්ගලො අරහං සම්මාසම්ඛුද්ධො, යොපි
සලිලවුට්ඨිනිපාතෙන මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය මරණවුට්ඨිනිපාතෙන ධානසො
වුපසත්තො.

එවං මහානුභාවස්ස, යං නාමෙතං මහෙසිනො;
න භයෙන න ලජ්ජාය, මරණං වසමාගතං.

නිල්ලජ්ජං චිතසාරජ්ජං, සබ්බසත්තාහිමද්දනං;
තයිදං මාදියං සත්තං, කථං නාහිභවිස්සතීති.

එවං සම්මාසම්ඛුද්ධතො අනුස්සරිතබ්බං.

තස්සෙවං යසමහත්තතාදිසම්පන්නෙනහි පරෙහි සද්ධිං මරණසාමඤ්ඤතාය
අත්තානං උපසංහරිත්වා තෙසං විය සත්තවිසෙසානං මය්හම්පි මරණං

භවිස්සතීති අනුස්සරතො උපචාරජපත්තං කම්මට්ඨානං භොතීති. එවං උපසංභරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

172. කායබහුසාධාරණතොති අයං කායො බහුසාධාරණො. අසීතියා තාව කිම්කුලානං සාධාරණො, තත්ථ ඡවිනිස්සිතා පාණා ඡවිං බාදන්ති, වම්මනිස්සිතා වම්මං බාදන්ති, මංසනිස්සිතා මංසං බාදන්ති, න්හාරුනිස්සිතා න්හාරුං බාදන්ති, අට්ඨිනිස්සිතා අට්ඨිං බාදන්ති, මිඤ්ජනිස්සිතා මිඤ්ජං බාදන්ති. තත්ථෙව ජායන්ති ජීයන්ති මීයන්ති, උච්චාරපස්සාවං කරොන්ති. කායොව තෙසං සුනිසරඤ්චෙව ගිලානසාලා ව සුසානඤ්ච වච්චකුටි ව පස්සාවදොණිකා ව. ස්වායං තෙසම්පි කිම්කුලානං පකොපෙන මරණං නිගච්ජතියෙව. යථා ව අසීතියා කිම්කුලානං, එවං අජ්ඣත්තිකානංයෙව අනෙකසත්තානං රොගානං බාහිරානඤ්ච අභිවිච්ඡිකාදීනං මරණස්ස පච්චයානං සාධාරණො.

යථා හි චතුමහාපථෙ යපිතෙ ලක්ඛම්හි සබ්බදිසාහි ආගතා සරසත්තිතොමරපාසාණාදයො නිපතන්ති, එවං කායෙපි සබ්බූපද්දවා නිපතන්ති. ස්වායං තෙසම්පි උපද්දවානං නිපාතෙන මරණං නිගච්ජතියෙව. තෙනාහ භගවා — “ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දිවසෙ නික්ඛන්තෙ රත්තියා පටිහිතාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති, බහුකා බො මෙ පච්චයා මරණස්ස, අභි වා මං ඩංසෙය්‍ය, විච්ඡිකො වා මං ඩංසෙය්‍ය, සතපදී වා මං ඩංසෙය්‍ය, තෙන මෙ අස්ස කාලඬිකිරියා, සො මමස්ස අන්තරායො, උපක්ඛලිත්වා වා පපතෙය්‍යං, හත්තං වා මෙ භුත්තං ඛ්‍යාපජ්ජෙය්‍ය, පිත්තං වා මෙ කුජ්ජෙය්‍ය, සෙම්භං වා මෙ කුජ්ජෙය්‍ය, සත්ථකා වා මෙ වාතා කුජ්ජෙය්‍යං, තෙන මෙ අස්ස කාලඬිකිරියා, සො මමස්ස අන්තරායො”ති. එවං (අ. නි. 6.20) කායබහුසාධාරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

173. ආයුද්ධබලතොති ආයු නාමෙතං අබලං දුබ්බලං. තථා හි සත්තානං ජීවිතං අස්සාසපස්සාසුපනිබද්ධඤ්චෙව ඉරියාපථුපනිබද්ධඤ්ච සීතුණ්හුපනිබද්ධඤ්ච මහාභුතූපනිබද්ධඤ්ච ආහාරූපනිබද්ධඤ්ච. තදෙනං අස්සාසපස්සාසානං සමචුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්නති. බහි නික්ඛන්තනාසිකවාතෙ පන අන්තො අපච්ඡන්තෙ, පච්චියෙ වා අනික්ඛමන්තෙ මතො නාම භොති. චතුත්තං ඉරියාපථානම්පි සමචුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්නති. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරස්ස පන අධිමත්තතාය ආයුසඬ්ඛාරා උපච්ඡිජ්ජන්ති. සීතුණ්හානම්පි සමචුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්නති. අතිසීතෙන පන අතිඋණ්හෙන වා අභිභූතස්ස විපජ්ජති. මහාභූතානම්පි සමචුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්නති. පථව්ඨාතුයා පන ආපොධාතුආදීනං වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරස්ස පකොපෙන බලසම්පන්නොපි පුග්ගලො පත්ථද්ධකායො වා අතිසාරාදිවසෙන කිලින්තපුතිකායො වා මහාධාහපරෙතො වා සම්භිජ්ජමානසන්ධිබන්ධනො වා හුත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණාති.

කබ්බිකාරාහාරම්පි යුත්තකාලෙ ලහන්තස්සෙව ජීවිතං පවත්තති, ආහාරං අලහමානස්ස පන පරික්ඛයං ගච්ඡති. එවං ආයුද්ධබලතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

174. අනිමිත්තතොති අවචන්ථානතො, පරිච්ඡේදාභාවතොති අත්ථො. සත්තානං හි –

ජීවිතං ඛ්‍යාධි කාලො ව, දෙහනික්ඛෙපනං ගති;
පඤ්චෙතෙ ජීවලොකස්මිං, අනිමිත්තා න නායරෙ.

තත්ථ ජීවිතං තාව “එත්තකමෙව ජීවිතබ්බං, න ඉතො පර”න්ති වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තං. කලලකාලෙපි හි සත්තා මරන්ති, අබ්බුදපෙසිසනමාසිකද්වෙමාසතෙමාසවතුමාසපඤ්චමාසදසමාසකාලෙපි. කුච්ඡිතො නික්ඛන්තසමයෙපි. තතො පරං වස්සසතස්ස අන්තොපි බහිපි මරන්තියෙව. ඛ්‍යාධිපි “ඉමිනාව ඛ්‍යාධිනා සත්තා මරන්ති, නාඤ්ඤනා”ති වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. වක්ඛුරොගෙනාපි හි සත්තා මරන්ති, සොතරොගාදීනං අඤ්ඤතරෙනාපි. කාලොපි “ඉමස්මිංයෙව කාලෙ මරිතබ්බං, නාඤ්ඤස්මි”න්ති එවං වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. පුබ්බණ්හෙපි හි සත්තා මරන්ති, මජ්ඣන්තිකාදීනං අඤ්ඤතරස්මිමිපි. දෙහනික්ඛෙපනම්පි “ඉධෙව මීයමානානං දෙහෙන පතිතබ්බං, නාඤ්ඤත්‍රා”ති එවං වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තං. අන්තොගාමෙ ජාතානං හි බහිගාමෙපි අත්තභාවො පතති. බහිගාමෙ ජාතානම්පි අන්තොගාමෙ. තථා ථලජානං වා ජලෙ, ජලජානං වා ථලෙති අනෙකප්පකාරතො විත්ථාරෙතබ්බං. ගතිපි “ඉතො චුතෙන ඉධ නිබ්බත්තිතබ්බං”න්ති එවං වචන්ථානාභාවතො අනිමිත්තා. දෙවලොකතො හි චුතා මනුස්සෙසුපි නිබ්බත්තන්ති, මනුස්සලොකතො චුතා දෙවලොකාදීනම්පි යත්ථ කත්ථවි නිබ්බත්තන්ති එවං යන්තයුත්තගොණො විය ගතිපඤ්චකෙ ලොකො සම්පරිවත්තන්ති එවං අනිමිත්තතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

175. අද්ධානපරිච්ඡේදතොති මනුස්සානං ජීවිතස්ස නාම එතරහි පරිත්තො අද්ධා. යො චිරං ජීවති, සො වස්සසතං, අප්පං වා හියොයා. තෙනාහ භගවා – “අප්පමිදං, හික්ඛවෙ, මනුස්සානං ආයු, ගමනීයො සම්පරායො, කත්තබ්බං කුසලං, වරිතබ්බං බ්‍රහ්මවරියං, නත්ථි ජාතස්ස අමරණං. යො, හික්ඛවෙ, චිරං ජීවති, සො වස්සසතං, අප්පං වා හියොයාති.

අප්පමායුමනුස්සානං, හිලෙය්‍ය නං සුපොරිසො;
වරෙය්‍යාදිත්තසිසොව, නත්ථි මච්චුස්ස නාගමොති. (සං. නි. 1.145);

අපරම්පි ආහ – “භූතපුබ්බං, හික්ඛවෙ, අරකො නාම සත්ථා අභොසී”ති සබ්බමිපි සත්තහි උපමාහි අලඬිකතං සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

අපරමිපි ආහ - “යොවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං රත්තින්දිවං ජීවෙය්‍යං, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. යොවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං දිවසං ජීවෙය්‍යං, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. යොවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං එකං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. යොවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ සඬබ්බාදිත්වා අප්පකොභරාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පමත්තා විහරන්ති, දන්ධං මරණස්සතිං භාවෙත්ති ආසවානං ඛයාය. යො ව ඛවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං එකං ආලොපං සඬබ්බාදිත්වා අප්පකොභරාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. යොවායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං අස්සසිත්වා වා පස්සසාමි, පස්සසිත්වා වා අස්සසාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, ඛන්තං මෙ කතං අස්සාති. ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අප්පමත්තා විහරන්ති, තික්ඛං මරණස්සතිං භාවෙත්ති ආසවානං ඛයායා”ති (අ. නි. 6.19). එවං චතුපඤ්චාලොපසඬබ්බාදනමත්තං අවිස්සාසියො පරිත්තො ජීවිතස්ස අද්ධාති එවං අද්ධානපරිච්ඡෙදතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

176. බණපරිත්තතොති පරමත්ථතො හි අතිපරිත්තො සත්තානං ජීවිතක්ඛණො එකච්ඡත්තප්පවත්තිමත්තොයෙව. යථා නාම රථචක්කං පවත්තමානමිපි එකෙනෙව නෙමිප්පදෙසෙන පවත්තති, තිට්ඨමානමිපි එකෙනෙව තිට්ඨති, එවමෙව එකච්ඡත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතං. තස්මිං විත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙ සත්තො නිරුද්ධොති වුච්චති. යථාහ - “අතීතෙ විත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ, න ජීවති, න ජීවිස්සති. අනාගතෙ විත්තක්ඛණෙ න ජීවිත්ථ, න ජීවති, ජීවිස්සති. පච්චුප්පන්තෙ විත්තක්ඛණෙ න ජීවිත්ථ, ජීවති, න ජීවිස්සති.

“ජීවිතං අත්තභාවො ව, සුඛදුක්ඛා ව කෙවලා;
එකච්ඡත්තසමායුත්තා, ලහු සො වත්තතෙ බණො.

“යෙ නිරුද්ධා මරත්තස්ස, තිට්ඨමානස්ස වා ඉධ;
සබ්බෙපි සදිසා බන්ධා, ගතා අප්පට්ඨසන්ධිකා.

“අනිබ්බත්තෙන න ජාතො, පච්චුප්පන්තෙන ජීවති;
විත්තභඩ්දා මනො ලොකො, පඤ්ඤත්ති පරමත්ථියා”ති. (මහානි. 39);

එවං ඛණපරිත්තතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

177. ඉති ඉමෙසං අට්ඨන්තං ආකාරානං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන අනුස්සරතොපි පුනස්පුනං මනසිකාරවසෙන චිත්තං ආසෙවනං ලහති, මරණාරම්භො සති සන්තිට්ඨති, නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති, කුමාරකායානි පාත්තවන්ති. සභාවධම්මත්තා පන සංවෙජනීයත්තා ච ආරම්භණස්ස අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව කුමාරං හොති. ලොකුත්තරජ්ඣානං පන දුතියවතුත්ථානි ච ආරුප්පජ්ඣානානි සභාවධම්මෙපි භාවනාවිසෙසෙන අප්පනං පාපුණන්ති. විසුද්ධිභාවනානුක්කමවසෙන හි ලොකුත්තරං අප්පනං පාපුණන්ති. ආරම්භණානික්කමභාවනාවසෙන ආරුප්පං. අප්පනාපත්තස්සෙව හි කුමාරස්ස ආරම්භණසමතික්කමනමත්තං තත්ථ හොති. ඉධ පන තදුභයම්පි නත්ථී. තස්මා උපචාරප්පත්තමෙව කුමාරං හොති. තදෙනං මරණස්සතිබ්බලෙන උප්පත්තත්තා මරණස්සතිච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන මරණස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සත්තං අප්පමත්තො හොති, සබ්බභවෙසු අනභිරතියඤ්ඤං පටිලහති, ජීවිතනිකන්තිං ජහාති, පාපගර්භී හොති, අසන්තිධිබ්බුලො පරික්ඛාරෙසු විගතමලමච්ඡෙරො, අනිච්චසඤ්ඤා චස්ස පරිවයං ගච්ඡති, තදනුසාරෙනෙව දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා ච උපට්ඨාති. යථා අභාවිතමරණා සත්තා සහසා වාළුමිගයක්ඛසප්පොරවධකාභිභූතා විය මරණසමයෙ භයං සන්තාසං සම්මොහං ආපජ්ජන්ති, එවං අනාපජ්ජිත්වා අභයො අසම්මුල්ලො කාලං කරොති. සචෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ අමතං නාරාධෙති, කායස්ස හෙදා සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා භවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, මරණස්සතියා සදාති.

ඉදං මරණස්සතියං චිත්ථාරකථාමුඛං.

කායගතාසතිකථා

178. ඉදානි යං තං අඤ්ඤත්‍ර ඛුද්ධුප්පාදා අප්පවත්තපුබ්බං සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු “එකධම්මො, භික්ඛවෙ, භාවිතො බ්බුලිකතො මහතො සංවෙගාය සංවත්තති. මහතො අත්ථාය සංවත්තති. මහතො යොගක්ඛෙමාය සංවත්තති. මහතො සතිසම්පජ්ඤාය සංවත්තති. ඤාණදස්සනපටිලාභාය සංවත්තති. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තති. විජ්ජාවිමුත්තිඵලසවිජ්ජිකිරියාය සංවත්තති. කතමො එකධම්මො? කායගතා සති... (අ. නි. 1.563 ආදයො). අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ කායගතාසතිං පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, න පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො කායගතාසතිං න පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙසං, භික්ඛවෙ, පරිභුත්තං... අපරිභුත්තං... පරිභීතං... අපරිභීතං... විරද්ධං... අවිරද්ධං, යෙසං කායගතාසති ආරද්ධාති (අ. නි. 1.603) එවං භගවතා අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසිත්වා “කථං භාවිතා, භික්ඛවෙ, කායගතාසති කථං ඛුද්ධිකතා මහජ්ජලා හොති මහානිසංසා? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා”තිආදීනා (ම. නි. 3.154) නයෙන ආනාපානපඛිං, ඉරියාපථපඛිං, චතුසම්පජ්ඤ්ඤපඛිං, පටික්කුලමනසිකාරපඛිං, ධාතුමනසිකාරපඛිං, නවසිවලීකපඛිංනීති ඉමෙසං චුද්දසන්තං පඛිංතං වසෙන කායගතාසතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨං, තස්ස භාවනානිද්දෙසො අනුජ්ජත්තො.

තත්ථ යස්මා ඉරියාපථපඛිං චතුසම්පජ්ඤ්ඤපඛිං ධාතුමනසිකාරපඛිංනීති ඉමානි තිණි විපස්සනාවසෙන චුත්තානි. නව සිවලීකපඛිංනී විපස්සනාඤාණසුයෙව ආදීනවානුපස්සනාවසෙන චුත්තානි. යාපි චෙත්ථ උද්ධුමාතකාදීසු සමාධිභාවනා ඉජ්ඤායා, සා අසුභනිද්දෙසෙ පකාසිතායෙව. ආනාපානපඛිං පන පටික්කුලමනසිකාරපඛිංඤ්ඤව ඉමානෙවෙත්ථ ද්වෙ සමාධිවසෙන චුත්තානි. තෙසු ආනාපානපඛිං ආනාපානස්සතිවසෙන විසුං කම්මට්ඨානංයෙව. යං පනෙතං “පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉමමෙව කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තවපරියන්තං පුරං නානජ්ජකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති. අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා...පෙ.... මුත්ත”න්ති (ම. නි. 3.154) එවං මත්ථලුඛිගං අට්ඨමිඤ්ජෙන සඛිගහෙත්වා පටික්කුලමනසිකාරවසෙන දෙසිතං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං, ඉදම්ඨ කායගතාසතීති අධිජ්ජෙතං.

179. තත්ථායං පාළිවණ්ණනාපුඛිඛගමො භාවනානිද්දෙසො. ඉමමෙව කායන්ති ඉමං චතුමභාභුතිකං පුත්තිකායං. උද්ධං පාදතලාති පාදතලනො උපරි. අධො කෙසමත්ථකාති කෙසග්ගතො හෙට්ඨා. තවපරියන්තන්ති තිරියං තවපරිච්ඡින්නං. පුරං නානජ්ජකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛතීති නානජ්ජකාරකෙසාදිඅසුචිහරිතො අයං කායොති පස්සති. කථං? අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා...පෙ.... මුත්තන්ති.

තත්ථ අත්ථිති සංවිජ්ජන්ති. ඉමස්මීන්ති ය්වායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තවපරියන්තො පුරො නානජ්ජකාරස්ස අසුචිනොති චුච්චති, තස්මිං. කායෙති සරිරෙ. සරිරං හි අසුචිසඤ්ඤවයනො කුච්ඡිතානං කෙසාදීනඤ්ඤවෙව චක්ඛුරොගාදීනඤ්ඤව රොගසනානං ආයභූතනො කායොති චුච්චති. කෙසා ලොමාති එතෙ කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා. තත්ථ අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ ලොමාති එවං සම්ඛන්ධො වෙදිතඛිං.

ඉමස්මිං හි පාදතලා පට්ඨාය උපරි, කෙසමත්ථකා පට්ඨාය හෙට්ඨා, තවතො පට්ඨාය පරිතොති එත්තකෙ ඛ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සබ්බාකාරොනපි විචිනන්තො න කොචි කිඤ්චි මුත්තං වා මණිං වා වෙළුරියං වා අගරුං වා කුඬිකුමං වා කප්පුරං වා වාසවුණ්ණාදිං වා අණුමත්තම්පි සුචිභාවං පස්සති, අථ ඛො පරමදුග්ගන්ධපෙගුවිජං අසිරිකදස්සනං නානප්පකාරං කෙසලොමාදිහෙදං අසුචිංයෙව පස්සති. තෙන වුත්තං “අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා...පෙ.... මුත්ත”න්ති. අයමෙත්ථ පදසම්බන්ධතො වණ්ණනා.

180. ඉමං පන කම්මට්ඨානං භාවෙනුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන වුත්තප්පකාරං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬ්ඛිකමිත්වා ඉදං කම්මට්ඨානං ගහෙනබ්බං. තෙනාපිස්ස කම්මට්ඨානං කථෙන්නෙන සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං දසධා ව මනසිකාරකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං. තත්ථ වචසා මනසා වණ්ණතො සණ්ඨානතො දිසතො ඔකාසතො පරිච්ඡෙදතොති එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං.

ඉමස්මිං හි පටික්කුලමනසිකාරකම්මට්ඨානෙ යොපි තිපිටකො හොති, තෙනාපි මනසිකාරකාලෙ පට්ඨං වාචාය සජ්ඣායො කාතබ්බො. එකච්චස්ස හි සජ්ඣායං කරොන්තස්සෙව කම්මට්ඨානං පාකටං හොති මලයවාසී මහාදෙවත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ උග්ගහිතකම්මට්ඨානානං ද්විත්තං ථෙරානං විය. ථෙරො කිර තෙහි කම්මට්ඨානං යාවිතො චත්තාරො මාසෙ ඉමංයෙව සජ්ඣායං කරොථාති ද්වත්තිංසාකාරපාළිං අදාසි. තෙ කිඤ්චාපි නෙසං ද්වෙ තයො නිකායා පගුණා, පදක්ඛිණග්ගාහිතාය පන චත්තාරො මාසෙ ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තාව සොතාපන්නා අහෙසුං. තස්මා කම්මට්ඨානං කථෙන්නෙන ආචරියෙන අන්තෙවාසිකො චත්තබ්බො “පට්ඨං තාව වාචාය සජ්ඣායං කරොහි”ති.

කරොන්තෙන ච තවපඤ්චකාදීනි පරිච්ඡින්නිදිත්වා අනුලොමපටිලොමවසෙන සජ්ඣායො කාතබ්බො. කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තථොති හි චත්වා පුන පටිලොමතො තථො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති චත්තබ්බං.

තදනන්තරං වක්කපඤ්චකෙ මංසං න්භාරු අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ජං වක්කන්ති චත්වා පුන පටිලොමතො වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්භාරු මංසං, තථො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති චත්තබ්බං.

තතො පජ්ඣාසපඤ්චකෙ හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පජ්ඣාසන්ති චත්වා පුන පටිලොමතො පජ්ඣාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්භාරු මංසං, තථො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති චත්තබ්බං.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

තතො මත්ථලුඛිගපඤ්චකෙ අන්තං අන්තගුණං උදරියං කර්මසං මත්ථලුඛිගන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො මත්ථලුඛිගං කර්මසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පජ්ජාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, චක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තවො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො මෙදජ්ජකෙ පිත්තං සෙම්භං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදොති වත්වා පුන පටිලොමතො මෙදො සෙදො ලොහිතං පුබ්බො සෙම්භං පිත්තං, මත්ථලුඛිගං කර්මසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පජ්ජාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, චක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තවො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො මුත්තජ්ජකෙ අස්සු වසා බෙලො සිඬ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්තන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො මුත්තං ලසිකා සිඬ්ඝාණිකා බෙලො වසා අස්සු, මෙදො සෙදො ලොහිතං පුබ්බො සෙම්භං පිත්තං, මත්ථලුඛිගං කර්මසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පජ්ජාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, චක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තවො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

ඵචං කාලසතං කාලසහස්සං කාලසතසහස්සමිපි වාචාය සජ්ඣායො කාතබ්බො. වචසා සජ්ඣායෙන හි කම්මට්ඨානතන්ති පගුණා හොති, න ඉතො විතො ච විත්තං විධාවති. කොට්ඨාසො පාකටා හොන්ති, හත්ථසඬ්ඛලිකා විය වතිපාදපන්ති විය ච ඛායන්ති.

යථා පන වචසා, තථෙව මනසාපි සජ්ඣායො කාතබ්බො. වචසා සජ්ඣායො හි මනසා සජ්ඣායස්ස පච්චයො හොති. මනසා සජ්ඣායො ලක්ඛණපට්ඨෙධස්ස පච්චයො හොති.

වණ්ණතොති කෙසාදීනං වණ්ණො වචන්ථපෙතබ්බො.

සණ්ඨානතොති තෙසඤ්ඤෙව සණ්ඨානං වචන්ථපෙතබ්බං.

දිසතොති ඉමස්මිං හි සරිරෙ නාහිතො උද්ධං උපරිමදිසා, අධො හෙට්ඨිමදිසා, තස්මා අයං කොට්ඨාසො ඉමස්සා නාම දිසායාති දිසා වචන්ථපෙතබ්බො.

ඔකාසතොති අයං කොට්ඨාසො ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ පතිට්ඨිතොති ඵචං තස්ස තස්ස ඔකාසො වචන්ථපෙතබ්බො.

පරිච්ඡේදතොති සභාගපරිච්ඡේදො විසභාගපරිච්ඡේදොති ද්වෙ පරිච්ඡේදො. තත්ථ අයං කොට්ඨාසො හෙට්ඨා ච උපරි ච තිරියඤ්ච ඉමිනා නාම

පරිච්ඡින්නොති එවං සභාගපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. කෙසා න ලොමා, ලොමාපි න කෙසාති එවං අමිස්සකතාවසෙන විසභාගපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛන්තෙන පන ඉදං කම්මට්ඨානං අසුකස්මිං සුත්තෙ පටික්කුලවසෙන කථිතං, අසුකස්මිං ධාතුචසෙනාති ඤත්වා ආචික්ඛිතබ්බං. ඉදංඤ්භි මහාසතිපට්ඨානෙ (දී. නි. 2.377) පටික්කුලවසෙනෙව කථිතං. මහාහත්ථිපදොපම(ම. නි. 1.300 ආදයො) මහාරාහුලොවාද(ම. නි. 2.113 ආදයො) ධාතුවිහඬගෙසු(ම. නි. 3.342 ආදයො) ධාතුචසෙන කථිතං. කායගතාසතිසුත්තෙ (ම. නි. 3.153) පන යස්ස චණ්ණතො උපට්ඨාති, තං සන්ධාය චත්තාරි ඤානාති විහත්තාති. තත්ථ ධාතුචසෙන කථිතං විපස්සනාකම්මට්ඨානං හොති. පටික්කුලවසෙන කථිතං සමථකම්මට්ඨානං. තදෙනං ඉධ සමථකම්මට්ඨානමෙවාති.

181. එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛන්වා අනුපුබ්බතො, නාතිසීසතො, නාතිසණ්ඨකතො, වික්ඛෙපපට්ඨාහනතො, පණ්ණත්තිසමතික්කමනතො, අනුපුබ්බමුඤ්චනතො, අප්පනාතො, තයො ච සුත්තන්තාති එවං දසධා මනසිකාරකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං. තත්ථ අනුපුබ්බතොති ඉදංඤ්භි සප්ඤ්ඤායකරණතො පට්ඨාය අනුපට්ඨායා මනසිකාතබ්බං, න එකන්තරිකාය. එකන්තරිකාය හි මනසිකරොන්තො යථා නාම අකුසලො පුරිසො ද්වන්තිංසපදං නිස්සෙණිං එකන්තරිකාය ආරොහන්තො කිලන්තකායො පතති, න ආරොහනං සම්පාදෙති, එවමෙව භාවනාසම්පත්තිවසෙන අධිගන්තබ්බස්ස අස්සාදස්ස අනධිගමා කිලන්තවිත්තො පතති, න භාවනං සම්පාදෙති.

අනුපුබ්බතො මනසිකරොන්තෙනාපි ච නාතිසීසතො මනසිකාතබ්බං. අතිසීසතො මනසිකරොතො හි යථා නාම තියොජනමග්ගං පටිපජ්ජිත්වා ඔක්කමනවිස්සජ්ජනං අසල්ලක්ඛෙන්වා සීසෙන ජවෙන සතක්ඛන්තුම්පි ගමනාගමනං කරොතො පුරිසස්ස කිඤ්චාපි අද්ධානං පරික්ඛයං ගච්ඡති, අථ බො පුච්ඡිත්වා ච ගන්තබ්බං හොති, එවමෙව කෙවලං කම්මට්ඨානං පරියොසානං පාපුණාති, අවිභූතං පන හොති, න විසෙසං ආවහති, තස්මා නාතිසීසතො මනසිකාතබ්බං.

යථා ච නාතිසීසතො, එවං නාතිසණ්ඨකතොපි. අතිසණ්ඨකතො මනසිකරොතො හි යථා නාම තදහෙව තියොජනමග්ගං ගන්තුකාමස්ස පුරිසස්ස අන්තරාමග්ගෙ රුක්ඛපබ්බතතළාකාදීසු විලම්බමානස්ස මග්ගො පරික්ඛයං න ගච්ඡති, ද්විභතීහෙන පරියොසාපෙනබ්බො හොති, එවමෙව කම්මට්ඨානං පරියොසානං න ගච්ඡති, විසෙසාධිගමස්ස පච්චයො න හොති.

විසුද්ධිමග්ගො

පටිමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

වික්ඛෙපපට්ඨානනොති

කම්මට්ඨානං

විස්සජ්ජේත්වා

බහිද්ධා

පුට්ඨත්තාරම්මණෙ චෙතසො වික්ඛෙපො පට්ඨානිකබ්බො. අප්පට්ඨානනො හි යථා නාම එකපදිකං පපාතමග්ගං පටිපන්නස්ස පුරිසස්ස අක්කමනපදං අසල්ලක්ඛේත්වා ඉතො චිතො ච විලොකයතො පදවාරො විරජ්ඣති, තතො සතපොරිසෙ පපාතෙ පතිතබ්බං හොති, එවමෙව බහිද්ධා වික්ඛෙපෙ සති කම්මට්ඨානං පරිභායති පරිධංසති. තස්මා වික්ඛෙපපට්ඨානනො මනසිකාතබ්බං.

පණ්ණත්තිසමතික්කමනනොති යායං කෙසා ලොමාතිආදිකා පණ්ණත්ති, තං අතික්කමිත්වා පටික්කුලන්ති චිත්තං යපෙනබ්බං. යථා හි උදකදුල්ලභකාලෙ මනුස්සා අරඤ්ඤෙ උදපානං දිස්වා තත්ථ තාලපණ්ණාදිකං කිඤ්චිදෙව සඤ්ඤාණං බන්ධිත්වා තෙන සඤ්ඤාණෙන ආගන්ත්වා න්භායන්ති වෙව පිචන්ති ච. යදා පන නෙසං අභිණ්භසඤ්චාරොන ආගතාගතපදං පාකටං හොති, තදා සඤ්ඤාණෙන කිච්චං න හොති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙන ගන්ත්වා න්භායන්ති වෙව පිචන්ති ච, එවමෙව පුබ්බභාගෙ කෙසා ලොමාතිපණ්ණත්තිවසෙන මනසිකරොතො පටික්කුලභාවො පාකටො හොති. අථ කෙසා ලොමාතිපණ්ණත්තිං සමතික්කමිත්වා පටික්කුලභාවෙයෙව චිත්තං යපෙනබ්බං.

අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනනොති යො යො කොට්ඨාසො න උපට්ඨාති, තං තං මුඤ්ඤන්තෙන අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනනො මනසිකාතබ්බං. ආදිකම්මිකස්ස හි කෙසාති මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා මුත්තන්ති ඉමං පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආභවිව තිට්ඨති. මුත්තන්ති ච මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා කෙසාති ඉමං ආදිකොට්ඨාසමෙව ආභවිව තිට්ඨති. අථස්ස මනසිකරොතො මනසිකරොතො කෙචි කොට්ඨාසා උපට්ඨහන්ති, කෙචි න උපට්ඨහන්ති. තෙන යෙ යෙ උපට්ඨහන්ති, තෙසු තෙසු තාව කම්මං කාතබ්බං. යාව ද්විසු උපට්ඨිතෙසු තෙසමිපි එකො සුට්ඨතරං උපට්ඨහති, එවං උපට්ඨිතං පන තමෙව පුනස්පුනං මනසිකරොන්තෙන අප්පනා උප්පාදෙතබ්බා.

තත්ත්වං උපමා - යථා හි ද්වත්තිංසතාලකෙ තාලවනෙ වසන්තං මක්කටං ගහෙනුකාමො ලුද්දො ආදිමිහි ධීතතාලස්ස පණ්ණං සරොන විජ්ඣිත්වා උක්කුට්ඨිං කරෙය්‍ය, අථ බො සො මක්කටො පටිපාටියා තස්මිං තස්මිං තාලෙ පතිත්වා පරියන්තතාලමෙව ගච්ඡෙය්‍ය, තත්ථපි ගන්ත්වා ලුද්දෙන තට්ථ කතෙ පුන තෙනෙව නයෙන ආදිතාලං ආගච්ඡෙය්‍ය, සො එවං පුනස්පුනං පරිපාතියමානො උක්කුට්ඨක්කුට්ඨිට්ඨානෙයෙව උට්ඨහිත්වා අනුක්කමෙන එකස්මිං තාලෙ නිපතිත්වා තස්ස වෙමජ්ඣෙ මකුළුතාලපණ්ණසුචිං දළ්භං ගහෙත්වා විජ්ඣියමානොපි න උට්ඨහෙය්‍ය, එවංසමපදමිදං දට්ඨබ්බං.

තත්ත්වං ඔපම්මසංසන්දනං - යථා හි තාලවනෙ ද්වත්තිංසතාලා, එවං ඉමස්මිං කායෙ ද්වත්තිංසකොට්ඨාසා. මක්කටො විය චිත්තං. ලුද්දො විය යොගාවචරො.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

මක්කටස්ස ද්වත්තිංසතාලකෙ තාලවනෙ නිවාසො විය යොගිනො විත්තස්ස ද්වත්තිංසකොට්ඨාසකෙ කායෙ ආරම්භෙවසෙන අනුසඤ්චරණං. ලුද්දෙන ආදිම්භි ධීතතාලස්ස පණ්ණං සරෙන විජ්ඣන්වා උක්කුට්ඨියා කතාය මක්කටස්ස තස්මිං තස්මිං තාලෙ පතිත්වා පරියන්තතාලගමනං විය යොගිනො කෙසාති මනසිකාරො ආරද්ධෙ පටිපාටියා ගන්ත්වා පරියොසානකොට්ඨාසෙයෙව විත්තස්ස සණ්ඨානං. පුන පච්චාගමනෙපි එසෙව නයො. පුනස්පුනං පටිපාතියමානස්ස මක්කටස්ස උක්කුට්ඨුක්කුට්ඨිට්ඨානෙ උට්ඨානං විය පුනස්පුනං මනසිකරොතො කෙසුචි කෙසුචි උපට්ඨිතෙසු අනුපට්ඨහන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා උපට්ඨිතෙසු පරිකම්මකරණං. අනුක්කමෙන එකස්මිං තාලෙ නිපතිත්වා තස්ස මජ්ඣෙ මකුළුතාලපණ්ණසුචිං දළ්භං ගහෙත්වා විජ්ඣියමානස්සපි අනුට්ඨානං විය අවසානෙ ද්විසු උපට්ඨිතෙසු යො සුට්ඨුතරං උපට්ඨාති, තමෙව පුනස්පුනං මනසිකරිත්වා අප්පනාය උප්පාදනං.

අපරාපි උපමා - යථා නාම පිණ්ඩපාතිකො භික්ඛු ද්වත්තිංසකුලං ගාමං උපනිස්සාය වසන්තො පට්ඨගෙහෙයෙව ද්වෙ භික්ඛා ලභිත්වා පරතො එකං විස්සජ්ජෙය්‍ය. පුනදිවසෙ තිස්සො ලභිත්වා පරතො ද්වෙ විස්සජ්ජෙය්‍ය. තතියදිවසෙ ආදිම්භියෙව පත්තපුරං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පරිභුඤ්ජෙය්‍ය. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. ද්වත්තිංසකුලගාමො විය භි ද්වත්තිංසාකාරො. පිණ්ඩපාතිකො විය යොගාවචරො. තස්ස තං ගාමං උපනිස්සාය වාසො විය යොගිනො ද්වත්තිංසාකාරො පරිකම්මකරණං. පට්ඨගෙහෙ ද්වෙ භික්ඛා ලභිත්වා පරතො එකස්සා විස්සජ්ජනං විය දුතියදිවසෙ තිස්සො ලභිත්වා පරතො ද්විත්තං විස්සජ්ජනං විය ච මනසිකරොතො මනසිකරොතො අනුපට්ඨහන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා උපට්ඨිතෙසු යාව කොට්ඨාසද්වයෙ පරිකම්මකරණං. තතියදිවසෙ ආදිම්භියෙව පත්තපුරං ලභිත්වා ආසනසාලායං නිසිදිත්වා පරිභොගො විය ද්විසු යො සුට්ඨුතරං උපට්ඨාති, තමෙව පුනස්පුනං මනසිකරිත්වා අප්පනාය උප්පාදනං.

අප්පනාතොති අප්පනාකොට්ඨාසතො කෙසාදිසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ අප්පනා හොතීති වෙදිතබ්බාති අයමෙවෙත්ථ අධිප්පායො.

තයො ච සුත්තන්තාති අධිචිත්තං, සීතිභාවො, බොජ්ඣංචිගකොසල්ලන්ති ඉමෙ තයො සුත්තන්තා වීරියසමාධියොජනත්ථං වෙදිතබ්බාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. තත්ථ -

“අධිචිත්තමනුයුත්තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා තිණි නිමිත්තාති කාලෙනකාලං මනසිකාතබ්බාති. කාලෙනකාලං සමාධිනිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. කාලෙනකාලං පග්ගහනිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. කාලෙනකාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. සවෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං සමාධිනිමිත්තඤ්ඤෙව

මනසිකරෙය්‍යා, ධානං තං චිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්‍යා. සචෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං පග්ගහනිමිත්තඤ්ඤව මනසිකරෙය්‍යා, ධානං තං චිත්තං උද්ධච්චාය සංවත්තෙය්‍යා. සචෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං උපෙක්ඛානිමිත්තඤ්ඤව මනසිකරෙය්‍යා, ධානං තං චිත්තං න සම්මා සමාධියෙය්‍යා ආසවානං බයාය. යතො ච බො, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු කාලෙනකාලං සමාධිනිමිත්තං පග්ගහනිමිත්තං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකරොති, තං භොති චිත්තං මුද්දඤ්ච කම්මඤ්ඤඤ්ච පහස්සරඤ්ච, න ච පහඬගු, සම්මා සමාධියති ආසවානං බයාය.

“සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා උක්කං බන්ධති, උක්කං බන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙති, උක්කාමුඛං ආලිම්පෙත්වා සණ්ඨාසෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපිත්වා කාලෙනකාලං අභිධමති, කාලෙනකාලං උදකෙන පරිජ්ඵොසෙති, කාලෙනකාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං අභිධමෙය්‍යා, ධානං තං ජාතරූපං ඩහෙය්‍යා. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං උදකෙන පරිජ්ඵොසෙය්‍යා, ධානං තං ජාතරූපං නිබ්බායෙය්‍යා. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍යා, ධානං තං ජාතරූපං න සම්මා පරිපාකං ගච්ඡෙය්‍යා. යතො ච බො, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං කාලෙනකාලං අභිධමති, කාලෙනකාලං උදකෙන පරිජ්ඵොසෙති, කාලෙනකාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තං භොති ජාතරූපං මුද්දඤ්ච කම්මඤ්ඤඤ්ච පහස්සරඤ්ච, න ච පහඬගු, සම්මා උපෙති කම්මාය. යස්සා යස්සා ච පිළන්ධනවිකතියා ආකඬ්ඛති යදි පටිකාය යදි කුණ්ඩලාය යදි ගීවෙය්‍යාය යදි සුවණ්ණමාලාය, තඤ්චස්ස අත්ථං අනුභොති.

“එවමෙව බො, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තෙන...පෙ.... සමාධියති ආසවානං බයාය. යස්ස යස්ස ච අභිඤ්ඤා සච්ඡි කරණියස්ස ධම්මස්ස චිත්තං අභිනින්නාමෙති අභිඤ්ඤා සච්ඡි කිරියාය, තත්‍ර තත්‍රෙව සක්ඛිහබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ”ති (අ. නි. 3.103).

ඉදං සුත්තං අධිචිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

“ජහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්තාගතො භික්ඛු හබ්බො අනුත්තරං සීතිභාවං සච්ඡිකාතුං. කතමෙහි ජහි? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යස්මිං සමයෙ

විසුද්ධිමග්ගො

පඨමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

චිත්තං නිග්ගහෙනබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙනබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති. පණ්ණාධිමුත්තිකො ච භොති නිබ්බානාභිරතො. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ඡහි ධම්මෙහි සමන්තාගතො භික්ඛු භබ්බො අනුත්තරං සිතිභාවං සච්ඡිකාතු’’න්ති (අ. නි. 6.85).

ඉදං සුත්තං අනුත්තරං සිතිභාවොති වෙදිතබ්බං.

බොජ්ඣංචිගකොසල්ලං “පන එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ ලීනං චිත්තං භොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣංචිගස්ස භාවනායා’’ති (සං. නි. 5.234) අප්පනාකොසල්ලකථායං දස්සිතමෙව.

ඉති ඉදං සත්තවිධං උග්ගහකොසල්ලං සුග්ගහිතං කත්වා ඉදඤ්ච දසවිධං මනසිකාරකොසල්ලං සුට්ඨු වචන්ථපෙත්වා තෙන යොගිනා උභයකොසල්ලවසෙන කම්මට්ඨානං සාධුකං උග්ගහෙනබ්බං. සවෙ පනස්ස ආචරියෙන සද්ධිං එකච්ඡාරෙයෙව එාසු භොති, එවං චිත්ථාරෙන අකථාපෙත්වා කම්මට්ඨානං සුට්ඨු වචන්ථපෙත්වා කම්මට්ඨානං අනුයුජ්ජන්තෙන විසෙසං ලහිත්වා උපරුපරි කථාපෙතබ්බං. අඤ්ඤත්ථ වසිතුකාමෙන යථාචුත්තෙන විධිනා චිත්ථාරතො කථාපෙත්වා පුනස්පුනං පරිවත්තෙත්වා සබ්බං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡන්දිත්වා පථවිකසිණනිද්දෙසෙ චුත්තනයෙනෙව අනනුරූපං සෙනාසනං පභාය අනුරූපෙ විහාරෙ වසන්තෙන බුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා පටික්කුලමනසිකාරෙ පරිකම්මං කාතබ්බං.

කරොන්තෙන පන කෙසෙසු තාව නිමිත්තං ගහෙනබ්බං. කථං? එකං වා ද්වෙ වා කෙසෙ ලුඤ්චිත්වා හත්ථතලෙ යපෙත්වා වණ්ණො තාව වචන්ථපෙතබ්බො. ඡින්නට්ඨානෙපි කෙසෙ ඔලොකෙතුං වට්ටති. උදකපත්තෙ වා යාගුපත්තෙ වා ඔලොකෙතුම්පි වට්ටතියෙව. කාළකකාලෙ දිස්වා කාළකාති මනසිකාතබ්බා. සෙතකාලෙ සෙතාති. මිස්සකකාලෙ පන උස්සදවසෙන මනසිකාතබ්බා භොන්ති. යථා ව කෙසෙසු, එවං සකලෙපි තවපඤ්චකෙ දිස්වා ව නිමිත්තං ගහෙනබ්බං.

කොට්ඨාසවචන්ථාපනකථා

182. එවං නිමිත්තං ගහෙත්වා සබ්බකොට්ඨාසෙ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන වචන්ථපෙත්වා වණ්ණසණ්ඨානගන්ධආසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කුලතො වචන්ථපෙතබ්බා.

තත්‍රායං සබ්බකොට්ඨාසෙසු අනුපුබ්බකථා. කෙසා තාව පකතිවණ්ණෙන කාළකා අද්දාරිට්ඨකවණ්ණා. සණ්ඨානතො දීඝවට්ටලිකා තුලාදණ්ඩසණ්ඨානා. දීඝතො උපරිමදිසාය ජාතා. ඔකාසතො උභොසු පස්සෙසු කණ්ණවුළිකාහි, පුරතො නලාටන්තෙන, පච්ඡතො ගලවාටකෙන පරිච්ඡින්නා. සීසකටාහවෙයනං අල්ලවම්මං කෙසානං ඔකාසො. පරිච්ඡේදතො කෙසා සීසවෙයනවම්මෙ විහග්ගමත්තං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන හෙට්ඨා අත්තතො මූලතලෙන, උපරි ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ කෙසා එකතො නත්ථිති අයං සභාගපරිච්ඡේදො. කෙසා න ලොමා, ලොමා න කෙසාති එවං අවසෙසඑකතිංසකොට්ඨාසෙහි අමිස්සිකතා කෙසා නාම පාටියෙක්කො එකකොට්ඨාසොති අයං විසභාගපරිච්ඡේදො. ඉදං කෙසානං වණ්ණාදිතො වචන්ථාපනං.

183. ඉදං පන නෙසං වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධා පටික්කුලතො වචන්ථාපනං. කෙසා නාමෙනෙ වණ්ණතොපි පටික්කුලා. සණ්ඨානතොපි ගන්ධතොපි ආසයතොපි ඔකාසතොපි පටික්කුලා.

මනුඤ්ඤෙපි හි යාගුපත්තෙ වා හත්තපත්තෙ වා කෙසවණ්ණං කිඤ්චි දිස්වා කෙසමිස්සකමිදං හරථ නන්ති ජිගුච්ඡන්ති. එවං කෙසා වණ්ණතො පටික්කුලා. රත්තිං භුඤ්ජන්තාපි කෙසසණ්ඨානං අක්කවාකං වා මකච්චාකං වා ඡුපිත්ථාපි තට්ඨෙව ජිගුච්ඡන්ති. එවං සණ්ඨානතො පටික්කුලා.

තෙලමක්ඛනපුප්ඵ්වපාදි සඬ්ඛාරවිරහිතානඤ්ච කෙසානං ගන්ධො පරමජෙගුච්ඡො හොති. තතො ජෙගුච්ඡතරො අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තානං. කෙසා හි වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටික්කුලාපි සිග්ගං, ගන්ධෙන පන පටික්කුලායෙව. යථා හි දහරස්ස කුමාරස්ස වච්චං වණ්ණතො හලිද්දිවණ්ණං, සණ්ඨානතොපි හලිද්දිපිණ්ඩසණ්ඨානං. සඬ්ඛාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඞිතඤ්ච උද්ධුමාතකකාළසුනඛසරීරං වණ්ණතො තාලපක්කවණ්ණං. සණ්ඨානතො වට්ටෙන්වා විස්සට්ඨමුද්ධිගසණ්ඨානං. දායාපිස්ස සුමනමකුළසදිසාති උභයමිපි වණ්ණසණ්ඨානතො සියා අප්පටික්කුලං ගන්ධෙන පන පටික්කුලමෙව. එවං කෙසාපි සිග්ගං වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටික්කුලා ගන්ධෙන පන පටික්කුලායෙවාති.

යථා පන අසුචිට්ඨානෙ ගාමනිස්සන්දෙන ජාතාති සුපෙය්‍යපණ්ණාති නාගරිකමනුස්සානං ජෙගුච්ඡාති හොන්ති අපරිභොගාති, එවං කෙසාපි පුබ්බලොහිතමුත්තකරීසපිත්තසෙම්භාදිනිස්සන්දෙන ජාතත්තා ජෙගුච්ඡාති ඉදං නෙසං ආසයතො පාටික්කුලායං.

ඉමෙ ව කෙසා නාම ගුප්ථාසිමිහි උට්ඨිතකණ්ණිකං විය එකතිංසකොට්ඨාසරාසිමිහි ජාතා. තෙ සුසානසඬ්ඛාරට්ඨානාදිසු ජාතසාකං විය

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
පරික්ඛාදීසු ජාතකමලකුචලයාදිපුජ්ඵං විය ව අසුචිට්ඨානො ජාතත්තා
පරමජෙගුච්ඡාති ඉදං නෙසං ඕකාසතො පාටික්කුලාං.

යථා ව කෙසානං, එවං සබ්බකොට්ඨාසානං
වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කුලතා වෙදිතබ්බා.
වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන පන සබ්බෙපි විසුං විසුං
වචන්ථපෙනබ්බා.

184. තත්ථ ලොමා තාව පකතිවණ්ණතො න කෙසා විය
අසම්භින්නකාළකා, කාළපිඬුගලා පන භොන්ති. සණ්ඨානතො ඕනතග්ගා
තාලමූලසණ්ඨානා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඕකාසතො යපෙත්වා කෙසානං
පතිට්ඨිතොකාසඤ්ච හත්ථපාදතලානි ව යෙභුයොන
අවසෙසසරීරවෙයනවම්මෙ ජාතා. පරිච්ඡෙදතො සරීරවෙයනවම්මෙ ලිබාමත්තං
පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන හෙට්ඨා අත්තතො මූලතලෙන, උපරි ආකාසෙන, තිරියං
අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ ලොමා එකතො නත්ථී, අයං නෙසං
සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

185. නබ්බාති වීසතියා නඛපත්තානං නාමං. තෙ සබ්බෙපි වණ්ණතො සෙතා.
සණ්ඨානතො මච්ඡසකලිකසණ්ඨානා. දිසතො පාදනබ්බා හෙට්ඨිමදිසාය,
හත්ථනබ්බා උපරිමදිසායාති ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඕකාසතො අඬුලීනං
අග්ගපිට්ඨෙසු පතිට්ඨිතා. පරිච්ඡෙදතො ද්වීසු දිසාසු අඬුලිකොට්ඨංසෙහි,
අන්තො අඬුලිපිට්ඨිමංසෙන, බහි වෙව අග්ගෙ ව ආකාසෙන, තිරියං
අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ නබ්බා එකතො නත්ථී, අයං නෙසං
සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

186. දන්තාති පරිපුණ්ණදන්තස්ස ද්වන්තිංස දන්තට්ඨිකානි. තෙපි
වණ්ණතො සෙතා. සණ්ඨානතො අනෙකසණ්ඨානා. තෙසං හි හෙට්ඨිමාය තාව
දන්තපාළියා මජ්ඣෙකෙ වත්තාරො දන්තා මත්තිකාපිණ්ඩෙ පටිපාටියා
යපිතඅලාබ්බිජසණ්ඨානා. තෙසං උභොසු පස්සෙසු එකෙකො එකමූලකො
එකකොට්ඨකො මල්ලිකමකුළසණ්ඨානො. තතො එකෙකො ද්විමූලකො
ද්විකොට්ඨකො යානකඋපත්ථම්භිනිසණ්ඨානො. තතො ද්වෙ ද්වෙ තිමූලා
තිකොට්ඨකා. තතො ද්වෙ ද්වෙ චතුමූලා චතුකොට්ඨකාති. උපරිමපාළියාපි එසෙව
නයො. දිසතො උපරිමදිසාය ජාතා. ඕකාසතො ද්වීසු හනුකට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතා.
පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා හනුකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතෙන අත්තතො මූලතලෙන, උපරි
ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ දන්තා එකතො නත්ථී,
අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

187. තචොති සකලසරීරං වෙයෙත්වා ඨිතවම්මං. තස්ස උපරි
කාළසාමපිතාදිවණ්ණා ඡවි නාම යා සකලසරීරතොපි සඬ්ඝඬ්ඝියමානා

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 බදරට්ඨිමත්තා හොති. තචො පන චණ්ණතො සෙතොයෙව. සො චස්ස
 සෙතභාවො අග්ගිජාලාභිසාතපහරණප්පභාරාදීහි විද්ධංසිතාය ඡවියා පාකටො
 හොති. සණ්ඨානතො සරිරසණ්ඨානොව හොති. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො.

චිත්ථාරතො පන පාදඬුලිත්තවො කොසකාරකකොසසණ්ඨානො.
 පිට්ඨිපාදත්තවො පුට්ඨත්ථපාහනසණ්ඨානො. ජඬ්ඝත්තවො
 හත්තපුට්ඨකතාලපණ්ණසණ්ඨානො. උග්ගත්තවො
 තණ්ඩුලහරිතදිසත්ථවිකසණ්ඨානො. ආනිසදත්තවො
 උදකපුරිතපට්ඨස්සාවනසණ්ඨානො. පිට්ඨිත්තවො
 ඵලකොනද්ධවම්මසණ්ඨානො. කුච්ඡිත්තවො
 විණාදොණිකොනද්ධවම්මසණ්ඨානො. උරත්තවො යෙභුයෙය්‍යන
 චතුරස්සසණ්ඨානො. උභයබාහුත්තවො තුණිරොනද්ධවම්මසණ්ඨානො.
 පිට්ඨිහත්ථත්තවො බුරකොසසණ්ඨානො, ඵණකත්ථවිකසණ්ඨානො වා.
 හත්ථඬුලිත්තවො කුඤ්චිකාකොසකසණ්ඨානො. ගීවත්තවො
 ගලකඤ්චුකසණ්ඨානො. මුඛත්තවො ඡිද්දාවඡිද්දො කීටකුලාවකසණ්ඨානො.
 සීසත්තවො පත්තත්ථවිකසණ්ඨානොති.

තචපරිග්ගණ්හකෙන ච යොගාවචරෙන උත්තරොට්ඨතො පට්ඨාය
 උපරිමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා පට්ඨං තාව මුඛං පරියොනන්ධිත්වා යීතවම්මං.
 චචත්ථපෙතඛිඛං. තතො නලාට්ඨිවම්මං. තතො ථවිකාය පක්ඛිත්තපත්තස්ස ච
 ථවිකාය ච අන්තරෙන හත්ථම්ච සීසට්ඨිකස්ස ච සීසවම්මස්ස ච අන්තරෙන
 ඤාණං පෙසෙත්වා අට්ඨිකෙන සද්ධිං වම්මස්ස ඵකාබද්ධභාවං
 වියොජෙත්තෙන සීසවම්මං චචත්ථපෙතඛිඛං. තතො ඛන්ධවම්මං. තතො
 අනුලොමෙන පටිලොමෙන ච දක්ඛිණහත්ථවම්මං. අථ තෙනෙව නයෙන
 වාමහත්ථවම්මං. තතො පිට්ඨිවම්මං තං චචත්ථපෙත්වා අනුලොමෙන
 පටිලොමෙන ච දක්ඛිණපාදවම්මං. අථ තෙනෙව නයෙන වාමපාදවම්මං. තතො
 අනුක්කමෙනෙව චත්ථිඋදරහදයගීවවම්මානි චචත්ථපෙතඛිඛානි. අථ
 ගීවවම්මානන්තරං හෙට්ඨිමහනුවම්මං චචත්ථපෙත්වා අධරොට්ඨපරියොසානං
 පාපෙත්වා නිට්ඨපෙතඛිඛං. ඵචං ඔළාරිකොළාරිකං පරිග්ගණ්හත්තස්ස සුමුමම්පි
 පාකටං හොති. දිසතො ද්විසු දිසාසු ඡාතො. ඔකාසතො සකලසරීරං
 පරියොනන්ධිත්වා යීතො. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා පතිට්ඨිතතලෙන, උපරි
 ආකාසෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන
 කෙසසදිසොයෙව.

188. මංසන්ති නච මංසපෙසිසතානි. තං සඛ්ඛම්පි චණ්ණතො රත්තං
 කිංසුකපුප්ඵසදිසං. සණ්ඨානතො ජඬ්ඝපිණ්ඩිකමංසං
 තාලපණ්ණපුට්ඨහත්තසණ්ඨානං. උග්ගමංසං නිසදපොතසණ්ඨානං. ආනිසදමංසං
 උද්ධනකොට්ඨසණ්ඨානං. පිට්ඨිමංසං තාලගුලපට්ඨසණ්ඨානං. ඵාසුකද්වයමංසං

කොට්ඨලිකාය කුච්ඡියං තනුමත්තිකාලෙපසණ්ඨානං. ථනමංසං වට්ටෙන්වා අවක්ඛිත්තමත්තිකාපිණ්ඩසණ්ඨානං. බාහුද්වයමංසං ද්විගුණං කත්වා යපිතනිච්චම්මමහාමුසිකසණ්ඨානං. එවං ඔළාරිකොළාරිකං පරිග්ගණ්හන්තස්ස සුමුමම්පි පාකටං හොති. දිසතො ද්විසු දිසාසු ඡාතං. ඔකාසතො විසාධිකානි තිණි අට්ඨිසතානි අනුලිම්පිත්වා යීතං. පරිච්ඡේදතො හෙට්ඨා අට්ඨිසඬ්ඝාතෙ පතිට්ඨිතතලෙන, උපරි තවෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

189. න්භාරුති නව න්භාරුසතානි. වණ්ණතො සබ්බෙපි න්භාරු සෙනා. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානා. එතෙසු හි ගීවාය උපරිමභාගතො පට්ඨාය පඤ්ච මහාන්භාරු සරීරං විනන්ධමානා පුරිමපස්සෙන ඔතිණ්ණා. පඤ්ච පච්ඡිමපස්සෙන. පඤ්ච දක්ඛිණපස්සෙන. පඤ්ච වාමපස්සෙන. දක්ඛිණහත්ථං විනන්ධමානාපි හත්ථස්ස පුරිමපස්සෙන පඤ්ච. පච්ඡිමපස්සෙන පඤ්ච. තථා වාමහත්ථං විනන්ධමානා. දක්ඛිණපාදං විනන්ධමානාපි පාදස්ස පුරිමපස්සෙන පඤ්ච. පච්ඡිමපස්සෙන පඤ්ච. තථා වාමපාදං විනන්ධමානාපිති එවං සරීරධාරකා නාම සට්ඨිමහාන්භාරු කායං විනන්ධමානා ඔතිණ්ණා. යෙ කණ්ඩරාතිපි වුවචන්ති. තෙ සබ්බෙපි කන්දලමකුළසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ පන තං තං පදෙසං අජ්ඣෙකාත්ථරිත්වා යීතා. තතො සුමුමතරා සුත්තරජ්ජුකසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ තතො සුමුමතරා පුතිලතාසණ්ඨානා, අඤ්ඤෙ තතො සුමුමතරා මහාවිණාතන්තිසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ පුලසුත්තකසණ්ඨානා. හත්ථපාදපිට්ඨිසු න්භාරු සකුණපාදසණ්ඨානා. සීසෙ න්භාරු දාරකානං සීසජාලකසණ්ඨානා. පිට්ඨියං න්භාරු ආතපෙ පසාරිතඅල්ලජාලසණ්ඨානා. අවසෙසා තංතංඅඬ්ගපච්චඬ්ගානුගතා න්භාරු සරීරෙ පටිමුක්කජාලකඤ්චුකසණ්ඨානා. දිසතො ද්විසු දිසාසු ඡාතා. ඔකාසතො සකලසරීරෙ අට්ඨිනි ආබන්ධිත්වා යීතා. පරිච්ඡේදතො හෙට්ඨා තිණ්ණං අට්ඨිසතානං උපරි පතිට්ඨිතතලෙහි, උපරි මංසවම්මානි ආහච්ච යීතජ්ජෙදෙසෙහි, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

190. අට්ඨිති යට්ඨෙත්වා ද්වත්තිංස දන්තට්ඨිති අවසෙසානි චතුසට්ඨි හත්ථට්ඨිති, චතුසට්ඨි පාදට්ඨිති, චතුසට්ඨි මංසනිස්සිතානි මුදුඅට්ඨිති, ද්වෙ පණ්හිකට්ඨිති, එකෙකස්මිං පාදෙ ද්වෙ ද්වෙ ගොජ්ඣකට්ඨිති, ද්වෙ ජඬ්ඝට්ඨිති, එකං ජණ්ණුකට්ඨි, එකං උරුට්ඨි, ද්වෙ කට්ටිට්ඨිති, අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිති, චතුර්විසති ඵාසුකට්ඨිති, වුද්දස උරට්ඨිති, එකං හදයට්ඨි, ද්වෙ අක්ඛකට්ඨිති, ද්වෙ කොට්ටට්ඨිති, ද්වෙ බාහුට්ඨිති, ද්වෙ ද්වෙ අග්ගබාහුට්ඨිති, සත්ත ගීවට්ඨිති, ද්වෙ හනුකට්ඨිති, එකං නාසිකට්ඨි, ද්වෙ අක්ඛිට්ඨිති, ද්වෙ කණ්ණට්ඨිති, එකං නලාට්ටි. එකං මුද්ධට්ඨි, නව සීසකපාලට්ඨිතිති එවං තිමත්තානි අට්ඨිසතානි, තානි සබ්බානිපි වණ්ණතො සෙනානි. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානානි.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානානිද්දෙසො

තත්ථ හි අග්ගපාදභිගුලිඅට්ඨිති කතකඛ්ජසංශ්ඨානානි. තදනන්තරානි
 මජ්ඣපඛ්ඛට්ඨිති පනසට්ඨිසංශ්ඨානානි. මූලපඛ්ඛට්ඨිති පණවසංශ්ඨානානි.
 පිට්ඨිපාදට්ඨිති කොට්ඨිතකන්දලකන්දරාසිසංශ්ඨානානි. පණ්ණිකට්ඨි
 එකට්ඨිතාලඵලඛ්ජසංශ්ඨානං. ගොජ්ඵකට්ඨිති බද්ධකීළාගොළකසංශ්ඨානානි.
 ජඩ්ඝට්ඨිතං ගොජ්ඵකට්ඨිසු පතිට්ඨිතට්ඨානං අපනිතතවසින්දිකලීරසංශ්ඨානං.
 බුද්දකජඩ්ඝට්ඨිකං ධනුකදණ්ඩසංශ්ඨානං. මහන්තං මිලාතසජ්ජපිට්ඨිසංශ්ඨානං.
 ජණ්ණකට්ඨි එකතො පරික්ඛිණපෙණකසංශ්ඨානං. තත්ථ ජඩ්ඝට්ඨිකස්ස
 පතිට්ඨිතට්ඨානං අතිඛිණග්ගගොසිඨගසංශ්ඨානං. උපරුට්ඨි
 දුත්තච්ඡිතවාසිපරසුදණ්ඩසංශ්ඨානං. තස්ස කට්ටිමිහි පතිට්ඨිතට්ඨානං
 කීළාගොළකසංශ්ඨානං. තෙන කට්ටිමිනො පතිට්ඨිතට්ඨානං
 අග්ගච්ඡින්නමහාපුන්නාගඵලසංශ්ඨානං.

කට්ටිමිති ද්වෙපි එකාබද්ධානි හුත්වා කුම්භකාරිකඋද්ධනසංශ්ඨානානි.
 පාටියෙක්කං කම්මාරකුට්ඨොත්තකසංශ්ඨානානි. කොටියං ධීතං ආනිසද්ධි
 අධොමුඛං කත්වා ගහිතසජ්ජපණ්ණසංශ්ඨානං, සත්තට්ඨිට්ඨානෙසු ඡිද්දාවඡිද්දං.
 පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිති අඛිහන්තරතො උපරුපරි
 ධ්වනිසසපට්ටවෙය්කසංශ්ඨානානි. බාහිරතො වට්ටනාවලිසංශ්ඨානානි. තෙසං
 අන්තරන්තරා කකචදන්තසදිසා ද්වෙ තයො කණ්ටකා භොන්ති. චතුර්විසතිසා
 එසුකට්ඨිසු අපරිපුණ්ණානි අපරිපුණ්ණඅසිසංශ්ඨානානි. පරිපුණ්ණානි
 පරිපුණ්ණඅසිසංශ්ඨානානි. සබ්බානිපි ඔදාතකුක්කුටස්ස
 පසාරිතපක්ඛසංශ්ඨානානි. වුද්දස උරට්ඨිති
 ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරසංශ්ඨානානි. හදයට්ඨි දබ්බිඵණසංශ්ඨානං.

අක්ඛකට්ඨිති බුද්දකලොභවාසිදණ්ඩසංශ්ඨානානි. කොට්ටිමිති එකතො
 පරික්ඛිණසිහලකුද්දාලසංශ්ඨානානි. බාහුට්ඨිති ආදාසදණ්ඩකසංශ්ඨානානි.
 අග්ගබාහුට්ඨිති යමකතාලකන්දසංශ්ඨානානි. මණ්ඩන්ට්ඨිති එකතො
 අල්ලියාපෙත්වා ධ්වනිසසපට්ටවෙය්කසංශ්ඨානානි. පිට්ඨිහත්ථට්ඨිති
 කොට්ඨිතකන්දලකන්දරාසිසංශ්ඨානානි. හත්ථභිගුලිසු මූලපඛ්ඛට්ඨිති
 පණවසංශ්ඨානානි. මජ්ඣපඛ්ඛට්ඨිති අපරිපුණ්ණපනසට්ඨිසංශ්ඨානානි.
 අග්ගපඛ්ඛට්ඨිති කතකඛ්ජසංශ්ඨානානි.

සත්ත භිවට්ඨිති දණ්ඩෙන විජ්ඣන්වා පටිපාටියා
 ධ්වනිවංසකලීරවක්කලකසංශ්ඨානානි. හෙට්ඨිමහනුකට්ඨි කම්මාරානං
 අයොකුට්ඨොත්තකසංශ්ඨානං. උපරිමං අවලොඛනසත්ථකසංශ්ඨානං.
 අක්ඛිකුපනාසකුපට්ඨිති අපනිතමිඤ්ජතරුණතාලට්ඨිසංශ්ඨානානි. නලාට්ටි
 අධොමුඛට්ඨිතසඛ්ඛඵාලකකපාලසංශ්ඨානං. කණ්ණචුලිකට්ඨිති
 න්භාපිතබුරකොසසංශ්ඨානානි. නලාටකණ්ණචුලිකානං උපරි
 පට්ටන්ධනොකාසෙ අට්ඨිසඛ්ඛට්ඨිතසට්ඨිපුණ්ණපට්ටන්ධනසංශ්ඨානං. මුද්ධට්ඨි

දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතානි. ඔකාසතො අවිසෙසෙන සකලසරීරෙ යිතානි. විසෙසෙන පනෙත්ථ සීසට්ඨිනි ගිවට්ඨිසු පතිට්ඨිතානි. ගිවට්ඨිනි පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිසු. පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨිනි කට්ටිට්ඨිසු. කට්ටිට්ඨිනි උරුට්ඨිසු. උරුට්ඨිනි ජණ්ණකට්ඨිසු. ජණ්ණකට්ඨිනි ජඬ්ඝට්ඨිසු. ජඬ්ඝට්ඨිනි ගොජ්ඵකට්ඨිසු. ගොජ්ඵකට්ඨිනි පිට්ඨිපාදට්ඨිසු පතිට්ඨිතානි. පරිච්ඡෙදතො අන්තො අට්ඨිමිඤ්ජෙන, උපරිතො මංසෙන, අග්ගෙ මූලෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නානි, අයං තෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

191. අට්ඨිමිඤ්ජන්ති තෙසං තෙසං අට්ඨිනං අඛහන්තරගතං මිඤ්ජං. තං වණ්ණතො සෙනං. සණ්ඨානතො මහන්තමහන්තානං අට්ඨිනං අඛහන්තරගතං වෙළුනාලියං පක්ඛිත්තසෙදිතමභාවෙත්තග්ගසණ්ඨානං. බුද්දානුබුද්දකානං අඛහන්තරගතං වෙළුයට්ඨිපබ්බෙසු පක්ඛිත්තසෙදිතනනුවෙත්තග්ගසණ්ඨානං. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො අට්ඨිනං අඛහන්තරෙ පතිට්ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො අට්ඨිනං අඛහන්තරතලෙහි පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

192. වක්කන්ති එකබන්ධනා ද්වෙ මංසපිණ්ඩිකා. තං වණ්ණතො මන්දරත්තං පාලිහද්දකට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො දාරකානං යමකකීළාගොළකසණ්ඨානං, එකවණ්ටපට්ඨිඤ්ඤාමභවද්වයසණ්ඨානං වා. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො ගලවාටකා නික්ඛන්තෙන එකමූලෙන ථොකං ගන්ත්වා ද්විධා හින්තෙන ථූලන්භාරුතා විනිබ්බං හුන්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා යිතං. පරිච්ඡෙදතො වක්කං වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

193. හදයන්ති හදයමංසං. තං වණ්ණතො රත්තපදුමපත්තපිට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො බාහිරපත්තානි අපනෙත්වා අධොමුඛං යපිතපදුමමකුළසණ්ඨානං. බහි මට්ඨං, අන්තො කොසාතකීඵලස්ස අඛහන්තරසදිසං. පඤ්ඤවත්තානං ථොකං විකසිතං, මන්දපඤ්ඤානං මකුළිතමෙව. අන්තො වස්ස පුන්තාගට්ඨිපතිට්ඨානමත්තො ආවාටකො හොති, යත්ථ අද්ධපසතමත්තං ලොහිතං සණ්ඨාති, යං නිස්සාය මනොධාතු ච මනොවිඤ්ඤාණධාතු ච වත්තන්ති. තං පනෙතං රාගවර්තස්ස රත්තං හොති, දොසවර්තස්ස කාලකං, මොහවර්තස්ස මංසධොවනඋදකසදිසං, විතක්කවර්තස්ස කුලත්ථයුසවණ්ණං, සද්ධාවර්තස්ස කණ්ණිකාරපුප්ඵවණ්ණං, පඤ්ඤාවර්තස්ස අවිජං විජ්ජසන්නං අනාවිලං පණ්ඩරං පරිසුද්ධං නිද්ධොතජාතිමණි විය පුත්තිමත්තං බායති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො සරීරඛහන්තරෙ ද්වින්නං ථානං මජ්ඣකං

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො පතිට්ඨිතං. පරිච්ඡේදතො හදයං හදයභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

194. යකනන්ති යමකමංසපටලං. තං වණ්ණතො රත්තං පණ්ඩුකධාතුකං නාතිරත්තකුමුදස්ස පත්තපිට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො මූලෙ එකං අග්ගෙ යමකං කොවිළාරපත්තසණ්ඨානං. තඤ්ච දන්ධානං එකමෙව හොති මහන්තං, පඤ්ඤවන්තානං ද්වෙ වා තීණි වා බුද්දකානි. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං, ඔකාසතො ද්වින්නං ථනානං අබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය යීතං. පරිච්ඡේදතො යකනං යකනභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

195. කිලොමකන්ති පටිච්ඡන්නාපටිච්ඡන්නහෙදතො දූවිධං පරියොනහනමංසං. තං දූවිධම්පි වණ්ණතො සෙතං දුකුලපිලොතිකවණ්ණං. සණ්ඨානතො අත්තතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො පටිච්ඡන්නකිලොමකං උපරිමාය දිසාය. ඉතරං ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො පටිච්ඡන්නකිලොමකං හදයඤ්ච වක්කඤ්ච පටිච්ඡාදෙත්වා, අප්පටිච්ඡන්නකිලොමකං සකලසරීරෙ වම්මස්ස හෙට්ඨතො මංසං පරියොනන්ධිත්වා යීතං. පරිච්ඡේදතො හෙට්ඨා මංසෙන, උපරි වම්මෙන, තිරියං කිලොමකභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

196. පිහකන්ති උදරජීවිහාමංසං. තං වණ්ණතො නීලං නිග්ගුණ්ඨිපුප්ඵවණ්ණං. සණ්ඨානතො සත්තඨිගුලජ්ජමාණං අබ්බන්ධනං කාලවච්ඡකජීවිහාසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො හදයස්ස වාමපස්සෙ උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය යීතං, යස්මිං පහරණජ්ජහාරෙන බ්භිනික්ඛන්තෙ සත්තානං ජීවිතක්ඛයො හොති. පරිච්ඡේදතො පිහකභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

197. පප්ඵාසන්ති ද්වත්තිංසමංසඛණ්ඩප්පහෙදං පප්ඵාසමංසං. තං වණ්ණතො රත්තං නාතිපක්කඋදුම්බරඵලවණ්ණං. සණ්ඨානතො විසම්ච්ඡින්නබහලපුච්ඡඛණ්ඩසණ්ඨානං. අබ්භන්තරෙ අසිතපිතානං අභාවෙ උග්ගතෙන කම්මජතෙජුස්මානා අබ්භාහතත්තා සංඛාදිතපලාලපිණ්ඩම්ච නිරසං නිරොජං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං අත්තරෙ හදයඤ්ච යකනඤ්ච උපරි ඡාදෙත්වා ඔලම්බන්තං යීතං. පරිච්ඡේදතො පප්ඵාසභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොයෙව.

198. අත්තන්ති පුරිසස්ස ද්වත්තිංසහත්ථා ඉත්ථියා අට්ඨවිසතිහත්ථා එකවිසතියා යානෙසු ඔහග්ගා අත්තවට්ඨි. තදෙනං වණ්ණතො සෙතං

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
සක්ඛරසුඛාචණ්ණං. සණ්ඨානතො ලොභිතදොණියං ආභුජිත්වා
යපිතසීසවිජින්නසප්පසණ්ඨානං. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො උපරි
ගලවාටකෙ හෙට්ඨා ව කරිසමග්ගෙ විනිබන්ධත්තා
ගලවාටකකරිසමග්ගපරියන්තෙ සරිරබ්භන්තරෙ යීතං. පරිච්ඡෙදතො
අන්තභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො
පන කෙසසදිසොයෙව.

199. අන්තගුණන්ති අන්තභොගට්ඨානෙසු බන්ධනං. තං චණ්ණතො සෙනං
දකසිතලිකමූලචණ්ණං. සණ්ඨානතො දකසිතලිකමූලසණ්ඨානමෙව. දිසතො
ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො කුද්දාලඵරසුකම්මාදීනි කරොන්තානං
යන්තාකඩ්ඪනකාලෙ යන්තසුත්තකම්මෙ යන්තඵලකානි අන්තභොගෙ ඵකතො
අගළන්තෙ ආබන්ධිත්වා පාදපුඤ්ජනරජ්ජුමණ්ඩලකස්ස අන්තරා සංසිඛ්ඛිත්වා
යීතරජ්ජුකා විය ඵකවිසතියා අන්තභොගානං අන්තරා යීතං. පරිච්ඡෙදතො
අන්තගුණභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො
පන කෙසසදිසොයෙව.

200. උදරියන්ති උදරෙ භවං අසිතපිතබායිතසායිතං. තං චණ්ණතො
අජ්ඣොභටාභාරචණ්ණං. සණ්ඨානතො පරිස්සාවනෙ
සීලිලබ්දධනණ්ඩුලසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො උදරෙ
යීතං.

උදරං නාම උභතො නිජ්ජිලියමානස්ස අල්ලසාටකස්ස මජ්ඣෙ
සඤ්ජාතථොටකසදිසං අන්තපටලං, බහි මට්ඨං, අන්තො
මංසකසම්බුපලිවෙයනකිලිට්ඨපාචාරකපුප්ඵකසදිසං, කුරීතපනසතචස්ස
අබ්භන්තරසදිසන්තිපි චත්තුං වට්ටති, යත්ථ තක්කොටකා ගණ්ඩුප්පාදකා
තාලහීරකා සුවිමුඛකා පටතන්තසුත්තකා ඉච්චෙවමාදිද්වත්තිංසකුලප්පහෙදා
කිමයො ආකුලබ්‍යාකුලා සණ්ඩසණ්ඩවාරිනො භුත්වා නිවසන්ති, යෙ
පානභොජනාදිමිහි අවිජ්ජමානෙ උල්ලඬිසිත්වා විරචන්තා භදයමංසං
අභිභනන්ති, පානභොජනාදිඅජ්ඣොභරණවෙලායඤ්ච උද්ධංමුඛා භුත්වා
පට්ඨමජ්ඣොභටෙ ද්වෙ තයො ආලොපෙ තුරිතතුරිතා විලුප්පන්ති, යං තෙසං
කිමීතං සුතිසරං වච්චකුටි ගිලානසාලා සුසානඤ්ච භොති. යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම
චණ්ඩාලගාමද්වාරෙ චන්දනිකාය නිදාසසමයෙ ථූලථුසිතකෙ දෙවෙ වස්සන්තෙ
උදකෙන වුස්භමානං
මුත්තකරිසවම්මඅට්ඨිත්භාරුඛණ්ඩබෙළසිඬිසාණිකාලොභිතප්පභුතිනානාකුණ
පජාතං නිපතිත්වා කද්දමොදකාලුලිතං ද්විහතිභව්වයෙන සඤ්ජාතකිම්බුලං
සූරියාතපසන්තාපවෙගකුරීතං උපරි ඵෙණපුප්ඵලකෙ මුඤ්චන්තං
අභිනීලචණ්ණං පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡං නෙව උපගන්තුං, න දට්ඨුං අරහරූපතං
ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති, පගෙව සායිතුං වා සායිතුං වා, ඵවමෙව නානප්පකාරං

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
පානභොජනාදිදන්තමුසලසඤ්චුණ්ණිකං
ජීවිහාහත්ථපරිවත්තිතබ්බෙලාලාපලිබුද්ධං
තඨිකණ්ඩගතවණ්ණගන්ධරසාදිසම්පදං තන්තවායබ්බිසුවානවමුපුසදිසං
නිපතිත්වා පිත්තසෙම්භවාතපලිවෙය්ගං හුත්වා උදරග්ගිසන්තාපවෙගකුප්පිතං
කිම්බුලාකුලං උපරුපරි ඵෙණුපුප්පුලකානි මුඤ්චන්තං
පරමකසම්බුද්ධගන්ධජෙගුච්ඡභාවං ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති. යං සුත්වාපි
පානභොජනාදීසු අමනුඤ්ඤාතා සණ්ඨාති, පගෙව පඤ්ඤාවක්ඛුනා
අවලොකෙත්වා. යත්ථ ච පතිතං පානභොජනාදි පඤ්චධා විවෙකං ගච්ඡති, එකං
භාගං පාණකා බාදන්ති, එකං භාගං උදරග්ගි ක්කාපෙති, එකො භාගො මුත්තං
හොති, එකො භාගො කර්සං, එකො භාගො රසභාවං ආපජ්ජිත්වා
සොණ්ණමංසාදීනි උපබ්බහයති.

පරිච්ඡෙදනො උදරපටලෙන වෙව උදරියභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං. අයමස්ස
සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

201. කර්සන්ති වච්චං. තං වණ්ණනො යෙභුයොන
අජ්ඣෙකාහටාහාරවණ්ණමෙව හොති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො
හෙට්ඨිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො පක්කාසයෙ යීතං. පක්කාසයො නාම
හෙට්ඨානාහි-පිට්ඨිකණ්ටකමූලානං අන්තරෙ අන්තාවසානෙ උබ්බෙධෙන
අට්ඨඨිගුලමත්තො වෙළුනාලිකසදිසො, යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම උපරි භූමිභාගෙ
පතිතං වස්සොදකං ඔගලිත්වා හෙට්ඨා භූමිභාගං පූරෙත්වා තිට්ඨති, එවමෙව
යංකිඤ්චි ආමාසයෙ පතිතං පානභොජනාදිකං උදරග්ගිනා ඵෙණුද්දෙහකං
පක්කං පක්කං නිසදාය පිසිතමිව සණ්භභාවං ආපජ්ජිත්වා අන්තබ්බලෙන
ඔගලිත්වා ඔගලිත්වා ඔමද්දිත්වා වෙළුපබ්බෙ පක්ඛිපමානපණ්ඩුමත්තිකා විය
සන්තිවිතං හුත්වා තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදනො පක්කාසයපටලෙන වෙව
කර්සභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො
පන කෙසසදිසොයෙව.

202. මත්ථලුඬගන්ති සීසකටාහබ්බන්තරෙ යීතමිඤ්ජරාසි. තං වණ්ණනො
සෙතං අභිච්ඡත්තකපිණ්ඩවණ්ණං. දධිභාවං අසම්පත්තං දුට්ඨබ්බරවණ්ණන්තිපි
වත්තුං වට්ටති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං.
ඔකාසතො සීසකටාහබ්බන්තරෙ වත්තාරො සිබ්බිනිමග්ගෙ නිස්සාය
සමොධානෙත්වා යපිතා වත්තාරො පිට්ඨපිණ්ඩා විය සමොහිතං තිට්ඨති.
පරිච්ඡෙදනො සීසකටාහස්ස අබ්බන්තරතලෙහි වෙව මත්ථලුඬගභාගෙන ච
පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන
කෙසසදිසොයෙව.

203. පිත්තන්ති ද්වෙ පිත්තානි බද්ධපිත්තඤ්ච අබද්ධපිත්තඤ්ච. තත්ථ බද්ධපිත්තං වණ්ණතො බහලමධුකතෙලවණ්ණං. අබද්ධපිත්තං මිලානආකුලිපුප්ඵවණ්ණං. සණ්ඨානතො උභයමිපි ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො බද්ධපිත්තං උපරිමාය දිසාය ජාතං, ඉතරං ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො අබද්ධපිත්තං යපෙත්වා කෙසලොමදන්තනානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්චෙව ඵද්ධසුක්ඛවම්මඤ්ච උදකම්ච තෙලබිත්ථු අවසෙසසරිරං බ්‍යාපෙත්වා යීතං, යම්හි කුපිතෙ අක්ඛිති පිතකානි භොන්ති, හමන්ති, ගත්තං කම්පති, කණ්ඩුයති. බද්ධපිත්තං හදයපප්ඵාසානං අන්තරෙ යකනමංසං නිස්සාය පතිට්ඨිතෙ මහාකොසාතකිකොසකසදිසෙ පිත්තකොසකෙ යීතං, යම්හි කුපිතෙ සත්තා උම්මත්තකා භොන්ති, විපල්ලත්ථවිත්තා හිරොත්තප්පං ඡඩ්ඛෙත්වා අකාතබ්බං කරොන්ති, අභාසිතබ්බං භාසන්ති, අවිත්තිතබ්බං චිත්තෙන්ති. පරිච්ඡෙදතො පිත්තභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

204. සෙම්භන්ති සරිරබ්භන්තරෙ එකපත්ථපුරප්පමාණං සෙම්භං. තං වණ්ණතො සෙතං නාගබලාපණ්ණරසවණ්ණං. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො උදරපටලෙ යීතං. යං පානභොජනාදිඅජ්ඣොභරණකාලෙ සෙය්‍යථාපි නාම උදකෙ සෙවාලපණ්ණං කට්ඨෙ වා කථලෙ වා පතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා ද්විධා හුත්වා පුන අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, එවමෙව පානභොජනාදිමිති නිපතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා ද්විධා හුත්වා පුන අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, යම්හි ච මන්දිභූතෙ පක්කගණ්ඨො විය පුතිකුක්කුචණ්ඩම්ච ච උදරං පරමඡෙගුච්ඡං කුණපගන්ධං භොති, තතො උග්ගතෙන ච ගන්ධෙන උද්දෙකොපි මුබ්බිසි දුග්ගන්ධං පුතිකුණපසදිසං භොති. සො ච පුරිසො අපෙහි දුග්ගන්ධං වායසිති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, යඤ්ච වඩ්ඪිත්වා බහලත්තමාපන්නං පිධානඵලකම්ච වච්චකුටියං උදරපටලස්ස අබ්භන්තරෙයෙව කුණපගන්ධං සන්නිරුම්භිත්වා තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො සෙම්භභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

205. පුබ්බොති පුතිලොහිතවසෙන පවත්තපුබ්බං. තං වණ්ණතො පණ්ඩුපලාසවණ්ණො. මතසරිරෙ පන පුතිබ්බලාවාමවණ්ණො භොති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. දිසතො ද්විසු දිසාසු භොති. ඔකාසතො පන පුබ්බස්ස ඔකාසො නාම නිබද්ධො නත්ථි, යත්ථ සො සන්නිවිතො තිට්ඨෙය්‍ය, යත්‍ර යත්‍ර බාණුකණ්ටකපහරණග්ගිජාලාදිහි අහිහතෙ සරිරප්පදෙසෙ ලොහිතං සණ්ඨහිත්වා පච්චති, ගණ්ඩපිළකාදයො වා උප්පජ්ජන්ති, තත්‍ර තත්‍ර තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

206. ලොහිතන්ති ද්වෙ ලොහිතානි සන්නිවිතලොහිතඤ්ච සංසරණලොහිතඤ්ච. තත්ථ සන්නිවිතලොහිතං වණ්ණතො නිපක්කබ්භලොබාරසවණ්ණං. සංසරණලොහිතං අච්ඡලාබාරසවණ්ණං. සණ්ඨානතො උභයමිපි ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො සන්නිවිතලොහිතං උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඉතරං ද්විසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො සංසරණලොහිතං යපෙත්වා කෙසලොමදන්තනබ්බානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්චෙව ටද්ධසුක්ඛමිමඤ්ච ධම්මනිජාලානුසාරෙන සබ්බං උපාදිණ්ණසරීරං ඵරිත්වා යීතං. සන්නිවිතලොහිතං යකනට්ඨානස්ස හෙට්ඨාභාගං පුරෙත්වා එකපත්ථපුරමත්තං හදයවක්කපජ්ඣාසානං උපරි ටොකං ටොකං පග්ගරන්තං වක්කහදයයකනපජ්ඣාසෙ තෙමයමානං යීතං. තස්මිං හි වක්කහදයාදීනි අතෙමෙත්තෙ සත්තා පිපාසිතා භොන්ති. පරිච්ඡෙදතො ලොහිතභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

207. සෙදොති ලොමකුපාදීහි පග්ගරණකආපොධාතු. සො වණ්ණතො විජ්ජසන්නතිලතෙලවණ්ණො. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතො. ඔකාසතො සෙදස්සොකාසො නාම නිබද්ධො නත්ථි, යත්ථ සො ලොහිතං විය සදා තිට්ඨෙය්‍ය. යදා පන අග්ගිසන්නාපසුරියසන්නාපඋතුච්ඡාරාදීහි සරීරං සන්නපති, තදා උදකතො අබ්බුල්භමත්තවිසමච්ඡින්නහිසමුළාලකුමුදනාළකලාපො විය සබ්බකෙසලොමකුපවිවරෙහි පග්ගරති, තස්මා තස්ස සණ්ඨානමිපි කෙසලොමකුපවිවරානඤ්ඤෙව වසෙන වෙදිතබ්බං. සෙදපරිග්ගණ්හකෙන ව යොගිතා කෙසලොමකුපවිවරෙ පුරෙත්වා යීතවසෙනෙව සෙදො මනසි කාතබ්බො. පරිච්ඡෙදතො සෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

මෙදොති ථිනසිනෙනො. සො වණ්ණතො ථාලිතහලිද්දිවණ්ණො. සණ්ඨානතො ථුලසරීරස්ස තාව වම්මමංසන්නරෙ යපිතහලිද්දිවණ්ණදුකුලපිලොතිකසණ්ඨානො භොති. කිසසරීරස්ස ජඩ්ඝමංසං උරුමංසං පිට්ඨිකණ්ටකනිස්සිතං පිට්ඨිමංසං උදරවට්ටිමංසන්නි ඵතානි නිස්සාය දිගුණතිගුණං කත්වා යපිතහලිද්දිවණ්ණදුකුලපිලොතිකසණ්ඨානො. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතො. ඔකාසතො ථුලස්ස සකලසරීරං ඵරිත්වා කිසස්ස ජඩ්ඝමංසාදීනි නිස්සාය යීතො, යං සිනෙහසඩ්ධං ගතමිපි පරමඡෙගුවිජන්තා නෙව මුද්ධනි තෙලත්ථාය, න නාසතෙලාදීනමත්ථාය ගණ්හන්ති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා මංසෙන, උපරි වම්මෙන, තිරියං මෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

208. අස්සුති අක්ඛිති පග්ගරණකආපොධාතු. තං වණ්ණතො විජ්ජසන්නතිලතෙලවණ්ණං. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො අක්ඛිකුපකෙසු යිතං. න චෙතං පිත්තකොසකෙ පිත්තමිව අක්ඛිකුපකෙසු සදා සන්නිවිතං තිට්ඨති. යදා පන සත්තා සොමනස්සජාතා මහාභසිතං භසන්ති, දොමනස්සජාතා රොදන්ති පරිදෙවන්ති, තථාරූපං වා විසමාහාරං ආභාරෙන්නි, යදා ච නෙසං අක්ඛිති ධුමරජපංසුකාදීහි අභිභඤ්ඤන්ති. තදා එතෙහි සොමනස්සදොමනස්සවිසභාගාහාරඋතුහි සමුට්ඨහිත්වා අක්ඛිකුපකෙ පුරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ගරති වා. අස්සුපරිග්ගණ්හකෙන ච යොගිතා අක්ඛිකුපකෙ පුරෙත්වා යිතවසෙනෙව පරිග්ගණ්හිතබ්බං. පරිච්ඡෙදතො අස්සුභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

209. වසාති විලීනසිනෙහො. සා වණ්ණතො නාලිකෙරතෙලවණ්ණං. ආවාමෙ ආසිත්තතෙලවණ්ණානිපි වත්තුං වට්ටති. සණ්ඨානතො න්භානකාලෙ පසන්නඋදකස්ස උපරි පරිබ්භමන්තසිනෙහබ්බන්දුවිසට්ඨසණ්ඨානා. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො යෙභුයොන හත්ථතලහත්ථපිට්ඨිපාදතලපාදපිට්ඨිනාසපුට්ඨලාටආංසකුට්ඨෙ යිතා. න චෙසා එතෙසු ඔකාසෙසු සදා විලීනාව හුත්වා තිට්ඨති. යදා පන අග්ගිසන්නාපසුරියසන්නාපඋතු විසභාගධාතු විසභාගෙහි තෙ පදෙසා උස්මාජාතා හොන්ති, තදා තත්ථ න්භානකාලෙ පසන්නඋදකුපරි සිනෙහබ්බන්දුවිසට්ඨා විස ඉතො චිතො ච සඤ්චරති. පරිච්ඡෙදතො වසාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

210. බෙළොති අන්තොමුබෙ ඵෙණමිස්සා ආපොධාතු. සො වණ්ණතො සෙතො ඵෙණවණ්ණො. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. ඵෙණසණ්ඨානොනිපි වත්තුං වට්ටති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතො. ඔකාසතො උහොහි කපොලපස්සෙහි ඔරුය්හ ජිව්භාය යිතො. න චෙස එත්ථ සදා සන්නිවිතො හුත්වා තිට්ඨති. යදා පන සත්තා තථාරූපමාහාරං පස්සන්ති වා සරන්ති වා, උණ්හතිත්තකටුකලොණමිබ්බානං වා කිඤ්චි මුබ්බෙ යිපෙන්නි, යදා වා නෙසං භදයං ආගිලායති, කිස්මිඤ්චි දෙව වා ජිගුච්ඡා උප්පජ්ජති, තදා බෙළො උප්පජ්ජිත්වා උහොහි කපොලපස්සෙහි ඔරුය්හ ජිව්භාය සණ්ඨාති. අග්ගජිව්භාය චෙස තනුකො හොති, මුලජිව්භාය බහලො, මුබ්බෙ පක්ඛිත්තඤ්ච පුටුකං වා තණ්ඩුලං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි බාදනීයං නදීපුලිනෙ බතකුපකසලිලං විස පරික්ඛයං අගච්ඡන්තොව තෙමෙතුං සමත්ථො හොති. පරිච්ඡෙදතො බෙළභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.

211. සිඬ්ඝාණිකාති මත්ථලුඬ්ගතො පග්ගරණකඅසුචි. සා වණ්ණතො තරුණතාලට්ඨිමිඤ්ජවණ්ණා. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානා. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතා. ඔකාසතො නාසාපුටෙ පුරෙත්වා යීතා. න වෙසා එත්ථ සදා සන්නිවිතා හුත්වා තිට්ඨති, අථ බො යථා නාම පුරිසො පදුමිනිපත්තෙ දධිං බන්ධිත්වා හෙට්ඨා කණ්ටකෙන විජ්ඣෙය්‍ය, අථානෙන ඡිද්දෙන දධිමුත්තං ගලිත්වා බහි පතෙය්‍ය, එවමෙව යදා සත්තා රොදන්ති, විසභාගාභාරඋතුචසෙන වා සඤ්ජාතධාතුබොහා හොන්ති, තදා අන්තො සීසතො පුතිසෙම්භභාවමාපන්නං මත්ථලුඬ්ගං ගලිත්වා තාලුමත්ථකච්චරෙන ඔතරිත්වා නාසාපුටෙ පුරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ගරති වා. සිඬ්ඝාණිකා පරිග්ගණ්හකෙන ච යොගිනා නාසාපුටෙ පුරෙත්වා යීතචසෙනෙව පරිග්ගණ්හිතබ්බා. පරිච්ඡේදතො සිඬ්ඝාණිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්සා සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොච.

212. ලසිකාති සරිරසන්ධිනං අබ්භන්තරෙ පිච්ඡිලකුණපං. සා වණ්ණතො කණිකාරනියාසවණ්ණා. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානා. දිසතො ද්විසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො අට්ඨිසන්ධිනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා අසීතිසතසන්ධිනං අබ්භන්තරෙ යීතා. යස්ස වෙසා මන්දා හොති, තස්ස උට්ඨහන්තස්ස නිසිදන්තස්ස අභික්කමන්තස්ස පටික්කමන්තස්ස සම්ඤ්ජන්තස්ස පසාරෙත්තස්ස අට්ඨිකාති කට්ඨකායන්ති, අච්ඡරාසද්දං කරොන්තො විය සඤ්චරති. එකයොජනද්වියොජනමත්තං අද්ධානං ගතස්ස වායොධාතු කුජ්ජති, ගත්තාති දුක්ඛන්ති. යස්ස පන බහුකා හොන්ති, තස්ස උට්ඨානනිසජ්ජාදිසු න අට්ඨිනි කට්ඨකායන්ති, දීඝමපි අද්ධානං ගතස්ස න වායොධාතු කුජ්ජති, න ගත්තාති දුක්ඛන්ති. පරිච්ඡේදතො ලසිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්සා සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොච.

213. මුත්තන්ති මුත්තරසං. තං වණ්ණතො මාසබාරොදකවණ්ණං. සණ්ඨානතො අධොමුඛට්ඨපිතඋදකකුම්භඅබ්භන්තරගතඋදකසණ්ඨානං. දිසතො හෙට්ඨිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො වත්ථිස්ස අබ්භන්තරෙ යීතං. වත්ථි නාම වත්ථි පුටො වුව්චති. යත්ථ සෙය්‍යථාපි වන්දනිකාය පක්ඛිත්තෙ අමුඛෙ රචණසටෙ වන්දනිකාරසො පවිසති, න වස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති, එවමෙව සරිරතො මුත්තං පවිසති, න වස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති, නික්ඛමනමග්ගො පන පාකටො හොති. යම්හි ච මුත්තස්ස හරිතෙ පස්සාවං කරොමාති සත්තානං ආයුහනං හොති. පරිච්ඡේදතො වත්ථිඅබ්භන්තරෙන වෙච මුත්තභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං, අයමස්සා සභාගපරිච්ඡේදො. විසභාගපරිච්ඡේදො පන කෙසසදිසොච.

චණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡේදවසෙන වචන්ථපෙත්වා අනුපුබ්බතො නාතිස්සතොතිආදිනා නයෙන චණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කුලා පටික්කුලාති මනසිකරොතො පණ්ණත්තිසමතික්කමාවසානෙ සෙය්‍යාපි චක්ඛුමතො පුරිසස්ස ද්වත්තිංසචණ්ණානං කුසුමානං එකසුත්තකගන්ථිතං මාලං ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බපුප්ඵාති අපුබ්බාපරියමිව පාකටාති හොන්ති, එවමෙව අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසාති ඉමං කායං ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බෙ තෙ ධම්මා අපුබ්බාපරියාව පාකටා හොන්ති. තෙන චුත්තං මනසිකාරකොසල්ලකථායං “ආදිකම්මිකස්ස හි කෙසාති මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා මුත්තන්ති ඉමං පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආභවිව තිට්ඨති” ති.

සචෙ පන බහිද්ධාපි මනසිකාරං උපසංහරති, අථස්ස එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු පාකටිභූතෙසු ආහිණ්ඩන්තා මනුස්සතිරච්ඡානාදයො සත්තාකාරං විජහිත්වා කොට්ඨාසරාසිවසෙනෙව උපට්ඨහන්ති, තෙහි ව අජ්ඣොභරියමානං පානභොජනාදි කොට්ඨාසරාසිමිහි පක්ඛිපමානමිව උපට්ඨාති.

අථස්ස අනුපුබ්බමුඤ්ඤවනාදිවසෙන පටික්කුලා පටික්කුලාති පුනස්පුනං මනසිකරොතො අනුක්කමෙන අප්පනා උප්පජ්ජති. තත්ථ කෙසාදිනං චණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡේදවසෙන උපට්ඨානං උග්ගහනිමිත්තං. සබ්බාකාරතො පටික්කුලවසෙන උපට්ඨානං පටිභාගනිමිත්තං. තං ආසෙවතො භාවයතො චුත්තනයෙන අසුභකම්මට්ඨානෙසු විය පටිමජ්ඣානවසෙනෙව අප්පනා උප්පජ්ජති.

සා යස්ස එකොව කොට්ඨාසො පාකටො හොති, එකස්මිං වා කොට්ඨාසෙ අප්පනං පත්වා පුන අඤ්ඤස්මිං යොගං න කරොති, තස්ස එකාව උප්පජ්ජති. යස්ස පන අනෙකෙ කොට්ඨාසා පාකටා හොන්ති, එකස්මිං වා ඥානං පත්වා පුන අඤ්ඤස්මිංපි යොගං කරොති, තස්ස මල්ලකත්ථෙරස්ස විය කොට්ඨාසගණනාය පටිමජ්ඣානානි නිබ්බත්තන්ති.

සො කිරායස්මා දීඝභාණකඅභයත්ථෙරං හත්ථෙ ගහෙත්වා “ආවුසො අභය, ඉමං තාව පඤ්ඤං උග්ගණ්හාහි” ති වත්වා ආහ – “මල්ලකත්ථෙරො ද්වත්තිංසකොට්ඨාසෙසු ද්වත්තිංසාය පටිමජ්ඣානානං ලාභී. සචෙ රත්තිං එකං, දිවා එකං සමාපජ්ජති, අතිරෙකද්ධමාසෙන පුන සම්පජ්ජති, සචෙ පන දෙවසිකං එකං සමාපජ්ජති, අතිරෙකමාසෙන පුන සම්පජ්ජති” ති.

එවං පටිමජ්ඣානවසෙන ඉජ්ඣමානමිහි චෙතං කම්මට්ඨානං චණ්ණසණ්ඨානාදිසු සතිබලෙන ඉජ්ඣානතො කායගතාසතීති වුවිවති.

ඉමඤ්ච කායගතාසතිමනුයුත්තො භික්ඛු අරතිරතිසහො හොති, න ච නං අරති සහති, උප්පන්නං අරතිං අභිභුයා අභිභුයා විහරති. භයහෙරවසහො හොති, න ච නං භයහෙරවං සහති, උප්පන්නං භයහෙරවං අභිභුයා අභිභුයා විහරති. ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්ස ...පෙ.... පාණහරානං අධිවාසකජාතිකො හොති (ම. නි. 3.159). කෙසාදීනං චණ්ණහෙදං නිස්සාය චතුත්තං ඤානානං ලාභී හොති. ඡ අභිඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති (ම. නි. 3.159).

තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, අනුයුඤ්ජෙථ පණ්ඩිතො;
එවං අනෙකානිසංසං, ඉමං කායගතාසතිත්ති.

ඉදං කායගතාසතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

ආනාපානස්සතිකථා

215. ඉදානි යං තං භගවතා “අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි භාවිතො ඛහුලීකතො සන්තො වෙච පණිතො ච අසෙවනකො ච සුඛො ච විහාරො, උප්පන්නුප්පන්නෙ ච පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ යානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙති” ති එවං පසංසිත්වා –

“කථං භාවිතො ච, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි කථං ඛහුලීකතො සන්තො වෙච පණිතො ච අසෙවනකො ච සුඛො ච විහාරො, උප්පන්නුප්පන්නෙ ච පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ යානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පල්ලඬිකං ආභූජිත්වා උජුං කායං පණ්ඩාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා, සො සතොච අස්සසති සතො පස්සසති. දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති. දීඝං වා පස්සසන්තො...පෙ.... රස්සං වා අස්සසන්තො...පෙ.... රස්සං වා පස්සසන්තො රස්සං පස්සසාමීති පජානාති. සබ්බකායපට්ඨංවෙදී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සබ්බකායපට්ඨංවෙදී පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පස්සමිහයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පස්සමිහයං කායසඬ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පිතිපට්ඨංවෙදී... සුඛපට්ඨංවෙදී... විත්තසඬ්ඛාරපට්ඨංවෙදී... පස්සමිහයං විත්තසඬ්ඛාරං... විත්තපට්ඨංවෙදී... අභිජ්ජමොදයං විත්තං... සමාදහං විත්තං... විමොචයං විත්තං ... අනිච්චානුපස්සි... විරාගානුපස්සි... නිරොධානුපස්සි. පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති” ති –

එවං සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨං. තස්ස භාවනානසො අනුප්පත්තො. සො පන යස්මා පාළිවණ්ණනානුසාරෙනව

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 වුවවමානො සබ්බාකාරපරිපුරො හොති. තස්මා අයමෙත්ථ
 පාළිවණ්ණනාපුබ්බඛගමො නිද්දෙසො.

216. කථං භාවිතො ව, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සති සමාධීනි එත්ථ තාව
 කථන්ති ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනං නානප්පකාරතො
 විත්ථාරෙතුකම්මානාපුච්ඡා. භාවිතො ව භික්ඛවෙ ආනාපානස්සතිසමාධීනි
 නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්මානාය පුට්ඨධම්මනිදස්සනං. කථං
 බහුලීකතො...පෙ.... වූපසමෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ භාවිතොති
 උප්පාදිතො වච්ඡිතො වා. ආනාපානස්සතිසමාධීනි ආනාපානපරිග්ගාහිකාය
 සතියා සද්ධිං සම්පයුත්තො සමාධි. ආනාපානස්සතියං වා සමාධි
 ආනාපානස්සතිසමාධි. බහුලීකතොති පුනප්පුනං කතො. සන්තොවෙව පණීතො
 වාති සන්තො වෙව පණීතො වෙව. උභයත්ථ එව සද්දෙන නියමො වෙදිතබ්බො.
 කිං වුත්තං හොති? අයඤ්චි යථා අසුභකම්මට්ඨානං කෙවලං පටිවෙධවසෙන
 සන්තඤ්ච පණීතඤ්ච, ඔළාරිකාරම්මණත්තා පන පටික්කුලාරම්මණත්තා ව
 ආරම්මණවසෙන නෙව සන්තං න පණීතං, න එවං කෙනචි පරියායෙන
 අසන්තො වා අපණීතො වා, අථ බො ආරම්මණසන්තතායපි සන්තො
 වූපසන්තො නිබ්බුතො, පටිවෙධසඬ්ඛාතඅඬ්ගසන්තතායපි.
 ආරම්මණපණීතතායපි පණීතො අතිත්තිකරො, අඬ්ගපණීතතායපිති. තෙන
 වුත්තං “සන්තො වෙව පණීතො වා”ති.

අසෙවනකො ව සුඛො ව විහාරොති එත්ථ පන නාස්ස සෙවනන්ති
 අසෙවනකො, අනාසිත්තකො අබ්බොකිණ්ණො පාටියෙක්කො ආවෙණිකො.
 නත්ථි එත්ථ පරිකම්මෙන වා උපවාරෙන වා සන්තතා. ආදිසමන්තාභාරතො
 පභුති අත්තතො සභාවෙනෙව සන්තො ව පණීතො වාති අත්ථො. කෙචි පන
 අසෙවනකොති අනාසිත්තකො ඔප්වන්තො සභාවෙනෙව මධුරොති වදන්ති.
 එවං අයං අසෙවනකො ව, අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ කායිකවෙනසිකසුඛපටිලාභාය
 සංවත්තනතො සුඛො ව විහාරොති වෙදිතබ්බො. උප්පන්තූප්පන්තොති
 අවික්ඛම්භිතෙ අවික්ඛම්භිතෙ. පාපකෙති ලාමකෙ. අකුසලෙ ධම්මෙති
 අකොසල්ලසම්භූතෙ ධම්මෙ. යානසො අන්තරධාපෙතීති බණෙනෙව
 අන්තරධාපෙති වික්ඛම්භෙති. වූපසමෙතීති සුට්ඨ උපසමෙති.
 නිබ්බෙධභාගියත්තා වා අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුද්ධිප්පත්තො සමුච්ඡින්නි,
 පටිප්පස්සම්භෙතීති වුත්තං හොති.

අයං පනෙත්ථ සඬ්ඛෙපත්ථො. භික්ඛවෙ, කෙන පකාරෙන කෙනාකාරෙන
 කෙන විධිනා භාවිතො ආනාපානස්සතිසමාධි කෙන පකාරෙන බහුලීකතො
 සන්තො වෙව...පෙ.... වූපසමෙතීති.

217. ඉදානි තමත්ථං චිත්ථාරොත්තො “ඉධ, භික්ඛවෙ” තිආදිමාහ. තත්ථ ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛුති භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. අයඤ්භි එත්ථ ඉධසද්දො සබ්බජ්ජකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස සන්තිස්සයභුතසාසනපරිදීපනො අඤ්ඤාසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො ව. චුත්තඤ්භෙතං - ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො...පෙ.... සුඤ්ඤා පරජ්ජවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහි”ති (ම. නි. 1.139). තෙන චුත්තං “ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු”ති.

අරඤ්ඤගතො වා...පෙ.... සුඤ්ඤාගාරගතො වානි ඉදමස්ස ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං. ඉමස්ස භි භික්ඛුනො දීඝරත්තං රූපාදිසු ආරම්මණෙසු අනුචිසං චිත්තං ආනාපානස්සතිසමාධිආරම්මණං අභිරුහිතුං න ඉච්ඡති, කුට්ඨොණයුත්තරථො විය උජ්ජමෙව ධාවති. තස්මා සෙය්‍යථාපි නාම ගොපො කුට්ඨෙත්තාසා සබ්බං බීරං පිච්ඡිත්වා වඩ්ඪිති. කුට්ඨච්ඡං දමෙතුකාමො ධෙත්තො අපනෙත්වා එකමත්තෙ මහත්තං ථම්මං නිබ්ණිත්වා තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය, අථස්ස සො වච්ඡො ඉතො චිතො ව විජ්ජන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොත්තො තමෙව ථම්මං උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, එවමෙව ඉමිනාපි භික්ඛුනා දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානවඩ්ඪිති. දුට්ඨචිත්තං දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණෙන අපනෙත්වා අරඤ්ඤං වා...පෙ.... සුඤ්ඤාගාරං වා පටෙසෙත්වා තත්ථ අස්සාසපස්සාසථම්මෙහ සතියොත්තෙන බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං චිත්තං ඉතො චිතො ව විජ්ජන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණං අලහමානං සතියොත්තං ඡන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොත්තං තමෙවාරම්මණං උපවාරජ්ජනාවසෙන උපනිසීදති වෙව උපනිපජ්ජති ව. තෙනාහු පොරාණා -

“යථා ථම්මෙහ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං නරො ඉධ;
බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං, සතියාරම්මණෙ දළ්භ”න්ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165; දී. නි. අට්ඨ. 3.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107);

එවමස්සෙතං සෙනාසනං භාවනානුරූපං භොති. තෙන චුත්තං “ඉදමස්ස ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපන”න්ති.

අථ වා යස්මා ඉදං කම්මට්ඨානජ්ජහෙදෙ මුද්ධභූතං සබ්බඤ්ඤබුද්ධිපච්චෙකබුද්ධිබුද්ධිසාවකානං. විසෙසාධිගමදිට්ඨිධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං ගාමන්තං අපරිච්චජිත්වා න සුකරං භාවෙතුං, සද්දකණ්ටකත්තා ක්කානස්ස. අගාමකෙ පන අරඤ්ඤෙ සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා ආනාපානවතුත්ථජ්ජානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අග්ගඵලං

අරහත්තං සම්පාපුණිතුං. තස්මාස්ස අනුරූපසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා
“අරඤ්ඤගතො වා” තිආදිමාහ.

වත්ථුච්ඡ්ඡාවරියො විය හි භගවා, සො යථා වත්ථුච්ඡ්ඡාවරියො නගරභූමිං
පස්සිත්වා සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ නගරං මාපෙථා” ති උපදිසති,
සොත්ථිනා ච නගරෙ නිට්ඨිතෙ රාජකුලතො මහාසක්කාරං ලහති, එවමෙව
යොගාවචරස්ස අනුරූපසෙනාසනං උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ කම්මට්ඨානං
අනුයුඤ්ජිතබ්බ” ති උපදිසති, තතො තත්ථ කම්මට්ඨානං අනුයුත්තෙන
යොගිනා කමෙන අරහත්තෙ පත්තෙ “සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා” ති
මහන්තං සක්කාරං ලහති.

අයං පන භික්ඛු දීපිසදිසොති වුච්චති. යථා හි මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ
තිණගහනං වා වනගහනං වා පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා
වනමහිංසගොකණ්ණසුකරාදයො මීගෙ ගණ්හාති, එවමෙව අයං අරඤ්ඤාදීසු
කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො භික්ඛු යථාක්කමෙන
සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගෙ වෙව අරියඵලඤ්ච ගණ්හතිති
වෙදිතබ්බො. තෙනාහු පොරාණා –

“යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හති මීගෙ;
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො විපස්සකො;
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්හාති ඵලමුත්තම” ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165;
දී. නි. අට්ඨ. 2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107);

තෙනස්ස පරක්කමඡවයොග්ගභූමිං අරඤ්ඤසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා
“අරඤ්ඤගතො වා” තිආදිමාහ.

218. තත්ථ අරඤ්ඤගතොති “අරඤ්ඤන්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දබ්බිලා
සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ” ති (විහ. 529) ව, “ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං
පඤ්චධනුසනිකං පච්ඡිම” ති (පාරා. 654) ව එව. වුත්තලක්ඛණසු
අරඤ්ඤෙසු යංකිඤ්චි පච්චෙකසුබං අරඤ්ඤං ගතො. රුක්ඛමූලගතොති
රුක්ඛසමීපං ගතො. සුඤ්ඤාගාරගතොති සුඤ්ඤං විවිත්තොකාසං ගතො. එත්ථ
ච යථෙත්වා අරඤ්ඤඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනගතොපි
සුඤ්ඤාගාරගතොති වත්තුං වට්ටති.

එවමස්ස උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලඤ්ච
ආනාපානස්සතිභාවනානුරූපං සෙනාසනං උපදිසිත්වා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකං
සන්තං ඉරියාපථං උපදිසන්තො නිසීදතිති ආහ. අපස්ස නිසජ්ජාය දළ්භභාවං
අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුබතං ආරම්මණපරිග්ගහපායඤ්ච දස්සෙන්තො
පල්ලඬකං ආභුජිත්වාතිආදිමාහ. තත්ථ පල්ලඬකන්ති සමන්තතො

උග්ගද්ධාසනං. ආභුජිත්වාති ඛන්ධිත්වා. උජුං කායං පණ්ඩායාති උපරිමසරීරං උජුකං යපෙත්වා. අට්ඨාරසපිට්ඨිකණ්ටකෙ කොට්ඨා කොට්ඨං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්ඤි නිසිදන්තස්ස වම්මමංසන්භාරුති න පණමන්ති. අට්ඨස්ස යා තෙසං පණමනප්පච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යං, තා න උප්පජ්ජන්ති. තාසු අනුප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති. පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති කම්මට්ඨානාහිමුඛං සතිං යපයිත්වා. අට්ඨ වා පරීති පරිග්ගහට්ඨො. මුඛන්ති නියානට්ඨො. සතීති උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති “පරිමුඛං සති”න්ති එවං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.164) වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඬබ්බෙපො, පරිග්ගහිතනියානං සතිං කත්වාති.

219. සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසති සො හික්ඛු එවං නිසිදිත්වා එවඤ්ඤි සතිං උපට්ඨපෙත්වා තං සතිං අවිජ්ජන්තො සතො එව අස්සසති සතො පස්සසති, සතොකාරී හොතිති වුත්තං හොති. ඉදානි යෙහාකාරෙහි සතොකාරී හොති, තෙ දස්සෙතුං දීඝං වා අස්සසන්තොතිආදිමාහ. වුත්තඤ්ඤෙනං පටිසම්භිදායං “සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසති”ති එතස්සෙව විභඩ්ගෙ

—

“ඛාත්තිංසාය ආකාරෙහි සතො කාරී හොති. දීඝං අස්සාසවසෙන විත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන...පෙ.... පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙන. පටිනිස්සග්ගානුපස්සි පස්සාසවසෙන විත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති”ති (පටි. ම. 1.165).

තත්ථ දීඝං වා අස්සසන්තොති දීඝං වා අස්සාසං පවත්තයන්තො. අස්සාසොති ඛහි නික්ඛමනවාතො. පස්සාසොති අන්තො පටිසනවාතොති විනයට්ඨකථායං වුත්තං. සුත්තන්තට්ඨකථාසු පන උප්පට්ඨාට්ඨා ආගතං. තත්ථ සබ්බෙසම්පි ගබ්භසෙය්‍යාකානං මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනකාලෙ පට්ඨං අබ්භන්තරවාතො ඛහි නික්ඛමති. පච්ඡා ඛාහිරවාතො සුබ්බමරජං ගහෙත්වා අබ්භන්තරං පටිසන්තො තාලුං ආභව්ච නිබ්බායති. එවං තාව අස්සාසපස්සාසා වෙදිතබ්බො.

යා පන තෙසං දීඝරස්සතා, සා අද්ධානවසෙන වෙදිතබ්බො. යථා හි ඔකාසද්ධානං ඵරිත්වා යීතං උදකං වා වාලිකා වා “දීඝමුදකං දීඝා වාලිකා, රස්සමුදකං රස්සා වාලිකා”ති වුච්චති, එවං වුණ්ණවිවුණ්ණාපි අස්සාසපස්සාසා හත්ථිසරීරෙ ව අහිසරීරෙ ව තෙසං අත්තභාවසඬබ්බාතං දීඝං අද්ධානං සණ්කං

පුරෙත්වා සණ්ඨකමෙව නික්ඛමන්ති. තස්මා දීඝාති වුච්චන්ති. සුනඛසසාදීනං අත්තභාවසඬ්ඛාතං රස්සං අද්ධානං සීඝං පුරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්ති, තස්මා රස්සාති වුච්චන්ති. මනුස්සෙසු පන කෙච්ඡි භත්ථීඅභිආදයො විය කාලද්ධානවසෙන දීඝං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති ච. කෙච්ඡි සුනඛසසාදයො විය රස්සං, තස්මා තෙසං කාලවසෙන දීඝමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පච්ඡන්තා ච තෙ “දීඝා” ඉත්තරමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පච්ඡන්තා ච “රස්සා”ති වෙදිතඛ්ඛා.

තත්ත්වං භික්ඛු නවභාකාරෙහි දීඝං අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච “දීඝං අස්සසාමි, පස්සසාමි”ති පජානාති. එවං පජානතො චස්ස එකෙනාකාරෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතිති වෙදිතඛ්ඛා. යථාහ පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.166) –

“කථං දීඝං අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමිති පජානාති. දීඝං පස්සසන්තො දීඝං පස්සසාමිති පජානාති. දීඝං අස්සසාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසති. දීඝං පස්සසාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ පස්සසති. දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සසාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සසාසං...පෙ.... දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සසාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සසාසං...පෙ.... දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සසාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි දීඝං අස්සසාසපස්සාසා විත්තං විචත්තති, උපෙක්ඛා සණ්ඨාති. ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි දීඝං අස්සසාසපස්සාසා කායො. උපට්ඨානං සති. අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා”ති.

එස නයො රස්සපදෙපි. අයං පන විසෙසො, යථා එත්ථ “දීඝං අස්සසාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ”ති චුත්තං, එවමිධ “රස්සං අස්සසාසං ඉත්තරසඬ්ඛාතෙ අස්සසති”ති ආගතං. තස්මා රස්සවසෙන යාව “තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා”ති, තාව යොජෙතඛ්ඛං.

එවං අයං අද්ධානවසෙන ඉත්තරවසෙන ච ඉමෙහාකාරෙහි අස්සසාසපස්සාසෙ පජානන්තො දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමිති

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
පජානාති...පෙ.... රස්සං වා පස්සසන්තො රස්සං පස්සසාමීති පජානාතීති
වෙදිතබ්බො. එවං පජානතො චස්ස -

දීසො රස්සො ච අස්සාසො,
පස්සාසොපි ච තාදිසො;
චත්තාරො චණ්ණො චත්තන්ති,
නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනොති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

220. සබ්බකායපට්ඨංවෙදී අස්සසිස්සාමී...පෙ.... පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති
සකලස්ස අස්සාසකායස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං
කරොන්තො අස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී. සකලස්ස පස්සාසකායස්ස
ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො
පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී. එවං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො
ඤාණසම්පයුත්තවිත්තෙන අස්සසති වෙව පස්සසති ච. තස්මා “අස්සසිස්සාමී
පස්සසිස්සාමී”ති සික්ඛතීති වුවවති. එකස්ස භි භික්ඛුනො චුණ්ණවිචුණ්ණවිසංච
අස්සාසකායෙ පස්සාසකායෙ වා ආදි පාකටො භොති, න මජ්ඣපරියොසානං.
සො ආදිමෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, මජ්ඣපරියොසානෙ කිලමති. එකස්ස
මජ්ඣං පාකටං භොති, න ආදිපරියොසානං. එකස්ස පරියොසානං පාකටං
භොති, න ආදිමජ්ඣං. සො පරියොසානංයෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති,
ආදිමජ්ඣෙ කිලමති. එකස්ස සබ්බමිපි පාකටං භොති, සො සබ්බමිපි
පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, න කත්ථවි කිලමති, තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති
දස්සෙන්තො ආහ - “සබ්බකායපට්ඨංවෙදී අස්සසිස්සාමීති...පෙ....
පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී”ති.

තත්ථ සික්ඛතීති එවං සට්ඨි වායමති. යො වා තථාභූතස්ස සංවරො,
අයමෙත්ථ අධිසීලසික්ඛා. යො තථාභූතස්ස සමාධි, අයං අධිවිත්තසික්ඛා. යා
තථාභූතස්ස පඤ්ඤා, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛායො තස්මිං
ආරම්මණෙ තාය සතියා තෙන මනසිකාරෙන සික්ඛති ආසෙවති භාවෙති
බහුලීකරොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තත්ථ යස්මා පුරිමනයෙ කෙවලං අස්සසිතබ්බං පස්සසිතබ්බමෙව, න ච
අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං. ඉතො පට්ඨාය පන ඤාණුප්පාදනාදීසු යොගො
කරණීයො. තස්මා තත්ථ අස්සසාමීති පජානාති පස්සසාමීති පජානාතිච්චෙව
චත්තමානකාලවසෙන පාළිං චත්වා ඉතො පට්ඨාය කත්තබ්බස්ස
ඤාණුප්පාදනාදිනො ආකාරස්ස දස්සනත්ථං සබ්බකායපට්ඨංවෙදී
අස්සසිස්සාමීතිආදිනා නයෙන අනාගතච්චනවසෙන පාළි ආරොපිතාති
වෙදිතබ්බො.

විසුද්ධිමග්ගො

පඨමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමිති...පෙ.... පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති ඔළාරිකං කායසඬ්ඛාරං පස්සම්භෙන්නො පටිප්පස්සම්භෙන්නො නිරොධෙන්නො වූපසමෙන්නො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. තත්ථ ඵලං ඔළාරිකසුඛමතා ඵ පස්සද්ධි ඵ වෙදිතබ්බා. ඉමස්ස හි හික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ඵ චිත්තඤ්ච සදරථා භොන්ති ඔළාරිකා. කායචිත්තානං ඔළාරිකත්තෙ අවූපසන්තෙ අස්සාසපස්සාසාපි ඔළාරිකා භොන්ති, බලවතරා හුත්වා පවත්තන්ති, නාසිකා නප්පභොති, මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා පනස්ස කායොපි චිත්තමපි පරිග්ගහිතා භොන්ති, තදා තෙ සන්තා භොන්ති වූපසන්තා. තෙසු වූපසන්තෙසු අස්සාසපස්සාසා සුඛමා හුත්වා පවත්තන්ති, “අත්ථි නු බො නත්ථි”ති විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා භොන්ති.

සෙය්‍යාථාපි පුරිසස්ස ධාවිත්වා, පබ්බතා වා ඔරොහිත්වා, මහාභාරං වා සීසතො ඔරොපෙත්වා ධීතස්ස ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා භොන්ති, නාසිකා නප්පභොති, මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා පනෙස තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා න්හත්වා ඵ පිචිත්වා ඵ අල්ලසාටකං හදයෙ කත්වා සීතාය ඡායාය නිපන්නො භොති, අථස්ස තෙ අස්සාසපස්සාසා සුඛමා භොන්ති “අත්ථි නු බො නත්ථි”ති විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා, ඵවමෙව ඉමස්ස හික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ඵ...පෙ.... විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා භොන්ති. තං කිස්ස හෙතු? තථා හිස්ස පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ “ඔළාරිකොළාරිකෙ කායසඬ්ඛාරෙ පස්සම්භෙමි”ති ආභොගසමන්තාභාරමනසිකාරපච්චවෙක්ඛණා නත්ථි, පරිග්ගහිතකාලෙ පන අත්ථි. තෙනස්ස අපරිග්ගහිතකාලතො පරිග්ගහිතකාලෙ කායසඬ්ඛාරො සුඛමො භොති. තෙනාහු පොරාණා –

“සාරද්ධෙ කායෙ චිත්තෙ ව, අධිමත්තං පවත්තති;
අසාරද්ධම්භි කායම්භි, සුඛමං සම්පවත්තති”ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

221. පරිග්ගහෙපි ඔළාරිකො, පඨමජ්ඣානුපචාරෙ සුඛමො. තස්මිම්පි ඔළාරිකො, පඨමජ්ඣානෙ සුඛමො. පඨමජ්ඣානෙ ඵ දුතියජ්ඣානුපචාරෙ ඵ ඔළාරිකො, දුතියජ්ඣානෙ සුඛමො. දුතියජ්ඣානෙ ඵ තතියජ්ඣානුපචාරෙ ඵ ඔළාරිකො, තතියජ්ඣානෙ සුඛමො. තතියජ්ඣානෙ ඵ චතුත්ථජ්ඣානුපචාරෙ ඵ ඔළාරිකො, චතුත්ථජ්ඣානෙ අතිසුඛමො අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතීති. ඉදං තාව දීඝභාණකසංයුත්තභාණකානං මතං.

මජ්ඣිමභාණකා පන පඨමජ්ඣානෙ ඔළාරිකො, දුතියජ්ඣානුපචාරෙ සුඛමොති ඵලං හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො උපරුපරිජ්ඣානුපචාරෙපි සුඛමතරම්චිජන්ති. සබ්බෙසඤ්ඤෙව පන මතෙන අපරිග්ගහිතකාලෙ

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

පවත්තකායසඬ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ පටිප්පස්සම්භති. පරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකායසඬ්ඛාරො පට්ඨමජ්ඣානුපචාරො...පෙ.... චතුත්ථජ්ඣානුපචාරො පවත්තකායසඬ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ පටිප්පස්සම්භති. අයං තාව සම්මෙ නයො.

විපස්සනායං පන අපරිග්ගහෙ පවත්තො කායසඬ්ඛාරො ඔළාරිකො, මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, උපාදාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, අරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, පච්චයපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, සප්පච්චයනාමරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය සුඛුමො. සොපි දුඛ්ඛලවිපස්සනාය ඔළාරිකො, ඛලවිපස්සනාය සුඛුමො. තත්ථ පුඛ්ඛෙ චුත්තනායෙනෙව පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමෙන පච්ඡිමෙන පටිප්පස්සද්ධි වෙදිතඛිඛා. එවමෙත්ථ ඔළාරිකසුඛුමතා ව පස්සද්ධි ව වෙදිතඛිඛා.

පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.171) පනස්ස සද්ධිං වොදනාසොධනාහි එවමත්ථො චුත්තො –

“කථං පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි...පෙ.... පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති? කතමෙ කායසඬ්ඛාරා? දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායිකා එතෙ ධම්මා කායපට්ඨද්ධා කායසඬ්ඛාරා. තෙ කායසඬ්ඛාරෙ පස්සම්භෙත්තො නිරොධෙත්තො චූපසමෙත්තො සික්ඛති...පෙ.... යථාරූපෙහි කායසඬ්ඛාරෙහි කායස්ස ආනමනා, විනමනා, සන්තමනා, පණමනා, ඉඤ්ජනා, එන්දනා, චලනා, කම්පනා පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. යථාරූපෙහි කායසඬ්ඛාරෙහි කායස්ස න ආනමනා, න විනමනා, න සන්තමනා, න පණමනා, අනිඤ්ජනා, අඑන්දනා, අචලනා, අකම්පනා සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති.

“ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතුපලද්ධියා ව පභාවනා න භොති. අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා න භොති. ආනාපානස්සනියා ව පභාවනා න භොති, ආනාපානස්සනියමාධිස්ස ව පභාවනා න භොති, න ව නං තං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි චුට්ඨහන්තිපි.

“ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතුපලද්ධියා ව පභාවනා භොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා භොති, ආනාපානස්සතියා ව පභාවනා භොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ව පභාවනා භොති, තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. යථා කථං විය?

“සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොට්තෙ පටිමං ඔළාරිකා සද්දා පචත්තන්ති. ඔළාරිකානං සද්දානං නිමිත්තං සුගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සුපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුමුමකා සද්දා පචත්තන්ති. සුමුමකානං සද්දානං නිමිත්තං සුගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සුපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුමුමකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුමුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං පචත්තති, එවමෙව පටිමං ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා පචත්තන්ති. ඔළාරිකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සුපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුමුමකා අස්සාසපස්සාසා පචත්තන්ති. සුමුමකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සුපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුමුමකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුමුමඅස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති.

“එවං සන්තෙ වාතුපලද්ධියා ව පභාවනා භොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා භොති, ආනාපානස්සතියා ව පභාවනා භොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ව පභාවනා භොති, තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසා කායො, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, කායො උපට්ඨානං, නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ව, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා”ති.

අයං තාවෙත්ථ කායානුපස්සනාවසෙන චුත්තස්ස පටිමවතුක්කස්ස අනුපුබ්බපදවණ්ණනා.

222. යස්මා පනෙත්ථ ඉදමෙව චතුක්කං ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙන චුත්තං. ඉතරානි පන තීණි චතුක්කානි එත්ථ පත්තජ්ඣානස්ස වෙදනාවිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන චුත්තානි. තස්මා ඉදං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානපදට්ඨානාය විපස්සනාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්තුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන පුබ්බෙ චුත්තනායෙනෙව සීලපරිසොධනාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා චුත්තජ්ජකාරස්ස ආවරියස්ස සන්තිකෙ පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙතබ්බං.

විසුද්ධිමග්ගො

පයමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

තත්‍රිමෙ පඤ්ච සන්ධියො උග්ගහො, පරිපුච්ඡා, උපට්ඨානං, අප්පනා, ලක්ඛණන්ති. තත්ථ උග්ගහො නාම කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං. පරිපුච්ඡා නාම කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනා. උපට්ඨානං නාම කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානං. අප්පනා නාම කම්මට්ඨානස්ස අප්පනා. ලක්ඛණං නාම කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණං. “එවංලක්ඛණමිදං කම්මට්ඨාන”න්ති කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති වුත්තං හොති.

එවං පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හන්තො අත්තනාපි න කිලමති, ආචරියම්පි න විහෙසෙති. තස්මා ථොකං උද්දිසාපෙත්වා බහුකාලං සජ්ඣායිත්වා එවං පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා ආචරියස්ස සන්තිකෙ වා අඤ්ඤත්‍ර වා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙ සෙනාසනෙ වසන්තෙන උපවිජින්නවුද්දකපලිබ්බාධෙන කතහත්තකිච්චෙන හත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වා සුබ්බනිසින්නෙන රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන චිත්තං සම්පහංසෙත්වා ආචරියුග්ගහතො එකපදම්පි අසම්මුස්භන්තෙන ඉදං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං. තත්‍රායං මනසිකාරවිධි -

223.

ගණනා අනුබන්ධනා, ඵ්ඨසනා යපනා සල්ලක්ඛණා;
විචට්ටනා පාරිසුද්ධි, තෙසඤ්ච පටිපස්සනාති.

තත්ථ ගණනාති ගණනායෙව. අනුබන්ධනාති අනුවහනා. ඵ්ඨසනාති ඵ්ථට්ඨට්ඨානං. යපනාති අප්පනා. සල්ලක්ඛණාති විපස්සනා. විචට්ටනාති මග්ගො. පාරිසුද්ධිති ඵලං. තෙසඤ්ච පටිපස්සනාති පච්චචෙක්ඛණා.

තත්ථ ඉමිනා ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන පයමං ගණනාය ඉදං කම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං. ගණෙන්නෙන ව පඤ්චන්තං හෙට්ඨා න යපෙතබ්බං. දසන්තං උපරි න නෙතබ්බං. අන්තරා බණ්ඩං න දස්සෙතබ්බං. පඤ්චන්තං හෙට්ඨා යපෙත්තස්ස හි සම්බාධෙ ඔකාසෙ චිත්තුප්පාදො විජ්ජන්දති සම්බාධෙ වපෙ සන්නිරුද්ධගොගණො විය. දසන්තම්පි උපරි නෙත්තස්ස ගණනනිස්සිතකො චිත්තුප්පාදො හොති. අන්තරා බණ්ඩං දස්සෙත්තස්ස “සිබ්බාප්පත්තං නු බො මෙ කම්මට්ඨානං, නො”ති චිත්තං විකම්පති. තස්මා එතෙ දොසෙ වජ්ජෙත්වා ගණෙතබ්බං.

ගණෙන්නෙන ව පයමං දන්ධගණනාය ධඤ්ඤමාපකගණනාය ගණෙතබ්බං. ධඤ්ඤමාපකො හි නාළිං පුරෙත්වා “එක”න්ති වත්වා ඔකිරති. පුන පුරෙන්නො කිඤ්චි කවචරං දිස්වා තං ඡඩ්ඛෙන්නො “එකං එක”න්ති වදති. එස නයො ද්වෙ ද්වෙතිආදියු. එවමෙව ඉමිනාපි අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වා “එකං එක”න්ති ආදිං කත්වා යාව “දස දසා”ති පවත්තමානං පවත්තමානං

උපලක්ඛේත්වාච ගණෙනබ්බං. තස්ස ඵලං ගණයතො නික්ඛමන්තා ච පටිසන්තා ච අස්සාසපස්සාසා පාකටා හොන්ති.

අථානෙන තං දන්ධගණනං ධඤ්ඤමාපකගණනං පභාය සීඝගණනාය ගොපාලකගණනාය ගණෙනබ්බං. ඡෙකො හි ගොපාලකො සක්ඛරාදයො උච්ඡඛිගෙන ගහෙත්වා රජ්ජුදණ්ඩහත්ථො පාතොච චජං ගන්ත්වා ගාවො පිට්ඨියං. පහරිත්වා පලිසත්ථම්භමත්ථකෙ නිසින්තො ද්වාරජපත්තං ද්වාරජපත්තංයෙව ගාවිං එකා ද්වෙති සක්ඛරං බිපිත්වා ගණෙති. තියාමරත්තිං සම්බාධෙ ඔකාසෙ දුක්ඛං චුත්ථගොගණො නික්ඛමන්තො නික්ඛමන්තො අඤ්ඤමඤ්ඤං උපනිසංසන්තො වෙගෙන වෙගෙන පුඤ්ජපුඤ්ජො හුත්වා නික්ඛමති. සො වෙගෙන වෙගෙන “තීණි චත්තාරි පඤ්ච දසා”ති ගණෙතියෙව, එවම්මස්සාපි පුරිමනයෙන ගණයතො අස්සාසපස්සාසා පාකටා හුත්වා සීඝං සීඝං පුනජ්ජුනං සඤ්චරන්ති. තතොනෙන “පුනජ්ජුනං සඤ්චරන්ති”ති ඤත්වා අන්තො ච බහි ච අගහෙත්වා ද්වාරජපත්තං ද්වාරජපත්තංයෙව ගහෙත්වා “එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ. එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ සත්ත...පෙ.... අට්ඨ, නව, දසා”ති සීඝං සීයං ගණෙනබ්බමෙව. ගණනපට්ඨිද්ධෙ හි කම්මට්ඨානෙ ගණනබලෙනෙව චිත්තං එකග්ගං හොති, අරිත්තපත්ථම්භනවසෙන චණ්ඩසොතෙ නාවාට්ඨපනම්ච.

තස්සෙවං සීඝං සීයං ගණයතො කම්මට්ඨානං නිරන්තරං පවත්තං විය හුත්වා උපට්ඨාති. අථ නිරන්තරං පවත්තතීති ඤත්වා අන්තො ච බහි ච වාතං අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන වෙගෙන ගණෙනබ්බං. අන්තො පටිසනවාතෙන හි සද්ධිං චිත්තං පවෙසයතො අබ්භන්තරං වාතබ්භාහනං මෙදපුරිතං විය හොති. බහි නික්ඛමනවාතෙන සද්ධිං චිත්තං නීහරතො බහිද්ධා පුටුත්තාරම්මණෙ චිත්තං වික්ඛිපති. ථුට්ඨථුට්ඨොකාසෙ පන සතිං යපෙත්වා භාවෙන්තස්සෙව භාවනා සම්පජ්ජති. තෙන චුත්තං “අන්තො ච බහි ච වාතං අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන වෙගෙන ගණෙනබ්බ”න්ති.

කීවරිං පනෙතං ගණෙනබ්බන්ති? යාව විනා ගණනාය අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සති සන්තිට්ඨති. බහිවිසට්ඨිතක්කවිච්ඡෙදං කත්වා අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සතිසණ්ඨාපනත්ථංයෙව හි ගණනාති.

224. ඵලං ගණනාය මනසි කත්වා අනුබන්ධනාය මනසි කාතබ්බං. අනුබන්ධනා නාම ගණනං පටිසංහරිත්වා සතියා නිරන්තරං අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනං. තඤ්ච ඛො න ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙන. බහිනික්ඛමනවාතස්ස හි නාහි ආදි, හදයං මජ්ඣං, නාසිකග්ගං පරියොසානං. අබ්භන්තරං පටිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං ආදි, හදයං මජ්ඣං නාහි පරියොසානං. තඤ්චස්ස අනුගච්ඡතො වික්ඛෙපගතං චිත්තං සාරද්ධාය වෙව හොති ඉඤ්ජනාය ච. යථාහ -

“අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන විත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා ව එන්දිතා ව. පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො ඛේද්ධා වික්ඛෙපගතෙන විත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ව භොන්ති ඉඤ්ජිතා ව එන්දිතා වා”ති (පටි. ම. 1.157).

තස්මා අනුබන්ධනාය මනසිකරොන්තෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන න මනසි කාතබ්බං. අපිච ඛො ඵුසනාවසෙන ව යපනාවසෙන ව මනසි කාතබ්බං. ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය හි ඵුසනායපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථි. ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව පන ගණන්තො ගණනාය ව ඵුසනාය ව මනසි කරොති. තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තො, අස්පනාවසෙන ව චිත්තං යපෙන්තො අනුබන්ධනාය ව ඵුසනාය ව යපනාය ව මනසි කරොතීති වුච්චති. ස්වායමත්ථො අට්ඨකථාසු වුත්තපඬිගුලදොචාරිකූපමාහි පටිසම්භිදායං වුත්තකකචුපමාය ව වෙදිතබ්බො.

225. තත්‍රායං පඬිගුලොපමා – සෙය්‍යථාපි පඬිගුලො දොලාය කීළතං මාතාපුත්තානං දොලං බිපිත්වා තත්ථෙව දොලාථම්භමුලෙ නිසින්තො කමෙන ආගච්ඡන්තස්ස ව ගච්ඡන්තස්ස ව දොලාථලකස්ස උභො කොට්ඨො මජ්ඣඤ්ච පස්සති, න ව උභොකොට්මජ්ඣානං දස්සනත්ථං ඛ්‍යාවටො භොති, එවමෙවායං හික්ඛු සතිවසෙන උපනිබන්ධනාථම්භමුලෙ යත්වා අස්සාසපස්සාසදොලං බිපිත්වා තත්ථෙව නිමිත්තෙ සතියා නිසිදන්තො කමෙන ආගච්ඡන්තානඤ්ච ගච්ඡන්තානඤ්ච ඵුට්ඨට්ඨානෙ අස්සාසපස්සාසානං ආදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡන්තො තත්ථ ව චිත්තං යපෙන්තො පස්සති, න ව තෙසං දස්සනත්ථං ඛ්‍යාවටො භොති, අයං පඬිගුලොපමා.

226. අයං පන දොචාරිකූපමා – සෙය්‍යථාපි දොචාරිකො නගරස්ස අන්තො ව ඛේ ව පුරිසෙ “කො ත්වං, කුතො වා ආගතො, කුහිං වා ගච්ඡසි, කිං වා තෙ හත්ථෙ”ති න වීමංසති. න හි තස්ස තෙ භාරා, ද්වාරජපත්තං ද්වාරජපත්තංයෙව පන වීමංසති, එවමෙව ඉමස්ස හික්ඛුනො අන්තොපට්ඨවාතා ව ඛේනික්ඛන්තවාතා ව න භාරා භොන්ති, ද්වාරජපත්තා ද්වාරජපත්තායෙව භාරාති අයං දොචාරිකූපමා.

227. කකචුපමා පන ආදිතො පට්ඨාය එවං වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
අජානතො ව තයො ධම්මෙ, භාවනා නුපලබ්භති.

“නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
ජානතො ව තයො ධම්මෙ, භාවනා උපලබ්භති”ති. (පටි. ම. 1.159);

“කථං ඉමෙ තයො ධම්මා එකච්ඡත්තස්ස ආරම්මණා න භොන්ති, න විමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා භොන්ති, න ච චිත්තං චික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධි ගච්ඡති? සෙය්‍යාපාපි රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො, තමෙනං පුරිසො කකචෙන ඡිත්තදෙය්‍ය. රුක්ඛෙ ඵ්ථිට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා භොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා භොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති.

“යථා රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො, එවං උපනිබන්ධනානිමිත්තං. යථා කකචදන්තා, එවං අස්සාසපස්සාසා. යථා රුක්ඛෙ ඵ්ථිට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා භොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා භොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති, එවමෙව භික්ඛු නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා නිසින්නො භොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා අස්සාසපස්සාසෙ මනසි කරොති, න ච ආගතා වා ගතා වා අස්සාසපස්සාසා අවිදිතා භොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති.

“පධානන්ති කතමං පධානං? ආරද්ධවිරියස්ස කායොපි චිත්තමපි කම්මනියං භොති, ඉදං පධානං. කතමො පයොගො? ආරද්ධවිරියස්ස උපක්කිලෙසා පභීයන්ති, චිත්තකා වූපසමන්ති, අයං පයොගො. කතමො විසෙසො? ආරද්ධවිරියස්ස සංයොජනා පභීයන්ති, අනුසයා ඛ්‍යන්ති භොන්ති, අයං විසෙසො. එවං ඉමෙ තයො ධම්මා එකච්ඡත්තස්ස ආරම්මණා න භොන්ති, න විමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා භොන්ති, න ච චිත්තං චික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති (පටි. ම. 1.159).

“ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සො ඉමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා”ති. (පටි. ම. 1.160);

අයං කකචුපමා. ඉධ පනස්ස ආගතාගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං.

228. ඉදං කම්මට්ඨානං මනසිකරොතො කස්සචි න විරෙනෙව නිමිත්තඤ්ච උප්පජ්ජති, අවසෙසකුමානභිගපටිමණ්ඩිතා අප්පනාසඬ්ඛාතා යපනා ච

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො සම්පජ්ජති. කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභුති අනුක්කමතො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙන කායදරටෙ වූපසන්තෙ කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොති, සරීරං ආකාසෙ ලඬ්ඝනාකාරජ්ජත්තං විය හොති. යථා සාරද්ධකායස්ස මඤ්චෙ වා පීඨෙ වා නිසීදතො මඤ්චපීඨං ඔනමති, විකුජති, පච්චත්ථරණං වලිං ගණ්හාති. අසාරද්ධකායස්ස පන නිසීදතො නෙව මඤ්චපීඨං ඔනමති, න විකුජති, න පච්චත්ථරණං වලිං ගණ්හාති, තුලපිචුපුරිතං විය මඤ්චපීඨං හොති. කස්මා? යස්මා අසාරද්ධො කායො ලහුකො හොති. එවමෙව ගණනාවසෙන මනසිකාරකාලතො පභුති අනුක්කමතො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙන කායදරටෙ වූපසන්තෙ කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොති, සරීරං ආකාසෙ ලඬ්ඝනාකාරජ්ජත්තං විය හොති.

තස්ස ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙ සුබ්බමස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණං චිත්තං පවත්තති. තස්මිම්පි නිරුද්ධෙ අපරාපරං තතො සුබ්බමතරං සුබ්බමතරං නිමිත්තාරම්මණං පවත්තතියෙව. කථං? යථා පුරිසො මහතියා ලොභසලාකාය කංසථාලං ආකොටෙය්‍ය, එකජ්ජහාරෙන මහාසද්දො උජ්ජජ්ජෙය්‍ය, තස්ස ඔළාරිකසද්දාරම්මණං චිත්තං පවත්තෙය්‍ය. නිරුද්ධෙ ඔළාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුබ්බමසද්දනිමිත්තාරම්මණං, තස්මිම්පි නිරුද්ධෙ අපරාපරං තතො සුබ්බමතරං සුබ්බමතරං සද්දනිමිත්තාරම්මණං පවත්තතෙව, එවන්ති වෙදිතබ්බං. චුත්තම්පිචෙනං - “සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ”ති (පටි. ම. 1.171) විත්ථාරො.

229. යථා හි අඤ්ඤානි කම්මට්ඨානානි උපරුපරි විභූතානි හොන්ති, න තථා ඉදං. ඉදං පන උපරුපරි භාවෙන්තස්ස සුබ්බමත්තං ගච්ඡති, උපට්ඨානම්පි න උපගච්ඡති, එවං අනුපට්ඨහන්තෙ පන තස්මිං තෙන භික්ඛුනා උට්ඨායාසනා වම්මබ්බෙය්‍යං පජ්චොටෙත්වා න ගන්තබ්බං. කිං කාතබ්බං? “ආවරියං පුච්ඡස්සාමී”ති වා, “නට්ඨං දානි මෙ කම්මට්ඨාන”න්ති වා න වුට්ඨාතබ්බං. ඉරියාපථං විකොපෙත්වා ගච්ඡතො හි කම්මට්ඨානං නවනවමෙව හොති. තස්මා යථානිසින්තෙනෙව දෙසතො ආහරිතබ්බං.

තත්‍රායං ආහරණුපායො, තෙන හි භික්ඛුනා කම්මට්ඨානස්ස අනුපට්ඨානභාවං ඤාත්වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං, ඉමෙ අස්සාසපස්සාසා නාම කත්ථ අත්ථී, කත්ථ නත්ථී. කස්ස වා අත්ථී, කස්ස වා නත්ථීති. අට්ඨං පටිසඤ්චික්ඛතා ඉමෙ අන්තොමාතුකුච්ඡියං නත්ථී, උදකෙ නිමුග්ගානං නත්ථී, තථා අසඤ්ඤීභූතානං, මතානං, චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නානං, රූපාරූපභවසමඬ්ඨීනං, නිරොධසමාපන්නානන්ති ඤාත්වා එවං අත්තනාව අත්තා පටිචොදෙතබ්බො “නනු ත්වං, පණ්ඩිත, නෙව මාතුකුච්ඡිගතො, න උදකෙ නිමුග්ගො, න අසඤ්ඤීභූතො, න මතො, න චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නො, න රූපාරූපභවසමඬ්ඨී, න නිරොධසමාපන්නො. අත්ථීයෙව තෙ අස්සාසපස්සාසා,

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 මන්දපඤ්ඤායා පන පරිග්ගහෙනුං න සක්කොසී'ති. අපානෙන
 පකතිච්චිට්ඨවසෙන චිත්තං යපෙත්වා මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉමෙ හි
 දීඝනාසිකස්ස නාසාපුටං සට්ඨන්තා පවත්තන්ති. රස්සනාසිකස්ස
 උත්තරොට්ඨං. තස්මානෙන ඉමං නාම යානං සට්ඨන්තීති නිමිත්තං
 යපෙතබ්බං. ඉමමෙව හි අත්ථවසං පටිච්ච චූත්තං භගවතා – “නාහං, භික්ඛවෙ,
 මුට්ඨසතිස්ස අසම්පජානස්ස ආනාපානස්සතිභාවනං වදාමි”ති (ම. නි. 3.149;
 සං. නි. 5.992).

230. කිඤ්චාපි හි යංකිඤ්චි කම්මට්ඨානං සතස්ස සම්පජානස්සෙව
 සම්පජ්ජති. ඉතො අඤ්ඤං පන මනසිකරොන්තස්ස පාකටං හොති. ඉදං පන
 ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ගරුකං ගරුකභාවනං
 බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධපුත්තානං මහාපුරිසානංයෙව මනසිකාරභූමිභූතං, න
 වෙව ඉත්තරං, න ච ඉත්තරසත්තසමාසෙවිතං. යථා යථා මනසි කරියති, තථා
 තථා සන්තඤ්චෙව හොති සුබ්බමඤ්ච. තස්මා එත්ථ බලවතී සති ච පඤ්ඤා ච
 ඉච්ඡිතබ්බා.

යථා හි මට්ඨසාටකස්ස තුන්තකරණකාලෙ සූචිපි සුබ්බමා ඉච්ඡිතබ්බා.
 සූචිපාසවෙධනම්පි තතො සුබ්බමතරං, එවමෙව මට්ඨසාටකසදිසස්ස ඉමස්ස
 කම්මට්ඨානස්ස භාවනාකාලෙ සූචිපටිභාගා සතිපි, සූචිපාසවෙධනපටිභාගා
 තංසම්පයුත්තා පඤ්ඤාපි බලවතී ඉච්ඡිතබ්බා. තාහි ච පන සතිපඤ්ඤාහි
 සමන්තාගතෙන භික්ඛුනා න තෙ අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිච්චිට්ඨොකාසා
 පරියෙසිතබ්බා.

යථා පන කස්සකො කසිං කසිත්වා බලීබද්දෙ මුඤ්චිත්වා ගොවරමුබ්බෙ
 කත්වා ඡායාය නිසින්නො විස්සමෙය්‍ය, අථස්ස තෙ බලීබද්දා වෙගෙන අට්ඨං
 පටිසෙය්‍යාං. යො හොති ඡෙකො කස්සකො, සො පුන තෙ ගහෙත්වා
 යොජෙතුකාමො න තෙසං අනුපදං ගන්ත්වා අට්ඨං ආභිණ්ඩහි, අථ බො
 රස්මිඤ්ච පතොදඤ්ච ගහෙත්වා උජුකමෙව තෙසං නිපාතනතිත්ථං ගන්ත්වා
 නිසීදති වා නිපජ්ජති වා, අථ තෙ ගොණෙ දිවසභාගං වරිත්වා නිපාතනතිත්ථං
 ඔතරිත්වා න්හත්වා ච පිටිත්වා ච පච්චුත්තරිත්වා යීතෙ දිස්වා රස්මියා බන්ධිත්වා
 පතොදෙන විජ්ඣන්තො ආනෙත්වා යොජෙත්වා පුන කම්මං කරොති, එවමෙව
 තෙන භික්ඛුනා න තෙ අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිච්චිට්ඨොකාසා
 පරියෙසිතබ්බා. සතිරස්මිං පන පඤ්ඤාපතොදඤ්ච ගහෙත්වා
 පකතිච්චිට්ඨොකාසෙ චිත්තං යපෙත්වා මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො.
 එවඤ්ඤිස්ස මනසිකරොතො න විරස්සෙව තෙ උපට්ඨහන්ති නිපාතනතිත්ථෙ
 විය ගොණා. තතොනෙන සතිරස්මියා බන්ධිත්වා තස්මිංයෙව යානෙ
 යොජෙත්වා පඤ්ඤාපතොදෙන විජ්ඣන්තෙන පුනප්පුනං කම්මට්ඨානං
 අනුයුඤ්ඡිතබ්බං.

231. තස්සෙවමනුයුක්ඛජනො න විරස්සෙව නිමිත්තං උපට්ඨාති. තං පනෙතං න සබ්බෙසං එකසද්දිසං භොති. අපිච ඛො කස්සචි සුබ්බසම්ඵස්සං උප්පාදයමානො තුලපිචු විය කප්පාසපිචු විය වාතධාරා විය ච උපට්ඨාතිති එකච්චෙ ආහු.

අයං පන අට්ඨකථාසු විනිච්ඡයො, ඉද්දඤ්ඤි කස්සචි තාරකරූපං විය මණ්දගුලිකා විය මුත්තාගුලිකා විය ච, කස්සචි බරසම්ඵස්සං හුත්වා කප්පාසට්ඨි විය දාරුසාරසුචි විය ච, කස්සචි දීඝපාමඬගසුත්තං විය කුසුමදාමං විය ධුමසිඛා විය ච, කස්සචි විත්ථතං මක්කටකසුත්තං විය වලාහකපටලං විය පදුමපුප්ඵං විය රථචක්කං විය චන්දමණ්ඩලං විය සූරියමණ්ඩලං විය ච උපට්ඨාති. තඤ්ච පනෙතං යථා සම්බහුලෙසු භික්ඛුසු සුත්තන්තං සප්ඤ්ඤායිත්වා නිසින්තෙසු එකෙන භික්ඛුනා “තුම්භාකං කීදිසං හුත්වා ඉදං සුත්තං උපට්ඨාති”ති චුත්තෙ එකො “මය්හං මහතී පබ්බතෙය්සා නදී විය හුත්වා උපට්ඨාති”ති ආහ. අපරො “මය්හං එකා වනරාජී විය”. අඤ්ඤො “මය්හං එකො සීතච්ඡායො සාඛාසම්පන්නො ඵලභාරහරිතරුක්ඛො වියා”ති. තෙසං හි තං එකමෙව සුත්තං සඤ්ඤානානාය නානතො උපට්ඨාති. එවං එකමෙව කම්මට්ඨානං සඤ්ඤානානාය නානතො උපට්ඨාති. සඤ්ඤාපඤ්ඤි එතං සඤ්ඤානිදානං සඤ්ඤාපභවං. තස්මා සඤ්ඤානානාය නානතො උපට්ඨාතිති වෙදිතබ්බං.

එත්ථ ච අඤ්ඤමෙව අස්සාසාරම්මණං චිත්තං, අඤ්ඤං පස්සාසාරම්මණං, අඤ්ඤං නිමිත්තාරම්මණං. යස්ස හි ඉමෙ තයො ධම්මා නත්ථී, තස්ස කම්මට්ඨානං නෙව අප්පනං, න උපචාරං පාපුණාති. යස්ස පන ඉමෙ තයො ධම්මා අත්ථී, තස්සෙව කම්මට්ඨානං උපචාරඤ්ච අප්පනඤ්ච පාපුණාති. චුත්තඤ්ඤො -

“නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
අජානතො තයො ධම්මෙ, භාවනා නුපලබ්භති.

“නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
ජානතොව තයො ධම්මෙ, භාවනා උපලබ්භති”ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

232. එවං උපට්ඨිතෙ පන නිමිත්තෙ තෙන භික්ඛුනා ආවරියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බං. “මය්හං, භන්තෙ, එවරූපං නාම උපට්ඨාති”ති. ආවරියෙන පන එතං නිමිත්තන්ති වා න වා නිමිත්තන්ති න වත්තබ්බං. “එවං භොති, ආවුසො”ති වත්වා පුනප්පුනං මනසි කරොහීති වත්තබ්බො. නිමිත්තන්ති හි චුත්තෙ වොසානං ආපජ්ජෙය්සා. න නිමිත්තන්ති චුත්තෙ නිරාසො විසීදෙය්සා. තස්මා තදුභයම්පි අවත්වා මනසිකාරෙයෙව නියොජෙතබ්බොති. එවං තාව දීඝභාණකා.

මජ්ඣිමනිකායා පනාහු “නිමිත්තමිදං, ආවුසො, කම්මට්ඨානං පුනස්පුනං මනසි කරොහි සප්පුරිසාති චත්තබ්බො”ති. අථානෙන නිමිත්තෙයෙව චිත්තං යපෙතබ්බං. එවමස්සායං ඉතො පහුති යපනාවසෙන භාවනා හොති. චුත්තඤ්ඤානං පොරාණෙනි –

“නිමිත්තෙ යපයං චිත්තං, නානාකාරං විභාවයං;

ධීරො අස්සාසපස්සාසෙ, සකං චිත්තං නිබන්ධති”ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

තස්සෙවං නිමිත්තපට්ඨානතො පහුති නිවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්තිසින්නාව. සති උපට්ඨිතායෙව. චිත්තං උපචාරසමාධිතා සමාහිතමෙව. අථානෙන තං නිමිත්තං නෙව චණ්ණතො මනසි කාතබ්බං, න ලක්ඛණතො පච්චචෙක්ඛිතබ්බං. අපිච ඛො ඛත්තියමහෙසියා චක්කචත්තිගබ්භො විය කස්සකෙන සාලියවගබ්භො විය ච ආවාසාදීනි සත්ත අසප්පායානි චජ්ජෙත්වා තානෙව සත්ත සප්පායානි සෙවන්තෙන සාධුකං රක්ඛිතබ්බං. අථ නං එවං රක්ඛිත්වා පුනස්පුනං මනසිකාරවසෙන වුද්ධිං විරුළුහිං ගමයිත්වා දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං, විරියසමතා යොජෙතබ්බා. තස්සෙවං සට්ඨන්තස්ස පට්ඨිකසිණෙ චුත්තානුක්කමෙනෙව තස්මිං නිමිත්තෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තන්ති.

233. එවං නිබ්බත්තචතුක්කපඤ්චකජ්ඣානො පනෙත්ථ භික්ඛු සල්ලක්ඛණාවිච්චනාවසෙන කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමො තදෙව ඥානං පඤ්චභාකාරෙහි වසිජ්ජත්තං පගුණං කත්වා නාමරූපං වචන්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙති. කථං? සො හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අස්සාසපස්සාසානං සමුදයො කරජකායො ච චිත්තඤ්චාති පස්සති. යථා හි කම්මාරගග්ගරියා ධම්මානාය භස්තඤ්ච පුරිසස්ස ච තජ්ජං වායාමං පටිච්ච වාතො සඤ්චරති, එවමෙව කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසාති. තතො අස්සාසපස්සාසෙ ච කායඤ්ච රූපන්ති චිත්තඤ්ච තංසම්පයුත්තධම්මෙ ච අරූපන්ති වචන්ථපෙති. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො. චිත්ථාරතො පන නාමරූපවචන්ථානං පරතො ආවිභවිස්සති.

එවං නාමරූපං වචන්ථපෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසති. පරියෙසන්තො ච නං දිස්වා තීසුපි අද්ධාසු නාමරූපස්ස පවත්ති. ආරබ්භ කඩ්ඛං විතරති. විනිණ්ණකඩ්ඛො කලාපසම්මසනාවසෙන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ උප්පන්නෙ ඔභාසාදයො දස විපස්සනුපක්කිලෙසෙ පහාය උපක්කිලෙසවිමුත්තං පටිපදාඤාණං මග්ගොති වචන්ථපෙත්වා උදයං පහාය භඩ්ගානුපස්සනං පත්වා නිරන්තරං භඩ්ගානුපස්සනෙන වයතො උපට්ඨිතෙසු සබ්බසඬ්ඛාරෙසු නිබ්බින්නන්තො විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො යථාක්කමෙන චත්තාරො අරියමග්ගෙ පාපුණිත්වා

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨාය එකුනවිසතිහෙදස්ස පච්චවෙක්ඛණාඤාණස්ස
 පරියන්තං පත්තො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙයොහො හොති.

එත්තාවතා වස්ස ගණනං ආදිං කත්වා විපස්සනාපරියොසානා
 ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා සමත්තා හොතීති අයං සබ්බාකාරතො
 පටිමචතුක්කවණ්ණනා.

234. ඉතරෙසු පන තිසු චතුක්කෙසු යස්මා විසුං කම්මට්ඨානභාවනානෙයො
 නාම නත්ථි. තස්මා අනුපදවණ්ණනානෙයෙනෙව තෙසං එවං අත්ථො
 වෙදිතබ්බො.

පීතිපටිසංවෙදීති පීතිං පටිසංවිදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො
 අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. තත්ථ ද්විභාකාරෙහි පීති පටිසංවිදිතා
 හොති ආරම්මණතො ව අසම්මොහතො ව.

කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොති? සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙ
 සමාපජ්ජති. තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඤානපටිලාභෙන ආරම්මණතො පීති
 පටිසංවිදිතා හොති, ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. කථං අසම්මොහතො?
 සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ ඤානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඤානසම්පයුත්තං පීතිං බයතො
 වයතො සම්මසති. තස්ස විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිච්චෙධෙන
 අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොති. චුත්තඤ්ඤාතො පටිසම්භිදායං (පටි. ම.
 1.172) –

“දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති
 උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති.
 දීඝං පස්සාසවසෙන... රස්සං අස්සාසවසෙන... රස්සං පස්සාසවසෙන...
 සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන... පස්සම්භයං කායසඬ්ඛාරං
 අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති
 උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති.
 ආවජ්ජතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. ජානතො පස්සතො
 පච්චවෙක්ඛතො චිත්තං අධිට්ඨගතො සද්ධාය අධිමුච්චතො වීරියං
 පග්ගණ්හතො සතිං උපට්ඨාපයතො චිත්තං සමාදහතො පඤ්ඤාය
 පජානතො අභිඤ්ඤායාං පරිඤ්ඤායාං පහාතබ්බං භාවෙතබ්බං
 සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. එවං සා පීති
 පටිසංවිදිතා හොති”ති.

එතෙනෙව නෙයෙන අවසෙසපදානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. ඉදම්පනෙත්ථ
 විසෙසමත්තං, තිණ්ණං ඤානානං වසෙන සුඛපටිසංවෙදිතා, චතුත්තම්පි වසෙන
 චිත්තසඬ්ඛාරපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා. චිත්තසඬ්ඛාරොති වෙදනාදෙයො ද්වෙ

විසුද්ධිමග්ගො

පඨමො භාගො

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

බන්ධා. සුඛපටිසංවෙදීපදෙ වෙත්ථ විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථං. “සුඛන්ති ද්වෙ සුඛානි කායිකඤ්ච සුඛං චෙතසිකඤ්චා”ති පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.173) වුත්තං. පස්සම්භයං චිත්තසංඛාරන්ති ඔළාරිකං ඔළාරිකං චිත්තසංඛාරං පස්සම්භෙන්නො, නිරොධෙන්නොති අත්ථො. සො චිත්ථාරතො කායසංඛාරො වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිවෙත්ථ පිතිපදෙ පිතිසිසෙන වෙදනා වුත්තා. සුඛපදෙ සරූපෙනෙව වෙදනා. ද්විසු චිත්තසංඛාරපදෙසු “සඤ්ඤා ව වෙදනා ව චෙතසිකා එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසංඛාරා”ති (පටි. ම. 1.174; ම. නි. 1.463) වචනතො සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති එවං වෙදනානුපස්සනායෙන ඉදං චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

235. තතියචතුක්කෙපි චතුත්තං කුමානානං වසෙන චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා. අභිජ්ජමොදයං චිත්තන්ති චිත්තං මොදෙන්නො පමොදෙන්නො භාසෙන්නො පභාසෙන්නො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති. තත්ථ ද්විභාකාරෙහි අභිජ්ජමොදො හොති සමාධිවසෙන ව විපස්සනාවසෙන ව.

කථං සමාධිවසෙන? සප්පිතිකෙ ද්වෙ කුමානෙ සමාපජ්ජති. සො සමාපත්තික්ඛණෙ සම්පයුත්තපිතියා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. කථං විපස්සනාවසෙන? සප්පිතිකෙ ද්වෙ කුමානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය කුමානසම්පයුත්තපිතිං බයතො වයතො සම්මසති. එවං විපස්සනාක්ඛණෙ කුමානසම්පයුත්තං පිතිං ආරම්මණං කත්වා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. එවං පටිපන්නො “අභිජ්ජමොදයං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති වුච්චති.

සමාදහං චිත්තන්ති පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ආරම්මණෙ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං යපෙන්නො. තානි වා පන කුමානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය කුමානසම්පයුත්තං චිත්තං බයතො වයතො සම්පස්සතො විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිවෙධෙන උප්පජ්ජති බණ්ඩචිත්තෙකග්ගතා. එවං උප්පන්නාය බණ්ඩචිත්තෙකග්ගතාය වසෙනපි ආරම්මණෙ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං යපෙන්නො “සමාදහං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති වුච්චති.

විමොචයං චිත්තන්ති පඨමජ්ඣානෙන නිවරණෙහි චිත්තං මොචෙන්නො විමොචෙන්නො, දුතියෙන චිත්තක්ඛව්චාරෙහි, තතියෙන පිතියා, චතුත්ථෙන සුඛදුක්ඛෙහි චිත්තං මොචෙන්නො විමොචෙන්නො. තානි වා පන කුමානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය කුමානසම්පයුත්තං චිත්තං බයතො වයතො සම්මසති. සො විපස්සනාක්ඛණෙ අනිව්චානුපස්සනාය නිව්චසඤ්ඤාතො චිත්තං මොචෙන්නො, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාතො, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාතො, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිතො, විරාගානුපස්සනාය රාගතො,

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
නිරොධානුපස්සනාය සමුදයතො, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං
මොචෙන්තො අස්සසති වෙච පස්සසති ච. තෙන වුච්චති “විමොචයං චිත්තං
අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති. එවං චිත්තානුපස්සනාවසෙන ඉදං
චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

236. චතුත්ථචතුක්කෙ පන අනිච්චානුපස්සිති එත්ථ තාව අනිච්චං
වෙදිතබ්බං. අනිච්චතා වෙදිතබ්බා. අනිච්චානුපස්සනා වෙදිතබ්බා.
අනිච්චානුපස්සි වෙදිතබ්බො.

තත්ථ අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා? උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා.
අනිච්චතාති තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්තං, හුත්වා අභාවො වා,
නිබ්බන්තානං තෙනෙවාකාරෙන අට්ඨන්වා ඛණ්භඬ්ගෙන හෙදොති අත්ථො.
අනිච්චානුපස්සනාති තස්සා අනිච්චතාය වසෙන රූපාදීසු අනිච්චන්ති
අනුපස්සනා. අනිච්චානුපස්සිති තාය අනුපස්සනාය සමන්තාගතො. තස්මා
එවංභූතො අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ඉධ “අනිච්චානුපස්සි අස්සසිස්සාමි
පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති වෙදිතබ්බො.

වීරාගානුපස්සිති එත්ථ පන ද්වෙ වීරාගා ඛයවීරාගො ච අච්චන්තවීරාගො ච.
තත්ථ ඛයවීරාගොති සඬ්ඛාරානං ඛණ්භඬ්ගො. අච්චන්තවීරාගොති නිබ්බානං.
වීරාගානුපස්සනාති තදුභයදස්සනාවසෙන පචන්තා විපස්සනා ච මග්ගො ච. තාය
දුට්ඨායපි අනුපස්සනාය සමන්තාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච
“වීරාගානුපස්සි අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති වෙදිතබ්බො.
නිරොධානුපස්සිපදෙපි එසෙව නයො.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සිති එත්ථාපි ද්වෙ පටිනිස්සග්ගා
පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො ච. පටිනිස්සග්ගොයෙව
අනුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා. විපස්සනාමග්ගානං එතමධිවචනං.

විපස්සනා හි තදඬ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති,
සඬ්ඛතදොසදස්සනෙන ච තබ්බිපරිතෙ නිබ්බානෙන තන්තින්තතාය පක්ඛන්දනීති
පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො වෙච පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගොති ච වුච්චති. මග්ගො
සමුච්ඡෙදවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති,
ආරම්මණකරණෙන ච නිබ්බානෙන පක්ඛන්දනීති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො වෙච
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගොති ච වුච්චති. උභයමපි පන පුරිමපුරිමඤ්ඤාණානං
අනුඅනුපස්සනතො අනුපස්සනාති වුච්චති. තාය දුට්ඨායපි
පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය සමන්තාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච
“පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමිති සික්ඛති”ති වෙදිතබ්බො.

ඉදං චතුත්ථචතුක්කං සුද්ධවිපස්සනාවසෙතො චුත්තං. පුරිමානි පන තිණි සමථවිපස්සනාවසෙන. එවං චතුත්තං චතුක්කානං වසෙන සොළසවත්ථුකාය ආනාපානස්සති යා භාවනා වෙදිතබ්බා. එවං සොළසවත්ථුවසෙන ච පන අයං ආනාපානස්සති මහජ්ජලා හොති මහානිසංසා.

237. තත්ත්වස්ස “අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි භාවිතො බහුලිකතො සත්තො වෙච පණිතො වා” තිආදිචචනතො සත්තභාවාදිවසෙනාපි මහානිසංසනා වෙදිතබ්බා, විතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි. අයඤ්භි සත්තපණිතඅසෙවනකසුඛවිහාරත්තා සමාධිඅන්තරායකරානං විතක්කානං වසෙන ඉතො විතො ච විත්තස්ස විධාවනං විච්ඡින්නදිත්වා ආනාපානාරම්මණාභිමුඛමෙව චිත්තං කරොති. තෙනෙව චුත්තං “ආනාපානස්සති භාවෙනබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා” ති (අ. නි. 9.1).

විජ්ජාචුමුත්තිපාරිපුරියා මූලභාවෙනාපි චස්සා මහානිසංසනා වෙදිතබ්බා. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා — “ආනාපානස්සති, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලිකතා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපුරෙති, චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලිකතා සත්ත ඛොජ්ඣාදිගෙ පරිපුරෙත්ති, සත්ත ඛොජ්ඣාදිගා භාවිතා බහුලිකතා විජ්ජාචුමුත්තිං පරිපුරෙත්ති” ති (ම. නි. 3.147).

අපිච චරිමකානං අස්සාසපස්සාසානං විදිතභාවකරණතොපිස්සා මහානිසංසනා වෙදිතබ්බා. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා — “එවං භාවිතාය ඛො, රාහුල, ආනාපානස්සති යා එවං බහුලිකතාය යෙපි තෙ චරිමකා අස්සාසපස්සාසා, තෙපි විදිතාව නිරුජ්ඣන්ති, නො අවිදිතා” ති (ම. නි. 2.121).

238. තත්ථ නිරොධවසෙන තයො චරිමකා භවචරිමකා, ඤානචරිමකා, චුතිචරිමකානි. භවෙසු හි කාමභවෙ අස්සාසපස්සාසා පචත්තන්ති, රූපාරූපභවෙසු නජ්ජචත්තන්ති, තස්මා තෙ භවචරිමකා. ඤානෙසු පුරිමෙ ඤානත්තයෙ පචත්තන්ති, චතුත්ථෙ නජ්ජචත්තන්ති, තස්මා තෙ ඤානචරිමකා. යෙ පන චුතිචත්තස්ස පුරතො සොළසමෙන විත්තෙන සද්ධිං උජ්ජප්පිත්වා චුතිචත්තෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති, ඉමෙ චුතිචරිමකා නාම. ඉමෙ ඉධ “චරිමකා” ති අධිජ්ජෙතා.

ඉමං කිර කම්මට්ඨානං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුතො ආනාපානාරම්මණස්ස සුචුට්ඨ පරිග්ගහිතත්තා චුතිචත්තස්ස පුරතො සොළසමස්ස විත්තස්ස උජ්ජප්පාදක්ඛණෙ උජ්ජප්පාදං ආචජ්ජයතො උජ්ජප්පාදොපි නෙසං පාකටො හොති. ධීතිං ආචජ්ජයතො ධීතිපි නෙසං පාකටා හොති. භඩ්ගං ආචජ්ජයතො ච භඩ්ගො නෙසං පාකටො හොති.

ඉතො අඤ්ඤං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස භික්ඛුනො භි ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නං වා හොති අපරිච්ඡින්නං වා. ඉදං පන සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිං භාවෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නමෙව හොති. සො “එත්තකං දානි මෙ ආයුසඬ්ඛාරා පවත්තිස්සන්ති, න ඉතො පර”න්ති ඤාත්වා අත්තනො ධම්මතාය එව සරීරපටිජග්ගනනිවාසනපාරුපනාදීනි සබ්බකිව්වානි කත්වා අක්ඛිති නිමිලෙති කොටපබ්බතවිහාරවාසිතිස්සත්ථෙරො විය මහාකරඤ්ජියවිහාරවාසිමහාතිස්සත්ථෙරො විය දෙවපුත්තමහාරට්ඨෙ පිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො විය චිත්තලපබ්බතවිහාරවාසිනො ද්වෙ භාතියත්ථෙරො විය ව.

තත්‍රිදං එකවත්ථුපරිදීපනං. ද්වෙභාතියත්ථෙරානං කිරෙකො පුණ්ණමුපොසපදිවසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඛපරිවුතො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වඩ්ඤ්ඤායං ධීතො වන්දාලොකං ඔලොකෙත්වා අත්තනො ආයුසඬ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඛමාහ – “තුම්හෙහි කථං පරිනිබ්බායන්තා භික්ඛු දිට්ඨපුබ්බා”ති. තත්‍ර කෙචි ආහංසු “අම්හෙහි ආසනෙ නිසින්නකාව පරිනිබ්බායන්තා දිට්ඨපුබ්බා”ති. කෙචි “අම්හෙහි ආකාසෙ පල්ලඬ්ඤාමාභුජිත්වා නිසින්නකා”ති. ථෙරො ආහ – “අහං දානි වො වඩ්ඤ්ඤායං පරිනිබ්බායමානං දස්සෙස්සාමි”ති තතො වඩ්ඤ්ඤායං ලෙඛං කත්වා “අහං ඉතො වඩ්ඤ්ඤායං පරිනිබ්බායමානං පරිනිබ්බායමානො ඉමං ලෙඛං පත්වා ව පරිනිබ්බායස්සාමි”ති වත්වා වඩ්ඤ්ඤායං ඔරුය්හ පරහාගං ගන්ත්වා නිවත්තමානො එකෙන පාදෙන ලෙඛං අක්කන්තක්ඛණ්ණෙයෙව පරිනිබ්බායි.

තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, අනුයුඤ්ජෙථ පණ්ඩිතො;
එවං අනෙකානිසංසං, ආනාපානස්සතිං සදාති.

ඉදං ආනාපානස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

උපසමානුස්සතිකථා

239. ආනාපානස්සතියා අනන්තරං උද්දිට්ඨං පන උපසමානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන – “යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වා විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං මදනිම්මදනො පිපාසවිතයො ආලයසමුග්ගානො වට්ඨපච්ඡෙදො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බාන”න්ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) එවං සබ්බදුක්ඛපසමසඬ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

තත්ථ යාවතාති යත්තකා. ධම්මාති සභාවා. සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වාති සඬ්ඛගම්ම සමාගම්ම පච්චයෙහි කතා වා අකතා වා. විරාගො තෙසං ධම්මානං

විසුද්ධිමග්ගො පටමො භාගො අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො
 අග්ගමක්ඛායනීති තෙසං සඛ්ඛතාසඛ්ඛතධම්මානං විරාගො අග්ගමක්ඛායනී
 සෙට්ඨො උත්තමොති වුවිචති. තත්ථ විරාගොති න රාගාභාවමත්තමෙව, අථ
 බො යදිදං මදනිම්මදනො...පෙ.... නිබ්බානන්ති යො සො
 මදනිම්මදනොතිආදීනි නාමානි අසඛ්ඛතධම්මො උභති, සො විරාගොති
 පච්චෙතබ්බො. සො හි යස්මා තමාගම්ම සබ්බෙපි මානමදපුරිසමදාදයො මදා
 නිම්මදා අමදා භොන්ති විනස්සන්ති, තස්මා මදනිම්මදනොති වුවිචති. යස්මා ච
 තමාගම්ම සබ්බාපි කාමපිපාසා විනයං අබ්භත්ථං යාති, තස්මා පිපාසවිනයොති
 වුවිචති. යස්මා පන තමාගම්ම පඤ්චකාමගුණාලයා සමුග්ගාතං ගච්ඡන්ති, තස්මා
 ආලයසමුග්ගාතොති වුවිචති. යස්මා ච තමාගම්ම තෙභුමකං වට්ඨං උපච්ඡිජ්ජති,
 තස්මා වට්ඨපච්ඡෙදොති වුවිචති. යස්මා පන තමාගම්ම සබ්බෙසො තණ්හා ඛයං
 ගච්ඡති විරජ්ජති නිරුජ්ඣති ච, තස්මා තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධොති
 වුවිචති. යස්මා පනෙස චතස්සො යොනියො පඤ්ච ගතියො සත්ත
 විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නව ච සත්තාවාසෙ අපරාපරභාවාය විනානතො
 ආබන්ධනතො සංසිඛ්ඛනතො වානන්ති ලද්ධවොහාරාය තණ්හාය නික්ඛන්තො
 නිස්සට්ඨො විසංයුත්තො, තස්මා නිබ්බානන්ති වුවිචති.

එවමෙතෙසං මදනිම්මදනතාදීනං ගුණානං වසෙන නිබ්බානසඛ්ඛාතො
 උපසමො අනුස්සරිතබ්බො. යෙ වා පනඤ්ඤෙපි භගවතා – “අසඛ්ඛතඤ්ච වො,
 භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි... සච්චඤ්ච... පාරඤ්ච... සුද්ද්දසඤ්ච... අජරඤ්ච...
 ධුවඤ්ච... නිජ්ජපඤ්චඤ්ච... අමතඤ්ච... සිවඤ්ච... බෙමඤ්ච...
 අබ්භතඤ්ච... අනීතිකඤ්ච... අබ්බාඛජ්ඣකඤ්ච... විසුද්ධිඤ්ච... දීපඤ්ච...
 තාණඤ්ච ... ලෙණඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි” තිආදීසු (සං. නි. 4.366)
 සුත්තෙසු උපසමගුණා වුත්තා, තෙසමිපි වසෙන අනුස්සරිතබ්බොයෙව.

තස්සෙවං මදනිම්මදනතාදිගුණවසෙන උපසමං අනුස්සරතො නෙව තස්මිං
 සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස... න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං
 හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති උපසමං ආරබ්භාති
 බුද්ධානුස්සතිආදීසු වුත්තනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ
 ඤානඤ්ඤානි උප්පජ්ජන්ති. උපසමගුණානං පන ගම්භීරතාය
 නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා
 උපචාරප්පත්තමෙව ඤානං හොති. තදෙනමුපසමගුණානුස්සරණවසෙන
 උපසමානුස්සතිවිචෙව සඛ්ඛාං ගච්ඡති.

ඡ අනුස්සතියො විය ච අයමිපි අරියසාවකස්සෙව ඉජ්ඣති, එවං සන්තෙපි
 උපසමගරුකෙන පුට්ඨජ්ජනෙනාපි මනසි කාතබ්බා. සුතවසෙනාපි හි උපසමෙ
 චිත්තං පසිදති. ඉමඤ්ච පන උපසමානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සුඛං සුපති, සුඛං
 පටිබුජ්ඣති, සන්තින්ද්‍රියො හොති සන්තමානසො හිරොත්තප්පසමන්තාගතො

විසුද්ධිමත්ගො පටුමේ හාගො අනුස්සතිකම්මවයානනිද්දෙසො
පාසාදිකො පණිනාධිමුත්තිකො සබ්බමචාරීනං ගරු ච භාවනියො ච. උත්තරි
අප්පට්ටිච්ඤානානො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, භාවයෙථ විචක්ඛණො;
ඵචං අනෙකානිසංසං, අරියෙ උපසමෙ සතින්ති.

ඉදිං උපසමානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාර

අනුස්ථාපිත මිමටියානනිද්දෙසා නාම

අවිධිමත් පරිච්ඡේදය.

9. බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො

මෙත්තාභාවනාකථා

240. අනුස්සතිකම්මට්ඨානානන්තරං උද්දිට්ඨෙසු පන මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛාති ඉමෙසු චතුසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු මෙත්තං භාවෙතූකාමෙන තාව ආදිකම්මිකෙන යොගාවචරෙන උපවිජින්නපලිබ්බොධෙන ගහිතකම්මට්ඨානෙන භත්තකිච්චං කත්වා භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වා විචිත්තෙ පදෙසෙ සුපඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ සුඛනිසින්නෙන ආදිතො තාව දොසෙ ආදීනවො, ඛන්තියඤ්ච ආනිසංසො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

කස්මා? ඉමාය හි භාවනාය දොසො පහාතබ්බො, ඛන්ති අධිගන්තබ්බා. න ච සක්කා කිඤ්චි අදිට්ඨාදීනවං පහාතුං, අවිදිතානිසංසං වා අධිගන්තුං. තස්මා “දුට්ඨො බො, ආචුසො, දොසෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණචිත්තො පාණම්පි හනති” තිආදීනං (අ. නි. 3.72) වසෙන දොසෙ ආදීනවො දට්ඨබ්බො.

“ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා, නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා”; (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 184);

“ඛන්තිබලං බලානිකං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණං”. (ධ. ප. 399; සු. නි. 628);

“ඛන්තා හියොයා න විජ්ජති” තිආදීනං (සං. නි. 1.250) වසෙන ඛන්තියං ආනිසංසො වෙදිතබ්බො.

අපෙචං දිට්ඨාදීනවතො දොසතො චිත්තං විචෙචනත්ථාය, විදිතානිසංසාය ච ඛන්තියා සංයොජනත්ථාය මෙත්තාභාවනා ආරභිතබ්බා. ආරභන්තෙන ච ආදිතොච පුග්ගලභෙදො ජානිතබ්බො “ඉමෙසු පුග්ගලෙසු මෙත්තා පටිමං න භාවෙතබ්බා, ඉමෙසු නෙච භාවෙතබ්බා” ති.

අයඤ්චි මෙත්තා අප්පියපුග්ගලෙ, අනිප්පියසභායකෙ, මජ්ඣන්තෙ, වෙරිපුග්ගලෙති ඉමෙසු චතුසු පටිමං න භාවෙතබ්බා. ලිඬගවිසභාගෙ ඔධිසො න භාවෙතබ්බා. කාලකතෙ න භාවෙතබ්බාව. කිංකාරණා අප්පියාදීසු පටිමං න භාවෙතබ්බා? අප්පියං හි පියට්ඨානෙ යපෙන්නො කිලමති. අනිප්පියසභායකං මජ්ඣන්තට්ඨානෙ යපෙන්නො කිලමති, අප්පමත්තකෙපි වස්ස දුක්ඛෙ උප්පන්නෙ ආරොදනාකාරප්පන්නො විය හොති. මජ්ඣන්තං ගරුට්ඨානෙ ච පියට්ඨානෙ ච යපෙන්නො කිලමති. වෙරිමනුස්සරතො කොධො උප්පජ්ජති, තස්මා අප්පියාදීසු පටිමං න භාවෙතබ්බා.

ලිඬිගවිසභාගෙ පන තමෙව ආරබ්භ ඔධිසො භාවෙන්තස්ස රාගො උප්පජ්ජති. අඤ්ඤතරො කිර අමච්චපුත්තො කුලුපකත්ථෙරං පුච්ඡී “භන්තෙ, කස්ස මෙත්තා භාවෙතබ්බා”ති? ථෙරො “පියපුග්ගලෙ”ති ආහ. තස්ස අත්තනො හරියා පියා හොති. සො තස්සා මෙත්තං භාවෙන්තො සබ්බරත්තිං භිත්තිසුද්ධමකාසි. තස්මා ලිඬිගවිසභාගෙ ඔධිසො න භාවෙතබ්බා.

කාලකතෙ පන භාවෙන්තො නෙව අප්පනං, න උප්චාරං පාපුණාති. අඤ්ඤතරො කිර දහරහික්ඛු ආචරියං ආරබ්භ මෙත්තං ආරහි. තස්ස මෙත්තා නප්පවත්තති. සො මහාථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “භන්තෙ, පගුණාව මෙ මෙත්තාකුමානසමාපත්ති, න ච නං සමාපජ්ජතුං සක්කොමි, කිං නු බො කාරණ”ත්ති ආහ. ථෙරො “නිමිත්තං, ආවුසො, ගවෙසාහි”ති ආහ. සො ගවෙසන්තො ආචරියස්ස මතභාවං ඤත්වා අඤ්ඤං ආරබ්භ මෙත්තායන්තො සමාපත්තිං අප්පෙසි. තස්මා කාලකතෙ න භාවෙතබ්බාව.

241. සබ්බපඨමං පන “අභං සුඛිතො හොමි නිද්දුක්ඛො”ති වා, “අවෙරො අඛ්‍යාපජ්ජා අනිසො සුඛි අත්තානං පරිහරාමි”ති වා එවං පුනප්පුනං අත්තනියෙව භාවෙතබ්බා.

එවං සන්තෙ යං විහඬිගෙ (විහ. 643) වුත්තං –

“කථංඤ්ච භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මෙත්තායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ මෙත්තාය ඵරති”ති.

“යඤ්ච පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 2.22) –

“කතමෙහි පඤ්චභාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති භාවෙතබ්බා, සබ්බෙ සත්තා අවෙරා හොන්තු” අඛ්‍යාපජ්ජා අනිසා සුඛි අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පාණා... සබ්බෙ භූතා... සබ්බෙ පුග්ගලා... සබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නා අවෙරා අඛ්‍යාපජ්ජා අනිසා සුඛි අත්තානං පරිහරන්තු”තිආදි –

වුත්තං. යඤ්ච මෙත්තසුත්තෙ (බු. පා. 9.3; සු. නි. 145) –

“සුඛිතොව බෙමිතො හොන්තු,
සබ්බසත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා”තිආදි. –

වුත්තං, තං විරුජ්ඣති. න භි තත්ථ අත්තනි භාවනා වුත්තාති චෙ. තඤ්ච න විරුජ්ඣති. කස්මා? තඤ්ච අප්පනාවසෙන වුත්තං. ඉදං සක්ඛිභාවවසෙන.

සචෙපි හි වස්සසතං වස්සසහස්සං වා “අහං සුඛිතො භොමී”තිආදිනා නයෙන අත්තනි මෙත්තං භාවෙති, නෙවස්ස අප්පනා උප්පජ්ජති. “අහං සුඛිතො භොමී”ති භාවයතො පන යථා අහං සුඛකාමො දුක්ඛපටික්කුලො ජීවිතුකාමො අමරිතුකාමො ච, එවං අඤ්ඤෙපි සත්තාති අත්තානං සක්ඛිං කත්වා අඤ්ඤසත්තෙසු හිතසුඛකාමතා උප්පජ්ජති. භගවතාපි –

“සඛ්ඛා දිසා අනුපරිගමම චෙතසා,
නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචි;
එවං පියො පුටු අත්තා පරෙසං,
තස්මා න හිංසෙ පරමත්තකාමො”ති. (සං. නි. 1.119; උදා. 41); –

වදනා අයං නයො දස්සිතො.

242. තස්මා සක්ඛිභාවත්ථං පඨමං අත්තානං මෙත්තාය ඵරිත්වා තදනන්තරං සුඛප්පවත්තනත්ථං ය්වායං පියො මනාපො ගරු භාවනීයො ආචරියො වා ආචරියමත්තො වා උපජ්ඣායො වා උපජ්ඣායමත්තො වා තස්ස දානපියවචනාදීනි පියමනාපත්තකාරණානි සීලසුතාදීනි ගරුභාවනීයත්තකාරණානි ච අනුස්සරිත්වා “එස සප්පුරියො සුඛි භොතු නිද්දුක්ඛො”තිආදිනා නයෙන මෙත්තා භාවෙතඛ්ඛා.

එවරුපෙ ච පුග්ගලෙ කාමං අප්පනා සම්පජ්ජති, ඉමිනා පන භික්ඛුනා තාවතකෙනෙව තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා සීමාසම්භෙදං කත්තුකාමෙන තදනන්තරං අතිජ්ජියසභායකෙ, අතිජ්ජියසභායකතො මජ්ඣත්තෙ, මජ්ඣත්තතො චෙරිපුග්ගලෙ මෙත්තා භාවෙතඛ්ඛා. භාවෙන්තෙන ච එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කම්මනියං විත්තං කත්වා තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතඛ්ඛං.

යස්ස පන චෙරිපුග්ගලො වා නත්ථි, මහාපුරිසජාතිකත්තා වා අනත්ථං කරොත්තෙපි පරෙ චෙරිසඤ්ඤාව නුප්පජ්ජති, තෙන “මජ්ඣත්තෙ මෙ මෙත්තවිත්තං කම්මනියං ජාතං, ඉදානි නං චෙරිමිහි උපසංහරාමී”ති ඛ්‍යාපාරොව න කාතඛ්ඛො. යස්ස පන අත්ථි, තං සන්ධාය වුත්තං “මජ්ඣත්තතො චෙරිපුග්ගලෙ මෙත්තා භාවෙතඛ්ඛා”ති.

243. සචෙ පනස්ස චෙරිමිහි විත්තමුපසංහරතො තෙන කතාපරාධානුස්සරණෙන පටිසම්පජ්ජති, අථානෙන පුරිමපුග්ගලෙසු යත්ථ කත්ථවි පුනජ්ජනං මෙත්තං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨහිත්වා පුනජ්ජනං තං පුග්ගලං මෙත්තායත්තෙන පටිසං විනොදෙතඛ්ඛං. සචෙ එවමිපි වායමතො න නිඛ්ඛාති, අථ –

කකචුපමඔවාද-ආදීනං අනුසාරතො;

පටිසස්ස පභානාය, සට්ඨබ්බං පුනප්පුනං.

තඤ්ච ඛො ඉමිනා ආකාරෙන අත්තානං ඔවදන්තෙනෙව “අරෙ කුප්ඤ්ඤපුරිස, නනු වුත්තං භගවතා –

‘උභතොදණ්ඩකෙන වෙපි, භික්ඛවෙ, කකවෙන වොරා ඔවරකා අභිගමඬිගානි ඔකන්තෙය්‍යං, තත්‍රාපි යො මනො පදොසෙය්‍යා. න මෙ සො තෙන සාසනකරො’ති (ම. නි. 1.232) ව,

‘තස්සෙව තෙන පාපියො, යො කුද්ධං පටිකුප්ඤ්ඤි;
කුද්ධමප්පටිකුප්ඤ්ඤන්තො, සඬිගාමං ජෙති දුප්පයං.

“‘උභින්තමත්ථං වරති, අත්තනො ව පරස්ස ව;
පරං සඬිකුපිතං ඤත්වා, යො සතො උපසම්මතී’ති ව. (සං. නි. 1.188); –

“‘සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සපත්තකන්තා සපත්තකරණා කොධනං ආගච්ඡන්ති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. කතමෙ සත්ත? ඉධ, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස ඵලං ඉච්ඡති අහො වතායං දුබ්බණ්ණො අස්සාති. තං කිස්සහෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස වණ්ණවතාය නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කිඤ්චාපි සො හොති සුන්හාතො සුවිලිත්තො කප්පිතකෙසමස්ස ඔදාතවත්ථවසනො, අථ ඛො සො දුබ්බණ්ණොව හොති කොධාභිභූතො. අයං, භික්ඛවෙ, පට්ඨානං ධම්මො සපත්තකන්තො සපත්තකරණො කොධනං ආගච්ඡති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. පුන වපරං, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස ඵලං ඉච්ඡති අහොවතායං දුක්ඛං සයෙය්‍යාති...පෙ.... න පචුරත්ථො අස්සාති...පෙ.... න හොගවා අස්සාති...පෙ.... න යසවා අස්සාති...පෙ.... න මිත්තවා අස්සාති...පෙ.... න කායස්ස හෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍යාති. තං කිස්ස හෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස සුගතිගමනෙන නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කායෙන දුච්චරිතං වරති, වාචාය මනසා දුච්චරිතං වරති. සො කායෙන වාචාය මනසා දුච්චරිතං වරිත්වා කායස්ස හෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති කොධාභිභූතො’ති (අ. නි. 7.64) ව,

“‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ඡවාලාතං උභතොපදිත්තං මජ්ඣෙකං ගුථගතං නෙව ගාමෙ කට්ඨත්ථං ඵරති, න අරඤ්ඤෙ කට්ඨත්ථං ඵරති. තථුපමාහං, භික්ඛවෙ, ඉමං පුග්ගලං වදාමි’ති ව,

“සො දානි ත්වං එවං කුජ්ඣන්තො න චෙව භගවතො සාසනකරො භවිස්සසී, පටිකුජ්ඣන්තො ච කුද්ධපුරිසතොපි පාපියො භුත්වා න දුජ්ජයං සඬිගාමං ජෙස්සසී, සපත්තකරණෙ ච ධම්මෙ අත්තාව අත්තනො කරිස්සසී, ඡවාලාතුපමො ච භවිස්සසී” ති.

244. තස්සෙවං සට්ඨතො වායමනො සචෙ තං පටිසං වූපසම්මති, ඉච්චෙනං කුසලං. නො චෙ වූපසම්මති, අථ යො යො ධම්මො තස්ස පුග්ගලස්ස වූපසන්තො හොති පරිසුද්ධො, අනුස්සරියමානො පසාදං ආවහති, තං තං අනුස්සරිත්වා ආසානො පටිවිනෙතබ්බො.

එකච්චස්ස හි කායසමාවාරොව උපසන්තො හොති. උපසන්තභාවො චස්ස බහුං චත්තපට්ඨත්තිං කරොන්තස්ස සබ්බජනෙන ඤායති. වච්ඡමාවාරමනොසමාවාරා පන අවූපසන්තා හොන්ති. තස්ස තෙ අවිත්තෙත්වා කායසමාවාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස වච්ඡමාවාරොව උපසන්තො හොති. උපසන්තභාවො චස්ස සබ්බජනෙන ඤායති. සො හි පකතියා ච පටිසන්ථාරකුසලො හොති සබ්බො සුබ්බසම්භාසො සම්මොදකො උත්තානමුඛො පුබ්බභාසී මධුරෙන සරෙන ධම්මං ඔසාරෙති, පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යාඤ්ජනෙහි ධම්මකථං කථෙති. කායසමාවාරමනොසමාවාරා පන අවූපසන්තා හොන්ති, තස්ස තෙ අවිත්තෙත්වා වච්ඡමාවාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස මනොසමාවාරොව උපසන්තො හොති, උපසන්තභාවො චස්ස චෙතියවන්දනාදීසු සබ්බජනස්ස පාකටො හොති. යො හි අවූපසන්තචිත්තො හොති, සො චෙතියං වා බොධිං වා ථෙරෙ වා වන්දමානො න සක්කච්චං වන්දති, ධම්මස්සවනමණ්ඩපෙ වික්ඛිත්තචිත්තො වා පචලායන්තො වා නිසීදති. උපසන්තචිත්තො පන ඔකජපෙත්වා වන්දති, ඔහිතසොනො අට්ඨිංකත්වා කායෙන වා වාචාය වා චිත්තජපසාදං කරොන්තො ධම්මං සුඤ්ඤාති. ඉති එකච්චස්ස මනොසමාවාරොව උපසන්තො හොති, කායච්ඡමාවාරා අවූපසන්තා හොන්ති, තස්ස තෙ අවිත්තෙත්වා මනොසමාවාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස පන ඉමෙසු තිසු ධම්මෙසු එකොපි අවූපසන්තො හොති, තස්මිං පුග්ගලෙ “කිඤ්චාපි එස ඉදානි මනුස්සලොකෙ චරති, අථ බො කතිපාහස්ස අච්චයෙන අට්ඨමහානිරයසොළසඋස්සදනිරයපරිපූරකො භවිස්සති” ති කාරුඤ්ඤං උපට්ඨපෙතබ්බං. කාරුඤ්ඤම්පි හි පටිච්ච ආසානො වූපසම්මති.

එකච්චස්ස තයොපිමෙ ධම්මා වූපසන්තා හොන්ති, තස්ස යං යං ඉච්ඡති, තං තං අනුස්සරිතබ්බං. තාදිසෙ හි පුග්ගලෙ න දුක්කරා හොති මෙත්තාභාවනාති.

ඉමස්ස ච අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං – “පඤ්චිමෙ, ආවුසො, ආසාතපට්ඨිනායා. යත්ථ භික්ඛුනො උප්පන්නො ආසාතො සබ්බෙසො පට්ඨිනොදෙනබ්බො”ති (අ. නි. 5.162) ඉදං පඤ්චකනිපාතෙ ආසාතපට්ඨිනායසුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

245. සචෙ පනස්ස ඵචම්පි වායමනො ආසාතො උප්පජ්ජතියෙව, අථානෙන ඵචං අත්තා ඔවදිතබ්බො –

“අත්තනො විසයෙ දුක්ඛං, කතං තෙ යදි වෙරිනා;
කිං තස්සාවිසයෙ දුක්ඛං, සචිත්තෙ කත්තුමිච්ඡසි.

“බහුපකාරං භිත්වාන, ඤාතිවග්ගං රුදම්මුඛං;
මහානත්ථකරං කොධං, සපත්තං න ජහාසි කිං.

“යානි රක්ඛසි සීලානි, තෙසං මූලනිකන්තනං;
කොධං නාමුප්පලාලෙසි, කො තයා සදිසො ජලො.

“කතං අනරියං කම්මං, පරෙන ඉති කුජ්ඣසි;
කිං නු ත්වං තාදිසංයෙව, යො සයං කත්තුමිච්ඡසි.

“දොසෙතුකාමො යදි තං, අමනාපං පරො කරි;
දොසුප්පාදෙන තස්සෙව, කිං පුරෙසි මනොරථං.

“දුක්ඛං තස්ස ච නාම ත්වං, කුද්ධො කාහසි වා නවා;
අත්තානං පනිදානෙව, කොධදුක්ඛෙන බාධසි.

“කොධං වා අහිතං මග්ගං, ආරුළ්භා යදි වෙරිනො;
කස්මා තුවම්පි කුජ්ඣන්තො, තෙසංයෙවානුසික්ඛසි.

“යං දොසං තව නිස්සාය, සත්තුනා අප්පියං කතං;
තමෙව දොසං ඡිත්ථස්සු, කිමට්ඨානෙ විහඤ්ඤසි.

“බණ්ඩකත්තා ච ධම්මානං, යෙහි බන්ධෙහි තෙ කතං;
අමනාපං නිරුද්ධා තෙ, කස්ස දානීධ කුජ්ඣසි.

“දුක්ඛං කරොති යො යස්ස, තං විනා කස්ස සො කරෙ;
සයම්පි දුක්ඛහෙතුත්ත, මිති කිං තස්ස කුජ්ඣසි”ති.

246. සචෙ පනස්ස ඵචං අත්තානං ඔවදනොපි පටිසං නෙව වූපසම්මති, අථානෙන අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. තත්ථ අත්තනො තාව ඵචං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා “අම්හො ත්වං තස්ස කුද්ධො කිං

කරිස්සති? නනු තවෙව වෙතං දොසනිදානං කම්මං අනත්ථාය සංවත්තිස්සති? කම්මස්සකො හි ත්වං කම්මදායාදො කම්මයොනි කම්මබන්ධු කම්මපටිසරණො, යං කම්මං කරිස්සති, තස්ස දායාදො භවිස්සති, ඉද්දඤ්ච තෙ කම්මං නෙව සම්මාසම්බොධිං, න පච්චෙකබොධිං, න සාවකභූමිං, න බ්‍රහ්මත්තසක්කත්තවක්කවත්තිපදෙසරාජාදිසම්පත්තීනං අඤ්ඤතරං සම්පත්තිං සාධෙතුං සමත්ථං, අථ ඛො සාසනතො වාවෙත්වා විසාසාදාදිභාවස්ස වෙව නෙරයිකාදිදුක්ඛවිසෙසානඤ්ච තෙ සංවත්තනිකම්දං කම්මං. සො ත්වං ඉදං කරොන්තො උභොහි භත්ථෙහි චිතච්චිතෙ වා අභිගාරෙ, ගූථං වා ගහෙත්වා පරං පහරිතුකාමො පුරිසො විය අත්තානමෙව පඨමං දහසි වෙව දුග්ගන්ධඤ්ච කරොසි”ති.

එවං අත්තනො කම්මස්සකතං පච්චෙකබ්බිත්වා පරස්සපි එවං පච්චෙකබ්බිත්වා “එසොපි තව කුජ්ඣිත්වා කිං කරිස්සති? නනු එතස්සෙවෙතං අනත්ථාය සංවත්තිස්සති? කම්මස්සකො හි අයමායස්මා කම්මදායාදො...පෙ.... යං කම්මං කරිස්සති, තස්ස දායාදො භවිස්සති. ඉද්දඤ්චස්ස කම්මං නෙව සම්මාසම්බොධිං, න පච්චෙකබොධිං, න සාවකභූමිං, න බ්‍රහ්මත්තසක්කත්තවක්කවත්තිපදෙසරාජාදිසම්පත්තීනං අඤ්ඤතරං සම්පත්තිං සාධෙතුං සමත්ථං, අථ ඛො සාසනතො වාවෙත්වා විසාසාදාදිභාවස්ස වෙව නෙරයිකාදිදුක්ඛවිසෙසානඤ්චස්ස සංවත්තනිකම්දං කම්මං. ස්වායං ඉදං කරොන්තො පටිවාතෙ යත්වා පරං රජෙන ඔකිරිතුකාමො පුරිසො විය අත්තානංයෙව ඔකිරති. චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා —

“යො අජ්ජදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති,
සුද්ධස්ස පොසස්ස අනභිගණස්ස;
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං,
සුබ්‍රමො රජො පටිවාතං ඛිත්තො””ති. (ධ. ප. 125; සු. නි. 667);

247. සවෙ පනස්ස එවං කම්මස්සකතම්පි පච්චෙකබ්බතො නෙව වූපසම්මති, අථානෙන සත්ථු පුබ්බවරියගුණො අනුස්සරිතබ්බො.

තත්‍රායං පච්චෙකබ්බණානයො — අම්හො පබ්බජිත, නනු තෙ සත්ථා පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධො බොධිසත්තොපි සමානො චත්තාරි අසඬ්ඛෙය්‍යානි කජ්ජසතසහස්සඤ්ච පාරමිසො පුරයමානො තත්ථ තත්ථ වධකෙසුපි පච්චත්ථිකෙසු චිත්තං නජ්ජදුසෙසි. සෙය්‍යථිදං, සීලවජාතකෙ තාව අත්තනො දෙවියා පදුට්ඨෙන පාපඅමච්චෙන ආනීතස්ස පටිරඤ්ඤො තියොජනසතං රජ්ජං ගණ්හන්තස්ස නිසෙධනත්ථාය උට්ඨිතානං අමච්චානං ආවුධම්පි ජුපිතුං න අදාසි. පුන සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන ආමකසුසානෙ ගලජ්ජමාණං භූමිං බණ්ත්වා නිබ්ඤ්ඤමානො චිත්තජ්ජදොසමත්තම්පි අකත්වා කුණපබාදනත්ථං ආගතානං

සිඬ්භාලානං පංසුච්ඡුහනං නිස්සාය පුරිසකාරං කත්වා පට්ඨෙද්ධිවිනො
යක්ඛානුභාවෙන අත්තනො සිරිගබ්භං ඔරුය්භ සිරිසයනෙ සයිතං පච්චත්ථිකං
දිස්වා කොපං අකත්වාච අඤ්ඤමඤ්ඤං සපථං කත්වා තං මිත්තට්ඨානෙ
ධපයිත්වා ආහ -

“ආසිසෙට්ඨ පුරිසො, න නිබ්බිත්තෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහමත්තානං, යථා ඉච්ඡං තථා අහු”ති. (ජා. 1.1.51);

බත්තිවාදීජාතකෙ දුම්මෙධෙන කාසිරඤ්ඤා “කිංවාදී ත්වං සමණා”ති
පුට්ඨො “බත්තිවාදී නාමාහ”න්ති චුත්තෙ සකණ්ටකාහි කසාහි තාලෙත්වා
හත්ථපාදෙසු ඡිජ්ජමානෙසු කොපමත්තම්පි නාකාසි.

අනච්ඡරියඤ්චෙනං, යං මහල්ලකො පබ්බජ්ජුපගතො එවං කරෙය්‍ය.
චූළධම්මපාලජාතකෙ පන උත්තානසෙය්‍යකොපි සමානො -

“චන්දනරසානුලිත්තා, බාහා ඡිජ්ජන්ති ධම්මපාලස්ස;
දායාදස්ස පථබ්‍යා, පාණා මෙ දෙව රුජ්ඣන්ති”ති. (ජා. 1.5.49);

එවං විජ්ජලපමානාය මාතුයා පිතරා මහාපතාපෙන නාම රඤ්ඤා
චංසකළිරෙසු විය චතුසු හත්ථපාදෙසු ඡෙදාපිතෙසු තාවතාපි සන්තුට්ඨිං.
අනාපජ්ජිත්වා සිසමස්ස ඡින්දවාති ආණත්තෙ “අයං දානි තෙ
චිත්තපරිග්ගණ්හනකාලො, ඉදානි අම්භො ධම්මපාල, සිසච්ඡෙදාණාපකෙ පිතරි,
සිසච්ඡෙදකෙ පුරිසෙ, පරිදෙවමානාය මාතරි, අත්තනි වාති ඉමෙසු චතුසු
සමචිත්තො හොහි”ති දළ්භං සමාදානමධිට්ඨාය පදුට්ඨාකාරමත්තම්පි නාකාසි.

ඉදඤ්චාපි අනච්ඡරියමෙව, යං මනුස්සභූතො එවමකාසි. තිරච්ඡානභූතොපි
පන ඡද්දන්තො නාම වාරණො හුත්වා විසජ්ජිතෙන සල්ලෙන නාහියං විද්ධොපි
තාව අනත්ථකාරිම්හි ලුද්දකෙ චිත්තං නජ්ජද්ධංසෙසි. යථාහ -

“සමජ්ජිතො පුටුසල්ලෙන නාගො,
අදුට්ඨචිත්තො ලුද්දකං අජ්ඣාහාසි;
කිමත්ථයං කිස්ස වා සම්ම හෙනු,
මමං වධි කස්ස වායං පයොගො”ති. (ජා. 1.16.124);

එවං චත්වා ච කාසිරඤ්ඤො මහෙසියා තව දන්තානමත්ථාය පෙසිතොම්හි
හදන්තෙති චුත්තෙ තස්සා මනොරථං පුරෙන්නො
පබ්බණ්ණරස්මිනිච්ඡරණසමුජ්ජලිතවාරුසොහෙ අත්තනො දන්තෙ ඡෙත්වා
අදාසි.

මහාකපි හුත්වා අත්තනායෙව පබ්බතපපාතතො උද්ධරිතෙන පුරිසෙන -

“භක්ඛො අයං මනුස්සානං, යථෙවඤ්ඤෙ වනෙ මිගා;
යංනුනිමං වධිත්වාන, ඡාතො බාදෙය්‍ය වානරං.

“ආහිතොව ගමිස්සාමි, මංසමාදාය සම්බලං;
කන්තාරං නිත්ථරිස්සාමි, පාඨෙය්‍යං මෙ භවිස්සති” ති. (ජා. 1.16.205-206); –

එවං චිත්තෙන්වා සිලං උක්ඛිපිත්වා මත්ථකෙ සම්පදාලිතෙ අස්සුපුණ්ණෙනි
නෙත්තෙනි තං පුරිසං උදික්ඛමානො –

“මා අයෙය්‍යාසි මෙ භදන්තෙ, ත්වං නාමෙතාදිසං කරි;
ත්වං බොසි නාම දීඝාචු, අඤ්ඤං වාරෙතුමරහසි” ති. (ජා. 1.16.209); –

වත්වා තස්මිං පුරිසෙ චිත්තං අප්පදුසෙන්වා අත්තනො ව දුක්ඛං අචිත්තෙන්වා
තමෙව පුරිසං බෙමන්තභූමිං සම්පාපෙසි.

භූරිදත්තො නාම නාගරාජා භුත්වා උපොසථචිගානි අධිට්ඨාය වම්මිකමුද්ධනි
සයමානො කප්පුට්ඨානග්ගිසදිසෙන ඔසධෙන සකලසරීරෙ සිඤ්චියමානොපි
පෙළාය පක්ඛිපිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කිළාපියමානොපි තස්මිං බ්‍රාහ්මණෙ
මනොපදොසමත්තම්පි න අකාසි. යථාහ –

“පෙළාය පක්ඛිපන්තෙපි, මද්දන්තෙපි ව පාණිනා;
අලම්පානෙ න කුප්පාමි, සීලබණ්ඩහයා මමා” ති. (චරියා. 2.16);

වම්මපෙයෙය්‍යාපි නාගරාජා භුත්වා අහිතුණ්ඩිකෙන විහෙයියමානො
මනොපදොසමත්තම්පි නුප්පාදෙසි. යථාහ –

“තදාපි මං ධම්මචාරිං, උපවුත්ථඋපොසථං;
අහිතුණ්ඩිකො ගහෙන්වාන, රාජද්වාරම්හි කීළති.

“යං සො වණ්ණං චිත්තයති, නීලං පිතං ව ලොහිතං;
තස්ස චිත්තානුවත්තන්තො, හොමි චිත්තිතසන්තිහො.

“ඵලං කරෙය්‍යං උදකං, උදකම්පි ඵලං කරෙ;
යදිහං තස්ස කුප්පෙය්‍යං, බණෙන ඡාරිකං කරෙ.

“යදි චිත්තවසී හෙස්සං, පරිභායිස්සාමි සීලතො;
සීලෙන පරිහීනස්ස, උත්තමත්ථො න සිජ්ඣති” ති. (චරියා. 2.21-24);

සඬ්ඛපාලනාගරාජා හුත්වා තිබ්බිණාහි සත්තීහි අට්ඨස්සු යානෙස්ස ඔව්ඡ්ඤ්ඤාත්වා පහාරමුඛෙහි සකණ්ටකා ලතායො පච්චෙසන්වා නාසාය දළ්භං රජ්ජුං පක්ඛිපිත්වා සොළසහි භොජපුත්තෙහි කාපේනාදාය වස්භමානො ධරණීතලෙ සංසියමානසරීරො මහන්තං දුක්ඛං පච්චනුභොන්තො කුජ්ඤ්ඤාත්වා ඔලොකිතමත්තෙනෙව සබ්බෙ භොජපුත්තෙ භස්මං කාතුං සමත්ථොපි සමානො චක්ඛුං උම්මිලෙන්වා පදුට්ඨාකාරමත්තමපි න අකාසි.

යථාහ —

“වාතුද්දසිං පඤ්චදසිඤ්චලාර,
උපොසථං නිච්චමුපාවසාමි;
අථාගමුං සොළස භොජපුත්තා,
රජ්ජුං ගහෙන්වාන දළ්භඤ්ච පාසං.

“හෙන්වාන නාසං අතිකස්ස රජ්ජුං,
නයිංසු මං සම්පරිගය්හ ලුද්දා;
එතාදිසං දුක්ඛමහං තිතික්ඛං,
උපොසථං අප්පට්ඨකොපයන්තො”ති. (ජා. 2.17.180-181);

න කෙවලඤ්ච එතානෙව, අඤ්ඤානිපි මාතුපොසකජාතකාදීස්ස අනෙකානි අච්ඡරියානි අකාසි. තස්ස තෙ ඉදානි සබ්බඤ්ඤාතං පත්තං සදෙවලොකෙ කෙනවි අප්පට්ඨසමබන්තිගුණං තං භගවන්තං සත්ථාරං අපදිසතො පටිඝචිත්තං නාම උප්පාදෙතුං අතිවිය අයුත්තං අප්පතිරූපන්ති.

248. සචෙ පනස්ස එවං සත්ථු පුබ්බවරිතගුණං පච්චචෙක්ඛන්තොපි දීඝරත්තං කිලෙසානං දාසඛ්‍යං උපගතස්ස නෙව තං පටිඝං වූපසම්මති, අථානෙන අනමතග්ගියානි පච්චචෙක්ඛිතබ්බානි. තත්‍ර හි වුත්තං —

“න සො, හික්ඛචෙ, සත්තො සුලභරූපො, යො න මාතාභූතපුබ්බො,
යො න පිතාභූතපුබ්බො, යො න භාතා, යො න භගිනී, යො න පුත්තො,
යො න ධිතාභූතපුබ්බො”ති (සං. නි. 2.137-142).

තස්මා තස්මිං පුග්ගලෙ එවං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං, “අයං කිර මෙ අතීතෙ මාතා හුත්වා දසමාසෙ කුච්ඡියා පරිහරිත්වා මුත්තකරීසබ්බෙළසිඬ්ඝාණිකාදීනි හරිවන්දනං විය අප්ඵච්ඡමානා අපනෙත්වා උරෙ නච්චාපෙන්ති අඬ්ගෙන පරිහරමානා පොසෙසි, පිතා හුත්වා අප්පට්ඨසඬ්ඝපථාදීනි ගන්ත්වා වාණිජ්ජං පයොජයමානො මය්හමත්ථාය ජීවිතමපි පරිච්චජිත්වා උභතොබ්බුල්ලෙහ සඬ්ගාමෙ පටිසිත්වා නාවාය මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා අඤ්ඤානි ච දුක්ඛරානි කරිත්වා ‘පුත්තකෙ පොසෙස්සාමි’ති තෙහි තෙහි උපායෙහි ධනං සංහරිත්වා මං

පොසෙසි. භාතා, භගිනී, පුත්තො, ධිතා ච හුත්වාපි ඉදඤ්චිදඤ්චුපකාරං අකාසිති තත්‍ර මෙ නප්පතිරූපං මනං පදුසෙතු”න්ති.

249. සචෙ පන ඵලමපි චිත්තං නිබ්බාපෙතුං න සක්කොති යෙව, අථානෙන ඵලං මෙත්තානිසංසා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා - “අම්හො පබ්බජිත, නත්‍ර චුත්තං භගවතා -

‘මෙත්තාය බ්බා, භික්ඛවෙ, වෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බ්හුලිකතාය යානිකතාය චත්ථකතාය අනුට්ඨිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය එකාදසානිසංසා පාටිකඛ්බා. කතමෙ එකාදස? සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති, න පාපකං සුපිනං පස්සති, මනුස්සානං පියො භොති, අමනුස්සානං පියො භොති, දෙවතා රක්ඛන්ති, නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති, තුච්චං චිත්තං සමාධියති, මුඛවණ්ණො පසිදති, අසම්මුල්ලො කාලඛිකරොති, උත්තරිමප්පට්චිජ්ඣන්තො බ්‍රහ්මලොකුපගො භොති’ති (අ. නි. 11.15).

“සචෙ ත්වං ඉදං චිත්තං න නිබ්බාපෙස්සසි, ඉමෙහි ආනිසංසෙහි පරිබාහිරො භවිස්සසි”ති.

250. ඵලමපි නිබ්බාපෙතුං අසක්කොන්තෙන පන ධාතුචිතිබ්බොගො කාතබ්බො. කථං? “අම්හො පබ්බජිත, ත්වං එතස්ස කුජ්ඣමානො කස්ස කුජ්ඣසි? කිං කෙසානං කුජ්ඣසි, උදාහු ලොමානං, නබානං...පෙ.... මුත්තස්ස කුජ්ඣසි? අථ වා පන කෙසාදීසු පථවිධාතුයා කුජ්ඣසි, ආපොධාතුයා, තෙජොධාතුයා, වායොධාතුයා කුජ්ඣසි? යෙ වා පඤ්චක්ඛන්ධෙ ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො උපාදාය අයමායස්මා ඉත්ථන්තාමොති චුච්චති, තෙසු කිං රූපක්ඛන්ධස්ස කුජ්ඣසි, උදාහු වෙදනා සඤ්ඤා සඛ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස කුජ්ඣසි? කිං වා චක්ඛායතනස්ස කුජ්ඣසි, කිං රූපායතනස්ස කුජ්ඣසි...පෙ.... කිං මනායතනස්ස කුජ්ඣසි, කිං ධම්මායතනස්ස කුජ්ඣසි? කිං වා චක්ඛුධාතුයා කුජ්ඣසි, කිං රූපධාතුයා, කිං චක්ඛුචිඤ්ඤාණධාතුයා...පෙ.... කිං මනොධාතුයා, කිං ධම්මධාතුයා, කිං මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා”ති? ඵලඤ්චි ධාතුචිතිබ්බොගං කරොතො ආරග්ගෙ සාසපස්ස විය ආකාසෙ චිත්තකම්මස්ස විය ච කොධස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං න භොති.

251. ධාතුචිතිබ්බොගං පන කාතුං අසක්කොන්තෙන දානසංවිභාගො කාතබ්බො. අත්තනො සන්තකං පරස්ස දාතබ්බං, පරස්ස සන්තකං අත්තනා ගහෙතබ්බං. සචෙ පන පරො භින්තාජීවො භොති අපරිභොගාරහපරික්ඛාරො, අත්තනො සන්තකමෙව දාතබ්බං. තස්සෙවං කරොතො එකන්තෙනෙව තස්මිං පුග්ගලෙ ආසාතො වූපසම්මති. ඉතරස්ස ච අතීතජාතීතො පට්ඨාය අනුබන්ධොපි

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො

කොට්ඨාසාං තඨ්ඛණඤ්ඤෙව වුපසම්මති, චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ තික්ඛත්තුං වුට්ඨාපිතසෙනාසනෙන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙන “අයං, භන්තෙ, අට්ඨකභාපණග්ගනකො පත්තො මම මාතරා උපාසිකාය දින්නො ධම්මියලාභො, මහාඋපාසිකාය පුඤ්ඤලාභං කරොථා”ති වත්ථා දින්නං පත්තං ලද්ධමහාථෙරස්ස විය. එවං මහානුභාවමෙතං දානං නාම. වුත්තම්පි චෙතං -

“අදන්තදමනං දානං, දානං සබ්බත්ථසාධකං;
දානෙන පියවාය, උන්නමන්ති නමන්ති චා”ති.

252. තස්සෙවං චෙරීපුග්ගලෙ වුපසන්තපට්ඨස්ස යථා පියාතිප්පියසභායකමජ්ඣත්තෙසු, එවං තස්මිම්පි මෙත්තාවසෙන චිත්තං පවත්තති. අථානෙන පුනස්පුනං මෙත්තායන්තෙන අත්තනි පියපුග්ගලෙ මජ්ඣත්තෙ චෙරීපුග්ගලෙති චතුසු ජනෙසු සමචිත්තතං සම්පාදෙන්තෙන සීමාසම්භෙදො කාතබ්බො. තස්සිදං ලක්ඛණං, සචෙ ඉමස්මිං පුග්ගලෙ පියමජ්ඣත්තචෙරීහි සද්ධිං අත්තචතුත්ථෙ එකස්මිං පදෙසෙ නිසින්නෙ චොරා ආගන්ත්වා “භන්තෙ, එකං හික්ඛුං අම්භාකං දෙථා”ති වත්ථා “කිං කාරණා”ති වුත්තෙ “තං මාරෙත්වා ගලලොහිතං ගහෙත්වා බලිකරණත්ථායා”ති වදෙය්‍යං, තත්‍ර චෙසො හික්ඛු “අසුකං චා අසුකං චා ගණ්හන්තු”ති චිත්තෙය්‍ය, අකතොච හොති සීමාසම්භෙදො. සචෙපි “මං ගණ්හන්තු, මා ඉමෙ තයො”තිපි චිත්තෙය්‍ය, අකතොච හොති සීමාසම්භෙදො. කස්මා? යස්ස යස්ස හි ගහණම්චජති, තස්ස තස්ස අහිතෙසි හොති, ඉතරෙසංයෙව හිතෙසි හොති.

යදා පන චතුන්නං ජනානමන්තරෙ එකම්පි චොරානං දාතබ්බං න පස්සති, අත්තනි ච තෙසු ච තීසු ජනෙසු සමමෙව චිත්තං පවත්තෙති, කතො හොති සීමාසම්භෙදො. තෙනාහු පොරාණා -

“අත්තනි හිතමජ්ඣත්තෙ, අහිතෙ ච චතුබ්බිධෙ;
යදා පස්සති නානත්තං, හිතචිත්තොච පාණිනං.

“න නිකාමලාභී මෙත්තාය, කුසලීති පවුච්චති;
යදා චතස්සො සීමායො, සම්භින්නා හොන්ති හික්ඛුනො.

“සමං ඵරති මෙත්තාය, සබ්බලොකං සදෙවකං;
මහාවිසෙසො පුරිමෙන, යස්ස සීමා න ඤායති”ති.

253. එවං සීමාසම්භෙදසමකාලමෙව ච ඉමිනා හික්ඛුනා නිමිත්තඤ්ච උපචාරඤ්ච ලද්ධං හොති. සීමාසම්භෙදෙ පන කතෙ තමෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලිකරොන්තො අප්පකසිරෙනෙව පථවීකසිණෙ වුත්තනෙයෙනෙව අප්පනං පාපුණාති.

විසුද්ධිමග්ගො

පට්ඨානාංගො

බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො

එත්තාවතානෙන

අධිගතං

හොති

පඤ්චඩ්ගවිජ්ජනීනං

පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතං තිව්ධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං පට්ඨමජ්ඣානං මෙත්තාසහගතං. අධිගතෙ ච තස්මිං තදෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො අනුපුබ්බෙන චතුක්කනයෙ දුතියතතියජ්ඣානානි, පඤ්චකනයෙ දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානානි ච පාපුණාති.

සො හි පට්ඨමජ්ඣානාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති. තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අඛ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති (විභ. 642; දී. නි. 1.556). පට්ඨමජ්ඣානාදිවසෙන අප්පනාප්පත්තවිත්තස්සෙව හි අයං විකුබ්බතා සම්පජ්ජති.

254. එත්ථ ච මෙත්තාසහගතෙනාති මෙත්තාය සමන්තාගතෙන. චෙතසාති විත්තෙන. එකං දිසන්ති එකමෙකිස්සා දිසාය පට්ඨමපරිග්ගහිතං සත්තං උපාදාය එකදිසාපරියාපන්නසත්තඵරණවසෙන චුත්තං. ඵරිත්වාති චුඡිත්වා ආරම්භං කත්වා. විහරතීති බ්‍රහ්මවිහාරාධිට්ඨිතං ඉරියාපථවිහාරං පවත්තෙති. තථා දුතියන්ති යථා පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු යංකිඤ්චි එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථෙව තදනන්තරං දුතියං තතියං චතුත්ථඤ්චාති අත්ථො. ඉති උද්ධන්ති එතෙනෙව නයෙන උපරිමං දිසන්ති චුත්තං හොති. අධො තිරියන්ති අධොදිසම්පි තිරියංදිසම්පි එවමෙව. තත්ථ ච අධොති හෙට්ඨා. තිරියන්ති අනුදිසාසු. එවං සබ්බදිසාසු අස්සමණ්ඩලෙ අස්සම්ච මෙත්තාසහගතං විත්තං සාරෙතිපි පච්චාසාරෙතිපිති. එත්තාවතා එකං දිසං පරිග්ගහෙත්වා ඔධිසො මෙත්තාඵරණං දස්සිතං.

සබ්බධීතිආදි පන අනොධිසො දස්සනත්ථං චුත්තං. තත්ථ සබ්බධීති සබ්බත්ථං. සබ්බත්තතායාති සබ්බබ්‍රහ්ම භීනමජ්ඣක්කට්ඨමිත්තසපත්තමජ්ඣාත්තාදිජ්ජහෙදෙසු අත්තතාය. “අයං පරසත්තො”ති විභාගං අකත්වා අත්තසමතායාති චුත්තං හොති. අථ වා සබ්බත්තතායාති සබ්බෙන විත්තභාගෙන ඊසකම්පි බහි අවික්ඛිපමානොති චුත්තං හොති. සබ්බාවන්තන්ති සබ්බසත්තවන්තං, සබ්බසත්තයුත්තන්ති අත්ථො. ලොකන්ති සත්තලොකං. විපුලෙනාතිඵවමාදිපරියායදස්සනතො පනෙත්ථ පුන මෙත්තාසහගතෙනාති චුත්තං. යස්මා වා එත්ථ ඔධිසො ඵරණෙ විය පුන තථාසද්දො ඉතිසද්දො වා න චුත්තො, තස්මා පුන මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාති චුත්තං. නිගමවසෙන වා එතං චුත්තං. විපුලෙනාති එත්ථ ච ඵරණවසෙන විපුලතා දට්ඨබ්බා. භූමිවසෙන පන එතං මහග්ගතං පගුණවසෙන ච අප්පමාණසත්තාරම්භණවසෙන ච අප්පමාණං, ඛ්‍යාපාදපච්චිත්ථිකප්පහානෙන අවෙරං, දොමනස්සප්පහානතො අඛ්‍යාපජ්ජං,

නිද්දුක්ඛන්ති චුත්තං හොති. අයං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාතිආදිනා නායෙන චුත්තාය විකුබ්බනාය අත්ථො.

255. යථා වායං අප්පනාප්පත්තවිත්තස්සෙව විකුබ්බනා සම්පජ්ජති, තථා යම්පි පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 2.22) “පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති, සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති, දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති”ති චුත්තං, තම්පි අප්පනාප්පත්තවිත්තස්සෙව සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ච සබ්බෙ සත්තා අවෙරා අඛ්‍යාපජ්ජා අනිසා සුඛි අත්තානං පරිහරන්තු, සබ්බෙ පාණා, සබ්බෙ භූතා, සබ්බෙ පුග්ගලා, සබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තුති ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති වෙදිතබ්බා.

සබ්බා ඉත්ථීයො අවෙරා...පෙ.... අත්තානං පරිහරන්තු, සබ්බෙ පුරිසා, සබ්බෙ අරියා, සබ්බෙ අනරියා, සබ්බෙ දෙවා, සබ්බෙ මනුස්සා, සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තුති ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති වෙදිතබ්බා.

සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා...පෙ.... අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පච්ඡිමාය දිසාය, සබ්බෙ උත්තරාය දිසාය, සබ්බෙ දක්ඛිණාය දිසාය, සබ්බෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, සබ්බෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය, සබ්බෙ උත්තරාය අනුදිසාය, සබ්බෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය, සබ්බෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය, සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය පාණා, භූතා, පුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්නා, අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බා පුරත්ථිමාය දිසාය ඉත්ථීයො, සබ්බෙ පුරිසා, අරියා, අනරියා, දෙවා, මනුස්සා, විනිපාතිකා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බා පච්ඡිමාය දිසාය, උත්තරාය, දක්ඛිණාය, පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, පච්ඡිමාය, උත්තරාය, දක්ඛිණාය අනුදිසාය, හෙට්ඨිමාය දිසාය, උපරිමාය දිසාය ඉත්ථීයො...පෙ.... විනිපාතිකා අවෙරා අඛ්‍යාපජ්ජා අනිසා සුඛි අත්තානං පරිහරන්තුති ඉමෙහි දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති වෙදිතබ්බා.

256. තත්ථ සබ්බෙති අනවසෙසපරියාදානමෙතං. සත්තාති රූපාදිසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගෙන සත්තා විසත්තාති සත්තා. චුත්තඤ්ඤානං භගවතා –

“රූපෙ ඛො, රාධ, යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා, තත්‍ර සත්තො, තත්‍ර විසත්තො, තස්මා සත්තොති චුච්චති... වෙදනාය... සඤ්ඤාය... සඬ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ යො ඡන්දො යො රාගො යා

නන්දී යා තණ්හා, තත්‍ර සත්තො, තත්‍ර විසත්තො, තස්මා සත්තොති
වුවචති”ති (සං. නි. 3.161).

රුළුභීසද්දෙන පන චිතරාගෙසුපි අයං වොහාරො චත්තතිසෙව, විලිචමයෙපි
බීජනිවිසෙසෙ තාලවණ්ටවොහාරො විය. අක්ඛරචිත්තකා පන අත්ථං
අවිචාරෙත්වා නාමමත්තමෙතන්ති ඉච්ඡන්ති. යෙපි අත්ථං විචාරෙත්ති, තෙ
සත්වයොගෙන සත්තාති ඉච්ඡන්ති.

පාණනතාය පාණා, අස්සාසපස්සාසායත්තවුත්තිතායාති අත්ථො. භූතත්තා
භූතා, සංභූතත්තා අභිනිබ්බත්තත්තාති අත්ථො. පුත්ති වුවචති නිරයො. තස්මිං
ගලන්තිති පුග්ගලා, ගච්ඡන්තිති අත්ථො. අත්තභාවො වුවචති සරීරං.
බන්ධපඤ්චකමෙව වා, තමුපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්තසම්භවතො. තස්මිං
අත්තභාවෙ පරියාපන්තාති අත්තභාවපරියාපන්තා. පරියාපන්තාති පරිච්ඡින්නා,
අත්තොගධාති අත්ථො.

යථා ච සත්තාති වචනං, එවං සෙසානිපි රුළුභීවසෙන ආරොපෙත්වා
සබ්බානෙතානාති සබ්බසත්තවෙචචනානීති වෙදිතබ්බානි. කාමඤ්ච අඤ්ඤානිපි
සබ්බෙ ඡන්තු සබ්බෙ ජීවාතිආදීනි සබ්බසත්තවෙචචනානි අත්ථී, පාකට්ඨසෙන
පන ඉමානෙව පඤ්ච ගහෙත්වා “පඤ්චභාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තා
වෙතොවිමුත්ති”ති වුත්තං.

යෙ පන සත්තා පාණාතිආදීනං න කෙවලං වචනමත්තතොව, අථ බො
අත්ථතොපි නානත්තමෙව ඉච්ඡෙය්‍යං, තෙසං අනොධිසොඵරණා විරුජ්ඣති,
තස්මා තථා අත්ථං අගහෙත්වා ඉමෙසු පඤ්චසු ආකාරෙසු අඤ්ඤතරවසෙන
අනොධිසො මෙත්තා ඵරිතබ්බා.

257. එත්ථ ච සබ්බෙ සත්තා අවෙරා භොන්තුති අයමෙකා අප්පනා.
අබ්‍යාපජ්ජා භොන්තුති අයමෙකා අප්පනා. අබ්‍යාපජ්ජාති බ්‍යාපාදරහිතා. අනිසා
භොන්තුති අයමෙකා අප්පනා. අනිසාති නිද්දුක්ඛා. සුඛි අත්තානං පරිහරන්තුති
අයමෙකා අප්පනා. තස්මා ඉමෙසුපි පදෙසු යං යං පාකට්ඨං භොති, තස්ස තස්ස
වසෙන මෙත්තා ඵරිතබ්බා. ඉති පඤ්චසු ආකාරෙසු චතුත්තං අප්පනානං වසෙන
අනොධිසොඵරණෙ විසති අප්පනා භොන්ති.

ඔධිසොඵරණෙ පන සත්තසු ආකාරෙසු චතුත්තං වසෙන අට්ඨවිසති. එත්ථ
ච ඉත්ථීයො පුරිසාති ලිඛිගවසෙන වුත්තං. අරියා අනරියාති
අරියපුපුජ්ජනවසෙන. දෙවා මත්‍රස්සා විනිපාතිකාති උපපත්තිවසෙන.

දිසාඵරණෙ පන සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තාතිආදීනා නයෙන
එකමෙකිස්සා දිසාය විසති විසති කත්වා ද්වෙසනාති, සබ්බා පුරත්ථිමාය දිසාය

ඉත්ථි යොති ආදිනා න යෙන එකමෙකිස්සා දිසාය අට්ඨවිසති අට්ඨවිසති කත්වා අසීති ද්වෙසතානීති චත්තාරි සතානි අසීති ච අප්පනා. ඉති සබ්බානිපි පටිසම්භිදායං චුත්තානි අට්ඨවිසාධිකානි පඤ්ච අප්පනාසතානීති.

ඉති එතාසු අප්පනාසු යස්ස කස්සපි වසෙන මෙත්තං වෙතොවිමුත්තිං භාවෙත්වා අයං යොගාවචරො “සුඛං සුපතී”ති ආදිනා න යෙන චුත්තෙ එකාදසානිසංසෙ පටිලහති.

258. තත්ථ සුඛං සුපතීති යථා සෙසා ජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුඛං සුපති. නිද්දං ඔක්කන්තොපි සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති.

සුඛං පටිබුජ්ඣතීති යථා අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති, එවං අප්පටිබුජ්ඣත්වා විකසමානම්ච පදුමං සුඛං නිබ්බිකාරං පටිබුජ්ඣති.

න පාපකං සුපිනං පස්සතීති සුපිනං පස්සන්තොපි හද්දකමෙව සුපිනං පස්සති, චෙතියං චන්දන්තො විය පූජං කරොන්තො විය ධම්මං සුඤ්ඤන්තො විය ච හොති. යථා පන අඤ්ඤෙ අත්තානං වොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය වාළෙහි උපද්ද්වතං විය පපාතෙ පතන්තං විය ච පස්සන්ති, එවං පාපකං සුපිනං න පස්සති.

මනුස්සානං පියො හොතීති උරෙ ආමුත්තමුත්තාභාරො විය සීසෙ පිළන්ධමාලා විය ච මනුස්සානං පියො හොති මනාපො.

අමනුස්සානං පියො හොතීති යථෙව මනුස්සානං, එවං අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය.

සො කිර පාටලිපුත්තෙ කුටුම්භියො අහොසි. සො තත්ථෙව වසමානො අස්සොසි “තම්බපණ්ණිදීපො කිර චෙතියමාලාලඬිකතො කාසාවපජ්ජොතො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙයෙව එත්ථ සක්කා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා උතුසජ්ජායං සෙනාසනසජ්ජායං පුග්ගලසජ්ජායං ධම්මස්සවනසජ්ජායන්ති සබ්බමෙත්ථ සුලභ”න්ති.

සො අත්තනො හොගක්ඛන්ධං පුත්තදාරස්ස නිය්‍යාදෙන්වා දුස්සන්තෙ බද්ධෙන එකකභාපණෙනෙව සරා නික්ඛමිත්වා සමුද්දතීරෙ නාවං උදික්ඛමානො එකමාසං වසී. සො වොහාරකුසලතාය ඉමස්මිං යානෙ භණ්ඩං කිණිත්වා අසුකස්මිං වික්කිණන්තො ධම්මිකාය වණ්ණජ්ජාය තෙනෙවත්තරමාසෙන සහස්සං අභිසංහරී. අනුපුබ්බෙන මහාවිහාරං ආගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචී.

සො පබ්බාජනත්ථාය සීමං නීතො තං සහස්සත්ථවිකං ඔවට්ටිකන්තරෙන භූමියං පාතෙසි. “කීමෙන”න්ති ච චුත්තෙ “කභාපණසහස්සං, හන්තෙ”ති වත්වා “උපාසක, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය න සක්කා විචාරෙතුං, ඉදානෙවෙනං විචාරෙහී”ති චුත්තෙ “විසාඛස්ස පබ්බජ්ජට්ඨානමාගතා මා රිත්තහත්ථා ගමිංසු”ති මුඤ්චිත්වා සීමාමාළකෙ විජ්ජකිරිත්වා පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො.

සො පඤ්චවස්සො භුත්වා ද්වෙමාතිකා පගුණා කත්වා පචාරෙත්වා අත්තනො සජ්ජායං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකෙකස්මිං විහාරෙ වත්තාරො මාසෙ කත්වා සමජ්ජවත්තවාසං වසමානො වරි. එවං වරමානො –

වනන්තරෙ යීතො ථෙරො, විසාඛො ගජ්ජමානකො;
අත්තනො ගුණමෙසන්නො, ඉමමත්ථං අභාසථ.

“යාවතා උපසම්පන්නො, යාවතා ඉධ ආගතො;
එත්ථන්තරෙ බලිතං නත්ථී, අහො ලාභා තෙ මාරිසා”ති.

සො චිත්තලපබ්බතවිහාරං ගච්ඡන්තො ද්වෙධා පථං පත්වා “අයං නු බො මග්ගො උදාහු අය”න්ති චිත්තයන්තො අට්ඨාසි. අථස්ස පබ්බතෙ අධිවත්ථා දෙවතා හත්ථං පසාරෙත්වා “එස මග්ගො”ති වත්වා දස්සෙති. සො චිත්තලපබ්බතවිහාරං ගන්ත්වා තත්ථ වත්තාරො මාසෙ වසිත්වා පච්චුසෙ ගමිස්සාමීති චිත්තෙත්වා නිපජ්ජී. වඩ්ඤාමසීසෙ මණිලරුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා සොපානඵලකෙ නිසීදිත්වා පරොදි.

ථෙරො “කො එසො”ති ආහ. අහං, හන්තෙ, මණිලියාති. කිස්ස රොදසීති? තුම්භාකං ගමනං පටිච්චාති. මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්භාකං කො ගුණොති? තුම්භෙසු, හන්තෙ, ඉධ වසන්තෙසු අමනුස්සා අඤ්ඤාමඤ්ඤං මෙත්තං පටිලහන්ති, තෙ දාති තුම්භෙසු ගතෙසු කලහං කරිස්සන්ති, දුට්ඨුල්ලමපි කථයිස්සන්ති. ථෙරො “සචෙ මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්භාකං එසුචිහාරො හොති, සුන්දර”න්ති වත්වා අඤ්ඤෙපි වත්තාරො මාසෙ තත්ථෙව වසිත්වා පුන තථෙව ගමනවිත්තං උජ්ජාදෙසි. දෙවතාපි පුන තථෙව පරොදි. එතෙනෙවුපායෙන ථෙරො තත්ථෙව වසිත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බාසීති එවං මෙත්තාවිහාරී භික්ඛු අමනුස්සානං පියො හොති.

දෙවතා රක්ඛන්තීති පුත්තමිව මාතෘපිතරො දෙවතා රක්ඛන්ති.

නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතීති මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා, සංයුත්තභාණකචුළසිවත්ථෙරස්සෙව විසං වා, සංකිච්චසාමණෙරස්සෙව සත්ථං වා න කමති, න පවිසති. නාස්ස කායං

විකොපෙතීති චූත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථයන්ති. එකා කිර ධෙනු වච්ඡකස්ස ඛිරධාරං මුඤ්චමානා අට්ඨාසි. එකො ලුද්දකො තං විජ්ඣස්සාමීති හත්ථෙන සම්පරිවත්තෙත්වා දීඝදණ්ඩසත්තිං මුඤ්චි. සා තස්සා සරීරං ආභවිව තාලපණ්ණං විය පවට්ඨමානා ගතා, නෙව උපචාරබලෙන, න අප්පනාබලෙන, කෙවලං වච්ඡකෙ බලවපියවත්තතාය. එවං මහානුභාවා මෙත්තාති.

තුච්චං චිත්තං සමාධියතීති මෙත්තාවිහාරිනො බිජ්ජමෙව චිත්තං සමාධියති, නත්ථි තස්ස දන්ධායිතත්තං.

මුඛවණ්ණො විජ්ජසීදතීති බන්ධනා පචුත්තං තාලපක්කං විය වස්ස විජ්ජසන්තවණ්ණං මුඛං හොති.

අසම්මුල්ලො කාලඬකරොතීති මෙත්තාවිහාරිනො සම්මොහමරණං නාම නත්ථි, අසම්මුල්ලොව නිද්දං ඔක්කමන්තො විය කාලං කරොති.

උත්තරිමප්පට්ඨිජ්ඣන්තොති මෙත්තාසමාපත්තිනො උත්තරිං අරහත්තං අධිගන්තුං අසක්කොන්තො ඉතො චචිත්වා සුත්තප්පබුද්ධො විය බ්‍රහ්මලොකමුපපජ්ජති.

අයං මෙත්තාභාවනායං විත්ථාරකථා.

කරුණාභාවනාකථා

259. කරුණං භාවෙතුකාමෙන පන නික්කරුණතාය ආදීනවං කරුණාය ව ආනිසංසං පච්චචෙක්ඛිත්වා කරුණාභාවනා ආරභිතබ්බා. තඤ්ච පන ආරභන්තෙන පට්ඨං පියපුග්ගලාදීසු න ආරභිතබ්බා. පියො හි පියට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති. අතිජ්ජියසභායකො අතිජ්ජියසභායකට්ඨානෙයෙව. මජ්ඣන්තො මජ්ඣන්තට්ඨානෙයෙව. අජ්ජියො අජ්ජියට්ඨානෙයෙව. චෙරී චෙරීට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති. ලිඬගවිසභාගකාලකතා අබෙත්තමෙව.

“කථඤ්ච භික්ඛු කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යාථාපි නාම එකං පුග්ගලං දුග්ගතං දුරුපෙනං දිස්වා කරුණායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බසත්තෙ කරුණාය ඵරති”ති විහඬිගෙ (විහ. 653) පන චූත්තත්තා සබ්බපට්ඨං තාව කිඤ්චිදෙව කරුණායිතබ්බරූපං පරමකිච්ඡප්පත්තං දුග්ගතං දුරුපෙනං කපණුපුරිසං ඡින්නාහාරං කපාලං පුරතො යපෙත්වා අනාථසාලාය නිසින්තං හත්ථපාදෙහි පග්ගරන්තකිම්මිගණං අට්ඨස්සරං කරොන්තං දිස්වා “කිච්ඡං වතායං සත්තො ආපන්තො, අප්පෙව නාම ඉමම්හා දුක්ඛා මුච්චෙය්‍යා”ති කරුණා පවත්තෙතබ්බා. තං අලභන්තෙන සුඛිතොපි පාපකාරී පුග්ගලො වජ්ඣකන උපමෙත්වා කරුණායිතබ්බො.

කථං? සෙය්‍යාථාපි සහ භණ්ඩෙන ගහිතවොරං “වට්ඨෙට්ඨ න”න්ති රක්ඛෙඤ්ඤා ආණාය රාජපුරිසා ඛන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ පහාරසතානි දෙන්තා ආසාතනං නෙත්ති. තස්ස මනුස්සා බාදනීයමිපි භොජනීයමිපි මාලාගන්ධවිලෙපනතම්බුලානිපි දෙන්ති. කිඤ්චාපි සො තානි බාදන්තො වෙව පරිභුඤ්ජන්තො ච සුඛිතො භොගසමප්පිතො විය ගච්ඡති, අථ ඛො තං නෙව කොචි “සුඛිතො අයං මහාභොගො”ති මඤ්ඤති, අඤ්ඤදත්ථු “අයං වරාකො ඉදානි මරිස්සති, යං යදෙව හි අයං පදං නික්ඛිපති, තෙන තෙන සන්තිකෙ මරණස්ස භොති”ති තං ජනො කරුණායති. එවමෙව කරුණාකම්මට්ඨානිකෙන හික්ඛුනා සුඛිතොපි පුග්ගලො එවං කරුණායිතඛිබ්බො “අයං වරාකො කිඤ්චාපි ඉදානි සුඛිතො සුසප්පිතො භොගෙ පරිභුඤ්ජති, අථ ඛො තිසු ද්වාරෙසු එකෙනාපි කතස්ස කල්‍යාණකම්මස්ස අභාවා ඉදානි අපායෙසු අනප්පකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදිස්සති”ති.

එවං තං පුග්ගලං කරුණායිත්වා තතො පරං එතෙනෙව උපායෙන පියපුග්ගලෙ, තතො මජ්ඣිමනෙ, තතො වෙරිමිහීති අනුක්කමෙන කරුණා පවත්තෙතඛිබ්බා. සථෙ පනස්ස පුඛිබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව වෙරිමිහි පටිසං උප්පජ්ජති, තං මෙත්තාය චුත්තනයෙනෙව වූපසමෙතඛිබ්බං. යොපි චෙත්ථ කතකුසලො භොති, තමිපි ඤාතිරොගභොගඛාසනාදීනං අඤ්ඤතරෙන ඛාසනෙන සමන්තාගතං දිස්වා වා සුත්වා වා තෙසං අභාවෙපි වට්ඨදුක්ඛං අනතික්කන්තත්තා “දුක්ඛිතොව අය”න්ති එවං සඛිබ්බාපි කරුණායිත්වා චුත්තනයෙනෙව අත්තනි පියපුග්ගලෙ මජ්ඣිමනෙ වෙරිමිහීති චතුසු ජනෙසු සීමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවන්තෙන භාවෙන්තෙන බහුලිකරොත්තෙන මෙත්තාය චුත්තනයෙනෙව තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනා වඩ්ඪෙතඛිබ්බා.

අභිගුත්තරට්ඨකථායං පන පඨමං වෙරිපුග්ගලො කරුණායිතඛිබ්බො, තස්මිං චිත්තං මුදුං කත්වා දුග්ගතො, තතො පියපුග්ගලො, තතො අත්තානි අයං කමො චුත්තො, සො “දුග්ගතං දුරුපෙත”න්ති පාළියා න සමෙති, තස්මා චුත්තනයෙනෙවෙත්ථ භාවනමාරහිත්වා සීමාසම්භෙදං කත්වා අප්පනා වඩ්ඪෙතඛිබ්බා. තතො පරං “පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා”ති අයං විකුඛ්ඛනා, “සුඛං සුපතී”ති ආදයො ආනිසංසා ච මෙත්තායං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බාති.

අයං කරුණාභාවනාය චිත්ථාරකථා.

මුද්දිතාභාවනාකථා

260. මුද්දිතාභාවනං ආරහන්තෙනාපි න පට්ඨං පියපුග්ගලාදීසු ආරහිතබ්බා. න හි පියො පියභාවමත්තෙනෙව මුද්දිතාය පදට්ඨානං හොති, පගෙව මජ්ඣන්තවෙරිනො. ලිඛිගවිසභාගකාලකතා අබ්බන්තමෙව.

අනිජ්ජිසසභායකො පන සියා පදට්ඨානං, යො අට්ඨකථායං සොණ්ඩසභායොති චුත්තො. සො හි මුද්දිතමුද්දිතොව හොති, පට්ඨං හසින්වා පච්ඡා කපෙති, තස්මා සො වා පට්ඨං මුද්දිතාය ඵරිතබ්බො. පියපුග්ගලං වා සුඛිතං සජ්ජිතං මොදමානං දිස්වා වා සුත්වා වා “මොදති වතායං සත්තො, අහො සාධු අහො සුට්ඨු”ති මුද්දිතා උජ්ජාදෙනබ්බා. ඉමමෙව හි අත්ථවසං පටිච්ච විහඬිගෙ (විහ. 663) චුත්තං “කථංඤ්ච හික්ඛු මුද්දිතාසහගතෙන චෙතසා ඵකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යාපි නාම ඵකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මුද්දිතො අස්ස, ඵවමෙව සබ්බසත්තෙ මුද්දිතාය ඵරති”ති.

සවෙපිස්ස සො සොණ්ඩසභායො වා පියපුග්ගලො වා අතීතෙ සුඛිතො අහොසි, සම්පති පන දුග්ගතො දුරුපෙනො, අතීතමෙව චස්ස සුඛිතභාවං අනුස්සරිත්වා “ඵස අතීතෙ ඵවං මහාභොගො මහාපරිවාරො නිච්චජ්ජමුද්දිතො අහොසි”ති තමෙවස්ස මුද්දිතාකාරං ගහෙත්වා මුද්දිතා උජ්ජාදෙනබ්බා “අනාගතෙ වා පන පුන තං සම්පත්තිං ලභිත්වා හත්ථික්ඛන්ධඅස්සපිට්ඨිසුචණ්ණසිවිකාදිහි විවරිස්සති”ති අනාගතමිපිස්ස මුද්දිතාකාරං ගහෙත්වා මුද්දිතා උජ්ජාදෙනබ්බා.

ඵවං පියපුග්ගලෙ මුද්දිතං උජ්ජාදෙත්වා අථ මජ්ඣන්තෙ තතො වෙරිමහිති අනුක්කමෙන මුද්දිතා පවත්තෙතබ්බා. අජ්ජනා වඩ්ඤෙතබ්බා. සවෙ පනස්ස පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව වෙරිමහි පටිසං උජ්ජජ්ජති, තං මෙත්තායං චුත්තනයෙනෙව වූපසමෙත්වා “ඉමෙසු ව තිසු අත්තති වා”ති චතුසු ජනෙසු සමචිත්තතාය සිමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවන්තෙන භාවෙන්තෙන බහුලිකරොන්තෙන මෙත්තායං චුත්තනයෙනෙව තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙනෙව අජ්ජනා වඩ්ඤෙතබ්බා. තතො පරං “පඤ්චභාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා සත්තභාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා දසභාකාරෙහි දිසාඵරණා”ති අයං විකුබ්බනා, “සුඛං සුපතී”ති ආදයො ආනිසංසා ව මෙත්තායං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

අයං මුද්දිතාභාවනාය විත්ථාරකථා.

උපෙක්ඛාභාවනාකථා

261. උපෙක්ඛාභාවනං භාවෙතුකාමෙන පන මෙත්තාදීසු පටිලද්ධතිකචතුක්කජ්ඣානෙන පගුණතනියජ්ඣානා වූට්ඨාය “සුඛිතා හොන්තු”ති ආදිවසෙන සත්තකෙලායනමනසිකාරයුත්තත්තා,

පටිඝානුනයසමීපචාරිත්තා, සොමනස්සයොගෙන ඔලාරිකත්තා ච පුරිමාසු ආදීනවං, සන්තසභාවත්තා උපෙක්ඛාය ආනිසංසඤ්ච දිස්වා ය්වාස්ස පකතිමජ්ඣන්තො පුග්ගලො, තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා උපෙක්ඛා උප්පාදෙනබ්බා. තතො පියපුග්ගලාදීසු. වුත්තඤ්ඤෙනං “කථංඤ්ච භික්ඛු උපෙක්ඛාසභගතෙන චෙතසා එකං දිසං එරිත්වා විහරති? සෙය්‍යාථාපි නාම එකං පුග්ගලං නෙව මනාපං න අමනාපං දිස්වා උපෙක්ඛකො අස්ස, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ උපෙක්ඛාය ඵරති”ති (විහ. 673).

තස්මා වුත්තනයෙන මජ්ඣන්තපුග්ගලෙ උපෙක්ඛං උප්පාදෙන්වා අථ පියපුග්ගලෙ, තතො සොණ්ඩසභායකෙ, තතො චෙරිමහිති එවං “ඉමෙසු ච තීසු අත්තනි වා”ති සබ්බත්ථ මජ්ඣන්තවසෙන සිමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවිතබ්බං භාවෙතබ්බං බහුලීකාතබ්බං. තස්සෙවං කරොතො පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව චතුත්ථජ්ඣානං උප්පජ්ජති.

කිං පනෙතං පථවීකසිණාදීසු උප්පන්නතතියජ්ඣානස්සාපි උප්පජ්ජති? නුප්පජ්ජති. කස්මා? ආරම්මණවිසභාගතාය. මෙත්තාදීසු උප්පන්නතතියජ්ඣානස්සෙව පන උප්පජ්ජති, ආරම්මණසභාගතායාති. තතො පරං පන විකුබ්බතා ච ආනිසංසපටිලාහො ච මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව චෙදිතබ්බොති.

අයං උපෙක්ඛාභාවනාය විත්ථාරකථා.

පකිණ්ණකකථා

262.

බ්‍රහ්මුත්තමෙන කථිතෙ, බ්‍රහ්මවිහාරෙ ඉමෙ ඉති විදිත්වා;
භියොයා එතෙසු අයං, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

එතාසු හි මෙත්තාකරුණාමුදිතාඋපෙක්ඛාසු අත්ථතො තාව මෙජ්ජතිති මෙත්තා, සිනිස්හතිති අත්ථො. මිත්තෙ වා හවා, මිත්තස්ස වා එසා පවත්තිතිපි මෙත්තා. පරදුක්ඛෙ සති සාධුනං හදයකම්පනං කරොතීති කරුණා. කිණාති වා පරදුක්ඛං හිංසති විනාසෙතිති කරුණා. කිරියති වා දුක්ඛිතෙසු ඵරණවසෙන පසාරියතිති කරුණා. මොදන්ති තාය තංසමච්ඡිගිනො, සයං වා මොදති, මොදනමත්තමෙව වා තන්ති මුදිතා. “අවෙරා හොන්තු”ති ආදිබ්‍යාපාරජ්ජහානෙන මජ්ඣන්තභාවුපගමනෙන ච උපෙක්ඛතීති උපෙක්ඛා.

263. ලක්ඛණාදිතො පනෙත්ථ භිතාකාරජ්ජවත්තිලක්ඛණා මෙත්තා,
භිතුපසංභාරරසා, ආසාතවිනයපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො
 මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. බ්‍යාපාදුපසමො එතිස්සා සම්පත්ති,
 සිනෙහසම්භවො විපත්ති. දුක්ඛාපනයනාකාරජ්ජවත්තිලක්ඛණා කරුණා,
 පරදුක්ඛාසහනරසා, අවිහිංසාපච්චුපට්ඨානා, දුක්ඛාභිභූතානං
 අනාථභාවදස්සනපදට්ඨානා. විහිංසුපසමො තස්සා සම්පත්ති, සොකසම්භවො
 විපත්ති. පමොදනලක්ඛණා මුදිතා, අනිස්සායනරසා, අරතිවිසාතපච්චුපට්ඨානා,
 සත්තානං සම්පත්තිදස්සනපදට්ඨානා. අරතිවූපසමො තස්සා සම්පත්ති,
 පහාසසම්භවො විපත්ති. සත්තෙසු මජ්ඣන්තාකාරජ්ජවත්තිලක්ඛණා
 උපෙක්ඛා, සත්තෙසු සමභාවදස්සනරසා, පටිසානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා,
 “කම්මස්සකා සත්තා, තෙ කස්ස රූපියා සුඛිතා වා භවිස්සන්ති, දුක්ඛතො වා
 මුච්චිස්සන්ති, පත්තසම්පත්තිතො වා න පරිභායිස්සන්ති”ති එවං
 පවත්තකම්මස්සකතාදස්සනපදට්ඨානා. පටිසානුනයවූපසමො තස්සා සම්පත්ති,
 ගෙහසිතාය අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය සම්භවො විපත්ති.

264. චතුත්තම්පි පනෙනෙසං බ්‍රහ්මවිහාරානං විපස්සනාසුඛඤ්ඤාවෙච
 භවසම්පත්ති ච සාධාරණජ්ජයොජනං. බ්‍යාපාදාදිපටිසාතො ආවෙණිකං.
 බ්‍යාපාදපටිසාතජ්ජයොජනා හෙත්ථ මෙත්තා.
 විහිංසාඅරතිරාගපටිසාතජ්ජයොජනා ඉතරා. චුත්තම්පි චෙතං -

“නිස්සරණඤ්ඤෙතං, ආවුසො, බ්‍යාපාදස්ස යදිදං මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති.
 නිස්සරණඤ්ඤෙතං, ආවුසො, විහෙසාය යදිදං කරුණා චෙතොවිමුත්ති.
 නිස්සරණඤ්ඤෙතං, ආවුසො, අරතියා යදිදං මුදිතා චෙතොවිමුත්ති.
 නිස්සරණඤ්ඤෙතං, ආවුසො, රාගස්ස යදිදං උපෙක්ඛා චෙතොවිමුත්ති”ති (දී.
 නි. 3.326; අ. නි. 6.13).

265. එකෙකස්ස චෙත්ථ ආසන්නදුරවසෙන ද්වෙ ද්වෙ පච්චත්ථිකා.
 මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස හි සමීපවාරො විය පුරිසස්ස සපත්තො
 ගුණදස්සනසභාගතාය රාගො ආසන්නපච්චත්ථිකො, සො ලහුං ඔතාරං ලහති,
 තස්මා තතො සුට්ඨු මෙත්තා රක්ඛිතඛබ්බා. පඛබ්බාදිගහනනිස්සිතො විය පුරිසස්ස
 සපත්තො සභාගවිසභාගතාය බ්‍යාපාදො දුරපච්චත්ථිකො, තස්මා තතො
 නිබ්භයෙන මෙත්තායිතඛබ්බං. මෙත්තායිස්සති ච නාම, කොපඤ්ච කරිස්සතීති
 අට්ඨානමෙතං.

කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස “චක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං
 මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං අජ්ජට්ඨාහං වා
 අජ්ජට්ඨාහතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං
 විපරිණං සමනුස්සරතො උජ්ජජ්ජති දොමනස්සං, යං එවරූපං දොමනස්සං,
 ඉදං චුච්චති ගෙහසිතං දොමනස්සං”න්තිආදිනා (ම. නි. 3.307) නයෙන ආගතං
 ගෙහසිතං දොමනස්සං විපත්තිදස්සනසභාගතාය ආසන්නපච්චත්ථිකං.

සභාගවිසභාගතාය විහිංසා දුරපච්චත්ථිකා. තස්මා තතො නිබ්භයෙන කරුණායිතබ්බං. කරුණුඤ්ච නාම කරිස්සති, පාණිආදීහි ච විගෙඨිස්සතීති අට්ඨානමෙතං.

මුදිතාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස “චක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං...පෙ.... ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං පටිලාහං වා පටිලාහතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං, යං ඵවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්සං” න්තිආදිනා (ම. නි. 3.306) නයෙන ආගතං ගෙහසිතං සොමනස්සං සම්පත්තිදස්සනසභාගතාය ආසන්නපච්චත්ථිකං, සභාගවිසභාගතාය අරති දුරපච්චත්ථිකා. තස්මා තතො නිබ්භයෙන මුදිතා භාවෙතබ්බා. මුදිතො ච නාම භවිස්සති, පන්තසෙනාසනෙසු ච අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු වා උක්කණ්ඨිස්සතීති අට්ඨානමෙතං.

උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස පන “චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මුළුභස්ස පුටුප්පනස්ස අනොධිජිනස්ස අවිපාකජිනස්ස අනාදීනවදස්සාවිතො අස්සුතවතො පුටුප්පනස්ස යා ඵවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා නාතිවත්තති. තස්මා සා උපෙක්ඛා ගෙහසිතාති වුච්චති” න්තිආදිනා (ම. නි. 3.308) නයෙන ආගතා ගෙහසිතා අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා දොසගුණාවිචාරණවසෙන සභාගත්තා ආසන්නපච්චත්ථිකා. සභාගවිසභාගතාය රාගපටිසා දුරපච්චත්ථිකා. තස්මා තතො නිබ්භයෙන උපෙක්ඛිතබ්බං. උපෙක්ඛිස්සති ච නාම, රජ්ජස්සති ච පටිභඤ්ඤිස්සති වාති අට්ඨානමෙතං.

266. සබ්බෙසම්පි ච එතෙසං කත්තුකාමතා ඡන්දො ආදි, නිවරණාදිවික්ඛම්භනං මජ්ඣං, අප්පනා පරියොසානං. පඤ්ඤත්තිධම්මවසෙන එකො වා සත්තො අනෙකෙ වා සත්තා ආරම්මණං. උපවාරෙ වා අප්පනාය වා පත්තාය ආරම්මණවඩ්ඪනං.

තත්‍රායං වඩ්ඪනක්කමො, යථා හි කුසලො කස්සකො කසිතබ්බට්ඨානං පරිච්ඡින්නදිත්වා කසති, එවං පඨමමෙව එකමාවාසං පරිච්ඡින්නදිත්වා තත්ථ සත්තෙසු ඉමස්මිං ආවාසෙ සත්තා අවෙරා භොන්තුතිආදිනා නයෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තත්ථ විත්තං මුදුං කම්මනියං කත්වා ද්වෙ ආවාසා පරිච්ඡින්නබ්බා. තතො අනුක්කමෙන තයො, චත්තාරො, පඤ්ච, ඡ, සත්ත, අට්ඨ, නව, දස, එකා රච්ඡා, උපඩ්ඪගාමො, ගාමො, ජනපදො, රජ්ජං, එකා දිසාති එවං යාව එකං චක්කවාළං, තතො වා පන හියොසා තත්ථ තත්ථ සත්තෙසු මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තථා කරුණාදයොති අයමෙත්ථ ආරම්මණවඩ්ඪනක්කමො.

267. යථා පන කසිණානං නිස්සන්දො ආරුප්පා, සමාධිනිස්සන්දො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං, විපස්සනානිස්සන්දො ඵලසමාපත්ති, සමථවිපස්සනානිස්සන්දො නිරොධසමාපත්ති, ඵලං පුරිමබ්‍රහ්මවිහාරත්තයනිස්සන්දො ඵත්ථ උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො. යථා හි ථම්හෙ අනුස්සාපෙත්වා තුලාසඬ්ඝාටං අනාරොපෙත්වා න සක්කා ආකාසෙ කුටගොපානසියො යපෙතුං, ඵලං පුරිමෙසු තතියජ්ඣානං විනා න සක්කා චතුත්ථං භාවෙතුන්ති.

268. ඵත්ථ සියා, කස්මා පනෙනා මෙත්තාකරුණාමුදිතාඋපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරාති වුව්චන්ති? කස්මා ච චතස්සොච? කො ච ඵතාසං කමො, අභිධම්මෙ ච කස්මා අප්පමඤ්ඤාති චුත්තාති? වුව්චනෙ, සෙට්ඨට්ඨෙන තාව නිද්දොසභාවෙන චෙත්ථ බ්‍රහ්මවිහාරතා වෙදිතඛිඛා. සත්තෙසු සම්මාපටිපත්තිභාවෙන හි සෙට්ඨා ඵතෙ විහාරා. යථා ච බ්‍රහ්මානො නිද්දොසචිත්තා විහරන්ති, ඵලං ඵතෙහි සම්පයුත්තා යොගිනො බ්‍රහ්මසමා හුත්වා විහරන්තිති සෙට්ඨට්ඨෙන නිද්දොසභාවෙන ච බ්‍රහ්මවිහාරාති වුව්චන්ති.

269. කස්මා ච චතස්සොචාතිආදි පඤ්ඤාස්ස පන ඉදං විස්සජ්ජනං.

විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සො,
හිතාදිආකාරවසා පතාසං;
කමො පචත්තන්ති ච අප්පමාණෙ,
තා ගොචරෙ යෙන තදප්පමඤ්ඤා.

ඵතාසු හි යස්මා මෙත්තා ඛ්‍යාපාදබ්‍රහ්මස්ස, කරුණා විභෙසාබ්‍රහ්මස්ස, මුදිතා අරතිබ්‍රහ්මස්ස, උපෙක්ඛා රාගබ්‍රහ්මස්ස විසුද්ධිමග්ගො. යස්මා ච හිතුපසංහාරඅභිතාපනායනසම්පත්තිමොදනඅනාභොගවසෙන චතුඛිඛිධොයෙව සත්තෙසු මනසිකාරො. යස්මා ච යථා මාතා දහරගිලානයොබ්බනප්පත්තසකිච්චපසුතෙසු චතුසු පුත්තෙසු දහරස්ස අභිවුඬ්ඪිකාමා හොති, ගිලානස්ස ගෙලඤ්ඤාපනායනකාමා, යොබ්බනප්පත්තස්ස යොබ්බනසම්පත්තියා විරට්ඨිතිකාමා, සකකිච්චපසුතස්ස කිස්මිඤ්චි පරියායෙ අඛ්‍යාවටා හොති, තථා අප්පමඤ්ඤාවිහාරිකෙනාපි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාදිවසෙන භවිතඛිඛං. තස්මා ඉතො විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සොච අප්පමඤ්ඤා.

යස්මා චතස්සොපෙනා භාවෙතුකාමෙන පඨමං හිතාකාරප්පචත්තිවසෙන සත්තෙසු පටිපජ්ජිතඛිඛං, හිතාකාරප්පචත්තිලක්ඛණා ච මෙත්තා. තතො ඵලං පත්ථිතහිතානං සත්තානං දුක්ඛාභිභවං දිස්වා වා සුත්වා වා සම්භාවෙත්වා වා දුක්ඛාපනායනාකාරප්පචත්තිවසෙන, දුක්ඛාපනායනාකාරප්පචත්තිලක්ඛණා ච කරුණා. අථෙවං පත්ථිතහිතානං පත්ථිතදුක්ඛාපගමානඤ්ච නෙසං සම්පත්තිං.

දිස්වා සම්පත්තිපමොදනවසෙන, පමොදනලක්ඛණා ච මුදිතා. තතො පරං පන කත්තබ්බාභාවතො අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛකත්තසඬ්ඛාතෙන මජ්ඣිමනිකාකාරෙන පටිපජ්ජිතබ්බං, මජ්ඣිමනිකාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා ච උපෙක්ඛා. තස්මා ඉතො භිතාදිආකාරවසා පනාසං පට්ඨං මෙත්තා චුත්තා, අථ කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛාති අයං කමො වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන සබ්බාපෙනා අප්පමාණෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති. අප්පමාණා භි සත්තා එතාසං ගොචරභූතා. එකසත්තස්සාපි ච එත්තකෙ පදෙසෙ මෙත්තාදයො භාවෙනබ්බාති එවං පමාණං අගභෙත්වා සකලඵරණවසෙනෙව පවත්තාති. තෙන චුත්තං -

විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සො,
භිතාදිආකාරවසා පනාසං;
කමො පවත්තන්ති ච අප්පමාණෙ,
තා ගොචරෙ යෙන තදප්පමඤ්ඤාති.

270. එවං අප්පමාණගොචරතාය එකලක්ඛණාසු වාපි එතාසු පුරිමා තිස්සො තිකචතුක්කජ්ඣානිකාව භොන්ති. කස්මා? සොමනස්සාවිජ්ජයොගතො. කස්මා පනාසං සොමනස්සෙන අවිජ්ජයොගොති? දොමනස්සසමුට්ඨිතානං ඛ්‍යාපාදාදීනං නිස්සරණත්තා. පච්ඡිමා පන අවසෙසඑකජ්ඣානිකාව. කස්මා? උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයොගතො. න භි සත්තෙසු මජ්ඣිමනිකාකාරප්පවත්තා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා උපෙක්ඛාවෙදනං විනා වත්තන්ති.

271. යො පනෙවං වදෙයා “යස්මා භගවතා අට්ඨකනිපාතෙ චතුසුපි අප්පමඤ්ඤාසු අවිසෙසෙන චුත්තං ‘තතො ත්වං භික්ඛු ඉමං සමාධිං සවිතක්කම්පි සවිචාරං භාවෙය්‍යාසි, අවිතක්කම්පි විචාරමත්තං භාවෙය්‍යාසි, අවිතක්කම්පි අවිචාරං භාවෙය්‍යාසි, සජ්ජිතිකම්පි භාවෙය්‍යාසි, නිජ්ජිතිකම්පි භාවෙය්‍යාසි, සාතසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසි, උපෙක්ඛාසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසි’ති (අ. නි. 8.63), තස්මා චතස්සො අප්පමඤ්ඤා චතුක්කපඤ්ඤාචකජ්ඣානිකා”ති. සො මාභෙවන්තිස්ස වචනියො. එවඤ්ඤි සති කායානුපස්සනාදයොපි චතුක්කපඤ්ඤාචකජ්ඣානිකා සිද්ධං, වෙදනාදීසු ච පට්ඨමජ්ඣානම්පි නත්ථි, පගෙව දුතියාදීනි. තස්මා ඛ්‍යාඤ්ජනච්ඡායාමත්තං ගභෙත්වා මා භගවත්තං අබ්භාවික්ඛි, ගම්භිරං භි බුද්ධචචනං, තං ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා අධිජ්ජායතො ගභෙතබ්බං.

272. අයඤ්ඤි තත්‍රාධිජ්ජායො - “සාධු මෙ, භත්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු, යමහං භගවතො ධම්මං සුත්වා එකො වූපකට්ඨො අප්පමත්තො ආතාපී පහිත්තො විහරෙය්‍ය”න්ති එවං ආයාචිතධම්මදෙසනං කිර තං භික්ඛුං යස්මා සො පුබ්බෙපි ධම්මං සුත්වා තත්ථෙව වසති, න සමණධම්මං කාතුං ගච්ඡති, තස්මා නං භගවා “එවමෙව පනිධෙකච්චෙ මොසපුරිසා මමඤ්ඤෙව

අජ්ඣෙසන්ති, ධම්මෙ ච භාසිතෙ මමඤ්ඤෙව අනුබන්ධිතබ්බං මඤ්ඤන්ති”ති අපසාදෙන්වා පුන යස්මා සො අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො, තස්මා නං ඔවදන්තො ආහ – “තස්මාතිහ තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං, අජ්ඣත්තං මෙ චිත්තං ධීතං භවිස්සති සුසංඤ්ඨිතං, න චුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය යස්සන්තිති. එවඤ්ඤි තෙ භික්ඛු සික්ඛිතබ්බං”න්ති.

ඉමිනා පනස්ස ඔවාදෙන නියකජ්ඣත්තවසෙන චිත්තෙකග්ගනාමත්තො මූලසමාධි චුත්තො. තතො “එත්තකෙනෙව සන්තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා එවං සො එව සමාධි වඩ්ඤ්ඤිතබ්බො”ති දස්සෙතුං “යතො බො තෙ භික්ඛු අජ්ඣත්තං චිත්තං ධීතං හොති සුසංඤ්ඨිතං, න චුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති. තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං මෙත්තා මෙ වෙතොවිමුත්ති භාවිතා භවිස්සති බහුලිකතා යානිකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධාති. එවඤ්ඤි තෙ භික්ඛු සික්ඛිතබ්බං”න්ති එවමස්ස මෙත්තාවසෙන භාවනං වත්වා පුන “යතො බො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලිකතො, තතො ත්වං භික්ඛු ඉමං මූලසමාධිං සවිතක්කම්පි සවිචාරං භාවෙය්‍යාසි...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසි”ති චුත්තං.

තස්සත්ථො – යදා තෙ භික්ඛු අයං මූලසමාධි එවං මෙත්තාවසෙන භාවිතො හොති, තදා ත්වං තාවතකෙනාපි තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා ඉමං මූලසමාධිං අඤ්ඤෙසුපි ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි පාපයමානො සවිතක්කම්පි සවිචාරන්තිආදිනා නයෙන භාවෙය්‍යාසිති.

එවං වත්වා ච පුන කරුණාදිඅවසෙසබ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බගම්මපිස්ස අඤ්ඤෙසු ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානාවසෙන භාවනං කරෙය්‍යාසිති දස්සෙන්නො “යතො බො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලිකතො. තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං කරුණා මෙ වෙතොවිමුත්ති”තිආදිමාහ.

එවං මෙත්තාදිපුබ්බගම්මං චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානාවසෙන භාවනං දස්සෙත්වා පුන කායානුපස්සනාදිපුබ්බගම්මං දස්සෙතුං “යතො බො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලිකතො, තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං කායෙ කායානුපස්සි විහරිස්සාමි”ති ආදිං වත්වා “යතො බො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො භවිස්සති සුභාවිතො, තතො ත්වං භික්ඛු යෙන යෙනෙව ගග්ගසි, එසුඤ්ඤෙව ගග්ගසි, යත්ථ යත්ථෙව යස්සසි, එසුඤ්ඤෙව යස්සසි, යත්ථ යත්ථෙව නිසිදිස්සසි, එසුඤ්ඤෙව නිසිදිස්සසි, යත්ථ යත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙස්සසි, එසුඤ්ඤෙව සෙය්‍යං කප්පෙස්සසි”ති අරහත්තනිකුටෙන දෙසනං සමාපෙසි. තස්මා තිකචතුක්කජ්ඣානිකාව මෙත්තාදයො, උපෙක්ඛා පන අවසෙසජ්ඣානිකාවාති වෙදිතබ්බා. තථෙව ච අභිධම්මෙ (ධ. ස. 251 ආදයො; විහ. 673 ආදයො) විහත්තාති.

273. එවං තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන චෙව අවසෙසඵකජ්ඣානවසෙන ව ද්විධා යිතානම්පි ඵතාසං සුභපරමාදිවසෙන අඤ්ඤාමඤ්ඤං අසද්දිසො ආනුභාවවිසෙසො වෙදිතබ්බො. හලිද්දවසනසුත්තස්මිං හි ඵතා සුභපරමාදිභාවෙන විසෙසෙත්වා වුත්තා. යථාහ - “සුභපරමාහං, හික්ඛවෙ, මෙත්තං වෙතොවිමුත්තිං වදාමි. ආකාසානඤ්ඤායතනපරමාහං, හික්ඛවෙ, කරුණං වෙතොවිමුත්තිං වදාමි. විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනපරමාහං, හික්ඛවෙ, මුදිතං වෙතොවිමුත්තිං වදාමි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමාහං, හික්ඛවෙ, උපෙක්ඛං වෙතොවිමුත්තිං වදාමි”ති (සං. නි. 5.235).

කස්මා පනෙනා එවං වුත්තාති? තස්ස තස්ස උපනිස්සයත්තා. මෙත්තාවිහාරිස්ස හි සත්තා අප්පටික්කුලා හොන්ති. අථස්ස අප්පටික්කුලපරිවයා අප්පටික්කුලෙසු පරිසුද්ධවණ්ණෙසු නීලාදීසු චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති මෙත්තා සුභවිමොක්ඛස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා සුභපරමාති වුත්තා.

කරුණාවිහාරිස්ස පන දණ්ඩාහිසාතාදිරූපනිමිත්තං පත්තදුක්ඛං සමනුපස්සන්තස්ස කරුණාය පවත්තිසම්භවතො රූපෙ ආදීනවො පරිවිදිතො හොති. අථස්ස පරිවිදිතරූපාදීනවත්තා පථවිකසිණාදීසු අඤ්ඤතරං උග්ගාටෙත්වා රූපනිස්සරණෙ ආකාසෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති කරුණා ආකාසානඤ්ඤායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා ආකාසානඤ්ඤායතනපරමාති වුත්තා.

මුදිතාවිහාරිස්ස පන තෙන තෙන පාමොජ්ජකාරණෙන උප්පන්නපාමොජ්ජසත්තානං විඤ්ඤාණං සමනුපස්සන්තස්ස මුදිතාය පවත්තිසම්භවතො විඤ්ඤාණග්ගහණපරිචිතං චිත්තං හොති. අථස්ස අනුක්කමාධිගතං ආකාසානඤ්ඤායතනං අතික්කම්ම ආකාසනිමිත්තගොවරෙ විඤ්ඤාණෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දතීති මුදිතා විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනපරමාති වුත්තා.

උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස පන “සත්තා සුඛතා වා හොන්තු දුක්ඛතො වා විමුච්චන්තු, සම්පත්තසුඛතො වා මා විමුච්චන්තු”ති ආහොගාභාවතො සුඛදුක්ඛාදිපරමත්ථගාහවිමුඛභාවතො අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛං චිත්තං හොති. අථස්ස පරමත්ථගාහතො විමුඛභාවපරිචිතචිත්තස්ස පරමත්ථතො අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛචිත්තස්ස ව අනුක්කමාධිගතං විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සභාවතො අවිජ්ජමානෙ පරමත්ථභූතස්ස විඤ්ඤාණස්ස අභාවෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති උපෙක්ඛා

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමාති වුත්තාති.

274. එවං සුභපරමාදිවසෙන එතාසං ආනුභාවං විදිත්වා පුන සබ්බාපෙතා දානාදීනං සබ්බකල්‍යාණධම්මානං පරිපූරිකාති වෙදිතබ්බා. සත්තෙසු හි හිතජ්ඣාසයතාය සත්තානං දුක්ඛාසහනතාය, පත්තසම්පත්තිවිසෙසානං විරට්ඨිතිකාමතාය, සබ්බසත්තෙසු ච පක්ඛපාතාභාවෙන සමජ්ජවත්තවිත්තා මහාසත්තා “ඉමස්ස දාතබ්බං, ඉමස්ස න දාතබ්බ”න්ති විභාගං අකත්වා සබ්බසත්තානං සුඛනිදානං දානං දෙනති. තෙසං උපසාතං පරිවජ්ජයන්තා සීලං සමාදියන්ති. සීලපරිපූරණත්ථං නෙක්ඛම්මං භජන්ති. සත්තානං හිතාහිතෙසු අසම්මොහත්ථාය පඤ්ඤං පරියොදපෙන්නි. සත්තානං හිතසුඛත්ථාය නිව්චං විරියමාරහන්ති. උත්තමවිරියවසෙන වීරභාවං පත්තාපි ච සත්තානං නානජ්ජකාරකං අපරාධං ඛමන්ති. “ඉදං වො දස්සාම කරිස්සාමා”ති කතං පටිඤ්ඤං න විසංවාදෙනති. තෙසං හිතසුඛාය අවිචලාධිට්ඨානා හොන්ති. තෙසු අවිචලාය මෙත්තාය පුබ්බකාරිනො හොන්ති. උපෙක්ඛාය පච්චුපකාරං නාසිසන්තිති එවං පාරමියො පූරෙත්වා යාව දසබලවතුචෙසාරජ්ජඅසාධාරණඤ්ඤාණඅට්ඨාරසබ්බද්ධධම්මජ්ජහෙදෙ සබ්බෙපි කල්‍යාණධම්මෙ පරිපූරෙත්තිති එවං දානාදිසබ්බකල්‍යාණධම්මපරිපූරිකා එතාව හොන්තිති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො නාම

නවමො පරිච්ඡෙදො.

10. ආරුප්පනිද්දෙසො

පටිමාරුප්පවණ්ණනා

275. බ්‍රහ්මවිහාරානන්තරං උද්දිට්ඨෙසු පන චතුසු ආරුප්පෙසු ආකාසානඤ්චායතනං තාව භාවෙතුකාමො “දිස්සන්තෙ ඛො පන රුපාධිකරණං දණ්ඩාදානසත්ථාදානකලහවිග්ගහවිවාදා, නත්ථි ඛො පනෙනං සබ්බසො ආරුප්පෙති. සො ඉති පටිසංඛාය රුපානංයෙව නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො භොති” ති (ම. නි. 2.103) වචනතො එතෙසං දණ්ඩාදානාදීනඤ්චෙව චක්ඛුසොතරොගාදීනඤ්ච ආබාධසහස්සානං වසෙන කරජරුපෙ ආදීනවං දිස්වා තස්ස සමතික්කමාය යපෙත්වා පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං නවසු පට්ඨිකසිණාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං චතුත්ථජ්ඣානං උප්පාදෙති.

තස්ස කිඤ්චාපි රුපාවචරචතුත්ථජ්ඣානවසෙන කරජරුපං අතික්කන්තං භොති, අථ ඛො කසිණරුපමිපි යස්මා තප්පට්ඨාගමෙව, තස්මා තමිපි සමතික්කමිතුකාමො භොති. කථං? යථා අභිභීරුකො පුරිසො අරඤ්ඤෙ සප්පෙන අනුබද්ධො වෙගෙන පලායිත්වා පලාතට්ඨානෙ ලෙඛාවිත්තං තාලපණ්ණං වා වල්ලිං වා රජ්ජුං වා එලිතාය වා පන පට්ඨියා එලිතන්තරං දිස්වා භායතෙව උත්තසතෙව, නෙව නං දක්ඛිතුකාමො භොති. යථා ච අනත්ථකාරිනා චෙරිපුරිසෙන සද්ධිං එකගාමෙ වසමානො පුරිසො තෙන වධබන්ධගෙහකුපනාදිහි උපද්දුතො අඤ්ඤං ගාමං වසනත්ථාය ගන්ත්වා තත්‍රාපි චෙරිනා සමානරුපසද්දසමුදාචාරං පුරිසං දිස්වා භායතෙව උත්තසතෙව, නෙව නං දක්ඛිතුකාමො භොති.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – තෙසං හි පුරිසානං අභිනා චෙරිනා වා උපද්දුතකාලො විය හික්ඛුනො ආරම්මණවසෙන කරජරුපසමඨිගිකාලො. තෙසං වෙගෙන පලායනඅඤ්ඤගාමගමනානි විය හික්ඛුනො රුපාවචරචතුත්ථජ්ඣානවසෙන කරජරුපසමතික්කමනකාලො. තෙසං පලාතට්ඨානෙ ච අඤ්ඤගාමෙ ච ලෙඛාවිත්තතාලපණ්ණාදීනි චෙව චෙරිසදිසං පුරිසඤ්ච දිස්වා භයසන්තාසඅදස්සනකාමතා විය හික්ඛුනො කසිණරුපමිපි තප්පට්ඨාගමෙව ඉදන්ති සල්ලක්ඛෙත්වා තමිපි සමතික්කමිතුකාමතා. සුකරාභිහතසුනබ්බිසාවභීරුකාදිකාපි චෙත්ථ උපමා වෙදිතබ්බා.

276. එවං සො තස්මා චතුත්ථජ්ඣානස්ස ආරම්මණභූතා කසිණරුපා නිබ්බිජ්ජ පක්කමිතුකාමො පඤ්චභාකාරෙහි විණ්ණවසී භුත්වා පගුණරුපාවචරචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය තස්මිං ඥානෙ “ඉමං මයා නිබ්බිණ්ණං රුපං ආරම්මණං කරොති” ති ව, “ආසන්නසොමනස්සපච්චත්ථික” ති ව, “සන්නවිමොක්ඛතො

ඔලාරික”න්ති ච ආදීනවං පස්සති. අභිගොලාරිකතා පනෙත්ථ නත්ථි. යථෙව හෙතං රූපං දුච්ඡිගිකං, එවං ආරුප්පනිජිති.

සො තත්ථ එවං ආදීනවං දිස්වා නිකන්තිං පරියාදාය ආකාසානඤ්චායතනං සන්තතො අනන්තතො මනසිකරිත්වා චක්කවාළපරියන්තං වා යත්තකං ඉච්ඡති තත්තකං වා කසිණං පත්ථරිත්වා තෙන ථුට්ඨොකාසං “ආකාසො ආකාසො”ති වා, “අනන්තො ආකාසො”ති වා මනසිකරොන්තො උග්ගාටෙති කසිණං. උග්ගාටෙන්නො හි නෙව කිලඤ්ජං විය සංවෙල්ලෙති, න කපාලතො පූචං විය උද්ධරති, කෙවලං පන තං නෙව ආවජ්ජෙති, න මනසි කරොති, න පච්චචෙක්ඛති, අනාවජ්ජෙන්නො අමනසිකරොන්තො අපච්චචෙක්ඛන්නො ච අඤ්ඤදත්ථු තෙන ථුට්ඨොකාසං “ආකාසො ආකාසො”ති මනසිකරොන්තො කසිණං උග්ගාටෙති නාම. කසිණමිපි උග්ගාටියමානං නෙව උඛ්ඛට්ඨති න විචට්ඨති, කෙවලං ඉමස්ස අමනසිකාරඤ්ච “ආකාසො ආකාසො”ති මනසිකාරඤ්ච පටිච්ච උග්ගාටිතං නාම හොති, කසිණුග්ගාටිමාකාසමත්තං පඤ්ඤායති. කසිණුග්ගාටිමාකාසන්ති වා කසිණථුට්ඨොකාසොති වා කසිණවිචිත්තාකාසන්ති වා සබ්බමෙතං එකමෙව.

සො තං කසිණුග්ගාටිමාකාසනිමිත්තං “ආකාසො ආකාසො”ති පුනස්පුනං ආවජ්ජෙති, තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොති. තස්සෙවං පුනස්පුනං ආවජ්ජයතො තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොතො නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපවාරෙන විත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනස්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, ඛුලිකරොති. තස්සෙවං පුනස්පුනං ආවජ්ජයතො මනසිකරොතො පථවිකසිණාදීසු රූපාවචරවිත්තං විය ආකාසෙ ආකාසානඤ්චායතනවිත්තං අජ්ජෙති. ඉධාපි හි පුරිමභාගෙ තිණි චත්තාරි වා ජචනානි කාමාවචරානි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තානෙව හොන්ති. චතුත්ථං පඤ්චමං වා අරූපාවචරං. සෙසං පථවිකසිණෙ වුත්තනයමෙව.

අයං පන විසෙසො, එවං උජ්ජන්තෙ අරූපාවචරවිත්තෙ සො හික්ඛු යථා නාම යානස්පුතොළි කුම්භිමුඛාදීනං අඤ්ඤතරං නිලපිලොතිකාය වා පිතලොහිතොදාතාදීනං වා අඤ්ඤතරාය පිලොතිකාය ඛන්ධිත්වා පෙක්ඛමානො පුරිසො වාතවෙගෙන වා අඤ්ඤත වා කෙනවි අපනීතාය පිලොතිකාය ආකාසංයෙව පෙක්ඛමානො තිට්ඨෙය්‍ය, එවමෙව පුබ්බෙ කසිණමණ්ඩලං ඤානචක්ඛුනා පෙක්ඛමානො විහරිත්වා “ආකාසො ආකාසො”ති ඉමිනා පරිකම්මමනසිකාරෙන සහසා අපනීතෙ තස්මිං නිමිත්තෙ ආකාසඤ්ඤෙව පෙක්ඛමානො විහරති. එත්තාවතා වෙස “සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඨගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘අනන්තො ආකාසො’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති වුව්චති (විභ. 508; දී. නි. 2.129).

277. තත්ථ සබ්බෙසාති සබ්බාකාරොන, සබ්බාසං වා අනවසෙසානන්ති අත්ථො. රූපසඤ්ඤානන්ති සඤ්ඤාසීසෙන චුත්තරූපාවචරජ්ඣානානඤ්චෙව තදාරම්මණානඤ්ච. රූපාවචරජ්ඣානම්පි හි රූපන්ති චූච්චති “රූපි රූපානි පස්සති” තිආදීසු (දී. නි. 2.129), තස්ස ආරම්මණම්පි “බහිද්ධා රූපානි පස්සති සුචණ්ණදුබ්බණ්ණානී” තිආදීසු (දී. නි. 2.173), තස්මා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාති එවං සඤ්ඤාසීසෙන චුත්තරූපාවචරජ්ඣානස්සෙනං අධිවචනං. රූපං සඤ්ඤා අස්සාති රූපසඤ්ඤං. රූපං අස්ස නාමන්ති චුත්තං හොති. පථවීකසිණාදිහෙදස්ස තදාරම්මණස්ස චෙනං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං. සමතික්කමාති විරාගා නිරොධා ව. කිං චුත්තං හොති? එතාසං කුසලවිපාකකිරියවසෙන පඤ්චදසන්තං ඝාතසංඛාතානං රූපසඤ්ඤානං, එතෙසඤ්ච පථවීකසිණාදිවසෙන නවන්තං ආරම්මණසංඛාතානං රූපසඤ්ඤානං සබ්බාකාරොන අනවසෙසානං වා විරාගා ව නිරොධා ව විරාගහෙතුඤ්චෙව නිරොධහෙතුඤ්ච ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. න හි සක්කා සබ්බෙසො අනතික්කන්තරූපසඤ්ඤෙන එතං උපසම්පජ්ජ විහරිතුන්ති.

තත්ථ යස්මා ආරම්මණෙ අවිරත්තස්ස සඤ්ඤාසමතික්කමො න හොති, සමතික්කන්තාසු ච සඤ්ඤාසු ආරම්මණං සමතික්කන්තමෙව හොති. තස්මා ආරම්මණසමතික්කමං අවත්වා “තත්ථ කතමා රූපසඤ්ඤා? රූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං, ඉමා චූච්චන්ති රූපසඤ්ඤායො. ඉමා රූපසඤ්ඤායො අතික්කන්තො හොති විතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන චූච්චති සබ්බෙසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා” ති (විහ. 602) එවං විහඬිගෙ සඤ්ඤානංයෙව සමතික්කමො චුත්තො. යස්මා පන ආරම්මණසමතික්කමෙන පත්තබ්බා එතා සමාපත්තියො, න එකස්මිඤ්ඤෙව ආරම්මණෙ පට්ඨජ්ඣානාදීනි විය. තස්මා අයං ආරම්මණසමතික්කමවසෙනාපි අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බා.

278. පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඬිගමාති චක්ඛාදීනං චත්ථුනං රූපාදීනං ආරම්මණානඤ්ච පටිසාතෙන සමුප්පන්නා සඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා. රූපසඤ්ඤාදීනං එතමධිවචනං. යථාහ — “තත්ථ කතමා පටිසසඤ්ඤා? රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා ගන්ධසඤ්ඤා රසසඤ්ඤා ඓද්ධිබ්බසඤ්ඤා, ඉමා චූච්චන්ති පටිසසඤ්ඤායො” ති (විහ. 603). තාසං කුසලවිපාකානං පඤ්චන්තං, අකුසලවිපාකානං පඤ්චන්තන්ති සබ්බෙසො දසන්තම්පි පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඬිගමා පහානා අසමුප්පාදා අප්පවත්ති. කත්වාති චුත්තං හොති.

කාමඤ්චෙනා පට්ඨජ්ඣානාදීනි සමාපන්නස්සාපි න සන්ති. න හි තස්මිං සමයෙ පඤ්චද්වාරවසෙන චිත්තං පවත්තති. එවං සන්නෙපි අඤ්ඤත්ථ

පහිනානං සුබ්බුක්ඛානං චතුත්ථජ්ඣානො විය, සක්කායදිට්ඨාදීනං තතියමග්ගො විය ච ඉමස්මිං ඥානො උස්සාහජනනත්ථං ඉමස්ස ඥානස්ස පසංසාවසෙන එතාසමෙත්ථ වචනං වෙදිතබ්බං.

අථ වා කිඤ්චාපි තා රූපාවචරං සමාපන්නස්සාපි න සන්නි, අථ ඛො න පහිනත්තා න සන්නි. න හි රූපවිරාගාය රූපාවචරභාවනා සංවත්තති, රූපායත්තා ච එතාසං පවත්ති. අයං පන භාවනා රූපවිරාගාය සංවත්තති. තස්මා තා එත්ථ පහිනාති වත්තුං වට්ඨති. න කෙවලඤ්ච වත්තුං, එකංසෙනෙව එවං ධාරෙතුම්පි වට්ඨති. තාසඤ්චි ඉතො පුබ්බෙ අප්පහිනත්තායෙව පඨමං ඥානං සමාපන්නස්ස සද්දො ‘කණ්ටකො’ති (අ. නි. 10.72) චුත්තො භගවතා. ඉධ ච පහිනත්තායෙව අරූපසමාපත්තීනං ආනෙඤ්ජනා (විභ. 226) සන්නවිමොක්ඛතා (ම. නි. 1.66) ච චුත්තා. ආළාරො ච කාලාමො අරූපසමාපන්නො පඤ්චමත්තාති සකට්ඨතාති නිස්සාය නිස්සාය අතික්කමන්නාති නෙව අද්දස, න පන සද්දං අස්සොසිති (දී. නි. 2.192).

279. නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති නානත්තෙ වා ගොචරෙ පවත්තානං සඤ්ඤානං, නානත්තානං වා සඤ්ඤානං. යස්මා හි එතා ‘තත්ථ කතමා නානත්තසඤ්ඤා? අසමාපන්නස්ස මනොධාතුසමඨිගිස්ස වා මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමඨිගිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං, ඉමා චුච්චන්ති නානත්තසඤ්ඤායො’ති එවං විභඨිගෙ (විභ. 604) විභජ්ඨවා චුත්තා ඉධ අධිජ්ජෙතා අසමාපන්නස්ස මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුසමගහිතා සඤ්ඤා රූපසද්දාදිභෙදෙ නානත්තෙ නානාසභාවෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති, යස්මා චෙතා අට්ඨ කාමාවචරකුසලසඤ්ඤා, ද්වාදසාකුසලසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකුසලවිපාකසඤ්ඤා, ද්වෙ අකුසලවිපාකසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකිරියසඤ්ඤාති එවං චතුචත්තාලියම්පි සඤ්ඤා නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසා, තස්මා නානත්තසඤ්ඤාති චුත්තා. තාසං සබ්බෙසො නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනාවජ්ජනා අසමන්නාහාරා අපච්චවෙක්ඛණා. යස්මා තා නාවජ්ජෙති, න මනසි කරොති, න පච්චවෙක්ඛති, තස්මාති චුත්තං හොති.

යස්මා චෙත්ථ පුරිමා රූපසඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා ච ඉමිනා ඥානෙන නිබ්බත්තෙ භවෙපි න විජ්ජන්ති. පගෙව තස්මිං භවෙ ඉමං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරණකාලෙ, තස්මා තාසං සමතික්කමා අත්ථඨගමාති ද්වෙධාපි අභාවොයෙව චුත්තො. නානත්තසඤ්ඤාසු පන යස්මා අට්ඨ කාමාවචරකුසලසඤ්ඤා, නව කිරියසඤ්ඤා, දසාකුසලසඤ්ඤාති ඉමා සත්තවිසතිසඤ්ඤා ඉමිනා ඥානෙන නිබ්බත්තෙ භවෙ විජ්ජන්ති, තස්මා තාසං අමනසිකාරාති චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ත්වාපි හි ඉමං ඥානං උපසම්පජ්ජ විහරන්නො තාසං අමනසිකාරායෙව උපසම්පජ්ජ විහරති, තා පන මනසිකරොන්නො අසමාපන්නො හොතීති.

විසුද්ධිමග්ගො පටිමො භාගො ආරුප්පනිද්දෙසො
සඬ්ඛෙපතො චෙත්ථ රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමාති ඉමිනා
සබ්බරූපාවචරධම්මානං පහානං චූත්තං. පටිසසඤ්ඤානං අත්ථඨගමා
නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති ඉමිනා සබ්බෙසං
කාමාවචරචිත්තචෙතසිකානං පහානඤ්ච අමනසිකාරො ච චූත්තොති
චෙදිතබ්බො.

280. අනන්තො ආකාසොති එත්ථ නාස්ස උප්පාදන්තො වා වයන්තො වා
පඤ්ඤායතීති අනන්තො. ආකාසොති කසිණුග්ගාටිමාකාසො චූච්චති.
මනසිකාරවසෙනාපි චෙත්ථ අනන්තතා චෙදිතබ්බො. තෙනෙව විභඬ්ගෙ චූත්තං
“තස්මිං ආකාසෙ චිත්තං යපෙනි, සණ්ඨපෙනි, අනන්තං ඵරති, තෙන චූච්චති
අනන්තො ආකාසො”ති (විභ. 605).

ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස අන්තොති
අනන්තං, ආකාසං අනන්තං ආකාසානන්තං, ආකාසානන්තමෙව
ආකාසානඤ්චං, තං ආකාසානඤ්චං අධිට්ඨානට්ඨෙත ආයතනමස්ස
සසම්පයුත්තධම්මස්ස ඤානස්ස දෙවානං දෙවායතනමිවාති
ආකාසානඤ්චායතනං.

උපසම්පජ්ජ විහරතීති තමාකාසානඤ්චායතනං පත්වා නිජ්ඣාදෙත්වා
තදනුරූපෙන ඉරියාපට්ඨිතාරෙන විහරතීති.

අයං ආකාසානඤ්චායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනකථා

281. විඤ්ඤාණඤ්චායතනං භාවෙතූකාමෙන පන පඤ්චභාකාරෙහි
ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියං විණ්ණවසිභාවෙන
“ආසන්තරූපාවචරජ්ඣානපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච
විඤ්ඤාණඤ්චායතනමිව සන්තා”ති ආකාසානඤ්චායතනෙ ආදීනවං දිස්වා
තත්ථ නිකන්තිං පරියාදාය විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සන්තතො මනසිකරිත්වා තං
ආකාසං ඵරිත්වා පචත්තවිඤ්ඤාණං “විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණං”න්ති පුනස්පුනං
ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං, පච්චචෙක්ඛිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං
කාතබ්බං. “අනන්තං අනන්තං”න්ති පන න මනසිකාතබ්බං.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ පුනස්පුනං චිත්තං වාරෙන්තස්ස නිවරණාති
වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපවාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං
පුනස්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො ආකාසෙ
ආකාසානඤ්චායතනං විය ආකාසථූටෙ විඤ්ඤාණෙ
විඤ්ඤාණඤ්චායතනචිත්තං අජ්ජෙති. අජ්ජනානායො පනෙත්ථ

විසුද්ධිමග්ගො

පටිමො භාගො

ආරුප්පනිද්දෙසො

චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා වෙස “සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුවවති.

282. තත්ථ සබ්බසොති ඉදං චුත්තනයමෙව. ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති එත්ථ පන පුබ්බෙ චුත්තනයෙන කුමානම්පි ආකාසානඤ්චායතනං, ආරම්මණම්පි. ආරම්මණම්පි හි පුරිමනයෙනෙව ආකාසානඤ්චායතනං පටිමස්ස ආරුප්පනිද්දෙසො ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විය අධිට්ඨානට්ඨෙත ආයතනඤ්චාති ආකාසානඤ්චායතනං. තථා ආකාසානඤ්චායතනං තස්ස කුමානස්ස සඤ්ජාතිහෙතුත්තා “කම්බොජා අස්සානං ආයතන”න්තිආදීති විය සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙත ආයතනඤ්චාතිපි ආකාසානඤ්චායතනං. එවමෙනං කුමානඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පචත්තිකරණෙන ව අමනසිකරණෙන ව සමතික්කම්මත්වා ව යස්මා ඉදං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතිබ්බං, තස්මා උභයම්පෙනං එකජ්ඣං කත්වා “ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මා”ති ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති තංයෙව අනන්තො ආකාසොති එවං ඵරිත්වා පචත්තවිඤ්ඤාණං “අනන්තං විඤ්ඤාණ”න්ති එවං මනසිකරොත්තොති චුත්තං හොති. මනසිකාරවසෙන වා අනන්තං. සො හි තමාකාසාරම්මණං විඤ්ඤාණං අනවසෙසතො මනසිකරොත්තො “අනන්ත”න්ති මනසි කරොති. යං පන විභච්ඡගෙ චුත්තං “අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති, තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන ඵුටං මනසි කරොති, අනන්තං ඵරති, තෙන වුවවති අනන්තං විඤ්ඤාණ”න්ති (විභ. 610).

තත්ථ විඤ්ඤාණෙනාති උපයොගත්ථෙ කරණවචනං වෙදිතබ්බං. එවඤ්චි අට්ඨකථාවරියා තස්ස අත්ථං වණ්ණයන්ති, අනන්තං ඵරති තඤ්ඤෙව ආකාසං ඵුටං විඤ්ඤාණං මනසි කරොතිති චුත්තං හොති.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස අන්තොති අනන්තං. අනන්තමෙව ආනඤ්චං. විඤ්ඤාණං ආනඤ්චං විඤ්ඤාණානඤ්චන්ති අවත්වා විඤ්ඤාණඤ්චන්ති චුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ රුළුභිසද්දො. තං විඤ්ඤාණඤ්චං අධිට්ඨානට්ඨෙත ආයතනමස්ස සසම්පයුත්තධම්මස්ස කුමානස්ස දෙවානං දෙවායතනම්වාති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අයං විඤ්ඤාණඤ්චායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනකථා

283. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං භාවෙනුකාමෙන පන පඤ්චභාකාරෙහි විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියං විණ්ණවසිභාවෙන

“ආසන්නආකාසානඤ්චායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමිව සන්නා”ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනෙ ආදීනවං දිස්වා තත්ථ නිකන්නිං පරියාදාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්නතො මනසිකරිත්වා තස්සෙව විඤ්ඤාණඤ්චායතනාරම්මණභූතස්ස

ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණස්ස අභාවො සුඤ්ඤතා විචිත්තාකාරො මනසිකාතබ්බො. කථං? තං විඤ්ඤාණං අමනසිකරිත්වා “නත්ථි නත්ථි”ති වා, “සුඤ්ඤං සුඤ්ඤ”න්ති වා, “විචිත්තං විචිත්ත”න්ති වා පුනස්පුනං ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං, පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ චිත්තං වාරෙන්තස්ස නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්නිට්ඨති, උපවාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනස්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො ආකාසෙ ථූටෙ මහග්ගතවිඤ්ඤාණෙ විඤ්ඤාණඤ්චායතනං විය තස්සෙව ආකාසං ඵරිත්වා පචත්තස්ස මහග්ගතවිඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤවිචිත්තනත්ථිභාවෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනචිත්තං අප්පෙති. එත්ථාපි ච අප්පනානායො චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො, තස්මිං හි අප්පනාචිත්තෙ උප්පන්නෙ සො භික්ඛු යථා නාම පුරිසො මණ්ඩලමාළාදීසු කෙනවිදෙව කරණීයෙන සන්නිපත්තං භික්ඛුසඬ්ඨං දිස්වා කත්ථවි ගන්ත්වා සන්නිපාතකිච්චාවසානෙන උට්ඨාය පක්කන්තෙසු භික්ඛුසු ආගන්ත්වා ද්වාරෙ යත්වා පුන තං යානං ඔලොකෙන්තො සුඤ්ඤමෙව පස්සති, විචිත්තමෙව පස්සති. නාස්ස එවං හොති “එත්තකා නාම භික්ඛු කාලඬ්ඨකතා වා දිසාපක්කන්තා වා”ති, අථ බො සුඤ්ඤමිදං විචිත්තන්ති නත්ථිභාවමෙව පස්සති, එවමෙව පුබ්බෙ ආකාසෙ පචත්තිතවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණඤ්චායතනජ්ඣානවක්ඛුනා පස්සන්තො විහරිත්වා “නත්ථි නත්ථි”ති ආදීනා පරිකම්මමනසිකාරෙන අන්තරහිතෙ තස්මිං විඤ්ඤාණෙ තස්ස අපගමසඬ්ඨාතං අභාවමෙව පස්සන්තො විහරති. එත්තාවතා වෙස “සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චිති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුවවති.

284. ඉධාපි සබ්බසොති ඉදං චුත්තනයමෙව. විඤ්ඤාණඤ්චායතනන්ති එත්ථාපි ච පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව ඥානම්පි විඤ්ඤාණඤ්චායතනං ආරම්මණම්පි. ආරම්මණම්පි හි පුරිමනයෙනෙව විඤ්ඤාණඤ්චඤ්ච තං දුතියස්ස ආරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විය අධිට්ඨානට්ඨෙන

ආයතනක්ඛවාති විඤ්ඤාණක්ඛවායතනං. තථා විඤ්ඤාණක්ඛවක්ඛව තං තස්සෙව කුමාරස්ස සක්ඛාතිහෙතුත්තා “කම්බොජා අස්සානං ආයතන” න්තිආදීනි විය සක්ඛාතිදෙසට්ඨෙන ආයතනක්ඛවාතිපි විඤ්ඤාණක්ඛවායතනං. එවමෙතං කුමාරක්ඛව ආරම්මණක්ඛවාති උභයමපි අප්පචත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කම්ත්වා ජයමා ඉදං ආකික්ඛවක්ඛවායතනං උපසම්පජ්ජ විහාරබ්බං, තස්මා උභයමපෙනං එකජ්ඣං කත්වා විඤ්ඤාණක්ඛවායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නත්ථි කික්ඛවීති නත්ථි නත්ථි, සුක්ඛං සුක්ඛං, විචිත්තං විචිත්තන්ති එවං මනසිකරොත්තොති චුත්තං හොති. යමපි විහරිතො චුත්තං “නත්ථි කික්ඛවීති තක්ඛෙක්ඛව විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති අන්තරධාපෙති නත්ථි කික්ඛවීති පස්සති, තෙන චුච්චති නත්ථි කික්ඛවී”ති, තං කික්ඛවාපි බයතො සම්මසනං විය චුත්තං, අථ බ්වස්ස එවමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. තක්ඛි විඤ්ඤාණං අනාවජ්ජෙත්තො අමනසිකරොත්තො අපච්චවෙක්ඛන්තො කෙවලමස්ස නත්ථිභාවං සුක්ඛභාවං විචිත්තභාවමෙව මනසිකරොත්තො අභාවෙති විභාවෙති අන්තරධාපෙති චුච්චති, න අක්ඛවාති.

ආකික්ඛවක්ඛවායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස කික්ඛනන්ති අකික්ඛනං, අන්තමසො හරිතමත්තමපි අස්ස අවසිට්ඨං නත්ථි චුත්තං හොති. අකික්ඛනස්ස හාවො ආකික්ඛවක්ඛං, ආකාසානක්ඛවායතනවිඤ්ඤාණාපගමස්සෙනං අධිවචනං. තං ආකික්ඛවක්ඛං අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනමස්ස කුමාරස්ස දෙවානං දෙවායතනම්වාති ආකික්ඛවක්ඛවායතනං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අයං ආකික්ඛවක්ඛවායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

නෙවසක්ඛ්ඤානාසක්ඛ්ඤායතනකථා

285. නෙවසක්ඛ්ඤානාසක්ඛ්ඤායතනං භාවෙතුකාමෙන පන පක්ඛ්ඤානාකාරෙහි ආකික්ඛවක්ඛවායතනසමාපත්තියං විණ්ණවසිභාවෙන “ආසන්තවිඤ්ඤාණක්ඛවායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච නෙවසක්ඛ්ඤානාසක්ඛ්ඤායතනං විය සන්තා”ති වා “සක්ඛ්ඤා රොගො, සක්ඛ්ඤා ගණ්ඨො, සක්ඛ්ඤා සල්ලං, එතං සන්තං, එතං පණිතං යදිදං නෙවසක්ඛ්ඤානාසක්ඛ්ඤා”ති වා එවං ආකික්ඛවක්ඛවායතනෙ ආදීනවං, උපරි ආනිසංසක්ඛ්ඤා දිස්වා ආකික්ඛවක්ඛවායතනෙ නිකන්ති. පරියාදාය නෙවසක්ඛ්ඤානාසක්ඛ්ඤායතනං සන්තො මනසිකරිත්වා “සාව අභාවං ආරම්මණං කත්වා පචත්තිතා ආකික්ඛවක්ඛවායතනසමාපත්ති සන්තා සන්තා”ති පුනස්පුනං ආවජ්ජිතබ්බො, මනසිකාරබ්බො, පච්චවෙක්ඛිතබ්බො, තක්කාහතා විතක්කාහතා කාරබ්බො.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ පුනස්පුනං මානසං වාරෙන්තස්ස නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපවාරොන විත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනස්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බ්‍රහ්මලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො විඤ්ඤාණාපගමෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං විස ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිසංඛ්‍යාතෙසු චතුසු ඛන්ධෙසු නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනවිත්තං අප්පෙති. අප්පනානායො පනෙත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා වෙස “සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති”ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුවවති.

286. ඉධාපි සබ්බසොති ඉදං චුත්තනයමෙව. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මාති එත්ථාපි පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව ඤානම්පි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ආරම්මණම්පි. ආරම්මණම්පි හි පුරිමනයෙනෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං තං තතියස්ස ආරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විස අධිට්ඨානට්ඨෙත ආයතනඤ්ඤාති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. තථා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං තං තස්සෙව ඤානස්ස සඤ්ජාතිහෙතුත්තා කම්බොජා අස්සානං ආයතනන්තිආදීති විස සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙත ආයතනඤ්ඤාතිපි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. එවමෙතං ඤානඤ්ච ආරම්මණඤ්ඤාති උභයම්පි අප්පවත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කම්මත්වා ජයස්මා ඉදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මා උභයම්පෙතං එකජ්ඣං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති එත්ථ පන යාය සඤ්ඤාය භාවතො තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති වුවවති. යථා පටිපන්නස්ස සා සඤ්ඤා හොති, තං තාව දස්සෙතුං විහඬිගෙ “නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං”ති උද්ධරිත්වා “තඤ්ඤෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොති, සංඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙති, තෙන වුවවති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං”ති (විභ. 619) චුත්තං. තත්ථ සන්තතො මනසි කරොතිති “සන්තා වතායං සමාපත්ති, යත්‍ර හි නාම නත්ථිභාවම්පි ආරම්මණං කරිත්වා ධස්සති”ති එවං සන්තාරම්මණාය තං සන්තාති මනසි කරොති.

සන්තතො වෙ මනසි කරොති, කථං සමතික්කමො හොතිති? අසමාපජ්ජිකාමතාය. සො හි කිඤ්ඤාපි තං සන්තතො මනසි කරොති, අථ බ්වස්ස “අහමෙතං ආවජ්ජිස්සාමි, සමාපජ්ජිස්සාමි, අධිට්ඨන්තිස්සාමි, චුට්ඨන්තිස්සාමි, පච්චවෙක්ඛිස්සාමි”ති එස ආහොගො සමන්තාභාරො මනසිකාරො න හොති. කස්මා? ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස සන්තතරපණිතතරතාය.

යථා හි රාජා මහව්ව රාජානුභාවෙන හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරවිජියං විවරන්තො දන්තකාරාදයො සිප්පිකො එකං වත්ථං දළ්භං නිවාසෙත්වා එකෙන සීසං වෙදෙත්වා දන්තවුණ්ණාදීහි සමොකිණ්ණගත්තෙ අනෙකානි දන්තවිකතිආදීනි සිප්පානි කරොන්තෙ දිස්වා “අහො වත රෙ ඡෙකා ආවරියා රිදිසානිපි නාම සිප්පානි කරිස්සන්ති”ති එවං තෙසං ඡෙකතාය තුස්සති, න වස්ස එවං හොති “අහො වතාහං රජ්ජං පහාය එවරුපො සිප්පිකො භවෙය්‍ය”න්ති. තං කිස්ස හෙතු? රජ්ජසිරියා මහානිසංසතාය. සො සිප්පිනො සමතික්කමිත්වා ව ගච්ඡති. එවමෙව එස කිඤ්චාපි තං සමාපත්තිං සන්තතො මනසි කරොති, අථ ඛිවස්ස “අහමෙතං සමාපත්තිං ආවජ්ජිස්සාමි, සමාපජ්ජිස්සාමි, අධිට්ඨහිස්සාමි, වුට්ඨහිස්සාමි, පච්චවෙක්ඛිස්සාමි”ති නෙව එස ආහොගො සමන්තාහාරො මනසිකාරො හොති.

සො තං සන්තතො මනසිකරොන්තො පුබ්බෙ වුත්තනයෙන තං පරමසුබ්බමං අප්පනාප්පත්තං සඤ්ඤං පාපුණාති, යාය නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤි නාම හොති, සඬ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙතීති වුච්චති. සඬ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තින්ති අච්චන්තසුබ්බමභාවප්පත්තසඬ්ඛාරං චතුත්ථාරුප්පසමාපත්තිං.

287. ඉදානි යං තං එවමධිගතාය සඤ්ඤාය වසෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති වුච්චති, තං අත්ථනො දස්සෙතුං “නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපන්තස්ස වා උපපන්තස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා විත්තවෙතසිකා ධම්මා”ති (විහ. 620) වුත්තං. තෙසු ඉධ සමාපන්තස්ස විත්තවෙතසිකා ධම්මා අධිජ්ජෙතා. වචනත්ථො පනෙත්ථ ඔළාරිකාය සඤ්ඤාය අභාවතො සුබ්බමාය ව භාවතො නෙවස්ස සසම්පයුත්තධම්මස්ස ඤානස්ස සඤ්ඤා නාසඤ්ඤන්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤං. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤඤ්ච තං මනායතනධම්මායතනපරියාපන්තත්තා ආයතනඤ්චාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං. අථ වා යායමෙත්ථ සඤ්ඤා, සා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඬ්ඛාරාවසෙසසුබ්බමභාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා ව සා සෙසධම්මානං අධිට්ඨානට්ඨෙත ආයතනඤ්චාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං.

න කෙවලඤ්ඤෙත්ථ සඤ්ඤාව එදිසී, අථ ඛො වෙදනාපි නෙවවෙදනානාවෙදනා, විත්තමිපි නෙවවිත්තංනාවිත්තං, එස්සොපි නෙවඑස්සොනාවස්සො. එස නයො සෙසසම්පයුත්තධම්මෙසු. සඤ්ඤාසීසෙන පනායං දෙසනා කතාති වෙදිතඛ්ඛා. පත්තමක්ඛනතෙලප්පභුතීහි ව උපමාහි එස අත්ථො විභාවෙතඛ්ඛො.

සාමණෙරො කිර තෙලෙන පත්තං මක්ඛෙන්වා යපෙසී, තං යාගුපානකාලෙ ටෙරො පත්තමාහරාති ආහ. සො “පත්තෙ තෙලමත්ථී, හන්තෙ”ති ආහ. තතො “ආහර, සාමණෙර, තෙලං, නාළිං පුරෙස්සාමී”ති චුත්තෙ “නත්ථී, හන්තෙ, තෙල”ත්ති ආහ. තත්ථ යථා අත්තොචුත්ථත්තා යාගුයා සද්ධිං අකප්පියට්ඨෙන “තෙලමත්ථී”ති භොති. නාළිපුරණාදීනං වසෙන “නත්ථී”ති භොති. එවං සාපි සඤ්ඤා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඬ්ඛාරාවසෙසසුබ්බමහාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤා භොති.

කිං පනෙත්ථ සඤ්ඤාකිච්චන්ති? ආරම්මණසඤ්ජානනඤ්ඤාවෙව විපස්සනාය ව විසයභාවං උපගන්ත්වා නිබ්බිදාජනනං. දහනකිච්චමීව හි සුබොදකෙ තෙජොධාතු සඤ්ජානනකිච්චං පෙසා පටුං කාතුං න සක්කොති. සෙසසමාපත්තිසු සඤ්ඤා විය විපස්සනාය විසයභාවං උපගන්ත්වා නිබ්බිදාජනනමිති කාතුං න සක්කොති. අඤ්ඤෙසු හි ඛන්ධෙසු අකතාහිනිවෙසො හික්ඛු නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනක්ඛන්ධෙ සම්මසිත්වා නිබ්බිදං පත්තුං සමත්ථො නාම නත්ථී අපිව ආයස්මා සාරිපුත්තො. පකතිවිපස්සකො පන මහාපඤ්ඤො සාරිපුත්තසදිසොව සක්කුණෙය්‍යා. සොපි “එවං කිරිමෙ ධම්මා අහුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්නී”ති (ම. නි. 3.95) එවං කලාපසම්මසනවසෙනෙව, නො අනුපදධම්මවිපස්සනාවසෙන. එවං සුබ්බමත්තං ගතා එසා සමාපත්ති.

යථා ව පත්තමක්ඛනතෙලුපමාය, එවං මග්ගදකුපමායපි අයමත්ථො විභාවෙනබ්බො. මග්ගප්පටිපන්නස්ස කිර ටෙරස්ස පුරතො ගච්ඡන්තො සාමණෙරො ටොකං උදකං දිස්වා “උදකං, හන්තෙ, උපාහනා ඔමුඤ්චවා”ති ආහ. තතො ටෙරෙන “සවෙ උදකමත්ථී, ආහර න්හානසාටිකං, න්හායිස්සාමා”ති චුත්තෙ “නත්ථී, හන්තෙ”ති ආහ. තත්ථ යථා උපාහනතෙමනමත්තට්ඨෙන “උදකමත්ථී”ති භොති, න්හායනට්ඨෙන “නත්ථී”ති භොති. එවමිති සා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඬ්ඛාරාවසෙසසුබ්බමහාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤා භොති.

න කෙවලඤ්ච එතාහෙව, අඤ්ඤාහිපි අනුරූපාහි උපමාහි එස අත්ථො විභාවෙනබ්බො. උපසම්පජ්ජ විහරතීති ඉදං චුත්තනයමෙවාති.

අයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

පකිණ්ණකකථා

288. අසදිසරූපො නාටො, ආරුප්පං යං චතුබ්බිධං ආහ.

තං ඉති ඤාත්වා තස්මිං, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

289. ආරුප්පසමාපත්තියො හි -

ආරම්මණාතික්කමතො, චතස්සොපි භවත්තිමා;
අඬගාතික්කමමෙතාසං, න ඉච්ඡන්ති විභාවිතො.

එතාසු හි රුපනිමිත්තාතික්කමතො පට්ඨා, ආකාසාතික්කමතො දුතියා, ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණාතික්කමතො තතියා. ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණස්ස අපගමාතික්කමතො චතුත්ථීති සබ්බථා ආරම්මණාතික්කමතො චතස්සොපි භවත්තිමා ආරුප්පසමාපත්තියොති වෙදිතබ්බා. අඬගාතික්කමං පන එතාසං න ඉච්ඡන්ති පණ්ඩිතා. න හි රුපාවචරසමාපත්තීසු විය එතාසු අඬගාතික්කමො අත්ථි. සබ්බාසුපි හි එතාසු උපෙක්ඛා, විත්තෙකග්ගතාති ද්වෙව එව ක්කානඬගාති හොන්ති.

290. එවං සන්තෙපි -

සුප්පණ්ණිකරා හොන්ති, පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධ;
උපමා තත්ථ විඤ්ඤෙය්‍යා, පාසාදතලසාට්ඨකා.

යථා හි චතුර්භූමිකස්ස පාසාදස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දිබ්බතච්චගීතවාදිතසුරහිගන්ධමාලාභොජනසයනච්ඡාදනාදිවසෙන පණ්ණිකා පඤ්චකාමගුණා පච්චුපට්ඨිතා අස්සු. දුතියෙ තතො පණ්ණිකරා. තතියෙ තතො පණ්ණිකරා. චතුත්ථෙව සබ්බපණ්ණිකරා. තත්ථ කිඤ්ඤාපි තාති චත්තාරිපි පාසාදතලානෙව, නත්ථි තෙසං පාසාදතලභාවෙන විසෙසො. පඤ්චකාමගුණසම්ඵට්ඨවිසෙසෙන පන හෙට්ඨිමතො හෙට්ඨිමතො උපරිමං උපරිමං පණ්ණිකරං හොති.

යථා ච එකාය ඉත්ථියා කන්තිතපුලසණ්ඨසණ්ඨතරසණ්ඨතමසුත්තානං චතුපලතිපලද්විපලඑකපලසාට්ඨකා අස්සු ආයාමෙන ච විත්ථාරෙන ච සමප්පමාණා. තත්ථ කිඤ්ඤාපි තා සාට්ඨකා චතස්සොපි ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච සමප්පමාණා, නත්ථි තාසං පමාණතො විසෙසො. සුඛසම්ඵස්සසුබ්බමභාවමහග්ගභාවෙහි පන පුරිමාය පුරිමාය පච්ඡිමා පච්ඡිමා පණ්ණිකරා හොන්ති, එවමෙව කිඤ්ඤාපි චතුසු එතාසු උපෙක්ඛා, විත්තෙකග්ගතාති එතාති ද්වෙවෙයෙව අඬගාති හොන්ති, අථ බො භාවනාවිසෙසෙන තෙසං අඬගාති පණ්ණිකපණ්ණිකරභාවෙන සුප්පණ්ණිකරා හොන්ති පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධාති වෙදිතබ්බා.

291. එවං අනුපුබ්බෙන පණ්ණිකපණ්ණිකා වෙතා -

අසුචිම්භි මණ්ඩපෙ ලග්ගො, එකො තන්තිස්සිතො පරො;

අඤ්ඤා ඛනි අනිස්සාය, තං තං නිස්සාය වාපරො.

යීතො චතුභි ඵතෙහි, පුරිසෙහි යථාක්කමං;
සමානතාය ඤාතබ්බා, චතස්සොපි විභාවිනා.

තත්ත්වයමත්ථයොජනා - අසුචිමිති කිර දෙසෙ ඵකො මණ්ඩපො, අට්ඨකො පුරිසො ආගන්ත්වා තං අසුචිං ජිගුච්ඡමානො තං මණ්ඩපං හත්ථෙහි ආලම්බිත්වා තත්ථ ලග්ගො ලග්ගිතො විය අට්ඨාසි. අථාපරො ආගන්ත්වා තං මණ්ඩපෙ ලග්ගං පුරිසං නිස්සිතො. අථඤ්ඤා ආගන්ත්වා චිත්තෙසි “යො ඵස මණ්ඩපලග්ගො, යො ච තත්තිස්සිතො, උභොපෙතෙ දුට්ඨිතා. ධූවො ච තෙසං මණ්ඩපපපාතෙ පාතො, හන්දාහං ඛනියෙව තිට්ඨාමි”ති. සො තත්තිස්සිතං අනිස්සාය ඛනියෙව අට්ඨාසි. අථාපරො ආගන්ත්වා මණ්ඩපලග්ගස්ස ච තත්තිස්සිතස්ස ච අබ්බමභාවං චිත්තෙත්වා ඛනිට්ඨිතඤ්ච සුට්ඨිතොති මන්ත්වා තං නිස්සාය අට්ඨාසි. තත්ථ අසුචිමිති දෙසෙ මණ්ඩපො විය කසිණුග්ගාට්ඨාකාසං දට්ඨබ්බං, අසුචිජිගුච්ඡාය මණ්ඩපලග්ගො පුරිසො විය රූපනිමිත්තජිගුච්ඡාය ආකාසාරම්මණං ආකාසානඤ්චායතනං, මණ්ඩපලග්ගං පුරිසං නිස්සිතො විය ආකාසාරම්මණං ආකාසානඤ්චායතනං ආරබ්භ පචත්තං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, තෙසං ද්විත්තමිපි අබ්බමභාවං චිත්තෙත්වා අනිස්සාය තං මණ්ඩපලග්ගං ඛනිට්ඨිතො විය ආකාසානඤ්චායතනං ආරම්මණං අකත්වා තදභාවාරම්මණං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං, මණ්ඩපලග්ගස්ස තත්තිස්සිතස්ස ච අබ්බමතං චිත්තෙත්වා ඛනිට්ඨිතඤ්ච සුට්ඨිතොති මන්ත්වා තං නිස්සාය යීතො විය විඤ්ඤාණාභාවසඬ්ඛාතෙ ඛනිපදෙසෙ යීතං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ආරබ්භ පචත්තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං දට්ඨබ්බං.

292. ඵචං පචත්තමානඤ්ච -

ආරම්මණං කරොතෙව, අඤ්ඤාභාවෙන තං ඉදං;
දිට්ඨදොසමිපි රාජානං, චුත්තිහෙතු ජනො යථා.

ඉදඤ්චි තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං
“ආසන්තවිඤ්ඤාණඤ්චායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති”ති ඵචං දිට්ඨදොසමිපි තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං අඤ්ඤස්ස ආරම්මණස්ස අභාවා ආරම්මණං කරොතෙව. යථා කිං? දිට්ඨදොසමිපි රාජානං චුත්තිහෙතු යථා ජනො. යථා හි අසංයතං ඵරුසකායවච්ඡිමනොසමාවාරං කඤ්චි සබ්බදිසම්පතිං රාජානං “ඵරුසසමාවාරො අය”න්ති ඵචං දිට්ඨදොසමිපි අඤ්ඤත්ථ චුත්තිං අලභමානො ජනො චුත්තිහෙතු නිස්සාය වත්තති, ඵචං දිට්ඨදොසමිපි තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං අඤ්ඤං ආරම්මණං අලභමානමිදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ආරම්මණං කරොතෙව.

293. එවං කුරුමානඤ්ච –

ආරුල්ලො දීඝනිස්සෙණිං, යථා නිස්සෙණිඛාහුකං;
පබ්බතග්ගඤ්ච ආරුල්ලො, යථා පබ්බතමත්ථකං.

යථා වා ගිරිමාරුල්ලො, අත්තනොයෙව ජණ්ණකං;
ඔලුබ්භති තථෙවෙතං, ඤානමොලුබ්භ වත්තතීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

ආරුප්පනිද්දෙසො නාම

දසමො පරිච්ඡෙදො.

11. සමාධිනිද්දෙසො

ආහාරපටික්කුලභාවනා

294. ඉදානි ආරුප්පානන්තරං එකා සඤ්ඤාති එවං උද්දිට්ඨාය ආහාර පටික්කුලසඤ්ඤාය භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ ආහරතීති ආහාරො. සො චතුබ්බිධො කබලීකාරාහාරො, එස්සාහාරො, මනොසඤ්ඤේතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරොති.

කො පනෙත්ථ කිමාහරතීති? කබලීකාරාහාරො ඔපට්ඨමකං රූපං ආහරති. එස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා ආහරති. මනොසඤ්ඤේතනාහාරො තීසු භවෙසු පටිසන්ධිං ආහරති. විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමරූපං ආහරති.

තෙසු කබලීකාරාහාරෙ නිකන්තිහයං. එස්සාහාරෙ උපගමනහයං. මනොසඤ්ඤේතනාහාරෙ උපපත්තිහයං. විඤ්ඤාණාහාරෙ පටිසන්ධිහයං. එවං සප්පට්ඨයෙසු ච තෙසු කබලීකාරාහාරො පුත්තමංසුපමෙන (සං. නි. 2.63) දීපෙනබ්බො. එස්සාහාරො නිච්චම්මගාචුපමෙන (සං. නි. 2.63). මනොසඤ්ඤේතනාහාරො අභිගාරකාසුපමෙන (සං. නි. 2.63). විඤ්ඤාණාහාරො සත්තිසතූපමෙනාති (සං. නි. 2.63). ඉමෙසු පන චතුසු ආහාරෙසු අසිතපිතඛායිතසායිතප්පහෙදො කබලීකාරො ආහාරොච ඉමස්මිං අත්ථෙ ආහාරොති අධිප්පෙනො. තස්මිං ආහාරෙ පටික්කුලාකාරග්ගහණවසෙන උප්පන්නා සඤ්ඤා ආහාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤා.

තං ආහාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤං භාවෙතුකාමෙන කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා උග්ගහතො එකපදම්පි අවිරජ්ඣන්තෙන රහොගතෙන පටිසල්ලිතෙන අසිතපිතඛායිතසායිතප්පහෙදෙ කබලීකාරාහාරෙ දසභාකාරෙහි පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො. සෙය්‍යාදීදං, ගමනතො, පරියෙසනතො, පරිභොගතො, ආසයතො, නිධානතො, අපරිපක්කතො, පරිපක්කතො, ඵලතො, නිස්සන්දතො, සම්මක්ඛනතොති.

295. තත්ථ ගමනතොති එවං මහානුභාවෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිතෙන සකලරත්තිං බුද්ධච්චනසජ්ඣායං වා සමණධම්මං වා කත්වා කාලස්සෙව වුට්ඨාය චෙතියඨගණබොධියඨගණවත්තං කත්වා පාතීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා සරීරං පටිජග්ගිත්වා ආසනමාරුය්හ විසතිංස වාගෙ කම්මට්ඨානං මනසිකරිත්වා උට්ඨාය පත්තචීවරං ගහෙත්වා නිජනසම්බාධානි පටිවෙකසුබානි ඡායුදකසම්පන්නානි සුවිනි සීතලානි රමණීයභූමිභාගානි තපොවනානි පහාය අරියං විවෙකරතිං අනපෙක්ඛිත්වා සුසානාභිමුඛෙන සිඨගාලෙන විය ආහාරත්ථාය ගාමාභිමුඛෙන ගන්තබ්බං.

එවං ගච්ඡතා ච මඤ්චම්භා වා පීඨම්භා වා ඔතරණතො පට්ඨාය පාදරජසරගොලිකවච්චාදිසම්පරිකිණ්ණං පච්චත්ථරණං අක්කමිතඛිබ්බං හොති. තතො අප්පෙකදා මුසිකජතුකවච්චාදීහි උපහතත්තා අන්තොගඛිභතො පටික්කුලතරං පමුඛං දට්ඨඛිබ්බං හොති. තතො උලුකපාරාවතාදිවච්චසම්මක්ඛිතත්තා උපරිමතලතො පටික්කුලතරං හෙට්ඨිමතලං. තතො කදාචි කදාචි වාතෙරිතෙහි පුරාණතිණපණ්ණෙහි ගිලානසාමණෙරානං මුත්තකරීසබ්බෙලසිඨිසාණිකාහි වස්සකාලෙ උදකච්ඡික්ඛල්ලාදීහි ච සංකිලිට්ඨත්තා හෙට්ඨිමතලතො පටික්කුලතරං පරිවෙණං. පරිවෙණතො පටික්කුලතරා විහාරරච්ඡා දට්ඨඛිබ්බා හොති.

අනුපුබ්බෙන පන බොධිඤ්ච වෙනියඤ්ච වන්දිත්වා විතක්කමාළකෙ යිතෙන මුත්තරාසිසදිසං වෙනියං මොරපිඤ්ජකලාපමනොහරං බොධිං දෙවට්ඨිමානසම්පත්තිසස්සිරිකං සෙනාසනඤ්ච අනපලොකෙත්වා එවරුපං නාම රමණීයං පදෙසං පිට්ඨිතො කත්වා ආහාරහෙතු ගන්තඛිබ්බං හවිස්සතීති පක්කමිත්වා ගාමමග්ගං පටිපන්නෙන ඛාණ්ඩකණ්ටකමග්ගොපි උදකවෙගහින්තවිසමමග්ගොපි දට්ඨඛිබ්බො හොති.

තතො ගණ්ඨං පටිච්ඡාදෙන්තෙන විය නිවාසනං නිවාසෙත්වා වණුවොළකං බන්ධන්තෙන විය කායබන්ධනං බන්ධිත්වා අට්ඨිසඨිසාතං පටිච්ඡාදෙන්තෙන විය චීවරං පාරුපිත්වා හෙසජ්ජකපාලං නීහරන්තෙන විය පත්තං නීහරිත්වා ගාමද්වාරසමීපං පාපුණන්තෙන හත්ථිකුණපඅස්සකුණපගොකුණපමහිංසකුණපමනුස්සකුණපඅභිකුණපකුක්කු රකුණපානිපි දට්ඨඛිබ්බානි හවන්ති. න කෙවලඤ්ච දට්ඨඛිබ්බානි, ගන්ධොපි නෙසං සානං පටිහනමානො අධිවාසෙතඛිබ්බො හොති. තතො ගාමද්වාරෙ යත්වා වණ්ඨහත්ථිඅස්සාදිපරිස්සයපරිවජ්ජනත්ථං ගාමරච්ඡා ඔලොකෙතඛිබ්බා හොන්ති.

ඉච්චෙනං පච්චත්ථරණාදිඅනෙකකුණපපරියොසානං පටික්කුලං ආහාරහෙතු අක්කමිතඛිබ්බඤ්ච දට්ඨඛිබ්බඤ්ච සාගිතඛිබ්බඤ්ච හොති. අහො වත හො පටික්කුලො ආහාරොති එවං ගමනතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතඛිබ්බා.

296. කථං පරියෙසනතො? එවං ගමනපටික්කුලං අධිවාසෙත්වාපි ගාමං පටිට්ඨෙන සඨිසාටිපාරුතෙන කපණමනුස්සෙන විය කපාලහත්ථෙන සරපටිපාටියා ගාමවිටීසු වරිතඛිබ්බං හොති. යත්ථ වස්සකාලෙ අක්කන්තඅක්කන්තට්ඨානෙ යාව පිණ්ඩිකමංසාපි උදකච්ඡික්ඛල්ලෙ පාදා පවිසන්ති, එකෙන හත්ථෙන පත්තං ගහෙතඛිබ්බං හොති, එකෙන චීවරං උක්ඛිපිතඛිබ්බං. ගිම්භකාලෙ වාතවෙගෙන සමුට්ඨිතෙහි පංසුතිණරජෙහි ඔකිණ්ණසරිරෙන වරිතඛිබ්බං. තං තං ගෙහද්වාරං පත්වා මච්ඡධොවනමංසධොවනතණ්ඩුලධොවනබෙලසිඨිසාණිකසුනඛසුකරවච්චාදීහි

සම්මිස්සානි කිම්කුලාකුලානි නිලමක්ඛිකපරිකිණ්ණානි ඔලිගල්ලානි වෙව චන්දනිකට්ඨානානි ච දට්ඨබ්බානි භොන්ති අක්කමිතබ්බානිපි. යතො තා මක්ඛිකා උට්ඨහිත්වා සඬ්ඝාටියම්පි පත්තෙපි සීසෙපි නිලියන්ති.

සරං පට්ඨස්සාපි කෙවි දෙන්ති, කෙවි න දෙන්ති. දදමානාපි එකච්චෙ හියොයා පක්කහත්තම්පි පුරාණබජ්ජකම්පි පුතිකුම්මාසපුපාදීනිපි දදන්ති. අදදමානාපි කෙවිදෙව “අතිච්ඡට්ඨ, හන්තෙ”ති වදන්ති, කෙවි පන අපස්සමානා විය තුණ්හි භොන්ති, කෙවි අඤ්ඤෙන මුඛං කරොන්ති, කෙවි “ගච්ඡ, රෙ මුණ්ඩකා”තිආදීහි ඵරුසවාචාහි සමුදාවරන්ති. එවං කපණමනුස්සෙන විය ගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා නික්ඛමිතබ්බන්ති.

ඉච්චෙතං ගාමජ්ජවෙසනතො පට්ඨාය යාව නික්ඛමනා උදකච්ඡික්ඛල්ලාදිපටික්කුලං ආභාරහෙතු අක්කමිතබ්බඤ්ඤෙව දට්ඨබ්බඤ්ඤෙව අධිවාසෙතබ්බඤ්ඤෙව භොති. අහො වත හො පටික්කුලො ආභාරොති එවං පරියෙසනතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

297. කථං පරිභොගතො? එවං පරිශිට්ඨාභාරෙන පන බහිගාමෙ ඵාසුකට්ඨානෙ සුබ්බනිසින්නෙන යාව තත්ථ හත්ථං න ඔතාරෙති, තාව තථාරූපං ගරුට්ඨානියං හික්ඛුං වා ලජ්ජිමනුස්සං වා දිස්වා නිමන්තෙතුම්පි සක්කා භොති. භුඤ්ජිතුකාමතාය පනෙත්ථ හත්ථෙ ඔතාරිතමත්තෙ “ගණ්හට්ඨා”ති වදන්තෙන ලජ්ජිතබ්බං භොති. හත්ථං පන ඔතාරෙත්වා මද්දන්තස්ස පඤ්චඨගුලිඅනුසාරෙන සෙදො පග්ගරමානො සුක්ඛට්ඨ්ඨහත්තම්පි තෙමෙත්තො මුදුං කරොති.

අථ තස්මිං පරිමද්දනමත්තෙනාපි සම්භින්තයොහෙ ආලොපං කත්වා මුඛෙ යපිතෙ හෙට්ඨිමදන්තා උදුක්ඛලකිච්චං සාධෙත්ති, උපරිමා මුසලකිච්චං, ජිව්හා හත්ථකිච්චං. තං තත්ථ සුවානදොණියං සුවානපිණ්ඩම්ච දන්තමුසලෙහි කොට්ටෙත්වා ජිව්හාය සම්පරිවත්තියමානං ජිව්හාග්ගෙ තනුපසන්තබ්බෙලො මක්ඛෙති, වෙමජ්ඣකො පට්ඨාය බහලබ්බෙලො මක්ඛෙති, දන්තකට්ඨෙන අසම්පත්තට්ඨානෙ දන්තගුප්ථකො මක්ඛෙති. සො එවං විචුණ්ණිතමක්ඛිතො තඬ්ඛණඤ්ඤෙව අන්තරහිතවණ්ණගන්ධසඬ්ඛාරවිසෙසො සුවානදොණියං ධීතසුවානවමුචු විය පරමජෙගුච්ඡහාවං උපගච්ඡති. ඵරුපොපි සමානො චක්ඛුස්ස ආපාථං අතීතත්තා අජ්ඣොහරිතබ්බො භොතීති එවං පරිභොගතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

298. කථං ආසයතො? එවං පරිභොගං උපගතො ච පනෙස අන්තො පටිසමානො යස්මා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානම්පි රඤ්ඤොපි චක්කවත්තිස්ස පිත්තසෙම්භපුබ්බලොහිතාසයෙසු චතුසු අඤ්ඤතරො ආසයො භොතියෙව. මන්දපුඤ්ඤානං පන චත්තාරො ආසයා භොන්ති. තස්මා යස්ස පිත්තාසයො

අධිකො හොති, තස්ස බහලමධුකතෙලමක්ඛිතො විය පරමජෙගුවිජො හොති. යස්ස සෙම්භාසයො අධිකො හොති, තස්ස නාගබලපණ්ණරසමක්ඛිතො විය. යස්ස පුබ්බාසයො අධිකො හොති, තස්ස පුතිතක්කමක්ඛිතො විය. යස්ස ලොහිතාසයො අධිකො හොති, තස්ස රජනමක්ඛිතො විය පරමජෙගුවිජො හොති ඵලං ආසයතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

299. කථං නිධානතො? සො ඉමෙසු චතුසු ආසයෙසු අඤ්ඤතරෙන ආසයෙන මක්ඛිතො අන්තොඋදරං පවිසිත්වා නෙව සුවණ්ණභාජනෙ න මණ්ණරජතාදිභාජනෙසු නිධානං ගච්ඡති. සචෙ පන දසවස්සිකෙන අජ්ඣෙය්‍යාහරියති දස වස්සානි අධොතච්චවකුපසදිසෙ ඔකාසෙ පතිට්ඨහති. සචෙ වීස, තිංස, චත්තාලිස, පඤ්ඤාස, සට්ඨි, සත්තති, අසීති, නවුතිවස්සිකෙන, සචෙ වස්සසතිකෙන අජ්ඣෙය්‍යාහරියති. වස්සසතං අධොතච්චවකුපසදිසෙ ඔකාසෙ පතිට්ඨහතීති ඵලං නිධානතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

300. කථං අපරිපක්කතො? සො පනායමාහාරො ඵවරුපෙ ඔකාසෙ නිධානමුපගතො යාව අපරිපක්කො හොති, තාව තස්මිඤ්ඤෙව යථාචුත්තජ්ජකාරෙ පරමන්ධකාරතිමිසෙ නානාකුණපගන්ධවාසිතපවනච්චරිතෙ අතිදුග්ගන්ධජෙගුවිජෙ පදෙසෙ යථා නාම නිදාසෙ අකාලමෙසෙන අභිචුට්ඨමහි වණ්ඩාලගාමද්වාරආවාටෙ පතිතානි තිණපණ්ණකිලඤ්ජඛණ්ඩඅභිකුක්කුරමනුස්සකුණපාදිනි සුරියාතපෙන සත්තත්තානි ඵෙණපුප්පුළකාචිතානි තිට්ඨන්ති, ඵවමෙව තංදිවසමපි හියොයපි තතො පුරිමෙ දිවසෙපි අජ්ඣෙය්‍යතො සබ්බො ඵකතො භුත්වා සෙම්භපටලපරියොනද්ධො කායග්ගිසත්තාපකුරිතකුට්ඨසඤ්ජාතඵෙණපුප්පුළකාචිතො පරමජෙගුවිජභාවං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති ඵලං අපරිපක්කතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

301. කථං පරිපක්කතො? සො තත්තකායග්ගිනා පරිපක්කො සමානො න සුවණ්ණරජතාදිධාතුයො විය සුවණ්ණරජතාදිභාවං උපගච්ඡති. ඵෙණපුප්පුළකෙ පන මුඤ්චන්තො සණ්ඨකරණියං පිසිත්වා නාළිකෙ පක්ඛිත්තපණ්ඩුමත්තිකා විය කරිසභාවං උපගන්ත්වා පක්කාසයං, මුත්තභාවං උපගන්ත්වා මුත්තචත්ථිඤ්ච පුරෙතීති ඵලං පරිපක්කතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

302. කථං ඵලතො? සම්මා පරිපච්චමානො ච පනායං කෙසලොමනබ්දන්තාදීනි නානාකුණපානි නිජ්ජාදෙති අසම්මාපරිපච්චමානො දද්දුකණ්ඩුකච්ඡුකුට්ඨකිලාසසොසකාසානිසාරජපභුතීනි රොගසතානි, ඉදමස්ස ඵලන්ති ඵලං ඵලතො පටික්කුලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

303. කථං නිස්සන්දතො? අජ්ඣොභරියමානො චෙස ඵකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා නිස්සන්දමානො අක්ඛිමිහා අක්ඛිගුථකො කණ්ණමිහා කණ්ණගුථකොතිආදිනා පකාරෙන අනෙකෙහි ද්වාරෙහි නිස්සන්දති. අජ්ඣොභරණසමයෙ චෙස මහාපරිවාරෙනාපි අජ්ඣොභරියති. නිස්සන්දනසමයෙ පන උච්චාරපස්සාවාදිභාවං උපගතො ඵකකෙනෙව නිහරියති. පට්ඨමදිවසෙ ච නං පරිභුඤ්ජන්තො හට්ඨපහට්ඨොපි හොති උදග්ගදග්ගො පිතිසොමනස්සජානො. දුතියදිවසෙ නිස්සන්දෙන්තො පිහිනනාසිකො හොති විකුණිතමුඛො ජෙගුච්ඡි මඬිකුභුතො. පට්ඨමදිවසෙ ච නං රත්තො ගිද්ධො ගධිතො මුච්ඡිතොපි අජ්ඣොභරිත්වා දුතියදිවසෙ ඵකරත්තිවාසෙන විරත්තො අට්ඨියමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො නිහරති. තෙනාහු පොරාණා -

“අන්තං පානං බාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
ඵකද්වාරෙන පවිසිත්වා, නවද්වාරෙහි සන්දති.

“අන්තං පානං බාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
භුඤ්ජති සපරිවාරො, නික්ඛාමෙන්තො නිලියති.

“අන්තං පානං බාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
භුඤ්ජති අහිනන්දන්තො, නික්ඛාමෙන්තො ජිගුච්ඡති.

“අන්තං පානං බාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
ඵකරත්තිපරිවාසා, සබ්බං භවති පුතික” ති.

ඵචං නිස්සන්දතො පටික්කුලානා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

304. කථං සම්මක්ඛිනතො? පරිභොගකාලෙපි චෙස හත්ථඔට්ඨජීවිහාතාලුති සම්මක්ඛෙති. තානි තෙන සම්මක්ඛිතත්තා පටික්කුලානි හොන්ති, යානි ධොතානිපි ගන්ධහරණත්ථං පුනප්පුනං ධොවිතබ්බානි හොන්ති. පරිභුත්තො සමානො යථා නාම ඔදනෙ පච්චිමානෙ උසකණකුණ්ඩකාදීනි උත්තරිත්වා උක්ඛලිමුඛවට්ඨිපිධානියො මක්ඛන්ති, ඵචමෙව සකලසරීරානුගතෙන කායග්ගිනා ඵෙණ්ණද්දෙහකං පච්චිත්වා උත්තරමානො දන්තෙ දන්තමලභාවෙන සම්මක්ඛෙති. ජීවිහාතාලුප්පභුතීනි බෙළසෙමිහාදිභාවෙන, අක්ඛිකණ්ණනාසඅධොමග්ගාදිකෙ අක්ඛිගුථකකණ්ණගුථකසිඬිසාණිකාමුත්තකරිසාදිභාවෙන සම්මක්ඛෙති. යෙන සම්මක්ඛිතානි ඉමානි ද්වාරානි දිවසෙ දිවසෙ ධොවියමානානිපි නෙව සුචිනි, න මනොරමානි හොන්ති. යෙසු ඵකච්චං ධොවිත්වා හත්ථො පුන උදකෙන ධොවිතබ්බො හොති. ඵකච්චං ධොවිත්වා ද්වත්තික්ඛත්තුං ගොමයෙනපි

මත්තිකායපි ගන්ධවුණ්ණෙනපි ධොවතො පාටිකුලානා විගච්ඡතීති එවං සම්මක්ඛතතො පටික්කුලානා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

305. තස්සෙවං දසභාකාරෙහි පටික්කුලානං පච්චවෙක්ඛතො තක්කාහනං විතක්කාහනං කරොන්තස්ස පටික්කුලාකාරවසෙන කබ්බිකාරාභාරො පාකටො හොති. සො තං නිමිත්තං පුනස්පුනං ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති. තස්සෙවං කරොතො නිවරණානි වික්ඛම්භන්ති. කබ්බිකාරාභාරස්ස සභාවධම්මතාය ගම්භිරත්තා අප්පනං අප්පත්තෙන උපචාරසමාධිනා විත්තං සමාධියති. පටික්කුලාකාරග්ගභණුවසෙන පනෙත්ථ සඤ්ඤා පාකටා හොති. තස්මා ඉමං කම්මට්ඨානං ආභාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤා ඉච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන ආභාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො රසතණ්භාය විත්තං පතිලියති පතිකුටති පතිවට්ටති. සො කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකො විය පුත්තමංසං විගතමදො ආභාරං ආභාරෙති යාවදෙව දුක්ඛස්ස නිත්ථරණත්ථාය. අථස්ස අප්පකසිරෙනෙව කබ්බිකාරාභාරපරිඤ්ඤාමුඛෙන පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. සො පඤ්චකාමගුණපරිඤ්ඤාමුඛෙන රූපක්ඛන්ධං පරිජානාති. අපරිපක්කාදිපටික්කුලභාවවසෙන වස්ස කායගතාසතිභාවනාපි පාරිපූරිං ගච්ඡති, අසුභසඤ්ඤාය අනුලොමපටිපදං පටිපන්නො හොති. ඉමං පන පටිපත්තිං නිස්සාය දිට්ඨෙව ධම්මෙ අමතපරියොසානතං අනභිසම්භුණන්තො සුගතිපරායනො හොතීති.

අයං ආභාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤාභාවනාය විත්ථාරකථා.

චතුර්ධාතුවචත්ථානභාවනා

306. ඉදානි ආභාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤානන්තරං එකං වචත්ථානන්ති එවං උද්දිට්ඨස්ස චතුර්ධාතුවචත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ වචත්ථානන්ති සභාවුපලක්ඛණවසෙන සන්තිට්ඨානං, චතුත්තං ධාතුනං වචත්ථානං චතුර්ධාතුවචත්ථානං. ධාතුමනසිකාරො, ධාතුකම්මට්ඨානං, චතුර්ධාතුවචත්ථානන්ති අත්ථතො එකං. තයිදං ද්විධා ආගතං සඬ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච. සඬ්ඛෙපතො මහාසතිපට්ඨානෙ ආගතං. විත්ථාරතො මහාහත්ථිපදුපමෙ රාහුලොවාදෙ ධාතුවිභවිගෙ ච. තඤ්චි —

“සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොඝාතකො වා ගොඝාතකන්තෙවාසී වා ගාචිං වධිත්ථා චතුර්ධාතුවෙ ඛිලසො විහජිත්ථා නිසින්තො අස්ස, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණ්ණිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු”ති —

එවං තික්ඛපඤ්ඤස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස වසෙන මහාසතිපට්ඨානො (දී. නි. 2.378) සච්චෙපතො ආගතං.

තස්සත්ථො — යථා ඡෙකො ගොඝාතකො වා තස්සෙව වා හත්තවෙනනහතො අන්තෙවාසිකො ගාචිං වධිත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා චතස්සො දිසා ගතානං මහාපථානං වෙමජ්ඣට්ඨානසඬ්ඛාතෙ චතුමහාපථෙ කොට්ඨාසං කත්වා නිසින්තො අස්ස, එවමෙව භික්ඛු චතුත්තං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ධීතත්තා යථාධීතං. යථාධීතත්තාව යථාපණ්හිතං කායං අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පට්ඨිධාතු...පෙ.... වායොධාතුනි එවං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති.

කිං වුත්තං හොති? යථා ගොඝාතකස්ස ගාචිං පොසෙන්නස්සපි ආඝාතනං ආහරන්නස්සපි ආහරිත්වා තත්ථ ඛන්ධිත්වා යපෙන්නස්සපි වධන්තස්සපි වධිතං මතං පස්සන්නස්සපි තාවදෙව ගාචිතිසඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව නං පදාලෙත්වා බිලසො න විහජති. විහජිත්වා නිසින්තස්ස පන ගාචිසඤ්ඤා අන්තරධායති, මංසසඤ්ඤා පචත්තති. නාස්ස එවං හොති “අහං ගාචිං වික්කිණාමි, ඉමෙ ගාචිං හරන්ති”ති. අථ බ්වස්ස “අහං මංසං වික්කිණාමි, ඉමෙපි මංසං හරන්ති”ච්චෙව හොති, එවමෙව ඉමස්සාපි භික්ඛුනො පුබ්බෙ බාලපුපුජ්ජනකාලෙ ගිහිභූතස්සපි පබ්බජිතස්සපි තාවදෙව සත්තොති වා පොසොති වා පුග්ගලොති වා සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණ්හිතං සනවිනිබ්භොගං කත්වා ධාතුසො න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතො පන සත්තසඤ්ඤා අන්තරධායති, ධාතුවසෙනෙව විත්තං සන්තිට්ඨති. තෙනාහ භගවා “සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොඝාතකො වා...පෙ.... නිසින්තො අස්ස, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු...පෙ.... වායොධාතු”ති.

307. මහාහත්ථිපදුපමෙ (ම. නි. 1.300 ආදයො) පන — “කතමා වාචුසො, අජ්ඣත්තිකා පට්ඨිධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, කෙසා ලොමා...පෙ.... උදරියං කර්සං, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චති, ආචුසො, අජ්ඣත්තිකා පට්ඨිධාතු”ති ව,

“කතමා වාචුසො, අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, පිත්තං...පෙ.... මුත්තං, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාචුසො, අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු”ති ව,

“කතමා වාචුසො, අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං තෙජො තෙජොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, යෙන ච සන්තප්පති, යෙන ච ජීරියති, යෙන ච පරිඨය්හති, යෙන ච අසිතජිතබාධිතසාධිතං සම්මා පරිණාමං

ගච්ඡති, යං වා පනඤ්ඤමිපි කිඤ්චි අප්ඤ්ඤානං පච්චන්තං තෙජො තෙජොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාවුසො, අප්ඤ්ඤානිකා තෙජොධාතු’ති ව,

“කතමා වාචුසො, අප්ඤ්ඤානිකා වායොධාතු? යං අප්ඤ්ඤානං පච්චන්තං වායො වායොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, උද්ධඬගමා වාතා, අධොගමා වාතා, කුච්ඡිසයා වාතා, කොට්ඨාසයා වාතා, අඬගමඬගානුසාරිනො වාතා, අස්සාසො පස්සාසො ඉති වා, යං වා පනඤ්ඤමිපි කිඤ්චි අප්ඤ්ඤානං පච්චන්තං වායො වායොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාවුසො, අප්ඤ්ඤානිකා වායොධාතු’ති ව –

එවං නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස වසෙන විත්ථාරතො ආගතං. යථා චෙත්ථ, එවං රාහුලොවාදධාතුච්ඡිද්ධිගෙසුපි.

තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා, අප්ඤ්ඤානං පච්චන්තන්ති ඉදං තාව උභයමිපි නියකස්ස අධිවචනං. නියකං නාම අත්තනි ජාතං සසන්තානපරියාපන්නන්ති අත්ථො. තයිදං යථා ලොකෙ ඉත්ථිසු කථා අධිත්ථිති වුච්චති, එවං අත්තනි පච්චන්තන්තා අප්ඤ්ඤානං, අත්තානං පටිච්ච පටිච්ච පච්චන්තන්තා පච්චන්තන්තිපි වුච්චති. කක්ඛලෙන්ති ටද්ධං. බරිගතන්ති ඵරුසං. තත්ථ පට්ඨං ලක්ඛණවචනං, දුතියං ආකාරවචනං, කක්ඛලලක්ඛණා හි පට්ඨිධාතු, සා ඵරුසාකාරා භොති, තස්මා බරිගතන්ති වුත්තා. උපාදින්නන්ති දළ්භං ආදින්නං, අහං මමන්ති එවං දළ්භං ආදින්නං, ගහිතං පරාමට්ඨන්ති අත්ථො. සෙය්‍යථිදන්ති නිපාතො. තස්ස තං කතමන්ති චෙති අත්ථො. තතො තං දස්සෙන්තො “කෙසා ලොමා”තිආදිලාභ. එත්ථ ව මත්ථලුඬගං පක්ඛිපිත්වා විසතියා ආකාරෙහි පට්ඨිධාතු නිද්දිට්ඨාති චෙදිතඛ්ඛා. යං වා පනඤ්ඤමිපි කිඤ්චිති අවසෙසෙසු තිසු කොට්ඨාසෙසු පට්ඨිධාතු සඬගහිතා.

විස්සන්දනභාවෙන තං තං යානං අප්පොතීති ආපො. කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන නානාවිධෙසු ආපෙසු ගතන්ති ආපොගතං. කිං තං? ආපොධාතුයා ආබන්ධනලක්ඛණං.

තෙජනවසෙන තෙජො, වුත්තනසෙනෙව තෙජෙසු ගතන්ති තෙජොගතං. කිං තං? උණ්හත්තලක්ඛණං. යෙන වාති යෙන තෙජොධාතුගතෙන කුපිතෙන අයං කායො සන්තප්පති, එකාහිකජරාදිභාවෙන උසුමජාතො භොති. යෙන ව ජීරීයතීති යෙන අයං කායො ජීරති, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලතං බලපරික්ඛයං චලිපලිතාදිභාවඤ්ච පාපුණාති. යෙන ව පරිඛය්හතීති යෙන කුපිතෙන අයං කායො ඛය්හති. සො ව පුග්ගලො “ඛය්හාමි ඛය්හාමි”ති කන්දන්තො සතධොතසප්පිගොසිසවන්දනාදිලෙපඤ්චෙව තාලවණ්ටවාතඤ්ච පච්චාසිසති. යෙන ව අසිතපිතබායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡතීති යෙනෙතං අසිතං වා ඔදනාදි පිතං වා පානකාදි බායිතං වා පිට්ඨබජ්ජකාදි සායිතං වා

අම්බපක්කමධුචාණිකාදි සම්මා පරිපාකං ගච්ඡති, රසාදිභාවෙන විවෙකං ගච්ඡති අත්ථො. එත්ථ ච පුරිමා තයො තෙජොධාතුසමුට්ඨානා. පච්ඡිමො කම්මසමුට්ඨානොව.

වායනවසෙන වායො, වුත්තනයෙනෙව වායෙසු ගතන්ති වායොගතං. කිං තං? විත්ථම්භනලක්ඛණං. උද්ධඬගමා වාතාති උග්ගාරභික්කාදිපචත්තකා උද්ධං ආරොහණවාතා. අධොගමා වාතාති උච්චාරපස්සාවාදිනිහරණකා අධො ඔරොහණවාතා. කුච්ඡිසයා වාතාති අන්තානං බහිවාතා. කොට්ඨාසයා වාතාති අන්තානං අන්තොවාතා. අභිගමඬගානුසාරිනො වාතාති ධමනිජාලානුසාරෙන සකලසරීරෙ අභිගමඬගාති අනුසටා සමිඤ්ජනපසාරණාදිනිබ්බත්තකා වාතා. අස්සාසොති අන්තොපවිසනනාසිකවාතො. පස්සාසොති බහිනික්ඛමනනාසිකවාතො. එත්ථ ච පුරිමා පඤ්ච වතුසමුට්ඨානා. අස්සාසපස්සාසා විත්තසමුට්ඨානොව. සබ්බත්ථ යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චීති ඉමිනා පදෙන අවසෙසකොට්ඨාසෙසු ආපොධාතුආදයො සඬගහිතා.

ඉති වීසනියා ආකාරෙහි පථවීධාතු, ද්වාදසහි ආපොධාතු, චතුහි තෙජොධාතු, ඡහි වායොධාතුති ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි චතස්සො ධාතුයො විත්ථාරිතා හොන්තීති අයං තාවෙත්ථ පාළිවණ්ණනා.

308. භාවනානායෙ පනෙත්ථ තික්ඛපඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො කෙසා පථවීධාතු, ලොමා පථවීධාතුති එවං විත්ථාරතො ධාතුපරිග්ගහො පපඤ්චතො උපට්ඨාති. යං ථද්ධලක්ඛණං, අයං පථවීධාතු. යං ආබන්ධනලක්ඛණං, අයං ආපොධාතු. යං පරිපාවනලක්ඛණං, අයං තෙජොධාතු. යං විත්ථම්භනලක්ඛණං, අයං වායොධාතුති එවං මනසිකරොතො පනස්ස කම්මට්ඨානං පාකටං හොති. නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස පන එවං මනසිකරොතො අන්ධකාරං අවිභූතං හොති. පුරිමනයෙන විත්ථාරතො මනසිකරොත්තස්ස පාකටං හොති.

කථං? යථා ද්වීසු භික්ඛුසු බහුපෙය්‍යාලං තන්ති. සජ්ඣායන්තෙසු තික්ඛපඤ්ඤො භික්ඛු සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා පෙය්‍යාලමුඛං විත්ථාරෙත්වා තතො පරං උභතොකොට්ඨසෙනෙව සජ්ඣායං කරොන්තො ගච්ඡති. තත්‍ර නාතිතික්ඛපඤ්ඤො එවං චත්තා හොති “කිං සජ්ඣායො නාමෙස ඔට්ඨපරියාහතමත්තං කාතුං න දෙනි, එවං සජ්ඣායෙ කරියමානෙ කදා තන්ති පගුණා භවිස්සති”ති. සො ආගතාගතං පෙය්‍යාලමුඛං විත්ථාරෙත්වා සජ්ඣායං කරොති. තමෙන ඉතරො එවමාහ — “කිං සජ්ඣායො නාමෙස පරියොසානං ගන්තුං න දෙනි, එවං සජ්ඣායෙ කරියමානෙ කදා තන්ති පරියොසානං ගමිස්සති”ති. එවමෙව තික්ඛපඤ්ඤස්ස කෙසාදිවසෙන විත්ථාරතො ධාතුපරිග්ගහො පපඤ්චතො උපට්ඨාති. යං ථද්ධලක්ඛණං, අයං පථවීධාතුතිආදිනා නායෙන සඬබ්බෙපතො මනසිකරොතො කම්මට්ඨානං පාකටං

හොති. ඉතරස්ස තථා මනසිකරොතො අන්ධකාරං අවිභූතං හොති. කෙසාදිවසෙන විත්ථාරතො මනසිකරොන්තස්ස පාකටං හොති.

තස්මා ඉමං කම්මට්ඨානං භාවෙතුකාමෙන තික්ඛපඤ්ඤෙන තාව රහොගතෙන පටිසල්ලිනෙන සකලමිපි අත්තනො රූපකායං ආවජ්ජේත්වා යො ඉමස්මිං කායෙ ථද්ධිභාවො වා ඛරභාවො වා, අයං පථව්ඨාතු. යො ආබන්ධනභාවො වා ද්වභාවො වා, අයං ආපොධාතු. යො පරිපාවනභාවො වා උණ්භාවො වා, අයං තෙජොධාතු. යො විත්ථම්භනභාවො වා සමුදිරණභාවො වා, අයං වායොධාතුති එවං සංඛිත්තෙන ධාතුයො පරිග්ගහේත්වා පුනස්පුනං පථව්ඨාතු ආපොධාතුති ධාතුමත්තතො නිස්සත්තතො නිජ්ජීවතො ආවජ්ජිතඛිං මනසිකාතඛිං පච්චවෙක්ඛිතඛිං. තස්සෙවං වායමමානස්ස නවිරෙනෙව ධාතුප්පහෙදාවභාසනපඤ්ඤාපරිග්ගහිතො සභාවධම්මාරම්මණත්තා අප්පනං අප්පත්තො උපචාරමත්තො සමාධි උප්පජ්ජති.

අථ වා පන යෙ ඉමෙ චතුත්තං මහාභූතානං නිස්සත්තභාවදස්සනත්ථං ධම්මසෙනාපතිනා “අට්ඨිඤ්ච පටිච්ච න්හාරුඤ්ච පටිච්ච මංසඤ්ච පටිච්ච චම්මඤ්ච පටිච්ච ආකායො පරිවාරිතො රූපන්ත්වෙව සඬ්ඛං ගච්ජති” ති (ම. නි. 1.306) චත්තාරො කොට්ඨාසා චුත්තා. තෙසු තං තං අන්තරානුසාරිනා ඤාණහත්ථෙන විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා යො එතෙසු ථද්ධිභාවො වා ඛරභාවො වා, අයං පථව්ඨාතුති පුරිමනෙයෙනෙව ධාතුයො පරිග්ගහේත්වා පුනස්පුනං පථව්ඨාතු ආපොධාතුති ධාතුමත්තතො නිස්සත්තතො නිජ්ජීවතො ආවජ්ජිතඛිං මනසිකාතඛිං පච්චවෙක්ඛිතඛිං. තස්සෙවං වායමමානස්ස නවිරෙනෙව ධාතුප්පහෙදාවභාසනපඤ්ඤාපරිග්ගහිතො සභාවධම්මාරම්මණත්තා අප්පනං අප්පත්තො උපචාරමත්තො සමාධි උප්පජ්ජති. අයං සඬ්ඛෙපතො ආගතෙ චතුර්ධාතුවචත්ථානෙ භාවනානෙයො.

309. විත්ථාරතො ආගතෙ පන එවං වෙදිතඛිං. ඉදං කම්මට්ඨානං භාවෙතුකාමෙන හි නාතිතික්ඛපඤ්ඤෙන යොගිනා ආවරියසන්තිකෙ ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි විත්ථාරතො ධාතුයො උග්ගණ්හිත්වා චුත්තප්පකාරෙ සෙනාසනෙ විහරන්තෙන කතසඛිඛකිච්චෙන රහොගතෙන පටිසල්ලිනෙන සසම්භාරසඬ්ඛෙපතො, සසම්භාරවිහත්තිතො, සලක්ඛණසඬ්ඛෙපතො, සලක්ඛණවිහත්තිතොති එවං චතුර්ධාතොරෙහි කම්මට්ඨානං භාවෙතඛිං.

තත්ථ කථං සසම්භාරසඬ්ඛෙපතො භාවෙති? ඉධ හික්ඛු වීසනියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධිකාරං පථව්ඨාතුති වචන්ථපෙති. ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු යුසගතං උදකසඬ්ඛාතං ආබන්ධනාකාරං ආපොධාතුති වචන්ථපෙති. චතුසු කොට්ඨාසෙසු පරිපාවනකං තෙජං තෙජොධාතුති වචන්ථපෙති. ඡසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනාකාරං වායොධාතුති වචන්ථපෙති. තස්සෙවං

වචන්ථාපයතොයෙව ධාතුයො පාකටා භොන්ති. තා පුනස්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

310. යස්ස පන එවං භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන සසම්භාරවිහන්තිතො භාවෙනබ්බං. කථං? තෙන හි භික්ඛුනා යං තං කායගතාසතිකම්මට්ඨානානිද්දෙසෙ සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං දසධා මනසිකාරකොසල්ලඤ්ච චුත්තං. ද්වත්තිංසාකාරෙ තාව තං සබ්බං අපරිභාපෙත්වා තවපඤ්චකාදීනං අනුලොමපටිලොමතො වචසා සජ්ඣායං ආදිංකත්වා සබ්බං තත්ථ චුත්තවිධානං කාතබ්බං. අයමෙව හි විසෙසො, තත්ථ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන කෙසාදයො මනසිකරිත්වාපි පටික්කුලවසෙන චිත්තං යපෙතබ්බං, ඉධ ධාතුවසෙන. තස්මා වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධා පඤ්චධා කෙසාදයො මනසිකරිත්වා අවසානෙ එවං මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො.

311. ඉමෙ කෙසා නාම සීසකටාහපලිවෙයනවම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා වම්මිකමත්ථකෙ ජාතෙසු කුණ්ඨතිණෙසු න වම්මිකමත්ථකො ජානාති මයි කුණ්ඨතිණානි ජාතානීති, නපි කුණ්ඨතිණානි ජානන්ති මයං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතානීති, එවමෙව න සීසකටාහපලිවෙයනවම්මං ජානාති මයි කෙසා ජානාති, නපි කෙසා ජානන්ති මයං සීසකටාහපලිවෙයනවම්මෙ ජාතාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතුති.

312. ලොමා සරීරවෙයනවම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා සුඤ්ඤගාමට්ඨානෙ ජාතෙසු දබ්බතිණකෙසු න සුඤ්ඤගාමට්ඨානං ජානාති මයි දබ්බතිණකානි ජාතානීති, නපි දබ්බතිණකානි ජානන්ති මයං සුඤ්ඤගාමට්ඨානෙ ජාතානීති, එවමෙව න සරීරවෙයනවම්මං ජානාති මයි ලොමා ජාතාති. නපි ලොමා ජානන්ති මයං සරීරවෙයනවම්මෙ ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලොමා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතුති.

313. නබ්බා අභිගුලීනං අග්ගෙසු ජාතා. තත්ථ යථා කුමාරකෙසු දණ්ඩකෙහි මධුකට්ඨිකෙ විජ්ඣත්වා කීළන්තෙසු න දණ්ඩකා ජානන්ති අම්භෙසු මධුකට්ඨිකා යපිතාති, නපි මධුකට්ඨිකා ජානන්ති මයං දණ්ඩකෙසු යපිතාති, එවමෙව න අභිගුලීයො ජානන්ති අම්භාකං අග්ගෙසු නබ්බා ජාතාති. නපි නබ්බා ජානන්ති මයං අභිගුලීනං අග්ගෙසු ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති නබ්බා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ

පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථව්ඨාතුති.

314. දන්තා හනුකට්ඨිකෙසු ජාතා. තත්ථ යථා වඩ්ඨකීහි පාසාණඋදුක්ඛලකෙසු කෙනවිදෙව සිලෙසජාතෙන බන්ධිත්වා යපිතථම්හෙසු න උදුක්ඛලා ජානන්ති අම්හෙසු ථම්හා යීතාති. නපි ථම්හා ජානන්ති මයං උදුක්ඛලෙසු යීතාති, එවමෙව න හනුකට්ඨිනි ජානන්ති අම්හෙසු දන්තා ජාතාති. නපි දන්තා ජානන්ති මයං හනුකට්ඨිසු ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති දන්තා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථව්ඨාතුති.

315. තචො සකලසරීරං පරියොනන්ධිත්වා යීතො. තත්ථ යථා අල්ලගොවම්මපරියොනද්ධාය මහාවිණාය න මහාවිණා ජානාති අභං අල්ලගොවම්මෙන පරියොනද්ධාති. නපි අල්ලගොවම්මං ජානාති මයා මහාවිණා පරියොනද්ධාති, එවමෙව න සරීරං ජානාති අභං තචෙන පරියොනද්ධන්ති. නපි තචො ජානාති මයා සරීරං පරියොනද්ධන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති තචො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථව්ඨාතුති.

316. මංසං අට්ඨිසඬ්ඝාටං අනුලිම්පිත්වා යීතං. තත්ථ යථා මහාමත්තිකලිත්තාය හිත්තියා න හිත්ති ජානාති අභං මහාමත්තිකාය ලිත්තාති. නපි මහාමත්තිකා ජානාති මයා හිත්ති ලිත්තාති, එවමෙව න අට්ඨිසඬ්ඝාටො ජානාති අභං නවපෙසිසතප්පහෙදෙන මංසෙන ලිත්තොති. නපි මංසං ජානාති මයා අට්ඨිසඬ්ඝාටො ලිත්තොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මංසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථව්ඨාතුති.

317. න්හාරු සරීරබ්හන්තරෙ අට්ඨිනි ආබන්ධමානා යීතා. තත්ථ යථා වල්ලීහි විනද්ධෙසු කුට්ඨදාරුසු න කුට්ඨදාරුනි ජානන්ති මයං වල්ලීහි විනද්ධානීති. නපි වල්ලියො ජානන්ති අම්හෙහි කුට්ඨදාරුනි විනද්ධානීති, එවමෙව න අට්ඨිනි ජානන්ති මයං න්හාරුහි ආබද්ධානීති. නපි න්හාරු ජානන්ති අම්හෙහි අට්ඨිනි ආබද්ධානීති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති න්හාරු නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථව්ඨාතුති.

318. අට්ඨිසු පණ්හිකට්ඨි ගොප්ඵකට්ඨි උක්ඛිපිත්වා යීතං. ගොප්ඵකට්ඨි ජඬ්ඝට්ඨි උක්ඛිපිත්වා යීතං. ජඬ්ඝට්ඨි ලාරුට්ඨි උක්ඛිපිත්වා යීතං. ලාරුට්ඨි

කට්ටියිං උක්ඛිපිත්වා යීතං. කට්ටියි පිට්ඨිකණ්ටකං උක්ඛිපිත්වා යීතං, පිට්ඨිකණ්ටකො ගිවට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතො. ගිවට්ඨියි සීසට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතං. සීසට්ඨියි ගිවට්ඨියිකෙ පතිට්ඨිතං. ගිවට්ඨියි පිට්ඨිකණ්ටකෙ පතිට්ඨිතං. පිට්ඨිකණ්ටකො කට්ටියිමිහි පතිට්ඨිතො. කට්ටියි ඌරුට්ඨියිකෙ පතිට්ඨිතං. ඌරුට්ඨියි ජඬ්ඝට්ඨියිකෙ පතිට්ඨිතං. ජඬ්ඝට්ඨියි ගොජ්ඵකට්ඨියිකෙ පතිට්ඨිතං. ගොජ්ඵකට්ඨියි පණ්හිකට්ඨියිකෙ පතිට්ඨිතං.

තත්ථ යථා ඉට්ඨකඤ්ඤාගොමයාදිසඤ්චයෙසු න හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා ජානන්ති මයං උපරිමෙ උපරිමෙ උක්ඛිපිත්වා යීතාති. නපි උපරිමා උපරිමා ජානන්ති මයං හෙට්ඨිමෙසු හෙට්ඨිමෙසු පතිට්ඨිතාති, එවමෙව න පණ්හිකට්ඨි ජානාති අහං ගොජ්ඵකට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න ගොජ්ඵකට්ඨියි ජානාති අහං ජඬ්ඝට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න ජඬ්ඝට්ඨියි ජානාති අහං ඌරුට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න ඌරුට්ඨියි ජානාති අහං කට්ටියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න කට්ටියි ජානාති අහං පිට්ඨිකණ්ටකං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න පිට්ඨිකණ්ටකො ජානාති අහං ගිවට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න ගිවට්ඨියි ජානාති අහං සීසට්ඨියිං උක්ඛිපිත්වා යීතන්ති. න සීසට්ඨියි ජානාති අහං ගිවට්ඨියිමිහි පතිට්ඨිතන්ති. න ගිවට්ඨියි ජානාති අහං පිට්ඨිකණ්ටකෙ පතිට්ඨිතන්ති. න පිට්ඨිකණ්ටකො ජානාති අහං කට්ටියිමිහි පතිට්ඨිතොති. න කට්ටියි ජානාති අහං ඌරුට්ඨියිමිහි පතිට්ඨිතන්ති. න ඌරුට්ඨියි ජානාති අහං ජඬ්ඝට්ඨියිමිහි පතිට්ඨිතන්ති. න ජඬ්ඝට්ඨියි ජානාති අහං ගොජ්ඵකට්ඨියිමිහි පතිට්ඨිතන්ති. න ගොජ්ඵකට්ඨියි ජානාති අහං පණ්හිකට්ඨියිමිහි පතිට්ඨිතන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අට්ඨි නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අඛ්‍යාතනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථවිධාතුති.

319. අට්ඨිමිඤ්ජං තෙසං තෙසං අට්ඨිනං අබ්භන්තරෙ යීතං. තත්ථ යථා වෙළපබ්බාදීනං අන්තො පක්ඛිත්තඡින්නවෙත්තග්ගාදිසු න වෙළපබ්බාදීනි ජානන්ති අමහෙසු වෙත්තග්ගාදීනි පක්ඛිත්තානීති. නපි වෙත්තග්ගාදීනි ජානන්ති මයං වෙළපබ්බාදිසු යීතානීති, එවමෙව න අට්ඨිනි ජානන්ති අමහාකං අන්තො මිඤ්ජං යීතන්ති. නාපි මිඤ්ජං ජානාති අහං අට්ඨිනං අන්තො යීතන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අට්ඨිමිඤ්ජං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අඛ්‍යාතනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථවිධාතුති.

320. වක්කං ගලවාටකතො නික්ඛන්තෙන එකමුලෙන ථොකං ගන්ත්වා ද්විධා භින්නෙන පුලන්භාරුනා විනිබ්බං හුත්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා යීතං. තත්ථ යථා වණ්ටුපනිබ්බද්ධෙ අමිබ්ඵලද්වයෙ න වණ්ටං ජානාති මයා අමිබ්ඵලද්වයං උපනිබ්බද්ධන්ති. නපි අමිබ්ඵලද්වයං ජානාති අහං වණ්ටෙන උපනිබ්බද්ධන්ති, එවමෙව න පුලන්භාරු ජානාති මයා වක්කං උපනිබ්බද්ධන්ති.

නපි වක්කං ජානාති අහං ථුලන්භාරුතා උපනිබ්බන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති වක්කං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

321. හදයං සරීරබ්‍රහ්මණරෙ උරට්ඨිපඤ්ජරමජ්ඣං නිස්සාය යිතං. තත්ථ යථා ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරං නිස්සාය යපිතාය මංසපෙසියා න සන්දමානිකපඤ්ජරබ්‍රහ්මණරං ජානාති මං නිස්සාය මංසපෙසි යිතාති. නපි මංසපෙසි ජානාති අහං ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරං නිස්සාය යිතාති, එවමෙව න උරට්ඨිපඤ්ජරබ්‍රහ්මණරං ජානාති මං නිස්සාය හදයං යිතන්ති. නපි හදයං ජානාති අහං උරට්ඨිපඤ්ජරං නිස්සාය යිතන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති හදයං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

322. යකනං අන්තොසරීරෙ ද්විත්තං ථනානමබ්‍රහ්මණරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය යිතං. තත්ථ යථා උක්ඛලිකපාලපස්සමිහි ලග්ගෙ යමකමංසපිණ්ඩො න උක්ඛලිකපාලපස්සං ජානාති මයි යමකමංසපිණ්ඩො ලග්ගොති. නපි යමකමංසපිණ්ඩො ජානාති අහං උක්ඛලිකපාලපස්සෙ ලග්ගොති, එවමෙව න ථනානමබ්‍රහ්මණරෙ දක්ඛිණපස්සං ජානාති මං නිස්සාය යකනං යිතන්ති. නපි යකනං ජානාති අහං ථනානමබ්‍රහ්මණරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය යිතන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති යකනං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

323. කිලොමකෙසු පටිච්ඡන්තකිලොමකං හදයඤ්ච වක්කඤ්ච පරිවාරත්වා යිතං. අප්පටිච්ඡන්තකිලොමකං සකලසරීරෙ වම්මස්ස හෙට්ඨතො මංසං පරියොනන්ධිත්වා යිතං. තත්ථ යථා පිලොතිකපලිවෙයීතෙ මංසෙ න මංසං ජානාති අහං පිලොතිකාය පලිවෙයීතන්ති. නපි පිලොතිකා ජානාති මයා මංසං පලිවෙයීතන්ති, එවමෙව න වක්කහදයානි සකලසරීරෙ ච මංසං ජානාති අහං කිලොමකෙන පටිච්ඡන්තන්ති. නපි කිලොමකං ජානාති මයා වක්කහදයානි සකලසරීරෙ ච මංසං පටිච්ඡන්තන්ති. අඤ්ඤාමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කිලොමකං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

324. පිහකං හදයස්ස වාමපස්සෙ උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය යිතං. තත්ථ යථා කොට්ඨමත්ථකපස්සං නිස්සාය යිතාය ගොමයපිණ්ඩියා න

කොට්ඨමත්ථකපස්සං ඡානාති ගොමයපිණ්ඩි මං නිස්සාය ධීතාති. නපි ගොමයපිණ්ඩි ඡානාති අහං කොට්ඨමත්ථකපස්සං නිස්සාය ධීතාති, එවමෙව න උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං ඡානාති පිහකං මං නිස්සාය ධීතන්ති. නපි පිහකං ඡානාති අහං උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පිහකං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

325. පජ්ජාසං සරීරබ්‍හන්තරෙ ද්විත්තං චනානමන්තරෙ හදයඤ්ච යකනඤ්ච උපරි ඡාදෙන්වා ඔලම්බන්තං ධීතං. තත්ථ යථා ජිණ්ණකොට්ඨබ්‍හන්තරෙ ලම්බමානෙ සකුණකුලාවකෙ න ජිණ්ණකොට්ඨබ්‍හන්තරං ඡානාති මයි සකුණකුලාවකො ලම්බමානො ධීතොති. නපි සකුණකුලාවකො ඡානාති අහං ජිණ්ණකොට්ඨබ්‍හන්තරෙ ලම්බමානො ධීතොති, එවමෙව න තං සරීරබ්‍හන්තරං ඡානාති මයි පජ්ජාසං ලම්බමානං ධීතන්ති. නපි පජ්ජාසං ඡානාති අහං එවරූපෙ සරීරබ්‍හන්තරෙ ලම්බමානං ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පජ්ජාසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

326. අන්තං ගලවාටකකරීසමග්ගපරියන්තෙ සරීරබ්‍හන්තරෙ ධීතං. තත්ථ යථා ලොහිතදොණිකාය ඔභුජිත්වා යපිතෙ ඡින්නසිසධම්මනිකලෙවරෙ න ලොහිතදොණි ඡානාති මයි ධම්මනිකලෙවරං ධීතන්ති. නපි ධම්මනිකලෙවරං ඡානාති අහං ලොහිතදොණියා ධීතන්ති, එවමෙව න සරීරබ්‍හන්තරං ඡානාති මයි අන්තං ධීතන්ති. නපි අන්තං ඡානාති අහං සරීරබ්‍හන්තරෙ ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අන්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

327. අන්තගුණං අන්තන්තරෙ එකවිසතිඅන්තභොගෙ බන්ධිත්වා ධීතං. තත්ථ යථා පාදපුඤ්ජනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බිත්වා ධීතෙසු රජ්ජුකෙසු න පාදපුඤ්ජනරජ්ජුමණ්ඩලකං ඡානාති රජ්ජුකා මං සිබ්බිත්වා ධීතාති. නපි රජ්ජුකා ඡානන්ති මයං පාදපුඤ්ජනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බිත්වා ධීතාති, එවමෙව න අන්තං ඡානාති අන්තගුණං මං ආබන්ධිත්වා ධීතන්ති. නපි අන්තගුණං ඡානාති අහං අන්තං ආබන්ධිත්වා ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අන්තගුණං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

328. උදරියං උදරෙ යිතං අසිතපිතබායිතසායිතං. තත්ථ යථා සුවානදොණියං යිතෙ සුවානවමට්ඨමිති න සුවානදොණි ජානාති මයි සුවානවමට්ඨ යිතොති. නපි සුවානවමට්ඨ ජානාති අහං සුවානදොණියං යිතොති, එවමෙව න උදරං ජානාති මයි උදරියං යිතන්ති. නපි උදරියං ජානාති අහං උදරෙ යිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති උදරියං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

329. කරිසං පක්කාසයසඬ්ඛාතෙ අට්ඨචගුලවෙච්චපඬ්ඛසදිසෙ අන්තපරියොසානෙ යිතං. තත්ථ යථා වෙච්චපඬ්ඛෙ ඔමද්දිත්වා පක්ඛිත්තාය සණ්ඨපණ්ඩුමත්තිකාය න වෙච්චපඬ්ඛං ජානාති මයි පණ්ඩුමත්තිකා යිතාති. නපි පණ්ඩුමත්තිකා ජානාති අහං වෙච්චපඬ්ඛෙ යිතාති, එවමෙව න පක්කාසයො ජානාති මයි කරිසං යිතන්ති. නපි කරිසං ජානාති අහං පක්කාසයෙ යිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කරිසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

330. මත්ථලුඬ්ඨං සිසකට්ඨානිහන්තරෙ යිතං. තත්ථ යථා පුරාණලාබ්ඛකට්ඨානෙ පක්ඛිත්තාය පිට්ඨපිණ්ඩියා න ලාබ්ඛකට්ඨානං ජානාති මයි පිට්ඨපිණ්ඩි යිතාති. නපි පිට්ඨපිණ්ඩි ජානාති අහං ලාබ්ඛකට්ඨානෙ යිතාති, එවමෙව න සිසකට්ඨානිහන්තරං ජානාති මයි මත්ථලුඬ්ඨං යිතන්ති. නපි මත්ථලුඬ්ඨං ජානාති අහං සිසකට්ඨානිහන්තරෙ යිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මත්ථලුඬ්ඨං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ඵද්ධො පථව්ඨාතුති.

331. පිත්තෙසු අබ්ද්ධපිත්තං ජීවිතින්ද්‍රියපට්ඨං සකලසරීරං බ්‍යාපෙත්වා යිතං. බ්ද්ධපිත්තං පිත්තකොසකෙ යිතං. තත්ථ යථා පූවං බ්‍යාපෙත්වා යිතෙ තෙලෙ න පූවං ජානාති තෙලං මං බ්‍යාපෙත්වා යිතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං පූවං බ්‍යාපෙත්වා යිතන්ති, එවමෙව න සරීරං ජානාති අබ්ද්ධපිත්තං මං බ්‍යාපෙත්වා යිතන්ති. නපි අබ්ද්ධපිත්තං ජානාති අහං සරීරං බ්‍යාපෙත්වා යිතන්ති. යථා වස්සොදකෙන පුණ්ණෙ කොසාතකිකොසකෙ න කොසාතකිකොසකො ජානාති මයි වස්සොදකං යිතන්ති. නපි වස්සොදකං ජානාති අහං කොසාතකිකොසකෙ යිතන්ති, එවමෙව න පිත්තකොසකො ජානාති මයි බ්ද්ධපිත්තං යිතන්ති. නපි බ්ද්ධපිත්තං ජානාති අහං පිත්තකොසකෙ යිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පිත්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොඨාතුති.

332. සෙම්භං එකපත්ථපුරප්පමාණං උදරපටලෙ ධීතං. තත්ථ යථා උපරි සඤ්ජාතචේණපටලාය චන්දනිකාය න චන්දනිකා ජානාති මයි චේණපටලං ධීතන්ති. නපි චේණපටලං ජානාති අහං චන්දනිකාය ධීතන්ති, එවමෙව න උදරපටලං ජානාති මයි සෙම්භං ධීතන්ති. නපි සෙම්භං ජානාති අහං උදරපටලෙ ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සෙම්භං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

333. පුබ්බො අනිබද්ධොකාසො යත්ථ යත්ථෙව බාණුකණ්ටකප්පහරණඅග්ගිජාලාදීහි අභිහතෙ සරීරප්පදෙසෙ ලොහිතං සණ්ඨන්තිවා පච්චති, ගණ්ඨපිළිකාදයො වා උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ තත්ථ තිට්ඨති. තත්ථ යථා ඵරසුප්පහාරාදිවසෙන පග්ගරිතනියාසෙ රුක්ඛෙ න රුක්ඛස්ස පහාරාදිප්පදෙසා ජානන්ති අම්භෙසු නියාසො ධීතොති, නපි නියාසො ජානාති අහං රුක්ඛස්ස පහාරාදිප්පදෙසෙසු ධීතොති, එවමෙව න සරීරස්ස බාණුකණ්ටකාදීහි අභිහතප්පදෙසා ජානන්ති අම්භෙසු පුබ්බො ධීතොති. නපි පුබ්බො ජානාති අහං තෙසු පදෙසෙසු ධීතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පුබ්බො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

334. ලොහිතෙසු සංසරණලොහිතං පිත්තං විය සකලසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ධීතං. සන්තිචිතලොහිතං යකනට්ඨානස්ස හෙට්ඨාභාගං පුරෙත්වා එකපත්ථපුරමත්තං වක්කහදයයකනප්පථාසානි තෙමෙත්තං ධීතං. තත්ථ සංසරණලොහිතෙ අබද්ධපිත්තසදිසොව විනිච්ඡයො. ඉතරං පන යථා ප්ප්පරකපාලෙ ඔවට්ඨෙ උදකෙ හෙට්ඨා ලෙඬ්ඬුඛණ්ඩාදීනි තෙමයමානෙ න ලෙඬ්ඬුඛණ්ඩාදීනි ජානන්ති මයං උදකෙන තෙමයමානාති. නපි උදකං ජානාති අහං ලෙඬ්ඬුඛණ්ඩාදීනි තෙමෙමීති, එවමෙව න යකනස්ස හෙට්ඨාභාගට්ඨානං වක්කාදීනි වා ජානන්ති මයි ලොහිතං ධීතං අම්භෙ වා තෙමයමානං ධීතන්ති. නපි ලොහිතං ජානාති අහං යකනස්ස හෙට්ඨාභාගං පුරෙත්වා වක්කාදීනි තෙමයමානං ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලොහිතං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

335. සෙදො අග්ගිසන්තාපාදිකාලෙසු කෙසලොමකුපච්චරානි පුරෙත්වා තිට්ඨති වෙව පග්ගරති ව. තත්ථ යථා උදකා අබ්බුල්භමත්තෙසු හිසමුළාලකුමුදනාළකලාපෙසු න හිසාදිකලාපච්චරානි ජානන්ති අම්භෙහි උදකං පග්ගරති. නපි හිසාදිකලාපච්චරෙහි පග්ගරන්තං උදකං ජානාති අහං

භිසාදිකලාපවිවරෙහි පග්ගරාමීති, එවමෙව න කෙසලොමකුපවිවරානි ජානන්ති අම්භෙහි සෙදො පග්ගරාමීති. නපි සෙදො ජානාති අහං කෙසලොමකුපවිවරෙහි පග්ගරාමීති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවිවරෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සෙදො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාතතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

336. මෙදො ථූලස්ස සකලසරීරං එරිත්වා කිසස්ස ජඩ්ඝමංසාදීති නිස්සාය ධීතො පත්ථිත්තසිනෙනො. තත්ථ යථා හලිද්දිපිලොතිකපට්ඨ්ඡන්තෙ මංසපුඤ්ජෙ න මංසපුඤ්ජො ජානාති මං නිස්සාය හලිද්දිපිලොතිකා ධීතාති. නපි හලිද්දිපිලොතිකා ජානාති අහං මංසපුඤ්ජං නිස්සාය ධීතාති, එවමෙව න සකලසරීරෙ ජඩ්ඝාදීසු වා මංසං ජානාති මං නිස්සාය මෙදො ධීතොති. නපි මෙදො ජානාති අහං සකලසරීරෙ ජඩ්ඝාදීසු වා මංසං නිස්සාය ධීතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවිවරෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මෙදො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාතතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො පත්ථිත්තයුසො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

337. අස්සු යදා සඤ්ජායති තදා අක්ඛිකුපකෙ පුරන්වා තිට්ඨති වා පග්ගරාමීති වා. තත්ථ යථා උදකපුණ්ණෙසු තරුණතාලට්ඨිකුපකෙසු න තරුණතාලට්ඨිකුපකා ජානන්ති අම්භෙසු උදකං ධීතන්ති. නපි තරුණතාලට්ඨිකුපකෙසු උදකං ජානාති අහං තරුණතාලට්ඨිකුපකෙසු ධීතන්ති, එවමෙව න අක්ඛිකුපකා ජානන්ති අම්භෙසු අස්සු ධීතන්ති. නපි අස්සු ජානාති අහං අක්ඛිකුපකෙසු ධීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවිවරෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අස්සු නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාතතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

338. වසා අග්ගිසන්තාපාදිකාලෙ හත්ථතලහත්ථපිට්ඨිපාදතලපාදපිට්ඨි නාසාපුට්ඨතලාට්ඨංසකුට්ඨෙසු ධීතවිලිනස්නෙනො. තත්ථ යථා පක්ඛිත්තතෙලෙ ආවාමෙ න ආවාමො ජානාති මං තෙලං අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්වා ධීතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං ආවාමං අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්වා ධීතන්ති, එවමෙව න හත්ථතලාදිප්පදෙසො ජානාති මං වසා අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්වා ධීතාති. නපි වසා ජානාති අහං හත්ථතලාදිප්පදෙසං අජ්ඣෙක්ඛාත්ථරිත්වා ධීතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපවිවරෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති වසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාතතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

339. බෙළො තථාරුපෙ බෙළුප්පත්තිපව්වයෙ සති උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජීවිහාතලෙ තිට්ඨති. තත්ථ යථා අබ්බොවිජිත්තඋදකනිස්සන්දෙ

නදීතීරකූපකො න කූපතලං ජානාති මයි උදකං සන්තිට්ඨතීති. නපි උදකං ජානාති අහං කූපතලෙ සන්තිට්ඨාමීති, එවමෙව න ජීවිහාතලං ජානාති මයි උහොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා බෙළො යීතොති. නපි බෙළො ජානාති අහං උහොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජීවිහාතලෙ යීතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති බෙළො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

340. සිඬ්ඝාණිකා යදා සඤ්ජායති, තදා නාසාපුටෙ පුරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ගරති වා. තත්ථ යථා පුතිදධිහරිතාය සිජ්ජිකාය න සිජ්ජිකා ජානාති මයි පුතිදධි යීතන්ති. නපි පුතිදධි ජානාති අහං සිජ්ජිකාය යීතන්ති, එවමෙව න නාසාපුටා ජානන්ති අම්මෙසු සිඬ්ඝාණිකා යීතාති. නපි සිඬ්ඝාණිකා ජානාති අහං නාසාපුටෙසු යීතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සිඬ්ඝාණිකා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

341. ලසිකා අට්ඨිකසන්ධිනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා අසිතිසතසන්ධිසු යීතා. තත්ථ යථා තෙලබ්භඤ්ජිතෙ අක්ඛෙ න අක්ඛො ජානාති මං තෙලං අබ්භඤ්ජිත්වා යීතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං අක්ඛං අබ්භඤ්ජිත්වා යීතන්ති, එවමෙව න අසිතිසතසන්ධියො ජානන්ති ලසිකා අම්මෙ අබ්භඤ්ජිත්වා යීතාති. නපි ලසිකා ජානාති අහං අසිතිසතසන්ධියො අබ්භඤ්ජිත්වා යීතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලසිකා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

342. මුත්තං චත්ථිස්ස අබ්භන්තරෙ යීතං. තත්ථ යථා චන්දනිකාය පක්ඛිත්තෙ අමුබ්බෙ රචණසට්ඨෙ න රචණසට්ඨො ජානාති මයි චන්දනිකාරසො යීතොති. නපි චන්දනිකාරසො ජානාති අහං රචණසට්ඨෙ යීතොති, එවමෙව න චත්ථි ජානාති මයි මුත්තං යීතන්ති. නපි මුත්තං ජානාති අහං චත්ථිමිහි යීතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආහොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මුත්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යුසභුතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතුති.

343. එවං කෙසාදිසු මනසිකාරං පවත්තෙත්වා යෙන සන්තප්පති, අයං ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො පරිපාවනාකාරො තෙජොධාතුති, යෙන ජීරියති, යෙන පරිඛය්හති, යෙන අසිතජිතබාධිතසාධිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති, අයං ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අබ්‍යාකනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො

පරිපාචනාකාරො තෙජොධාතුති ඵං තෙජොකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතඛිබ්බො.

344. තතො උද්ධඪගමෙ වාතෙ උද්ධඪගමවසෙන පරිග්ගහෙත්වා අධොගමෙ අධොගමවසෙන, කුච්ඡිසයෙ කුච්ඡිසයවසෙන, කොට්ඨාසයෙ කොට්ඨාසයවසෙන, අඪගමඪගානුසාරිමිහි අඪගමඪගානුසාරිවසෙන, අස්සාසපස්සාසෙ අස්සාසපස්සාසවසෙන පරිග්ගහෙත්වා උද්ධඪගමා වාතා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො විත්ථම්භනාකාරො වායොධාතුති, අධොගමා වාතා නාම, කුච්ඡිසයා වාතා නාම, කොට්ඨාසයා වාතා නාම, අඪගමඪගානුසාරිතො වාතා නාම, අස්සාසපස්සාසා වාතා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනතො අඛ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො විත්ථම්භනාකාරො වායොධාතුති ඵං වායොකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතඛිබ්බො. තස්සෙවං පවත්තමනසිකාරස්ස ධාතුයො පාකටා භොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

345. යස්ස පන ඵං භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන සලක්ඛණසඬ්ඛෙපතො භාවෙතඛිබ්බං. කථං? වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතුති වචන්ථපෙතඛිබ්බං. තත්ථෙව ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතුති. පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතුති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතුති.

ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතුති වචන්ථපෙතඛිබ්බං. තත්ථෙව පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතුති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතුති. ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතුති.

චතුසු කොට්ඨාසෙසු පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතුති වචන්ථපෙතඛිබ්බං. තෙන අවිනිභුත්තං විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතුති. ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතුති. ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතුති.

ෂසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතුති වචන්ථපෙතඛිබ්බං. තත්ථෙව ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතුති. ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතුති. පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතුති. තස්සෙවං වචන්ථාපයතො ධාතුයො පාකටා භොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

346. යස්ස පන ඵම්පි භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන සලක්ඛණවිහත්තිතො භාවෙතඛිබ්බං. කථං? පුබ්බෙ චුත්තනයෙනෙව කෙසාදයො පරිග්ගහෙත්වා කෙසමිහි ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතුති වචන්ථපෙතඛිබ්බං. තත්ථෙව

ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතුති. පරිපාවනලක්ඛණං තෙජොධාතුති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතුති. එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ චතස්සො චතස්සො ධාතුයො වචන්ථපෙතබ්බා. තස්සෙවං වචන්ථාපයතො ධාතුයො පාකටා භොන්ති. තා පුනස්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

අපිච බො පන වචනත්ථතො, කලාපතො, චුණ්ණතො, ලක්ඛණාදිතො, සමුට්ඨානතො, නානත්තෙකත්තතො, විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතො, සභාගවිසභාගතො, අජ්ඣත්තිකබාහිරවිසෙසතො, සඬගහතො, පච්චයතො, අසමන්තාභාරතො, පච්චයවිභාගතොති ඉමෙහිපි ආකාරෙහි ධාතුයො මනසිකාතබ්බා.

347. තත්ථ වචනත්ථතො මනසිකරොත්තෙන පත්ථටත්තා පථවී. අප්පොති ආපියති අප්පායතිති වා ආපො. තෙජතීති තෙජො. වායතීති වායො. අවිසෙසෙන පන සලක්ඛණධාරණතො දුක්ඛාදානතො දුක්ඛාධානතො ච ධාතුති. එවං විසෙසසාමඤ්ඤවසෙන වචනත්ථතො මනසිකාතබ්බා.

348. කලාපතොති යා අයං කෙසා ලොමානිආදිනා නයෙන විසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු, පිත්තං සෙම්භන්ති ච ආදිනා නයෙන ද්වාදසභාකාරෙහි ආපොධාතු නිද්දිට්ඨා, තත්ථ යස්මා –

චණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා, චතස්සො වාපි ධාතුයො;
අට්ඨධම්මසමොධානා, භොති කෙසාති සම්මුති;
තෙසංයෙව විනිබ්භොගා, නත්ථි කෙසාති සම්මුති.

තස්මා කෙසාපි අට්ඨධම්මකලාපමත්තමෙව. තථා ලොමාදයොති. යො පනෙත්ථ කම්මසමුට්ඨානො කොට්ඨාසො, සො ජීවිතින්ද්‍රියෙන ච භාවෙන ච සද්ධිං දසධම්මකලාපොපි භොති. උස්සදවසෙන පන පථවීධාතු ආපොධාතුති සඬබං ගතො. එවං කලාපතො මනසිකාතබ්බා.

349. චුණ්ණතොති ඉමස්මිං හි සරීරෙ මජ්ඣිමෙන පමාණෙන පරිගේහමානා පරමාණුහෙදසඤ්චුණ්ණා සුබ්බමරජභූතා පථවීධාතු දොණමත්තා සියා. සා තතො උපඬ්ඨප්පමාණාය ආපොධාතුයා සඬගහිතා, තෙජොධාතුයා අනුපාලිතා වායොධාතුයා විත්ථම්භිතා න විකිරියති න විද්ධංසියති, අවිකිරියමානා අවිද්ධංසියමානා අනෙකවිධං ඉත්ථිපුරිසලිඬගාදිභාවවිකප්පං උපගච්ඡති, අණුපුලිදිසරස්සථිරකථිනාදිභාවඤ්ච පකාසෙති.

සුසගතා ආබන්ධනාකාරභූතා පනෙන්ථ ආපොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා තෙජානුපාලිතා වායොවිත්ථම්භිතා න පග්ගරති න පරිස්සවති, අපග්ගරමානා අපරිස්සවමානා පිණිතපිණිතභාවං දස්සෙති.

අසිතපිතාදිපාවකා වෙන්ථ උසුමාකාරභූතා උණ්හත්තලක්ඛණා තෙජොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා ආපොසඬගහිතා වායොවිත්ථම්භිතා ඉමං කායං පරිපාවෙති, වණ්ණසම්පත්තිඤ්චස්ස ආවහති. තාය ව පන පරිපාවිතො අයං කායො න පුතිභාවං දස්සෙති.

අඬගමඬගානුසටා වෙන්ථ සමුදිරණවිත්ථම්භනලක්ඛණා වායොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා ආපොසඬගහිතා තෙජානුපාලිතා ඉමං කායං විත්ථම්භෙති. තාය ව පන විත්ථම්භිතො අයං කායො න පරිපතති, උජුකං සණ්ඨාති. අපරාය වායොධාතුයා සමබ්භාහතො ගමනට්ඨානනිසජ්ජාසයනඉරියාපටෙසු විඤ්ඤත්තිං දස්සෙති, සම්ඤ්ජෙති, සම්පසාරෙති, හත්ථපාදං ලාලෙති. එවමෙතං ඉත්ථිපුරිසාදිභාවෙන බාලජනවඤ්චනං මායාරූපසදිසං ධාතුයත්තං පවත්තතීති එවං චුණ්ණතො මනසිකාතබ්බා.

350. ලක්ඛණාදිතොති පථවිධාතු කිං ලක්ඛණා, කිං රසා, කිං පච්චුපට්ඨානාති එවං චතස්සොපි ධාතුයො ආවජ්ජෙත්වා පථවිධාතු කක්ඛලත්තලක්ඛණා, පතිට්ඨානරසා, සම්පට්ච්ඡනපච්චුපට්ඨානා. ආපොධාතු පග්ගරණලක්ඛණා, බුහනරසා, සඬගහපච්චුපට්ඨානා. තෙජොධාතු උණ්හත්තලක්ඛණා, පරිපාවනරසා, මද්දවානුප්පදානපච්චුපට්ඨානා. වායොධාතු විත්ථම්භනලක්ඛණා, සමුදිරණරසා. අභිනිහාරපච්චුපට්ඨානාති එවං ලක්ඛණාදිතො මනසිකාතබ්බා.

351. සමුට්ඨානතොති යෙ ඉමෙ පථවිධාතුආදීනං විත්ථාරතො දස්සනවසෙන කෙසාදයො ද්වාචත්තාලීස කොට්ඨාසා දස්සිතා. තෙසු උදරියං කරිසං පුබ්බො මුත්තන්ති ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසා උතුසමුට්ඨානාව. අස්සු සෙදො බෙළො සිඬ්ඝාණිකාති ඉමෙ චත්තාරො උතුචිත්තසමුට්ඨානා. අසිතාදිපරිපාවකො තෙජො කම්මසමුට්ඨානාව. අස්සාසපස්සාසා විත්තසමුට්ඨානාව. අවසෙසා සබ්බෙපි චතුසමුට්ඨානාති එවං සමුට්ඨානතො මනසිකාතබ්බා.

352. නානත්තෙකත්තතොති සබ්බාසම්පි ධාතුනං සලක්ඛණාදිතො නානත්තං. අඤ්ඤානෙව හි පථවිධාතුයා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානාති. අඤ්ඤාති ආපොධාතුආදීනං. එවං ලක්ඛණාදිවසෙන පන කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන ච නානත්තභූතානම්පි එතාසං රූපමහාභූතධාතුධම්මඅනිච්චාදිවසෙන එකත්තං.

හොති. සබ්බාපි හි ධාතුයො රුප්පනලක්ඛණං අනතීතත්තා රූපානි. මහත්තපාතුභාවාදීහි කාරණෙහි මහාභූතානි.

මහත්තපාතුභාවාදීහි ඵතා හි ධාතුයො මහත්තපාතුභාවතො, මහාභූතසාමඤ්ඤතො, මහාපරිභාරතො, මහාවිකාරතො, මහත්තා භූතත්තා වානි ඉමෙහි කාරණෙහි මහාභූතානීති වුවිචන්ති.

තත්ථ මහත්තපාතුභාවතොති ඵතානි හි අනුපාදින්නසන්නානෙපි උපාදින්නසන්නානෙපි මහත්තානි පාතුභූතානි. තෙසං අනුපාදින්නසන්නානෙ –

දූවෙ සතසහස්සානි, වත්තාරි නහුතානි ව;
ඵත්තකං බහලත්තෙන, සඬබ්බාතායං වසුන්ධරානි. –

ආදිනා නයෙන මහත්තපාතුභාවතා බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තාව.

උපාදින්නසන්නානෙපි මච්ඡකච්ඡපදෙවදානවාදිසරීරවසෙන මහත්තානෙව පාතුභූතානි. වුත්තඤ්ඤෙනං “සන්නි, හික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ යොජනසතිකාපි අත්තභාවා”තිආදි.

මහාභූතසාමඤ්ඤතොති ඵතානි හි යථා මායාකාරො අමණිංයෙව උදකං මණිං කත්වා දස්සෙති, අසුවණ්ණංයෙව ලෙඩ්චුං සුවණ්ණං කත්වා දස්සෙති.

යථා ව සයං නෙව යක්ඛො න යක්ඛි සමානො යක්ඛභාවමිපි යක්ඛිභාවමිපි දස්සෙති, ඵවමෙව සයං අනීලානෙව හුත්වා නීලං උපාදාරූපං දස්සෙන්නි, අපීතානි අලොහිතානි අනොදාතානෙව හුත්වා ඔදානං උපාදාරූපං දස්සෙන්නීති මායාකාරමහාභූතසාමඤ්ඤතො මහාභූතානි.

යථා ව යක්ඛාදීනි මහාභූතානි යං ගණ්හන්ති, නෙව නෙසං තස්ස අන්තො න බහි යානං උපලබ්භති, න ව තං නිස්සාය න තිට්ඨන්ති, ඵවමෙව තානිපි නෙව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්තො න බහි ධීතානි හුත්වා උපලබ්භන්ති, න ව අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සාය න තිට්ඨන්තීති අවින්තෙයාට්ඨානතාය යක්ඛාදිමහාභූතසාමඤ්ඤතොපි මහාභූතානි. යථා ව යක්ඛිනීසඬබ්බාතානි මහාභූතානි මනාපෙහි වණ්ණසණ්ඨානවික්ඛෙපෙහි අත්තනො භයානකභාවං පට්ච්ඡාදෙත්වා සත්තෙ වඤ්චෙන්නි, ඵවමෙව ඵතානිපි ඉත්ථිපුරිසසරීරාදියු මනාපෙන ඡට්ඨණ්ණෙන මනාපෙන අත්තනො අඬගපච්චඬගසණ්ඨානෙන මනාපෙන ව හත්ථපාදඬගුලිහමුකවික්ඛෙපෙන අත්තනො කක්ඛලත්තාදිහෙදං සරසලක්ඛණං පට්ච්ඡාදෙත්වා බාලජනං වඤ්චෙන්නි, අත්තනො සභාවං දට්ඨං න දෙන්නීති වඤ්චකත්තෙන යක්ඛිනීමහාභූතසාමඤ්ඤතොපි මහාභූතානි.

මහාපරිහාරකොති මහන්තෙහි පච්චයෙහි පරිහරිතබ්බතො. එතානි හි දිවසෙ දිවසෙ උපනෙතබ්බත්තා මහන්තෙහි සාසච්ඡාදනාදීහි භූතානි පචත්තානීති මහාභූතානි. මහාපරිහාරානි වා භූතානීතිපි මහාභූතානි.

මහාවිකාරකොති එතානි හි අනුපාදින්නානිපි උපාදින්නානිපි මහාවිකාරානි හොත්ති. තත්ථ අනුපාදින්නානං කප්පවුට්ඨානෙ විකාරමහත්තං පාකටං හොති. උපාදින්නානං ධාතුක්ඛොභකාලෙ. තථා හි -

භූමිතො වුට්ඨිතා යාව, බ්‍රහ්මලොකා විධාවති;
අච්චි අච්චිමතො ලොකෙ, ඩස්භමානම්හි තෙජසා.

කොට්ඨසතසහස්සෙකං, චක්කවාළං විලියති;
කුපිතෙන යදා ලොකො, සලිලෙන විනස්සති.

කොට්ඨසතසහස්සෙකං, චක්කවාළං විකීරති;
වායොධාතුප්පකොපෙන, යදා ලොකො විනස්සති.

පත්ථද්ධො භවති කායො, දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා;
පථව්ධාතුප්පකොපෙන, හොති කට්ඨමුඛෙව සො.

පූතියො භවති කායො, දට්ඨො පූතිමුඛෙන වා;
ආපොධාතුප්පකොපෙන, හොති පූතිමුඛෙව සො.

සන්තත්තො භවති කායො, දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා;
තෙජොධාතුප්පකොපෙන, හොති අග්ගිමුඛෙව සො.

සඤ්ජින්නො භවති කායො, දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා;
වායොධාතුප්පකොපෙන, හොති සත්ථමුඛෙව සො.

ඉති මහාවිකාරානි භූතානීති මහාභූතානි.

මහත්තා භූතත්තා වානි එතානි හි මහත්තානි මහතා වායාමෙන පරිග්ගහෙතබ්බත්තා භූතානි විජ්ජමානත්තානි මහත්තා භූතත්තා ව මහාභූතානි.

එවං සබ්බාපෙතා ධාතුයො මහන්තපාතුභාවාදීහි කාරණෙහි මහාභූතානි.

සලක්ඛණධාරණතො පන දුක්ඛාදානතො ව දුක්ඛාධානතො ව සබ්බාපි ධාතුලක්ඛණං අනතීතත්තා ධාතුයො. සලක්ඛණධාරණෙන ව අත්තතො ඛණානුරූපධාරණෙන ව ධම්මා. ඛයට්ඨෙන අනිච්චා. භයට්ඨෙන දුක්ඛා. අසාරකට්ඨෙන අනත්තා.

ඉති සබ්බාසම්මි රූපමහාභූතධාතුධම්මආනිව්වාදිවසෙන එකත්තන්ති එවං නානත්තෙකත්තතො මනසිකාතබ්බා.

353. විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතොති සහුප්පන්නාව එතා එකෙකස්මිං සබ්බපරියන්තිමෙ සුද්ධට්ඨකාදිකලාපෙපි පදෙසෙන අවිනිබ්භුත්තා. ලක්ඛණෙන පන විනිබ්භුත්තාති එවං විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතො මනසිකාතබ්බා.

354. සභාගවිසභාගතොති එවං අවිනිබ්භුත්තාසු වාපි එතාසු පුරිමා ද්වෙ ගරුකත්තා සභාගා. තථා පච්ඡිමා ලහුකත්තා. පුරිමා පන පච්ඡිමාහි පච්ඡිමා ව පුරිමාහි විසභාගාති එවං සභාගවිසභාගතො මනසිකාතබ්බා.

355. අප්ප්ඤ්ඤානිකබාහිරවිසෙසතොති අප්ප්ඤ්ඤානිකා ධාතුයො විඤ්ඤාණවත්ථුච්ඤ්ඤත්තිඉන්ද්‍රියානං නිස්සයා හොන්ති, සඉරියාපථා, චතුසමුට්ඨානා. බාහිරා චුත්තවිපරිතප්පකාරාති එවං අප්ප්ඤ්ඤානිකබාහිරවිසෙසතො මනසිකාතබ්බා.

356. සඬගහතොති කම්මසමුට්ඨානා පථවිධාතු කම්මසමුට්ඨානාහි ඉතරාහි එකසඬගහා හොති සමුට්ඨානනානත්තාභාවතො. තථා විත්තාදිසමුට්ඨානා විත්තාදිසමුට්ඨානාහිති එවං සඬගහතො මනසිකාතබ්බා.

357. පච්චයතොති පථවිධාතු ආපොසඬගහිතා තෙජොඅනුපාලිතා වායොවිත්ථම්හිතා තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොති. ආපොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා තෙජොඅනුපාලිතා වායොවිත්ථම්හිතා තිණ්ණං මහාභූතානං ආබන්ධනං හුත්වා පච්චයො හොති. තෙජොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා ආපොසඬගහිතා වායොවිත්ථම්හිතා තිණ්ණං මහාභූතානං පරිපාවනං හුත්වා පච්චයො හොති. වායොධාතු පථවිපතිට්ඨිතා ආපොසඬගහිතා තෙජොපරිපාවිතා තිණ්ණං මහාභූතානං විත්ථම්හනං හුත්වා පච්චයො හොතිති එවං පච්චයතො මනසිකාතබ්බා.

358. අසමන්තාභාරතොති පථවිධාතු චෙත්ථ “අහං පථවිධාතු”ති වා, “තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොමි”ති වා න ජානාති. ඉතරානිපි තිණ්ණං “අම්භාකං පථවිධාතු පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොති”ති න ජානන්ති. එස නයො සබ්බත්ථාති එවං අසමන්තාභාරතො මනසිකාතබ්බා.

359. පච්චයවිභාගතොති ධාතුනං හි කම්මං, විත්තං, ආභාරො, උතුති චත්තාරො පච්චයා. තත්ථ කම්මසමුට්ඨානානං කම්මමෙව පච්චයො හොති, න විත්තාදයො. විත්තාදිසමුට්ඨානානම්පි විත්තාදයොව පච්චයා හොන්ති, න ඉතරෙ. කම්මසමුට්ඨානානඤ්ච කම්මං ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං

පරියායතො උපනිස්සයපච්චයො හොති. චිත්තසමුට්ඨානානං චිත්තං ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං පච්ඡාජාතපච්චයො අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ව. ආභාරසමුට්ඨානානං ආභාරො ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං ආභාරපච්චයො අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ව. උතුසමුට්ඨානානං උතු ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ව. කම්මසමුට්ඨානං මහාභූතං කම්මසමුට්ඨානානම්පි මහාභූතානං පච්චයො හොති චිත්තාදිසමුට්ඨානානම්පි. තථා චිත්තසමුට්ඨානං, ආභාරසමුට්ඨානං. උතුසමුට්ඨානං මහාභූතං උතුසමුට්ඨානානම්පි මහාභූතානං පච්චයො හොති කම්මාදිසමුට්ඨානානම්පි.

තත්ථ කම්මසමුට්ඨානා පථව්ඨාතු කම්මසමුට්ඨානානං ඉතරාසං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයඅත්ථිඅවිගතවසෙන වෙව පතිට්ඨාවසෙන ව පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිමහාභූතානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතවසෙන පච්චයො හොති, න පතිට්ඨාවසෙන න ජනකවසෙන. ආපොධාතු වෙන්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන වෙව ආබන්ධනවසෙන ව පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න ආබන්ධනවසෙන න ජනකවසෙන. තෙජොධාතුපෙන්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන වෙව පරිපාවනවසෙන ව පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න පරිපාවනවසෙන, න ජනකවසෙන. වායොධාතුපෙන්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන වෙව විත්ථම්භනවසෙන ව පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න විත්ථම්භනවසෙන, න ජනකවසෙන. චිත්තආභාරඋතුසමුට්ඨානපථව්ඨාතුආදීසුපි එසෙව නයො.

එවං සහජාතාදිපච්චයවසජ්ජවත්තාසු ව පනෙනාසු ධාතුසු —

එකං පට්ඨව තිස්සො, චතුධා තිස්සො පට්ඨව එකො ව;

ද්වෙ ධාතුයො පට්ඨව, ද්වෙ ඡද්ධා සම්පවත්තන්ති.

පථව්ඨාදීසු හි එකෙකං පට්ඨව ඉතරා තිස්සො තිස්සොති එවං එකං පට්ඨව තිස්සො චතුධා සම්පවත්තන්ති. තථා පථව්ඨාතුආදීසු එකෙකා ඉතරා තිස්සො තිස්සො පට්ඨවාති එවං තිස්සො පට්ඨව එකා චතුධා සම්පවත්තති. පුරිමා පන ද්වෙ පට්ඨව පච්ඡිමා, පච්ඡිමා ව ද්වෙ පට්ඨව පුරිමා, පඨමතනියා පට්ඨව දුතියවතුත්ථා, දුතියවතුත්ථා පට්ඨව පඨමතනියා, පඨමවතුත්ථා පට්ඨව දුතියතනියා, දුතියතනියා පට්ඨව පඨමවතුත්ථාති එවං ද්වෙ ධාතුයො පට්ඨව ද්වෙ ඡධා සම්පවත්තන්ති.

තාසු පථවීධාතු අභික්කමපටික්කමාදිකාලෙ උප්පිළනස්ස පච්චයො හොති. සාව ආපොධාතුයා අනුගතා පතිට්ඨාපනස්ස. පථවීධාතුයා පන අනුගතා ආපොධාතු අවක්ඛෙපනස්ස. වායොධාතුයා අනුගතා තෙජොධාතු උද්ධරණස්ස. තෙජොධාතුයා අනුගතා වායොධාතු අතිහරණවීතිහරණානං පච්චයො හොතීති එවං පච්චයවිභාගතො මනසිකාතබ්බො.

එවං වචනත්ථාදිවසෙන මනසි කරොන්තස්සාපි හි එකෙකෙන මුඛෙන ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනස්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො චුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති. ස්වායං චතුත්තං ධාතුනං වචත්ථාපකස්ස ඤාණස්සානුභාවෙන උප්පජ්ජනතො චතුර්ධාතුවචත්ථානන්ත්වෙව සඬං ගච්ජති.

360. ඉදඤ්ච පන චතුර්ධාතුවචත්ථානං අනුයුත්තො භික්ඛු සුඤ්ඤතං අවගාහති, සත්තසඤ්ඤං සමුග්ගාතෙති. සො සත්තසඤ්ඤාය සමුහතත්තා වාළමිගයක්ඛරක්ඛසාදිවිකජ්ජං අනාවජ්ජමානො භයහෙරවසහො හොති, අරතිරතිසහො, න ඉට්ඨානිට්ඨෙසු උග්ගාතනිග්ගාතං පාපුණාති. මහාපඤ්ඤො ව පන හොති අමතපරියොසානො වා සුගතිපරායනො වාති.

එවං මහානුභාවං, යොගිවරසහස්ස කිලිතං එතං;
චතුර්ධාතුවචත්ථානං, නිච්චං සෙවෙථ මෙධාවීති.

අයං චතුර්ධාතුවචත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො.

361. එත්තාවතා ව යං සමාධිස්ස විත්ථාරං භාවනානයඤ්ච දස්සෙතුං “කො සමාධි, කෙනට්ඨෙන සමාධි”ති ආදිනා නයෙන පඤ්භාකම්මං කතං, තත්ථ “කථං භාවෙතබ්බො”ති ඉමස්ස පදස්ස සබ්බජ්ජකාරතො අත්ථවණ්ණනා සමත්තා හොති.

දුට්ඨොයෙව භයං ඉධ අධිජ්ජෙතො උපචාරසමාධි වෙව අප්පනාසමාධි ව. තත්ථ දසසු කම්මට්ඨානෙසු, අප්පනාපුබ්බභාගවිත්තෙසු ව එකග්ගතා උපචාරසමාධි. අවසෙසකම්මට්ඨානෙසු විත්තෙකග්ගතා අප්පනාසමාධි. සො දුට්ඨොපි තෙසං කම්මට්ඨානානං භාවිතත්තා භාවිතො හොති. තෙන චුත්තං “කථං භාවෙතබ්බොති ඉමස්ස පදස්ස සබ්බජ්ජකාරතො අත්ථවණ්ණනා සමත්තා”ති.

සමාධිආනිසංසකථා

362. යං පන චුත්තං “සමාධිභාවනාය කො ආනිසංසො”ති, තත්ථ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදිපඤ්චවිධො සමාධිභාවනාය ආනිසංසො. තථා හි යෙ අරහන්තො බිණ්ණසවා සමාපජ්ජිත්වා එකග්ගවිත්තා සුඛං දිවසං විහරිස්සාමාති

සමාධිං භාවෙන්ති, තෙසං අප්පනාසමාධිභාවනා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානිසංසා හොති. තෙනාහ භගවා “න ඛො පනෙනෙ, චුන්ද, අරියස්ස විනයෙ සල්ලොඛා වුව්චන්ති. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා එතෙ අරියස්ස විනයෙ වුව්චන්ති”ති (ම. නි. 1.82).

සෙක්ඛපුපුඡ්ඡනානං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සමාහිතෙන චිත්තෙන විපස්සිස්සාමාති භාවයතං විපස්සනාය පදට්ඨානත්තා අප්පනාසමාධිභාවනාපි සම්බාධෙ ඔකාසාධිගමනයෙන උපචාරසමාධිභාවනාපි විපස්සනානිසංසා හොති. තෙනාහ භගවා “සමාධිං, භික්ඛවෙ, භාවෙථ. සමාහිතො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාභූතං පජානාති”ති (සං. නි. 3.5).

යෙ පන අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා අභිඤ්ඤාපාදකං ඤානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය එකොපි භුත්වා බහුධා හොතිති චුත්තනයා අභිඤ්ඤායො පත්ථෙන්නො නිබ්බත්තෙන්ති, තෙසං සති සති ආයතනෙ අභිඤ්ඤාපදට්ඨානත්තා අප්පනාසමාධිභාවනා අභිඤ්ඤානිසංසා හොති. තෙනාහ භගවා — “සො යස්ස යස්ස අභිඤ්ඤාසවිජ්ජකරණියස්ස ධම්මස්ස චිත්තං අභිනින්නාමෙති අභිඤ්ඤාසවිජ්ජකිරියාය, තත්ත තත්තෙව සක්ඛිභබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ”ති (ම. නි. 3.158; අ. නි. 3.102).

යෙ අපරිභිනජ්ඣානා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිස්සාමාති බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිං පත්ථෙන්නා අපත්ථයමානා වාපි පුපුඡ්ඡනා සමාධිතො න පරිභායන්ති, තෙසං භවවිසෙසාවහත්තා අප්පනාසමාධිභාවනා භවවිසෙසානිසංසා හොති. තෙනාහ භගවා — “පට්ඨං ඤානං පරිත්තං භාවෙන්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්ති”තිආදි (විභ. 1024).

උපචාරසමාධිභාවනාපි පන කාමාවචරසුගතිභවවිසෙසං ආවහතියෙව.

යෙ පන අරියා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සත්ත දිව්සානි අවිත්තා භුත්වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිරොධං නිබ්බානං පත්වා සුඛං විහරිස්සාමාති සමාධිං භාවෙන්ති, තෙසං අප්පනාසමාධිභාවනා නිරොධානිසංසා හොති. තෙනාහ — “සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසිභාවතා පඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණ”න්ති (පටි. ම. 1.34).

එවමයං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදි පඤ්චවිධො සමාධිභාවනාය ආනිසංසො —

“තස්මා නෙකානිසංසමිහි, කිලෙසමලසොධනෙ;
සමාධිභාවනායොගෙ, නප්පමජ්ජෙය්‍ය පණ්ඩිතො”ති.

363. එත්තාවතා ව “සිලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො”ති ඉමිස්සා ගාථාය සිලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ සමාධිපි පරිදීපිතො භොති.

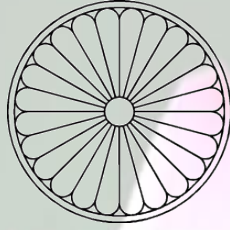
ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිනිද්දෙසො නාම

එකාදසමො පරිච්ඡෙදො.

364. පඨමො සීලනිද්දෙසො. දුතියො ධුතඨගනිද්දෙසො;. තතියො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො. චතුත්ථො පථවිකසිණනිද්දෙසො. පඤ්චමො සෙසකසිණනිද්දෙසො. ඡට්ඨො අසුභනිද්දෙසො. සත්තමො ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසො. අට්ඨමො සෙසානුස්සතිනිද්දෙසො. නවමො බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො. දසමො ආරුජ්ජනිද්දෙසො. පටික්කුලසඤ්ඤාධාතුවචත්ථානද්වයනිද්දෙසො එකාදසමොති.

විසුද්ධිමග්ගස්ස පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.

සබ්බදාතං ධම්ම දාතං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතීං ධම්ම රතීං ජිනාති
තණ්හාක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං ධුත්ථිච්ඡන්දයං;
ධම්මං ධුත්ථස්සරං නික්ඛු - සද්ධම්මා හ පරිනායති.

(ධම්මපදය නික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පතොසො සුගතාප්පසන්ථො,
තරණීච සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීනි අමස්සනීයෙතා,
රසො රසානං පරමො තිලොක්ක.

මහාගඳො මච්චුපරා පතානො,
සබ්බිනිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බන්ති දානෙත ච කප්පරුක්ඛො,
චිත්තමණී අද්දසටොච ධම්මො.

ධම්මං විනා තන්ති ජිනාච මානා,
තමෙව තාණං සරණං පනිට්ඨා;
තස්මා හි තො කිච්චමඤ්ඤප්පනාය,
සුඤ්ඤාච ධාරෙච වරාච ධම්මෙ.

(භස්වාහිනී)

චිරං නිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම උතය පිණිසයි.....